

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమేదినికరవిరచిత

మేదినికోశము

సటికము.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రి ట్రాండ్‌సన్స్ వారిచే,

బ్రకటితము.

1932.

All Rights Reserved.

PRINTED BY
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,
AT THE 'VAVILLA' PRESS,
Madras.—1932.

పీ ఠి క.

మేదినికోశమును నీనానార్థశబ్దసర్వస్వమును రచించినది మేదిని కరుడు. ఈతనితండ్రి పేరు ప్రాణకరుడు డని యేతద్గ్రంథాంతమునందలి

“మేదినిక రేణ కోశః ప్రాణకరసూనునా రచితః”

అనువాక్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఇంతకన్న నీగ్రంథ ప్రణేతనుగుఱించి యెద్దియును వ్రాయుటకు సాధ్యము గాకున్నది. ఈనైఘంటికాగ్రేసరునికులగోత్రాదులలెయ్యవియో, ఈతనిజన్మముచే వాసిగాంచిన ప్రదేశ మెయ్యదియో, ఈతనిజననకాల మెప్పుడో నిర్ణయించి చెప్పటకు వలయునాధారములు మృగ్యములుగా నున్నవి. అయ్యవి పరిశోధనలమూలమున దేలవలసి యుండుటచే నాధారమును చరిత్రగ్రంథపరిశోధకులు వహింపవలసియున్నది.

గ్రంథాంతమున

“ఉత్పలినీశబ్దార్ణవ సంసారావర్తనామమాలాఖ్యాక్,

... ..

మట్టతగాథాకోశ ప్రణయనవిఖ్యాతకౌశలేనాయం,

మేదినిక రేణ కోశః ప్రాణకరసూనునా రచితః”

అనుశ్లోకములయం దీతఁడు ఉత్పలినీశబ్దార్ణవవిశ్వప్రకాశాద్యనేక కోశగ్రంథములను బరిశీలించి తనగ్రంథమును విరచించినట్లులు చెప్పి కొనియున్నవాడు. మరియు నీతఁడు

“అపి బహుదోషం విశ్వప్రకాశకోశం చ సువిచార్య”

అనుదానిమూలమున విశ్వప్రకాశకోశము దోషభూయిష్ఠమనియుం, దనగ్రంథము శ్రేష్ఠతమ మనియుఁ జెప్పికొనియెను. ఇట్లేతఁడు పరిశీలించితినిని చెప్పిన నిఘంటుగ్రంథనామములంబట్టి చూడఁగా, నీతఁడు కోశకారులలో నెల్లఁ జాల నర్వాచీనుఁడని తేలుచున్నయది. ఈతఁ డింకను బెక్కు కథాగ్రంథములను రచియించినట్లుల “మట్టతగా

“నానార్థకోశ ప్రణయనవిఖ్యాతకాశ లేనాయం” అను సుశ్లోకార్థము తెలుపుచున్నది.

“నానార్థకోశపు స్తకభారాద్దనదుఃఖహానయే కృతినః,
మేదినికరకృతకోశో విశుద్ధలింగో ౭భిలిఖ్యతామేకః.”

అని గ్రంథాదిని గల ౧౩-వ శ్లోకమునం దీతఁడు తనగ్రంథ మొక్కటుండిన వేతే నానార్థకోశములఁ జూడవలసినపనియే యుండదని యేతద్గ్రంథప్రాశస్త్యమును వక్కాణించియున్నాఁడు.

ఈనిఘంటుగ్రంథమును విశ్వకోశమునందు వలె శబ్దాంత్యవర్ణ క్రమము ననుసరించి వ్రాయఁబడి యుండుటచే గోరినపదమును వెంటనే పుస్తకమునందుఁ జూచి కనుఁగొనుట కెంతయు సనువుగా నున్నది. ఈగ్రంథరాజము గీర్వాణాంధ్రభాషలనభ్యసించు విద్యార్థులపాలిటి కల్పతరువునా నొప్పురుచున్నది. ఇట్టి యుద్గ్రంథము చిఱకాలమునుండి విద్యార్థులయందుబాటులో లేకపోవుట చాల లోపమని భావించి వ్యయ ప్రయాసలకోర్చి పెక్కుమాతృకలమూలమున మూలగ్రంథమును బరిశోధింపించి చక్కని తెనుఁగు టీక వ్రాయించి ప్రకటించినారము. ఈగ్రంథమున కియ్యదియే ప్రథమముద్రణముగాన నిందెన్నియేని దొనుగులు పొసఁగి యుండకపోవు. వానినెల్లఁ బండితప్రకాండులును, భాషాభిమానులును దయామయులై మా కెఱుకపఱచినచో, వందన పురస్కరముగానందికొని పునర్ముద్రణమున సవరింపఁగల్గుదుమని యెంతయు వినయముతో విన్నవించుచున్నారము. భాషాభిమానులెల్లరను, మాయీయుద్యమమునకుఁ దోడ్పడి యింకయు నిట్టియుద్గ్రంథప్రకటనము నకుఁ బోత్సహింతురుగాతమని యెంతయు విశ్వసించుచున్నారము.

, ఇట్లు,

భాషాసేవకులు,

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్.

సంకేతాక్షరవివరణము.

పుంలింగమునకు	...	...	పు.
స్త్రీలింగమునకు	...	...	స్త్రీ.
సపుంసకలింగమునకు	...	...	స.
పుంస్త్రీలింగములకు	...	...	పు.
పున్నపుంసకములకు	...	...	పు.
స్త్రీసపుంసకములకు	...	...	స్త్రీ.
త్రిలింగమునకు, విశేష్యనిఘ్నమునకును	...	...	త్రి.
అవ్యయమునకు	...	...	అవ్య.
ఉపసర్గమునకు	...	...	ఉప.
నిత్యబహువచనమునకు	...	...	ని. బ.

అవ్యయపరిచ్ఛేదమున నవ్యయభిన్నమునకు మాత్ర మాయా
లింగములు చేర్చబడినవి.

టీకయందు మూలపదక్రమము ననుసరించి యర్థములు వ్రాయఁ
బడియున్నవి.

శ్రీ రస్తు.

విషయానుక్రమణిక.

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
క.		చ.	
కైకం	3	చైకం	70
కద్వికం	3	చద్వికం	70
కత్రికం	8	చత్రికం	73
కచతుష్కం	36	చచతుష్కం	75
కపంచకం	46	చపంచకం	75
కషట్కం	49		
ఖ.		చ.	
ఖైకం	49	చైకం	75
ఖద్వికం	50	చద్వికం	75
ఖత్రికం	51	చచతుష్కం	76
ఖచతుష్కం	52		
ఖపంచకం	53	జ.	
గ.		జైకం	77
గైకం	54	జద్వికం	77
గద్వికం	54	జత్రికం	81
గత్రికం	60	జచతుష్కం	83
గచతుష్కం	65	జపంచకం	85
గపంచకం	67		
ఘ.		ఝ.	
ఘైకం	67	ఝైకం	85
ఘద్వికం	67	ఝద్వికం	86
ఘత్రికం	69	ఝత్రికం	86
ఙ.		ట.	
ఙైకం	70	టైకం	87

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
టద్వికం	87	తపట్కం	200
టత్రికం	94	తనత్తకం	200
టచతుష్కం	100	ధ.	
టపంచకం	102	తైకం	200
త.		ధద్వికం	201
తైకం	102	ధత్రికం	204
తద్వికం	102	ధచతుష్కం	206
తత్రికం	104	ద.	
తచతుష్కం	106	దైకం	207
ద.		దద్వికం	207
దైకం	107	దత్రికం	211
దద్వికం	107	దచతుష్కం	216
దత్రికం	113	దపంచకం	219
దచతుష్కం	116	ధ.	
ధ.		దైకం	219
దైకం	117	ధద్వికం	220
ధద్వికం	117	ధత్రికం	226
ధత్రికం	118	ధచతుష్కం	229
ధచతుష్కం	120	ధపంచకం	231
ద.		న.	
దైకం	120	నైకం	231
దద్వికం	120	నద్వికం	231
దత్రికం	123	నత్రికం	237
దచతుష్కం	141	నచతుష్కం	265
దపంచకం	145	నపంచకం	280
దపట్కం	146	నపట్కం	285
త.		వ.	
తైకం	147	వైకం	285
తద్వికం	147	వద్వికం	285
తత్రికం	165	వత్రికం	288
తచతుష్కం	187	వచతుష్కం	291
తపంచకం	199	వపంచకం	292

విషయము.		పుట.	విషయము.		పుట.
	ఫ			ల	
శ్రేణికం	...	293	రైకం	...	413
ఫద్వికం	...	293	లద్వికం	...	413
	బ		లత్రికం	...	425
రైకం	...	293	లచతుష్కం	...	444
బద్వికం	...	294	లపంచకం	...	448
బత్రికం	...	295		వ	
బచతుష్కం	...	297	రైకం	...	449
బపంచకం	...	297	వద్వికం	...	449
	భ.		వత్రికం	...	456
రైకం	...	297	వచతుష్కం	...	462
భద్వికం	...	298	వపంచకం	...	464
భత్రికం	...	300		శ	
భచతుష్కం	...	303	రైకం	...	464
	మ.		శద్వికం	...	464
రైకం	...	303	శత్రికం	...	467
మద్వికం	...	303	శచతుష్కం	...	471
మత్రికం	...	312		ష	
మచతుష్కం	...	316	రైకం	...	472
మపంచకం	...	317	షద్వికం	...	473
	య.		షత్రికం	...	479
రైకం	...	318	షచతుష్కం	...	483
యద్వికం	...	318		స.	
యత్రికం	...	332	సద్వికం	...	486
యచతుష్కం	...	342	సత్రికం	...	489
యపంచకం	...	346	సచతుష్కం	...	496
యష్కం	...	346	సపంచకం	...	500
	ర.		సష్కం	...	500
రైకం	...	346		హ.	
రద్వికం	...	347	హైకం	...	501
రత్రికం	...	370	హద్వికం	...	501
రచతుష్కం	...	399	హత్రికం	...	503
రపంచకం	...	412	హచతుష్కం	...	506
			హపంచకం	...	508

అ వ్యయ ప రి చే ద ము

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
అ ...	509	ఇ. ...	
ఆ ...	"	ఇద్వికం ...	513
ఇ ...	"	త. ...	
ఈ ...	"	తద్వికం ...	513
ఉ ...	"	తత్రికం ...	513
ఊ ...	510	జ. ...	
ఋ ...	"	జచతుష్కం ...	514
ౠ ...	"	త. ...	
అ ...	"	తైకం ...	514
ఇ ...	"	తద్వికం ...	514
ఈ ...	"	తత్రికం ...	516
ఉ ...	"	తచతుష్కం ...	517
ఊ ...	511		
ౠ ...	"	ధ. ...	
క. ...	"	ధద్వికం ...	518
	"	ధత్రికం ...	518
క్రైకం ...	511	ద. ...	
కద్వికం ...	"	దద్వికం ...	519
కత్రికం ...	"	ధ. ...	
గ. ...	"	ధద్వికం ...	519
గద్వికం ...	511	న ...	
జ. ...	"	నైకం ...	519
జద్వికం ...	512	నద్వికం ...	520
చ. ...	"	ప. ...	
చైకం ...	512	పద్వికం ...	521
చద్వికం ...	"	భ. ...	
చత్రికం ...	513	భద్వికం ...	521

విషయము,

పుట, విషయము.

పుట.

పు.	పుట.	విషయము.	పుట.
మ.	522	వైకం	528
మైకం	...	వైకం	...
మద్వికం	522	వద్వికం	529
మత్రికం	523	మ	...
మచతుష్కం	525	మద్వికం	529
య.	525	మత్రికం	530
యద్వికం	...	నైకం	530
యత్రికం	526	న	...
ర.	526	నద్వికం	530
రైకం	526	నత్రికం	530
రద్వికం	526	నచతుష్కం	531
రత్రికం	527	హ	...
ల.	528	హైకం	531
లద్వికం	...	హద్వికం	532
	...	హత్రికం	533

మే ది నీ కో శః

- శ్లో. వృషాంకాయ నమస్తస్మై యస్య నూలివిలంబినీ,
జటావేష్టనజాం శోభాం విభావయతి జాహ్నువీ. ౧
- పూర్వాచార్యకృతిర్విశ్వ శబ్దశాస్త్రం నిరూప్య చ,
నానార్థశబ్దకోశోఽయం లింగభేదేన కథ్యతే. ౨
- ప్రాయశో రూపభేదేన విశేషణవశాత్స్వచిత్,
స్త్రీపున్నపుంసకం జ్ఞేయం విశేషోక్తేశ్చ కుత్రచిత్. ౩
- ప్రలిక్ష్ణ్యం త్రష్వితి పదం మిథునే తు ద్వయోరితి,
నిషిద్ధలిక్ష్ణం కేమార్థం త్వంతాథాది న పూర్వభాక్. ౪
- రూపాద్యవ్యక్తం లిక్ష్ణముక్తం లిపిభ్రాంతచ్ఛిదే క్వచిత్,
విశేష్యనిష్ఠేఽనుక్తేఽపి విజ్ఞేయా వాచ్యలిక్ష్ణతా. ౫
- గుణే శుక్లాదికట్యాద్యాః పుంసీ స్యుస్తద్వతి త్రిషు,
తీర్థాద్యాశ్చగుణేః క్లిబం గుణిలిక్ష్ణస్తు తద్వతి. ౬
- క్లిబపుంసోరపి స్త్రీతృప్తమ్ క్వాప్యల్పత్వవివక్షయా,
జాతివాచకశబ్దానామ్ అపిత స్త్రీవివక్షయా. ౭
- ఉచ్ఛ్విదః ప్రసవే క్లిబే హరీతక్యాదయః స్త్రియామ్,
పుష్పే జాతిప్రభృతయః స్వలింగా వ్రీహయః ఫలే. ౮
- ప్రాజ్ఞానార్థోనుతల్లింగం ద్వయోర్ద్వంద్వే నచైకతా,
శబ్దావృత్తిర్న లింగైశ్చ సప్తమీ న విశేషణే. ౯

క్లిబే నపుంసకే పుంసి త్రియాం యోషిశ్చ చ ద్వయోః,
త్రిషు చేత్యాది యద్రూపం తల్లింగస్వైవ వాచకమ్. ౧౦

నానార్థః ప్రథమాంతోఽత్ర సర్వత్రాదౌ ప్రదర్శితః,
సప్తమ్యంతోఽభిధేయేషు వర్తమానో వినిశ్చితః. ౧౧

ఏకద్విత్రిచతుఃపంచ షడ్వర్ణానుక్రమాత్కృతః,
స్వరకాద్యాదికాద్యంతవర్జైర్నానార్థసుగ్రహః. ౧౨

నానార్థకోశపుస్తకభారాద్దనదుఃఖహానయే కృతినః,
మేదినికరకృతకోశో విశుద్ధలింగోఽభిలిఖ్యతామేకః. ౧౩

కైకం.

కో బ్రహ్మణి సమీరాత్తయ
మదక్షేషు భాస్కరే, కా
మే గ్రంథా చక్రిణి చ
పత్రాణి చ పార్థివే. ౧౪.
మయూరేకగ్నౌ చ పుంసి
స్యాత్ సుఖశీర్షజలేషుకమ్,

కద్వికం.

అర్కోఽర్కవర్ణో స్ఫటికే, ర
వా లామ్రే దివస్పతౌ. ౧౫.

అంకో రూపకభేదాఽగ శ్చ
హ్న రేఖాఽజభూషణే, రూ
పకాంశాంతకోత్పంగస్థానే
౭కం పాపదుఃఖయోః. ౧౬.

ఏకః సంఖ్యాంతరే శ్రేష్ఠే కే
వలేతరయో శ్రీషు,

కర్కః కర్కతరౌ పహ్నా
శుక్లాశ్వే దర్పణే ఘటే ౧౭

కంకశ్చద్వద్విజే ఖ్యాతో లో
హపృష్ఠకృతాంతయోః,

ఏకాక్షరకశబ్దములు.

కః—(అ. పు) ౧ బ్రహ్మదేవుడు, ౨ వా
యువు, ౩ ఆత్మ, ౪ యముడు, ౫
దక్షప్రజాపతి, ౬ సూర్యుడు, ౭ మ
న్మథుడు, ౮ ముడి, ౯ విష్ణువు, ౧౦
పక్షి, ౧౧ రాజు, ౧౨ నెమిలి, ౧౩
అగ్ని. కం—(అ. న.) ౧ సుఖము,
౨ శరస్సు, ౩ జలము.

రెండక్షరములుగల కకారాంతశబ్దములు.

అర్కః—(అ. పు) ౧ జల్లేడుచెట్టు, ౨
స్ఫటికము, ౩ సూర్యుడు, ౪ రాగి,
౫ ఇంద్రుడు.

అంకః—(అ. పు) ౧ రూపకవిశేషము,
౨ (ఆగ)ము, ౩ గుఱుతు, ౪ గత,
౫ (ఆజి) యుద్ధము, ౬ విభూషణము,
౭ నాటకములోని పరిచ్ఛేదము, ౮
సమీపము, ౯ తొడ, ౧౦ స్థానము.
అకం—(అ. న) ౧ పాపము, ౨
దుఃఖము.

ఏకః—(అ. త్రి) ౧ ఏకత్వసంఖ్య (ఒకటి),
౨ ముఖ్యము, ౩ అసహాయము, ౪
అన్యము. ఒకటి అనునర్థమున నపుం
సకమాత్రమని కొందఱు.

కర్కః—(అ. పు) ౧ కర్కటరాశి, ఎండ్ర
కాయ, ౨ ఒకానొక చెట్టు, ౩ అగ్ని,
౪ తెల్లనిగుఱ్ఱము, ౫ అద్దము, ౬ కుండ.

కంకః—(అ. పు) ౧ కపటబ్రాహ్మణవేష
ధారియగు యుధిష్ఠిరుడు, ౨ రాపు
లుగు, ౩ యముడు.

కల్కం—(అ. పు. న) ౧ నేయి నూనె
శేషే దంభే విభీతకే. ౧౮.
విట్కిట్టయోశ్చ పాపే చ
త్రిషు పాపాశయే పునః,

కాకస్వాద్వాయనే వృక్షప్ర
భేదే పీతసర్పిణి. ౧౯. శిరో
౨ వక్షశనే మానప్రభేదే
ద్విపభేదయోః,

కాకా స్వాత్కా-కనాసా
యాం కాకోలీకాకజంఘ
యోః. ౨౦. రక్తికాయా
మలస్వాం చ కాకమా
చ్యాం చ యోషిలి,

కాకం సురతబంధే స్వాత్
కాకానామపి సుహతౌ.

కిష్కర్ద్వయోర్విలస్తౌ చ ప్ర
కోష్ఠే౭పి క ర౭పి చ,

కోకశ్చక్రే వృకే జ్యేష్ఠ్యాం
ఖర్జూరీద్రుమదర్దురే. ౨౨.

ఛేకో గృహశ్రితమృగపక్షి
ణో నాగరే త్రిషు,

టంకో నీలకపిఠే చ ఖనిత్రే
టంకణే౭స్త్రియామ్. ౨౩
జంఘాయాం స్త్రీ పుమాకా
కోపే, కోశానిగ్రాహదారణే,

కల్కః—(అ. పు. న) ౧ నేయి నూనె
మున్నగువాని శేషము, ౨ డంబము,
౩ తాండ్రచెట్టు, ౪ గుండమలము, ౫
శరీరమలము, ౬ పాపము. (త్రిలింగి)
౧ పాపాత్ముడు.

కాకః—(అ. పు) ౧ కాకి, ౨ వృక్షవిశే
షము (కొండగోగు?), ౩ కుంభవా
డు, ౪ తలరుద్దుకొనుట, ౫ ప్రమాణ
విశేషము, ౬ ద్విపవిశేషము.

కాకా—(అ. స్త్రీ) ౧ కాకలత, ౨ కా
కోయిలీ వృక్షము, ౩ కాకజంఘావృ
క్షము, ౪ రక్తికాలాశ, ౫ మలపూ
వృక్షము, ౬ కాకమాచీత్రపు.

కాకం—(అ. న) ౧ సురతబంధవిశేష
ము, ౨ కాకులసమూహము.

కిష్కః—(ఉ. పు. స్త్రీ) ౧ ద్వాదశాం
గుళప్రమాణము, ౨ ముంజేయి, ౩
మూరెండుపరిమాణము.

కోకః—(అ. పు) ౧ చక్రవాకపక్షి, ౨
తోడేలు, ౩ బల్లి, ౪ ఖర్జూరవృక్ష
ము, ౫ కప్ప.

ఛేకః—(అ. పు) ౧ వెంపుడుమృగము,
౨ వెంపుడుపిట్ట. (త్రిలింగి) ౧ కార్య
కుశలుడు.

టంకః—(అ. పు. న) ౧ నల్లవెలగ, ౨
గడ్డపాటయను ఖనిత్రము, ౩ ఖర
విశేషము (వెలిగారము) (స్త్రీ) ౧
పిక్క. (పు) ౧ కోపము, ౨ కత్తి
యొర, ౩ కత్తి, ౪ కాసెయిలి.

తర్కః కాంక్షావితర్కోహ
హేతుశాస్త్రేషు కథ్యతే.

త్రికాపూపస్యనేమాస్యాత్

త్రికం పృష్టాథరే త్రయే,

తోకం పుత్రే సుతాయాం చ

ద్వికఃస్యాత్కాకకోకయోః.

న్యంకుర్తునౌ పృథగే పుంసి

నాకస్తు త్రివివేకం చ. ౨౫

నాకుర్తున్యంకుర్తు పృథ్వీధర
వల్లీకయోః పుమాన్,

నిష్ఠమస్త్రీసాష్టహేమ శతేషి
నారకర్షయోః. ౨౬. చక్షో
౭లంకరణే హేమమాత్రే
హేమపలేషచ. ౨౭

పక్షో౭స్త్రీ కర్దమే పాపే

పాకః పరిణతౌ శశౌ, కేశస్య
జరసాశౌక్యే స్థాల్యాదౌ
పచనేషచ. ౨౮

తర్కః—(అ. పు) ౧ కోర్కె, ౨ శంక,
3 ఊహ, ౪ న్యాయమీమాంసాది
హేతుశాస్త్రములు.

త్రికా—(అ. స్త్రీ) నూతిమీదిగిరక.
నీరుతోడేడియంత్రపిశేషము, 'గిలక'
అని వాడుక.

త్రికం—(అ. న.) ౧ ముడ్డిపూస, ౨
మూడు (సంఖ్య.)

తోకం—(అ. న.) ౧ కొడుకు, ౨ కూ
తురు, (బిడ్డ)

ద్వికః—(అ. పు.) ౧ కాకి, ౨ కోకము,
(చక్రవాకము) (రెండు కకారములు
గలది).

న్యంకుః—(ఉ. పు.) ౧ ముని, ౨ మృగ
ము ఇట్టి.

నాకః—(అ. పు) ౧ స్వర్ణము, ౨ ఆకా
శము.

నాకుః—(ఉ-పు) ౧ (వాల్మీకి) ఋషి, ౨
పర్వతము, ౩ వల్లీకము=పుట్టు.

నిష్కం—(అ. పు. న) ౧ సాష్టశతసువర్ణ
ము-నూటయెనిమిదిమాడలు; ౨ దీనా
రమనెడి బంగారునాణెము, ౩ కర
ము, (మానవిశేషము), ౪ ఉరో
భూషణము, ౫ బంగారము, ౬ పల
మనెడి (స్వర్ణమయ) మానవిశేషము.

పంకః—(అ. పు. న.) ౧ అడుసు-బురద,
౨ పాపము.

పాకః—(అ. పు.) ౧ పరిపాకము-పండుట,
౨ శిశువు, ౩ చలితము - ముదిమిని
వెండుకలందలి తెలుపు, ౪ పంట

	కుండ మున్నగునది, ౫ పచనము- వంట.
బకస్తు బకపుష్పే స్యాత్క- హ్వే శ్రీదేవ రక్షసి,	బకః—(అ. పు.) ౧ బకపుష్పమనెడిచెట్టు, ౨ వక్కుకొంగ, ౩ కుబేరుడు, ౪ బకుడను రాక్షసుడు
భూకం ఛిద్రే చ కాలే చ	భూకం—(అ. న.) ౧ ఛిద్రము - రంధ్ర ము, ౨ కాలము.
భోకో మండుకమేఘయోః. ముష్కో మోక్షకవృక్షే స్యా త్సంహతౌ వృషణేఽపి చ,	భోకః—(అ. పు.) ౧ కప్ప. ౨ మేఘము. ముష్కః—(అ. పు.) ౧ మోక్షకవృక్షము, ౨ సంఘాతము-సమూహము, ౩ అం డకోకము-వృషణములు.
మూక స్తవచినా దై త్యే	మూకః—(అ. పు.) ౧ మూగవాడు, ౨ ఒకానొక రాక్షసుడు.
రంకః కృపణమందయోః. ౩౦	రంకః—(అ. పు.) ౧ కృపణుడు-లోభః దరిద్రుడు, ౨ అలసుడు-మండుడు.
రాకా నద్యంతరే కచ్చిమ్, నవజాతరజఃస్త్రియామ్, సం పూర్ణేందుతిథౌ రేకః శంకానీచ విరేచనే.	రాకా—(అ. స్త్రీ.) ౧ ఒకానొకనది, ౨ గజ్జి, ౩ నూతనరజస్వలయగు స్త్రీ, ౪ పూర్ణేందుడుగల పున్నమ. రేకః—(అ. పు.) ౧ శంక - సంశయము, ౨ నీచుడు - అధముడు, ౩ విరేచ నము.
రోకస్తు క్రయభిద్ధిప్యో	రోకః—(అ. పు.) ౧ క్రయభేదము - రొ క్కపవ్వకము, ౨ దీప్తి.
రోకం నావి చలే బిలే,	రోకం—(అ. న.) ౧ ఓడ, ౨ చలము- చంచలము, ౩ రంధ్రము.
లంకా రక్షఃపురిశాఖా శాకినీ కులటాసు చ. ౩౨.	లంకా—(అ. స్త్రీ.) ౧ రావణుని రాజధా ని, ౨ శాఖ కొమ్మ, ౩ శాకిని పూరలు గలభూమి; దుర్గానుచరివిశేషము, ౪ అంకుటాలు.
లోకో జనేఽపి భువనే	లోకః—(అ. పు.) ౧ జనము, ౨ జగత్తు.

వల్కం వల్కలశల్కయోః,	వల్కమ్—(అ. న) ౧ వల్కలము - నార చీర, ౨ శకలము - ఖండము, చేఱ మీడి పొలను.
వంకః పర్యాణభాగే నా నదీ వక్త్రే చ భంగుః. 33.	వంకః—(అ. పు) ౧ అశ్వపర్యాణభాగ ము - గుట్టపు పల్లముంచుచోటు, ౨ నదీవక్త్రము (చూ. వాచస్పి) 3 వక్త్ర మయినది.
శల్కం శు శకచే వల్కే	శల్కమ్—(అ. న) ౧ శకలము-ఖండము, ౨ నారచీర-వల్కలము.
శకో జాత్యంతరే నృపే,	శకః—(అ. పు) ౧ ఒకానొకజాతి, ౨ ఒకానొకరాజు.
శంకుః సంఖ్యాన్తయాదోభి క్రిలేశకలుషేషు నా. 3౪.	శంకుః—(ఉ. పు) ౧ సంఖ్యావిశేషము, ౨ (అన్త) శల్యము - ఆయుధవిశేష ము, 3 మత్స్యవిశేషము, ౪ అగ్ని జ్వాల, ౫ ఈశుఁడు, ౬ కలుషము.
శంకా శ్రానే విశక్తి చ	శంకా—(అ. స్త్రీ) ౧ భయము, ౨ సంశ యము.
శాకోద్వీపాంతరే ౨పిచ, శక్తా ద్రుమవిశేషే చ పుమాన్ హరితకే ౨స్త్రీయామ్. 3౫.	శాకః—(అ. పు) ౧ ఒకానొకద్వీపము, ౨ శక్తి, 3 ఒకానొకచెట్టు, ౪ హరి తక-కరక చెట్టు. ఈయర్థమున నిది స్త్రీ లింగము. (శాకా. అ. స్త్రీ)
శుకో వ్యాససుతే కీర్తి రావ ణస్య చ మంత్రిః, శిరీషపా దపేఘంశి గ్రంథిస్థో నపుం సకమ్. 3౬.	శుకః—(అ. పు) ౧ వ్యాసనికొడుకు- శుకమహర్షి, ౨ చిలుక, 3 రావ ణునిమంత్రిలలో నొకఁడు, ౪ శిరీష వృక్షము. శుకం—(అ. న) ౧ గ్రంథి పర్ణము-మాచిపత్రి.
శుల్కం ఘట్టావిదేయే స్యా ద్వరాదర్థగ్రహే ౨స్త్రీయా మ్,	శుల్కమ్—(అ. పు. న) ౧ రాజమార్గా దులందు గ్రహించుసుంకము, ౨ కన్య కకై పిత్రాదులకిచ్చుధనావికము-కన్యా శుల్కము,

శూకోఽస్త్రీశృంగదయయోః శూకః—(అ. పు. న) ౧ సన్నని తీక్షణమగుచివర, ౨ దయ-కనికరము.

శ్లోకః పద్యే యశస్యపి. ౩౭. శ్లోకః—(అ. పు) ౧ పద్యము, ౨ కీర్తి. శౌకంశుకగణేస్త్రీణాం కరణే శౌకమ్—(అ. న) ౧ చిలుకలగుంపు, ౨ స్త్రీలకరము. (రతిబంధ విశేషమని సర్వ శబ్దసంబోధిని.)

సూక ఇత్యయమ్, బాణవా సూకః—(అ. పు) ౧ బాణము, ౨ వాతము (గాలి?) ౩ ఉత్పలము కలున.

స్తోకశ్రీష్ట్యే చాతకే పు స్తోకః—(అ. త్రి) ౧ అల్పము. స్తోకః—(అ. పు) ౧ చాతకము-వానకోయిల.

—●● క త్రికం. ●●—

అశోకశ్రీఘ నిశ్శోకే పుని అశోకః—(అ. త్రి) నిశ్శోకే=శోకములేని కంకేలిపాదపే, శ్రీయాం వానియందు. అశోకం—(అ. పు) కంకేలిపాదపే=అశోకవృక్షమందు. అశోకా—(అ. స్త్రీ) కటురోహిణ్యాం=రోహిణియను వృక్షమందు. అశోకం—(అ. న) పారదే = పాదరసమునందు.

అలకా కుజేరపుర్యామశ్రీ అలకా—(అ. స్త్రీ) కుజేరపుర్యాం=కుజేరునిపట్టణమందు చూర్ణకుంతలే=పాట వెంట్రుకలందు (స్త్రీలింగమందులేదు)

అభీకః కాముకే క్రూరే నిర్భయే త్రిషు నాకవా. ౪౦

అనీకోఽస్త్రీ రణే సై న్యేఽ

అభీకః—(అ. పు.) కాముకే = కాముకునియందు, క్రూరే=క్రూరునియందు, నిర్భయే = భయములేనివానియందు. కవీయందు మాత్రము కేవలపులింగము.

అనీకః—(అ. పు.) రణే = యుద్ధమందు, సై న్యే=సైన్యమందు. వర్తించును.

వ్యణుకో నిపుణాల్పయోః,	అణుకః—(అ. పు.) నిపుణాల్పయోః=సమర్థునియందు, అల్పనియందు వర్తించును.
అలీకమప్రియేపి స్యాద్దివ్యసత్యే నపుంసకమ్.	అలీకం—(అ. న.) అప్రియే=అప్రియమందును, దివి=ఆకాశమందును, అసత్యే=అసత్యమందు నపుంసకలింగము.
అనూకం తు కులే శీలే పుంసి స్యాద్గతజన్తని,	అనూకం—(అ. న) కులే = కులమందు, శీలే=శీలమందు, గతజన్తని=కడచినజన్తమందు పుంలింగమందు వర్తించును.
అంశుకం శ్శక్ష్మవస్త్రే స్యాద్వస్త్రమాత్మోత్తరీయయోః.	అంశుకం—(అ. న) శ్శక్ష్మవస్త్రే=చక్క-నిబట్టయందును, వస్త్ర మాత్మమునందును, ఉత్తరీయమునందును వర్తించును.
అంతికం నికటే వాచ్యలింగం	అంతికం—(అ. న) నికటే = సమీపమునందు, సంబరణి చెట్టునందు స్త్రీలింగము, చుల్యాం = పొయ్యియందును స్త్రీలింగము, శ్వేతఫగిన్యాం=చ = వెద్దతోబుట్టుచని నాట్యోక్తియందు చెప్పుబడును. ఈ యర్థమందు స్త్రీలింగము.
అలర్కో ధవళేర్కే స్యాద్ద్యోగోన్మాతమక్కులే,	అలర్కః—(అ. పు) ధవళార్కే = తెల్లజల్లేడునందును, వెట్టికుక్కయందును పుంలింగము.
అంబికా పార్వతీమాత్మోర్ధ్వతరాష్ట్రస్య మూఃపరి.	అంబికా—(ఆ స్త్రీ) పార్వతీమాత్మే = పార్వతీదేవియందు, ధృతరాష్ట్రస్య = ధృతరాష్ట్రునియొక్క, మాతరి=తల్లియందు స్త్రీలింగము.
అధికా ద్యూతభేదే చ రజన్యామపి యోషిః,	అధికా—(ఆ స్త్రీ) ద్యూతభేదే=ద్యూతభేదమందును, రజన్యాం=రాత్రియందును, యోషిః = స్త్రీయందును స్త్రీలింగము.

అష్టికా తింతిడీకాష్టాద్ధార
చాంగేరికాసు చ. ౪౫.

అర్భకః కథితో బాలే మా
శేఽపి చ కృశేఽపి చ,

ఆనకః పటహే భేర్యాం మృ
దంగే ధ్వనదంబుదే. ౪౬.

ఆఢకీ తు తువర్యాం స్త్రీ పరి
మాణాంతరేత్రిషు,

ఆలోకస్తు పుమాన్వ్యోతే దర్శ
నే వందిభాషణే. ౪౭.

ఆహ్నికం దిననిర్వర్త్యే త్రిలి
క్తమథ నద్యయోః, నిత్య
క్రియాభోజన యోర్భృం
దే ప్రకరణస్య చ. ౪౮.

ఆతంకో రోగసంతాపశంకా
సు మురజధ్వనౌ,

అష్టికా—(ఆ. స్త్రీ) తింతిడీక=చిత్తచెట్టు
నందును, ఆష్టాద్ధార = పైత్యముచే
నగు వాంతియందును చాంగేరికా
సు=పులిచింతయందును స్త్రీలింగము.

అర్భకః—(ఆ. పు) బాలే = బాలునియం
దును, మాశ్చర్యే=మాధునియందును, కృ
శేఽపిచ=కృశునియందునువర్తించును.

ఆనకః—(ఆ. పు) పటహే = తప్పిట
యందును, భేర్యాం = భేరివాయిద్య
మందును, మృదంగే = మృదంగ
మందును, ధ్వనదంబుదే = ధ్వనించు
మేఘమందును వర్తించును.

ఆఢకీ—(ఈ. స్త్రీ) తువర్యాం = తొవరిమ
న్ము, పరిమాణాంతరే = తూమునందు
త్రిలింగము.

ఆలోకః—(ఆ. పు) ద్యోతే=ప్రకాశమం
దు, దర్శనే=చూచుటయందు, వందిభా
షణే=వందిభాషణమందునువర్తించును.

ఆహ్నికం—(ఆ. న) దిననిర్వర్త్యే=పగలు
చేయఁదగినపనియందు త్రిలింగము,
నిత్యక్రియాభోజనయోః = నిత్యకర్త
యందు భోజనమందును పులింగము.
స్త్రీలింగములందులేదు, ప్రకరణస్య
భృందే = ప్రకరణముదాయమందు
ను అటులే నద్యయోః అని లింగనిర్ణ
యము చేయఁదగినది.

ఆతంకః—(ఆ. పు) రోగసంతాపశంకా
సు=రోగమందు, సంతాపమందు, శంక
యందు, మురజధ్వనౌ = మద్దెలధ్వని
యందు వర్తించును.

ఇష్టోక్తుః కటుతుంభ్యాం స్త్రీ
సూర్యవంశస్యపే పుమాః.

ఉలూకః పుంసి కాకారావిం
ద్రే భారతయోధిని,

ఉదర్కవష్యతాల్లీనఫలే
మదనకంటకే. ౫౦

ఉష్ణకస్తు నిదాఘే స్యా
దాతురే ఊప్రకారిణి,

ఉష్ఠ్రికా మృత్తికాభాండభే
సేఽపి కరభస్త్రియామ్.

ఉర్జికా చాంగులీయే స్యా
ద్వస్త్రభంగతరంగయోః,

కనకం హేమ్ని పుంసి స్యా
త్కింశుకే నాగకేసరే. ౫౨
ధుత్తారే కాంచనారే చ
కాలీయే చంపకేఽపి చ,

ఇష్టోక్తుః—(ఉ. పు.) కటుతుంభ్యాం=చే
దానుగయందు స్త్రీలింగము, సూర్య
వంశస్యపే = సూర్యవంశరాజునందు
పుల్లింగమందు వర్తించును.

ఉలూకః—(అ. పు.) కాకారౌ=గుడ్లగూబ
యందు, ఇంద్రే=ఇంద్రునియందు, భా
రతయోధిని= భారతయోధునియందు
వర్తించును.

ఉదర్కః—(అ. పు.) వష్యతాల్లీనఫలే=
రాఁబోవుఫలమందు, మదనకంటకే =
ఉష్ణైత్తముల్లునందు వర్తించును.

ఉష్ణకః—(అ. పు.) నిదాఘే=గ్రీష్మముతుపు
నందు, ఆతురే=ఆతురునియందు, ఊ
ప్రకారిణి = తొందరగాఁ జేయువాని
యందును వర్తించును.

ఉష్ఠ్రికా—(అ. స్త్రీ) మృత్తికాభాండ
భేదే = మృత్తికాభాండభేదమందును,
కరభస్త్రియాం = ఆఁడులోటిపిటయం
దును స్త్రీలింగమందు వర్తించును.

ఉర్జికా—(అ. స్త్రీ) అంగులీయే=ఉంగర
మందును, వస్త్రభంగతరంగయోః =
వస్త్రపుముడతయందును, తరంగమం
దును వర్తించును.

కనకం—(అ. న) హేమ్ని=బంగారమందు
ను, కింశుకే=మోదుగునందును, నాగకే
సరే = నాగకేసరమందును, ధుత్తారే=
ఉష్ణైత్తయందును, కాంచనారే=దేవ
కాంచనపుచెట్టునందును, కాలీయే =
కృష్ణచందనమందును, చంపకే=చంప
కమునందును వర్తించును.

కరకస్తుపుమాక పఠివిశేషే
దాడిమేఽపి చ. ౫౩. ద్వ
యోర్ధేఘోపలేనస్త్రీకరంకే
చ కమండలా,

కముకస్తుపుమాక భద్ర
ముస్తకే బ్రహ్మదారుణి. ౫౪
ఫలే కా ర్హసికాయాశ్చ
పట్టికాలోధ్రపూగయోః,

కటకోఽస్త్రీనితంబేఽద్రేర్దంతి
నాందంతమండనే. ౫౫. సా
ముద్రలవణే రాజధానీవల
యయోరపి,

కటుకా కటురోహిత్యాం
త్రియాం వ్యోమే నపున
కమ్. ౫౬

కంటకో నత్రియాం తుద్రే
శత్రై మత్స్యదికీకనే, నై
యోగికాదిదోషోక్తా స్యా
ద్రోమాంచ ద్రుమాంగ
యోః. ౫౭

కరకః—(అ. పు.) పఠివిశేషే = పఠివిశేష
మందును, దాడిమే = దాడిమవృక్ష.
మందును, పుంలింగస్త్రీలింగములందు
మేఘోపలే = వడగల్లునందును, కరంకే
చ = తమ్మపడిగయందును, కమండలా =
కమండలుపునందును వర్తించును.

కముకః—(అ. పు.) భద్రముస్తకే = నాగ
ముస్తయందున్ను, భద్రముస్తయం
దును, బ్రహ్మదారుణి = గంగరావి
యందును, కార్హసికాయాశ్చలే =
ప్రత్తికాయయందును, పట్టికాలోధ్ర
పూగయోః = పట్టికాలోధ్రమందును
పోకవృక్షమందును వర్తించును.

కటకః—(అ. పు.) అద్రేః = చర్యతముయొ
క్క, నితంబం = నితంబప్రదేశమున్ను,
దంతినాం = వనరుగయొక్క సంతమండ
నే = దంతాలంకారమందును, సాముద్ర
లవణే = సముద్రలవణమందును, రాజ
ధానివలయయోరపి = రాజధానియం
దును, కడియమునందును వర్తించును.

కటుకా—(అ. స్త్రీ) కటురోహిత్యాం =
కటకరోహితీయందును, వ్యోమే =
శుంఠి పిప్పలి మిరియాలయందు నపుం
సకలింగమందు వర్తించును.

కంటకః—(అ. పు.) తుద్రే = నీచుడగు,
శత్రై = శత్రువునియందును, మత్స్య
దికీకనే = మత్స్యదులయెముకయందు
ను, నైయోగికాదిదోషోక్తా = ని
యోగము మొదలగు దోషోక్తియం
దు (అనగా కఠినపుమాట) రోమాం

కరంకో మ స్త కేశస్యనారికేశ
ఫలాస్థిని,

కలంకోఽంకేఽపవాదే చ కా
లాయసమలేఽపి చ గౌ

కర్ణకా కరిహస్తాగ్రే కరమ
ధ్యాజ్ఞులావపి, క్రముకాది
ఛటాంశేఽబ్జరూపే కర్ణ
భూషణే. గౌ

కణికా కథ్యతేఽత్యంతసూ
క్ష్మచస్త్యగ్నిమంథయోః,
కచామస్తు దురాధర్షే దుశ్శీ
లే చ బిలేశయే ౬౦

కంచుకో వారవాణె స్యాన్ని
ర్హాకే కరభేఽపి చ, వర్ధా
పకగృహీతాంగ స్థితవస్త్రే
చ చోలకే. ౬౧. కంచు
క్యాపథిభేదేఽథ

చద్రుమాంగయోః = రోమాంచమం
దును, వృక్షసంబంధమగు తీక్ష్ణాగ్రావ
యవము.(ముల్లు)నందును వర్తించును.
కరంకః—(అ. పు) ముస్తకేశస్యనారి
కేశఫలాస్థిని=తలచిప్పయొక్క యెము
కయందును, లుంకాయచిప్పయందును
వర్తించును.

కలంకః—(అ. పు) అంకే=చిహ్నమందు,
అపవాదే=అపవాదయందును, కాలా
యసమలేఽపిచ = కాలాయసమలమం
దును వర్తించును.

కర్ణికా—(ఆ. స్త్రీ) కరిహస్తాగ్రే=ఏముగ
తొండము చివరయందును, కరమ
ధ్యాంగుళౌ=హస్తముయొక్క నడిమి
వ్రేలియందును, క్రముకాదిఛటాంశే=
(?) అబ్జరూపే=తామరదద్దనందును,
కర్ణభూషణే = కర్ణాభరణవిశేషమం
దును వర్తించును.

కణికా—(ఆ. స్త్రీ), ౧ అత్యంతసూక్ష్మవస్తు
వునకును, ౨ కూరనెల్లి చెట్టునకుపేరు.
కచామః—(ఉ. పు) ౧ తీరస్కరించతగని
వానికిని, ౨ దుష్టస్వభావముగలవాని
కిని, ౩ సర్పమునకును పేరు.

కంచుకః—(అ. పు) ౧ కవచమునకును, ౨కు
బుసమునకును, ౩ మణికట్టుమొదలుకొ
నిచిటకేనవ్రేలిదాక చేతిప్రక్కనున్న
ప్రదేశమునకును, ౪ మంగలివాని
చేతగ్రహింపబడినశరమందున్నవస్త్ర
మునకును, ౫ అవికకును, ౬ కంచుకీ
యను ఓషధిభేదమునకును పేరు.

కారికా నటయోషితి, కృతౌ
విసరణశ్లోకే శల్పయాతన
యోరపి ౬౨. నపుంసకం
తు కర్తాదౌ కారకంకర్తరి
త్రిషు,

కాముకః కమనేఽశోకపాద
వే చాతిముక్తకే. ౬౩.

కాముకం ధనుషి స్యాన్నా
వేణౌ కర్తృమేఽన్యవత్,

కాచూకః కృకవాకౌ స్యా
త్ప్రీనమస్తకకోకయోః. ౬౪.

తూరకః పక్షిమత్స్యదిపిటకే
జాలకేఽపి చ,

కాలికా చండికాభేదే కా
ర్తస్యైవృద్ధికపత్రయోః.
౬౫. క్రమదేయవస్తుమూ
ర్త్యే ధూసరినవమేఘయోః,
పటోలశాఖారో మాల్వీ
మాంసీకాకే శివాసు చ.
౬౬. మేఘువరౌ చ

కింపాకో మహాకాలఫలాజ్ఞ
యోః,

కారికా—(స్త్రీ.) ౧ నటునిర్హర్యకు, ౨
కర్తృకు, ౩ విసరణశ్లోకమునకు, ౪ శల్ప
మునకు, ౫ యాతనకు, ౬ కర్తాపిక
మునకు పేరయినప్పుడు. కారకం. న.
౭ చేనెడివానికి పేరైనప్పుడు. త్రి.
కారకః.

కాముకః—(పు.) ౧ స్త్రీకాముకునకును,
౨ అశోకవృక్షమునకును, ౩ పూల
గురివిందచెట్టునకును పేరగును.

కాముకం—(న.) ౧ ధనుస్సునకును, ౨
వేణువునకును పేరైనప్పుడు, పు. ౩
కార్యకుశలునకు పేరైనప్పుడు. విశే
ష్యనిఘ్నము.

కాచూకః—(పు.) ౧ కోడికిని, ౨ బలసిన
తలకును, ౩ చక్రవాకమునకును పేరు.

తూరకః—(పు.) ౧ పక్షిమత్స్యదులు
వేయు బుట్టకును, ౨ వసరు నొంగుకును
పేరు.

కాలికా—(స్త్రీ.) ౧ చండికాభేదమున
కును, ౨ సమస్తమునకును, ౩ తేలు
కొండికిని, ౪ క్రమముగా నీయఁద
గినవస్తు మూల్యమునకును, ౫ ధూస
రవర్ణమునకును, ౬ నూతన మేఘము
నకును, ౭ పొట్లకొమ్మకును, ౮ రోమ
పంక్తికిని, ౯ నల్లమాంసమునకును,
౧౦ కాకవిశేషమునకును, ౧౧ నక్క
కును, ౧౨ మేఘపంక్తికిని పేరు.

కింపాకః—(పు.) ౧ మహాకాలఫలమున
కును, ౨ ఆజ్ఞకును పేరు.

కీచకో దైత్యభిద్వాతహతస
స్వనపంశయోః. ౬౭

కీటకః క్రిమిజాతౌ నానిష్ఠురే
పునరన్యవత్,

కులకం తు పటోలే స్యాత్
సంబద్ధశ్లోకసుహతౌ. ౬౮.
పుంసీ వల్లీకకాకేందుకుల
శ్రేష్ఠేషు కథ్యతే,

తుల్లకశ్రిషు నీచేఽల్పే

కుశికో మునిసర్జయోః. ౬౯.

కుషాకుః కషపహ్న్వ్యర్చేనా
పరోత్తాపిని త్రిషు,

కులికో నాగభేదే స్యాత్ ద్రు
భేదే కులనస్తమే ౭౦.

తురకః కోకిలాక్షే స్యాద్దో
తురే నిలకద్రుమే,

కూషకోగుణవృక్షే స్యాత్ తై
లపాత్రై కకుందరే. ౭౧ ఉ
దపానేఽచ్యుతాయాం తు
కూషికాంభోగతోపలే,

కీచకః—(పు.) ౧ దైత్యభేదమునకును, ౨
వాయువుచే పూరింబబిద్భవించు వే
ణువునకును పేరు.

కీటకః—(పు.) ౧ క్రిమివిశేషమునకు పేరై
నప్పుడు, పు. ౨ కఠినమనకు పేరై నప్పు
డు విశేష్యనిష్ఠుము.

కులకం—(న.) ౧ చేతిపొట్లతీగకును, ౨
ఏకక్రియాన్వయశ్లోక సముదాయము
నకును, ౩ పుట్టకును, ౪ చిట్టితుమికి
చెట్టుకును, ౫ కులశ్రేష్ఠమునకును
పేరై నప్పుడు. పు.

తుల్లకః—(త్రి.) ౧ నీచమనకును, ౨ అల్పు
నకును పేరు.

కుశికః—(పు.) ౧ మునివిశేషమునకు, ౨
సర్జకవృక్షమునకును పేరు.

కుషాకుః—(ఉ.పు.) ౧ కోకిలికిని, ౨ అగ్ని
కిని, ౩ సూర్యునికి పేరై నప్పుడు. పు. ౪
పరపీడచేయువానికి పేరై నప్పుడు. త్రి.

కులికః—(పు.) ౧ సర్పవిశేషమునకును,
౨ వృక్షవిశేషమునకును, ౩ కులశ్రేష్ఠ
మునకును పేరు.

తురకః—(పు.) ౧ గొలిమిడిచెట్టుకును,
౨ ఏనుంగపల్లెరుచెట్టుకును, ౩ తిలక
వృక్షమునకును పేరు.

కూషకః—(పు.) ౧ ఓడనడిమికొయ్య
కును, ౨ తైలపాత్రమునకును, ౩
కటభాగమందలి గుంటలకును, ౪
నుయ్యికిని, ౫ చ్యుతినిభాందనిదానికిని
౬ కూషము నీరులోపలనున్న తాళి
కిని పేరు.

కూలకం న త్రియాం స్థూపే
పుంసి స్యాత్కృమివర్వతే.
కూర్చికా సూచికాయాం చ
తూలికాయాం చ కుట్టలే
కవాటాంకుడకే క్షీరవికృ
తావపి యోషితి. 23

కృషకః పుంసిఫాలే స్యాత్క-
ర్షకే త్వభిధేయవత్,

కోరకోఽస్త్రీ కుట్టలే స్యా
త్కకోల్కలకమృణాలయోః

కౌతుకం త్వభిలాషే స్యాదు
త్వవే నర్తహర్షయోః తథా
పరంపరాయాత మంగలే చ
కుతూహలే. 24. వివాహ
సూత్రగీతాదిభోగయోరపి
నర్వయోః,

కౌశికీ నకులే వ్యాలగ్రాహే
గుగ్గులుశక్రయోః. 25.
కోశజ్ఞోలూకయోశ్చ స్యా
ద్విశ్వామిత్రమునావపి,

కౌశికీ చండికాయాం చ నదీ
భేదే చ యోషితి. 26.
ఖనకో నోందురౌ సంధిచౌ
రే త్రిష్వపదారకే

కూలకం—(పు) ౧ దిబ్బకును, ౨ కృమి
పర్వతమునకును పేరైనప్పుడు. (పు)
కూర్చికా—(స్త్రీ) ౧ సూచికిని, ౨ చిత్త
రవులువ్రాసెడి కణికకును, ౩ మొగ్గకు
ను, ౪ కవాటమునకు వేయుగడియ
కును, 5 జున్నునకునకును, ౬ స్త్రీకిని
పేరు.

కృషకః—(పు) ౧ నాఁ గేటకట్టుకును, ౨
దున్నెడివానికిపేరుఅయినప్పుడువిశేష్య
నిఘ్నుము.

కోరకః—(పు) ౧ మొగ్గకును, ౨ కకో-
లవృక్షమునకును, ౩ తామరతూడు
కునుపేరు.

కౌతుకం—(న) ౧ అభిలాషకును, ౨ ఉ
త్సవమునకును, ౩ క్రీడకును, ౪ హ
ర్షమునకును, 5 పరంపరాయాతమగు
మంగళమునకును, ౬ కుతూహలమున
కును, ౭ వివాహకంఠమునకును,
౮ గీతాదిభోగానుభవమునకునుపేరు.

కౌశికః—(పు) ౧ ముంగికిని, ౨ పాముల
వానికిని, ౩ గుగ్గులువృక్షమునకును,
౪ దేవేంద్రునికిని, 5 కోశము
లను దెలిసినవానికిని, ౬ గుడ్లగూబ
కును, ౭ విశ్వామిత్రమునీశ్వరునికిని
పేరు.

కౌశికీ—(ఈ, స్త్రీ) ౧ చండికాదేవికిని, ౨
నదీభేదమునకును, ౩ స్త్రీకిని పేరు.

ఖనకః—(పు) ౧ మూషకమునకును, ౨
కన్నపుదొంగకు పేరుఅయినప్పుడు (త్రి).
౩ త్రైవేదివానికినిపేరు.

ఖడ్గికో మహిషీక్షీరఘనకౌ
నికయోరపి. ౭౮

స్వాత్మోలకస్తు పాకే శిరస్త
వల్లీకపూగకోశేషు,

గణికాయూథీవై శ్రేభృతర్థా
రీషు నాతు దైవజ్ఞే ౭౯

గ్రంథికం పిష్పలీమూలే గు
గ్గులుగ్రంథిపర్ణయోః, కరి
రే పుంసి దైవజ్ఞేసహదేవా
ఖ్యపాండవే. ౮౦

గండకః పుంసి ఖడ్గే స్వాత్మం
ఖ్యావిద్యాప్రభేదయోః, అ
వచ్ఛేదేంతరాయేచగండ
కీసరిదంత రే. ౮౧

గ్రాహకో ఘాతివిహగే థా
న్యానాం చ గృహీతరి,

గాంధికో లేఖకేఽపి స్వాత్మ
గంధివ్యవహారిణి. ౮౨

గుండకోమలనేధూరా కలో
క్షిన్నేహపాత్రయోః,

ఖడ్గికః—(పు) ౧ మహిషీక్షీరములయం
దలి నుదుగుకును, ౨ మాంసవిక్రయ
కర్తకును పేరు.

ఖోలకః—(పు) ౧ పాకమునకును, ౨
తలపాగకును, ౩ పుట్టకును, ౪ పూగ
కోశమునకును.

గణికా—(స్త్రీ) ౧ అడవిమొల్లకును, ౨
వేశ్యకును, ౩ ఆడేనుగుకును, ౪
తక్కిలికిని పేరు. దైవజ్ఞునకుఁబేరైనపు
డుమాత్రము పుంలింగము.

గ్రంథికం—(న) ౧ పిష్పలీమూలమున
కును, ౨ గుగ్గులుపృక్షమునకును,
౩ స్థాణేయగ్రంధ్యమునకును, ౪
వేణువిశేషమునకును, ౫ దైవజ్ఞున
కును, ౬ సహదేవుఁడను పాండవు
నకును పేరు.

గండకః—(పు) ౧ ఖడ్గమృగమునకును,
౨ సుఖ్యావిశేషమునకును, ౩ విద్యా
భేదమునకును, ౪ ఖండమునకును,
౫ విఘ్నమునకును, ౬ నద్యంతరము
నకు పేరైనపప్పుడు మాత్రము (స్త్రీ)
గండకీ నదీమధ్యము (స్త్రీ).

గ్రాహకః—(పు) ౧ ఘాతుకపక్షికిని, ౨
థాన్యములను గ్రహించువానికిని
పేరు.

గాంధికః—(పు) ౧ వ్రాయువానికిని, ౨
సుగంధవ్యవహారము జేయువానికిని పేరు.

గుండకః—(పు) ౧ బుక్కాకును, ౨
ధూలికిని, ౩ అన్యతవాక్కుకును, ౪
క్షిన్నేహపాత్రునికిని పేరు.

గృహ్యకో నిఘ్న కే థేకే కై రికం థాతురుక్తయోః. ౮౩	గృహ్యకః—(పు) ౧ గుణకారముజేయు వానికిని, ౨ గృహసంవర్ధితపక్షి మృగ
	ములకును, ౩ కై రికమనుథాతువిశేష మునుకును, ౪ బంగారమునకును పేరు.
గోలకో విధవాపుత్రే జారా తస్యిన్యణికే గుడే,	గోలకః—(పు) ౧ జారోత్పన్నుడగు విధవరాలిగొడుకుకును, ౨ మణికిని,
	౩ బెల్లమునకును పేరు.
గోరంకుస్సృత్పుమా నృషీ భేదే లగ్నకబంధినోః. ౮౪	గోరంకుః—(ఉ. పు) ౧ పక్షి భేదమునకును, ౨ పూటకాపునకును, ౩ కారాగృహ
	వాసికిని పేరు.
చషకోఽస్త్రీ సురాపాత్రే మ ధుమద్యప్రభేదయోః,	చషకః—(ప్రు) కల్లుత్రాగుపాత్రమునకును ౨ మధుభేదమునకును, ౩ మద్యభేద
	మునకును పేరు.
చులకః ప్రసృతౌ భాండభేదే చులుకవత్పుమాన్. ౮౫	చులకః—(పు) ౧ పుడిసిలికిని, ౨ భాండ భేదమునకును, ౩ పుడిసిలిగలవానికిని
	పేరు.
చతుష్కీ మశకహర్యా పు ష్కరిణ్యంతరేఽపి చ,	చతుష్కీ—(ఈ. నీ) ౧ దోమతెరకును, ౨ పుష్కరిణీభేదమునకును పేరు.
చారకః పాలకేఽశ్వాదేస్యా త్సంచాలకబంధయోః. ౮౬	చారకః—(పు) ౧ ఆశ్వాదులను పాలించు వానికిని, ౨ సంచారముజేయువాని
	కిని, ౩ బంధమునకును పేరు.
చిత్రకం తిలకే నా తువ్యా ప్రుభిచ్ఛంచుసాశిషు,	చిత్రకం—(న) ౧ తిలకవృక్షమునకును, ౨ చిటుతపులికిని, ౩ చంచువానికిని
	పేరు.
చుంబక శ్చుంబనపరే ధూ ర్తాయస్కాంతయోరపి. ౮౭	చుంబకః—(పు) ౧ చుంబనప్రియునికిని, ౨ ధూర్తనికిని, ౩ ఆయుస్కాంతమున
	కును, ౪ బహుగ్రంథములయందు ఏకదేశభాగము గుర్తెఱిగినవానికిని,
	౫ ఘటముయొక్క ఊర్ధ్వభాగావలం బనమునకును పేరు.

చుల్లకీ శిశుమారేఽపి కుండీ
భేదే కులాంతరే. ౮౮

చూలికా నాటకస్యాజ్ఞే కర్ణ
మూలే చ హస్తినాం,

చూతకః కూపకేఽప్యామై

జనకః పితృభూభుజోః. ౮౯

జంబూకః ఘోరవే నీచే పశ్చి
మాశాపతాపపి,

జతుకాజినపత్రాయాం

జతుకం హింగులాక్షయోః.

జాహకో ఘోంఘమార్జారఖ
ట్యాం కారుణ్డికాసు చ,

జాలకం కోరకే దంభే కులా
యానాయయోరపి. ౯౦ న
పుంసేమోచకఫలేస్త్రీయాం
తు వసనాంతరే, గిరిసారజ
తాకాయామపిస్యాద్విధవా
స్త్రీయామ్. ౯౧ భటానామ
శ్చరచితాంఽగరక్షిణ్యాంచ
జాలికా,

జాలికోవాచ్యవద్ధ్రామ జాలి
జాలోపజీవినోః. ౯౩

చుల్లకీ—(ఈ స్త్రీ) ౧ చంటిపిల్లలను
జంపువానికిని, ౨ కుండీభేదమునకును
౩ కులవిశేషమునకును పేరు.

చూలికా—(స్త్రీ) ౧ నాటకాజ్ఞమున
కును, ౨ వీనుఁగుల కర్ణమూలమున
కును పేరు.

చూతకః—(పు) ౧ కూపమునకును, మా
మిడిచెట్టుకును పేరు.

జనకః—(పు) ౧ తండ్రికిని, ౨ రాజు
కును పేరు.

జంబూకః—(పు) ౧ నక్కకును, ౨ నీచు
నకును, ౩ పశ్చిమదిక్పతికిని పేరు.

జతుకా—(స్త్రీ) ౧ చీకురువాయికి.

జతుకం—(న) ౧ ఇంగువకును, ౨ లక్క
కును పేరు.

జాహకః—(పు) ౧ మేఘమునకును, ౨
పిల్లికిని, ౩ మంచమునకును, ౪ జల
జంతువునకును పేరు.

జాలకం—(న) ౧ మొగ్గకును, ౨ దంభ
మునకును, ౩ గూటికిని, ౪ వలకును,
౫ అరటిపండునకు పేరు అయినప్పుడు
(స్త్రీ) ౬ వస్త్రాంతరము పేరగునపుడు
(స్త్రీ), ౭ గిరిసారజలమే స్థానముగాఁ
గల జలగకును, విధవాస్త్రీకిని పేరు.
జాలికా—(స్త్రీ) ౧ భటులకు రాతిచే
నిర్మింపఁబడిన కవచమునకు పేరు.

జాలికః—విశేష్యనిఘ్నము, ౧ గ్రామ
జాలుడికిని, ౨ వలచే జీవించువానికిని
పేరు.

జీవకః ప్రాణకే పీతశాలకృపణ
యోరపి, కూర్మశీర్షేపి
పుంసి స్యాదాజీవే జీవికా
మతా. ౯౮. త్రిషు నేవిని
వృథ్యాశిజీవినో రాహితుం
డికే,

ఝల్లికోద్వర్తనపక్షేస్త్రీయాం
ద్యోతేచ ఝల్లికా. ౯౫.
ఆతపస్య రుచౌ ఝిట్యాం

టుంటుకః శోణకాల్పయోః,

డింబికా జలబింజే స్యాన్తోణ
కే కాముక స్త్రీయామ్. ౯౬.

తండకః ఖంజనే ఫేనే సమా
సప్తాయవాచి చ, గృహదా
రుతరుస్కంధ మాయా బ
హులక్షేష్వపి. ౯౭

తక్షకస్తు పుమాన్నాగరాజ
భేదే చ వర్ధకా,
తారణో దైత్యభిత్కర్ణధార
యోర్నద్వయోర్ద్వశి. ౯౯
కనీనికాయామృతే చ స
పుమాంస్తాతరి త్రిషు,

జీవకః—(పు). ౧ ప్రాణిమాత్రమునకును,
౨ అశనవృక్షమునకును, ౩ నీచునికిని,
౪ జీవకమును గ్రంథ్యమునకును, పేర
గునప్పుడు. పు. ౫ బ్రదుకుత్రోవకు
పేరగునప్పుడు. జీవికా—(స్త్రీ), ౬ నేవ
కునికి పేరగునప్పుడు. (త్రి). ౭ వడ్డిచే
బ్రతుకువానికిని, ౮ జీవించువానికిని,
౯ పాములవానికిని పేరు.

ఝల్లికా—(స్త్రీ). ౧ నలుగు వస్త్రమున
కును, ౨ ప్రకాశమునకు పేరగునప్పు
డు. ఝిల్లికా—(స్త్రీ), ౩ ఆతపకాంతి
కిని, ౪ ఝిటియను తుద్రవృక్షవిశేష
మునకును పేరు.

టుంటుకః—(పు). ౧ శోణకవృక్షమునకు
ను ౨ నీచునికిని పేరు.

డింబికా—(స్త్రీ). ౧ జలబింబమునకును,
౨ శుష్కఫలమునకును, ౩ కాముక
స్త్రీకిని పేరు.

తండకః—(పు), ౧ కాటుకపిట్టకును, ౨
నురుగుకును, ౩ సమాసబహుళవా
క్కుకును, ౪ గృహదారువుకును, ౫
వృక్షస్కంధమునకును, (స్కంధమనఁ
గా కొమ్మలు చీలిన మొద్దు), ౬
అత్యంతమాయావంతునికిని పేరు.

తక్షకః—(పు) ౧ సర్పరాజభేదమందు,
౨ చెక్కేవానికిని పేరు.

తారకః—(పు) ౧ దైత్యభేదమునకును,
౨ ఓడనడిపేవానికిని, ౩ నేత్రమున
కును, ౪ నేత్రమండలి తెల్లగుడ్డునకు
ను పేరగునప్పుడు, (న.) ౫ నక్షత్రము

<p>తిలకో ద్రుమరోగాశ్వభేదే చ తిలకాలకే. ౯౯. క్లీబం సౌవర్చలక్లేమ్నోర్న త్రి యాం తు విశేషకమ్,</p>	<p>నకు పేరగునప్పుడు స్త్రీనపుంసకం, ౬ రక్షకునికిపేరగునప్పుడు. (త్రి). తిలకః—(పు) ౧ తిలకవృక్షమునకును, ౨ రోగమునకును, ౩ అశ్వవిశేషము నకును, (నల్లనిగుట్టము), ౪ పుట్టు మచ్చకును, ౫ సౌవర్చలవణమునకును పేరగునప్పుడు, (న) ౬ గర్భములోని దక్షిణభాగముననుండు మాంసఖండ మునకు పేరగునప్పుడు (న).</p>
<p>త్రిశంకుర్న రాజభేదేశలభే వృషదంశకే. ౧౦౦</p>	<p>త్రిశంకుః—(ఉ. పు). ౧ రాజభేదమున కును, ౨ మిడతకును, ౩ పిల్లికిని పేరు.</p>
<p>తురుష్కః నిల్లకే మ్లేచ్ఛ జాతౌ దేశాంత రేఽపి చ,</p>	<p>తురుష్కః—(పు) ౧ తురుష్కమును గంధద్రవ్యమునకు, ౨ మ్లేచ్ఛజాతి వానికిని, ౩ దేశాంతరమునకును పేరు.</p>
<p>తూలికా కూర్చికాయాం చ శయోపకరణేఽపి చ.</p>	<p>తూలికా—(స్త్రీ). ౧ చిత్తరువులు మొద లగువాటిని వ్రాసే కుంచెకును, ౨ దూదిపరుపుకును పేరు.</p>
<p>దర్శకః స్యాత్ప్రతీహారే దర్శ యితృప్రవీణయోః,</p>	<p>దర్శకః—(పు) ౧ ద్వారపాలునికిని, చూపించేవానికిని, ౩ నేర్పరికిని పేరు.</p>
<p>దారకో బాలకేఽపి స్యాద్దే దకే త్వభిధేయత్. ౧౦౨</p>	<p>దారకః—(పు). ౧ బాలకునికిని, ౨ భేద ముజేయువానికిని పేరగునపుడు విశే ష్యనిఘ్నము.</p>
<p>ద్రావకో గ్రావభేదే స్యాద్వి దగ్ధే మోషకేఽపి చ,</p>	<p>ద్రావకః—(పు) ౧ పాషాణవిశేషము నకును, ౨ నేర్పరికిని, ౩ కంసాలికిని పేరు.</p>
<p>దీపకం వాగలంకారే వాచ్య వద్దీప్తికారకే. ౧౦౩</p>	<p>దీపకం—(న). ౧ వాగలంకారమునకును, దీప్తిని జేయువానికి పేరగునప్పుడు విశేష్యనిఘ్నము.</p>

దీప్యకశ్చై జమోదాయాం యవానీబర్హి చూడయోః,	దీప్యకః—(పు) ౧ ఓమమునకును, ౨ యవలబియ్యమునకును, ౩ నెమిలిపిం చమునకును పేరు.
దుచ్చకో గంధకుట్యాం స్యా ద్విహారాద్యవకాశకే. ౧౦౪	దుచ్చకః—(పు) ౧ మురఅనేఓషధికిని, ౨ విహారాద్యవకాశమునకును పేరు.
దూషికా తూలికాయాం చ మలే స్యాల్లోచనస్య చ,	దూషికా—(స్త్రీ) ౧ దూదిపరుపును, ౨ కంటిపునీకిని పేరు.
ధనికా సాధునాగ్యాం థా న్యాకే త్రిషు సాధుధనినో శ్చ. ౧౦౫	ధనికా—(స్త్రీ) ౧ మంచియువతికిని, దని యాలకు పేరగునప్పుడు, (త్రి) ౩ సజ్జ నునికిని, ౪ ధనికునికిని పేరు.
స్యాద్ధేనుకా కరిణ్యాంధే నావపి నాతు దానవవిశేషే	ధేనుకా—(స్త్రీ) ౧ ఆడువనుగుకును, ౨ ఆవునకును, ౩ దానవవిశేషమునకు పేరగునప్పుడు. (పు)
ధైనుకం కరణే స్త్రీణాం ధే నూనామపి సంహతే. ౧౦౬	ధైనుకం—(న) ౧ కరణమునకు, ౨ స్త్రీసము దాయమునకు, ౩ ఆవులగుంపుకు పేరు.
నర్తకః కేవలే షోటగలచార ణయోర్నటే,	నర్తకః—(పు) ౧ కుహినినికిని, (అన) గా నట్టిమాటలవాడు) ౨ కిక్కినగడ్డికిని, ౩ నెరవిద్యమొదలగు ఆటలవానికిని, ౪ నాట్యముజేయువానికిని పేరు.
నర్తకీ లాసికాయాం చ కరే ణ్వామపి యోషితి. ౧౦౭	నర్తకీ—(స్త్రీ) ౧ నాట్యస్త్రీకిని, ౨ ఆడు వనుగుకును, ౩ యువతికిని పేరు.
నగ్నికాపి కుమార్యాం స్యా త్పుమాన్ ఊషణవందినోః,	నగ్నికా—(స్త్రీ) ౧ రజస్వలగానికుమా రికి పేరు. నగ్నికః—(పు), ౨ ఊషణ మతమందు సంచరించువానికిని, ౩ వందిపాతకునికిని పేరు.
నరకః పుంసి నిరయదేవారా తిప్రభేదయోః. ౧౦౮	నరకః—(పు) ౧ నరకమునకు, ౨ నరకా సురినికిని పేరు.
నందకో హరిఖడ్గే చ హర్షకే కులపాలకే,	నందకః—(పు) ౧ శ్రీహరిఖడ్గమునకును, ౨ సంతోషించువానికిని, ౩ తమసం రక్షకునికిని పేరు.

నాలీకః శరశల్యాం గేష్వజ్జ
ఖండే నపుంసకం. ౧౦౯

నాయకో నేతరి శ్రేష్ఠే హర
మధ్యమణావపి,
నిర్హోకో మోచనే వ్యోమ్ని
సన్నాహే సర్పకంచుకే.

నీలికానీలినీ డుద్రారోగశే
ఫాలికాను చ,

పరాకస్తు వ్రతే ఖడ్గే

ప్రనేకః సేచనేచ్యుతౌ. ౧౧౧

ప్రతీకోఽవయవేఽపి స్యా
ప్రతికూలవిలోమయోః,

పద్మకం స్యాత్పద్మ కాష్ఠబిందు
జాలకయోరపి. ౧౧౨

పక్షకస్తు పుమాన్ పార్శ్వ
ద్వారే చపార్శ్వమాత్రకే,
పల్యంకో మంచపర్యంకవృషీ
పర్యస్తీకాను చ. ౧౧౩

పతాకా వైజయంత్యాం చ
సౌభాగ్యనాటకాజ్ఞయోః,

నాలీకః—(పు) ౧ బాణవిశేషమునకు, ౨
కమలమునకు పేరగునప్పుడు (న)
లేదా ఆకమలదుంపకు పేరై నప్పుడు.
(న)

నాయకః—(పు) ౧ నాయకునికిని, ౨ శ్రే
ష్ఠునికిని, ౩ హరమధ్యమణికిని పేరు.
నిర్హోకః—(పు) ౧ విడుచుటకును, ౨ ఆ
కాశమునకును, ౩ సన్నాహమునకు
ను, ౪ పాముకుబుసమునకును పేరు.

నీలికా—(స్త్రీ) ౧ నీలిచెట్టుకును, ౨ నే
త్రరొగమునకును, ౩ నల్లవావిలిచెట్టు
కును పేరు.

పరాకః—(పు) ౧ వ్రతవిశేషమునకును,
ఖడ్గమునకును పేరు

ప్రనేకః—(పు) ౧ తడుపుటకును, ౨ జా
రుటకును పేరు.

ప్రతీకః—(పు) ౧ అవయవమునకును, ౨
ప్రతికూలునికిని, ౩ విలోమజాతి
వానికిని పేరు.

పద్మకం—(న) ౧ పద్మకాష్ఠ = తామరకా
డ, ౨ బిందుజాలకయోః = గజబిందు
జాలము.

పక్షకః—(పు) ౧ పార్శ్వద్వారే=దిడ్డివా
కిలి, పార్శ్వమాత్రకే=పక్క.

పల్యంకః—(పు) ౧ మంచ=మంచము, ౨
పర్యంక=పరివారము, ౩ వృషీ=యత్యా
ద్యాసనము, ౪ పర్యస్తీకాను=యోగ
పట్ట.

పతాకా—(స్త్రీ) ౧ వైజయంత్యాం =
ధ్వజము, ౨ సౌభాగ్య=సౌభాగ్యము,

పాతుకః పతయాలో స్యాత్
త్ప్రపాతజలహస్తినోః.

ప్రాణకస్పత్వజాతీయే జీవకద్రు
మచోలయోః,

పాటకః స్యాన్తహాకిష్కౌకట
కాంతరవాద్యయోః గంగ
అక్షాదిచోలనే మూలద్ర
వ్యాపచయరోధసోః,

పాలంకః శల్లకీశాకభేదయోః
ప్రాజపతీణి. ౧౧౬.

పావకోఽగ్నౌ సదాచారే
వహ్నిమేధే చ చిత్రకే, భ
ల్లాతకే విడంగేఽథ

ప్రియకః పీతశాలకే. ౧౧౭.
నీపే చిత్రమృగే చారౌ
ప్రియశ్శాకుఃకుమేఽపి చ,

3 నాటకాంగయోః=నాటకాంగమగు
త్రిపుటాదితాళ విశేషము.

పాతుకః—(పు) ౧ పతయాలో = పడునట్టి
స్వభావముగలవాఁడు, ౨ ప్రపాత -
కొండచరియ, 3 జలహస్తినోః - నీటి
యేనుంగ.

ప్రాణకః—(పు) ౧ కస్పజాతీయే=సాత్విక
జాతి, ౨ జీవకద్రుమ = బంధుకావృక్ష
ము, 3 చోలయోః = చొక్కాగాని
ఐవికగాని.

పాటకః—(పు) ౧ మహాకిష్కౌ=మూర,
౨ కటకాంతర = వలయాంతరము, 3
వాద్యయోః = వాద్యము, ౪ అక్షాది
చోలనే=పాచికలువేయుట, ౫ మూల
ద్రవ్యాపచయ = మూలద్రవ్యము
తగుట ౬ రోధసోః=తీరము

పాలంకః—(పు) ౧ శల్లకీ=అందుగు చెట్టు,
౨ శాకభేదయోః = శాకభేదము, 3
ప్రాజపతీణి=పతీవిశేషము.

పావకః—(పు) ౧ అగ్నౌ=అగ్ని, ౨ సదా
చారే=సదాచారము, 3 వహ్నిమేధే=
అగ్నిమంథవృక్షము, ౪ చిత్రకే=చిత్ర
మూలము, ౫ భల్లాతకే=జీడిచెట్టు, ౬
విడంగే=విశంగసారము.

ప్రియకః—(పు) ౧ పీతశాలకే=వేగిసచెట్టు,
౨ నీపే=కడిమివృక్షము, 3 చిత్రమృ
గే=చిత్రమృగము, ౪ చారౌ=నాట్య
మునఁ జతుర్దశాంగ విశేషము, ౫
ప్రియశ్శాకు = ప్రేంఖణివృక్షము, ౬ కు
కుమే=కుంకుమము.

విజ్ఞాకోఽస్త్రీ తిలకల్పేహిం
గుబాహ్నికస్సల్లకే. ౧౧౮.

వినాకోఽస్త్రీ రుద్రచాపేపాం
శువర్షత్రిశూలయోః,

పిటకశ్రిఘ విస్ఫోటేమంజూ
షాయాం పునః పుమాన్.

సిష్టకో ఘృతపూపాదౌ నే
త్రరోగాస్తరేఽపి చ,

పులకః కృమిప్రభేదే ప్రస్తర
భేదే చ మణిదోషే. ౧౨౦.
రోమాంచేహరితాలే గజా
న్నపిండి చ గంధర్వే,

పులకస్తుచ్ఛభాన్యేస్యాత్సం
క్షేపే భక్తసిక్థకే. ౧౨౧.

పుష్పకం రీతిపుష్పే చ, విమా
నే ధనదస్య చ, నేత్రరోగే
తథారత్నకంకణే చ రసాం
జనే. ౧౨౨. లోహకాంస్యే
మృగదంగారశకట్యాం చ
నప్రంసకమ్,

విజ్ఞాకః—(న్న) ౧ తిలకల్పే = తెలిక
పిండి, ౨ హింగు=ఇంగువ, ౩ బాహ్నిక
స్సల్లకే = కుంకుమ పూవుతోఁజేసిన
ధూపవిశేషము.

వినాకః—(న్న) ౧ శివునిధనువు, పాంశు
వర్ష = గాలిదుమారము, ౩ త్రిశూల
యోః=త్రిశూలము.

పిటకః—(త్రి) ౧ విస్ఫోటే = చెమట కా
య, ౨ మంజూషాయాం=పెట్టె. (పు.)

సిష్టకః—(పు) ౧ ఘృతపూపాదౌ=నేతి
పిండివంట, ౨ నేత్రరోగాంతరే=కంటి
జబ్బు.

పులకః—(పు) ౧ కృమిప్రభేదే = ఒకా
నొకపురుగు, ౨ ప్రస్తరభేదే = గులక
తాయి, ౩ మణిదోషే=మణిదోషము,
౪ రోమాంచే=గగుర్పాటు, ౫ హరి
తాలే=హరిదళము, ౬ గజాన్నపిండి=
ఏనుగుకుఁ బెట్టుమేత, ౭ గంధర్వే=
గంధర్వుఁడు.

పులకః—(పు) ౧ తుచ్ఛభాన్యే=పొల్లు
భాన్యము, ౨ సంక్షేపే=సంగ్రహము,
౩ భక్తసిక్థకే=అన్నపుమెదుకు.

పుష్పకం—(న) ౧ రీతిపుష్పే=కుసుమాం
జనము, ౨ ధనదస్య విమానే = కుబే
రునివిమానము, ౩ నేత్రరోగే=కంటి
వ్యాధి, ౪ రత్నకంకణే = మణులు
పెక్కిన కడియము, ౫ రసాంజనే=రసాం
జనము, ౬ లోహకాంస్యే = ఇనుప
ములికిగల బాణము, ౭ మృగదంగార
శకట్యాం=ఇనుపకుంపటి.

స్వాత్పుత్రికా పుత్తలికాదు
హిత్రోర్యావతులకే. ౧౨౩
నాపుత్రే సరభేధూర్తే శై
లవృక్షప్రభేదయోః,

పూర్ణకః స్వర్ణచూడే స్వా
న్నాసాచిన్యాంతుపూర్ణికా.

పుదాకుర్వృశ్చికే వ్యాఘ్రే
సర్పచిత్రకయోః పుమాన్,

పుథుకః పుంసి చిపిటే శిశౌ
స్వాదభిధేయవత్. ౧౨౪
పేచకో గజలాగ్నాలమూలౌ
పాంతే చ కాశికే

పేటకం పుస్తకాదీనాం మం
జూషాయాం కదంబకే.

వల్మీకో రోగభేదే చ నాకౌ
చ పున్నపుంసకం,
బంధూకం బంధుజీవే స్యా

ద్బంధూకః వీతశాలకే. ౧౨౫

బంధకస్సాన్యద్వినిమయే పుం
శ్చల్యాన్ స్వాచ్ఛ బంధకీ,

పుత్రికా—(సీ) ౧ పుత్తలికా=బొమ్మ, ౨
దుహిత్రోః=బిడ్డ, ౩ యావతులకే =
యవధాన్యపుపొట్టు, ౪ పుత్రే=కొడు
కు (పు) ౫ సరభే = దున్నపోతు, ౬
ధూర్తే = దుండగిడు ౭ శైలవృక్ష
ప్రభేదయోః=శైలభేదము, ౮ వృక్ష
విశేషము.

పూర్ణకః—(పు) ౧ స్వర్ణచూడే = పాల
పిట్ట, ౨ పూర్ణికా(సీ) నాసాచిన్యాం=
ముక్కుతో చెట్లను ఛేదించు పూర్ణికా
పక్షి.

పుదాకుః—(పు) ౧ వృశ్చికే=తేలు, ౨
వ్యాఘ్రే=వెద్దపులి, ౩ సర్ప=పాము, ౪
చిత్రకయోః=చిటుతపులి.

పుథుకః—(పు) ౧ చిపిటే=అటుకులు, ౨
శిశౌ=బాలుడు (వి. ని)

పేచకః—(పు) ౧ గజలాంఘ్రాలమూలౌ
పాంతే = ఏనుగుతోఁగ మొదలు, ౨
కాశికే=గ్రుడ్లగూబ

పేటకం—(న) ౧ పుస్తకాదీనాంమంజూ
షాయాం=పుస్తకములపెట్టె, ౨ కదం
బకే = సముదాయము.

వల్మీకః—(పు) ౧ రోగభేదే = రోగవిశే
షము, ౨ నాకౌ=పుట్ట (పు)

బంధూకం—(న) ౧ బంధుజీవే = బంధు
జీవము.

ద్బంధూకః—(పు) వీతశాలకే = వేగిస
చెట్టు.

బంధకః—(పు) ౧ వినిమయే = మార్పు,
బంధకీ(సీ) పుంశ్చల్యాన్=ఱుంకుటాలు.

బాహుకః కర్కటే చార్కే
దాత్యూహే జలఖాతకే.

వరాకః శంకరే పుంసిశోచనీ
యేభిధేయవత్,

బాలకస్తు శిశావజ్ఞే వాలధా
హయహస్తిన్ః. ౧౨౯ అం
గులీయకప్రేరవలయే పుం
సి

బాలికా బాలాయాం
వాలుకా పత్రకాహలా కర్ణ
భూషణే ౧౩౦

వారకోఽశ్వగతౌ పుంసి వా
చ్యవతస్యన్నిషేధకే,

వాలుకా సికతాసు స్యాద్వా
లుకం త్వేలవాలుకే. ౧౩౧
భర్తృకం రోగభేదే స్యాద్వి
డంగకలధౌతయోః,

భ్రామకో జంబుకే ధూర్తేసూ
ర్యావర్తౌఽశ్చ భేదయోః.

భాలాంకః కరపత్రే స్యాచ్ఛా
కభేదే చ రోహితే, మహా

బాహుకః—(పు) ౧ కర్కటే = కర్కట
కము, ౨ అర్కే = సూర్యుడు, ౩
దాత్యూహే=మాలకాకి, ౪ జలఖా
తకే=నూతిత్రవ్వవాడు.

వరాకః—(పు) ౧ శంకరే = శిఖుడు, ౨
శోచనీయే=దీనుడు (వి. ని)

బాలకః—(పు) ౧ శిశౌ=శిశువు, ౨ అజ్ఞౌ
=మూర్ఖుడు, ౩ హయహస్తిన్ః వా
లధా=గుట్టము ఏనుగులతోఁక, ౪
అంగులీయక = ఉంగరము, ౫ హీ
బేర = కురువేరు, ౬ వలయే = కంక
ణము.

బాలికా—(సీ) ౧ బాలాయాం=బాలిక.
వాలుకా—(సీ) ౧ ఇసుక, ౨ పత్రకా
హలా పత్రశబ్దము—ఆకులధ్వని, ౩
కర్ణభూషణే కర్ణభరణము.

వారకః—(పు) ౧ అశ్వగతౌ=అశ్వగతి,
౨ నిషేధకే-పుంసి=నిషేధించువాడు,
విశేష్యనిఘ్నము.

వాలుకా—(సీ) ౧ సికతాసు=ఇసుక, ౨
ఏలవాలుకే, సుగంధద్రవ్యవిశేషము.
భర్తృకం—(న) ౧ రోగభేదే = రోగవిశే
షము, ౨ విడంగ=వాయువిడంగము,
౩ కలధౌతయోః=బంగారము,

భ్రామకః (పు) ౧ జంబుకే=నక్క, ౨ ధూ
ర్తే = ధూర్తుడు, ౩ సూర్యావర్తం=
కుందురుష్కమనేగ్రంథ్యము, ౪ అశ్చ
భేదయోః=సూచంటుటాయి.

భాలాంకః—(పు) ౧ కరపత్రే=అంపము,
౨ శాకభేదే=శాకభేదము, ౩ రోహి

లక్షణసంపన్నపురుషే కచ్చ
వే హరే. ౧౩౩

లే = మత్స్యవిశేషము, ౮ మహాలక్షణ
సంపన్నపురుషే = గొప్పలక్షణములుగల
పురుషుడు, ౫ కచ్చవే = తాండేలు, ౬
హరే = హరుడు.

భూమికా రచనాయాం స్యా
ద్దేశాంతరపరిగ్రహే,

భూమికా—(సీ). ౧ రచనాయాం = రచన,
౨ దేశాంతరపరిగ్రహే = దేశాంతరము
గ్రహించుట,

భూతీకమపి భూనింబే దీప్య
కర్పూరకే తృణే. ౧౩౪

భూతీకం—(న). ౧ భూనింబే = నేలవేము
చెట్టు, అనిగాని, లేక తురక వేపచెట్టు
౨ దీప్య = ఓమము, ౩ కర్పూరకే =
కర్పూరము, ౪ తృణే = నాసనగడ్డి.

మధుకా మధుపర్ణ్యాం స్యా
స్తధుకం క్లితకే ఖగే, వల్యం
తరో నామశకోరోగ కీట
ప్రభేదయోః. ౧౩౫

మధుకా—(సీ) ౧ మధుపర్ణ్యాం = తిప్ప
తీగ, ౨ క్లితకే = యష్టిమధుకము, (న),
౩ ఖగే = పక్షి, ౪ వల్యంతరః = వల్యంత
రము (పు), ౫ మశకః = దోమ, ౬
రోగ = రోగభేదము, ౭ కీటప్రభేద
యోః = కీటభేదము.

మండుకః శోణకే మున్యం
తరే స్యాద్గూఢవర్చసి,

మండుకః—(పు). ౧ శోణకే = దుందిలపు
చెట్టు, ౨ మున్యంతరే = మునివిశేషము,
౩ గూఢవర్చసి = గూఢమగువర్చస్సు
గలవాడు.

మండుకపర్ణ్యాం మండుకీ
మల్లికో హంసభిద్యపి.

మండుకీ—(సీ). ౧ మండుక బ్రహ్మచెట్టు.
మల్లికః—(పు). ౧ హంసభేదము.

మల్లికా తృణశూన్యేఽపి
మీనమృతృప్రభేదయోః

మల్లికా—(సీ) ౧ తృణశూన్యే = తృణ
శూన్యమైనది, ౨ మీన = చేపభేదము,
౩ మృతృప్రభేదయోః = మృతృప్ర
భేదము.

మామకం స్యాన్తదీయార్థే
త్రిషు పుంసి తు మాతులే.

మామకం—(త్రి). ౧ మదీయార్థే = నా
సంబంధమగు నర్థము, ౨ మాతులే =
మేనమామ (పు).

మాతృకా ధాతృకా మా
త్రోద్దేవీభిద్యర్ణమాలయోః,

మాలికా సప్తలాపుత్రీ గ్రీ
వాలంకరణేషు చ. ౧౩౮.
పుష్పమాల్వే నదీభేదే పక్షి
భేదే తు మాలికః,

మేచకస్తు మయూరస్య చం
ద్రకే శ్యామలే పుమాన్
౧౩౯. తద్వ్యక్తే వాచ్య
వస్త్రీ-బం సోత్తోంజనాంధ
కారయోః,

మోచకః కదలీశిగ్రునిర్దోచక
విరాగిషు. ౧౪౦

మోదకః ఖాద్యభేదేఽస్త్రీహ
ర్షకే పునరన్యవత్,

యమకం యమజే శబ్దాలం
కారే పుంసి సంయమే.

యాజకస్తు గజే రాజ్ఞో యా
జ్ఞికే

వృథ యాజ్ఞికః, యాజకే చ
కుశే చాథ

మాతృకా—(సీ) ౧ ధాతృకా=పెంపుడు
తల్లి, ౨ మాత్రోః=తల్లి, ౩ దేవీభిత్
=దేవీభేదము, ౪ వర్ణమాలయోః =
వర్ణమాలికా.

మాలికా—(సీ) ౧ సప్తలా=సప్తమాలిక,
౨ పుత్రీ = పుత్రిక, ౩ గ్రీవాలంకర
ణేషు = గ్రీవాలంకారము, ౪ పుష్ప
మాల్వే=పుష్పమాలిక, ౫ నదీభేదే=నదీ
భేదము, ౬ మాలికః (పు) పక్షి భేదే=
పక్షి భేదము.

మేచకః—(పు). ౧ మయూరస్యచంద్రకే
= నెమలికన్ను, ౨ శ్యామలే = నల్లని
వర్ణము, ౩ తద్వ్యక్తే=ఆనల్లని రంగు
గలవాఁడు, విశేష్యనిఘ్నము. ౪ సో
త్తోంజన=సోపీరాంజనశీల, ౫ అంధ
కారయోః=అంధకారము (న).

మోచకః—(పు). ౧ కదలీ = అరటి
చెట్టు, ౨ శీగ్రు=మునగ చెట్టు, ౩ నిర్దో
చక = మోక్షము, ౪ విరాగిషు =
విరక్తుడు.

మోదకః—(పు). ౧ ఖాద్యభేదే=మోదక
ములు అనుపిండివంట (పు), ౨ హర్ష
కే=సంతోషించువాఁడు. విశే.

యమకం—(న) ౧ యమజే=కవలలు, ౨
శబ్దాలంకారే = శబ్దాలంకారము, ౩
సంయమే=నియమము. (పు)

యాజకః—(పు) ౧ రాజ్ఞఃగజే=రాజుగజ
ము, ౨ యాజ్ఞికే=యాజ్ఞికుఁడు.

యాజ్ఞికః—(పు) ౧ యాజకే=యాజకుఁ
డు, ౨ కుశే=దర్భ.

యుతకం సంశయే యుగే
౧౮౨. నారీవస్త్రాంచలేయు
క్తే చలనాగ్రేఽపి యశాతకే,

యుధికాన్లునకే పుష్ప
విశేషేఽపి చ యోషితి.
౧౮౩

రసేకాస్త్రీ రసాలేక్షురసయో
స్సరసే త్రిషు,

రక్తకోఽన్లునబంధూకరక్తవ
స్త్రానురాగిషు, ౧౮౪

రాజికాపి చ కేదారే రాజ
స్వపరేఖయోః,

రాత్రకం పశ్చరాత్రే నా వే
శ్యావేశ్వాబ్ధవాసిని. ౧౮౫

రుచగో బీజపూరే చ నిమ్మే
దంతకపోతయోః, న ద్వ
యోస్సర్జికాక్షౌరేఽప్యశ్యా
భరణమాల్యయోః. ౧౮౬
సౌవర్చలేఽపి మాంగల్య
ద్రవ్యేచాప్యతక్కుటేఽపిచ,

యుతకం—(స) ౧ సంశయే=సంశయము,
౨ యుగే = జంట, ౩ నారీవస్త్రాంచలే=
పైటకొంగు, ౪ యుక్తే = కలిసినది,
౫ చలనాగ్రే=చివరకడలుట, ౬ యశా
తకే=కట్టుము.

యుధికా—(స్త్రీ) ౧ అన్లునకే=వాడనిది
౨ పుష్పవిశేషే=అడవిమొల్ల.

రసేకా—(స్త్రీ) ౧ రసాలే=తియ్యమామిడి,
౨ ఇక్షురసయోః = చెఱకురసము, ౩
స్సరసే=సరసుడు. (త్రి)

రక్తకః—(పు) ౧ అన్లునబంధూక=వా
డనిమంకెనపూవు, ౨ రక్తవస్త్ర=ఎఱ్ఱని
వలువ, ౩ అనురాగిషు=అనురాగము
గలవాడు.

రాజికా—(స్త్రీ) ౧ కేదారే=వరిమడి, ౨
రాజస్వప=నల్లవాలు, ౩ రేఖయోః=
పంక్తి.

రాత్రకం—(స) ౧ పంచరాత్రే=ఐదురా
త్రులు, ౨ వేశ్యావేశ్వాబ్ధవాసిని=విటు
డు. (పు)

రుచకః—(పు) ౧ మాజీఫలపుచెట్టు, ౨
నిమ్మే=బంగారునాణెము, ౩ దంత=
దంతములు, ౪ కపోతయోః = పావు
రము, ౫ సర్జికాక్షౌరే = సజ్జికాక్షౌర
ము, (స) ౬ అశ్వాభరణ = గుఱ్ఱపు
సొమ్ము, ౭ మాల్యయోః=పూలదండ,
౮ సౌవర్చలేఽపి=సౌవర్చలవణము, ౯
మాంగల్యద్రవ్యే=మంగళపదార్థము,
౧౦ ఉత్కుటే=స్త్రీతి.

దుండికా ద్వారసింధ్యాం చ దూతికాయాం రణక్షితౌ.	దుండికా—(సీ) ౧ ద్వారసింధ్యాం=కడ పమ్రాను, ౨ దూతికాయాం=దూతి క, 3 రణక్షితౌ=యుద్ధరంగము.
రూపకం నాటకే మూర్తే కావ్యాలంకరణేఽపి చ,	రూపకం—(స) ౧ నాటకే = నాటకము, ౨ మూర్తే = ఆకారముగలవస్తువు, 3 కావ్యాలంకరణే = అలంకారవిశే షము.
రేణుకాపి హరేణౌ చ జామ దగ్ధస్య మాతరి. ౧౪౮.	రేణుకా—(సీ) ౧ హరేణౌ=రేణుకమను గ్రంథ్యము, ౨ జామదగ్ధస్యమా తరి=పరశురామునితల్లి.
రోహకః ప్రేతభేదే నా రోధ రిత్రిషు విశ్రుతః,	రోహకః—(పు) ౧ ప్రేతభేదే = ప్రేత భేదము, ౨ రోధరి = మొలచునట్టిది. (త్రి)
లంపాకో లంపటే దేశే	లంపాకః—(పు) ౧ లంపటే = ఆసక్తిగల వాడు, ౨ దేశే=దేశవిశేషము.
లాసకో లాస్యకారిణి. ౧౪౯. మయూరే లసకే చాథ	లాసకః—(పు) ౧ హాస్యకారిణి=నటుడు, ౨ మయూరే=నెయిలి, 3 లసకే=ప్రకా శించువాడు
లూనకో భేదితే పశౌ,	లూనకః—(పు) ౧ భేదితే = భేదించబడి నది, ౨ పశౌ=పశువు.
లోచకో మాంససింధేక్షితౌ రకాయాం చక్షణే. ౧౫౦. లలాటాభరణే స్త్రీణాం కద ళినీలవస్త్రయోః, నిర్బుద్ధా కర్ణపూరేచమార్వాంభూ శ్లగ్ధచర్మణి. ౧౫౧.	లోచకః—(పు) ౧ మాంససింధే=మాంస పుముద్ద, ౨ అక్షితౌరకా = కంటిపల్ల గుడ్డు, 3 కక్షణే=కాటుక, ౪ లలా టాభరణే=స్త్రీలనొసరిసొమ్ము, ౫ కదళీ = అరటిచెట్టు, ౬ నీలవస్త్రయోః=నల్ల నిగుడ్డు, ౭ నిర్బుద్ధా = మందమతి, ౮ కర్ణపూరే = కర్ణాపూరము, ౯ మా ర్వాంభూ = అల్లెత్రాడు, ౧౦ భూః = భూమి, ౧౧ శ్లగ్ధచర్మణి = శిథిలమైన చర్మము.

వసుకం రోమకే పుంసి శివమ
ల్ల్యర్క-పర్ణయోః,

వర్ణకశ్చారణేఽస్త్రీతు చంద
నే చ విలేపనే. ౧౫౨. ద్వ
యోర్నీల్యాదిషు స్త్రీ స్యా
దుత్కర్తే కథనస్యచ,

వర్తకస్తు ఖరేఽశ్వస్య విహ
గేవర్తకాద్యయోః. ౧౫౩.

వంచకస్తు ఖలేధూర్తే గృహ
బధ్రా చ జంబుకే,

వ్యలీకమప్రియోఽకార్యవై
లత్యేష్యపి వీడనే. ౧౫౪.
నానాగరేఽథ

బాష్ఠీకం బాష్ఠీకం ధీరహిం
గునోః, ద్వావేతౌ పుంసి
దేశస్యప్రభేదేతురగాంతరే.

వార్ధకం వృద్ధసంఘాతే వృద్ధ
స్య భావకర్తణోః,

వార్షికంత్రాయమాణాయాం
క్లిబం వర్షాభవే త్రిషు.

వాలకోఽస్త్రీపారిహార్యే త్రి
షు స్యాదంగులీయకే,

వసుకం—(న) ౧ రోమకే=చౌటిఉప్పు, ౨
శివమల్లి = ఈశ్వరవల్లి, (పు) ౩ అర్క-
పర్ణయోః=జిల్లేడాకు.

వర్ణకః—(పు) ౧ చారణే = చారణుడు,
౨ చందనే = గంధము, (పు) ౩ విలే
పనే=పూయట, ౪ నీల్యాదిషు=నీలిరం
గు, (పు) ౫ కథనోత్కర్తే=వర్ణనాతి
శయము. (స్త్రీ)

వర్తకః—(పు) ౧ అశ్వస్య ఖరే=గుఱ్ఱపు
డెక్క, ౨ విహగే=పక్షివిశేషము (మీ
లవల్లంకిపిట్ట.) (పు)

వంచకః—(పు) ౧ ఖలే=దుర్తార్థుడు, ౨
ధూర్తే=గడుసరి, ౩ గృహబధ్రా=ఊర
ముంగిస, ౪ జంబుకే=నక్క.

వ్యలీకం—(న) ౧ అప్రియ=ప్రియముకా
నిది, ౨ అకార్య = చేయరానివని, ౩
వైలత్యేషు=వెలవెలబోవుట, ౪ వీడనే
=వీడించుట, ౫ నానాగరే=బహువిధ
ములగు విషములు.

బాష్ఠీకం—(బాష్ఠీకం) ౧ దేశప్రభేదే=
దేశభేదము, ౨ ధీర=కుంకుమము. (న)

వార్ధకం—(న) ౧ వృద్ధసంఘాతే = వృద్ధ
సమూహము, ౨ వృద్ధస్యభావ=ముసలి
తనము, ౩ కర్తణోః=ముసలివానిచేష్టు.

వార్షికం—(న) ౧ త్రాయమాణాయాం=
కలుకానుగుండ్రము, ౨ వర్షభవే=వాన
లోబుట్టునది. (త్రి)

వాలకః—(పు) ౧ పారిహార్యే=హస్తాభర
ణము, ౨ అంగులీయకే=ఉంగరము. (త్రి)

<p>వితర్కస్తు పుమానూహే సంశయే చ నిగద్యతే. ౧౫౭ విపాకః పచనే స్వాదేకర్షణో విసదృక్ష్మలే,</p>	<p>వితర్కః—(పు) ౧ ఊహే = ఊహ, ౨ సంశయే = సం దేహము. విపాకః—(పు) ౧ పచనే = వంట చేయుట, ౨ కర్షణః స్వాదే = కర్ష పరిపాకము, ౩ విసదృక్ష్మలే = విరుద్ధఫలము.</p>
<p>వివేకః స్యాజ్జలద్రోణ్యాం పృథగ్భావవిచారయోః. ౧౫౮.</p>	<p>వివేకః... (పు) ౧ జలద్రోణ్యాం = నీటిదోనె, పృథగ్భావ = పృథక్త్వము, ౩ విచార = విచారము.</p>
<p>వృశ్చికశ్చద్రుణే రాశౌ శూకకీటాపధీభిదోః,</p>	<p>వృశ్చికః... (పు) ౧ ద్రుణే = తేలు, ౨ రాశౌ = వృశ్చికరాశి, ౩ శూకకీట = కందు రీగ, ౪ ఓపధీభిదోః = తేలుకొండిచెట్టు.</p>
<p>వృషాంకశ్శంకరే సాధౌ భల్లాతకమహత్వయోః. ౧౫౯</p>	<p>వృషాంకః—(పు) ౧ శంకరే = శివుడు, ౨ సాధౌ - సజ్జనుడు, ౩ భల్లాతక = జడి చెట్టు, ౪ మహత్వ = గొప్పతనము.</p>
<p>వైజికం శిగ్రుతైలే స్యాద్ధేతౌ సద్యోజురే తు నా,</p>	<p>వైజికం... (న) ౧ శిగ్రుతైలే = మునగ నూనె, ౨ హేతౌ = కారణము, ౩ సద్యోజురే = అపుడుబుట్టిన మొలక.</p>
<p>శలకాశల్యమదన శారికాశల్లకీషు చ. ౧౬౦. ఛత్రాదికాష్ఠీశరయోః</p>	<p>(పు) శలకా... (నీ) ౧ శల్య = బాణాగ్రము, ౨ మదన = మ్రంగ చెట్టు-ఉమ్మెత్త చెట్టు, ౩ శారికా = గోరువంక, ౪ శల్లకీ = అందుగ చెట్టు, ౫ ఛత్రాదికాష్ఠీ = ఛత్రాదుల యొక్కపుల్ల, ౬ శర = బాణము.</p>
<p>శల్లకీ పశువృక్షయోః</p>	<p>శల్లకీ—(నీ) ౧ పశు = పశువిశేషము, ౨ వృక్ష = వృక్షవిశేషము.</p>
<p>శంబూణో గజకుంభాంతే ఘోం గే చ శూద్రతాపనే. ౧౬౧. జలజంతు విశేషే చ శంబూకా న నపుంసకం</p>	<p>శంబూకః—(పు). ౧ గజకుంభాంతే = ఏనుగు కుంభస్థలము చివర, ౨ ఘోం గే = (?), శూద్రతాపనే = శంబూకుండనే శూద్రతపన్ని, ౪ జలజంతువిశేష = జల జంతుభేదము. (ప్ర)</p>

శంఖకం వలయే కమ్బావస్త్రీ
పుంసి శిరోరుజి. ౧౬౨

శార్కకస్యాద్ధుగ్ధఫేన శర్క
రాపిండయోః పుమాన్,

శిశుకశ్శింశుమారేస్యాద్వాల
కోలూపినోరపి. ౧౬౩

శీతకః శీతకాలే చ సుస్థితే దీ
ర్ఘసూత్రిణి,

శూలకః ప్రావతేపి స్వాద్ర
నేపి పరికీర్తితః. ౧౬౪

సస్యకో మణిభేదేనౌ

సంపర్కో మేలకే రతౌ,

సంపాకస్తర్కకే ధృష్టేత్రిషు
నా చతురంగులే. ౧౬౫

స్యమికా నీలికాయాం స్త్రీ
స్యమికోనాకువృక్షయోః,

స్వస్తికో మంగలద్రవ్యే చతు
ష్కగృహభేదయోః. ౧౬౬

శంఖకం—(న) ౧ వలయే=కంకణము, ౨
కందౌ=శంఖము, (ప్రు) ౩ శిరోరుజి =
శిరోరోగము. (పు)

శార్కకః—(పు) ౧ దుగ్ధఫేన = పాల
సురుగు, ౨ శర్కరాపిండ = చక్కెర
ముద్ద.

శిశుకః—(పు) ౧ శింశుమారే = మొసలి
శింశుమారమనుచక్రము, ౨ బాలక
= పిల్లవాడు, ౩ ఉలూపి = ఉలస
మీను.

శీతకః—(పు) ౧ శీతకాలే=శీతకాలము,
౨ సుస్థితే=రోగములేనివాడు, ౩ దీ
ర్ఘసూత్రిణి=అలసుడు.

శూలకః—(పు) ౧ ప్రావతే=యవధాన్య
ము, ౨ రనే=పాదరసము.

సస్యకః—(పు) ౧ మణిభేదే = మాణిక్య
విశేషము.

సంపర్కః—(పు) ౧ మేలకే = కలయిక,
౨ రతౌ=రతియందు.

సంపాకః—(పు) ౧ తర్కకే=యాచకుడు,
౨ ధృష్టే=దైర్యశాలి, (త్రి) చతురం
గులే=రెలచెట్టు. (పు)

స్యమికా—(స్త్రీ) ౧ నీలికా=నల్ల వావిలి
చెట్టు, నాకు=పుట్ట, వృక్షయోః=వృక్ష
విశేషము. (పు)

స్వస్తికః—(పు) ౧ మంగలద్రవ్యే = మం
గళద్రవ్యము, ౨ చతుష్క=నాలుగు
తోవలుకలియుదారి, ౩ గృహభేదే
= ద్వారభేదములచే రచింపబడిన
గృహము.

సరకోఽస్త్రీ శీధుపానే శీధు పాత్రేక్షుసీధునోః, అచ్చి న్నాధ్వగపంక్తౌ చ	సరకః—(పు) ౧ శీధుపానే = కల్లుత్రాగు ట, ౨ శీధుపాత్ర = కల్లుత్రాగునట్టి గిన్నె, ఇక్షుసీధు = చెఱకుకల్లు, ౪ అభి న్నాధ్వగపంక్తౌ = కలసివెళ్లునట్టి ప్ర యాణీకులయొక్కపంక్తి.
సాయకః శరఖడ్గయోః. ౧౬౭	సాయకః—(పు) ౧ శర = బాణము, ౨ ఖడ్గ = ఖడ్గము.
స్థాసకః పుంసి చార్చిక్యే జలా దేరపి బుద్ధ్యదే,	స్థాసకః—(పు) ౧ చార్చిక్యే = కుంకుమ మొదలయిన ద్రవ్యములపూత, ౨ జలబుద్ధ్యదే = నీటిబుద్ధి.
సూచకస్తీవనద్రవ్యే బోధకే పిశునే శుని. ౧౬౮	సూచకః—(పు) ౧ స్టీవనద్రవ్యే = లక్క మొదలయినవస్తువు, ౨ బోధకే = బోధ చేయువాఁడు, ౩ పిశునే = కొంఁడ గాఁడు, ౪ శుని = శునకము.
ఓతౌ కాకే సూతకోఽస్త్రీ పారదే న ద్వయోర్జనౌ,	సూతకః—(పు) ౧ ఓతౌ = పిల్లి, ౨ కాకే = కాకి, ౩ పారదే = పాదరసము (పు) ౪ జనౌ = ఉత్పత్తి. (న)
సృదాకుర్న ౭నిలే వజ్రే జ్వలనే ప్రతిసూర్యకే. ౧౬౯	సృదాకుః—(పు) ౧ అనిలే = వాయువు, ౨ వజ్రే = వజ్రము, ౩ జ్వలనే = అగ్ని, ౪ ప్రతిసూర్యకే = తొండ్.
సేవకస్తు ప్రసేవే నావాచ్యలి క్తోఽనుజీవిని,	సేవకః—(పు) ౧ ప్రసేవే = దాగర, ౨ అను జీవిని = భృత్యుఁడు. (త్రి)
సేచకస్సౌత్పుమాన్ మేఘే వాచ్యలిజ్జస్తు సేక్తరి. ౧౭౦	సేచకః—(పు) ౧ మేఘే = మేఘము, ౨ సేక్తరి = తడుపునట్టివాఁడు. (త్రి)
సైనికః సైన్యరక్షేచ స్వా త్సేనాసమవేతకే,	సైనికః—(పు) ౧ సైన్యరక్షే = సైన్య రక్షకుఁడు, ౨ సేనాసమవేతకే = సేన గూర్చువాఁడు.
హారకః కితవే చారే గద్య విజ్ఞానభేదయోః. ౧౭౧	హారకః—(పు) ౧ కితవే = భూర్తుఁడు, ౨ చారే = దొంగవాఁడు, ౩ గద్య = గద్య ము, విజ్ఞానభేదే = జ్ఞానవిశేషము.

హండుక్కు వాద్యభేదే చ
మత్తదాత్యూహపక్షిణి,

హేరుకో బుద్ధభేదే స్యాన్త
హాకాలగణ్డేపి చ. ౧౭౨

❖ కచతుష్కం. ❖

భవేదలిమకో భేకే పికేలౌ
పద్మకేసరే, మధూకే

వ్యథాలిపకో భృంగకోకిల
కుక్కురే. ౧౭౩

అంగారకః కుజేపి స్యాదు
స్మక్తాంశే కురంటకే,

భవేదంగారికా చేక్షుకాండే
కింశుకకోరకే. ౧౭౪

స్యాదశ్శంతక ముద్ధానేమల్లి
కాచ్చాదనేపి చ,
ఆకల్పకస్తమో మోహగ్రం
థావుత్కలికాముదోః.

హండుక్కుః—(పు) ౧ వాద్యభేదే=వాద్య
విశేషము, ౨ మత్తదాత్యూహపక్షిణి
=మదించిన భరతపక్షి.

హేరుకః...(పు) ౧ బుద్ధభేదే = బుద్ధభేద
ము, ౨ మహాకాలగణ్డే=విషముప్తిచెట్టు
యొక్క సమూహము.

❖ నాలుగక్షరములుగల కకారాంత

శబ్దములు

అలిమకః...(పు) ౧ భేకే=కప్ప, ౨ పికే =
కోకిల, ౩ అలౌ=తుమ్మెద, ౪ పద్మకే
రే=పద్మసంబంధమైన కింజల్కము, ౫
మధూకే=ఇప్పపువ్వు.

అలిపకః...(పు) ౧ భృంగ = తుమ్మెద,
౨ కోకిల = కోకిల, ౩ కుక్కురే =
కుక్క.

అంగారకః...(పు) ౧ కుజే = అంగార
కుడు, ౨ ఉన్మక్తాంశే = పాదముల
పర్యస్తముండు అంగీ యొక్క అంశ
ము, ౩ కురంటకే=పచ్చగోరంటచెట్టు.

అంగారికా...(సీ) ౧ ఇక్షుకాండే=చెఱకు
గడ, ౨ కింశుకకోరకే = మోదుగు
మొగ్గ.

అశ్శంతకం...(న) ౧ ఉద్ధానే=ప్రాయ్వి,
౨ మల్లి కాచ్చాదనే=మల్లెపందిరి.

ఆకల్పకః...(పు) ౧ తమః=తమోగుణము,
౨ మోహగ్రంథి=మోహబంధము, ౩
ఉత్కలికా = వేడుక, ౪ ముదోః =
సంతోషము.

ఆక్షేపకోఽనిలవ్యాధౌ వ్యాధౌ
ధే నిందాకరేఽపి చ,

భవేదాఖనికశ్చైరే సూకరే
మూషికేఽపి చ. ౧౭౬.

కథితోత్కలికోత్కంతాహే
లాసలిలవీచిషు,

ఏడమూకోఽన్యలిజ్జసాన్యచ్చ
రే వాక్ శ్రుతివర్జితే.

కర్ణిలకస్తు పర్ణాశే వర్షాధూ
కారవేల్లయోః,

కపర్దకో వరాటే స్యాన్యజ్జటా
జూటే చ ధూర్జటేః. ౧౭౮.

కర్కోటకః స్యాన్తాలూర
కాద్రవేయప్రభేదయోః,

కలవింకః పుమాన్గ్రామచట
కేఽపి కళింగకే. ౧౭౯.

కనీనికా తారకేష్ఠ్యః స్యాత్క
నిష్ఠాజ్ఞులావపి,

కాపటికోఽన్యమర్తజ్ఞేఛాత్రే
పుంసి శరే త్రిషు. ౧౮౦.

ఆక్షేపకః—(పు) ౧ అనిలవ్యాధౌ =
వాయురోగము, ౨ వ్యాధే=బోయ
వాడు, ౩ నిందాకరే = నిందచేయు
వాడు.

ఆఖనికః—(పు) ౧ చౌరే = దొంగ, ౨
సూకరే = అడవిపంది, ౩ మూషికే =
ఎలుక.

ఉత్కలికా—(స్తీ) ౧ ఉత్కంతా=వేడుక,
౨ హేలా=విలాసము, ౩ సలిలవీచిషు
=తరంగము.

ఏడమూకః—(త్రి) ౧ శరే=దుర్జనుడు,
౨ వాక్ శ్రుతివర్జితే = మూఁగతనము
చెవిటితనముగలవాడు.

కర్ణిలకః—(పు) ౧ పర్ణాశే=గగ్గరచెట్టు, ౨
వర్షాధూః = కప్ప, ౩ కారవేల్లయోః=
కాకరచెట్టు.

కపర్దకః—(పు) ౧ వరాటే = గవ్వ, ౨
ధూర్జటేః జటాజూటే = శివునిజటా
జూటము.

కర్కోటకః—(పు) ౧ మాలూర=మారే
డు, ౨ కాద్రవేయప్రభేదయోః =
కర్కోటకసర్పము.

కలవింకః—(పు) ౧ గ్రామచటకే = ఊర
పిచ్చుక, ౨ కళింగకే=కొడిసెకాయ.

కనీనికా—(స్తీ) ౧ తారకేష్ఠ్యః=కంటిలోని
నల్లగుడ్డు, ౨ కనిష్ఠాంగులౌ=చిటికెన
వ్రేలు.

కాపటికః—(పు) ౧ అన్యమర్తజ్ఞే=ఇతరుని
గుట్టు తెలిసికొనువాడు, ౨ ఛాత్రే =
శిష్యుడు, ౩ శరే=దుర్జనుడు (త్రి.)

కాకరూకో నగ్నదంభస్త్రీజి
తోలూకభీరుషు,

నింజేకురువకశ్చోణాఽన్లున
ఝింటిప్రభేదయోః. ౧౮౧.

కురంటకః పీతపుష్పాన్లున
ఝింటికయోః పుమాన్,

కృకవాకుర్తయూరేఽపి, సర
తుచరణాయుధే. ౧౮౨.

కోశాతకః కశే పుంసి పటో
ల్యాంఘోషకేస్త్రీయామ్.

అథ కాక్కుటికో ఽదూర
ప్రేరితాక్షే చ దాంభికే.

కాలేయకః సారమేయే కులీ
నేఽథ

ఖరాలికః, గ్రామణీభండినా
రాచేఽప్యపథానే చ పుం
స్యయమ్. ౧౮౪.

భవేద్గుణికా నృత్యే శూ
న్యాకే పాతనిశ్చితౌ,

గోకంటకో గోతురకే స్థపుటే
చ గవాం ఖురే. ౧౮౫.

కాకరుకః—(పు) ౧ నగ్న=దిగంబరుడు,
౨ దంభ=డంబము, ౩ స్త్రీజితః=స్త్రీకి
లోబడినవాడు, ౪ ఉలూక = గ్రుడ్ల
గూబ, ౫ భీరుషు=వెలుచినవాడు.

కురువకః—(పు) ౧ నింజే=వేచచెట్టు, ౨
శోణాన్లున=ఎఱ్ఱపెద్దగోరంట, ౩ ఝిం
టిప్రభేదయోః=పచ్చగోరంట.

కురంటకః—(పు) ౧ పీతపుష్పాన్లున =
పచ్చపూవులపెద్దగోరంట, ౨ ఝింటిక
యోః = చిన్ననల్లగోరంట.

కృకవాకుః—(పు) ౧ మయూరే=నెమలి,
౨ సరతు=తోండ, ౩ చరణాయుధే =
కోడి.

కోశాతకః—(పు) ౧ కశే=కంఠస్వరము,
౨ పటోల్యాం = పొట్లచెట్లు, (సీ) ౩
ఘోషకే=బీరచెట్టు.

కాక్కుటికః—(పు) ౧ అదూరప్రేరితా
క్షేచ = సమీపముచూచువాడు, ౨
దాంభికే=డండబముగలవాడు.

కాలేయకః—(పు) ౧ సారమేయే=కుక్క,
౨ కులీనే=కులజాతుడు.

ఖరాలికః—(పు) ౧ గ్రామణీ = గ్రామాధి
కారి, ౨ భండి=తరంగము, ౩ నారా
చే=బాణము, ౪ ఉపథానే=దిండు.

గుణికా—(సీ) ౧ నృత్యే = నాట్యము,
౨ శూన్యాకే = సున్న, ౩ పాతనిశ్చి
తౌ=పాతనిశ్చయము.

గోకంటకః—(పు) ౧ గోతురకే=ఎనుగు
పల్లెరు, ౨ స్థపుటే=నిమ్నాన్నతమైనది.
గవాంఖురే=ఆవుగిట్ట.

గోమేదకం పీతమణౌ కాణోలే
పత్రకేఽపి చ,

స్వాద్వోకులికో వలిరే పంకస్థ
గవ్యపేక్షకే. ౧౦౬

అథ ఘర్మరికా తుద్రఘంటా
వాదిత్రదండయోః,

చర్చరీకో మహాకాలే కేశ
విన్యాసశాకయోః. ౧౦౭

చండాలికా కిన్నరాయాము
మాయామోషధీభిది,

అథ చాతురకశ్చక్రగంఢౌ
పుంస్యభిధేయవత్. ౧౦౮.
గోచరే లోచనస్యాపి చా
టుకారే నియంతరి,

జర్జరీకం బహుచ్ఛిద్రే జరాతు
రేఽపి వాచ్యతే. ౧౦౯

జీవంతికా గుడూచ్ఛ్యాం చ
జీవాఖ్యశాకవందయోః,

గోమేదకం—(న) ౧ పీతమణౌ = గోమే
ధికమాణిక్యము, ౨ కాణోలే=నరక
విశేషము, ౩ పత్రకే=మకరికాదిపత్ర
ములు.

గోకులికః—(పు) ౧ వలిరే=మెల్లకంటి
వాడు, ౨ పంకస్థగవ్యపేక్షకే =
బురదలోనున్న గోవు నుపేక్షించు
వాడు.

ఘర్మరికా—(సీ) ౧ తుద్రఘంటా=చిలు
గంట, ౨ వాదిత్రదండయోః=వాద్య
మువాయిం చెడికట్టి.

చర్చరీకః—(పు) ౧ మహాకాలే=విషము
ష్టిచెట్టు, ౨ కేశవిన్యాస=ఒకవిధమగు
జుట్టుముడి, ౩ శాకయోః = చెంచలి
కూర.

చండాలికా—(సీ) ౧ కిన్నరాయాం =
చండాలాదులు వాయిం చు వీణ, ౨
ఉమాయాం=పార్వతి, ౩ ఓషధీభిది=
ఓషధిభేదము.

చాతురకః—(పు) ౧ చక్రగంఢౌ=గుం
డ్రనిదిండు, ౨ లోచనస్యగోచరే =
కంటికి గనుపడువాడు, (వి. ని) ౩
చాటుకారే = ప్రియోక్తులు చెప్పు
వాడు, ౪ నియంతరి=నియామకుడు.

జర్జరీకం—(న) ౧ బహుచ్ఛిద్రే = జల్లెడ,
౨ జరాతు రే = ముదుసలితనముచే
శ్రమపడువాడు (వి. ని)

జీవంతికా—(సీ) ౧ గుడూచ్ఛ్యాం=గుడూ
చీలత (తిప్పతీగె), ౨ జీవాఖ్యశాక=నీరు
చిట్టిచెట్టు, ౩ వందయోః=కరకచెట్టు.

జైవాత్మకః పుమాన్ సోమే
దీర్ఘాయుః కృశయోన్మిషు.

తర్తరీకం వహిత్రే ప్యాన్న
ద్వయోః పారగే త్రిషు,
తిక్తశాకస్తు ఖదిరే వరుణే
పత్రసుందరే. ౧౯౧

త్రివర్ణకం గోమూరకే త్రిఫలా
యాం కటుత్రికే,

దలాధకః స్వయం జాతతిలే
పుష్పాన్యం చ గైరికే. ౧౯౨

ఘనఖాతకయో ర్నాగకేస
రే చ మహత్తరే,

దందశూకస్తు పుంలింగో రా
క్షసే చ సరీసృపే. ౧౯౩
దానేరకస్తు కరభే దాసీపుత్రే
చ ధీవరే,

నియామకః కర్ణధారే పోత
వాహే నియంతరి. ౧౯౪

నిశ్చారకః పురీషస్య తయే
స్వైరే సమీరణే,

జైవాత్మకః—(పు) ౧ సోమే = చంద్రు
డు, ౨ దీర్ఘాయుః=చిరంజీవి (త్రి), ౩
కృశయోః=చిక్కినవాడు.

తర్తరీకం—(న) ౧ వహిత్రే = పడవ, ౨
పారగే=బిడ్డుదాటినవాడు (త్రి).

తిక్తశాకః—(పు) ౧ ఖదిరే=చంద్రచెట్టు,
౨ వరుణే=ఉలిమిరిచెట్టు, ౩ పత్రసుం
దరే=ఆకుపసందుచెట్టు.

త్రివర్ణకం—(న) ౧ గోమూరకే=ఏనుగు
పల్లెరు, ౨ త్రిఫలాయాం = కరకతాడి
ఉసిరికలు, ౩ కటుత్రికే = శుంఠి, మిరి
యాలు, పిప్పలి.

దలాధకః—(పు) ౧ స్వయంజాతతిలే =
స్వయముగా మొలచిన తిలవృక్షము,
౨ పుష్పాన్యం=తూటికూర. ౩ గైరికే=
గైరికాదిథాతువు, ౪ ఘన=మరుగు,
౫ ఖాతక=కందకము, ౬ నాగకేసరే=
నాగకేసరవృక్షము, ౭ మహత్తరే =
గొప్పవాడు.

దందశూకః—(పు) ౧ రాక్షసే = రాక్ష
సుడు, ౨ సరీసృపే=సర్పము.

దానేరకః—(పు) ౧ కరభే=బంటుపిల్ల, ౨
దాసీపుత్రే=దాసీపుత్రుడు, ౩ ధీవరే=
పల్లెవాడు.

నియామకః—(పు) ౧ కర్ణధారే = నావి
కుడు, ౨ పోతవాహే=ఓడతండ్రిలు,
౩ నియంతరి=నియామకుడు

నిశ్చారకః—(పు) ౧ పురీషస్యతయే=అమే
ధ్యముయొక్క నాశనము, ౨ స్వైరే=స్వే
చ్ఛగలవాడు, ౩ సమీరణే=వాయువు.

నిర్వృంధకః స్యాత్ క్షపణే నిష్ఫలేఽప్యపరిచ్ఛదే. ౧౯౫

ప్రచలాకః శ రాఘాతే శిఖం డే చ భుజంగమే,

ప్రక్షీర్ణకం చామరే స్యా ద్విస్తారే నా తురంగమే.

పంచాలికా త్రియాం వస్త్ర పుత్రికా గీతిభేదయోః,

స్యాత్పిప్పలకం వక్షోజ వృంతే సీవనసూత్రకే. ౧౯౭

పిండితకం స్యాత్తగరే మద నాఖ్యమహీరుహే,

అథ పుష్కలకో గంధమృగే క్షపణకీలయోః. ౧౯౮

పుండరీకం సితాంభోజే సిత ఛత్రే చ భేషజేపంసి వ్యామ్రేఽగ్నిదిక్షాగే కోశకారాంతరేఽపి చ. ౧౯౯

భవేత్పూర్ణానకం వర్ధాపనేచ పటహేఽపి చ,

నిర్వృంధకః—(పు) ౧ క్షపణే = సన్యాసి, ౨ నిష్ఫలే=ఫలరహితము, ౩ అపరిచ్ఛదే=భూషణరహితమైనది.

ప్రచలాకః—(పు) ౧ శ రాఘాతే = బాణముదెబ్బ, ౨ శిఖం డే=నెమలిజుట్టు, ౩ భుజంగమే=సర్పము.

ప్రక్షీర్ణకం—(న) ౧ చామరే = వింజామరము, ౨ విస్తారే=విస్తారము, ౩ తురంగమే=గుట్టము (పు).

పాంచాలికా—స్త్రీ ౧ వస్త్రపుత్రికా=గుడ్డతోఁజేసినబొమ్మ, ౨ గీతిభేదయోః = రాగభేదము.

పిప్పలకం—(న) ౧ వక్షోజవృంతే=స్తనములవట్టువ, ౨ సీవనసూత్రకే = కుట్టుటకుపయోగించుదారము.

పిండితకః—(పు) ౧ తగరే = దేవదారురసముతోఁ జేసిన ధూపద్రవ్యము, ౨ మదనాఖ్యమహీరుహే=మంగచెట్టు.

పుష్కలకః—(పు) ౧ గంధమృగే = కస్తూరిమృగము, ౨ క్షపణ = బొద్ధభిక్షకుఁడు, ౩ కీలయోః=నీల.

పుండరీకం—(న) ౧ సితాంభోజే=తెల్లతామరపూవు, ౨ సితఛత్రే = తెల్లగొడుగు, ౩ భేషజే = బొప్పిద్రవము, ౪ వ్యామ్రే=వెద్దపులి, (పు) ౫ అగ్నిదిక్షాగే=ఆగ్నేయదిగ్గజము, ౬ కోశకారాంతరే = కొబ్బరిచెట్టు మధ్యభాగము.

పూర్ణానకం—౧ వర్ధాపనే=మంగళద్రవ్యములుంచు పాత్రము, ౨ పటహే = తప్పెట,

ఫర్పరీకశ్చవేతు స్వాత్పఫరీ కంతు మూర్ధవే. ౨౦౦	ఫర్పరీకః—(పు) ౧ చవేతు = చెంపదెబ్బ, ౨ మూర్ధవే = మొత్తదనము (న).
వలాహకో గిరా మేఘే దై త్యనాగవిశేషయోః,	వలాహకః—(పు) ౧ గిరా = కొండ, ౨ మేఘే = మేఘము, ౩ దైత్యనాగ విశేషయోః = దైత్యవిశేషము, ౪ నాగవిశేషము.
వరాటకః పద్మబీజకోశే రజ్జా కపర్దకే. ౨౦౧	వరాటకః—(పు) ౧ పద్మబీజకోశే = తా మరపూవులోని గడ్డె, ౨ రజ్జా = త్రాడు, ౩ కపర్దకే = గ్రుడ్డిగవ్వ.
బకేరుకా బలాకాభిద్వాతా వర్జితశాఖయోః,	బకేరుకా—(సీ) ౨ బలాకాభిత = బెగ్గురు పక్షిలోభేదము, ౨ వాతావర్జితశాఖ యోః = గాలిచే వంగినకొమ్మ.
వరండకస్తుమాతంగవేద్యాం యావనకంటకే. ౨౦౨. వర్తు లేఽథ	వరండకః—(పు) ౧ మాతంగవేద్యాం = రావిచెట్టుయొక్క యరుగు, ౨ యా వనకంటకే = యువకుని బుగ్గలపై లేచిన కురుపు, ౩ వర్తులే = గుండ్రమైనది.
వాణిజికో బాడబాగ్నో వణి జ్యపి,	వాణిజిః—(పు) ౧ బాడబాగ్నో = బడ బాగ్ని, ౨ వణిజి = వర్తకుడు.
బృందారకః సురే పుంసి మ నోజ్ఞ శ్రేష్ఠయోశ్రిఘ.	బృందారకః—(పు) ౧ సురే = దేవత, ౨ మనోజ్ఞ = మనోహరమైనది, (౩) శ్రేష్ఠ యోః = శ్రేష్ఠమైనది.
అథ భ్రమరకో భృంగే గిరికే చాలకాంతరే,	భ్రమరకః—(పు) ౧ భృంగే = తుమ్మెద, ౨ గిరికే = చుంచులుక, ౩ అలకాం తరే = నొసలిపైఁగల ముంగురులు.
భట్టారకో నృపే నాట్యవా చా దేవే తపోధనే. ౨౦౪	భట్టారకః—(పు) ౧ నాట్యవాచానృపే = నాటకములోని రాజుపేరు, ౨ దేవే = దేవుడు, తపోధనే = మునీశ్వ రుడు.
భయానకస్తృతో వ్యామే రనే రాహౌ భయంకరే,	భయానకః—(పు) ౧ వ్యామే = పెద్ద పులి, ౨ రనే = భయానకరసము, ౩

	రావశా=రావశువు, ౪ భయంకరే = భయంకరుడు.
భార్యాటికః పుమాన్ భార్యానిర్జితే హరిణాన్తరే.	భార్యాటికః—(పు) ౧ భార్యానిర్జితే = భార్యకులొంగినవాడు, ౨ హరిణాన్తరే=ఒకవిధమగుజింక.
భవేన్దురువకః పుష్పవిశేషే మదనద్రుమే,	దురువకః—(పు) ౧ పుష్పవిశేషః = ఒకానొకపూవు, ౨ మదనద్రుమే = మంగవృక్షము
మండోదకం చిత్రరాగే క్లిబమాతర్పణేఽపి చ. ౨౦౬	మండోదకం—(న) ౧ చిత్రరాగే = చిత్రపువ్వురంగు, ౨ ఆతర్పణే = చల్లతేట.
భవేన్మండలకం బింబే కుష్ఠభేదే చ దర్పణే,	మండలకం—(న) ౧ బింబే = సూర్యాదిబింబము, ౨ కుష్ఠభేదే = కుష్ఠరోగవిశేషము (తెల్లకుష్ఠు), ౩ దర్పణే = అడ్డము.
అథ మర్కటకః సన్యభేదే వానరలూతయోః. ౨౦౭	మర్కటకః—(పు) ౧ సన్యభేదే = ఒకానొకపైరు, ౨ వానరః=కోతి, ౩ లూతయోః=సాలెపురుగు.
మయూరకోఽప్య పామార్గే క్లిబం తుత్థాంజనే పునః,	మయూరకః—(పు) ౧ అపామార్గే=ఉత్తరేణు, ౨ తుత్థాంజనే=మైలతుత్తము.
	(న)
మాణవకో హారభేదే బాలే కుపురుషేఽపి చ. ౨౦౮	మాణవకః—(పు) ౧ హారభేదే=హారవిశేషము, ౨ బాలే=స్థిలవాడు, ౩ కుపురుషే=కుత్సితుడు.
మృష్టేరుకో వదాన్యేఽపి మిష్టాశిన్యతిధిద్విషి,	మృష్టేరుకః—(పు) ౧ వదాన్యే = దాత, ౨ మిష్టాశిని=మృష్టాన్నము తినువాడు, ౩ అతిధిద్విషి=అతిథుల దేర్పించువాడు.
రతర్థికం స్యాద్వివసే సుఖస్థానేఽష్టమంగళే ౨౦౯	రతర్థికం—(న) ౧ దివసే=పగలు, ౨ సుఖస్థానే=సుఖమైనతావు, ౩ అష్టమం

			గళే = ఎనిమిదివిధములగు మంగళములు.
రాధరంకః పుమాన్ సీరే	రాధరంకః—(పు) ౧ సీరే=నాఁగలి, ౨ సీ		
సీరకే చ ఘనోపలే,	రకే=శింశుమారము, ౩ ఘనోపలే =		
	వడగల్లు.		
లాలాటికః ప్రభోర్భావదర్శి	లాలాటికః—(పు) ౧ ప్రభోః భావదర్శిని		
న్యాశ్లేషణాంతరే. ౨౧౦	= రాజభావము గ్రహించువాఁడు,		
కార్యాత్మమే	౨ ఆశ్లేషణాంతరే = అలింగనభేదము,		
	౩ కార్యాత్మమే=పనిచేతగానివాఁడు.		
లేఖనికః కథితో లేఖహారకే,	లేఖనికః—(పు) ౧ లేఖహారకే = జాబులు		
లేఖేషు పరహస్తేన స్వహ	తెచ్చువాఁడు. ౨ లేఖేషు పరహస్తేన		
స్తేన చ లేఖకే. ౨౧౧	లేఖకే=ఉత్తరములు పరులచే వ్రాయించువాఁడు, ౩ స్వహస్తేన లేఖకే=సొంతముగా లేఖలు వ్రాయువాఁడు.		
వర్తరూఢో నదీభేదే కాక	వర్తరూఢః—(పు) ౧ నదీభేదే = నదీవిశేషము, ౨ కాకనీడే = కాకినూరు, ౩		
నీడే జలావళే,	జలావళే = నీటిగుంట		
వినాయకస్తు హేరంబేతార్	వినాయకః—(పు) ౧ హేరంబే=విఘ్నేశ్వరుఁడు, ౨ తార్ద్యే=గరుత్మంతుఁడు,		
క్ష్యే విఘ్నే జినే గురౌ.	౩ విఘ్నే=విఘ్నము, ౪ జినే=బుద్ధుఁడు, ౫ గురౌ=గురువు.		
వితున్నకస్తు ధాన్యాకే ఝా	వితున్నకః—(పు) ౧ ధాన్యాకే=దనియాలు, ౨ ఝాటామల=నేల ఉసిరిక, ౩		
టామలమయూరకే,	మయూరకే=మైలతు త్రము.		
విశేషకోఽస్త్రీతిలకే విశేష	విశేషకః—(పు) ౧ తిలకే=బొట్టు, ౨ వి		
యితరి త్రిషు. ౨౧౩.	శేషయితరి = విశేషింపఁ జేయువాఁడు, (త్రి).		
విదూషకశ్చాటువటౌ పరనిం	విదూషకః—(పు) ౧ చాటువటౌ=విదూషకుఁడు, ౨ పరనిండాకరే = ఇతరుల		
దాకరేఽపి చ,	నిందించువాఁడు.		

వైనాశికః స్వాత్ ఊణికే
పరంత్రోర్ణనాభయోః.

వైదేహకో వాణిజకే శూద్రా
ద్వైశ్యాసు తేఽపి చ,

వైతాలికః పుమాన్ ఖేటి
తాలే బోధకరే త్రిషు.

శతానీకస్తు బృందే స్వాన్వజ
రాజప్రభేదయోః,

శాలావృకః శృగాలే స్వా
త్సారమేయే వలీముఖే.

శిలాటకః పుమానట్టే విలేపే
పరికీర్తితః,

శృగాలికా శివాయాం స్వా
త్త్రాసాదపి పలాయనే. ౨౧౭

శృంగాటకం భవేద్వారి కం
టకే చ చతుష్పథే,

సంతానికాపి క్షీరాదిసారే
మర్కటజాలకే. ౨౧౮

సందంశికాపి సుచుటిలోహ
యంత్రవిశేషయోః,

వైనాశికః—(పు) ౨ ఊణికే=ఉణభంగు
రము, ౨ పరంత్ర=పరాధీనుడు, ౩
ఊర్ణనాభయోః=సాలెపురుగు.

వైదేహకః—(పు) ౧ వాణిజకే=వర్తకుఁ
డు, ౨ శూద్రాద్వైశ్యాసు తేఽపిచ =
శూద్రునివలన వైశ్యస్త్రీకి బుట్టిన
వాడు

వైతాలికః—(పు) ౧ ఖేటితాళే=వైతా
లికుడు, ౨ బోధక రే=మేలుకొలుపు
వాడు (త్రి).

శతానీకః—(పు) ౧ బృందే = సమూహ
ము, ౨ మణిరాజప్రభేదయోః=మణి
విశేషము, ౩ రాజభేదము.

శాలావృకః—(పు) ౧ శృగాలః = నక్క,
౨ సారమేయే=కుక్క, ౩ వలీముఖే=
కోతి.

శిలాటకః—(పు) ౧ అట్టే=బురుజు, ౨ వి
లేపే=పూతపూయుట.

శృగాలికా—(స్త్రీ) ౧ శివాయాం = ఆడు
నక్క, ౨ త్రాసాదపి పలాయనే=భయ
ముచే బరుగెత్తుట.

శృంగాటకం—(న) ౧ ద్వారి=ద్వారము,
౨ కంటకే=ముల్లు, ౩ చతుష్పథే =
నాల్గుత్రోవలు కలియుచోటు.

సంతానికా—(స్త్రీ) ౧ క్షీరాదిసారే=మీఁ
గడ, ౨ మర్కటజాలకే=సాలెపురుగు
మగ్గము.

సందంశికా—(స్త్రీ) ౧ సుచుటి=పటుకారు,
౨ లోహయంత్రవిశేషయోః=లోహ
ముతోఁ జేసిన యొకయంత్రము.

సంచారికాతు యుగలే కుట్ట సంచారికా—(సీ) ౧ యుగలే=జంట, ౨
నీపూణయోరపి. ౨౧౯ కుట్టనీ=తార్పుక తై, ౩ పూణయోః =
ముక్కు.

సంఘాటికా త్రియాం యు సంఘాటికా—(సీ) ౧ యుగ్దే=జంట, ౨
గ్దే కుట్టన్యాం జలకంటకే, కుట్టన్యాం=తార్పుక తై, ౩ జలకంటకే
=మొసలి.

సుప్రతీకశ్శోభనాంగే భవే సుప్రతీకః—(పు) ౧ శోభనాంగే=చక్కని
దీక్షానదిగ్గజే. ౨౨౦ దేహముగలవాడు, ౨ ఈశాన్యదిగ్గజే
=ఈశాన్యదిక్కునందుగల యేనుగు.

అథ నైకతికం మాతృయా నైకతికం—(న) ౧ మాతృయాత్రా =
త్రామంగలసూత్రకే, నాస దేవీయాత్ర, ౨ మంగలసూత్రకే =
స్వస్తీ తుపణకే త్రిపు సం మంగళసూత్రము, ౩ సన్వస్తే=సన్వస్తి
దేహజీవి. ౨౨౧ సింఛినవాడు, (పు) ౪ తుపణకే=బాద్ధ
భిక్షుకుడు, ౫ సం దేహజీవిని = సంశ
యముతోఁ బ్రదుకువాడు (త్రి).

సోమవల్కస్తు ధవళ కదరే సోమవల్కః—(పు) ౧ ధవళకదరే=తెల్ల
కట్ ఫలేఽపి చ తుమ్మచెట్టు, ౨ కట్ఫలే=గుమ్మడు పేకు
చెట్టు.

సౌగంధికం తు కల్హారే పద్మ సౌగంధికం—(న) ౧ కల్హారే=తావిగల
రాగేఽపి కత్త్రణే. ౨౨౨ కలువపూవు, ౨ పద్మరాగే = కెంపు,
పుంలింగో గంధపాషాణే ౩ కత్త్రణే=కామంచిగడ్డి, ౪ గంధ
సుగంధవ్యవహారిణి, పాషాణే=బికవిధమగు కెంపు, (పు)
౫ సుగంధవ్యవహారిణి = సువాసన
గలది.

—కపంచకం.—

అనేడమూక ఉద్దిష్టశ్శతే వా అనేడమూకః—(పు) ౧ శతే=దుష్టుడు,
క్కుప్రితివర్జితే. ౨౨౩ ౨ వాక్కుప్రితివర్జితే = మూఁగతనము
చెవుడుగలవాడు.

అయిదక్షరములుగల కకారాంత

శబ్దములు.

స్వాదాచ్ఛురితకం హాసనఖ
రాఘాతభేదయోః,

ఉపకారికోపకర్త్యాంపిష్టభేదే
నృపాలయే. ౨౨౪

కక్ష్యవేక్షక ఇత్యేవశ్శుద్ధాం
తొద్యానపాలయోః, రక్షా
జీవే కణో ఖడ్గే ద్వాః స్థైర్య

కటఖాదకః. ౨౨౫. ఖాదకే
కాచకలశే బలిపుష్పే చ
జంబుకే,
కృమికంటకం తు చిత్రాంగ
విడంగోదుంబరేషు చ.

గోజాగరికం మంగలే పుంసి
స్వాత్కంటకారకే,

చిలమాలికా తు కంఠిభేదే
ఖద్యోతవిద్యుతోః. ౨౨౬

అఘో జలకరంకే స్వాన్నాల్లి
కేరఫలేంబుజే, శంఖే జల
లతాయాం చ వారివాహే
చ. కీర్తితః. ౨౨౭

ఆచ్ఛురితకం—(న) ౧ హాసభేద = నవ్వు
యొక్క భేదము, ౨ నఖరాఘాతభేద
యోః=నఖాతముయొక్క భేదము.

ఉపకారికా—(సీ) ౧ ఉపకర్త్యాం=ఉప
కారము చేయునది, ౨ పిష్టభేదే=బంక
యొక్క ప్రభేదము, ౩ నృపాలయే =
డేరా.

కక్ష్యవేక్షకః—(పు) ౧ శుద్ధాంతపాలే=
అంతఃపురపరిపాలకుడు, ౨ ఉద్యాన
పాలే=ఉద్యానపాలుడు, ౩ రంగా
జీవే=నటుడు, ౪ కణే=బాణము, ౫ ఖడ్గే
=ఖడ్గము, ౬ ద్వాః స్థైర్య=ద్వారపాలకుడు.

కటఖాదకః—(పు) ౧ ఖాదకే=భక్షించు
వాడు, ౨ కాచకలశే=గాజుకుండ, ౩
బలిపుష్టే=కాక, ౪ జంబుకే=నక్క.

కృమికంటకం—(న) ౧ చిత్రాంగ = రక్త
చిత్రమూలము, ౨ విడంగ = వాయు
లవంగము, ౩ ఉదుంబరేషు = మేడి
చెట్టు.

గోజాగరికం—(న) ౧ మంగలే = మంగళ
ము, ౨ కంటకారకే = వాకుడు చెట్టు,
(పు.)

చిలమాలికా—(సీ) కంఠిభేదే=నాను మొ
దలయిన కంఠాభరణము, ౨ ఖద్యో
త=మిణుగురుబూచి, ౩ విద్యుతి=మె
రుపు.

జలకరంకః—(పు) ౧ నాలికేరఫలే=కొబ్బ
రికాయ, ౨ అంబుజే=పద్మము, ౩ శం
ఖే=శంఖము, ౪ జలలతాయాం=తరం
గము, ౫ వారివాహే=మేఘము.

జలతాపిక ఇల్లీసకాకేచీ యు
షయోశ్చ పుంసి స్యాత్,

నవఫలికా స్త్రీ నవ్యే నవజా
తరజోఽంగనాయాం చ.

నాగవారిక ఉద్దిష్టో రాజకుం
జరహ స్తిషే, గణస్థరాజేగరు
డే చిత్రమేఖలకేఽసి చ.

న్యాయోహిరాజికః కంగు
థాన్యచీనకథాన్యయోః,

వ్యవహారికా స్యాల్లోకయా
త్రాసుమార్జనీంగుదే. ౨౩౧

శతపర్వికా తు దూర్వా
యాం వచాయామసి యో
షితి,

శీతచంపక ఇత్యేష స్యాదా
దర్పణదీపయోః. ౨౩౨

సువసంతక ఉద్దిష్టో వాసు
త్యాం మదనోత్సవే,

జలతాపికః—(పు) ౧ ఇల్లీస=ఇల్లీసమత్స్య
ము, ౨ కాకేచీరుషయోః = కాకేచీ
మత్స్యము. (పు.)

నవఫలికా—(స్త్రీ) ౧ నవ్యే=నవీనమైనది,
౨ నవజాతరజోఽంగనాయాం=నూత
నముగా రజస్వలయయిన ఆడుది.

నాగవారికః—(పు) ౧ రాజకుంజరహ స్తి
షే=రాజుసంబంధమైనవీనుగవై నుండు
మావటివాడు, ౨ గణస్థరాజే=గణము
నందుండు రాజు, ౩ గరుడే = గరుత్మం
తుడు, ౪ చిత్రమేఖలకే=నెమలి. గణ
మనఁగా ఇరువదియేడుగజములు, ఇరు
వదియేడు రథములు, ఎనుబదియొక
గుఱ్ఱములు, నూటముప్పదియైదు భ
టులు గల నైన్యము.

వీహిరాజికః—(పు) ౧ కంగుథాన్య =
కొఱ్ఱలు, ౨ చీనకథాన్యయోః=చీనక
మను థాన్యము.

వ్యవహారికా—(స్త్రీ) ౧ లోకయాత్రా =
లోకనడవడిక, ౨ సమూర్జన = చీపురు
కట్ట, ౩ ఇంగుదే = తాపసవృక్షము,
౪ అనఁగా కానుగ.

శతపర్వికా—(స్త్రీ) ౧ దూర్వాయాం =
గఱిక గడ్డి, ౨ వచాయాం = నల్లవన,
(స్త్రీ).

శీతచంపకః—(పు) ౧ ఆదర్పణ=అద్దము,
౨ దీపయోః=దీపము.

సువసంతకం—(పు) ౧ వాసన్త్యాం=పూల
గురివెండ, ౨ మదనోత్సవే=వననోత్స
వము (అనఁగా మన్మథోత్సవము.)

స్వాధ్యేమపుష్పికా యా
ధ్యాం
చంపకే హేమపుష్పకః.

—కపటం. —

గ్రామమద్ధరికా గ్రామయుద్ధే
శృంగీర్షుషే శ్రీయామ్,

మదనశలాకా కామోద్దీపక
పైషజ్యసారికయోః ౨౩౪

మాతులపుత్రక ఇత్యపి మా
మకతనయే ఫలేచ ధూర్త
స్య,

వర్ణవిలోడక ఏవ శ్లోకస్తేనే
చ సంధిచారే చ. ౨౩౫

సిందూరతిలక ఉక్తి మతంగ
జే స్త్రీతు కామిన్యాం.
ఇతి కాంశవర్ణము.

—శ్లోకం —

ఖింధ్రియేపురే ష్టేత్రేశూ
న్యే బిందౌ విహాయసి, సం
వేదనే దేవలోకే కర్తవ్యపి
నపుంసకం. ౧

హేమపుష్పికా—(సీ) ౧ యూధ్యాం=
అడవి మొల్ల.

హేమపుష్పకః—(పు) ౧ చంపకే=చంపక
వృక్షము

అఱక్షరములుగల కకారాంతశబ్దములు.

గ్రామమద్ధరికా—(సీ) ౧ గ్రామయుద్ధే=
గ్రామకలహము, ౨ శృంగీర్షుషే =
మద్ధరమనుమత్స్యస్త్రీ.

మదనశలాకా—(సీ) ౧ కామోద్దీపకభై
షజ్య=కామోద్దీపకమగు బొప్పి, ౨
సారికయోః=గోరువంక.

మాతులపుత్రకః—(పు) ౧ మామకతన
యే=మేనమామకొడుకు, ౨ ధూర్త
స్య ఫలే=ఉష్ణేత్తకాయ.

వర్ణవిలోడకః—(పు) ౧ శ్లోకస్తేనే=శ్లోక
ముదొంగ, ౨ సంధిచారే = సంధి
చోరుడు

సిందూరతిలకః—(పు) ౧ మతంగజే =
ఏనుగు, ౨ కామిన్యాం=కామిని.(సీ).
ఇతి కకారాంతవర్ణము.

ఏకాక్షర ఖశబ్దములు.

ఖం—(న) ౧ ఖంధ్రియే=నేత్రాదీంధ్రియము,
౨ పురే = పట్టణము, ౩ ష్టేత్రే=ష్టేత్ర
ము, ౪ శూన్యే = శూన్యము, ౫
బిందౌ = సున్న, ౬ విహాయసి=ఆకా
శము, ౭ సంవేదనే = తెలియుట, ౮
దేవలోకే=స్వర్గలోకము, ౯ కర్తవ్య =
కర్త. (న)

— ఖ ద్వికమ్. —

నఖి స్త్రీక్షీబయోశ్శక్తా నఖరే
పున్నపుంసకం,
న్యంఖః సమ్యజ్జమనోజ్ఞే చ
సామ్మః పట్ప్రణవేషు చ.

ప్రేంఖాపర్యటనే ౭వ్యశ్వగ
తా సంవేశనాంతరే,

ముఖం నిస్సరణే వక్త్రే ప్రారం
భోపాయయోరపి. ౩. సం
ధ్యంతరే నాటకాదేః శబ్దే
౭పి చ నపుంసకే,

లేఖో లేఖ్యే సురే

లేఖాలిపిరాజికయోర్నతా. ౪

రింఖాశ్వగతిభేదే ౭పి శూక
శింఖ్యాం చ నర్తనే

శంఖః కంబా న యోషిన్నా
భాలాస్థినిధిభిన్నభే. ౫

రెండక్షరములుగల ఖకారాంత

శబ్దములు.

నఖి—(స్త్రి) ౧ శక్తా=శక్తి, ౨ నఖరే =
గోరు (పు)

న్యంఖః—(పు) ౧ సమ్యక్ = సత్యవచ
నుడు, ౨ మనోజ్ఞే = మనోహరుడు,
౩ సామ్మః పట్ప్రణవేషుచ = సామ
వేదమున ఆరు ప్రవణములు.

ప్రేంఖా—(సీ) ౧ పర్యటనే = తిరుగుట,
౨ అశ్వగతా = గుఱ్ఱపునడక, ౩ సంవేశ
నాంతరే = రతిబంధనిశేషము.

ముఖం—(న) ౧ నిస్సరణే = బయలు
వెడలుట, ౨ వక్త్రే = ముఖము, ౩
ప్రారంభ = ఆరంభము, ౪ ఉపా
యయోః = ఉపాయము, ౫ నాట
కాదేః సంధ్యంతరే = నాటకాదుల
యొక్క సంధినిశేషము, ౬ శబ్దే =
శబ్దము. (న)

లేఖః—(పు) ౧ లేఖ్యే = జాబు, ౨ సురే
= దేవుడు.

లేఖా—(సీ) ౧ లిపి = అక్షరము, ౨ రాజి
కయోః = నల్లవాలు (సీ).

రింఖా—(సీ) ౧ అశ్వగతిభేదే = అశ్వ
గతిభేదము, ౨ శూకశింఖ్యాం =
దూలగొండిచెట్టు, ౩ నర్తకే = నర్త
నము.

శంఖః—(పు) ౧ కంబా = శంఖము, ౨
భాలాస్థి = ఫాలప్రదేశముననున్న ఎము
క, (పు) ౩ నిధిభిత్ = నిధిభేదము, ౪
నభే = గోరు. (పు)

శాఖా కక్ష్యంతరే బాహశా
వేదభాగద్రుమాంగయోః,

శిఖా శాఖా బర్హిచూడా
లాంగలిక్యగ్రమాత్రకే. ౬.
చూడామాత్రే శిఖాయాం
చ జ్వాలాయాం ప్రపదే
పి చ,

సఖామిత్రే సహాయేనా వయ
స్యాయాం సఖి మతా. ౭

సుఖం శర్మణి నాకే చ సుఖా
పుర్యాం ప్రచేతసః,

ఖత్రికం.

గోముఖం కుటిలాగారే వా
ద్యభాండే చ లేపనే. ౮.
పుంసి మాతలిపుత్రే చ
మహాదేవగణాంతరే,

త్రిశిఖో రాక్షసే క్షీబం త్రి
శూలే మండలాంతరే. ౯.

శాఖా—(సీ) ౧ కక్ష్యంతరే=కక్ష్యవిశే
షము, ౨ బాహశా = బాహువు, ౩
వేదభాగ=వేదభాగము, ౪ ద్రుమాం
గయోః=కొమ్మ.

శిఖా—(సీ) ౧ శాఖా=కొమ్మ, ౨ బర్హి
చూడా = నెమలిజుట్టు, ౩ లాంగ
లిక్యగ్రమాత్రకే = దూలగొండిచెట్టు
కొన, ౪ చూడామాత్రే = జుట్టు,
౫ శిఖాయాం = కొన, ౬ జ్వాలా
యాం=అగ్నిజ్వాల, ౭ ప్రపదే=పాదా
గ్రము.

సఖా—(పు.) ౧ మిత్రే=న్నేహితుఁడు,
౨ సహాయే=సహాయము, (పు) ౩ వయ
స్యాయాం=చెలికత్తె, (సీ) సఖి.

సుఖం—(న) ౧ శర్మణి=సుఖము, ౨ నా
కే=స్వర్గము, సుఖా—(సీ) ౩ ప్రచే
తసః పుర్యాం=వరుణినిపట్టణము.

మూఁడతరములుగల ఖకారాంత
ఖాశబ్దములు.

గోముఖం—(న) ౧ కుటిలాగారే, కుటి
లమగుగృహము, ౨ వాద్యభాండే =
వాద్యభాండము, ౩ లేపనే = ఇల్లు
అలుకుట ౪ మాతలిపుత్రే = మాతలి
పుత్రుఁడు, (పు) ౫ మహాదేవగణాం
తరే = ఈశ్వరగణవిశేషము.

త్రిశిఖః—(పు) ౧ రాక్షసే = రాక్షసుఁ
డు, ౨ త్రిశూలే = త్రిశూలము,
(న) ౩ మండలాంతరే = మండలవిశే
షము.

దుర్ముఖః కపిభిన్నాగభిదోర్నా
ముఖరే త్రిషు,

ప్రముఖః ప్రథమే శ్రేష్ఠే

మయాఖః కరణేఽపి చ.
౧౦. జ్వాలాయామపి శోభా
యాం

విశిఖస్తోమరే శ రే,

విశిఖా తు ఖనిత్యాం చ ర
రథ్యానలికయోరపి. ౧౧
విశాఖస్తర్కకే స్కందే శ్రీ
యామృతే కఠిలకే,

వైశాఖో మాసభేదేఽపి మం
థానే చ ప్రక్షీర్తితః. ౧౨
సుముఖస్తార్కతనయే శాక
నాగప్రభేదయోః,

ఖచతుష్కం.

భవేన్గ్నిముఖో దేవే విప్రే
భల్లాతకే శ్రీయాం. ౧౩

అథాగ్నిశిఖముద్విష్ట కుసుంభే
కుంకుమేఽపి చ, లాంగలి

దుర్ముఖః—(పు) ౧ కపిభిత్ = కపివిశేషము,
౨ నాగభిదోః = గజవిశేషము, ౩ ము
ఖరే = వదురుబోతు. (త్రి)

ప్రముఖః—(పు) ౧ ప్రథమే = ప్రథ
ముడు, ౨ శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠుడు.

మయాఖః—(పు) ౧ కిరణే = కిరణము, ౨
జ్వాలాయాం = జ్వాల, ౩ శోభాయాం =
శోభ.

విశిఖః—(పు) ౧ తోమరే = చిల్లగోల
యను ఆయుధవిశేషము, ౧ శ రే =
బాణము.

విశిఖా—(సీ) ౧ ఖనిత్యాం = గుద్దలి, ౨
రథ్యా = బజారు, ౩ నలికా = తుపాకి.

విశాఖః—(పు) ౧ తర్కకే = ఆలోచనము
చేయువాడు, ౨ స్కందే = కుమార
స్వామి, ౩ ఋతే = నక్షత్ర భేదము,
(సీ) ౪ కఠిలకే = కాకరచెట్టు

వైశాఖః—(పు) ౧ మాసభేదే = ఒకనెల,
౨ వైశాఖము = కవ్వము.

సుముఖః—(పు) ౧ తార్కతనయే = గరు
డపుత్రుడు, ౨ శాకభేదము, ౩ నాగ
ప్రభేదయోః = సర్పభేదము.

నాల్గవరములుగల ఖకాగాంత

శబ్దములు.

అగ్నిముఖః—(పు) ౧ దేవే = దేవుడు,
౨ విప్రే = బ్రాహ్మణుడు, ౩ భల్లాతకే =
జీడిచెట్టు. (సీ)

అగ్నిశిఖం—(స) ౧ కుసుంభే = కుసుమ
పూవు, ౨ కుంకుమే = కుంకుమపూవు,

క్యాఖ్యాషధౌ చ విశల్యా
యాం చ యోషితి. ౧౪

ఇందు లేఖామృతాసోమలతా
రాశికలాసు చ,

అథ బద్ధశిఖా స్త్రీస్యాదుచ్చ
టాయాం శిశౌ త్రిషు. ౧౫.
మహాశంఖౌ మానుషాస్థి
సంఖ్యాభేదాలికేషు చ,

భవేద్వాప్తునఖం కండగంధ
ద్రవ్యవిశేషయోః. ౧౬.
నఖత్. తాంత రే క్లి బం

శిలీముఖోఽలికాండయోః,

శశిలేఖాకలాభాగే గుడూచీ
వృత్తభేదయోః. ౧౭

భవేత్స్వస్తిముఖో లేఖే బ్రా
హ్మణే వందిని త్రిషు,

ఖపంచకం.

మలినముఖోఽగ్నో గోలాం
గూలేపుంసి త్రిషు కూరే.

3 లాంగలిక్యాఖ్యాషధౌ. చ=లాంగ
లికియనుటషధి, (సీ) ౪ విశల్యాయాం
=కుక్కపాలచెట్టు.

ఇందు లేఖా—(సీ) ౧ అమృతా= తిప్పతీఁ
గె, ౨ సోమలతా= సోమలత, 3 రా
శి= రాశివిశేషము, ౪ కలాసు=చంద్ర
కళ.

బద్ధశిఖా—(సీ) ౧ ఉచ్చటాయాం=గుం
డ్రనితుంగముపై, ౨ శిశౌ=బిడ్డ (త్రి)
మహాశంఖః—(పు) ౧ మానుషాస్థి=మను
జునియెముక, ౨ సంఖ్యాభేదే = సం
ఖ్యాభేదము, 3 అలికేషు=నొసలు.

వాప్తునఖం—(న) ౧ కండ = జెముడు
చెట్టు, ౨ గంధద్రవ్య విశేషయోః =
వాప్తునఖమనుసుగంధద్రవ్యము, 3
నఖత్. తాంత రే=నఖత్.తభేదము.

శిలీముఖః—(పు) ౧ అలి = తుమ్మెద, ౨
కాండయోః=బాణము.

శశిలేఖా—(సీ) ౧ కళాభాగే = చంద్రక
ళాభాగము, ౨ గుడూచీ=తిప్పతీఁగె,
వృత్తభేదయోః=వృత్తభేదము.

స్వస్తిముఖః—(పు) ౧ లేఖే=దేవత, ౨
బ్రాహ్మణే=బ్రాహ్మణుడు, 3 వందిని =
స్తోత్రపాఠకుడు. (త్రి)

అయిదు అక్షరములుగల ఖకారంత
శబ్దములు.

మలినముఖః—(పు) ౧ అగ్నో=అగ్ని, ౨
గోలాంగూలే=కొండముచ్చు, 3 కూ
రే=కూరుడు. (త్రి)

శీతమయూఖశ్చంద్రే ఘనసారే
చాపి పుంలింగః,
సర్వతోముఖ ఉగ్రే చ షేత్ర
జ్జబ్రహ్మణోః పుమాన్.౧౯
నపుంసకం తు పానీయేసుర
వర్తన్యసి స్త్రుతం. ౨౦
ఇతి ఖాంతవర్గః.

గ్రంథం.

గౌః స్వర్ణే చ బలీవర్ణే రత్నా
చ కులిశే పుమాన్ స్త్రీసౌ
రభేయీ దృగ్బాణదిగ్వా
గ్భాష్పపు భూమ్ని చ. ౧

గ ద్వికం.

అగః స్యాన్నగవత్పృథ్వీధర
పాదపయోః పుమాన్,
అంగం గాత్రే ప్రతీకోపాయ
యోః పుంభూమ్ని నీవృత్తి.
౨. క్షీబైకత్వే త్వప్రథానే
త్రిష్వంగవతి చాంతికే,

ఇంగః స్యాదద్భుతే జ్ఞానే జం
గమేగితయోరసి. 3

శీతమయూఖః—(పు) ౧ చంద్రే = చం
ద్రుఁడు, ఘనసారే = పచ్చకర్పూరము.
సర్వతోముఖః—(పు) ౧ ఉగ్రే = శంకరుఁ
డు, ౨ షేత్రజ్ఞః = ఆత్మ, ౩ బ్రహ్మణః
= బ్రహ్మ, ౪ పానీయే = త్రాగుజలము
(న), సురవర్తన్యసి = ఆకాశము.
ఇది ఖాంతవర్గము.

ఏకాక్షరగాంతశబ్దములు.

గౌః—(పు) ౧ స్వర్ణే = స్వర్ణము, ౨ బలీ
వర్ణే = ఎద్దు, ౩ రత్నా = కిరణము, ౪ కు
లిశే = నజ్రాయుధము, ౫ సౌరభేయీ =
ధేనువు, (స్త్రీ) ౬ దృక్ = కన్ను, ౭
బాణః = బాణము, ౮ దిక్ = దిశ, ౯ వా
క్ = వాక్కు, ౧౦ భూమ్ని = భూమి,
౧౧ అప్పు = జలము. (ని. బ)

రెండక్షరములుగల గకారాంత

శబ్దములు.

అగః (నగః)—(పు) ౧ పృథ్వీధరః = కొండ
౨ పాదపయోః = వృక్షము.

అంగం—(న) ౧ గాత్రే = శరీరము, ౨
ప్రతీక = ఆవయవము, ౩ ఉపాయయోః
= ఉపాయము, ౪ నీవృత్తి = దేశవిశేష
ము, (పుం. బ), ౫ అప్రథానే = అప్ర
థాన్యము (న. ఏ) ౬ అంగవతి = దేహ
ముకలది, (స్త్రీ) ౭ అంతికే సమీపము.

ఇంగః—(పు) ౧ అద్భుతే జ్ఞానే = అశ్చర్య
మగు జ్ఞానము, ౨ జంగమే = నడచు
వస్తువు, ఇంగితయోః = హృదయాభి
ప్రాయము.

ఖగస్య గ్రహే దేవే
మార్గణే చ విహంగమే,

ఖగః—(పు) ౧ సూర్యే=సూర్యుడు, ౨
గ్రహే=గ్రహము, ౩ దేవే=దేవుడు,
౪ మార్గణే=బాణము, ౫ విహంగమే
పక్షి.

ఖడ్గో గండకశృంగాసిబుద్ధ
భేదేషు గండకే.

ఖడ్గః—(పు) ౧ గండకశృంగ=ఖడ్గమృగ
ముయొక్క కొవ్వు, ౨ అసి=ఖడ్గము, ౩
బుద్ధభేదేషు=బుద్ధునిభేదము, ౪ గండ
కే=ఖడ్గమృగము.

గాంగస్తు గంగాసంభూతేత్రి
షు భీష్మే గుహే పుమాన్,

గాంగః—త్రి ౧ గంగాసంభూతే=గంగ
యందు పుట్టినది, ౨ భీష్మే=భీష్ముడు,
(పు), ౩ గుహే=కుమారస్వామి.

చంగస్తు శోభనే దక్షే

చంగః—(పు) ౧ శోభనే = శుభము, ౨
దక్షే=సమర్థుడు.

టంగోఽస్త్రీ స్యాత్థనిత్రకే.౫
ఖడ్గభేదే చ జంఘాయాం

టంగః—(పు) ౧ ఖనిత్రకే = గుద్దలి, ౨
ఖడ్గభేదే = ఖడ్గవిశేషము, ౩ జంఘ
యాం=పిక్క.

త్యాగే దానే చ వర్జనే,

త్యాగః—(పు) ౧ దానే = దానము, ౨
వర్జనే=వదులుట.

తుంగీ నిశావర్చవయోః పు
న్నాగనగయోః పుమాన్.
౬. ఉన్నతే త్రిషు

తుంగీ—(సీ)నిశా=వసుపు, ౨ వర్చవయోః
౩ పున్నాగ=పున్నాగవృక్షము, (పు),
౪ నగయోః=పర్వతము, ౫ ఉన్నతే=
ఉన్న తుడు. (త్రి)

దుర్గోమా నీలోయీ స్త్రీదుర్గ
మే త్రిషు,

దుర్గా—(సీ) ౧ ఉమా = పార్వతి, ౨
నీలోయీ=నీలిచెట్టు, ౩ దుర్గమే = పొం
దుటకశక్యమైనది. (త్రి)

నాగం నపుంసకం రంగే సీసకే
కరణాంతరే.

నాగం—(న) ౧ రంగే = తగరము, ౨
సీసకే=సీసము, ౩ కరణాంతరే=లెక్క
వ్రాయు కరణవిశేషము.

నాగః పన్నగమాతంగక్రూ
రాచారిషు తోయదే, నాగ

నాగః—(పు) ౧ పన్నగ = సర్పము, ౨
మాతంగ = వనుగు, ౩ క్రూరాచార

కేసర పున్నాగనాగదంతక
ముస్తకే. ౮. దేహానిలప్ర
భేదే చ శ్రేష్ఠే స్యాదుత్తర
స్థితః,

పింగా గోరోచనా హింగా
నాలికా చండికాసు చ. ౯

పింగీ శమ్యాం పిశంగే నా
బాలకే తు నపుంసకం,

పూగస్తు క్రముకే బృందే
ఫలసారేభిధేయవత్
నదీభేదే మలపావం స్త్రీ

భంగో జయవివర్యయే, భేద
రోగతరంగేషు భంగాన
స్యాంతరే శ్రీయాం. ౧౧

భగం శ్రీయోనివీర్యేచ్ఛాజ్ఞా
నవైరాగ్యకీర్తిషు, మాహా
త్మ్యైశ్వర్యయత్నేషు ధర్మే
మోక్షే చనారహే. ౧౨

ము గలవాడు, ౮ తోయదే=మేఘ
ము, ౫ నాగకేసర=నాగకేసరవృక్షము,
౬ పున్నాగ = పున్నాగవృక్షము, ౭
నాగదంతక = ద్వారబంధపు నిడుపు
కమ్మి, ౮ ముస్తకే = తుంగముస్త, ౯
దేహానిలప్రభేదే = దేహమందలివా
యవిశేషము, ౧౦ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుడు.
నిత్యము (ఉత్తరపదమైనప్పుడు).

పింగా—(సీ) ౧ గోరోచనా = గోరోచ
నము, ౨ హింగా = ఇంగువ, ౩ నాలి
కా = గొట్టము, ౪ చండికాసు =
పార్శతి.

పింగీ—(సీ) ౧ శమ్యాం=శమీవృక్షము,
౨ పిశంగే=కపిలవర్ణము (పు) ౩ బాల
కే=బాలకుడు. (న).

పూగః—(పు) ౧ క్రముకే=పోక చెట్టు, ౨
బృందే=సముదాయము, ౩ ఫలసారే
= ఫలశ్రేష్ఠము, (విశేష్యనిష్ఠుము)
(శ్రీ) ౪ నదీభేదే = నదీవిశేషము, ౫
మలపావం=బ్రహ్మమేడి (సీ)

భంగః—(పు) ౧ జయవివర్యయే = అప
జయము, ౨ భేద=భేదము, ౩ రోగ=
రోగము, ౪ తరంగేషు = తరంగము,
౫ సస్యాంతరే=సస్యవిశేషము (సీ).

భగం—(న) ౧ శ్రీ=సంపత్తు, ౨ యోని=
స్త్రీలభగము, ౩ వీర్య = పరాక్ర
మము, ౪ ఇచ్ఛా=కోరిక, ౫ జ్ఞాన =
జ్ఞానము, ౬ వైరాగ్య=వైరాగ్యము,
౭ కీర్తిషు=యశస్సు, ౮ మాహాత్మ్య
=మాహాత్మ్యము, ౯ ఐశ్వర్య = ఐశ్వర్య

భాగో రూపార్థకే భాగ్యైక దేశయో	ర్యము, ౧౦ యత్నేషు=ప్రయత్నము ౧౧ ధర్మే=ధర్మము, ౧౨ మోక్షే = మోక్షము, ౧౩ రవౌ=సూర్యుడు. భాగః—(పు). రూపార్థకే = రూపకాది గ్రంథార్థము, ౨ భాగ్య = భాగ్యము, ౩ ఏకదేశయోః=నాల్గవభాగము.
భృగుః పుమాన్, మునౌ హరే తటే శుక్రే	భృగుః—(పు) ౧ మునౌ=మునివిశేషము, ౨ హరే=సూర్యుడు, ౩ తటే=చరియ, ౪ శుక్రే=శుక్రము.
భృంగో ధూమ్యాట పిద్గ యోః ౧౩. మధువ్రతే భృంగరాజే పుంసి భృంగే గుడత్వచి,	భృంగః—(పు) ౧ ధూమ్యాట = కూకటి మూగపిట్ట, ౨ పిద్గయోః = విలుడు, ౩ మధువ్రతే = తుమ్మెద, ౪ భృంగ రాజే = గుంటగలగరచెట్టు, ౫ పుంసి భృంగే = మగతుమ్మెద, ౬ గుడత్వచి= సుగంధద్రవ్యవిశేషము.
భోగస్సుఖే ధనే చాహే శ్శరీరఫణయోరపి ౧౪. పాలనే వ్యవహారే చ యోషిదాదిభృతావసి,	భోగః—(పు) ౧ సుఖే = సుఖము, ౨ ధనే=ధనము, ౩ అహేశ్శరీర = సర్ప శరీరము, ౪ ఫణయోః = ఫణము, ౫ పాలనే=పాలించుట, ౬ వ్యవహారేచ = వ్యవహారము, ౭ యోషిదాది భృతౌ = స్త్రీలు మొదలగువార్లను భరించుట.
మార్గో మృగమదే మాస ప్రభేదేన్వేషణాధ్వనోః.	మార్గః—(పు) ౧ మృగమదే=కస్తూరి, ౨ మాసప్రభేదే=మార్గశీర్షమాసము, ౩ అన్వేషణ = వెదకుట, ౪ అధ్వనోః = మార్గము.
మృగః పశౌ కుగంగే చ కరి నక్షత్రభేదయోః, అన్వే షణే చ యాజ్ఞాయాం మృగీ తు వనితాంతరే.౧౬	మృగః—(పు) ౧ పశౌ=పశువు, ౨ కురం గే=లేడి, ౩ కరి=గజభేదము, ౪ నక్ష త్రభేదయోః = మృగశీర్షనక్షత్రము, ౫ అన్వేషణే = వెదకటము, ౬ యా

యుగో రథహాలాద్యంగే న
ద్యయోస్తు కృతాదిషు,
యుగే హస్తచతుష్కేఽపి
వృద్ధినామాషధేఽపి చ. ౧౭

యోగో పూర్వార్థసంప్రాప్తౌ
సంగతి ధ్యానయుక్తిషు,
వపుఃస్థైర్యే ప్రయోగే చ
విష్కంభాదిషు భేషజే. ౧౮
విస్త్రబ్ధఘాతకే ద్రవ్యోపా
యసన్నహనేష్వపి, కార్త
ణేఽపి చ

రంగో నా రాగే నృత్యే రణ
క్షితౌ. ౧౯. ఆస్త్రీ త్రపుణి
రాగస్తు మాత్సర్యే లోహి
తాదిషు, క్లేశాదావనురాగే
చ గాంధారాదౌ నృపేఽ
పిచ. ౨౦

జ్ఞాయాం=యాచనము, ౭ వనితాం
తరే=స్త్రీవిశేషము. (స్త్రీ). (మృగీ).

యుగః—(పు) ౧ రథహాలాద్యంగే=కాడి
మ్రాను, ౨ కృతాదిషు=కృతాదియుగ
ములు (న). ౩ యుగే = జంట, ౪
హస్తచతుష్కే = నాలుగు చేతులప్ర
మాణము, ౫ వృద్ధినామాషధే=వృద్ధి
నామక ఔషధము.

యోగః—(పు) ౧ అపూర్వార్థసంప్రాప్తౌ=
అపూర్వవస్తుప్రాప్తి, ౨ సంగతి=సంబం
ధము, ౩ ధ్యాన = ధ్యానము, ౪
యుక్తిషు=కూర్పుట, ౫ వపుఃస్థైర్యే =
శరీరస్థైర్యము, ౬ ప్రయోగే=ప్రయో
గించుట, ౭ విష్కంభాదిషు=విష్కం
భాదియోగములు, ౮ భేషజే=మందు,
౯ విస్త్రబ్ధఘాతకే=నమ్మినవానిని జంపు
వాడు, ౧౦ ద్రవ్యే=ద్రవ్యము, ౧౧
ఉపాయ = ఉపాయము, ౧౨ స్నహ
నేషు = ప్రయత్నము, ౧౩ కార్తణే=
మంత్రతంత్రాదియోజనము.

రంగః—(పు) ౧ రాగే=అనురాగము, ౨
నృత్యే=నాట్యము, ౩ రణక్షితౌ=రణ
భూమి, ౪ త్రపుణి=తగరము. (పు)

రాగః—(పు) ౧ మాత్సర్యే = మాత్స
ర్యము, ౨ లోహితాదిషు = యెరుపు
మొదలగురంగులు, ౩ క్లేశాదౌ=కష్టము
మొదలగునవి, ౪ అనురాగే=అనురా
గము, ౫ గాంధారాదౌ=గాంధారాది
రాగము, ౬ నృపే=రాజు.

రోగః కుష్టౌషధే వ్యాధౌ	రోగః—(పు) ౧ కుష్టౌషధే=కుష్టరోగౌ షధము, ౨ వ్యాధౌ=రోగము.
లంగస్తు సంగమింగయోః,	లంగః—(పు) ౧ సంగ=సంబంధము, ౨ పిదగయోః=విటుడు.
లింగం చిహ్నేననుమానే చ సాంఖ్యోక్త ప్రకృతావపి. ౨౧. శివమూర్తివిశేషేన మేహనేనపి నపుంసకం,	లింగం—(స) ౧ చిహ్నే=గుర్తు, ౨ అను మానము = అనుమాన ప్రమాణము, (అనఁగా ఊహించుట), ౩ సాంఖ్యో క్తప్రకృతౌ = సాంఖ్యులచే జెప్పఁ బడిన ప్రకృతి, ౪ శివమూర్తివిశేషే = శివలింగము, ౫ మేహనే = శిశ్నము (స).
వ్యంగో భేదే చ హీనాంగే	వ్యంగః—(పు) భేదే=కప్ప, ౨ హీనాంగే =అవయవహీనుడు.
పంగం సీసకరంగయోః. ౨౨ వార్తాకేనపి చ కార్వానే పుంభూమ్ని నీవృదంతరే,	పంగం—(స) ౧ సీసక=సీసము, ౨ రంగ యోః = తగరము, ౩ వార్తాకే = పంకాయ, ౪ కార్వానే = ప్రత్తి కాయ, ౫ నీవృదంతరే=దేశవిశేషము (పు)
వల్లః స్యాచ్చగలే పుంసి సుం దరే చాభిధేయవత్. ౨౩ వేగో జవే ప్రవాహే చ మహాకాలఫలేనపి చ,	వల్లః—(పు) ౧ ఛగలే=మేక, ౨ సుంద రే=సుందరుడు, విశేష్యనిఘ్నము. వేగః—(పు) ౧ జవే=వేగము, ౨ ప్రవా హే=ప్రవాహము, ౩ మహాకాలఫలే =విషముష్టికాయ.
శార్దూః కార్దుకమాత్రేనపివిష్టో రపి శరాసనే. ౨౪	శార్దూః—(పు) ౧ కార్దుకమాత్రే=ఆయుధ మాత్రము, ౨ విష్టోరపిశరాసనే=విష్టు మూర్తి ధనుస్సు.
శుంగో వటామ్రాతకయోః ప ర్కట్యావపిచాత్త్రియాం,	శుంగః—(పు) ౧ వట = మట్టిచెట్టు, ౨ ఆమ్రాతకయోః=ఇప్పచెట్టు, ౩ పర్క ట్యాం=జువ్విచెట్టు (పు).

శృంగం ప్రభుత్వే శిఖరే చి
హ్నా క్రీడాంబుయంత్రకే.
౨౫. విమాణోత్కర్షయో
శ్చాభ

శృంగః స్యాత్కూర్చశీర్షకే,
స్త్రీవిషాయాం స్వర్ణమీన
భేదయో ఋషభౌషధౌ.

సర్గస్తు నిశ్చయాధ్యాయమో
హాత్సాహాత్ససృష్టిషు,

— గ త్రికం —

అయోగో విధురే కూటే వి
శ్లేషే కఠినోద్యమే. ౨౭

అనంగో మదనేనంగమాకా
శమనసోగపి,

అపాంగస్త్యంగహీనే స్యా
న్నేత్రాంతే తిలకేఽపి చ.

ఆభోగో వరుణఛత్రే పూర్ణ
తాయత్నయోరపి,

శృంగం—(న) ౧ ప్రభుత్వే=ప్రభుత్వము,
౨ శిఖరే=శిఖరము, ౩ చిహ్నా=గుర్తు,
౪ క్రీడాంబుయంత్రకే = చిహ్నిలిగొట్ట
ము, ౫ విమాణ=కొప్పు, ౬ ఉత్కర్ష
యోః=ఉత్కర్షము.

శృంగః—(పు) ౧ కూర్చశీర్షకే = జీవక
మనుచెట్టు, ౨ విషాయాం = అతివస,
(స్త్రీ). ౩ స్వర్ణ=సువర్ణ భేదము, ౫ మీన
భేదయోః=మత్స్యవిశేషము, ౬ ఋషభౌ
షధౌ=పుషభమను బౌషధవిశేషము.

సర్గః—(పు) ౧ నిశ్చయము=నిశ్చయము,
౨ అధ్యాయ=అధ్యాయము, ౩ మో
హా=మోహము, ౪ ఉత్సాహా=ఉత్సా
హము, ౫ ఆత్మసృష్టిషు=బ్రహ్మసృష్టి.

— మూఁడక్షరములుగల గ కా రాంత

శబ్దములు.

అయోగః—(పు) ౧ విధురే = భౌర్య
హీనుఁడు, ౨ కూటే=అనృతము, ౩
విశ్లేషే=వియోగము, ౪ కఠినోద్యమే=
కఠినపుయత్నము.

అనంగః—(పు) ౧ మదనే=మత్స్యభుండు,
అనంగం—(న) ౨ అకాశ=ఆకాశము
౩ మనసోః=మనస్సు.

అపాంగః—(పు) అంగహీనే=శరీరహీనుఁ
డు, ౨ నేత్రాంతే = కటాక్షము, ౩
తిలకే=బొట్టు.

ఆభోగః (పు) ౧ వరుణఛత్రే = వరుణుని
గొడుగు, ౨ పూర్ణతా=పూర్ణత్వము,
౩ యత్నయోః=యత్నము.

ఆయోగో వ్యాపృతౌ గంధ
మాలోఽప్యహారబోధయోః.

ఆశుగో మారుతే బాణే

ప్యద్యేగం క్రముకే ఫలే,

ఉద్యేగో ౭ప్యద్యాహులకో
ద్యేజనోద్గమనేషు చ. ౩౦.

ఉత్సర్గః పుంసి సామాన్యే
న్యాయే చ త్యాగదాన
యోః,

కళింగః పూతికరజేధూమ్యా
తే భూమ్ని నీవృతి. ౩౧.
న ద్వయోః కౌటజఫలేమ
హిలాయాం తు యోషితి,

కాళింగో భూమికర్కారౌ
దంతావళభుజంగయోః.

కాళింగీ రాజకర్కట్యాం

చక్రాంగో మానసాకసి,

చక్రాంగీ కటురోహిణ్యాం

ఆయోగః—(పు) ౧ వ్యాపృతౌ = చుట్టుట,
౨ గంధమాలోఽప్యహార = గంధమా
ల్యాది కానుకలు, ౩ బోధయోః =
జ్ఞానము.

ఆశుగః—(పు) ౧ మారుతే = గాలి, ౨
బాణే = బాణము.

ఉద్యేగం—(న) ౧ క్రముకే ఫలే =
పోకపండు.

ఉద్యేగః—(పు) ౧ ఉద్యాహులకః = ఉన్నత
మైనభుజములుగలవాడు, ౨ ఉద్యే
జన = వీడ, ౩ ఉద్గమనేషు = పైకి
పోవడము.

ఉత్సర్గః—(పు) ౧ సామాన్యన్యాయే =
సామాన్యన్యాయము, ౨ త్యాగ =
వదలుట, ౩ దానయోః = ఇచ్చుట.

కళింగః—(పు) ౧ పూతికరజే = నెమలడు
గుచెట్టు, ౨ ధూమ్యాతే = మాకటి
మూగయనుపక్షి, ౩ నీవృతి = దేశ
విశేషము (పు.), ౪ కౌటజఫలే =
కొడిశపండు, ౫ మహిలాయాం = ఆ
డుపి. (నీ) కలింగా.

కాళింగః—(పు) ౧ భూమికర్కారౌ =
పుచ్చచెట్టు, ౨ దంతావళ = ఏనుగు,
౩ భుజంగయోః = సర్పవిశేషము.

కాళింగీ—(నీ) ౧ రాజకర్కట్యాం = నక్క
దోస.

చక్రాంగః—(పు) ౧ మానసాకసి =
హంస.

చక్రాంగీ—(నీ) ౧ కటురోహిణ్యాం = కటు
కరోహిణి.

జిహ్వగోఽహౌ చ మందగే.

తడాగోఽస్త్రీ జలాధారవిశే
షేయంత్రకూటకే,

తాతగుః యద్రతాతే నా జ
నకస్య హితే త్రిషు. 38

త్రివర్గో ధర్మ కామార్థే త్రి
ఫలాయాం కటుత్రికే, వృ
ద్ధిస్థానక్షయే సత్వరజస్తమ
సి చేష్యతే. 39

తురగీ చాశ్వగంధాయాం

తురగశ్చిత్తవాజినోః,

ధారాంగోఽసౌ చ తీర్థే చ

నరాంగస్తు వరండకే. 36

మేహనే న ద్వయోశ్చాథ

నారంగః పిప్పలీరసే యమజ

ప్రాణిని విశే నాగరంగద్రు

మేఽపి చ. 37

నిషంగః సంగతే తూణే

నిసర్గో రూపసర్గయోః,

జిహ్వగః—(పు) ౧ అహౌ = సర్పము, ౨
మందగే=మెల్లఁగానడచువాఁడు.

తడాగః—(పు) ౧ జలాధారవిశేషే=
చెరువు, ౨ యంత్రకూటకే=బోను.

తాతగుః—(పు.) ౧ యద్రతాతే=పితృ
వృక్షం, ౨ జనకస్య హితే = తండ్రికి
హితుఁడు. (త్రి)

త్రివర్గః—(పు) ౧ ధర్మ కామార్థే= ధర్మ
కామార్థములు, ౨ త్రిఫలాయాం=
కరక, తాడి, ఉసిరకలు, 3 కటుత్రికే
=శుంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, ౪ వృద్ధి
స్థానక్షయే = వృద్ధి-స్థితి-నాశనములు,
౫ సత్వరజస్తమసి=సత్వ-రజ-స్తమస్సు
లు.

తురగీ—(సీ) ౧ అశ్వగంధాయాం = వె
న్నేరు.

తురగః—(పు) ౧ చిత్త=మనస్సు, ౨ వా
జినో=గుఱ్ఱము.

ధారాంగః—(పు) ౧ అసౌ=కత్తి, ౨ తీ
ర్థే=రేవు.

నరాంగః—(పు) ౧ వరండకే= నీచుఁడు,
౨ మేహనే=మేధము. (న)

నారంగః—(పు) ౧ పిప్పలీరసే = పిప్పలీర
సము, ౨ యమజప్రాణిని=కవలపిల్లలు,
3 విశే=విటుఁడు, ౪ నాగరంగద్రుమే
=నారింజచెట్టు.

నిషంగః—(పు) ౧ సంగతే=సంబంధము,
౨ తూణే=అమ్మలపొది.

నిసర్గః—(పు) ౧ రూప = స్వభావము, ౨
సర్గయోః=స్పృశి.

నీలంగుః స్యాత్క్రిమా పుం
నీ బంభరాల్యాం తు యో
షితి. 3౮

పత్రాంగం నద్యయోహృష్టే
పద్మకే రక్తచందనే,

పన్నగశ్చౌషధీభేదే తలైవ
పవనాశనే 3౯

ప్లవగో వానరే భకే సారథౌ
చోష్ణదీధి తేః,

పరాగస్సుమనోరేణౌ ధూళి
స్నానీయయోరపి. ౪౦ గిరి
ప్రభేదే విఖ్యాతాపుపరా
గే చ చందనే,

ప్రయాగ స్తీర్థభేదే స్యాద్యజ్ఞే
శతమఖాశ్వయోః ౪౧

ప్రయోగః కర్తణేఽపి స్యా
త్ప్రయుక్తౌ చ నిదర్శనే,

పతంగశ్యలభే శాలిప్రభేదే ప
క్షిసూర్యయోః. ౪౨ క్షీబం
సుతే

నీలంగుః—(పు) ౧ క్రిమా=పురుగు, ౨
బంభరాల్యాం=తు మైదచాలు, (స్త్రీ).

పత్రాంగం—(న) ౧ భూర్జే=భూర్జవృక్ష
ము, ౨ పద్మకే=పుష్కరదేశ ప్రసిద్ధాప
ధివిశేషము, ౩ రక్తచందనే = ఎఱ్ఱని
గందము.

పన్నగః—(పు) ౧ ఓషధీభేదే=ఓషధిభేద
ము, ౨ పవనాశనే=నర్పము.

ప్లవగః—(పు) ౧ వానరే=కోతి, ౨ భే
కే=కప్ప, ౩ ఉష్ణదీధి తేఃసారథౌ=సూ
ర్యసారథి

పరాగః—(పు) ౧ సుమనోరేణౌ=పుష్పా
డి-పుష్ప రేణువు, ౨ ధూళి=దువ్వ, ౩
స్నానీయయోః = నలుగురిపిండి, ౪ గిరి
ప్రభేదే=శైలివిశేషము, ౫ విఖ్యాతా
= ప్రసిద్ధి, ౬ ఉపరాగే=గ్రహణము,
౭ చందనే=చందనము.

ప్రయాగః—(పు) ౧ తీర్థభేదే=పుణ్యస్థల
విశేషము, ౨ యజ్ఞే = యజ్ఞము, ౩
శతమఖ=దేవేంద్రుడు, ౪ అశ్వయోః
=గుఱ్ఱము.

ప్రయోగః—(పు) ౧ కర్తణే = కర్త—
యజ్ఞముమొనలైనవాని క్రియాక్ర
మము, ౨ ప్రయుక్తౌ=ప్రయోజనము,
౩ నిదర్శనే=దృష్టాంతము.

పతంగః—(పు) ౧ శలభే = మిడుత, ౨
శాలిప్రభేదే=ఛాన్యవిశేషము, ౩ ప
క్షి=పక్షి, ౪ సూర్యయోః=సూర్యు
డు, ౫ సుతే=పాదరసము. (న)

ప్రియంగుః స్త్రీ రాజికాకణ
యోరపి, ఫలిన్యాం కంగు
సన్యే చ

పున్నాగస్తు సితోత్పలే. ర3.
జాతీఫలే నరశ్రేష్ఠే పాండు
నాగే ద్రుమాంతరే,

వరాంగం యోనిమాతంగ
మస్తకేషు గుడత్వచి. రర

భుజంగోఽవశా చ పింగే చ

మాతంగః శ్వపచే గజే,

మృదంగః పటహే ఘోషే.

రక్తాంగస్తు మహీసుతే. రగి.
కంపిల్లే స్త్రీ తు జీవంత్యాం
క్లిబం విద్రుమధీరయోః,

రథాంగం న ద్వయోశ్చక్రే
నా చక్రాంగవిహంగమే. రఽ

వాతిగః పుంసి భంటాక్యాం
ధాతువాదిని చాన్యవత్,

ప్రియంగుః—(సీ) ౧ రాజికా=నల్లావా
లు, ౨ కణయోః = ధాన్యపుపొల్లు,
3 ఫలిన్యాం=ప్రేంకణపుచెట్టు, ర కం
గుసన్యే=కొట్టివైరు.

పున్నాగః—(పు) ౧ సితోత్పలే = తెల్ల
కలువ, ౨ జాతీఫలే=జాజికాయ, 3
నరశ్రేష్ఠే = పురుషశ్రేష్ఠుడు, ర పాం
డునాగే = తెల్లసర్పము, గి ద్రుమాం
తరే=సురపాన్నవృక్షవిశేషము

వరాంగం—(న) ౧ యోని=భగము, ౨
మాతంగ=గజము, 3 మస్తకేషు=శిర
స్సు, ర గుడత్వచి=వరాంగమునగుంధ
ద్రవ్యము.

భుజంగః—(పు) ౧ అవశా = సర్పము, ౨
పింగే=విటుడు.

మాతంగః—(పు) ౧ శ్వపచే=చండాలుఁ
డు, ౨ గజే=ఏనుగు.

మృదంగః—(పు) ౧ పటహే=డప్పు, ౨
ఘోషే=చాటింపుధ్వని.

రక్తాంగః—(పు) ౧ మహీసుతే = అం
గారకుడు, ౨ కంపిల్లే = కంపిల్లమను
గ్రంధ్యము, 3 జీవంత్యాం=పాలకూర,
(సీ) ర విద్రుమ = చగడము, (న) గి
ధీరయోః = ధీరుడను నాయకవిశే
షము.

రథాంగం—(న) ౧ చక్రే=విష్ణుచక్రము,
౨ చక్రాంగవిహంగమే (పు) = చక్ర
వాకపక్షి.

వాతిగః—(పు) ౧ భంటాక్యాం=ములక
చెట్టు, ౨ ధాతువాదిని=ధాతువాదము

విహంగ త్రిష్యభిజ్ఞాస్యాత్మి
మిఘ్నే పున్నపుంసకం. ౪౭

విసర్గస్తు పుమాన్ దానే
త్యాగే చ కులనిర్గమే, విస
ర్జనీయే ఒప్యయనభేదే ఒపి
చ విభావసోః. ౪౮

విహంగస్తు త్రిలింగస్యాదా
శుగే చ విహంగమే

సర్వగం సలిలే క్లిబం సర్వగః
శృంకరే విభౌ. ౪౯

సంభోగస్తు పుమాన్భోగే
సురతే జినశాసనే,

సారంగఃపుంసి హరిణే చాత
కే చ మతంగజే. ౫౦. శబ
లే త్రిషు

హేమాంగో గరుడే పరమే
ష్ఠిని

—◆—
◆ గచతుష్కం. ◆

స్యాదపవర్గస్యాగే మోక్షే
కార్యావసానసాఫల్యే. ౫౧

మేదిని—9

చేయవాడు (కంచుపోతపోయ
వాడు) (వి. ని.)

విడంగః—(త్రి) ౧ అభిజ్ఞే = తెలిసినవా
డు, ౨ క్రిమిఘ్నే = వాయువిశంగము.
(పు)

విసర్గః—(పు) ౧ దానే = దానము, ౨
త్యాగే = విడుచుట, ౩ కులనిర్గమే =
కులవిసర్జనము, ౪ విసర్జనీయే = విడిచి
పెట్టదగినది, ౫ అయనభేదే = సూర్యా
యనము.

విహంగః—(త్రి) ౧ ఆశుగే = బాణము, ౨
విహంగమే = పక్షి.

సర్వగం—(న) ౧ సలిలే = నీరు, ౨ సర్వగః
(పు) శంకరే = శివుడు, ౩ విభౌ =
వ్యాపకుడు.

సంభోగః—(పు) ౧ భోగే = భోగము, ౨
సురతే = సంభోగము చేయుట, ౩ జిన
శాసనే = జై నునియొక్క ఆజ్ఞ.

సారంగః—(పు) ౧ హరిణే = లేడి, ౨
చాతకే = వానకోయిల, ౩ మతంగజే =
ఏనుగు, ౩ శబలే = చిత్రవర్ణము. త్రి.

హేమాంగః—(పు) ౧ గరుడే = గరు
త్తంతుడు, ౨ పరమేష్ఠిని = బ్రహ్మ
దేవుడు.

—◆—
నాలుగక్షరములుగల గకారాంత
శబ్దములు

అపవర్గః—(పు) ౧ త్యాగే = విడుచుట, ౨
మోక్షే = మోక్షము, ౩ కార్యా
వసానసాఫల్యే = కార్యావసానఫలసిద్ధి.

అభిషంగో ను పుంలిङ्గః పరా
భవాక్రోశశపథేషు,

ఈహమ్మగస్తు పుంసి స్యా
తోకరూపకభేదయోః

ఉపరాగస్తు పుంసి స్యాద్రా
హుగ్రస్తార్క-చంద్రయోః,
దుర్నయే గ్రహకల్లోలేవ్య
సనేఽపి నిగద్యతే. ౫౩

ఉపసర్గః పుమాన్ రోగభేదో
పష్టవయోరపి,

కటభంగస్తు సస్యానాం హ
స్తచ్ఛేదే నృపాత్యయే. ౫౪

ఛత్రభంగోఽపి వైధవ్యే
స్వాతంత్ర్యనృపనాశయోః,

దీర్ఘాధ్వగః పుమానుష్టే లే
ఖ్యహారే తు భేద్యవత్.
మల్లనాగోఽప్రమాతం గేవా
త్స్వయినమునావపి,

సమాయోగస్తు సంయోగే
సమవాయే ప్రయోజనే.

అభిషంగః—(పు) ౧ పరాభవ=అవమాన
ము, ౨ ఆక్రోశ=తిట్టుట, ౩ శపథేషు
=ప్రతిజ్ఞ.

ఈహమ్మగః—(పు) ౧ కోక=తోడేలు,
౨ రూపకభేదయోః = నాటకవిశే
షము.

ఉపరాగః—(పు) ౧ రాహుగ్రస్తార్క-
చంద్రయోః = చంద్రసూర్యుల గ్రహ
ణము, ౨ దుర్నయే = దుర్నీతి, ౩
గ్రహకల్లోలే = రాహుగ్రహము, ౪
వ్యసనే=విచారము.

ఉపసర్గః—(పు) ౧ రోగభేద = ఒకానొక
రోగము, ౨ ఉపష్టవయోః = ఉపద్ర
వము.

కటభంగః—(పు) ౧ సస్యానాం హ
స్తచ్ఛేదే=పైదులను జేతితోఁగోయుట,
౨ నృపాత్యయే=రాజునశించుట.

ఛత్రభంగః—(పు) ౧ వైధవ్యే=ముండ
తనము, ౨ స్వాతంత్ర్య=స్వతంత్రము
చెడుట, ౩ నృపనాశయోః = రాజ
నాశనము.

దీర్ఘాధ్వగః—(పు) ౧ ఉష్టే=ఒంటె, ౨
లేఖ్యహారే=వార్తాహరుడు. (ప్ర)

మల్లనాగః—(పు) ౧ అభ్రమాతంగే =
విరావతము, ౨ వాత్సాయనమునో =
వాత్సాయనుఁ డనుముని.

సమయోగః—(పు) ౧ సంయోగే=అస్త్ర
ముసంధించుట, ౨ సమవాయే=సము
దాయము, ౩ ప్రయోజనే=ప్రయో
జనము.

సంప్రయోగో రతేఽపి స్యా
దన్వితౌ కార్తణేఽపి చ

— గ పంచకం. —

కథాప్రసంగో వాతూలే విష
వైద్యే చ వాచ్యవత్,

నాడీతరంగః కాణోలే హిండ
కే రతహిండకే.

ఇతి గాంతవర్గః.

— ఘైకం —

ఘో ఘంటాయాం ఘర్ఘరే
నా శ్రీయాం తు కాంచి
ఘాతయోః,

— ఘ ద్వికం. —

అఘం తు వ్యసనే దుఃఖే దు
రితే చ నప్రసకం. గ

అర్ఘః పూజావిధామూల్యే

పుష్పస్వాద్యేహజానిలే అ
గ్నో హస్తపుటే శస్త్రే

సంప్రయోగః—(పు) గ రతే = సంభో
గము, ౨ అన్వితౌ=కలియఁగూడుట,
౩ కార్తణే=మంత్రతంత్రాది ప్రయో
జనము.

అయిదక్షరములుగల గకారాంత

శబ్దములు.

కథాప్రసంగః—(పు) గ వాతూలే=నుడి
గాలి, ౨ విషవైద్యే=విషవైద్యుఁడు,
(వి. ని)

నాడీతరంగః—(పు) గ కాణోలే=జముడు
కాకి, ౨ హిండకే = దొంగవాఁడు,
(నీచజాతుఁడు), ౩ రతహిండకే = స్త్రీ
చోరుఁడు.

ఇవి గాంతవర్గము.

ఏకాక్షర ఘ శబ్దములు.

ఘః—(పు) గ ఘంటాయాం=గంట, ౨
ఘర్ఘరే = ఘర్ఘరధ్వని, ౩ కాంచి =
మొలనూలు, (నీ) ౩ ఘాతయోః =
దెబ్బ.

రెండక్షరములుగల ఘకారాంత

శబ్దములు.

అఘం—(పు) గ వ్యసనే=సప్తవ్యసనాదు
లు, ౨ దుఃఖే=ఏడ్పు, ౩ దురితే =
పాపము.

అర్ఘః—(పు) గ పూజావిధౌ = పూజా
విధి, ౨ మూల్యే=వెల.

ఉష్ఠః—(పు) గ దేహజానిలే=దేహము
వలన పుట్టినగాలి, ౨ అగ్నౌ = అగ్ని

పాపాపాపేగే జలస్య చ. ౨.
బృందే పరంపరాయాం చ
ద్రుతన్యత్యోపదేశయోః,

మఘా మఘీచ నక్షత్రే థా
న్యభేదే యథాక్రమం. ౩
మఘో ద్వీపాంతరే

మేఘో ముస్తాజలదయోః

ఘమాన్,
మోఘా స్త్రీ పాటలాయాం
స్వాధీననిష్ఫలయోత్త్రిఘ.

లఘుగురౌ చ మనోజ్ఞే
నిస్సారే వాచ్యవస్థిబం,
శీఘ్రే చ కృష్ణగురుణిస్పృ
కానామాపథా తు స్త్రీ.

శ్లోఘా త్రియాం ప్రశంసా
యాం పరిచర్యాభిలాష
యోః,

—ఘ త్రికం. —

అనఘో నిర్మలాపాపమనోజ్ఞే
వ్యభిధేయవత్.

౩ హస్తపుటే = దోసిలి, ౪ శస్త్రే =
ప్రశస్తము.

టఘః—(పు) ౧ జలస్య వేగే=జలవేగము,
౨ బృందే=సముదాయము, ౩ పరం
పరాయాం=వరుస, ౪ ద్రుతన్యత్యో =
శీఘ్రన్యత్యము, ౫ ద్రుతోపదేశయోః
=శీఘ్రోపదేశము.

మఘా—(సీ) ౧ నక్షత్రే=మఘానక్షత్రము
మఘీ=థాన్యభేదము. [షము.

మఘః—(పు) ౧ ద్వీపాంతరే = ద్వీపవిశే

మేఘః—(పుం) ౧ ముస్తా=తుంగము స్త్రీ,
౨ జలదయోః=మేఘము.

మోఘా—(సీ) ౧ పాటలాయాం = కలి
గొట్టుచెట్టు, ౨ హీన=నీచుడు, (త్రి)
నిష్ఫలయోః=ఫలరహితమైనది.

లఘుః—(పు) ౧ అగురౌ = గురువుగాని
వర్ణము, ౨ మనోజ్ఞే=మనోహరమైనది
౩ నిస్సారే సారములేనిది, (వి. ని)
(న) ౪ శీఘ్రే=తొందర, ౫ కృష్ణా
గురుణి = కాలాగురు, ౬ స్పృకా
నామహిషధి=హిషధివిశేషము (సీ).

శ్లోఘా—(సీ) ౧ ప్రశంసాయాం=స్తోత్ర
ము, ౨ పరిచర్యా=సేవ, ౩ అభిలాష
యోః=కోరిక.

—మూడక్షరములుగల ఘకారాంత
శబ్దములు.

అనఘః—(పు) ౧ నిర్మల=నిర్మలుడు, ౨
అపాప=పాపరహితుడు, ౩ మనోజ్ఞే=
మనోహరమైనవాడు. (వి. ని)

అమోఘం సఫలే వాచ్యవత్
స్త్రీ పథ్యావిడంగయోః,

ఉల్లాఘోఽపి శుచౌ కృష్టే
దక్షనీరోగయోస్త్రీషు. ౭

కాచిఘః కాంచనేఽపి స్యా
చేమండే మూషికేఽపి చ,

నిదాఘో గ్రీష్టకాలే స్యా
దుష్టస్వేదాంబునోరపి. ౮

పలిఘః కాచకలశే ఘటే
ప్రాకారగోపురే,

పరిఘో యోగభేదేఽస్త్రవిశే
షేఽర్థలఘాతయోః. ౯

ప్రతిఘః ప్రతిఘాతే స్యా
తోగ్రీధేఽపి పరికిర్తితః,

మహార్ఘస్తు మహామూల్యే
త్రిషు స్యాల్లావకేపుమాణ్.

సర్వోఘో గురుభేదే చ సర్వ
సన్నహనే పుమాణ్,

ఇతి ఘాంతవర్గః.

అమోఘం—(న) ౧ సఫలే=ఫలవంతమై
నది. (వి. ని) ౨ పథ్యా=కరచెట్టు, (సీ)
౩ విడంగయోః=వాయువిడంగము.

ఉల్లాఘః—(పు) ౧ శుచౌ=పరిశుభ్రుడు,
౨ కృష్టః=నల్లనివాడు, ౩ దక్ష=
నేర్పరి (త్రి) ౪ నీరోగయోః=రోగ
రహితుడు.

కాచిఘః—(పు) ౧ కాంచనే=బంగారు,
౨ చేమండే=పితృహీనుడు, ౩ మూ
షికే=ఎలుక.

నిదాఘః—(పు) ౧ గ్రీష్టకాలే=ఎండకా
లము, ౨ ఉష్ణ=వేడిమి, ౩ స్వేదాంబు
నోః=చెమటనీరు.

పలిఘః—(పు) ౧ కాచకలశే=గాజుపా
త్రము, ౨ ఘటే=కుండ, ౩ ప్రాకార
గోపురే=ప్రాకారగోపురము.

పరిఘః—(పు) ౧ యోగభేదే=పంచాగ
యోగభేదము, ౨ అస్త్రవిశేషే=ఇను
పకట్లగుదె, ౩ అర్థల=గడియమ్రాసు,
౪ ఘాతయోః=దెబ్బ.

ప్రతిఘః—(పు) ౧ ప్రతిఘాతే=పగతిర్పు
కొనుట, ౨ తోగ్రీధే=కోవిశేషము.

మహార్ఘః—(త్రి) ౧ మహామూల్యే=
విలువలేనిది, ౨ లావణే=లావుకపక్షి.

సర్వోఘః—(పు) ౧ గురుభేదే=గురువిశే
షము, ౨ సర్వసన్నహనే=చతురంగ
బలముతోరాజు యుద్ధమునకాయత్త
మగుట.

ఇది ఘాంతవర్గము.

—ॐ జై కం. ॐ—

జః పుమాన్ విషయేభ్యాతః
స్పృహయాం విషయస్యచ

ఇతి జాంతవర్గః.

—ॐ చై కం. ॐ—

చశ్చండేశే పుమానుక్తః క
చ్చపే చంద్రచారయోః,

—ॐ చ ద్వికం. ॐ—

అర్చా పూజాప్రతిమయోః

కచః కేశే గురోస్సుతే. ౧
బంధే శుష్కప్రణే పుంసి
కరిణ్యాం తు కచా శ్రీ
యాం,

కాచః శిశ్నే మణౌ నేత్ర
రోగభేదే మృదంతరే. ౨

కాంచీ స్యాన్తేఖిలాదామ్ని
ప్రభేదే నగరస్య చ,

కూర్చమస్త్రీ భువోర్వధ్యే
కతినశ్శక్తైతవే. ౩

ఏకాక్షర జశబ్దము.

జః—(పు) ౧ విషయే = దేశము, ౨ విష
యస్యస్పృహయాం = శబ్దాదివిషయ
ముయొక్క అపేక్ష.

ఇది జాంతవర్గము.

ఏకాక్షర చశబ్దములు.

చః—(పు) ౧ చండేశే=చండికేశ్వరుడు,
౨ కచ్చపే = కూర్తము, ౩ చంద్ర =
చంద్రుడు, ౪ చారయోః = దొంగ
వాడు.

రెండక్షరములుగల చకారాంత

శబ్దములు.

అర్చా—(సీ) ౧ పూజా=పూజనము, ౨
ప్రతిమయోః=విగ్రహము.

కచః—(పు) ౧ కేశే=మెట్టుకలు, ౨ గు
రోస్సుతే = బృహస్పతిపుత్రుడు, ౩
బంధే=ముడి, ౪ శుష్కప్రణే=ఎండిన
ప్రణము, (పు) కరిణ్యాం=అడువనుగ,
(సీ) కచా.

కాచః—(పు) ౧ శిశ్నే=కావెడియుట్టి, ౨
మణౌ=మణి, ౩ నేత్రరోగభేదే=నేత్ర
రోగవిశేషము, ౪ మృదంతరే=మృద్వి
శేషము.

కాంచీ—(సీ) ౧ మేఖిలాదామ్ని=మొల
నూలు, ౨ నగరస్యప్రభేదే = కాంచీ
పట్టణము.

కూర్చం—(పు) ౧ భువోర్వధ్యే = కను
బొమ్మలనడుమ, ౨ కతిన=కతినము, ౩
శ్శక్తై=మీసాలు, ౪ కైతవే=మిష.

క్రాంచో ద్వీపవిశేషే స్వా
త్పక్షివర్వతభేదయోః,

చర్చా చింతాస్థానకయోః చ
ర్చికాయాం తు యోషితి.

చంచా తు నలనిర్తాణే తృణ
నిర్మితపూరుషే,

చంచూస్త్రోట్యం త్రీయాం
పుంసి గోనాడికే వ్యడంబకే.

త్వక్ స్త్రీ చర్మణి వల్లే చ
గుడత్వచి విశేషతః,

స్యజ్జీచ నిమ్నయో

ర్జీచః పామరే వామనేఽపి
చ.

ప్రాక్షణ్యో దిశి దేశే చ కాలే
చ వాచ్యలింగకః,

పిచుర్నా కుష్టభేదే చ కర్షరే
తూలే సురాంతరే.

క్రాంచః—(పు) ౧ ద్వీపవిశేషే = ద్వీప
విశేషము, ౨ పక్షి = పక్షివిశేషము,
3 వర్వతభేదయోః = వర్వతవిశే
షము.

చర్చా—(సీ) ౧ చింతా = విచారణ, ౨
స్థానకయోః = కుంకుమ మొదలగువాని
పూత, 3 చర్చికాయాం = పార్వతీ
దేవి.

చంచా—(సీ) ౧ నలనిర్తాణే = నలమను
తృణనిర్తాణము, (లేక బొక్కజేయ
డము) ౨ తృణనిర్మితపూరుషే = గడ్డితోఁ
జేయబడిన దృష్టిబొమ్మ.

చంచూః—(సీ) ౧ త్రోట్యం = పక్షి
ముక్కు, ౨ గోనాడికే = బచ్చలికూర,
3 వ్యడంబకే = ఆముదపు చెట్టు.

త్వక్—(సీ) ౧ చర్మణి = చర్మ, (అనగా
త్వగింద్రియము) ౨ వల్లే = నృత్య
దులత్వము, 3 గుడత్వచి = లవంగపు
చెక్క.

స్యజ్—(పు) ౧ నీచ = పొట్టిది, ౨ నిమ్న
యోః = లోతుది.

నీచః—(పు) ౧ పామరే = పామరుడు,
వామనే = పొట్టివాడు.

ప్రాక్—(త్రి) ౧ దిశి = దిగ్విశేషము, ౨
దేశే = దేశవిశేషము, 3 కాలే = కాల
విశేషము. (విశేష్యనిఘ్నము.)

పిచుః—(పు) ౧ కుష్టభేదే = కుష్టరోగము,
కర్షరే = తాండ్ర చెట్టు, 3 తూలే = దూది,
౪ సురాంతరే = కల్లు.

మోచశ్శోభాంజనే పుంసే

మోచా శాల్మలిరంభయోః,

రుచిస్త్రీ దీప్తా శోభాయామభి
ష్వంగాభిలాషయోః. ౮

రుక్ స్త్రీ శోభాద్యుతీచ్ఛసు

వచః కరే

వచోపథౌ, శారికాయాంచ

వాగ్వాచే భారత్యాం వచనే
త్రియా. ౯

వీచిః స్వల్పతరంగే స్యాదవ
కాశే ముఖేద్వయోః

శచీంద్రాణ్యాం శతావగ్యాం
తథా స్త్రీ కరణాంతరే. ౧౦

శుచిర్గీష్టాగ్నిశృంగారేష్వా
పాడేశశుద్ధమంత్రీణి, జ్యేష్ఠే
చ పుంసీ ధవలే శుద్ధేనుప
హతే త్రిషు. ౧౧

మోచః—(పు) ౧ శోభాంజనే = మునగ
చెట్టు.

మోచా—(స్త్రీ) ౧ శాల్మలి=బూరుగచెట్టు,
రంభయోః=అరటిచెట్టు.

రుచిః—(స్త్రీ) ౧ దీప్తా = ప్రకాశము, ౨
శోభాయాం=కాంతి, ౩ అభిష్వంగ=
తిట్టడము, ౪ అభిలాషయోః = అభి
లాష, ప్రీతి.

రుక్—(స్త్రీ) ౧ శోభా=కాంతి, ౨ ద్యుతి
=ప్రకాశము, ౩ ఇచ్ఛాసు=కోరిక.

వచః—(పు) ౧ కీరే=శుకము.

వచా—(స్త్రీ) ౧ ఓషధౌ = నల్లపసుయను
ఓషధి, ౨ శారికాయాం=గోరువంక.

వాక్, వాచా—(స్త్రీ) ౧ భారత్యాం=సర
స్వతీదేవి, ౨ వచనే=మాట.

వీచిః—(పు) ౧ స్వల్పతరంగే = కొద్దిఅల,
౨ అవకాశే=అవకాశము, ౩ ముఖే=
ముఖము.

శచీ—(స్త్రీ) ౧ ఇంద్రాణ్యాం = ఇంద్రుని
భార్య, ౨ శతావగ్యాం = పిల్లిపీచర
చెట్టు, ౩ కరణాంతరే = సాధనాంత
రము.

శుచిః—(పు) ౧ గ్రీష్ట = గ్రీష్టర్షువు, ౨
అగ్ని=అగ్నిహోత్రము, ౩ శృంగారే
=శృంగారము, ౪ ఆపాథే = ఆపాథ
మాసము, ౫ శుద్ధమంత్రీణి=శుద్ధపవిత్ర
పుడు, ౬ జ్యేష్ఠే=జ్యేష్ఠమాసము, ౭
ధవలే=తెల్లనిది. (త్రి) ౮ శుద్ధే = పరి
శుద్ధమయినది, ౯ అనుపహతే=క్రాంత
ది. (కోట్టబడనిది).

సూచీ తు సేవనద్రవ్యే
ప్యాంగికాభినయాంతరే.

సూచీ—(సీ) ౧ సేవనద్రవ్యే=కుట్టుడుసా
ధనమగుసూచి, ౨ అంగికాభినయాం
తరే=హస్తాభినయవిశేషము.

❖ చ త్రికం. ❖

మూడక్షరములుగల చకారాంత
శబ్దములు.

ఉదగ్ధిగ్దేశకాలేషు వాచ్యవ
త్రితయే వ్యయం. ౧౨

ఉదక్ —(తి) ౧ దిక్ = దిగ్విశేషము, ౨
దేశ=దేశవిశేషము (ఉత్తర దేశము.)
3 కాలేషు = కాలవిశేషము, విశేష్య
నిఘ్నం. మూటికిపేరగునప్పుడు అవ్య
యం (ఉదక్.)

కణీచీ పుష్పితలతాగుంజ
యోః శకటే స్త్రియాం.

కణీచీ—(సీ) ౧ పుష్పితలతా=పుష్పించిన
తీగ, ౨ గుంజయోః = గురిగింజతీగ,
3 శకటే=శకటము.

కవచో గర్దభాండే చ సన్నా
హే పటహేఽపి చ. ౧౩

కవచః—(పు) ౧ గర్దభాండే = కలజువ్వి
చెట్టు, ౨ సన్నాహే = ప్రయత్నము,
3 పటహే=డప్పు.

క్రకచః కరపత్రే స్త్రీ గ్రంధి
లాఖ్యతరా పుమాకా,

క్రకచః—(పు) ౧ కరపత్రే = అంశము,
౨ గ్రంధిలాఖ్యతరా = వెణుదురు
చెట్టు. (పు)

నముచిస్తు పుమానైత్యభేదే
కుసుమకార్దుకే. ౧౪

నముచిః—(పు) ౧ నైత్యభేదే = దానవ
విశేషము, ౨ కుసుమకార్దుకే = మన్న
ధుడు.

నాగాచ్యేషణికాయాం నా
లోహబాణాంబుహస్తినోః,

నారాచీ—(సీ) ౧ ష్యణికాయాం = శా
ణము, ౨ లోహబాణ = ఇనుపబా
ణము 3 అంబుహస్తినోః = నీటి
యేనుగ. (పు).

ప్రపంచస్సంచయేఽపిస్యాద్వి
స్తారే చ ప్రతారణే. ౧౫

ప్రపంచః—(పు) ౧ సంచయే = సముదా
యము, ౨ విస్తారే=విస్తృతి, 3 ప్రతా
రణే=వచించుట.

ప్రత్యగ్దేశకాలేషు వాచ్య
వత్త్రితయైవ్యయం,

మరీచిర్దునిభేదే నా గభస్తా
వనఘంసకమ్. ౧౬

మారీచో రక్షసోభేదే కక్కో
లే యాజకద్విజే,

మారీచీ దేవతాభేదే

విపంచీ కేలివీణాయాః. ౧౭

వికచః క్షపణే కేతావకేశే
స్ఫుటితేనృపత్,

విరించిర్నావిరించశ్చ వైకుం
ఠే పరమేష్ఠిని. ౧౮

సంకోచో మినభేదే న్యా
ద్భంధే క్లిబంతు కుంకుమే,

సమ్యక్సాన్యద్వాచ్యలిక్ష్మమ
నోజ్ఞా సంగతేఽపి చ. ౧౯

ప్రత్యక్—(త్రి) ౧ దిక్=పశ్చిమదిక్కు,
౨ దేశ=పశ్చిమదేశము, ౩ కాలేషు=
గడచినకాలము, (విశేష్యనిఘ్నము)
మూడు అర్థములకు పేరగునప్పుడు,
(అవ్యయము.)

మరీచిః—(పు) ౧ మునిభేదే=మరీచియను
మునివిశేషము, ౨ గభస్తా = కిరణము
(ప్ర.)

మారీచః—(పు) ౧ రక్షసోభేదే=రాక్షస
విశేషము, ౨ కక్కోలే=తక్కిలాల
చెట్టు, ౩ యాజకద్విజే=యాజకబ్రాహ్మ
ణుడు.

మారీచీ—(సీ) ౧ దేవతాభేదే=దేవతా
విశేషము.

విపంచీ—(సీ) ౧ కేలి=క్రీడ, ౨ వీణాయాః
=వీణ.

వికచః—(పు) ౧ క్షపణే=క్షపణమతస్తుడు,
౨ కేతా=జండా, ౩ అకేశే=వెండు
కలులేనిది, ౪ స్ఫుటితే = బద్దలైనది,
(విశేష్యనిఘ్నము).

విరించిః, విరించః—(పు) ౧ వైకుంఠే =
విష్ణుమూర్తి, ౨ పరమేష్ఠిని = బ్రహ్మ
దేవుడు.

సంకోచః—(పు) ౧ మినభేదే=మత్స్య
విశేషము, ౨ భంధే=బంధము, ౩ కుం
కుమే=కుంకుమ (న.)

సమ్యక్—౧ మనోజ్ఞే=మనోహరమైనది,
౨ సంగతే = సంగతమైనది, (విశేష్య
నిఘ్నము.)

❖ చ చతుష్కం. ❖

జలసూచిః కంకత్రోటీమత్స్య
శృంగాటయోరపి, శింశు
మారే చ పుంలిజ్జో జలౌ
కాయాం తు యోషితి.

మల్లిష్టుచో మాంసభేదే
చోరజ్వలనయోః పుమాక-

❖ చ పంచకం. ❖

రతనారీచో నారీణాం సీతా
రే చ శుని స్తరే. ౨౧

ఇతి చాంతవర్గః.

❖ ఛైకం. ❖

ఛా ఛాదనే శ్రీయాం ఖ్యా
తా నిర్తలేన్యపదిష్యతే,

❖ ఛద్వికమ్. ❖

అచ్ఛః స్ఫటికభల్లూకనిర్తలే
ష్వచ్ఛమవ్యయం. ౧

ఆభిముఖ్యేఽథ కచ్చస్వాద
నూపే తున్నకద్రుమే, నా
కాంగే పుంసి వారాహ్యం

నాలుగక్షరములుగల చకారాంత

శబ్దములు.

జలసూచిః—(పు) ౧ కంకత్రోటీ=తాబు
లుగుముక్కు, ౨ మత్స్య=చేప, 3
శృంగాటయోః = ఏనుగుపల్లేరు, ౪
శింశుమారే=శింశుమారచక్రము, ౫
జలౌకాయాం=జెలగ (సీ).

మల్లిష్టుచః—(పు) ౧ మాంసభేదే=మాంస
విశేషము, ౨ చోర=దొంగ, 3 జ్వల
నయోః=అగ్నిహోత్రము.

అయిదక్షరములుగల చకారాంత

శబ్దములు.

రతనారీచః—(పు) ౧ నారీణాంసీతా
రే = స్త్రీసీతారధ్వని, ౨ శుని =
కుక్క, స్తరే=మన్నధుడు.
ఇది చాంతవర్గము.

ఏకాక్షరఛాంతశబ్దములు.

ఛా—(సీ) ౧ ఆఛాదనే = ఆఛాదనము,
౨ నిర్తలే=నిర్తలమైనది.

రెండక్షరములుగల ఛకారాంత

శబ్దములు.

అచ్ఛః—(పు) ౧ స్ఫటిక = స్ఫటికము, ౨
భల్లూక=ఎలుగుబంటు, 3 నిర్తలేషు=
నిర్తలమైనది. యీ మాండర్థములయం
దు అవ్యయము, (అచ్ఛమ్.)

కచ్చః—(పు) ౧ ఆభిముఖ్యే=ఆభిముఖ్య
ము, ౨ అనూపే=నిరంతరము నీళ్లుగల
ప్రదేశము, 3 తున్నకద్రుమే = నంది

చీరికాయాం చ యోషితి.

వృక్షము, ర నౌకాంగే=బడయొక్క
అవయవము, ౫ వారాహ్యం=వారహి
యను దేవతావిశేషము, (సీ) ౬ చీరి
కాయాం = గట్టిపడినమలవిశేషము.

స్యాద్ధృచ్ఛస్తబకే స్తంభేహార
భేదకలాపయోః.

గుచ్ఛః—(పు) ౧ స్తబకే=పూలగుత్తి, ౨
స్తంభే=కాడ, ౩ హారభేద = హరివిశే
షము, ర కలాపయోః=భూషణము.

పిచ్ఛా పూగఛటాకోశమో
చాశాల్తలివేష్టకే. భక్తసం
భూతమండే చపంక్తా వశ్వ
పదామయే, త్రియాంపుంసి
తు లాఙ్గాలే న ద్వయో
ర్భర్తా చూడయోః. ర

పిచ్ఛా—(సీ) ౧ పూగ=పోకచెట్టు, ౨
ఛటా = సముదాయము, ౩ కోశ =
మొగ్గ, ర మోచా = అరటిచెట్టు, ౫
శాల్తలివేష్టకే=బూరుగుబంక, ౬ భక్త
సంభూతమండే = అన్నముమీదిగండి
మీదిగడ, ౭ పంక్తా=పంక్తి, ౮ అశ్వ
పదామయే=గుట్టుపుకాలిరోగము, ౯
లాంగూలే = తోక, (పు) ౧౦ బర్హా =
నెమలిపించుము, (న) ౧౧ చూడయోః
=శిఖి, (మగవానిజుట్టు.)

పుచ్ఛః పశ్చాత్ప్రదేశే స్వా
ల్లాంగూలే పుచ్ఛమిష్యతే,
ష్టేచ్ఛః పామరభేదే చ సా
పరక్తేవభాషణే. ౫

పుచ్ఛః—(పు) ౧ పశ్చాత్ప్రదేశే=వెనుక
ప్రదేశము, ౨ లాంగూలే=తోక, (న)
ష్టేచ్ఛః— ౧ పామరభేదే = పామరవిశే
షము, ౨ పాపరక్తే=పాపాసక్తుడు, ౩
అపభాషణే=చెడ్డమాట.

◀ చ చతుష్కం. ▶

నాలుగక్షరములుగల ఛకారాంత
శబ్దములు.

మహాకచ్ఛస్తు పుంసి స్వా
త్సముద్రే చ ప్రచేతసి. ౫
ఇతి ఛాంతవర్గః

మహాకచ్ఛః—(పు) ౧ సముద్రే = సము
ద్రుడు, ౨ ప్రచేతసి=వరుణుడు.
ఇది ఛాంతవర్గము.

—జై కమ్. —

జో నా మృత్యుం జయే
జన్యాం తాతమాత్రే జనా
ర్దనే

జాస్త్వరాగమనేప్రోక్తా సా
మాన్యగమనే త్రియాం.
౧ జూరాకాశేసరస్వత్యాం
పిశాచ్యాం జపనేపి చ

—జ ద్వీకం. —

అజః ఛాగే హరిబ్రహ్మవిధు
స్థర నృపే హరే. ౨

అజ్ఞోఽస్త్రీ శంఖే నా నిచులే
ధన్వంతరా చ హిమకిరణే,
క్షీబంపద్దేఽ

థాజః స్త్రీ సమభూమా చ
సంగ్రామే. 3
ఉర్జస్త్రు కా ర్తికోత్సాహబలే
ఘ ప్రాణనేపి చ,

కంజః కేశే విరించౌ చ

ఏ కాక్షర జశబ్దములు.

జః—(పు) ౧ మృత్యుంజయే=మృత్యుం
జయుడు, ౨ జన్యాం = పుట్టుక, 3
తాతమాత్రే = పితృమాతృడు, ౪
జనార్దనే=విష్ణువు

జాః—(సీ) ౧ త్వరాగమనే=తొందరగల
రాకడ, ౨ సామాన్యగమనే = మా
మూలునడక, 3 ఆకాశే=ఆకాశము,
౪ సరస్వత్యాం = సరస్వతి, ౫ పిశా
చ్యాం పిశాచి. జపనే=వేగము.

రెండక్షరములుగల జకారాంత
శబ్దములు.

అజః—(పు) ౧ ఛాగే=మేక, ౨ హరి =
విష్ణువు, 3 బ్రహ్మ=బ్రహ్మదేవుడు, ౪
విధు=చంద్రుడు, ౫ స్థర = మన్త
భుడు, ౬ నృపే=అజమహారాజు, ౭
హరే=శంకరుడు

అజ్ఞః—(ష్ట) ౧ శంఖే = శంఖము, ౨
నిచులే = నీటిప్రబలిచెట్టు (పు), 3
ధన్వంతరా = ధన్వంతరి, ౪ హిమ
కిరణే=చంద్రుడు, ౫ పద్దే = తామర
పూవు (స).

అజః—(సీ) ౧ సమభూమా = సమభూమి
౨ సంగ్రామే=యుద్ధము.

ఉర్జః—(పు) ౧ కార్తిక = కార్తికమాస
ము, ౨ ఉత్సాహ=ఉత్సాహము, 3
బలేషు=బలము, ౪ ప్రాణనే=బ్రదుకుట.

కంజః—(పు) ౧ కేశే = వెండ్రుకలు, ౨
విరించౌ=బ్రహ్మ.

కంజం పీయూషపద్మయోః. ర	కంజం—(న) ౧ పీయూష=అమృతము, పద్మయోః=పద్మము,
కుజా కాత్యాయనీదేవ్యాం	కుజా—(సీ). ౧ కాత్యాయనీదేవ్యాం=పార్వతి.
కుజో నరకభౌమయోః,	కుజః—(సీ) ౧ నరక=నర కాసురుఁడు, ౨ భౌమయోః=అంగారకుఁడు.
కుజ్జో వృక్షప్రభేదేనాన్యుజ్జే స్యాద్వాచ్యలిజ్జకః. ౫	కుజ్జః—(పు) ౧ వృక్షప్రభేదే=ఉత్తరేణు ౨ న్యుజ్జే=బొక్కి-రోమ్ము (మటుగుజ్జ) వాడు. (త్రీ).
కుంజోఽశ్రీయాం నికుంజే ౭పి హనౌ దంతే౭పి హ స్తినాం	కుంజః—(ప్ర) ౧ నికుంజే = పొదరిల్లు, ౨ హనౌ=దొడ, ౩ హస్తినాందంతే = ఏనుగుదంతము.
ఖంజా ఛందఃప్రభేదే స్త్రీ కుటిలాంఘ్రా తు వాచ్య వత్. ౬	ఖంజా—(సీ) ౧ ఛందఃప్రభేదే=ఛందో భేదము, ౨ కుటిలాంఘ్రా = కుంటి వాడు. త్రీ.
ఖజా మంథే ప్రహస్తే౭	ఖజా—(సీ) ౧ మంథే=కప్పము, ౨ ప్రహస్తే=అరచేయి.
ఖర్జుః కీటాంతరేస్త్వతా,	ఖర్జుః—(పు) ౧ కీటాంతరే = ఒకానొక పురుగు.
ఖర్జూరీ పాదపే కండ్వాం	ఖర్జూరీ—(సీ) ౧ పాదపే=ఖర్జూరపు చెట్టు ౨ కండ్వాం=దురద.
గజో మానే మతంగజే. 2.	గజః—(పు) ౧ మానే = కొలతలోని గజము, ౨ మతంగజే=ఏనుగు, ౩ వాస్తునఃస్థానభేదే=వాస్తుపునందలిస్థల విశేషము.
గంజా ఖనౌ సురాగృహే,	గంజా—(సీ) ౧ ఖనౌ=గని, ౨ సురాగృహే=కల్లంగడి.
గంజఃస్యాత్పుంసి రీఢాయాం భాండాగారే తు న శ్రీ యాం. ౮	గంజః—(పు) ౧ రీఢాయాం = అవమానము, ౨ భాండాగారే = ఖజానా కొట్టు. (ప్ర).

గుంజా తు కాకచించాయాం పటహే చ కలధ్వనౌ	గుంజా—(సీ) ౧ కాకచించాయాం = పూనగురువిందచెట్టు, ౨ పటహే = తప్పెట, ౩ కలధ్వనౌ = మనోహర ధ్వని.
ద్విజఃస్యాద్భ్రాష్టాక్షత్రవై శ్యదంతాండజేషు నా. ౯	ద్విజః—(పు) ౧ భ్రాష్టాక్ష=భ్రాష్టాక్షుడు, ౨ త్ర=క్ష త్రియుడు, ౩ వైశ్య = కోమటి, ౪ దంత = దంతములు, ౫ అండజేషు=పక్షులు.
ద్విజా భార్గ్యం హరేణౌ చ	ద్విజా—(సీ) ౧ భార్గ్యం=భారంగీయను చెట్టు, హరేణౌ=తక్కులము.
ధ్వజఃస్యాచ్ఛండికేపుమాన్, న త్రియాం తు పతాకా యాం ఖట్వాంగే మేధ్ర చిహ్నాయో, ౧౦	ధ్వజః—(పు) ౧ శౌండికే = కల్లమ్మకొని బ్రదుకువాడు, ౨ పతాకాయాం= జెండా, (పు) ౩ ఖట్వాంగే=ఆయుధ విశేషము, ౪ మేధ్ర = శిశ్నము, ౫ చిహ్నాయో=గుర్తు.
నిజం స్వీయే చ నిత్యే చ	నిజం—(న) ౧ స్వీయే = స్వకీయము, ౨ నిత్యే=నిలుకడగలది.
న్యజ్ఞో దర్శమయస్రచి, కర్ష రంగఫలే క్లిబం కుబ్జాభో ముఖయో శ్రీషు. ౧౧	న్యజ్ఞః—(పు) ౧ దర్శమయస్రచి=దర్శ తోజేసిన స్రక్కు. ౨ కర్షరంగఫలే= ఒకానొకవృక్షఫలము (న) ౩ కుబ్జా= మటుగుజ్జ, (త్రి). ౪ అభోముఖయోః =అభోముఖుడు.
ప్రజా లోకే చ సంతానే	ప్రజా—(సీ) ౧ లోకే = లోకము, ౨ సంతానే=సంతతి.
పింజా తూలహరిద్రయోః, బలే క్లిబం వధే పుంసివ్యా కులే శ్రీష్వభో	పింజా—(సీ) ౧ తూల = దూదిపింజె, ౨ హరిద్రయోః=సుపు, ౩ బలే=బలము, (న). ౪ వధే = చంపుట, (పు), ౫ వ్యాకులే=కలతనొందుట (త్రి).
భుజా. ౧౨. ద్వయోర్భావశా కరే	భుజా—(పు) ౧ భావశా=భావచవులు, ౨ కరే=చేయి.

మద్యః స్త్రీ శుద్ధా దావకేఽ
పిచ

రజో రేణౌ పరాగే స్యాదా
ర్తవే చ గుణాంతరే. ౧౩

రజ్జ్వర్యేణ్యాం గుణే యోషి

ద్రాజః స్త్రీ పక్షిలేఖయోః,

రుజా రోగే చ భంగేఽ

థ లాజస్యాదార్ద్రతండులే.
౧౪. నప్రంసకముశీరేఽథ
ప్రియాం పుంభూమ్ని చా
క్షతే,

వ్రజో గోష్ఠాధ్వబృందేషు

వాజో నిస్వనపక్షయోః.
౧౫. వేగే పుమానథ క్షీణే
ఘృతయజ్ఞాన్నవారిషు,

వ్యాజశ్శాశ్వేఽపదేశేఽథ

బీజమంకురకారణే. ౧౬. హే
తుతత్వాధానశుక్రే

మద్యః—(స్త్రీ). ౧ శుద్ధా=పరిశుద్ధిచేయు
ట, ౨ ధావకే=చాచకలివాడు.

రజః—(న) ౧ రేణౌ = దుమ్ము, ౨
పరాగే = పుష్పాడి, ౩ ఆర్తవే =
ఋతురక్తము, ౩ గుణాంతరే=రజో
గుణము.

రజ్జ్వః—(స్త్రీ) ౧ వేణ్యాం=జడ, ౨ గుణే=
త్రాడు.

రాజః—(స్త్రీ) ౧ పంక్తి=వరుస, ౨ లేఖ
యోః=గీత.

రుజా—(స్త్రీ) ౧ రోగే = రోగము, ౨
భంగే=పరాభవము

లాజః—(పు) ౧ ఆర్ద్రతండులే=తడిసిన
వియ్యము, ౨ ఉశీరే=వట్టివేరు. (న).
౩ అక్షతే=అక్షతలు, (పు) (వేలాలు.)

వ్రజః—(పు) ౧ గోష్ఠ = గోవులదొడ్డి,
౨ అధ్వ=బాట, ౩ బృందేషు = సము
దాయము.

వాజః—(పు) ౧ నిస్వన=ధ్వని, ౨ పక్ష
యోః=తెక్క, వేగే = వేగము, ౪
ఘృత=నెయ్యి, (న). ౫ యజ్ఞ=యాగ
ము, ౬ అన్న=అన్నము, ౭ వారిషు=
నీరు.

వ్యాజః—(పు) ౧ శాశ్వే=దౌర్జన్యము,
౨ అపదేశే=నెపము.

బీజం—(న) ౧ అంకురకారణే = విత్త
నము, ౨ హేతు = కారణము, ౩
తత్వాధాన = తత్త్వ నిరూపణము, ౪
శుక్రే=రేతస్సు.

సర్జూర్వణిజి విద్యుతి, త్రి
యాం

స్వంజో విధా రుద్రే

స్వజః ప్రస్వేదపుత్రయోః
౧౭. క్లిబం రక్తే౭థ

సంజః స్యాత్ సన్నద్ధే సంభృ
తే త్రిషు,

— జ త్రికం. —

అండజో మృగనాభౌ స్యా
త్సరశే౭వశా ఖగే యుషే.

అంగజం రుధిరే౭నంగకేశ
పుత్రగదేషు నా,

అంబుజో నిచులే పుంసి క
మలే తు నపుంసకమ్. ౧౯.

అసృక్స్వాద్యోగభేదే నా ర
క్తే౭పి స్యాన్నపుంసకమ్,
కంభోజో హస్తీభేదే౭పి
శంఖదేశవిశేషయోః ౨౦

కరజం స్యాద్వాప్తునఖేకరం
జనఖయోః పుమాన్,

సర్జూః—(పు) ౧ వణిజి = వర్తకుడు, ౨
విద్యుతి = మెలుపుతీకె. (స)

స్వంజః—(పు) ౧ విధా = బ్రహ్మ, ౨ రుద్రే
= శివుడు.

స్వజః—(పు) ౧ ప్రస్వేద = చెమట, ౨ పు
త్రయోః = కొమరుడు, ౩ రక్తే = నె
త్తురు. (న)

సంజః—(త్రి) ౧ సన్నద్ధే = సన్నద్ధుడు, ౨
సంభృతే = నిండినది. (త్రి)

— మూడక్షరములుగల జకారాంత
శబ్దములు.

అండజః—(పు) ౧ మృగనాభౌ = కస్తూరి,
౨ సరశే = తొండ, ౩ ఖగే = పక్షి, ౪
యుషే = చేడ, ౫ అపశా = పాము.

అంగజం—(న) ౧ రుధిరే = రక్తము, ౨
అనంగ = మన్నుడు, (పు) ౩ కేశ = వెం
డుకలు, ౪ పుత్ర = కుమారుడు, ౫
గదేషు = వ్యాధి.

అంబుజః—(పు) ౧ నిచులే = నీటిప్రబ్బలి
చెట్టు, ౨ కమలే = తామరపూవు. (న)

అసృక్—(పు) ౧ యోగభేదే = యోగ
విశేషము, ౨ రక్తే = నెత్తురు (న)

కంభోజః—(పు) ౧ హస్తీభేదే = గజవిశే
షము, ౨ శంఖ = శంఖము, ౩ దేశవిశే
షయోః = దేశవిశేషము.

కరజం—(న) ౧ వ్యాప్తునఖే = వ్యాప్తునఖ
మను గంధవిశేషము, (పు) ౨ కరంజ =
కానుగుచెట్టు ౩ నఖయోః = గోరు.

కారుజఃశిల్పినాం చిత్రే వా
మలూరౌ గజార్భకే. ౨౧

కాంభోజోఽశ్వాంతరే సో
మవల్కే పున్నాగపాదపే,

కాంభోజీ మాషపర్ణ్యాం చ
వలక్షఖదిరేఽశ్రియామ్.

కుటజో వృక్షభేదే స్వాదగ
స్యద్ద్రోణయోరపి,

గిరిజం త్వప్రకేఽపి స్వాచ్చి
లాజతుని శైలజే. ౨౩. లో
హేఽపి గిరిజా గౌరీమాతు
లుంగ్యోశ్చ యోషితి,

జలజం కమలే శంఖే

నీరజం కుష్ఠపద్మయోః. ౨౪

పరంజన్మైలయంత్రే స్వాచ్చు
రికాఫలఫేనయోః,

బలజం గోపురక్షేత్రే సస్య
సంగరయోరపి. ౨౫

కారుజః—(పు) ౧ శిల్పినాంచిత్రే=శిల్ప
లచిత్రరుపు, ౨ వామలూరౌ=పుట్టు, ౩
గజార్భకే=వీనుగుప్పిల్లు.

కాంభోజః—(పు) ౧ అశ్వాంతరే=అశ్వ
విశేషము, ౨ సోమవల్కే=వెలిచంద్ర
చెట్టు, (తేకుచెట్టు) ౩ పున్నాగ
పాదపే=పున్నాగవృక్షము.

కాంభోజీ—(పు) ౧ మాషపర్ణ్యాం =
కారుమినుము, ౨ వలక్ష=ధవళవర్ణము
౩ ఖదిరే=చండ్ర.

కుటజః—(పు) ౧ వృక్షభేదే = కొడిసె
మ్రాను, ౨ అగస్య=అవిసెచెట్టు, ౩
ద్రోణయోః=తుమ్మిచెట్టు.

గిరిజం—(న) ౧ అప్రకే = కాకిబంగా
రము, ౨ శిలాజతుని = శిలాజతు, ౩
శైలజే=సుగంధద్రవ్యము, ౪ లోహే
= లోహము, గిరిజా—(సీ) ౫ గౌరీ
పార్వతి, ౬ మాతులుంగ్యోశ్చ =
మాడిఫలము చెట్టు.

జలజం—(న) ౧ కమలే=తామరపూవు,
౨ శంఖే=శంఖము.

నీరజం—(న) ౧ కుష్ఠ = కుష్ఠవ్యాధివిశే
షము, ౨ పద్మయోః=తామరపూవు.

పరంజః—(పు) ౧ తైలయంత్రే=గానుగ,
౨ ఛురికా = చురియకత్తి, ౩ ఫల =
బిడుసరములదండ, ౪ ఫేనయోః =
నురుగు.

బలజం—(న) ౧ గోపుర = గోపురము, ౨
క్షేత్రే=పుణ్యక్షేత్రము, ౩ సస్య=సస్య
విశేషము, ౪ సంగరే=యుద్ధము.

బలజా పరయోషాయాం
యూథ్యా

మథ వణిక్ప్రియాం, వణిజ్యాయాం పుమాన్వాణిజ్యకే
చ కరణాంతరే. ౨౬

బాహుజః క్షత్రియే కీరే స్వ
యంజాతతిలేఽపి చ,

భూమిజో నరకేఽంగారే

సీతాదేవ్యాం తు భూమిజా.

వనజా ముద్గపర్ణ్యాం నా ము
స్తకే క్షీబమంబుజే,

సహజస్తు నిసర్గే నా సహాత్థే
పునరన్యవత్. ౨౭

హిమజా తు శచీగౌర్యోః
పుంసి మైనాకపర్వతే,

— జ చతుష్కం. —

అహిభక్ష్విణ్ణేతార్తేపుంసి

బలజా—(సీ) ౧ పరయోషాయాం =
ఉత్తమస్త్రీ, ౨ యూథ్యాం = అడవి
మొల్ల.

వణిక్—(సీ) ౧ వణిజ్యాయాం = క్రయ
విక్రయవ్యాపారము, (పు) ౨ వాణి
జ్యకే = వైశ్యవృత్తివిశేషము, ౩ కర
ణాంతరే = కరణాంతరము.

బాహుజః—(పు) ౧ క్షత్రియే = క్షత్రి
యుఁడు, ౨ కీరే = చిలుక, ౩ స్వయం
జాతతిలే = వానికై' యవి మొలచిన
నువ్వులు.

భూమిజః—(పు) ౧ నరకే = నరకాసు
రుఁడు, ౨ అంగారే = అంగారకుఁడు.

భూమిజా—(సీ) ౧ సీతాదేవ్యాం = సీతా
దేవి.

వనజా—(సీ) ౧ ముద్గపర్ణ్యాం = పిల్లిపె
సరచెట్టు, ౨ ముస్తకే = తుంగముస్తై,
(పు) ౩ అంబుజే = తామరపూవు (న).

సహజః—(పు) ౧ నిసర్గే = ప్రకృతిసిద్ధమై
నది, ౨ సహాత్థే = సమానముగాఁ బుట్టి
నది. (త్రి)

హిమజా—(సీ) ౧ శచీ = శచీదేవి, ౨
గౌర్యోః = పార్వతి, ౩ మైనాకపర్వతే
= మైనాకము. (పు)

— నాల్గక్షరములుగల జకా గాంత
శబ్దములు.

అహిభక్—(పు) ౧ బద్ధిణ్ణే = నెమలి, ౨
తార్తే = గరుత్తంతుఁడు.

కాశ్చీరజం పునః. ౨౯. కుష్ఠ
కుంకుమయోః స్తోత్రే ౭౭
విషాయాం తు యోషితి,
క్షీరాబ్ధిజం తు సాముద్రలవ
ణే మాక్షికే ౭౭పి చ. ౩౦.
పుమాంస్తుమారకరణే కమ
లాయాం తు యోషితి,
గ్రహరాజో రవౌ చంద్రే

జఘన్యజః కనీయసి. ౩౧. వృ
షలే
ద్విజరాజస్తు చంద్రే ౭౭నంతే
గరుత్మతి,

ధర్మరాజో యమే బుద్ధే యు
ధిష్ఠిరన్యపే పుమాన్. ౩౨

భరద్వాజో గురోః పుత్రే
వ్యాఘ్రటాఖ్యవిహంగమే,

భారద్వాజావనకార్యస్యాం,
నాద్రోణఋషిభేదయోః.

అథ భృంగరాజ ఉక్తః పక్షి
విశేషే చ మార్కవే భ్రమ
రే,

యక్షరాట్పాంసి ధనదేమల్లా
నాం రంగచత్వరే. ౩౪

కాశ్చీరజం—(న) ౧ కుష్ఠః=కుష్ఠవ్యాధి,
కుంకుమయోః = కుంకుమపూపు, ౩
అతివిషాయాం=వన. (సీ)

క్షీరాబ్ధిజం—(న) ౧ సాముద్రలవణే =
సముద్రలవణము, ౨ మాక్షికే = ము
త్యము, ౩ తుమారకరణే = చంద్రు
డు, (పు) ౪ కమలాయాం=లక్ష్మి. (సీ)

గ్రహరాజః—(పు) ౧ రవౌ=సూర్యుడు,
౨ చంద్రే=చంద్రుడు.

జఘన్యజః—(పు) ౧ కనీయసి = చిన్న
వాడు, ౨ వృషలే=శూద్రుడు.

ద్విజరాజః—(పు) ౧ చంద్రే=చంద్రుడు,
౨ అనంతే = శేషుడు, ౩ గరుత్మతి=
గరుత్మంతుడు.

ధర్మరాజః—(పు) ౧ యమే=యముడు,
౨ బుద్ధే=బుద్ధదేవుడు, ౩ యుధిష్ఠిర
న్యపే=ధర్మరాజు(పాండవాగ్రజుడు.)

భరద్వాజః—(పు) ౧ గురోఃపుత్రే=ద్రో
ణాచార్యపుత్రుడు, ౨ వ్యాఘ్ర
టాఖ్య విహంగమే=భరద్వాజపక్షి.

భారద్వాజా—(సీ) ౧ వనకార్యస్యాం=
అడవిప్రత్తి, (పు) ౨ ద్రోణః=ద్రోణా
చార్యుడు, ౩ ఋషిభేదయోః=భర
ద్వాజఋషి.

భృంగరాజః—(పు) ౧ పక్షివిశేషే=ధూ
మ్రాటపక్షి, ౨ మార్కవే = గుంట
కలగర, ౩ భ్రమరే=తుమ్మెద.

యక్షరాట్—(పు) ౧ ధనదే=కుబేరుడు,
౨ మల్లానాం=రంగచత్వరే=మల్లులరంగ
భూమి.

రాజరాజః కుబేరేఽపి సార్వ
భౌమే సుధాకరే,

—●●జ పంచకం. ●●—

ఋషభధ్వజ ఏషాఽపి శంక
రే చార్వాదంతరే. 3౫

మునిభేషజమాగస్త్య హరిత
క్యాం చ లంఘనే,

ఇతి జాంతవర్గః.

—●●యైకం. ●●—

ఝో ఝంటీశే సురగురౌ
దైత్యరాజే ధ్వనావపి,

—●●ఝ ద్వికం. ●●—

ఝంఝావాతే తారవాయా
నష్టేఽపి కీర్త్యతే బుధైః,
ఝంఝా ధ్వనివిశేషే చ
స్యాదంబుకణవర్షణే. ౧

ఇతి ఝాంతవర్గః.

—●●త్తాకం. ●●—

ఞః పుమాన్ స్వాద్భలీవర్ధై
శుక్రే నామమతావపి,

రాజరాజః—(పు) ౧ కుబేరే=కుబేరుడు,
౨ సార్వభౌమే=చక్రవర్తి, ౩ సుధా
కరే=చంద్రుడు.

అయిదక్షరములుగల జకారాంత
శబ్దములు.

ఋషభధ్వజః—(పు) ౧ శంకరే=శివుడు,
౨ అర్వాదంతరే = పూజ్యవిశేషుడు,
౩ ముని=ఋషభధ్వజముని.

మునిభేషజం—(న) ౧ ఆగస్త్య = అవినె
మాను, ౨ హరితక్యాం=కరక్కాయ,
౩ లంఘ=లంకణముండుట.

ఇది జాంతవర్గము.

ఏకాక్షర ఝశబ్దములు.

ఝః—(పు) ౧ ఝంటీశే=బ్రహ్మ, ౨ సుర
గురౌ = బృహస్పతి, ౩ దైత్యరాజే=
రాక్షసరాజు, ౪ ధ్వనౌ=ధ్వని

రెండక్షరములుగల ఝకారాంత
శబ్దములు.

ఝంఝా—(సీ) ౧ వాతే=గాలి, ౨ తార
వాయా=వెద్దగాలి, ౩ నష్టే=నష్టమై
నది, ౪ ఝంఝాధ్వనివిశేషే = గొప్ప
ధ్వనివిశేషము, ౫ అంబుకణవర్షణే =
వానలో నీటికణములు పడుట.

ఇది ఝాంతవర్గము.

ఏకాక్షర ఞశబ్దములు.

ఞః—(పు) ౧ బలీవర్ధే=వృషభము, ౨ శుక్రే
=శుక్రుడు, ౩ నామమతౌ=నామస్మరణ.

జ్ఞో బ్రహ్మబుధవిద్యత్సు

❖ ఇతికం. ❖

స్వాదజ్ఞో జడమూర్ఖయోః.

ప్రజ్ఞస్తు పండితే వాచ్యలింగో
బుద్ధౌ చ యోషితి,

రాజ్ఞీ రాజప్రియాయాం చ
భార్యాయాం భాస్కరస్య
చ. ౨

సంజ్ఞా నామని గాయత్ర్యాం
చేతనారవియోషితోః అర్థ
స్య సూచనాయాం చ హ
స్తాద్యైరపి యోషితి ౩

❖ ఇతికం. ❖

కృతజ్ఞః కుక్కురే పుంసి మ
ర్వాదిన్యభిధేయవత్,

క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మని ఛేకే

దైవజ్ఞో గణకే పుమాన్. ౪
దైవజ్ఞో క్షణికాయాం స్త్రీ

జ్ఞః—(పు) ౧ బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు,
౨ బుధ=తెలిసినవాడు, ౩ విద్యత్సు=
విద్యాంసుడు.

రెండక్షరములుగల ఇకారాంత
శబ్దములు.

అజ్ఞః—(పు) ౧ జడ = తెలివిలేనివాడు,
౨ మూర్ఖయోః = మూర్ఖుడు.

ప్రజ్ఞః—(త్ర) ౧ పండితే = పండితుడు,
౨ బుద్ధౌ=బుద్ధి. (సీ).

రాజ్ఞీ—(సీ) ౧ రాజప్రియాయాం=రాజ
భార్య, ౨ భాస్కరస్య భార్యాయాం=
సూర్యునిభార్య

సంజ్ఞా—(సీ) ౧ నామని = పేరు, ౨
గాయత్ర్యాం=గాయత్రీ, ౩ చేతనా=
జ్ఞప్తి, ౪ రవియోషితి = సంజ్ఞాదేవి
యను సూర్యునిభార్య, ౫ హస్తాద్యైః
అర్థస్య సూచనాయాం = అర్థమును
హస్తాదులచే నూచించుట.

మూడక్షరములుగల ఇకారాంత
శబ్దములు.

కృతజ్ఞః—(పు) ౧ కుక్కురే=కుక్క, ౨
మర్వాదిని=మర్వాదగలవాడు, (విశే
ష్యనిఘ్నము.)

క్షేత్రజ్ఞః—(పు) ౧ ఆత్మని = ఆత్మ, ౨
ఛేకే=పెంపుడు మృగపక్షులు.

దైవజ్ఞః—(పు) ౧ గణకే=జ్యోతిష్కుడు,
౨ దైవజ్ఞే = త్రికాలజ్ఞుడు, ౩ క్షణ
కాయాం=మెలుపు. (సీ)

సర్వజ్ఞః శివబుద్ధయోః,

ఇతి భాంతవర్గః.

— టైకం. —

టః పుమాన్వామనే పాదే
నిస్వనేఽపి క్వచిన్తతః,

— టద్వికం. —

అట్టం భక్తే చ శుష్కే నా
తౌమేత్యర్థేగృహంతరే.

ఇష్టమాశంసి తేఽపి స్యాత్పు
జితే ప్రేయసి త్రిషు, సప్త
తంతౌ పుమాన్ క్లీబే సం
స్కారే క్రతుకర్తృణి. ౨

ఇష్టిర్నతాభిలాషేఽపి సంగ్ర
హశ్లోకయాగయోః,

కటః శ్రోణౌ ద్వయోః పుంసి
కిలింజేఽతిశయే శరే. 3. స
మయే గజగండే చ పిప్ప
ల్యాం తు కటీ మతా,

సర్వజ్ఞః—(పు) ౧ శివ=శివుడు, ౨ బుద్ధ
యోః=బుద్ధదేవుడు.

ఇది భాంతవర్గము.

ఏకాక్షరీ టశబ్దములు

టః—(పు) ౧. వామనే=పాటివాడు, ౨
పాదే=పదము, 3 నిస్వనే=ధ్వని.

రెండక్షరములుగల టకాగాంత
శబ్దములు.

అట్టం—(న) ౧ భక్తే = ఆన్నము, ౨
శుష్కే=ఎండినది, (పు) 3 తౌమే =
దుకూలము, ౪ అత్యర్థే=అతిశయము,
౫ గృహంతరే = కోటమీదిచావడి.

ఇష్టం—(న) ౧ ఆశంసి తే=కోరబడినది,
౨ పూజితే = పూజింపబడినది, 3 ప్రే
యసి=ఇష్టుడు, (త్రి) ౪ సప్తతంతౌ=
యజ్ఞము, (పు) ౫ సంస్కారే = సం
స్కారము, (న) ౬ క్రతుకర్తృణి =
యజ్ఞకర్త.

ఇష్టిః—(నీ) ౧ అభిలాషే=కోరిక, ౨ సం
గ్రహశ్లోకే=సంగ్రహశ్లోకము, 3 యా
గయోః=యాగము.

కటః—(ప్స) ౧ శ్రోణౌ=కటిప్రదేశము,
౨ కిలింజే=చాచ, 3 అతిశయే=అధి
క్యము, ౪ శరే=బాణము, ౫ సమయే
=సమయము, ౬ గజగండే = ఏనుగు
కపోలము, ౭ పిప్పల్యాం = పిప్పలి,
(కటీ). (నీ)

కటః స్త్రీ కటరోహిత్యాం
లతారాజికయోరపి. ౪. న
పుంసకమకార్యే స్యాత్పుం
లింగే రసమాత్రకే, త్రిషు
తద్వత్సగర్భ్యోశ్చ మత్స
రేఽపి ఖరేఽపి చ. ౫

కష్టం తు గహనే కృచ్ఛే

కృష్టం రోదనరావయోః

కుటః కోటే పుమానస్త్రీ ఘ
టే స్త్రీపుంసయోర్గృహే.

కుటీ స్యాత్కుంభదాస్యాం
చ మురాయాం చిత్రగు
చ్ఛకే,

కుటాః స్త్రీ నిశ్చలే రాశౌ
లోహముద్గరదంభయోః. ౨
మాయాద్రిశృంగయోస్తు
చ్ఛే నీరావయవయంత్ర
యోః, అనృతే చా

థ కృష్టిః స్యాదాకన్వే స్త్రీ
బుధే పుమాన్. ౪

కటః—(స్త్రీ) ౧ కటరోహిత్యాం = కటక
రోహిణి, ౨ లతా = తీగ, ౩ రాజి
కయోః=నల్లవాలు, ౪ అకార్యే =
చేయతగనిపని, (న) ౫ రసమాత్రకే =
రససామాన్యము, (పు) ౬ తద్వత్ =
రసముగలది, (త్రి) ౭ సుగంధోఽయః =
సుగంధముగలది, ౮ మత్సరే = మత్స
రముగలవాడు, ౯ ఖరే = తీక్ష్ణమైన
వాడు.

కష్టం—(న) ౧ గహనే = అరణ్యము, ౨
కృచ్ఛే=కష్టము.

కృష్టం—(న) ౧ రోదన=వద్దు, ౨ రా
వయోః=భవని.

కుటః—(పు) ౧ కోటే = దుర్గము, ౨
ఘటే=ఘటము, (పు) ౩ గృహే =
గృహము.

కుటీ—(స్త్రీ) ౧ కుంభదాస్యాం=నీళ్లుమో
యుదాసి, ౨ మురాయాం=మురయను
టపడి, ౩ చిత్రగుచ్ఛకే = చిత్రమగు
పూలగుత్తే.

కుటాః—(పు) ౧ నిశ్చలే=నిశ్చలమైనది,
౨ రాశౌ=పోగు, ౩ లోహముద్గర=
ఇసుపరోకలి, ౪ దంభయోః = డం
బము, ౫ మాయా=మాయ, ౬ అద్రి
శృంగయోః = పర్వతశిఖరము, ౭
తుచ్ఛే = పొల్లు, ౮ నీరావయవ =
నాగంటికట్టు, ౯ యంత్రయోః =
యంత్రము, ౧౦ అనృతే=అబద్ధము.

కృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ ఆకన్వే=ఆకర్షణము, ౨
బుధే=విద్వాంసుడు. (పు)

కోటిః స్త్రీ ధనుషోఽగ్రేఽశ్రౌ సంఖ్యాభేదప్రకర్షయోః

ఖటోఽన్ధకూపకఫయోః ప్ర హారాంతరటంకయోః. ౯

ఖాటిస్త్యసద్గ్రహేఽపి స్యా త్కిణే శవరథే శ్రీయాం

భేటః కఫే గ్రామభేదే చర్మణ్యస్త్యర్వతి త్రిషు. ౧౦

అథ గృష్టిత్సకృత్సూతగవీ బదరయోః శ్రీయాం,

ఘటః సమాధిభేదేభశిరః కూటకుటేషు చ. ౧౧

ఘటా ఘటనగోష్ఠీభఘటనా సు చ యోషిత,

ఘృష్టిః స్త్రీ ఘర్షణస్పర్ధావిష్టుక్రాంతాసు నా కిరౌ. ౧౨

ఘోంటా తు బదరీపూగవృక్షయోరపి యోషితి.

కోటిః—(స్త్రీ) ౧ ధనుషోఽగ్రే=ధనురగ్రభాగము, ౨ అశ్రౌ=అంచు, ౩ సంఖ్యాభేద = కోటియను సంఖ్యావిశేషము, ౪ ప్రకర్షయోః=ఉత్కర్ష.

ఖటః—(పు) ౧ అన్ధకూప = చీకటిగల నుయ్యి, ౨ కఫయోః=కఫము, (అనఁగా తెమడ), ౩ ప్రహారాంతర = దెబ్బభేదము, ౪ టంకయోః=ఉలి.

ఖాటిః—(స్త్రీ) ౧ అసద్గ్రహే = తుచ్ఛగ్రహము, ౨ కిణే = కాయ, ౩ శవరథే=పాడె.

భేటః—(పు) ౧ కఫే=కఫము, ౨ గ్రామభేదే = గ్రామవిశేషము, ౩ చర్మణి = తోలు, (పు) ౪ అర్వతి=గుట్టము. (త్రి).

గృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ సకృత్సూతగవీ = తొలి యీతయావు, ౨ బదరయోః=రేఁగు చెట్టు

ఘటః—(పు) ౧ సమాధిభేద=సమాధి విశేషము, ౨ ఇభశిరః=వనుగళిరస్సు, ౩ కూట=పర్వతశిఖరము, ౪ కుటేషు =గృహము.

ఘటా—(స్త్రీ) ౧ ఘటన=సంఘటనము, ౨ గోష్ఠీ=సభా, ౩ ఇభఘటనా=గజసము దాయము.

ఘృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ ఘర్షణ = మారుట, ౨ స్పర్ధా=వివాదము, ౩ విష్టుక్రాంతాసు=విష్టుక్రాంతచెట్టు, ౪ కిరౌ=పంది. (పు)

ఘోంటా—(స్త్రీ) ౧ బదరీ = రేఁగు, ౨ పూగవృక్షయోః=పోకచెట్టు.

చటుశ్చటాపిచండే చ వ్రతి
నామాసనే పుమాక. ౧౩

జటా లగ్నకచే మూలేమాం
స్యాం స్లక్షే పునర్జటి,

జుప్తం తు క్షీబముచ్చిప్తే సేవి
తే వాచ్యలింగకం. ౧౪

రూటో నికుంజే కాంతారే
వ్రణాదీచాం చ మార్జనే,

తటం నపుంసకం త్తేత్రే ప్రతీ
రేతు తటి త్రిషు. ౧౫

త్వప్తా పుమాన్దేవశిల్పితక్షో
రాదిత్యభిద్యపి

త్రుటిస్త్రీ సంశయే స్వల్పే సూ
క్షైలాకాలమానయోః ౧౬

త్రోటిః స్త్రీ కట్ఫలే చం
చ్వాం ఖగే మీనాంతరే
పిచ

దిప్తం దై వే పుమాన్కాలే

చటుః—(పు) ౧ చాటో = ప్రియవాక్యము, ౨ పించండే=ఉదరము, ౩ వ్రతినామాసనే=వ్రతధారులయాసనము.

జటా—(సీ) ౧ లగ్నకచే = జడకట్టిన వెండ్రుకలు, ౨ మూలే = వేరు, ౩ మాంస్యాం=జటామాంసి, ౪ స్లక్షే=జువ్వికి పేరగునప్పుడు, (జటి) అని రూపము.

జుప్తం—(న) ౧ ఉచ్చిప్తే = ఉచ్చిష్టము, ౨ సేవితే = సేవించబడినది (విశేష్య నిఘ్నము).

రూటః—(పు) ౧ నికుంజే=పొదరిల్లు, ౨ కాంతారే=అడవి, ౩ వ్రణాదీనాంచ మార్జనే=పుండ్లుశుద్ధిజేయుట.

తటం—(న) ౧ త్తేత్రే=వరిమాగాణి, ౨ ప్రతీరే=బిడ్డ. (తటి) (త్రి).

త్వప్తా—(ఋ. పు) ౧ దేవశిల్పి=దేవతల శిల్పి, ౨ తక్షోః = చెక్కుడువని వాడు, ౩ ఆదిత్యభిద్యపి = సూర్య విశేషము.

త్రుటిః—(సీ) ౧ సంశయే=సందేహము, ౨ స్వల్పే=స్వల్పము, ౩ సూక్షైలా = సన్నయేలకుతీగ, ౪ కాలమానయోః కాలపరిమాణము. (త్రుటి).

త్రోటిః—(సీ) ౧ కట్ఫలే=గుమ్మడుకు చెట్టు, ౨ చంచ్వాం = పక్షిముక్కు, ౩ ఖగే = పక్షి, ౪ మీనాంతరే = మత్స్యవిశేషము.

దిప్తం—(న) ౧ దై వే = భాగ్యము, ౨ కాలే=కాలము ౧౧

దిష్టిర్చుత్పరిమాణయోః ౧౭

స్త్రీయాం దృష్టిః స్త్రీయాం
బుద్ధౌ లోచనేదర్శనేఽపిచ,
ధటోదివ్యతులాయాంస్యాత్

ధటి చీరే చ వాససః ౧౮

నటి నత్యాపథే స్త్రీ స్యాత్
శైలూషాశోకయోః పు
మాన్

పటశ్చిత్రపటే వస్త్రేఽస్త్రీ
ప్రియాలుద్రుమేపుమాన్

పట్యుత్తే చ నీరోగే చతు
రేఽప్యభిధేయవత్, పటో
లేతు పుమాన్స్థిబే చత్రా
లవణయోరపి. ౨౧

పట్టః పేషణపాషాణే వ్రణా
దీనాం చ బంధనే, చతుష్పు
థే చ రాజాదిశాసనాంతర
పీఠయోః. ౨౧

పటః స్త్రీ పటభేదే స్యాద్వా
గులో కుంభికాద్రుమే,

దిష్టిః—(స్త్రీ) ౧ ముత్ = సంతోషము, ౨
పరిమాణయోఃకొలత.

దృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ బుద్ధౌ=బుద్ధి, ౨ లోచనే
=నేత్రము, ౩ దర్శనే=చూపు.

ధటః—(పు) ౧ దివ్యతులాయాం =
తక్కిడభేదము.

ధటి—(స్త్రీ) ౧ వాససఃచీరే = బుట్టపేలిక,
అనగా కాపీనము.

నటి—(స్త్రీ) ౧ నత్యాపథే = గువ్వగుత్తి
గడ్డి, (పు) ౨ శైలూష=వేషధారి ౩
అశోకయోః=అశోకవృక్షము.

పటః—(పు) ౧ చిత్రపటే=చిత్రపులబట్ట,
౨ వస్త్రే=వస్త్రము, (స్త్రీ) ౩ ప్రియాలు
ద్రుమే=మోరటిచెట్టు. (పు).

పట్యుః—(ఉ) ౧ దత్తే = సమర్థుడు,
౨ నీరోగే = రోగములేనివాడు, ౩
చతురే=చతురుడు (విశేష్యనిఘ్నము)
౪ పటోలే=పాట్ల, (పు) ౫ చత్రా =
నేలతాటిచెట్టు, ౬ లవణయోః=సైంధ
వలవణము.

పట్టః—(పు) ౧ పేషణపాషాణే = సన్న
కల్లు, ౨ వ్రణాదీనాంచ బంధనే=
వ్రణములకుకట్టినకట్టు, ౩ చతుష్పుథే
నాలుగువీధులుకలిసినదారి, ౪ రాజాది
శాసనాంతర=రాజులు మొదలగువార
లిచ్చిన దానపట్టామొదలగునవి, ౫
పీఠయోః=పీట.

పటః—(స్త్రీ) ౧ పటభేదే = వస్త్రవిశేషము,
౨ వాగులో=రాజులకు తాంబూలము

పుష్టిః స్త్రీ పోషణే వృద్ధౌ

ఫటా తు ఫణదంతయోః,

వటీ త్రిషు గుణే పుంసి స్యా
న్నగ్రోధ కవర్దయోః

భటః స్యాత్పుంసి వీరే చ
విశేషే పామరస్య చ. ౨౩

భృష్టిః స్యాద్భర్జనేశూన్య
వాటికాయాం చయోషితి,

స్లిష్టం త్రిష్వవ్యక్తవాచిన్లు
నే

ముష్టిర్ద్వయోః ఫలే. ౨౪.
బద్ధపాణౌ త్సరా

యష్టిః పుంసి స్యాద్భుజదండకే,
ద్వయోర్వారలతాభాంగ్యో
ర్మధుకాశస్త్రభేదయోః.

రిష్టం తేమాశుభాభావే పుం
సి ఖడ్గే చ ఫేనిలే,

రిష్టిః ఖడ్గే నా శుభే స్త్రీ

లందించువాడు, ౩ కుంభికాద్రుమే =
గుమ్మడు పేకుచెట్టు.

పుష్టిః—(స్త్రీ) ౧ పోషణే=పోషణము, ౨
వృద్ధౌ=అభివృద్ధి.

ఫటా—(స్త్రీ) ౧ ఫణ=పడగ, ౨దంతయోః
=పండ్లు.

వటీ—(త్రి) ౧ గుణే = శుక్లాదిగుణము,
౨ న్యగ్రోధ=మట్టిచెట్టు, (పు) ౩ కప
ర్దయోః=ఈశ్వరజటాజూటము.

భటః—(పు) ౧ వీరే=వీరుడు, ౨ పామ
రస్యవిశేషే=నీచవిశేషము.

భృష్టిః—(స్త్రీ) ౧ భర్జనే=వేచుట, ౨ శూ
న్యవాటికా=శూన్యమగుతోట.

స్లిష్టం—త్రి ౧ అవ్యక్తవాచి=అవిస్పష్ట
వాక్కు, ౨ స్లు=వాడుట.

ముష్టిః—(పు) ౧ ఫలే=ముష్టిపండు, ౨
బద్ధపాణౌ=పిడికిలి, ౩ త్సరా = ఖడ్గా
దులపిడి,

యష్టిః—(పు) ౧ భుజదండకే=భుజదండ
ము, ౨ హారలతా = హారములపేరు.
(ముత్యాలసరము) ౩ భాంగ్యోః =
భారంకిర మధుకా=యష్టిమధుకమను
టపధి, ౫ శస్త్రభేదయోః = ఆయుధ
విశేషము.

రిష్టం—(న) ౧ తేమ = కుశలము, ౨
అశుభ=అశుభము, ౩ అభావే=అభా
వము, ౪ ఖడ్గే=ఖడ్గము, (పు) ౫ ఫేని
నిలే=కుంకుడుచెట్టు

రిష్టిః—(పు) ౧ ఖడ్గే=ఖడ్గము, ౨ శుభే=
శుభము. (సమృద్ధి) (స్త్రీ).

లాటః దేశాంతరేశుకే.

వాటః మార్గే వృత్తిస్థానే
స్యాత్కుటీవాస్తునోః స్త్రి
యః,

విటః—(పు) లవణే షిద్ధే
మూషికే ఖదిరే—పి చ. ౨౭

విష్టిశ్రీషు కర్మకరే స్త్రాజూ
వేతనకర్తసు,

వ్యష్టిః ఫలే సమృద్ధౌ స్త్రీ

వ్యష్టం కల్పే త్రిమాషితే.

సటా జటాకేసరయోః

స్ఫుటః వ్యక్తప్రభుల్లయోః,
వ్యాప్తే త్రిషు

స్ఫుటిరోవ్యపిత్వాదసోఢటామ
యే—పి చ. ౨౯. నిర్భిన్న
కర్మకరీసన్యే—పి స్యాత్

సృష్టం తు నిర్మితే, యుక్త
నిశ్చితయోః ప్రాజ్ఞేత్రిషు

లాటః—(పు) ౧ దేశాంతరే = దేశవిశే
షము, ౨ శుకే=చిలుక.

వాటః—(పు) ౧ మార్గే = మార్గము,
౨ వృత్తిస్థానే=కంచెకోట, (స్త్రీ) ౩ కుటీ
=గుడిసె, ౪ వాస్తునోః = వాస్తువిశే
షము.

విటః—(పు) ౧ అద్రౌ = పర్వతము, ౨
లవణే=లవణము, ౩ షిద్ధే = విటుడు,
౪ మూషికే = ఎలుక, ౫ ఖదిరే =
చండ్రు.

విష్టిః—(త్రి) ౧ కర్మకరే = కూలివాడు,
(స్త్రీ) ౨ ఆజూ = సరకభాధ, ౩ వేతన
కర్తసు=కూలిపని, లేదా (౩ వేతన=
జీతము, ౪ కర్తసు=పని.

వ్యష్టిః—(స్త్రీ) ౧ ఫలే=ఫలము, ౨ సమృ
ద్ధౌ=సమృద్ధి.

వ్యష్టం—(న) ౧ కల్పే = కల్పము, ౨
ఉషితే=ఉంచబడినది. (త్రి)

సటా—(స్త్రీ) ౧ జటా=జడ, ౨ కేసరయోః
=కింజల్కము.

స్ఫుటః—(పు) ౧ వ్యక్త = స్పష్టమైనది,
౨ ప్రభుల్లయోః = వికసించినది, ౩
వ్యాప్తే=వ్యాపించినది. (త్రి)

స్ఫుటిః—(స్త్రీ) ౧ పాదసోఢటామయే =
కాళ్లుపగిలెడికుప్పు, ౨ నిర్భిన్నకర్మ
కరీసన్యే=పండిబద్ధులైనదోసపండు.

సృష్టం—(త్రి) ౧ నిర్మితే=నిర్మింపబడినది,
౨ యుక్త=యుక్తమైనది, ౩ నిశ్చిత
యోః=నిశ్చయించబడినది, ౪ ప్రాజ్ఞే
=బహుళమైనది.

సృష్టిస్తు నిర్మితా. 30. స్వసృష్టిః—(సీ) ౧ నిర్మితా=నిర్మించుట, ౨
భావే చాపి కథితా
హృష్టో రోమాంచితేఽపి చ, హృష్టః—(త్రి) ౧ రోమాంచితే = రో
జాతహర్షే ప్రహసితే విన్తి
మాంచముగలవాఁడు, ౨ జాతహర్షే
తేఽప్యభిధేయవత్. 3౧ = సంతోషముగలవాఁడు, 3 ప్రహ
సితే=నవ్వి నవాఁడు, ౪ విన్తి తే = ఆశ్చ
ర్యము నొందినవాఁడు.

ట త్రికం

అవటః స్యాత్థితే గర్తే కూపే అవటః—(పు) ౧ ఖలే=చెడినది, ౨ గర్తే
కుట్టకజీవిని = గొయ్యి, 3 కూపే = కూపము,
౪ కుట్టకజీవిని = కపటముగా జీవించు
వాఁడు.

అరిష్టో లశునే నింబే ఫేనిలే అరిష్టః—(పు) ౧ లశునె = వెల్లుల్లి, ౨
కాకకంకయోః. 3౨ నింబే=వేపచెట్టు, 3 ఫేనిలే=కుంకుడు
చెట్టు, ౪ కాక=కాకి, ౫ కంకయోః=
గడ్డ.

అరిష్టమశుభే తక్రే సూతికా అరిష్టం—(న) ౧ అశుభే=అశుభము, ౨
గార ఆసవే, శుభే మరణ తక్రే=మజ్జిగ, 3 సూతికాగారే=పురి
చిహ్నా టిల్లు, ౪ ఆసవే=మద్యము, ౫ శుభే=
శుభము, ౬ మరణచిహ్నా = మరణ
చిహ్నము.

చాదిష్టమాదేశే త్రిషు. 3౩ ఆదిష్టం—(త్రి) ౧ ఆదేశితే = ఆజ్ఞాపింప
బడినది, ౨ ఆజ్ఞాప్త = ఆజ్ఞ, (న) 3
ఉచ్చిష్టయోః = ఉచ్చిష్టము. (అనగా
ఎంగిలి) (న).

ముత్క-ట స్తీవ్రమత్తయోః, ఉత్క-టః—(పు) ౧ తీవ్ర=హేచ్చైనది,
౨ మత్తయోః=కల్లు మొదలగువాని
చేత మదించినవాఁడు.

ఉద్భటః కచ్చపే శూర్పే

కర్కటో విహగాంతరే 3౪.
రాశిభేదే కుల్లరే చ వాలు
క్యాం శాల్మలీఫలే,

కర్దటః కరహాటే స్యాత్ పంక
పంకారయోరపి. 3౫

కరటో గజగండే స్యాత్కు
సుంభే నింత్యజీవనే, ఏకా
దశాహాదిశ్రాద్ధే దుద్దురూటే
౭పి వాయసే. 3౬

కరటో వాద్యభేదే ౭

ధకార్పటో జంతుకార్షణోః,

కీకటః కృపణే నిన్వే త్రిషు
పుంభూమ్ని నీవృత్తి. 3౭

కురుంటో దారుపుత్ర్యాం నా
ఝింటిష్ఠానప్రభేదయోః,

కుక్కుట్యనృత చర్యాయాం
పుంసి స్యాచ్ఛరణాయథే.

ఉద్భటః—(పు) ౧ కచ్చపే = మత్స్యము,
౨ శూర్పే = చేట.

కర్కటః—(పు) ౧ విహగాంతరే = రాబు
లుగుయనుపక్షి, ౨ రాశిభేదే = కర్క-
టకమనురాశి, 3 కుల్లరే = ఎండ్ర
కాయ, ౪ వాలుక్యాం = నక్కదోస
కాయ, ౫ శాల్మలీఫలే = బూరుగపండు.

కర్దటః—(పు) ౧ కరహాటే = పద్మదుంప,
౨ పంక = బురద, 3 పంకారయోః =
నాచు

కరటః—(పు) ౧ గజగండే = వహగుండ
స్థలము, ౨ కుసుమ్బే = కుసుంభవృక్షము,
3 నింత్యజీవనే = నిందితజీవనము, ౪
ఏకాదశాహాదిశ్రాద్ధే = పదునొకండవ
రోజు చేయు శ్రాద్ధకర్మ, ౫ దుద్దు
రూటే = నాస్తికుడు, ౬ వాయసే =
కాశి.

కరటః—(పు) ౧ వాద్యభేదే = వాయిద్య
భేదము.

కార్పటః—(పు) ౧ జంతు = జంతువిశే
షము, ౨ కార్షణోః = లాగువాడు.

కీకటః—(త్రి) ౧ కృపణే = నీచుడు, ౨
నిన్వే = వరిదుండ్రుడు, 3 నీవృత్తి = దేశ
విశేషము. (పు)

కురుంటః—(పు) ౧ దారుపుత్ర్యాం =
కొయ్యబొమ్మ, ౨ ఝింటి = పెద్ద
గోరింట, 3 ఘానప్రభేదయోః = మలిన
విశేషము.

కుక్కుటీ—(సీ) ౧ అనృతచర్యాయాం =
అథార్థనకు వేసిన డాంబికాఛారము

3౮. నిషాదశూద్రయోః పుత్రే తృణోల్కాయాం చ కుక్కుభే	(సద్వర్తనము), ౨ చరణాయుధే = కోడి, (పు) 3 నిషాద = పల్లెవానికొ డుకు, ౪ శూద్రయోః పుత్రే = శూద్రు నికొడుకు, 3 తృణోల్కాయాం = గడ్డినిప్పు, ౬ కుక్కుభే = గంపపులుగు పిట్ట.
కునటీమనశ్శిలాయాం నై పా ల్యామపియోషితి. 3౯ కృపీటముదరే తోయే	కునటీ—(సీ) ౧ నై పాల్యాంమన శ్శిలా యాం = నేపాలమందున్న మనిశిల. కృపీటం—(న) ౧ ఉడరే = గర్భము, ౨ తోయే = ఉదకము.
కేశటో హర్యజోత్కటే	కేశటః—(పు) ౧ హరి = శ్రీహరి, ౨ అజా = మేఠక, 3 ఉత్కటే = అతిశయము.
చర్పటః స్ఫారవిపులే చపేటే పర్పటేఽపి చ. ౪౦	చర్పటః—(పు) ౧ స్ఫారవిపులే = ఎక్కువ విస్తారము, ౨ చపేటే = చెంపదెబ్బ, 3 పర్పటే = అప్పుడము.
చక్రాటో విషవై ద్యేఽపి ధూ ర్దదీనారయోరపి,	చక్రాటః—(పు) ౧ విషవై ద్యే = విషవై ద్యుఁడు, ౨ ధూర్త = ధూర్తుఁడు, 3 దీనారయోః = స్వర్ణము ద్రిక.
చిపిటః ఖాద్యభేదేనా త్రిషు పిట్టితవిస్తృతే. ౪౧	చిపిటః—(పు) ౧ ఖాద్యభేదే = అటుకు లనుభక్ష్యవిశేషము, ౨ పిట్టితవిస్తృతే = ముడిచిచాచుట.
చిరంటీతు సువాసిన్యాంస్యా ద్వితీయవయఃస్త్రియాం	చిరంటీ—(సీ) ౧ సువాసిన్యాం = ముత్తై దువ, ౨ ద్వితీయవయః స్త్రియాం = యావనవయస్సుగల యాఁడుది.
జికుటం వార్తాకపుష్పేస్వాత్	జికుటం—(న) ౧ వార్తాకపుష్పే = వంగ చెట్టుపువ్వు.
జకుటో మలయే శుని. ౪౨	జకుటః—(పు) ౧ మలయే = మలయపర్వ తము, ౨ శుని = కుక్క.
త్ర్యంకటం శిక్యభేదేఽపి ధౌ తాంజన్యాం చ సద్భయోః,	త్ర్యంకటం—(న) ౧ శిక్యభేదే = పుట్టిభేద ము, ౨ ధౌతాంజన్యాం = వృక్షవిశేషము

త్రి కూటం సింధులవణే

త్రి కూటః పర్వతాంతరే. ౪౩

త్రిపుటా మల్లికాయాం చ
సూక్ష్మైలా త్రివృతోః త్రి
యాం,

సతీనకే చ తీరే చ త్రిపుటః
సముదాహృతః. ౪౪

ద్రోహాటః కథితో గాథా
ప్రభేదే మృగలుభకే, బై
డాలవ్రతికే

చాథధారాటశ్చాత కాశ్వ
యోః.

నిర్దటస్తు దయాశూన్యే కథి
తో నిష్ప్రియోజనే, పరా
పవాదరక్తే చ వాచ్యలిం
గోఽయమిష్యతే, ౪౬

నిఘ్నటస్తు గృహోద్యానే
స్యాత్కేదారకవాటయోః

పర్కటి నూతనఫలే పూగా
దేః ప్లక్షపాదపే. ౪౭

పరిష్టిః పరిచర్యాయాం ప్రా
కామ్యేఽన్వేషణేఽపి చ,

త్రి కూటం—(న) ౧ సింధులవణే=సముద్ర
లవణము.

త్రి కూటః—(పు) ౧ పర్వతాంతరే=త్రి
కూటమును పర్వతవిశేషము.

త్రిపుటా—(సీ) ౧ మల్లికాయాం=మల్లె
తీగ, ౨ సూక్ష్మైలా=సన్నయేలకి చెట్టు,
౩ త్రివృతోః=తెల్ల తెగడ.

త్రిపుటః—(పు) ౧ సతీనకే=లంకలనువడ్లు,
౨ తీరే=బడ్డు.

ద్రోహాటః—(పు) ౧ గాథాప్రభేదే =
గాథావిశేషము, ౨ మృగలుభకే =
వేటాడువాడు, ౩ బై డాలవ్రతికే=
కపటతపస్వి.

ధారాటః—(పు) ౧ చాతక = చాతక
పక్షి, ౨ అశ్వయోః=గుట్టము.

నిర్దటః—(త్రి) ౧ దయాశూన్యే=దయ
లేనివాడు, ౨ నిష్ప్రియోజనే=ప్ర
యోజనము లేనివాడు, ౩ పరాప
వాదరక్తే = పరాపవాదమందు ప్రీతి
గలవాడు.

నిఘ్నటః—(పు) ౧ గృహోద్యానే =
గృహోద్యానము, ౨ కేదార = పరి
మాగాణి, ౩ కవాటయోః=ద్వారము.

పర్కటి—(సీ) ౧ పూగాదేః నూతన
ఫలే=పూగము మొదలగు వృక్షము
యొక్క నవీనఫలము, ౨ ప్లక్షపాదపే=
జువ్విచెట్టు.

పరిష్టిః—(సీ) ౧ పరిచర్యాయాం = పరి
చర్య, ౨ ప్రాకామ్యే = శివైశ్వర్యవిశే
షము, ౩ అన్వేషణే=వెదకుట.

వర్పటం పిష్టభేదే స్యా త్పర్పటో భేషజాంతరే. ౪౮	వర్పటం—(న) ౧ పిష్టభేదే=పిండిభేదము. వర్పటః—(పు) ౧ భేషజాంతరే=ఔషధ విశేషము.
పాత్రటః కర్పరే పుంసి దేశే స్యాదభిధేయవత్,	పాత్రటః—(పు) ౧ కర్పరే = దొంగ, (తలపుట్టె) ౨ దేశే = దేశవిశేషము, (విశేష్యనిఘ్నము)
పిచ్చటోనేత్రరోగే స్యాస్త్రి- బం సీసకరంగయోః. ౪౯	పిచ్చటః—(పు) ౧ నేత్రరోగే = నేత్ర రోగము, ౨ సీసక=సీసము, (న) ౩ రంగయోః=తగరము.
వరటా ద్వయోః వరట్యాం స్త్రీ హంస్యాం చ తత్పతా పుమాన్,	వరటా—(ప్స) ౧ వరట్యాం = హంస భార్య, ౨ హంస్యాం = ఆడుహంస, (స్త్రీ) ౩ తత్పతా=దానిభర్త అనఁగా మగహంస. (పు)
బర్బటి పణ్యయోషాయాం ప్రీహిభేదే చ యోషితి.	బర్బటి—(స్త్రీ) ౧ పణ్యయోషాయాం = వెలకాంత, ౨ ప్రీహిభేదే = వడ్లలో భేదము.
వేకట స్వాద్యైకటికే మ త్స్యభేదే చ యూని చ,	వేకటః—(పు) ౧ వైకటికే = రత్నముల సానపట్టువాడు, ౨ మత్స్యభేదే = మత్స్యవిశేషము, ౩ యూని=యావన వంతుడు.
భావాటో భావకే సాధు నివేశే కాముకే నటే. ౫౧	భావాటః—(పు) ౧ భావకే=మనోవికా రము, (ప్రీతి) ౨ సాధునివేశే=సాధువు గృహము, ౩ కాముకే=కాముకుడు, ౪ నటే=నర్తకుడు.
భాకూటః శైలఝషయోః రేభేదే స్యా,	భాకూటః—(పు) ౧ శైల = పర్వతము యొక్క, ౨ ఝషయోః=చేపయొక్క, ౩ భేదే=భేదములు.
దధ మర్కటి కరంజిభిచ్చ కశింబోః పుంసి వానర	మర్కటి—(స్త్రీ) ౧ కరంజిభిత్ = తిగకా నుగు, ౨ శూకశింబోః=దూలగొండ్లి

లూతయోః.	౫౨	చెట్టు, (పు) 3 వానర=కోతి, లూత యోః=సాలెపురుగు.
సప్తరాత్రాత్పరక్షీరేమూర్వి కాయాం తు మోరటా,		మోరటా—(సీ) ౧ సప్తరాత్రాత్పరక్షీరే =ఈనినయేడుదినములకు పై బడ్డపాలు (ఈ యర్థమున నపుంసకము) ౨ మూర్వికాయాం=చాగచెట్టు.
మోచాటః కృష్ణజీరే చ రం భాస్ని మలయోద్భవే,		మోచాటః—(పు) ౧ కృష్ణజీరే=నల్లజీల కఱ్ఱ, ౨ రంభాస్ని=అరటిబొందె, 3 మలయోద్భవే=మంచిగంధము.
మోరటం తు భవేదితుమూ లాంకోట ప్రభేదయోః.		మోరటం—(న) ౧ ఇతుమూల=చెఱకు వేరు, ౨ అంకోటప్రభేదయోః=వృక్ష విశేషము, (చాగచెట్టనియు.)
వర్ణాటో గాయనే చిత్రకరే స్త్రీకృతజీవనే.	౫౪	కర్ణాటః—(పు) ౧ గాయనే = గాయ కుడు, ౨ చిత్రకరే = చిత్రములు వ్రాయువాడు, 3 స్త్రీకృతజీవనే = స్త్రీలసంపాదదచే బ్రదుకువాడు.
వికటా వజ్రవారాహ్యం త్రి షూరు వికరాలయోః,		వికటా—(సీ) ౧ వజ్రవారాహ్యం=మా యాదేవి, ౨ ఉరు=నిస్తీరణము, (త్రి)విక రాలయోః=మిక్కిలి భయంకరమైనది.
శాకటం శకటస్యేద మిత్యర్థే తస్య వోధరి.	౫౫	శాకటం—(న) ౧ శకటస్య+ఇదమిత్యర్థే = శకటసంబంధమైనది, ౨ తస్యవో ధరి=బండినిమోయునది.
శైలాటో దేవలే సింహే శుక్లకాచకిరాతయోః,		శైలాటః—(పు) ౧ దేవలే=దేవలుడు, (తంబళి) ౨ సింహే = సింహము, 3 శుక్లకాచ = తెల్లగాజు, ౪ కిరాత యోః=బోయవాడు.
సంసృష్టం త్రిషు సంసర్గే సం శుద్ధే వ(స)మనాదినా.	౫౬	సంసృష్టం—(త్రి) ౧ సంసర్గే=సంబంధము, ౨ వమనాదినాసంశుద్ధే = వమనాదుల చేత శుద్ధుడు.

టచతుకం.

ఉచ్చింగట స్త్రణగడేమత్స్యే
కోపనపూరుషే,

కరహాటః శిఫాకందే పద్మస్య
మదనద్రుమే.

స్యాత్కార్యపుటః కృపణో
న్యతానర్థకరేషు చ,

కామకూటస్తు వేశ్యాయాః
ప్రియవిభ్రమయోః పు
మాన్.

కుటన్నటం తు కైవర్తి
ముస్తకే పుంసి శోణకే,

కుండకీటస్తు చార్వాకవచనా
భిజ్ఞపూరుషే. పతిత
బ్రాహ్మణీపుత్రదాసీకాముక
యోరపి,

ఖడ్గారీటస్తు ఫలకాఽసిథా
రావ్రతధారిణోః.

గాఢముష్టిః కృపాణే నా కృ
పణే త్వభిధేయవత్,

చక్రవాటః క్రియారోహే
పర్యంతే చ శిఖితరా.

నాలుగక్షరములుగల టకారాంత
శబ్దములు

ఉచ్చింగటః—(పు) ౧ తృణగడేమత్స్యే=
మత్స్యవిశేషము, ౨ కోపనపూరుషే=
కోపముగలపురుషుడు.

కరహాటః—(పు) ౧ పద్మస్య శిఫాకందే=
తామరదుంప, ౨ మదనద్రుమే =
ఉమ్మెత్తచెట్టు.

కార్యపుటః—(పు) ౧ కృపణ=లోభి, ౨
ఉన్యత్త=పిచ్చివాడు, ౩ అనర్థకరేషు=
కీడు చేయువాడు.

కామకూటః—(పు) ౧ వేశ్యాయాః ప్రి
యః = వేశ్యాప్రియుడు, ౨ విభ్రమ
యోః=వేశ్యావిలాసము.

కుటన్నటం—(న) ౧ కైవర్తిముస్తకే=
తుంగముస్త్రలో భేదము, ౨ శోణకే=
దుండిగపుచెట్టు.

కుండకీటః—(పు) ౧ చార్వాకవచనాభిజ్ఞ
పూరుషే = చార్వాకమతవాక్యము
లెఱింగినవాడు, ౨ పతిత బ్రాహ్మణ
పుత్ర=పతితురాలైన బ్రాహ్మణకొడుకు,
౩ దాసీకాముకయోః=దాసినికామిం
చినవాడు

ఖడ్గారీటః—(పు) ౧ ఫలక = డాలు, ౨
అసిథారావ్రతధారిణోః=ఘోరనియ
మముగలవాడు.

గాఢముష్టిః—(పు) ౧ కృపాణే=ఖడ్గము,
౨ కృపణే=లోభి. (త్రి)

చక్రవాటః—(పు) ౧ క్రియారోహే=
కార్యారంభముచేయుట, ౨ పర్యంతే=

	సమీపము, 3 శిఖాతరౌ = దీప స్తంభము.
చతుఃపట్టిః కలాసంఖ్యాభేదయోర్బహ్వచి శ్రీయాం,	చతుఃపట్టిః—(పు) ౧ కలా = అరువది నాల్గువిద్యలు, ౨ సంఖ్యాభేదయోః = అరువదినాలుగు, 3 బహ్వచి=ఋగ్వేదశాఖాభేదము. (సీ)
నారకీటో౭శ్చకీటే స్యాత్స్వదత్తాశానిహంతరి. ౬౨	నారకీటః—(పు) ౧ అశ్చకీటే = తాయి మల్బుడలి, ౨ స్వదత్తాశానిహంతరి = తానాసంగినదానిపై ఆశవిడిచిన వాడు.
పరపుష్టః పరభృతే వారనార్యాం తు యోషితి,	పరపుష్టః—(పు) ౧ పరభృతే=కోకిల, ౨ వారనార్యాం=వేశ్య. (సీ)
ప్రతికృష్టః మతం గుహ్యద్విరావృత్యా చ కర్షితే.	ప్రతికృష్టః—(పు) ౧ గుహ్య = మర్కస్థానము, ౨ ద్విరావృత్యాచకర్షితే = రెండుమారులు లాగబడినది.
ప్రతిసృష్టః ప్రేషితే స్యాత్ప్రత్యాఖ్యాతేచ వాచ్యవత్,	ప్రతిసృష్టః—(త్రి) ౧ ప్రేషితే=పంపబడిన వాడు, ౨ ప్రత్యాఖ్యాతే = తరస్కరింపబడినవాడు.
మర్కరాటః కటాక్షే స్యాత్తరుణాదిత్యరోచిషి. ౬౩ నారీపయోధరోత్సంగకాంతదంతనఖక్షతే,	మర్కరాటః—(పు) ౧ కటాక్షే=క్రేగంటి చూపు, ౨ తరుణాదిత్యరోచిషి = మధ్యాహ్న సూర్యునికాంత, 3 నారీపయోధరోత్సంగ కాంతదంత నఖక్షతే = స్త్రీల స్తనములచెంత ప్రియునిచే జేయబడుదంతక్షత నఖక్షతములు.
శిషివిష్టస్థు ఖలతౌ శివే దుశ్చర్షణి స్మృతః. ౬౪.	శిషివిష్టః—(పు) ౧ ఖలతౌ = బట్టతలవాడు, ౨ శివే=శివుడు, 3 దుశ్చర్షణి=దుష్టమగు చర్మముగలవాడు.
అథః శ్రుతికటః ప్రాంచలోహే ౭వకా సాపశో	శ్రుతికటః—(పు) ౧ ప్రాంచలోహే = ప్రాతలోహము, ౨ అవకా = సాము,

ధనే.

— ట పంచకం. —

దశనోచ్ఛిష్టః పుంసి స్యాన్ని
శ్వాసాధరచుంబయోః.

ఇతి టాంతవర్గః.

— తై కం —

తో మండలే చంద్రబింబే
శూన్యే చ లోకగోచరే,

— త ద్వికం. —

కతో మునా తదాఖ్యాత
వేదాధ్యేతృజ్ఞయోస్వరే

కంతో గలేసన్ని ధానే ధ్వనౌ
మదనపాదపే,

కాష్ఠా దారుహరిద్రాయాం
కాలమానప్రకర్షయోః. ౨.
స్థానమాత్రే దిశి చ స్త్రీ
దారుణి ప్యాన్నపుంసకం,

3 పాపశోధనే=పాపమునుశోధించుట.

అయిదక్షరములుగల ట కా రాంత
శబ్దములు.

దశనోచ్ఛిష్టః—(పు) ౧ నిశ్శాన్వస=నిట్టూ
ర్పు, ౨ అధరచుంబయోః=అధరోష్ఠ
చుంబనము.

ఇతి టాంతవర్గము.

ఏ కాక్షర త శబ్దములు.

తః—(పు) ౧ మండలే=మండలాకారము,
చంద్రబింబే=చంద్రబింబము, 3 శూ
న్యే=శూన్యము, ౪ లోకగోచరే =
లోకగోచరుడు.

— రెండక్షరములుగల ట కా రాంత
శబ్దములు.

కతః—(పు) ౧ మునా = ఒకానొకముని,
౨ తదాఖ్యాత=కతయుక్తు, 3 వేదా
ధ్యేతృ=కతశాఖియుడు, ౪ జ్ఞయోః=
కతోపనిషత్తుతెలిసినవాడు, ౫ స్వరే=
స్వరము.

కంతః—(పు) ౧ గణా=కంతము, ౨ సన్ని
ధానే=సమీపము, 3 ధ్వనౌ = కంత
ధ్వని, ౪ మదనపాదపే = మంగచెట్టు.
(లేక ఉష్ణేత్తచెట్టు.)

కాష్ఠా—(స్త్రీ) ౧ దారుహరిద్రాయాం =
మ్రానిపసుపు, ౨ కాలమానపదునెని
మిదిరెప్పపాటులకాలము, 3 స్థానమా
త్రే=స్థానమాత్రము, ౪ దిశి = దిక్కు,
౫ దారుణి=కట్టె. (న)

కుష్ఠం రోగే పుష్కరేన్ద్రీ	కుష్ఠం—(పు) ౧ రోగే=రోగ విశేషము, ౨ పుష్కరే = వసుగుతొండము.
కుంతో కర్తవ్యమూర్థయోః.	కుంత—(పు) ౧ కర్తవ్య = కర్తకుడగిన వాడు, ౨ మూర్థయోః=మూర్థుడు.
కోష్ఠః కుసూలే చాత్రియే మధ్యే కుటౌ గృహస్యచ,	కోష్ఠః—(పు) ౧ కుసూలే=గాదె, ౨ ఆత్రియే మధ్యేకుటౌ=తనకడుపు నడుముభాగము, ౩ గృహస్య = తనఇంటి మధ్యభాగము.
గోష్ఠం గోష్ఠానకే	గోష్ఠం—(న) గోష్ఠానకే = ఆవులుండు గృహము.
గోష్ఠీ సభాసంలాపయోః శ్రీ యాం.	గోష్ఠీ—(నీ) ౧ సభా=సభ, ౨ సంలాపయోః = ప్రసంగము.
జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠేతివృద్ధే చ త్రిషుమాసాంతరేపుమాకా	జ్యేష్ఠః—(పు) ౧ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుడు, ౨ అతివృద్ధే=మిక్కిలివృద్ధుడు, (త్ర) ౩ మాసాంతరే=జ్యేష్ఠమాసము (పు).
జ్యేష్ఠా తు గృహగోధాఖ్య జంతునక్షత్రభేదయోః.	జ్యేష్ఠా—(నీ) ౧ గృహగోధాఖ్యజంతు= ఇండ్లలోని ఉడుము, ౨ నక్షత్రభేదయోః=జ్యేష్ఠానక్షత్రము.
నిష్ఠా నిష్పత్తినా శాంతయా చ్ఛానిబర్హణేషు చ,	నిష్ఠా—(నీ) ౧ నిష్పత్తి=కార్యసిద్ధి, ౨ నాశ=నాశనము, ౩ అంత=తుడ, ౪ యాచ్ఛా=యాచన, ౫ నిబర్హణేషు=చంపుట.
ప్రష్టశ్రీష్టగ్రగేశ్రేష్ఠే పుంసి చాండాలికౌషధౌ.	ప్రష్ఠః—(త్ర) ౧ అగ్రగేశ్రేష్ఠే=ముందుపోవు వాడు, ౨ శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠుడు, ౩ (పు) చాండాలికౌషధౌ=చాండాలిక మను టపధి.
పాతశ్చ పతనే భ్యాతో విధ్ధ కర్ణాం తు యోషితి,	పాతః—(పు) ౧ పతనే = చదువుట, ౨ విధ్ధకర్ణాం=చిటుబొడ్డిచెట్టు. (నీ)
పుష్టం చరమమాత్రేన్ద్రీ దే హస్యావయవాంతరే.	పుష్టం—(న) ౧ చరమమాత్రే = చివర మాత్రము, దేహస్యావయవాంతరే= వీపునకు క్రిందిచోటు.

వంతః స్వాదకృతోద్వాహే
ఖర్వే కుంతాయుధేఽపి చ,

శతో మధ్యస్థపురుషే ధూర్త
ధూస్తూరయోరపి. ౮

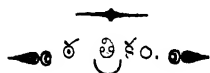
శ్రేష్ఠో వరే కుబేరే చ

శోతో మూర్ఖేఽలనేఽపి చ,

షష్ఠీ కాత్యాయనీతిథ్యో
స్త్రీషు షణ్ణాం చ పూరణే.

హతస్యాత్పృసభే పృశ్నాస్యం

హేతో భాధావిహేతయోః

త-త్రికం.

అపఘ్నః పుంసి కాలే చ వా
మే స్వాదనృలింగకః. ౧౦
అంబఘ్నో దేశభేదేఽపి విస్తా
దై వ్యశ్యసుతేఽపి చ,

అంబఘ్నా చాన్లులోన్యాం
స్యాత్పాతా యూధికయో
రపి.

కమతః కచ్చువే పుంసి భాండ
భేదే నపుంసకం

వంతః—(పు) ౧ అకృతోద్వాహే=వెండ్లి
కానివాడు, ౨ ఖర్వే = పొట్టివాడు,
3 కుంతాయుధే=బల్లము.

శతః—(పు) ౧ మధ్యస్థపురుషే = మధ్య
వర్తి, ౨ ధూర్త=గడుసరివాడు, 3
ధూస్తూరయోః=వృక్షవిశేషము.

శ్రేష్ఠః—(పు) ౧ వరే=ఉత్తముడు, ౨
కుబేరే=కుబేరుడు.

శోతః—(పు) ౧ మూర్ఖే=మూర్ఖుడు, ౨
అలనే=మందమతి.

షష్ఠీ—(సీ) ౧ కాత్యాయనీ=పార్వతి, ౨
తిథ్యోః=షష్ఠీతిథి, ౪ షణ్ణాంచపూర
రణే=ఆరవది (త్రి.)

హతః—(పు) ౧ ప్రసభే=బలాత్కారము,
౨ పృశ్నాస్యం=నీటినాచు.

హేతః—(పు) ౧ బాధా = కష్టము, ౨
విహేతయోః=హింస.

మూడక్షరములుగల తకారంత
శబ్దములు.

అపఘ్నః—(పు) ౧ కాలే = కాలము, ౨
వామే=ప్రతికూలము (త్రి.).

అంబఘ్నః—(పు) ౧ దేశభేదే=దేశభేదము,
౨ విస్తాత్ వైశ్యసుతే = బ్రాహ్మణుని
వలన కోమటి స్త్రీకి బుట్టినవాడు.

అంబఘ్నా—(సీ) ౧ ఆన్లులోన్యాం=పులి
చింత, ౨ పాతా=పాటచెట్టు, 3 యూ
ధికా=అడవిమొల్లు.

కమతః—(పు) ౧ కచ్చువే=తాచేలు, ౨
భాండభేదే=వాద్యభాండము. (న).

కనిష్ఠోఽతి యువాత్యల్పా
నుజే స్త్రీ దుర్బలాంగులౌ.

జరతః కర్కశే పాండా కతి
నేఽవ్యభిధేయవత్,
నర్తశ్చబుకే పిద్యే

ప్రతిష్ఠా గౌరవే ఊతా. ౧౩.
స్థానే చ యోగ్యనిష్పత్తి
చతురక్షరపద్యయోః,

ప్రకోష్ఠో మణిబంధస్య కూ
ర్పరస్యాంతరేఽపి చ. ౧౪.
భూపకటాంతరేఽపి

స్వాద్యవరిష్ఠం మరిచేఽపి చ,
తామ్రే క్షీబం తిత్తిరా నా
వరోరుతమయోస్త్రీషు. ౧౫

మకుష్ఠో వ్రీహిభేదే నా మం
ధరే పునరన్యవత్,

లఘిష్ఠోఽత్యల్పకే భేరే

వైకుంఠః కృష్ణశక్రయోః.

కనిష్ఠః—(పు) ౧ యువా=యౌవనుడు,
౨ అత్యల్ప=మిక్కిలితక్కువ, ౩ అను
జే=తమ్ముడు, ౪ దుర్బలాంగులౌ=చిటి
కనవ్రేలు (స్త్రీ).

జరతః—(త్రి) ౧ కర్కశే = కఠినము, ౨
పాండా=తెల్లనగుట.

నర్తతః—(పు) ౧ చిబుకే = గడ్డము, ౨
౨ పిద్యే=విటుడు

ప్రతిష్ఠా—(స్త్రీ) ౧ గౌరవే=గౌరవము, ౨
ఊతా=భూమి, ౩ స్థానే = ఉనికి, ౪
యోగ్యనిష్పత్తి = యోగ్యతాసాధి, ౫
చతురక్షరపద్యయోః = నాలుగుక్షర
ముల పద్యము.

ప్రకోష్ఠ—(పు) ౧ మణిబంధస్య = మణి
కట్టునకును, ౨ కూర్పరస్య=మోచేతికిని,
అంతరే=మధ్యభాగము, (ముంజేయి),
౩ భూపకటాంతరే=రాజకక్ష్య. రాజ
గృహములయంతరువు లనిష్పష్టార్థము.

వరిష్ఠం—(న) ౧ మరిచే=మిరియాలు, ౨
తామ్రే=తామ్రము, ౩ తిత్తిరా=తీతి
పుపిట్ట, (పు) ౪ వర = శ్రేష్ఠుడు, ౫
ఉరుతమయోః=మిక్కిలిగొప్పది (త్రి).

మకుష్ఠః—(పు) ౧ వ్రీహిభేదే = వడ్లభేద
ము, ౨ మంధరే = మెల్లగానడచు
వాడు. (త్రి). విశేష్యనిఘ్నము.

లఘిష్ఠః—(పు) ౧ అత్యల్పకే = అత్యల్ప
మైనది. (అతిచులకనైనది). ౨ భేరే=
భయపడుట.

వైకుంఠః—(పు) ౧ కృష్ణ=కృష్ణుడు, ౨
శక్రయోః=దేవేంద్రుడు.

శ్రీకంఠో దేశభిద్యుక్తే

సాధిష్ఠోఽతిదృఢార్యయోః,

● త చతుష్కం. ●

కలకంఠః కలధ్వానే హంసే
పారావతే పికే. ౧౭

కాలకంఠశ్చ దాత్యూహే
కలవింకేచఖంజనే, మయూ
రే పీతశాలే చ స్యాత్ఫండ
పరశౌ పుమాన్. ౧౮

కాలపుష్టం కర్ణచాపే పుంసి
కంకవిహంగమే,

స్యాద్దంతశతో జంబీరే కపిత్థే
కర్మరంగకే. ౧౯. నాగరం
గేఽపి చ పుమాన్ స్యా
చ్ఛాంగేర్యాం తు యోషి
తి

పూతికాష్ఠం చ సరళ దేవ
ధారుమహీరుహాః. ౨౦

శ్రీకంఠః—(పు) ౧ దేశభిది=దేశవిశేష
ము, (అనఁగా కురుజాంగలదేశము)
౨ ఉక్తే=ఈశ్వరుఁడు.

సాధిష్ఠః—(పు) ౧ అతిదృఢ = మిక్కిలి
దృఢమైనవాఁడు, ౨ ఆర్యయోః =
పూజ్యుఁడు.

నాలుగక్షరములుగల తకారాస్త
శబ్దములు.

కలకంఠః—(పు) ౧ కలధ్వానే = మధుర
ధ్వనిగలవాఁడు, ౨ హంసే=హంస, ౩
పారావతే = పాపురము, ౪ పికే =
కోకిలము.

కాలకంఠః—(పు) ౧ దాత్యూహే =
భరణపక్షి, ౨ కలవింకే=పిచ్చుక, ౩
ఖంజనే=మందపిచ్చుక, ౪ మయూరే=
నెమలి, ౫ పీతశాలే = వేగినచెట్టు, ౬
ఖండపరశౌ=ఈశ్వరుఁడు.

కాలపుష్టం—(న) కర్ణచాపే = కర్ణని
ధనుస్సు, ౨ కంకవిహంగమే=రాబందు
(తాపులుగు). (పు)

దంతశతః—(పు) ౧ జంబీరే = నిమ్మ,
౨ కపిత్థే = వెలగ, ౩ కర్మరంగకే =
ఫలవృక్ష విశేషము. (ములువెలగ
చెట్టనికొందఱు) ౪ నాగరంగకే =
నారింజచెట్టు, ౫ శాంగేర్యాం = పులి
చింత (సీ).

పూతికాష్ఠం—(న) ౧ సరళ = సరళశ
చెట్టు, ౨ దేవదారుమహీరుహాః =
దేవదారువృక్షము.

సూత్రకంఠః పుమాన్విప్రే
ఖంజరీటకపోతయోః,

హరికంఠః పికే పుంసి హరా
న్వితగలే త్రిషు. ౨౧

ఇతి తాంతవర్గః.

—◆—
◆ కమ్. ◆

డః పుమాన్బాడబాగ్నోస్యా
డ్డాకిన్యాం స్త్రీ నిగచ్ఛతే.

—◆—
◆ డ ద్వికం. ◆

అండం ముష్కే చ పేశ్యాం
స్యా

నిడా తు బుధయోషితి. ౧.
సౌరభేయ్యాం చ వచనే
వసుమత్యామపి స్త్రీయాం

కాండస్తంబే తరుస్కంధేబా
ణేఽవసరనీరయోః. ౨. కుత్సి
తే వృక్షభిన్నాడీబృందే ర
హసి న స్త్రీయాం,

సూత్రకంఠః—(పు) ౧ విప్రే = బ్రాహ్మ
ణుడు, ౨ ఖంజరీట = భరద్వాజము,
3 కపోతయోః = పావురము.

హరికంఠః—(పు) ౧ పికే = కోకిలము, ౨
హరాన్వితగలే = హరముతో కూడు
కొన్న కంఠముగలవాడు. (త్రి).
ఇది తాంతవర్గము.

—◆—
ఏ కాక్షర డశబ్దములు.

డః—(పు) ౧ బాడబాగ్నో = బడబాగ్ని,
౨ డ్డాకిన్యాం = డాకినియనుపిశాచము.
(స్త్రీ).

—◆—
రెండక్షరములుగల డ కా రాంత
శబ్దములు.

అండం—(న) ౧ ముష్కే = వృషణము,
౨ పేశ్యాం = గుడ్డు.

ఇడా—(స్త్రీ) ౧ బుధయోషితి = బుధుని
యొక్క భార్య, ౨ సౌరభేయ్యాం =
గోవు, 3 వచనే = వాక్కు, ౪ వసుమ
త్యాం = భూమి (స్త్రీ).

కాండః—(పు) ౧ స్తంబే = దుబ్బి, ౨
తరుస్కంధే = చెట్టుయొక్క మూలము
మొదలు కొమ్మలవరకుండు మధ్యభాగ
ము, 3 బాణే = బాణము, ౪ అవసర =
అవసరము, ౫ నీరయోః = జలము, ౬
కుత్సితే = కుత్సితుడు, ౭ వృక్షభిత్ =
కాకిదొండయను వృక్షవిశేషము, ౮
నాడీబృందే = నాడీసముదాయము, ౯
రహసి = రహస్యము (పు).

క్రీడా కేలిప్రకారే స్యాత్ఫలా
వజ్జానయోరపి

క్రీడా—(సీ) ౧ కేలిప్రకారే=స్త్రీపురుష
విరోధవనవిహారము మొదలగుక్రీడ,
౨ ఖల=దుర్మార్గుడు, ౩ అవజ్జానయోః
=తిరస్కారము.

కుండమగ్న్యాలయే మాన
భేదే దేవజలాశయే,

కుండం—(న). ౧ అగ్న్యాలయే =
(అగ్నిగుండము) అగ్న్యాయతనము,
౨ మానభేదే = మానవిశేషము,
౩ దేవజలాశయే = దేవగుండ
ము. (మనుష్య నిర్మాణముగాని సరో
వరము).

కుండీ కమండలౌ జారాత్పతి
వత్నీసుతే పుమాన్.౪. పిత
రే తు ననా

కుండీ—(పు) ౧ కమండలౌ = సన్యాసి
ధరించెడిపాత్రము, ౨ జారాత్పతి
వత్నీసుతే = జారునివల్ల భర్తృమతీ
యగుస్త్రీకి బుట్టినవాడు, (పు). ౩
పితరే=కుండ (న్న).

క్షేవ్దో ద్వనౌ కర్ణామయే
విషే

క్షేవ్దః—(పు) ౧ ద్వనౌ=ధ్వని, ౨ కర్ణా
మయే = చెవిరోగము, ౩ విషే =
విషము.

క్షేవ్దా వంశశలాకాయాం
సింహనాదే చ యోపితి.౫.
లోహితార్కపర్ణఫలేఘో
షపుష్పే నపుంసకం, దురా
సదే చ కుటిలే వాచ్యలిక్ష్ణః
ప్రకీర్తితః.

క్షేవ్దా—(సీ) ౧ వంశశలాకాయాం=
వెదురుములికి, (వెదురుచువ్వ) ౨ సిం
హనాదే = సింహనాదము, (సీ). ౩
లోహితార్కపర్ణఫలే = ఎఱ్ఱ జిల్లేడు
కాయ, (న). ౪ ఘోషపుష్పే = పెద్ద
సదాపచెట్టు, ౫ దురాసదే = పాండు
టకుశక్యముగానిది (త్రి), ౬ కుటిలే=
కుటిలుడు. (త్రి). ఈ ౫ ౬ న్ను,
విశేష్యనిఘ్నము.

క్రోడశ్శనౌ సూకరే నా న
పుమానంకరక్షసోః,

క్రోడః—(పు) ౧ శనౌ = శనిగ్రహము,
౨ సూకరే=చంది, ౩ అంక = తొడ,
(న). ౪ రక్షసోః=గాశ, సూగు

ఖండోఽస్త్రీ శకలే నేతు
వికారమణిదోషయోః. ౨.
ఖండఃపానాంతరే భేదే

గండస్వాత్పుంసి ఖడ్గిని, గ్ర
హయోగప్రభేదచ వీధ్యం
కే పిటకేఽప చ. ౮. చిహ్న
వీరకహాలేషు హయభూష
ణబుద్ధ్యదే,

గడుః పృష్ఠగుడే కుజ్జే

గడోమీనాంతరాయయోః.

గుడస్వాద్ధోలకేహస్తిసన్నా
హేతువికారయోః,

గుడా స్నుహ్యం చ కథితా
గుడికాయాం చ యోషితి.

గోండః పామరజాతా చ
వృద్ధనాభౌ చ తద్వతి,

చండో నా తింత్రిడీవృక్షే
యమకింకరదైత్యయోః.

ఖండః—(పు) ౧ శకలే=ఖండము, (పు)
౨ ఇతువికార = కలకండ, ౩ మణి
దోషయోః = రత్నదోషభేదము, ౪
పానాంతరేభేదే=త్రాగువిశేషము.

గండః—(పు) ౧ ఖడ్గిని=ఖడ్గమృగము, ౨
గ్రహయోగభేదే = గ్రహయోగము,
౩ వీధ్యంకే=నాటక ప్రభేదము, ౪ పిట
కే=కురుపు, ౫ చిహ్న=గుర్తు, ౬ వీర=
వీరుడు, ౭ కహాలేషు = చెక్కలి, ౮
హయభూషణ=గుట్టపుసొమ్ము, ౯ బు
ద్ధ్యదే=నీటిబుడగ.

గడుః—(పు) ౧ పృష్ఠగుడే=వెనుకనుండు
కణతి, ౨ కుజ్జే = బొక్కిరొమ్మ
వాడు.

గడః—(పు) ౧ మీన = చేప, ౨ అంత
రాయయోః=అటంకము.

గుడః—(పు) ౧ గోలకే=తంద్రీగతించిన
పిదప జారునకు బుట్టినవాడు, ౨
హస్తిసన్నాహ = ఏనుగునకు వేయు
కవచము, ౩ ఇతువికారయోః =
బెల్లము.

గుడా—(సీ) ౧ స్నుహ్యం = జెముడు
చెట్టు, ౨ గుడికాయాం=గుండ్రనిదగు
గుండు.

గోండః—(పు) ౧ పామరజాతా = నీచ
జాతి, ౨ వృద్ధనాభౌ=వైకివచ్చినబొడ్డు
౩ తద్వతి=వైకివచ్చినబొడ్డుకలవాడు.

చండః—(పు) ౧ తింత్రిడీవృక్షే=చింతచె
ట్టు, ౨ యమకింకర=యమకింకరుడు,
౩ దైత్యయోః=ఒక రాక్షసుడు.

చండా ధనహరిశంఖపుష్పాన్
త్రిష్వతికోపనే,

చండీ కాత్యాయినీదేవ్యాం
హింస్రకోపన యోషితోః.
౧౨ తీవ్రే౭పి

చూడా వలభౌ శిఖాయాం
బాహుభూషణే,

చోడః ప్రావరణే భూమ్ని
దేశభేదే

జడా త్రియాం. ౧౩. శూక
శింభ్యాం హిమగ్రస్తమా
కాప్రజ్ఞేషు తు త్రిషు,

తాడస్తు తాడనే ఘోషే
ముష్టిమేయతృణాదిషు. ౧౪

తాడీ పత్నద్రుమే

చాథ పండ్కో౭స్త్రీ లగుడే
పుమాకో, పూహాభేదే ప్ర
కాండే౭శ్వే కోణమంథాన
యోరపి. ౧౫. నై న్యే కా
లే మానభేదే చండాంశోః
పారిపార్శ్వకే, దమే యమే

చండా—(సీ). ౧ ధనహరి = నల్లకచో
రము. (అనగా బలరక్కసిపేళ్లని కొం
దరు) ౨ శంఖపుష్పాన్ = శంఖమాలినీ
చెట్టు, ౩ అతికోపనే = మిక్కిలి
కోపముగలవాడు. (త్రి).

చండీ—(సీ) ౧ కాత్యాయినీదేవ్యాం =
పార్వతి, ౨ హింస్ర=హింసచేయుస్త్రీ,
౩ కోపనయోషితోః=కోపముగలస్త్రీ,
౪ తీవ్రే=తీవ్రమైనది.

చూడా—(సీ) ౧ వలభౌ=ముందుచూరు,
౨ శిఖాయాం = మొగవానిజుట్టు, ౩
బాహుభూషణే=దండకడియము.

చోడః—(పు) ౧ ప్రావరణే=ఉత్తరీయము
౨ దేశభేదే=దేశవిశేషము.

జడా—(సీ) ౧ శూకశింభ్యాం = దూల
గొండిచెట్టు, ౨ హిమగ్రస్త=మంచు
తోనిండినది (అనగా చల్లనిది) ౩
మాక=మూగది, ౪ అప్రజ్ఞేషు=తెలివి
లేనిది.

తాడః—(పు) ౧ తాడనే = కొట్టుట, ౨
ఘోషే=శబ్దము, ౩ ముష్టిమేయతృణా
దిషు=పిడికెడు గడ్డిమొదలైనది.

తాడీ—(సీ) ౧ పత్నద్రుమే=ఖదిరవృక్ష
విశేషము. (చండ్ర.)

దండః—(పు) ౧ లగుడే=దుడ్డుకట్టు, ౨
పూహాభేదే=ప్రవరులు దృఢము లగు
పదియేడువిధములగు దండనమూహ
ము. (పు), ౩ ప్రకాండే=కొమ్మలక్రింది
ఘ్రాను, ౪ అశ్వే=గుట్టము, ౫ కోణ=
మూలభాగము, ౬ మంథానయోః =

౭భిమానే చ,

నాడీ నాలేప్రణాంత రే ౧౬. శిరాయాం గండదూర్వా
యాం చర్యాయాం కుహ
నస్య చ, తథా షట్క్షణ
కాలే౭పి

నీడం స్థాన కులాయయోః.

పండష్టండే ధియి స్త్రీ స్వాత్

పాండుర్నా నృపతౌ సితే,

పిండో బోలే బలే సాంద్రే
దేహాగారైక దేశయోః.
౧౮. దేహమాత్రే నివాపే
చ గోలస్త్వికయోరపి, ఓ
ధృపుష్పే చ పుంసి స్వా
త్క్రిబమాడివనాయసోః.

కవ్వము, ౭నై న్యే=దండు, ౮ కాల్=
కాలవిశేషము, ౯మానభేదే=బారెడు,
౧౦చండాంశోఃపారిపార్శ్వీకే=సూర్య
పార్శ్వమందుండువాడు, ౧౧ దమే=
దండుగ (లేదాశిక్ష) ౧౨ యమే=య
ముడు, ౧౩అభిమానే=అభిమానము.

నాడీ—(స్త్రీ) ౧ నాశే=గొట్టము. (కాడ)
ప్రణాంతరే=ప్రణవిశేషము, ౩ శిరా
యాం = బోలునరము, ౪ గండదూ
ర్వాయాం=గట్టికిభేదము, ౫ కుహ
నస్యచర్యాయాం = అర్థాదిలోభకృత
మిథ్యాచారాదికపటచర్య, ౬ షట్
క్షణకాలే=ఆరుక్షణములకాలము.

నీడం—(న) ౧ స్థాన=స్థానము, ౨ కులా
యయోః=గూడు.

పండః—(పు) ౧ పండే=నపుంసకుడు, ౨
ధియి=బుద్ధి (స్త్రీ).

పాండుః—(పు) ౧ నృపతౌ = రాజు, ౨
సితే=తెలుపు.

పిండః—(పు) ౧ బోలే = బాలింతబోలు,
౨ బలే=బలము, ౩ సాంద్రే=దట్టము,
౪ దేహ=దేహైకదేశము, ౫ అగా
రైకదేశయోః=గృహైకదేశము, ౬
దేహమాత్రే = దేహమాత్రము, ౭
నివాపే=పితృర్థపిండాదికము, ౮ గోల
=ముద్ద. (గుండ్రనిది) ౯ స్త్వికయోః
తగరము, ౧౦ ఓధృపుష్పే = దా
సానిపువ్వు, ౧౧ ఆడివన=బ్రదుకుట
కుసాయము, (న) ౧౨ అయసోః =
ఇనుము.

పిండి తు పిండితగరే ౭లాబు
ఖర్జూరభేదయోః,

పీడా కృపాశిరోమాలా౭ప
మద్దసరలద్రుషు ౨౦

భాండం పాత్రే వణిజ్జూలధనే
భూషా౭శ్వభూషయోః,

మండః పంచాంగులే శాకభే
దే క్లిబం తు మస్తుని. ౨౧.
ఆమలక్యాంత్రియాం మం
డాథాత్రియాం సారపిచ్చ
యోః,

ముండ్తో దైత్యాంతరే రా
హుగ్రహే నా ముండితే
త్రిషు. ౨౨

ముండా ముండిరికాయాం
స్యాత్ త్రియాపస్త్రీ తు
మూర్ధని

రండా మూషికపర్ణ్యాం చ
విధవాయాం చ యోషితి.

రోడః ఊదే భవేత్సుంసి
తృప్తే తు వాచ్యలిజ్జకః.

పిండి—(ఈ) ౧ పిండితగరే = తగర
విశేషము, ౨ అలాబు = ఆనప
చెట్టు, ౩ ఖర్జూరభేదయోః=ఖర్జూర
విశేషము.

పీడా—(సీ) ౧ కృపా = దయ, ౨ శిరో
మాలా=శిరోమాల్యము, ౩ అపమర్ద
=పీడపెట్టడము, ౪ సరలద్రుషు=దేవ
దారువృక్షము.

భాండం—(న) ౧ పాత్రే=పాత్రము, ౨
వణిజ్జూలధనే=భండారము, ౩ భూషా
=భూషణము, ౪ అశ్వభూషయోః=
అశ్వభూషణము.

మండః—(పు) ౧ పంచాంగులే=ఆముదపు
చెట్టు, ౨ శాకభేదే = శాకవిశేషము,
౩ మస్తుని = వెరుగుమీదమీగడ,
౪ ఆమలక్యాం = ఉసిరికచెట్టు, (సీ)
(మండా) ౫ సార=సారము, ౬ పిచ్చ
యోః=పింఛము.

ముండ్ః—(పు) ౧ దైత్యాంతరే=దైత్య
విశేషము, ౨ రాహుగ్రహే=రాహు
గ్రహము, ౩ ముండితే = గొరిగించ
బడినవాడు. (త్రి) (బోడితలవాడు).

ముండా—(సీ) ౧ ముండిరికాయాం =
ఒకవృక్షవిశేషము, (బొడతరవృక్షము)
౨ మూర్ధని=తలకాయ. (పు).

రండా—(సీ) ౧ మూషికపర్ణ్యాం =
ఎలుకచెవిచెట్టు, ౨ విధవా=వెనిమిటి
లేనిది.

రోడః—(పు) ౧ ఊదే = చూర్ణము, ౨
తృప్తే=తృప్తిపొందినవాడు. (త్రి).

రండా తు పాంసులాయాం
స్త్రీ త్రిషు హస్తాదివర్జితే.

వ్యాడో హింస్రపశౌ సర్పే

శుండా పానగృహే మతా,
అవ్యంబుహస్తినీవేశ్యా హ
స్తీహస్తసురాసు చ. ౨౫

శౌండో మత్తే చ విఖ్యాతః
పిష్పల్యాం చ భవేత్ త్రి
యాం,

పండం పద్మాదిసంఘాతే న
స్త్రీ స్యాద్దోషతా పుమాన్.

— డ త్రికం. —

కరండో మధుకోశాసికారం
డేషు దలాధకే

కూష్మాంధ్యమాయాం స్త్రీ
పుంసే కర్కారౌ చ గణాం
తరే. ౨౭. భూజాంతరే

రండా—(స్త్రీ) ౧ పాంసులాయాం =
వ్యభిచారస్త్రీ, ౨ హస్తాదివర్జితే=హ
స్తములు మొదలగునవి లేనివాడు.

(త్రి)

వ్యాడః—(పు) ౧ హింస్రపశౌ=చంపే
మృగము, ౨ సర్పే=సర్పము.

శుండా—(స్త్రీ) ౧ పానగృహే = పాన
శాల, ౨ అంబుహస్తినీ=నీటిపనుగ,
౩ వేశ్యా = బోగముది, ౪ హస్తీ
హస్త=పనుగతుండము, ౫ సురాసు=
కల్లు.

శౌండః—(పు) ౧ మత్తే=మదించినవాడు,
౨ పిష్పల్యాం = పిష్పలీవృక్షము. (స్త్రీ)
(శౌండీ)

పండం—(పు) ౧ పద్మాదిసంఘాతే=పద్మా
దిసముదాయము, ౨ గోవతా=వృష
భము. (పు)

— మూడక్షరములుగల డకారాంత

శబ్దములు.

కరండః—(పు) ౧ మధుకోశ = తేనె
పేర, (తేనెతెట్ట) ౨ ఆసి = ఖడ్గము,
౩ కారండేషు = కన్నె లేడిపక్షి,
౪ దలాధకే = స్వయముగా పుట్టిన
సుప్త్య చెట్టు.

కూష్మాంధీ—(స్త్రీ) ౧ ఉమాయాం=పార్వ
తి, ౨ కర్కారౌ = గుమ్మడి, (పు) ౩
గణాంతరే = కూష్మాండమును గణవిశే
షము, ౪ భూజాంతరే = గర్భవిశే
షము.

థ కోదండం చావే నా నీవు
దంతరే, భువ్య

థో గారుడం త్వేడమంత్రే
మరకతేఽపి చ. ౨౮

తరండో బడిశీసూత్రబద్ధకా
ష్ఠాదికే ప్లవే, నౌకాయా
మసిన స్త్రీన్యాత్రింతిడిడింభ
చించయోః.

ద్రావిడో దేశభిజ్ఞతే సంఖ్యా
భి ద్వేదముఖ్యయోః,

నిర్గుండీ నీల శేఘాల్యాం సింధు
వారద్రుమేఽపి చ. ౩౦

ప్రచండో దుర్వహే శ్వేత
కరవీరే ప్రతాపిని,

ప్రకాండో న స్త్రీ విటపే
మూలశాఖాంతరే తరోః.
౩౧. శస్త్రే

పిచండ ఉదరే పశోరవయవే
పుమాన్,

కోదండం—(న) ౧ చావే=ధనుస్సు, ౨
నీవుదంతరే = దేశవిశేషము, (పు) ౩
భువి=కనుబొమ్మ.

కారుండం—(న) ౧ త్వేడమంత్రే=విష
మంత్రము, ౨ మరకతే=మరకతము.

తరండః—(పు) ౧ బడిశీసూత్రబద్ధకా
ష్ఠాదికే=గాలముదారముగట్టినకొయ్య
లోనగునది, ౨ ప్లవే=తెప్పకొయ్య, ౩
నౌకాయాం=ఓడ, ౪ తింతిడిడింభ =
చింతగున్న, ౫ చించయోః=చింత చెట్టు.

ద్రావిడః—(పు) ౧ దేశభిజ్ఞతే=ద్రావిడ
దేశమందుఁ బుట్టినవాఁడు, ౨ సంఖ్యా
భిత్ = సంఖ్యావిశేషము, ౩ వేద
ముఖ్యయోః=వేదముఖ్యము.

నిర్గుండీ—(నీ) ౧ నీలశేఘాల్యాం = నల్ల
వావిలిచెట్టు, ౨ సింధువారద్రుమే =
వావిలిచెట్టు.

ప్రచండః—(పు) ౧ దుర్వహే=అసాధ్య
మగువాఁడు, ౨ శ్వేతకరవీరే=తెల్ల
గన్నేరు, ౩ ప్రతాపిని = ప్రతాపము
గలవాఁడు.

ప్రకాండః—(పు) ౧ విటపే=వృక్షముల
యొక్క కొమ్మలచివ్రుల్లు మొదలయిన
వాని సమూహము, ౨ తరోః=వృక్ష
ముయొక్క, మూలశాఖాంతరే=మొ
దలుకుకొమ్మలకు మధ్యభాగము, ౩
శస్త్రేప్రశస్తమైనది.

పిచండః—(పు) ౧ ఉదరే = పొట్ట. ౨
పశోః=పశువుయొక్క, అవయవే=అవ
యము.

పూత్యండా గంధకీటపి త
థా జంత్యంతరే పుమాన్.

వరండా ఽప్యంతరే వేద్యా
స్సమూహముఖరోగయోః,

వారుండీ ద్వారపిండాన్త్రీ
ఫణినాం రాజకే పుమాన్.
33.న త్రియాం నేకపాత్రే
చ మలేక్ష్యః శ్రవణస్యచ,

భేరుండా దేవతాభేదా య
క్షీణ్యంతరయోః త్రియాం.

3౪. భయానకే వాచ్యవ
త్స్వితే

మూర్తాండః క్రోడసూర్య
యోః,

మారుండాండే భుజింగీనాం
మార్గే గోమయమండలే.

వరండా సారికావర్తిః శాస్త్ర
భేదే చ యోషితి,

వితండా వాదభేదే స్వాత్మ
చ్చీశాకే శిలాహ్వయే. 3౬.

పూత్యండాః—(పు) ౧ గంధకీట=కస్తూరి
మృగము, ౨ జంత్యంతరే=జంతువిశే
షము.

వరండాః—(పు) ౧ అంత రేవేద్యాః=వేదిక
యొక్క మధ్యభాగము, ౨ సమూహ
=సముదాయము, 3 ముఖరోగయోః
= ముఖరోగము.

వారుండీ—(నీ) ౧ ద్వారపిండాన్త్రీ =
గడప, ౨ ఫణినాం = సర్పములయొ
క్క, రాజకే = రాజు, 3 నేకపాత్రే =
ఒడలోనీళ్లు పారపోసే కొయ్యపా
త్ర, ౪ అక్ష్యమలే = కంటిమలినము,
(పు) ౫ శ్రవణస్య = చెవిమలినము
(గుబిలి.)

భేరుండా—(నీ) ౧ దేవతాభేదా = దేవ
తావిశేషము, ౨ యక్షీణ్యంతరయోః
=యక్షిణీవిశేషము, 3 భయానకే =
భయానకరసముగలది. (త్రి)

మూర్తాండః—(పు) ౧ క్రోడ=పంది, ౨
సూర్యయోః=సూర్యుడు.

మారుండాః—(పు) ౧ భుజింగీనాం=సర్ప
ములయొక్క, అండే=గుడ్డు, ౨ మా
ర్గే=మార్గము, 3 గోమయమండలే=
గోమయముచే జేయబడినమండలము.

వరండా—(నీ) ౧ సారికా=గోరువంక, ౨
వర్తిః=సుగంధ ద్రవ్యాదులు గూర్చిన
గండపుముద్ద, 3 శాస్త్రభేదే = శాస్త్ర
ములలోనొకటి.

వితండా—(నీ) ౧ వాదభేదే = స్వపక్ష
స్థాపనములేని వాదవిశేషము, ౨ కచ్చీ

కరవీర్యామపి స్త్రీ స్యాత్	శాకే=కచ్చీశాకము, 3 శిలాహ్మయే=శిలాజిత్తు, ౪ కరవీర్యాం = గన్నేరు చెట్టు.
శిఖండో బర్హచూడయోః,	శిఖండః—(పు) ౧ బర్హ=నెమలిపురి, ౨ చూడయోః=జుట్టు.
శరండస్తు పుమాన్ధూరై శర తే భూషణాంతరే. 32	శరండః—(పు) ౧ ధూరై = వంచకుడు, ౨ శరతే = కుసుమపువ్వు కూర, 3 భూషణాంతరే = భూషణ భేదము.
— డ చతుష్కం. —	
అపోగండస్తు బలిభే వికలాం గే శిశావపి,	నాల్గక్షరములుగల డకాగాంత శబ్దములు. అపోగండః—(పు) ౧ బలిభే = ఒడలు నిండా ముడతలుగలవాడు, ౨ వికలాంగే = వికలమైన అవయవముగలవాడు, 3 శిశౌ=శిశువు.
అతిగండో యోగభేదే బృ హద్గండే తు వాచ్యవత్.	అతిగండః—(పు) ౧ యోగభేదే = పంచాంగయోగభేదము, ౨ బృహద్గండే = గొప్పగండముగలవాడు. (వి. నిఘ్నము.)
చక్రవాడోఽద్రిభేదేస్యాత్	చక్రవాడః—(పు) ౧ అద్రిభేదే=పర్వత విశేషము.
చక్రవాడం తు మండలే,	చక్రవాడం—(న) ౧ మండలే=మండలాకారదిక్పరమాహము.
జలరుండో జలావర్తైవయో రేణౌ భుజంగమే. 3౯	జలరుండః—(పు) ౧ జలావర్తై=సుడి, ౨ రయోరేణౌ=తుంపురు, 3 భుజంగమే =సర్పము.
దేవతాడః సైంహికేయే జీ మూలే చ హుతాశనే,	దేవతాడః—(పు) ౧ సైంహికేయే = రావళువు, ౨ జీమూలే=మేఘము, 3 హుతాశనే=అగ్నిహోత్రము.

అథ వాతహుడా వాత్యా
రాజశోణితయోరపి. రం.
పిచ్చిలసోఢికాయాం చ
వామాయామపి యోషితి.

ఇతి డాంతవర్గః.

— డైకమ్. —

ఢో ఢక్కాయాం పుమా
నుక్తః శుని తస్య చ లాం
గులే,

— ఢ ద్వికం. —

గూఢం రహసి గుప్త్యా చ
న ద్వయోస్సంవృతే త్రిషు.

దృఢం స్థూలే నితాంతే చ
ప్రగాఢే బలవత్వపి,

మాఢిః స్త్రీ పత్రపంక్తా చ
దైన్యస్యాపి ప్రకాశనే ౨

మూఢస్త తంద్రితే బాలే

రాఢా స్త్రీ శుద్ధశోభయోః.,

రూఢం జాతే ప్రసిద్ధే చ

వాతహుడా—(స్త్రీ) ౧ వాత్యా = సుడి
గాలి, ౨ రాజశోణితయోః = రాజ
రక్తము, ౩ పిచ్చిలసోఢికాయాం =
చమురుక్రక్కుచున్నబుడగ, ౪ వా
మాయాం=సుందరస్త్రీ.

ఇది డాంతవర్గము.

ఏకాక్షర ఢశబ్దములు.

ఢః—(పు) ౧ ఢక్కాయాం=ఢక్కావా
ద్యము, ౨ శుని=కుక్క, ౩ తస్యచ
లాంగులే=ఆకుక్కతోడ.

రెండక్షరములుగల ఢకారాంత
శబ్దములు.

గూఢం—(న) ౧ రహసి = రహస్యము,
౨ గుప్త్యా = మర్తస్థానము, ౩ సం
వృతే=దాచబడినది. (త్రి)

దృఢం—(న) ౧ స్థూలే=లావు, ౨ నితాం
తే=మిక్కిలి, ౩ ప్రగాఢే=గాఢమైనది,
౪ బలవత్వపి = బలముగలది.

మాఢిః—(స్త్రీ) ౧ పత్రపంక్తా=మకరికాది
పత్రరచన, ౨ దైన్యస్యాపిప్రకా
శనే = దైన్యముయొక్క ప్రకాశము
జేయుట.

మూఢః—(పు) ౧ తంద్రితే=అలసతగల
వాడు, ౨ బాలే=బాలుడు.

రాఢా—(స్త్రీ) ౧ శుద్ధ = శుద్ధమైనది, ౨
శోభయోః=కాంతి.

రూఢం—(న) ౧ జాతే=పుట్టినది, ౨ ప్ర
సిద్ధే=ప్రసిద్ధమైనది.

బాధం దృఢప్రతిజ్ఞయోః. 3

ప్ర్యాఢస్సంహతవిన్యస్తపృథు
లేష్వభిధేయవత్,

వోధా నా భారికే సూతే

శంధస్సాన్వత్పంసి గోపతౌ. ర
ఆకృష్టాండే వర్షవరే తృతీ
యాప్రకృతావపి,

షోధా తితిత్సానంయుక్తే శక్తే
చావ్యభిధేయవత్. ౫

— ధ-త్రికం. —

అధ్యూధా కృతసాపత్న్యనా
ర్యా

మధ్యూడ ఈశ్వరే,

ఆషాఢో వ్రతినాం దండే
మాసే మలయపర్వతే. ౬.
స్త్రీ పూర్ణిమాయా

బాధం—(న) ౧ దృఢ = గట్టిది, ౨ ప్రతి
జ్ఞయోః = ప్రతిజ్ఞ.

ప్ర్యాఢః—(పు) ౧ సంహత = కలుసు
కున్నది, ౨ విన్యస్త = ఉంచబడి
పృథులే = గొప్పది, (విశేష్యనిఘ్నము.)

వోధా—(పు) ౧ భారికే = భారము
మోయువాడు, ౨ సూతే = సారధి.

శంధః—(పు) ౧ గోపతౌ = ఆబోతు, ౨
ఆకృష్టాండే = తీసివేయబడినవృషణ
ములుగల వర్షవరే = నపుంసకుడు
(భోజ్జావాడు), 3 తృతీయాప్రకృ
తౌ = నపుంసకుడు.

షోధా—(స్తీ) ౧ తితిత్సానంయుక్తే = ఓర్పు
గలవాడు, ౨ శక్తే = సమర్థతగల
వాడు. (త్రి)

— మూడక్షరములుగల ధ-కారాంత
శబ్దములు.

అధ్యూడా—(స్తీ) ౧ కృతసాపత్న్యనా
ర్యా = చేయబడిన సమానపతిగల
ఆడుది (వెద్దపెండ్లాము.)

అధ్యూఢః—(పు) ౧ ఈశ్వరే = అధీశ్వ
రుడు.

ఆషాఢః—(పు) ౧ వ్రతినాం = వ్రత
స్థుల యొక్క బ్రహ్మచారులయొక్క,
దండే = దండము, ౨ మాసే = ఆషాఢ
మాసము, 3 మలయపర్వతే = మలయ
పర్వతము, ౪ పూర్ణిమాయా = ఆషాఢ
పూర్ణిమ, (స్తీ) ఆషాఢీ.

మాలిధం పాదన్యాసేఽశితే త్రిషు,	ఆలీధం—(న) ౧ పాదన్యాసే=పాదవిన్యా సము, ౨ అశితే = భుజింపబడినది. (త్రి)
ఉదూధమూఢే స్థూలే ప్యా	ఉదూధం—(న) ౧ ఉదూఢే=పెండ్లియైనది, ౨ స్థూలే=స్థూలమైనది.
దుపోఢో నికటోఢయోః ౨	ఉపోఢః—(పు) ౧ నికట=సమీపము, ౨ ఉపోఢయోః=వహింపబడినది.
ప్రగాఢః కృచ్ఛదృఢయోః	ప్రగాఢః—(పు) ౧ కృచ్ఛ=కృచ్ఛము, ౨ దృఢయోః=దృఢము.
ప్రమీఢో మూత్రితే ఘనే	ప్రమీఢః—(పు) ౧ మూత్రితే = మూత్రముజేయబడినది, ౨ ఘనే = మేఘము.
ప్రరూఢో జరతే బద్ధమూలే	ప్రరూఢః—(పు) ౧ జరతే = (వెద్దది) వృద్ధుడు, ౨ బద్ధమూలే=పాతుకున్న వేళ్లుగలది.
వారూఢ ఇత్యయం. ౮. వస్త్రాంచలే కపాటేఽగ్నౌ పంజరే శంబలేఽపి చ,	వారూఢః—(పు) ౧ వస్త్రాంచలే = బట్ట కొంగు, ౨ కపాటే = కవాటము, ౩ అగ్నౌ=అగ్ని, ౪ పంజరే=పంజరము, ౫ శంబలే=దారిబత్తెము.
విరూఢోఽంకురితే జాతే	విరూఢః—(పు) ౧ అంకురితే = మొలచి నది, ౨ జాతే=పుట్టినది.
విగూఢో గర్హితేఽపి చ. ౯. గుప్తేఽపి త్రిషు	విగూఢః—(త్రి) ౧ గర్హితే=నిందించబడి నది, ౨ గుప్తే=దాచబడినది.
సంరూఢః ప్రాఢే చాంకురితే త్రిషు,	సంరూఢః—(త్రి) ౧ ప్రాఢే=ప్రాఢమైనది, ౨ అంకురితే=అంకురించబడినది.
సమూఢః పుంజితే భుగ్నే స వ్యోజాతేఽనువృత్తే. ౧౦	సమూఢః— ౧ పుంజితే = ప్రోగుచేయఁ బడినది, ౨ భుగ్నే=విరిగినది, ౩ సవ్యో జాతే=అప్పుడేపుట్టినది, ౪ అనువృత్తే= ఉపద్రవమొందనిది.

● ధ చతుష్కం. ●

అధ్యారూఢం సమారూఢే
అభ్యధికే చాభిధేయవత్,

ఖట్వారూఢః శ్రితే ఖట్వా
మవినీతే చ వాచ్యవత్.

ప్రత్యాలీఢం తు చరణన్యాయ
సభేదేఽశితే త్రిషు.

ఇతి ధాంతవర్గః.

● ణైకం. ●

ణః పుమాన్బిందుదేవే స్యా
ద్యూషణే గుణవర్జితే, పానీ
యనిలయేఽపీతి కేచిదాచు
ర్విపశ్చితః. ౧

● ణ ద్వికం. ●

అణుర్వీహివిశేషేన్యాత్పుంసి
సూక్ష్మేఽభిధేయవత్.

అణిరాణివదత్తాగ్ర కీలా శ్రిసీ
మసు ద్వయోః. ౨

ఉష్ణో గ్రీష్మే పుమాన్దత్తాశీత
యోరన్యలింగకః,

నాలుగక్షరములుగల ధకారాంత

శబ్దములు.

అధ్యారూఢం—౧ సమారూఢే = నిశ్చ
యమైనది, ౨ అభ్యధికే = మిక్కిలి
యెక్కువైనది. (త్రి)

ఖట్వారూఢః—౧ శ్రితే ఖట్వాం = మం
చమునెక్కినవాడు, ౨ అవినీతే=నీతి
శూన్యుడు (త్రి)

ప్రత్యాలీఢం—౧ చరణన్యాయసభేదే=ఎడ
మకాలు ముందునకు సాచినిలుచుట,
౨ అశితే=తినబడినది. (త్రి)

ఇది ధాంతవర్గము.

ఏకాక్షర ణశబ్దములు.

ణః—(పు) ౧ బిందుదేవే = బుద్ధదేవతా
విశేషము, ౨ భూషణే = సొమ్ము. ౩
గుణవర్జితే=గుణవిహీనుడు, ౪ పానీ
యనిలయే=చలివేందర.

రెండక్షరములుగల ణకారాంత

శబ్దములు.

అణుః—(పు) ౧ వ్రీహివిశేషే = వడ్డలో
భేదము ౨ సూక్ష్మే=సూక్ష్మమైనది. (త్రి)

అణిః—(పు) ౧ అణివత్ = అణిశబ్దము
వలెనే, అత్తాగ్రకీల = బండియిరుసు
తుదిమేకు, ౨ అశ్రి = ఆయుధముల
అంచు, ౩ నీషసు = పొలిమేర (పు)

ఉష్ణః—(పు) ౧ గ్రీష్మే = గ్రీష్మర్తువు, ౨
దత్త = సమర్థుడు, ౩ అశీతయోః =
వేడియైనది. (విని.)

ఊర్ణా మేషాదిలోమ్ని స్యా
దంతరావర్తకే భ్రువోః. 3

కర్ణః పృథాజ్యేష్ఠసుతే సువ
ర్ణాలా శ్రుతావపి,

క్షణః పరోత్సవవ్యాపారే
ఘమానేఽవ్యనేహసః. ౪

కణా జీరకకుంభీర మక్షికా
పిప్పలీఘ చ,

కణ్వోఽతిసూక్ష్మే ధాన్యాంశే

కాణః కాకై కచక్షుషోః. ౫

కీర్ణం దత్తే చ విక్షిప్తే హిం
సితేఽవ్యభిధేయవత్,

కుణిస్తున్నకవృక్షే నాకుకరే
త్వభిధేయవత్. ౬

కృష్ణస్త్యత్యవతిపుత్రే వాయ
నే కేశవేఽర్జునే,

ఊర్ణా—(సీ) ౧ మేషాదిలోమ్ని = మేకలు
మొదలగు వానిలోమము, ౨ భ్రువోః
= కనుబొమ్మలయొక్క, 3 అంతరా
వర్తకే = మధ్యసుడి

కర్ణః—(పు) ౧ పృథాజ్యేష్ఠసుతే = కుంతీ
జ్యేష్ఠపుత్రుడు, ౨ సువర్ణాలా = ఏడా
కులపాన్న చెట్ల వరుస, 3 శ్రుతా =
చెప్పి.

క్షణః—(పు) ౧ పర్వ = పర్వము, ౨ ఉత్సవ
= ఉత్సవము, 3 వ్యాపారేఘ = వ్యాపా
రము, 3 అనేహసః మానే = కాల
మాననిశేషము.

కణా—(సీ) ౧ జీరక = జీలకఱ్ఱచెట్టు, ౨
కుంభీర = మొసలి, 3 మక్షికా = ఈగ
౪ పిప్పలీఘ = పిప్పలీగె.

కణః—(పు) ౧ అతిసూక్ష్మే = అతి
సూక్ష్మమైనది, ౨ ధాన్యాంశే =
నూకలు.

కాణః—(పు) ౧ కాక = కాకి, ౨ ఏకచ
క్షుషోః = ఒకకంటివాడు.

కీర్ణం—(న) ౧ దత్తే = ఇవ్వబడినది, ౨
విక్షిప్తే = చివ్వుబడినది, 3 హింసితే =
హింసజేయబడినది. (వి. నిఘ్న).

కుణిః—(పు) ౧ తున్నకవృక్షే = నంది
వృక్షము, ౨ నాకుకరే = ఊచచేతుల
వాడు, పొట్టిచేతులవాడు.

కృష్ణః—(పు) ౧ సత్యవతిపుత్రే = సత్యవతి
కొమరుడగు వ్యాసుడు, ౨ వాయ
నే = కాకి, 3 కేశవే = విష్ణుమూర్తి, ౪
అర్జునే = అర్జునుడు.

కృష్ణా స్యాద్రాపదీనీకణా
ద్రాక్షుసు యోషితి. ౨. మే
చకే వాచ్యలింగస్సాన్వితోక్తి
జే మరిచలోహయోః,

కోణో వాద్యప్రభేదే స్యా
ద్విణాదీనాం చ వాదనే. ౧
ఏకదేశే గృహాదీనామశ్రే
చ లగుడేఽపి చ,

గణః ప్రమథసంఖ్యాఘే చం
డానైన్యప్రభేదయోః. ౯

గుణో మార్గావ్యమప్రధానే
రూపాదౌ సూద ఇంద్రి
యేత్యాగశౌర్యాదిసత్త్వాది
సంధ్యాద్యా వృత్తిరజ్ఞాప.
శుక్లాదావపి పట్వాం చ

కృష్ణా—(సీ) ౧ ద్రాపదీ=ద్రాపదీ దేవి, ౨
నీలీ=నీలిచెట్టు, ౩ కణా=నల్లజీలకఱ్ఱ,
౪ ద్రాక్షుసు=ద్రాక్షతీగ, ౫ మేచకే
=నల్లనిది. (వి. నిఘ్ను) (న) ౬ మరిచ =
మిరియములు, ౭ లోహయోః =
ఇనుము.

కోణః—(పు) ౧ వాద్యప్రభేదే=వాద్య
విశేషము, ౨ వీణాదీనాం=వాదనే=వీణా
దివాద్యములయొక్క-వాదనము, ౩
గృహాదీనాం=గృహము మొదలగువా
ట్లయొక్క, ఏకదేశీ = ఒకభాగము,
౪ అశౌ = అంచు, ౫ లగుడే =
దండము.

గణః—(పు) ౧ ప్రమథ=ప్రమథగణము,
౨ సంఖ్యా=లెక్కించుట, ౩ ఓఘే=
సముదాయము, ౪ చండా = నల్ల
కచోరము, ౫ నైన్యప్రభేదయోః =
నైన్యవిశేషము. (అనగా 27 ఏను
గులు, 27 రథములు, ౪1 గుఱ్ఱ
ములు, 135 గురు బంట్లు గలనేన అని
భావము.)

గుణః—(పు) ౧ మార్గావ్యం=అల్లెతాడు,
౨ అప్రధానే = ప్రధానము కానిది,
౩ రూపాదౌ = రూపాదిగుణము, ౪
సూదే = వంటవాడు, ౫ ఇంద్రియే=
ఇంద్రియము, ౬ త్యాగ = త్యాగాది
సద్గుణము, ౭ శౌర్యాది = శౌర్యాది
గుణము, ౮ సత్త్వాది=సత్త్వాదిగుణము
౯ సంధ్యాది = సంధివిగ్రహాది గుణ
ములు, ౧౦ ఆవృత్తి = ఆవృత్తిజేయ

గేష్ఠుర్నా గాయనే నటే,

ఘ్రాణం క్షీబం నాసికాయాం
ఘ్రాతే స్యాద్వాచ్యలింగ
కం. ౧౧

ఘృణా జుగుప్సాకృపయో

రథ చూర్ణీ కపర్దకే

చూర్ణో ధూతా త్సారభేదే
చూర్ణానివాసయుక్తిః.

జర్ణశ్చంద్రే చ వృక్షే చ

జిష్ఠుర్నా వాసవేఽర్జునే, జిత్వ
రేవాచ్యవత్

జీర్ణం పరిపక్వపురాణయోః.

ర్ఘూణిః క్రముకభేదేఽసి
దుష్టదైవశ్రుతౌశ్రీయాం,

త్రాణం తు త్రాయమాణా
యాం రక్షణే రక్షితేత్రిషు

డము, ౧౧ రజ్జుషు = త్రాడు, ౧౨
శుక్లాదా=శుక్ల కృష్ణాదిగుణము, ౧౩
వట్వాం=నల్లమట్టి.

గేష్ఠః—(పు) ౧ గాయనే = గానము, ౨
నటే=నటుడు.

ఘ్రాణం—(న) ౧ నాసికాయాం=ముక్కు—
౨ ఘ్రాతే = వాసన చూడబడినది.
(వి. ని)

ఘృణా—(సీ) ౧ జుగుప్సా = నింద, ౨
కృపయోః=దయ.

చూర్ణీ—(సీ) ౧ కపర్దకే = శివునిజటా
జూటము.

చూర్ణః—(పు) ౧ ధూతా=పాడి, ౨ త్సార
భేదే=లవణవిశేషము, చూర్ణాని (న)
౩ వాసయుక్తిః=గంధవాడి, (వాసన
కొరకుహర్పబడిన సుగంధవస్తువులు).

జర్ణః—(పు) ౧ చంద్రే = చంద్రుడు,
వృక్షే=చెట్టు.

జిష్ఠః—(పు) ౧ వాసవే=ఇంద్రుడు, ౨
అర్జునే=పార్థుడు, ౩ జిత్వరే = జయ
ముగలవాడు. (త్రి).

జీర్ణం—(న) ౧ పరిపక్వ=పండినది, ౨ పు
రాణయోః=పాతది.

ర్ఘూణిః—(సీ) ౧ క్రముకభేదే=వక్కులో
భేదము, ౨ దుష్టదైవశ్రుతి=దురదృష్ట
ము తెలిపెడివినికి (సీ).

త్రాణం—(పు) ౧ త్రాయమాణాయాం =
కలుకానుగుచెట్టు, ౨ రక్షణే=కాపా
డుట, ౩ రక్షితే = కాపాడబడునది.
(త్రి).

తీక్షణం సాముద్రలవణే విష
లోహజిముష్కకే, క్లిబం
జవాగ్రజే పుంసి తిగ్నాత్త
త్యాగినోశ్రిషు. ౧౫

తూణీ నీల్యాం నిషంగే నా

తృష్ణా స్యాత్తర్ష లిప్సయోః,

దీర్ఘో విదారితే భీతే

ద్రుణం చాపేఽలిని ద్రుణః.

దృణ్యంబుద్రోణికచ్చప్యో

దేష్టుర్దాతరి దుర్గమే

ద్రోణో ౭స్త్రియామాథకే
స్యాదాథవాప చతుష్టయే.
౧౭. పుమాః కృషీపతౌ
దగ్ధకాకే స్త్రీ నీవృదంతరే,
తథాకాష్టాంబువాహిన్యాం
గవాదిన్యామపీష్యతే. ౧౮

తీక్షణం—(న) ౧ సాముద్రలవణే = సము
ద్రపుష్ప, ౨ విష = విషము, ౩
లోహ=లోహము, ౪ ఆజి=యుద్ధము,
౫ ముష్కకే = మొక్కపుచెట్టు, ౬
జవాగ్రజే=వేగాతిశయము, (పు), ౭
తిగ్న = వేడికలది, ౮ ఆత్మత్యాగినోః=
ఆత్మత్యాగముచేయు వాడు. (త్రి)
(నైఋదాత.)

తూణీ—(నీ) ౧ నీల్యాం = నీలి చెట్టు,
౨ నిషంగే=అష్టులపొది. (పు.)

తృష్ణా—(నీ) ౧ తర్ష = దప్పిక, ౨ లిప్స
యోః=ఆశ.

దీర్ఘః—(త్రి) ౧ విదారితే=చీల్చబడినది,
౨ భీతే=భయపడినది.

ద్రుణం—(న) ౧ చాపే=ధనువు, ద్రుణః
(పు) ౨ అలిని = తేలు.

దృణీ—(నీ) ౧ అంబుద్రోణి = నీరుమో
యుపడవ, ౨ కచ్చప్యోః = ఆడు
తాజేలు.

దేష్టుః—(పు) ౧ దాతరి=దాత, ౨ దుర్గ
మే=పొందరానిది.

ద్రోణః—(స్త్రి) ౧ ఆథకే = తూము,
(ధాన్యపు కొలత), ౨ ఆథవాప
చతుష్టయే = నాలుగుతూములధాన్య
ము, (పుం) ౩ కృషీపతౌ = ద్రోణా
చార్యులు, ౪ దగ్ధకాకే = మూల
కాకి, (నీ) ౫ నీవృదంతరే = దేశాంత
రము, ౬ కాష్టాంబువాహిని = దోనె,
౭ గవాదిన్యాం=గోవులు మొదలగు
నవి.

పణో వరాటమానే స్యాన్తూ
లేయ కార్షపణే గ్రహే,
క్రయ్యశాకాట్టి కాద్యూత
వ్యవహారే భృతా ధనే.

పర్ణం పత్రే కింశుకే నా

పార్ణి స్యాదున్నదస్త్రియామ్,
స్త్రియాం ద్వయోనైస్స
పృష్ఠే పాదగ్రంథ్యధరేఽపి
చ, ౨౦

ప్రాణో హృన్తారుతే బోలే
కావ్యజీవేఽనిలేఽబలే, పుం
లింగః పూరితే వాచ్యలిం
గః పుంభూమ్ని చాసుషు.

పూర్ణశక్తే సమగ్రే నా పూ
రితే త్వభిధేయవత్,

ఫాణిర్దుడే కరంభే చ స్త్రి
యాం

వాణీ తు యోషితి. ౨౨.

పూతావపి సరస్వత్యాం

భూణః స్త్రీగర్భడింభయోః,

పణః—(న) ౧ వరాటమానే=గవ్యబగువు,
౨ మూలేయ=వెల, (కిమ్మత్తు) ౩ కార్ష
పణే=ముప్పది రెండుగురిగింజల బరువు
గల వెండి టంకము, ౪ గ్రహే=పం
దెము, ౫ క్రయ్యశాకాట్టికా=కూర
లమ్మవీధి, ౬ ద్యూత = జూదము, ౭
వ్యవహారే=వ్యవహారము, ౮ భృతా=
కూలి, ౯ ధనే=ధనము.

పర్ణం—(సీ) ౧ పత్రే=ఆకు, ౨ కింశుకే=
మోదుగుచెట్టు, (పు).

పార్ణి—(సీ) ౧ ఉన్నదస్త్రియాం=పిచ్చి
యాడువి. (సీ). ౨ సైస్సపృష్ఠే=సేన
యొక్క వెనుకభాగము, (పు) ౩ పాద
గ్రంథ్యధరే=కాలిమడము.

ప్రాణః—౧ హృన్తారుతే=హృదయమా
రుతము, ౨ బోలే=బాలింతబోలు, ౩
కావ్యజీవే = కావ్యముచే బ్రదుకు
వాడు, ౪ అనిలే=గాలి, ౫ అబలే=
బలహీనుడు, (పు) ౬ పూరితే=నింపబడి
నది. (ప్ర) ౭ అసుషు=ప్రాణములు, (పు).

పూర్ణః—(పు) ౧ శక్తే = సమర్థుడు, ౨
సమగ్రే=సంపూర్ణమైనది, ౩ పూరితే =
నిండింపబడినది. (ప్ర).

ఫాణిః—(సీ) ౧ గుడే=బెల్లము, ౨ కరం
భే=పొడిపిండి.

వాణీ—(సీ) ౧ పూతా=నేత, ౨ సరస
త్యాం=సరస్వతీదేవి.

భూణః—(పు) ౧ స్త్రీగర్భ=గర్భవతిగా
నుండుట, ౨ డింభయోః=బాలుడు.

మణిః స్త్రీపుంసయోరశ్చ జాతౌ
ముక్తాదికేఽపి చ ౨౩.
కంఠదేశే స్తనేఽజాయా
ర్లింగాగ్రేఽలింజరేఽపి చ,

మోణశ్శుష్కఫలే నక్రే మ
క్షికాఽహికరండయోః.

రణః కోణే క్వణే పుంసి సమ
రే పున్నపుంసకం,

రేణుః స్త్రీపుంసయోర్ధూలా
పుంలింగః పర్వతే పునః.

వర్ణో ద్విజాదిశుక్లాదియశో
గుణకథాసు చ, స్తుతౌ నా
న స్త్రీయాం భేదరూపాక్షర
విలేపనే. ౨౬

బాణస్యాద్దోస్తనే దైత్యభే
దే కేవలకాండయోః,

వాణా తు బాణమూలే స్త్రీ
నీలఝింట్యాం పునర్ద్వ
యోః. ౨౭

మణిః—(పు) ౧ అశ్చ జాతౌ = శిలాభేద
ము, ౨ ముక్తాదికే = ముత్యములు
మొదలగుమణులు, ౩ కంఠదేశే =
గొంతుక, ౪ అజాయాః స్తనే = మేఁక
మెడచన్నులు, ౫ లింగాగ్రే = శిశ్నా
గ్రము, ౬ అలింజరే = పెద్దబాన.

మోణః—(పు) ౧ శుష్కఫలే = ఎండిన
కాయ, ౨ నక్రే = మొసలి, ౩ మక్షి
కా = ఈగ, ౪ అహికరండయోః =
పాముల పెట్టె.

రణః—(పు) ౧ కోణే = నీణాదులు వాయిం
చుట, ౨ క్వణే = ధ్వని, ౩ సమరే =
యుద్ధము. (ష్ట)

రేణుః—(పు) ౧ ధూలా = దుమ్ము, ౨ పర్వ
తే = అప్పడము.

వర్ణః—(పు) ౧ ద్విజాది = బ్రాహ్మణాదికుల
ములు, ౨ శుక్లాది = తెలుపు మొదలగు
రంగులు. ౩ యశః = కీర్తి, ౪ గుణ
కథాసు = గుణము చెప్పట, ౫ స్తుతౌ =
స్తుతి, (ష్ట) ౬ భేద = భేదము, ౭
రూప = ఆకారము, ౮ అక్షర =
అక్షరము, ౯ విలేపనే = పై పూత
రంగు.

బాణః—(పు) ౧ గోస్తనే = ఆపుచన్ను,
౨ దైత్యభేదే = బాణాసురుఁడు, ౩
కేవల = ముఖ్యము, ౪ కాండయోః =
బాణము.

వాణా—(స్త్రీ) ౧ బాణమూలే = బాణపు
మూలము, ౨ నీలఝింట్యాం = నల్ల పూల
గోరంట. (షు).

వీణా విద్యుతి వల్లక్యాం

వృక్షిః పాండవచంద్రయోః,
త్రిషు నా యాదవే మేషే

వేణీ కేశస్య బంధనే. ౨౮. న
ద్యాదేరంతరే దేవతాలే

వేణుర్నృపాంతరే, త్వక్సా
రేఽపి చ పుంసీస్యాత్
శాణో మాషచతుష్టయే. ౨౯.
లోహదీనాం చ నికషే

శాణో ప్రావరణాంతరే,

శ్రాణం పక్ష్యే యవాగ్వాం స్త్రీ

శీర్ణం తనువిశీర్ణయోః. ౩౦.

శ్రేణిః స్త్రీపుంసయోః పంక్తౌ
సమానశిల్పిసంహతౌ,

శోణః కృశానా శ్యోనాకేలో
హితాశ్వే నదే పుమాన్.
౩౧. త్రిషు కోకనదచ్ఛాయే

వీణా—(సీ) ౧ విద్యుతి = మెరుపు, ౨
వల్లంక్యాం=వీణ.

వృక్షిః—(త్రి) ౧ పాండవ=పాండవులు,
౨ చంద్రయోః = చంద్రుడు, ౩
యాదవే = యాదవుడు, ౪ మేషే=
మేక.

వేణీ—(సీ) ౧ కేశస్యబంధనే = కేశ
ములబంధము, ౨ నద్యాదేరంతరే
= ఏటిపాయ, దేవతాళి = దేవతాటి
చెట్టు.

వేణుః—(పు) ౧ నృపాంతరే = రాజవిశే
షము, ౨ త్వక్సారే=వెదురు.

శాణః—(పు) ౧ మాషచతుష్టయే =
నాలుగుమినువగింజలయెత్తు, ౨ లోహ
దీనాంచనికషే = సానరాయి (ఒరపిడి
రాయి.)

శాణః—(పు) ౧ ప్రావరణాంతరే = ఉత్త
రీయవస్త్రవిశేషము.

శ్రాణం—(న) ౧ పక్ష్యే = పక్ష్యమైనది, ౨
యవాగ్వాం=గంజి. (సీ)

శీర్ణం—(న) ౧ తను = తక్కువైనది, ౨
విశీర్ణయోః=యెండినది.

శ్రేణిః—(పు) ౧ పంక్తౌ=వరుస, ౨ సమా
నశిల్పిసంహతౌ = సమానలగు శిల్పి
సముదాయము.

శోణః—(పు) ౧ కృశానా=అగ్నిహోత్ర
ము, ౨ శ్యోనాకే=దుండిగపు చెట్టు, ౩
లోహితాశ్వే = యెఱ్ఱనిగుఱ్ఱము, ౪
నదే = నదము, ౫ కోకనదచ్ఛాయే =
రక్తోత్పలపురంగు (త్రి)

స్థాణుః కీలే హ రే పుమాన్,
 అస్త్రీ ధ్రువేఽ

ధస్థూణా స్వాత్సూర్త్యాం
 స్తంభే గృహస్య చ. 3.2

—ణ త్రికం. —

అరుణోఽవ్యక్త రాగేఽరే
 సంధ్యారాగే ఽర్కసార
 థా, నిశ్శబ్దే కపిలేకుష్ఠభేదే
 నా గుణిని త్రిషు. 3.3

అరుణాఽతివిమాశ్వామూమం
 జిహ్వాత్రివృతాసు చ,

అరణిర్వహ్నిమంభే నా ద్వ
 యోర్నిర్వధ్యదారుణి. 3.4

అభీక్ష్యం తు భృశే నిత్యే త
 ద్యుక్తక్రియయోత్త్రిషు,

ఇంద్రాణీ కరణే స్త్రీణాం పా
 లోమీసింధువారయోః.

స్థాణుః—(పు) ౧ కీలే=చిలుకకొయ్య, ౨
 హ రే=రుద్రుడు, ౩ ధ్రు వే=ధ్రువుడు.
 (మృ.)

స్థూణా—(స్తీ) ౧ సూర్త్యాం = రజతము
 మొదలగు లోహజాతులచే జేయ
 బడిన విగ్రహము, ౨ గృహస్యస్తం
 భే=గృహముయొక్క స్తంభము.

—మూడక్షరములుగల ణకారాంత
 శబ్దములు.

అరుణః—(పు) ౧ అవ్యక్త రాగే=స్పష్టము
 గాని ఎటుపు, ౨ అరే=సూర్యుడు
 ౩ సంధ్యారాగే = సంధ్యారాగము,
 ౪ అర్కసారథా = సూర్యసారథి, ౫
 నిశ్శబ్దే=నిశ్శబ్దమైనది, ౬ కపిలే=కపిల
 వర్ణము, ౭ కుష్ఠభేదే=కుష్ఠభేదము, ౮
 గుణిని = ఎఱ్ఱనిరంగులది (త్రి).

అరుణా—(స్తీ) ౧ అతివిమా=అతివస, ౨
 శ్వామూ = ప్రేంఖణపుచెట్టు, ౩ మం
 జిహ్వా=మంజిష్ఠపుతీగ, ౪ త్రివృతాసు=
 తెల్ల తెగడ.

అరణిః—(పు) ౧ వహ్నిమంభే=కూరనెల్లి
 చెట్టు, ౨ నిర్వధ్యదారుణి = అగ్నిని
 మథించే దారువిశేషము.

అభీక్ష్యం—(అవ్య) ౧ భృశే = మిక్కిలి
 ౨ నిత్యే = ఎల్లప్పుడు, ౩ తద్ద్యుక్త
 క్రియయోః = ఎల్లప్పుడు కర్తృగల
 వారలు (త్రి).

ఇంద్రాణీ—(స్తీ) ౧ స్త్రీణాంకరణే =
 స్త్రీలయొక్క రతిబంధవిశేషము, ౨

	పాలోమి=ఇంద్రునిభార్య, 3 సింధు వారయోః=వావిలి చెట్టు.
ఈరిణం తూషరే శూన్యేఽ	ఈరిణం—(న) ౧ ఊషరే=చపటిభూమి, ౨ శూన్యే=పంటలు లేనిభూమి.
షీక్షణం దర్శనే దృశి,	ఈక్షణం—(న) ౧ దర్శనే=చూచుట, ౨ దృశి=నేత్రము.
ఊషణం మరిచే క్షీబం కణా యామూషణా త్రియాం.	ఊషణం—(న) ౧ మరిచే = మిరియాలు, ఊషణా (సీ) ౨ కణాయాం = పిప్పలి. (జీలకఱ్ఱ)
ఏషణీ వ్రణమార్గానుసారి ణ్యాం చ తులాభిది,	ఏషణీ—(సీ) ౧ వ్రణమార్గానుసారిణ్యాం = వ్రణవమార్గము ననుసరించునది, ౨ తులాభిది = త్రాసులో భేదము.
కరుణస్తు రనే వృక్షే	కరుణః—(పు) ౧ రనే = కరుణరసము, ౨ వృక్షే=నిష్పచెట్టు.
కృపాయాం కరుణామతా.	కరుణా—(సీ) ౧ కృపాయాం=దయ.
కత్త్రణం తృణభిత్పృశ్నోః	కత్త్రణం—(న) ౧ తృణభిత్=కామంచి గడ్డి, ౨ పృశ్నోః = నాచు.
కరణం హేతుకర్తణోః, వణి జాదా హస్తలేపే నృత్య గీతప్రభేదయోః. 3౮. క్రి యాభేదేంద్రియక్షేత్రకా యసంవేశనేషు చ, కాయస్థే సాధనే క్షీబం పుంసి శూ ద్రావిశోస్సుతే. 3౯	కరణం—(న) ౧ హేతు=కారణము, ౨ కర్తణోః = కర్త, 3 వణిజాదా=వర్త కులు మొదలగువారులు, ౪ హస్త లేపే=హస్తముచేపూయుట, 5 నృత్య= నృత్యవిశేషముయొక్క, ౬ గీతప్రభే దయోః = గీతవిశేషముయొక్క, క్రియాభేదే = వ్యాపారవిశేషము, ౭ ఇంద్రియ=ఇంద్రియము, ౮ క్షేత్ర= వరిపాలము, ౯ కాయ=శరీరము, ౧౦ సంవేశనేషు=రతికర్త, ౧౧ కాయస్థే= లెక్కలువ్రాయు గ్రామకరణము, ౧౨

కల్యాణమక్షయస్వర్గే మంగ
లేఽపి నపుంసకం,
కంకణం కరభూషాయాం
సూత్రమండనయోరపి. ౪౦

కరేణుర్జయోషాయాం శ్రీ
యాం పుంసి మతంగజే,

కార్తణం మంత్రతంత్రాది
యోజనే కర్త లేఽపి చ.

కాకిణీ పణతుర్యాంశే మాన
దండే చ దృశ్యతే, కృష్ణ
లైకవరాట్యోస్సాన్యదున్తాన
స్యాంశకేఽపి చ. ౪౧

కారణం కరణే హేతువధ
యోశ్చ నపుంసకం, శ్రీ
యాతనాయాం

కుర్వాణో భృత్యకారకయో
శ్రీఘ. ౪౩

కృపాణః ఖడ్గే ఛురికాకర్త
రోఽపి యోషితి,

సాధనే=సాధనము, ౧౩ శూద్రావిశో
స్సుతే = కోమటికి కాపుదానియందు
బుట్టినవాడు.

కల్యాణం—(న) ౧ అక్షయస్వర్గే=అక్ష
యస్వర్గము, ౨ మంగళే=శుభము.

కంకణం—(న) ౧ కరభూషాయాం=కడి
యము, ౨ సూత్ర=చేలికికట్టుదారము,
౩ మండనయోః=అలంకారము.

కరేణుః—(సీ) ౧ గజయోషాయాం =
ఆడేనుగు, ౨ మతంగజే = మగయే
నుగు. (పు)

కార్తణం—(న) ౧ మంత్రతంత్రాదియో
జనే=మంత్రతంత్రములుసమకూర్చుట,
౨ కర్తలే=కర్తములు సక్రమముగాఁ
జేయువాడు.

కాకిణీ—(ఈ) ౧ పణతుర్యాంశే = పణ
ములో నాల్గవంతు, ౨ మానదండే
= కోలబద్ధ, ౩ కృష్ణలా = గురుగింజ
తీగె, ౪ ఏకవరాటి = ఒకగవ్వ, ౫
ఉన్తానస్యాంశకే = తూనికలో నొక
భాగము.

కారణం—(న) ౧ కరణే=సాధనము, ౨
హేతు=హేతువు, ౩ వధయోః=చం
పుట, ౪ యాతనాయాం=తీవ్రవేదన
యను నరకము. (సీ)

కుర్వాణః—(పు) ౧ భృత్య = బంటు, ౨
కారకయోః=పనిచేయువాడు.

కృపాణః—(పు) ౧ ఖడ్గే = కత్తి, ౨
ఛురికా=చూరకత్తి, ౩ కర్తరోఽపి =
కత్తెర.

కృపణస్తు క్రిమా పుంసే మం
దకుత్సితయోత్త్రిషు. రర

క్షేపణం ప్రేరణే నౌకాదండ
జాలభిదోత్త్రిష్యాం,

గ్రహణం స్వీకారాదరకరో
పరాగోపలబ్ధివందిషు. రగి

స్యాద్ధ్రామణీః ప్రథానేఽధి
పతౌ త్రిషు నాపితే పుంసి,

గ్రామీణా నీలికాయాం స్త్రీ
గ్రామోద్భూతే లబ్ధిధేయ
పతౌ. రఁ

గోకర్ణోఽశ్వతరే సర్వసారం
గేచ గణాంతరే, అంగుష్ఠా
నామికోన్తానే

గోకర్ణీ మూర్వికౌషధౌ. రఁ

చరణోఽస్త్రీ బహ్వృచాదౌ
మూలే గోత్రే పదేఽపి చ,
భ్రమణే భక్షణే చాఽపి
నపుంసక ఉదాహృతః రర

కృపణః—(పు) ౧ క్రిమా=పురుగు, (త్రి)
౨ మంద=మందమతి, ౩ కుత్సితయోః
=కృత్రిముడు.

క్షేపణం—(న) ౧ ప్రేరణే = ప్రోత్స
హించుట, ౨ నౌకాదండ = పడవ
నడుపులెడ్డు, (సీ) ౩ జాలభిదః =
వల.

గ్రహణం—(న) ౧ స్వీకార=తీసికొనుట,
౨ ఆదర=ఆదరము, ౩ కర=హస్తము,
ర ఉపరాగ=గ్రహణము, గి ఉపలబ్ధి=
ప్రాప్తి, ఁ వందిషు=స్తోత్రపాఠకుడు.

గ్రామణీః—(త్రి) ౧ ప్రథానే=ప్రథాని,
(మంత్రి) ౨ అధిపతౌ=గ్రామాధికారి
౩ నాపితే=మంగలివాడు.

గ్రామీణా—(స్త్రీ) ౧ నీలికాయాం=నీలి
చెట్టు, ౨ గ్రామోద్భూతే=గ్రామము
లోపుట్టినది. (త్రి)

గోకర్ణః—(పు) ౧ అశ్వతరే = కంచర
గాడిద, ౨ సర్వ=సాము, ౩ సారంగే
= కణుజు, ర గణాంతరే=ప్రమథగణ
విశేషము, గి అంగుష్ఠానామికోన్తానే=
లోడిలెడ్డు.

గోకర్ణీ—(సీ) ౧ మూర్వికౌషధౌ=చాగ
చెట్టు.

చరణః—(పు) ౧ బహ్వృచాదౌ = ఋ
క్కాఖాదులు, ౨ మూలే=వేరు, ౩
గోత్రే=వంశము, గి పదే=పాదము,
ఁ భ్రమణే = తిరుగుట, ర భక్షణే=
తినుట.

జరణం జీరకాఽజాజీహంగు
సావర్చలేషు చ,

తరుణం కుబ్జపుష్పే నోరుబుకే
యూని తు త్రిషు. ౪౯

తరణిర్ద్యుమణౌ పుంసే కుమా
రీనౌకయోః శ్రీయాం

దక్షిణో దక్షిణోద్భూతసరల
చ్ఛందవర్తిషు. ౫౦. ఆరా
మే త్రిషు యజ్ఞాదివిధిదానే
దిశి శ్రీయాం

ద్రవిణం న ద్వయోర్విత్తే
కాంచనే చ పరాక్రమే.

దారుణో రసభేదే నా త్రిషు
తు స్యాద్భయావహే

ద్రుఘణో ముద్గరేఽపి స్యా
ద్ద్రుహిణే చ పరశ్వధే. ౫౧

దుర్వర్ణం త్రిష్వసద్వర్ణే క్లిబ
మాలేయరూప్యయోః,

దౌర్వీణం మృప్తపర్ణే స్యా
ద్దౌర్వాయాంస్వరనేఽపిచ.

జరణం—(న) ౧ జీరక=జీలకఱ్ఱ, ౨ అజా
జీ=తెల్లజీలకఱ్ఱ, 3 హింగు = ఇంగువ,
౪ సావర్చలే=సావర్చలవణము.

తరుణం—(న) ౧ కుబ్జపుష్పే=పొట్లపూవు,
౨ ఉరుబుకే=ఆముదపు చెట్టు, (పు) 3
యూని=యావనుడు. (త్రి)

తరణిః—(పు) ౧ ద్యుమణౌ=సూర్యుడు, ౨
కుమారీ=ఓషధివిశేషము (కన్న కుమా
రియనునది) 3 నౌకయోః=పడవ. (సీ)

దక్షిణః—(పు) ౧ దక్షిణోద్భూత=దక్షిణ
దేశీయుడు, ౨ సరల = దేవదారు
వృక్షము, 3 ఛందవర్తిషు = అభిప్రా
యానువర్తి, (త్రి) ౪ ఆరామే =
తోట, ౫ యజ్ఞాదివిధిదానే=యజ్ఞాది
విధులలో నిచ్చుసంభావన, (సీ) ౬
దిశి=దక్షిణపుదిక్కు.

ద్రవిణం—(న) ౧ విత్తేధనము, ౨ కాం
చనే=బంగారము, 3 పరాక్రమే=పరా
క్రమము.

దారుణః—(పు) ౧ రసభేదే = వీరరసము,
౨ భయావహే = భయముకలుగ
జేయువాడు. (త్రి)

ద్రుఘణః—(పు) ౧ ముద్గరే = ఇనుప
గుడియ, ౨ ద్రుహిణే=బ్రహ్మదేవుడు,
3 పరశ్వధే=గండ్రగొడ్డలి.

దుర్వర్ణం—(త్రి) ౧ అసద్వర్ణే=పీనకుల
జుడు, ౨ ఔలేయ=నూగుదోస, (న)
3 రూప్యయోః=వెండి.

దౌర్వీణం—(న) ౧ మృప్తపర్ణే =
నల్లతుమికితకు, (మిరియపు చెట్టు) ౨

	దూర్వాయాం=గరికి, 3 స్వరనే=గరికి నుండి తీసినరసము.
ధర్మణస్తు పుమాన్ వృక్షభేద సర్వప్రభేదయోః,	ధర్మణః—(పు) ౧ వృక్షభేదే = వృక్షభే దము, ౨ సర్వప్రభేదయోః=ఒకవిధపు పాము.
ధారణం మానభేదేఽపి ధా రణే	ధారణం—(న) ౧ మానభేదే = కొలత విశేషము, ౨ ధారణే=ధరించుట.
ధరణీ భువి	ధరణీ—(సీ) ౧ భువి=భూమి.
ఘర్షణం స్యాత్పరిభవే రతే ఽసత్యాం తు ఘర్షణి,	ఘర్షణం—(న) ౧ పరిభవే=పరాభవము, ౨ రతే=సంభోగము. ఘర్షణీ (సీ) 3 అసత్యాం=అంకుటాలు.
ధరుణః సమృతే నీరే స్వర్గోక్తే పరమేష్ఠిని.	ధరుణః—(పు) ౧ సమృతే=అనుకూలము, ౨ నీరే=నీరు, 3 స్వర్గోక్తే=స్వర్గము, ౪ పరమేష్ఠిని=బ్రహ్మ.
ధారణీ నాడికాయాం స్యా ద్బుద్ధోక్తమంత్రభిద్యపి,	ధారణీ— ౧ నాడికాయాం=కూరకాడ, ౨ బుద్ధోక్తమంత్రభిది = బౌద్ధమంత్ర భేదము.
ధారణాంగే చ యోగస్య న పుంసి స్యాద్విధారణే.	ధారణా—(సీ) ౧ యోగస్య = అంగే, యోగముయొక్క అవయవము, ౨ విధారణే=ధరించుట. (సీ)
ధిషణశ్రీదశాచార్యే ధిష ణా ధియి యోషితి,	ధిషణః—(పు) ౧ శ్రీదశాచార్యే=బృహ స్పతి, ధిషణా (సీ) ౨ ధియి = బుద్ధి.
నిశ్చేరిరధిరోహిణ్యాంఖర్జు రీపాదవే స్త్రియాం.	నిశ్చేరిణిః—(సీ) ౧ అధిరోహిణ్యాం = నిచ్చెన, ౨ ఖర్జురీపాదవే = పెరిత చెట్టు.
నిర్వాణం వారణాపాంగదేశే మోక్షేఽధ్వనిర్గమే,	నిర్వాణం—(న) ౧ వారణాపాంగదేశే= గజముయొక్క అపాంగ ప్రదేశము, ౨ మోక్షే = మోక్షము, 3 అధ్వ నిర్గమే=మార్గముననడచుట.

నిర్వాణం నిర్మితౌ సారే సమం
జనే నపుంసకం. ౧౯౮

నిర్వాణమస్తంగమనే నిర్వృ
తౌ గజమజ్జనే సంగమేష్య
పవర్గే చ

ప్రవణో నా చ తుష్పథే. ౧౯౯.
క్రమనిమ్నమహీ భాగోదర
ప్రహ్వేషు చ త్రిషు,

ప్రఘణస్తామ్రకుంభే స్యాద
లిందే లోహముద్గరే. ౨౦

ప్రమాణం నిత్యమగ్యాదా
శాస్త్రేషు సత్యవాదిని, ఇయ
త్తాయాం చ హేతౌ చ
క్షీబైకత్వే ప్రమాతరి. ౨౧

పత్రోర్థం ధౌతకాశేయే క్షీ
బం స్యాచ్చోణకేపుమాణా,
పక్షిణీ పూర్ణిమాయాం స్యా
ద్విహగ్యాం శాకినీభిది. ౨౨

నిర్వాణం—(న) ౧ నిర్మితౌ=నిర్మించుట, ౨
సారే=బలము, 3 సమంజనే=మంచిది.

నిర్వాణం—(న) ౧ అస్తంగమనే = నాశ
నమునొందుట, ౨ నిర్వృతౌ=సుఖము,
3 గజమజ్జనే = గజస్నానము, ౪ సంగ
మే=సంగమము, ౫ అపవర్గే=మో
క్షము.

ప్రవణః—(పు) ౧ చతుష్పథే = నాలుగు
త్రోవలుగలిసినదారి, ౨ క్రమనిమ్న
మహీభాగ=క్రమముగా పల్లమైననీల,
3 ఉదర=ఉదరము, ౪ ప్రహ్వేషు=
నమ్ముడు.

ప్రఘణః—(పు) ౧ తామ్రకుంభే = రాగి
బిందె, ౨ అలిందె = ఇంటిచోపా
(అనఁగా యింటివాకిలి తొట్టికట్టునకు
వెలుపలనుండు తలవాకిలి ముందర
చావడిపేరు) 3 లోహముద్గరే=ఇనుప
గుదియ.

ప్రమాణం—(న) ౧ నిత్య = ఎల్లప్పుడు,
౨ మర్యాదా=హద్దు, 3 శాస్త్రేషు =
శాస్త్రము, ౪ సత్యవాదిని = సత్యము
చెప్పవాడు, ౫ ఇయత్తాయాం=ఇంత
మాత్రము, ౬ హేతౌ=కారణము,
౭ క్షీబైకత్వే=నిత్యనపుంసకైకత్వగల
శబ్దము, ౮ ప్రమాతరి = కొలుచు
వాడు.

పత్రోర్థం—(న) ౧ ధౌతకాశేయే=తెల్ల
పట్టుబట్టు, ౨ శోణకే=దుండెలుచెట్టు.
పక్షిణీ—(నీ) ౧ పూర్ణిమాయాం=పూర్ణి
మ, ౨ విహగ్యాం=ఆడుపక్షి, 3 శాకినీ

ఆగామివర్తమానా హర్యుక్తరాత్రానపి స్త్రియామ్,

ప్రవేణిస్త్రీ కుథావేణ్యోః

పురాణం పంచలక్షణే. ౬౩
పణే పుంసి త్రిషు ప్రత్యే

పూరణః పూరకే త్రిషు, క్షీబం
పిండప్రభేదే చ

పూరణీ శాల్తలీద్రుమే. ౬౪.
పటారంభకసూత్రేషు

ప్రోక్షణం సేచనే వధే

వరుణస్తరుభేదేఽపు పశ్చి
మాశాపతానపి. ౬౫

వరుణస్తు పుమాన్తిక్తశాక
ప్రాకారయోరపి, క్షీబం
కన్యాదివరణే వేష్టనే స్త్రి
నదీభిది. ౬౬

వారణం ప్రతిషేధే స్యా

భిది = శాకీనియనుపిశాచభేదము, ౪
ఆగామివర్తమానాహర్యుక్తరాత్రే =
రాబోవుఁబగటితోను జరుగుచుండెడి
పగటితోను కూడుకొన్న రాత్రి.

ప్రవేణః—(స్త్రీ) ౧ కుథా=ఏనుఁగమీఁద
పరచెడుచిత్రకంబళము, ౨ వేణ్యోః=
జడ, (సర్పాకారముగా అల్లినజడ).

పురాణం—(న) ౧ పంచలక్షణే=అయిదు
లక్షణములుగల పురాణము, ౨ పణే=
పందెము, (పు) ౩ ప్రత్యే=పురాతన
మైనది. (త్రి)

పూరణః—(త్రి) ౧ పూరకే = నింపు
వాడు, ౨ పిండప్రభేదే=పిండప్రదాత
(న)

పూరణీ—(స్త్రీ) ౧ శాల్తలీద్రుమే=బూరుగ
చెట్టు, ౨ పటారంభకసూత్రేషు =
మగ్గముమీదవేసినదారపుసరింబేకలు.

ప్రోక్షణం—(న) ౧ సేచనే=తడుపుట, ౨
వధే=చంపుట.

వరుణః—(పు) ౧ తరుభేదే = వృక్షవిశే
షము (అనఁగా ఉలిమిడిచెట్టు), ౨
అపు = ఉదకములు, ౩ పశ్చిమాశా
పతౌ=వరుణుఁడు.

వరుణః—(పు) ౧ తిక్తశాక = ఉలిమిడి
చెట్టు, ౨ ప్రాకారయోః=ప్రాకారము,
౩ కన్యాదివరణే=కన్యైలయొక్క వరిం
చడము, (న) ౪ వేష్టనే = చుట్టుకొన
డము, ౫ నదీభిది=నదీవిశేషము. (స్త్రీ)

వారణం—(న) ౧ ప్రతిషేధే = ప్రతిషే
ధించడము.

ద్వారణస్తు మతంగజే
బ్రహ్మణం బ్రహ్మసంఘాతే
వేదభాగే నపుంసకం. ౬౭.
భూమిదేవే తు పుంలింగో
స్థుంజికాస్పృక్కయోః,

వారుణీ గండదూర్వాయాం
ప్రతీచీసురయోరపి. ౬౮

భరణీ ఘోషకే ఋతే

భరణం వేతనే భృతౌ

భ్రమణీ కారుండికాయాం
క్రీడాద్యాయామధీశీతుః.

భీషణో రనే సల్లక్యం నా
గాఢే దారుణే త్రిషు,

మన్మథో ఒకర్కశే స్నిగ్ధే
త్రిషూ మాయాం తు
యోషితి. ౭౦

మత్కుణో నిర్విషాణేభే నిశ్చ
శ్రుపురుషేఒపి చ, ఉద్ధంశే
నాలికేరే చ

వారణః—(పు) ౧ మతంగజే=వీనుగు.

బ్రహ్మణం—(న) ౧ బ్రహ్మసంఘాతే =
బ్రహ్మణసముదాయము, ౨ వేదభా
గే=వేదములోని ఒక్కభాగము, ౩
భూమిదేవే = బ్రహ్మణుడు, (పు) ౪
స్థుంజికా=గంటుభారంకి, ౫ స్పృక్క-
యోః=స్పృక్కయను గంధద్రవ్యము

వారుణీ—(సీ) ౧ గండదూర్వాయాం =
గరికిభేదము, ౨ ప్రతీచీ = పడమర
దిక్కు, ౩ సురయోః=కల్లు.

భరణీ—(సీ) ౧ ఘోషకే=తెల్లపూలయా
వడిచెట్టు, ౨ ఋతే=భరణీనక్షత్రము.

భరణం—(న) ౧ వేతనే = జీతము, ౨
భృతౌ=హలి.

భ్రమణీ—(సీ) ౧ కారుండికాయాం =
జెలగ, ౨ అధీశీతుః=క్రీడాద్యాయాం
ప్రభువుయొక్క క్రీడాదికము.

భీషణః—(పు) ౧ రనే=భీషణమనురసము,
౨ సల్లక్యం=అందుగుచెట్టు, ౩ గాఢే=
గాఢమైనది, (త్రి) ౪ దారుణే =
దారుణమైనది.

మన్మథః—(త్రి) ౧ అకర్కశే = కఠిన
ముగానిది, ౨ స్నిగ్ధే = సున్నునిది, ౩
ఉమాయాం = అగిసె (నల్లయగిసె)
(సీ).

మత్కుణః—(పు) ౧ నిర్విషాణేభే=దస్త
ములులేని వీనుగు, ౨ నిశ్చశ్రుపురుషే
=మీసములేనిమొగవాడు, ౩ ఉద్ధం
శే = నల్లి, ౪ నాలికేరే = కొబ్బరి
చెట్టు.

మార్గణో యాచకే శరే. 2౧
యాజ్ఞాన్వేషణయోఃక్లిబం

యంత్రణం రక్షణే స్తృతం,
బంధనే స్యాన్నియమనే

రవణశ్శబ్దనే ఖరే. 2౨

రమణం పటోలమూలే నా
ర్యాం స్త్రీ నా ధవే స్తరే,

రోషణః పారదే హేమఘర్ష
ణోపలయోః పుమా. 23
క్రోధనే వాచ్యలింగస్వా

ద్రోహిణీ కంఠరుగ్భిది తటి
త్కటుంభరా సోమవల్కే
ఘలోహితాగవోః. 2౪

లవణంనైంధవా దౌ నా సిం
ధురక్షోభిదో రనే, తద్యుక్తే
వాచ్యలింగస్వా స్సదీభేద
ద్విషాః స్త్రియాం. 2౫

మార్గణః—(పు) ౧ యాచకే = యాచ
కుడు, ౨ శరే = బాణము, 3 యాజ్ఞా
= యాచించుట, ౪ అన్వేషణయోః =
వెదుకుట. (న)

యంత్రణం—(న) ౧ రక్షణే = రక్షించుట,
౨ బంధనే = బంధించుట, 3 నియమనే =
నియమించుట.

రవణః—(పు) ౧ శబ్దనే = ఓలిగొంతుకవా
డు, (అనఁగా) మోయుస్వభావము
గలది, భేరిఘంట మొదలైనదిన్ని, ౨
ఖరే = గాడిద.

రమణం—(న) పటోలమూలే = పొట్ల వేరు,
౨ నార్యాం = రమణీమణి, (సీ) 3
ధవే = భర్త, (పు) ౪ స్తరే = మన్తఘోషము.

రోషణః—(పు) ౧ పారదే = పాదరసము,
౨ హేమ = బంగారము, 3 ఘర్షణోపల
యోః = ఒరిపిడిరాయి, ౪ క్రోధనే క్రోధ
ముగలవాడు, (త్రి) ౫ విశేష్యనిఘ్నము.

ద్రోహిణీ—(సీ) ౧ కంఠరుగ్భిది = కంఠరోగ
భేదము, ౨ తటిత్ = మెలుపు, 3
కటుంభరా = కటుకరోహిణి, ౪ సోమ
వల్కే = తెల్లతుమ్మచెట్టు, ౫ లోహి
తా = ఎఱ్ఱనైనది, ౬ గవోః = ఆవు.

లవణం—(న) ౧ నైంధవాదౌ = నైంధవ
వలణము మొదలగునది, (పు) ౨ సింధు =
సముద్రము, 3 రక్షోభిదోః = రాక్షస
భేదము, ౪ రనే = ఉప్పు అను రసము, ౫
తద్యుక్తే = ఉప్పుగానుండునది, (వి. ని)
౬ సదీభేద = సదీవిశేషము, (సీ) ౭
ద్విషాః = శత్రువు.

లక్షణం నామ్ని చిహ్నా చ

సారస్యాం లక్షణా క్వచిత్,

లక్షణా త్వషధీభేదే సార
స్యామపి యోషితి. ౭౬.
రామభ్రాతరిపుంసి స్యాత్స
శ్రీకే చాభిధేయవత్

విమాణీ ఊరకాకోల్యామజ
శృంగ్యాం చ యోషితి.
౭౭. కుష్ఠనామాషధేక్షిబం
పశుశృంగేభదంతయోః,

వివణిః పణ్యవీథ్యాం చ భవే
దాపణపణ్యయోః. ౭౮

శరణం గృహరక్షితోర్వధ
రక్షణయోరపి,

శ్రవణం చ శ్రుతౌ కర్ణే నక్ష
త్రే న నపుంసకమ్. ౭౯

శ్రమణో యతిభేదే నా నిం
ద్యజీవిని తు త్రిమ, త్రి
యాం సుదర్శనామాంసో
ర్ధ్వంఊరశబరిభిదోః. ౮౦

లక్షణం—(న) ౧ నామ్ని = పేరు, ౨
చిహ్నా=గుర్తు.

లక్షణా—(సీ) ౧ సారస్యాం=ఆడుబెగ్గురు
పక్షి.

లక్షణా—(సీ) ౧ ఔషధీభేదే = ఓషధి
విశేషము, ౨ సారస్యాం=ఆడుబెగ్గురు
పక్షి, (పు) ౩ రామభ్రాతరి = లక్ష్మ
ణుడు, ౪ సశ్రీకే = సంపన్నుడు.

(వి. ని)

విమాణీ—(సీ) ౧ ఊరకాకోల్యాం=పిన్న
పాలచెట్టు, ౨ అజశృంగ్యాం = మేక
కొమ్ము, (న). ౩ కుష్ఠనామాషధే =
కుష్ఠమను ఓషధివిశేషము, ౪ పశు
శృంగ = పశువుకొమ్ము, ౫ ఇభదంత
యోః=వీనుగుదంతము.

వివణిః—(పు) ౧ పణ్యవీథ్యాం = అంగడి
వీధి, ౨ అపణ=అంగడి, ౩ పణ్యయోః
=విక్రయింపదగువస్తువు.

శరణం—(న) ౧ గృహ = గృహము, ౨
రక్షిత్రో=రక్షించువాడు, ౩ వధ =
చంపుట, ౪ రక్షణయోః = కాపా
డుట.

శ్రవణం—(న) ౧ శ్రుతౌ = వినుట, ౨
కర్ణే=చెవులు, (పు) ౩ నక్షత్రే=నక్షత్ర
విశేషము.

శ్రమణః—(పు) ౧ యతిభేదే = యతి
విశేషము, ౨ నింద్యజీవిని = అపవిత్ర
జీవనుడు, (త్రి). సుదర్శనా=దూసర
చెట్టు, (సీ) ౪ మాంసి=జటామాంసి,
(గై) రికాదిథాతు విశేషము, ౫ ముం

	డీర=చిట్టికూరచెట్టు, ౬ శబరీభిదోః = బోయజాతిస్త్రీ (శబరి)
శ్రావణో మాసి పాపంఢే	శ్రావణః—(పు) ౧ మాసి=శ్రావణమాసము, ౨ పాపంఢే=వేదాచారవిహీనుఁడు.
దధ్యాల్యాం శ్రావణా మతా	శ్రావణా—(సీ) ౧ దధ్యాల్యాం = పృథ్వి విశేషము
శింఘాణం కాచపాత్రే చ, లోహనానికయోర్మలే. ౮౧	శింఘాణం—(న) ౧ కాచపాత్రే = గాజు గిన్నె, ౨ లోహ = ఇనుపచిట్టెము, ౩ నానికయోర్మలే=ముక్కులోని పక్కు. చీమిడి.
శ్రీపర్ణి కాశ్శరీకుంభోః క్షీ బం పద్మాగ్నిమంధయోః,	శ్రీపర్ణి—(సీ) ౧ కాశ్శరీ=గుమ్మడుచెట్టు, ౨ కుంభోః=తేకుచెట్టు, (న) ౩ పద్మ =తామరపూవు, ౪ అగ్నిమంధయోః= నెల్లి చెట్టు.
సంకీర్ణం నిచితేఽపి స్యాదశు ద్ధే చాప భేద్యవత్. ౮౨	సంకీర్ణం—(వి.ని) ౧ నిచితే=ఘటించేయఁబడి నది, ౨ అశుద్ధే=అపరిశుభ్రము. (వి. ని)
సరణిః పంక్తా మార్గే చ	సరణిః—(పు) ౧ పంక్తా=వరుస, ౨ మార్గే త్రోవ.
సారణో రాక్షసాంతరే, రు గ్భేదే నా	సారణః—(పు) ౧ రాక్షసాంతరే=రాక్షస విశేషము. ౨ రుగ్భేదే=రోగవిశేషము ౩ ప్రసారణ్యాం=
ప్రసారణ్యాం స్వల్పనద్యాం చ సారణి. ౮౩	సారణి—(సీ) ౧ ప్రసారణ్యాం=అతిసార ము, ౨ స్వల్పనద్యాం=చిన్న కాలువ.
సుషేణః కరమర్దే స్యాద్విష్ణు సుగ్రీవవైద్యయోః,	సుషేణః—(పు) ౧ కరమర్దే=కలివెచెట్టు, ౨ విష్ణు = విష్ణుమూర్తి, ౩ సుగ్రీవ వైద్యయోః=సుగ్రీవుని వైద్యుఁడగు సుషేణుఁడు.
సువర్ణో నా స్వర్ణ కర్షేసువర్ణా తు మఖాంతరే. ౮౪	సువర్ణః—(పు) ౧ స్వర్ణ కర్షే = కర్ష మెత్తు బంగారము, ౨ సువర్ణా (సీ) మఖాం తరే=యజ్ఞవిశేషము.

శ్రీకృష్ణంగురుణి క్షీణే కాంచ
నే హరిచందనే,

సుపర్ణస్వర్ణచూడేచ గరుడే
కృతమూలకే. ౮౫

సుపర్ణా కమలిన్యాం చ వైన
తేయస్య మాతరి,

హరేణుర్నా సతీలే శ్రీ రేణు
కాకులయోషితోః. ౮౬

హరణం యాతకాదీనాం ద్ర
వ్యే భుజే హృతావపి,

హరిణః పుంసి సారంగే విష
దే త్వభిధేయవత్. ౮౭

హరిణీ హరితాయాం చ నారి
భిద్యృతభేదయోః, సువర్ణ
ప్రతిమాయాం చ హర్ష
ణోఽక్షిరుగంతరే ౮౮.
హర్షకే యోగభేదే చ శ్రా
ద్ధదేవేఽపి చ క్వచిత్,

హరిణం రేతసి స్వర్ణే వరాశు
చ నపుంసకమ్. ౮౯

శ్రీకృష్ణ—(న) ౧ అగురుణ=కృష్ణాగురు,
(న) ౨ కాంచనే = బంగారము, ౩
హరిచందనే=హరిచందము.

సుపర్ణః—(పు) ౧ స్వర్ణచూడే=పాలపిట్ట,
౨ గరుడే = గరుత్మంతుడు, ౩ కృత
మూలకే=రేలచెట్టు.

సుపర్ణా—(సీ) ౧ కమలిన్యాం = తామర
కొలను, ౨ వైనతేయస్యమాతరి =
గరుత్మంతునితల్లి. (వివృత).

హరేణుః—(పు) ౧ సతీలే=లంకలు, ౨
రేణుకా= రేణుకయను గ్రంథము,
(సీ). ౩ కులయోషితోః=కులశ్రీ.

హరణం—(న) ౧ యాతకాదీనాంద్రవ్యే
=కన్యాదానముననిచ్చు అరణము, ౨
భుజే=భుజము, ౩ హృతా=హరించుట,
(దొంగిలుట)

హరిణః—(పు) ౧ సారంగే=లేడి, ౨ విషదే
= విషము పెట్టువాడు. (వి. ని).

హరిణీ—(సీ) ౧ హరితాయాం=పచ్చనిది,
౨ నారిభిత్=హరిణీజాతిశ్రీ, ౩ వృత్త
భేదయోః = ఒకపద్యభేదము, ౪
సువర్ణప్రతిమాయాం=బంగారుబొమ్మ,
౫ హర్షణః=సంతోషము, ౬ అక్షిరు
గంతరే = నేత్రవ్యాధి విశేషము, ౭
హర్షకే=సంతసించువాడు, ౮ యోగ
భేదే = పంచాంగయోగభేదము, ౯
శ్రాద్ధదేవే=యముడు.

హరిణం—(న) ౧ రేతసి=ఇంద్రియము, ౨
స్వర్ణే=బంగారము, ౩ వరాశు=గవ్య.

●● చతుష్కం. ●●

అక్షారిణీ హసంత్యాం చ భా
స్కరత్యక్తదిశ్యసి,

అధర్వణర్నాఽధర్వజ్జ బ్రాహ్మ
ణే చ పురోధసి. ౯౦

ఆతర్పణం ప్రీణనే స్యాన్తంగ
లా లేపనేఽపి చ,

ఆరోహణం స్యాత్సోపానే
సమారోహే ప్రరోహణే.

ఉత్తేపణం తు వ్యజనే ధాన్య
మర్దనవస్తుని,

స్యాదుద్ధరణముద్ధారవాంతా
న్నోన్మూలనేష్యసి. ౯౧

కార్వాపణోఽస్త్రీ కార్వి క్షేపణ
షోడశక్షేఽపి చ,

అథ కామగుణో రాగే విష
యాభోగయోరపి. ౯౩

చీర్ణపర్ణస్తు నింబేఽపి ఖర్జూరి
భూరుహే పుమాన్,

నాలుగక్షరములుగల చాకారాంత

శబ్దములు.

అక్షారిణీ—(సీ) ౧ హసంత్యాం=కుంపటి,
౨ భాస్కరత్యక్తదిశి = సూర్యునిచే
విడువబడినదిక్కు.

అధర్వణః—(పు) ౧ అధర్వజ్జ బ్రాహ్మణే =
అధర్వణ వేదము తెలిసిన బ్రాహ్మణుడు
౨ పురోధసి=పురోహితుడు.

ఆతర్పణం—(న) ౧ ప్రీణనే = సంతోష
పెట్టుట, ౨ మంగళాలేపనే=మంగళా
ర్థమైనపూత ద్రవ్యము.

ఆరోహణం—(న) ౧ సోపానే=మెట్టు, ౨
సమారోహే = ఎక్కుట, ౩ ప్రరో
హణే=మొలుచుట.

ఉత్తేపణం—(న) ౧ వ్యజనే=విసనకట్టు, ౨
ధాన్యమర్దనవస్తుని=రోకలి.

ఉద్ధరణం—(న) ౧ ఉద్ధార=ఉద్ధరించుట,
౨ వాంతాన్న = కక్కునయన్నము, ౩
ఉన్మూలనే=వెళ్ల గించుట.

కార్వాపణః—(ప్ర) ౧ కార్వి క్షే=కర్షపరి
మితమైనవస్తువు, ౨ పణషోడశక్షే=పది
యారుపణముల పరిమితమైనవస్తువు-
(రెండుగురిగింజలు ఎత్తుపణము), (పది
యారుపణములు కర్షము).

కామగుణః—(పు) ౧ రాగే = అభిలాష,
౨ విషయ = భోగసాధనవస్తువు, ౩
ఆభోగ=పరివార్ణత.

చీర్ణపర్ణః—(పు) ౧ నింబే = వేపచెట్టు,
౨ ఖర్జూరిభూరుహే = ఖర్జూర
వృక్షము.

చూడామణిశ్శిరోరత్నే కాక
చిచ్ఛాపలే పుమాణ్.

జుహురాణోఽపి చాధ్వర్యా
వపి స్యాజ్జాతవేదసి,

తండురీణః కీటమాత్రే బర్హరే
తండులోదకే. ౯౫

త్రాయమాణా వార్షికే స్త్రీ
రత్యమాణేఽభిధేయవత్,

తైలపర్ణి మలయజే శ్రీవాసే
స్త్వికేఽపి చ. ౯౬

దాక్షాయణీ త్వపర్ణాయామ
శ్విన్యాద్యదుషుశ్రీయాం,

అథ దేవమణిర్బర్హరేఽశ్వావర్తే
కౌస్తుభేఽపి చ. ౯౭

నారాయణోఽచ్యుతే భీరు
గౌర్యోర్నారాయణీమతా

అఘోనిగరణం క్లిబం భోజనే
స్యాద్ధలే పుమాణ్. ౯౮

చూడామణిః—(పు) ౧ శిరోరత్నే=తల
మీఁదయుంచుకొనుమాణిక్యము, ౨
కాకచించాఫలే=గురివెండఫలము

జుహురాణః—(పు) ౧ అధ్వర్యో =
అధ్వర్యువు, ౨ జాతవేదసి = అగ్ని
హోత్రుఁడు.

తండురీణః—(పు) ౧ కీటమాత్రే=సామా
న్యపురుగు, ౨ బర్హరే=బొబ్బర్లు, ౩
తండులోదకే=కడుగు.

త్రాయమాణా—(స్త్రీ) ౧ వార్షికే = కలు
గానుగు, ౨ రత్యమాణే = రక్షింపఁ
బడినవశస్తువు. (త్రి)

తైలపర్ణి—(స్త్రీ) ౧ మలయజే = శ్రీ
గంధము, ౨ శ్రీవాసే = తురుష్కు
దేశపు ధూపద్రవ్యము, ౩ స్త్వికే
= దేవదారు బంకతోఁజేసిన ధూప
ద్రవ్యము.

దాక్షాయణీ—(స్త్రీ) ౧ అపర్ణాయాం =
పార్వతిదేవి, అశ్విన్యాద్యదుషు=అశ్వీ
న్యానక్షత్రములు.

దేవమణిః—(పు) ౧ భర్గే=శంకరుఁడు, ౨
అశ్వావర్తే = గుఱ్ఱముయొక్క సుడు
లలోనాకటి, ౩ కౌస్తుభే = కౌస్తుభ
మణి.

నారాయణః—(పు) ౧ అచ్యుతే = విష్ణు
మూర్తి, ౨ భీరు = భయస్వభావము
గలస్త్రీ, ౩ గౌరీ = పార్వతిదేవి, (స్త్రీ)
నారాయణీ.

నిగరణం—(న) ౧ భోజనే=భోజనము,
(పు) ౨ గళే=కంఠము.

అథ నిస్సరణం మృత్యుపా యమోక్షేషు నిర్గమే,	నిస్సరణం—(న) ౧ మృత్యు = చాపు, ౨ ఉపాయ=ఉపాయము, 3 మోక్షేషు =మోక్షము, ౪ నిర్గమే=బయలు వెడ లుట.
స్యాన్ని స్థరణముపాయే నిస్తా రే తరణేఽపి చ. ౯౯	ని స్థరణం—(న) ౧ ఉపాయే = ఉపా యము, ౨ నిస్తారే = వెడలబాటు, 3 తరణే=దాటుట.
నిరూపణం స్యాదాలోకే వి చారే చ నిదర్శనే,	నిరూపణం—(న) ౧ ఆలోకే=చూచుట, ౨ విచారే=విచారించుట, 3 నిదర్శనే =దృష్టాంతము.
పర్వరీణశ్చ పర్ణస్య శిరాయాం ద్యూతకంబలే. ౧౦౦. పర్ణ చూర్ణరసేఽపి స్యాత్పర్వరీ ణం తు పర్వణి,	పర్వరీణః—(పు) ౧ పర్ణస్య=ఆకుయొక్క, శిరాయాం=ఈనె, ౨ ద్యూతకంబలే= జూదమాడుకంబలము, 3 పర్ణచూర్ణ రసే=ఆకులయొక్క, సున్నముయొక్క రసము, ౪ పర్వణి=గణుపు, (లేకపర్వ సమయము) (న)
ప్రవారణం నిషేధే స్యాత్కా మ్యదానే చ న ద్వయోః.	ప్రవారణం—(న) ౧ నిషేధే = నిషేధిం చుట, ౨ కామ్యదానే = కామ్యార్థ దానము.
పరీరణస్యాత్కమలే దండే చ పట్టశాటకే,	పరీరణః—(పు) ౧ కమలే=తాజేలు, ౨ దండే = కట్ట, 3 పట్టశాటకే = పట్టు వస్త్రము.
పరాయణమభీష్టే స్యాత్తత్ప రాశ్రయయోరపి. ౧౦౨	పరాయణం—(న) ౧ అభీష్టే=ఇష్టమగు నది, ౨ తత్పర=పదార్థమగునది, 3 ఆశ్రయయోః=ఆశ్రయము.
పరవాణిః పుమాన్ ధర్తాః ధ్యక్షవత్సరయోరపి,	పరవాణిః—(పు) ౧ ధర్తాధ్యక్ష = ధర్తా ధ్యక్షుడు, ౨ వత్సరయోః = సంవత్స రము.
పారాయణం సమాసంగే కా ర్ష్యే పారగతావపి.	పారాయణం—(న) ౧ సమాసంగే = కలియుట, ౨ కార్ష్యే = సం

వీలుపర్ణా బింబికాయాం మూ
ర్వాయామాపధీభిది,

అథ పుష్కరిణీచేభ్యాం సరో
జన్యాం జలాశయే. ౧౦౮

మధుపర్ణి తు గంభార్యాం
నీలీసంజ్ఞాపథావపి,

మీనామ్రాణస్తు పుంలిఙ్గో
దర్దరామ్రే చ ఖంజనే.

రక్తరేణుస్తు సిందూరే పలా
శకోరకే పుమాన్,

రాగచూర్ణః పుమాన్దంతథా
వనే మకరధ్వజే. ౧౦౯

రేరిహాణస్తు పుంసిన్యాన్తహా
దేవేంబరేఽపి చ,

లంబకర్ణస్త్తుతోకోటపాదపే
ఛగలేఽపి చ. ౧౧౦

విదారణం విడంబే చ భేదే
క్లీబం రణే ద్వయోః,

అథ వై తరణీ నద్యాం ప్రేతా
నాం యాతుమాతరి. ౧౧౧

పూర్ణము, 3 పారగతౌ=సమాప్తిసం
దుట.

వీలుపర్ణా—(సీ) ౧ బింబికాయాం=దొం
డచెట్టు, ౨ మూర్వాయాం = చాగ
చెట్టు, 3 ఓషధీభిది=ఓషధివిశేషము.

పుష్కరిణీ—(సీ) ౧ ఇభ్యాం=ఆడువనుఁగు,
౨ సరోజన్యాం = తామరకొలను, 3
జలాశయే=సరస్సు.

మధుపర్ణి—(సీ) ౧ గంభార్యాం=గుమ్మడు
చెట్టు, ౨ నీలీసంజ్ఞాపథా = నీలిచెట్టు
అను ఓషధివిశేషము.

మీనామ్రాణః—(పు) ౧ దర్దరామ్రే=
వ్యంజనవిశేషము, ౨ ఖంజనే=కాటుక
పిట్ట.

రక్తరేణుః—(పు) ౧ సిందూరే=సిందూ
రము, ౨ పలాశకోరకే = మోదుగు
మొగ్గ.

రాగచూర్ణః—(పు) ౧ దంతథావనే =
చండ్రుచెట్టు, ౨ మకరధ్వజే = మన్న
భుండు.

రేరిహాణః—(పు) ౧ మహాదేవే=శివుఁడు,
౨ అంబరే=ఆకాశము.

లంబకర్ణః—(పు) ౧ కోటపాదపే=ఊడు
గుచెట్టు, ౨ ఛగలే=మేకపోతు.

విదారణం—(న) ౧ విడంబే = అనుకరిం
చుట, ౨ భేదే = చీల్చుట, 3 రణే=
యుద్ధము (పు).

వై తరణీ—(సీ) ౧ ప్రేతానాంనద్యాం =
వై తరిణినదీ, ౨ యాతుమాతరి=రాక్ష
సులతల్లి.

శరవాణి శ్వరముఖే పాపిష్ఠే
శరజీవిని, పుమా

నఖో శిఖరిణీ రసాలావృత్త
భేదయోః ౧౦౯. నారీరత్నే
మల్లికాయాం రోమావ
ల్యామపి స్త్రీయాం,

అథ సంసరణం క్లిబమసంబాధ
చమూగతౌ. ౧౧౦. ఘంటా
పథే చ సంసారే రణారంభే
చ కుత్రచిత్,

సమీరణస్వాత్పవనే పథికే
చ ఫణిజ్జకే. ౧౧౧

హస్తికర్ణశ్చరూబూకే పలాశీ
గణభేదయోః,

— ౧౧౧ —

అవగ్రహణమిత్యే తత్ప్రతి
రోధేదప్యనాదరే. ౧౧౨
అవతారణం భూతాదిగ్ర
హే వస్త్రాంచలేర్చన,

శరవాణిః—(పు) ౧ శరముఖే = బాణా
గ్రము, ౨ పాపిష్ఠే = పాపాత్ముడు, ౩
శరజీవిని = బాణములతో బ్రదుకు
వాడు.

శిఖరిణీ—(స్త్రీ) ౧ రసాలా = పెరుగుతో
జేయుభక్ష్యము, ౨ వృత్తభేదయోః =
ఒకానొకవృత్తిము, (స్త్రీ) ౩ నారీరత్నే
= ఉత్తమస్త్రీ, ౪ మల్లికాయాం =
మల్లెచెట్టు, ౫ రోమావల్యాం =
నూగారు.

సంసరణం—(న) ౧ అసంబాధచమూ
గతౌ = సంకులముగాని సేనాగమనము,
౨ ఘంటాపథే = రాజమార్గము, ౩ సం
సారే = సంసారము, ౪ రణారంభే =
యుద్ధారంభము.

సమీరణః—(పు) ౧ పవనే = వాయువు,
౨ పథికే = బాటసారి, ౩ ఫణిజ్జకే = మరు
వము.

హస్తికర్ణః—(పు) ౧ ఉరుబూకే = ఆము
దపుచెట్టు, ౨ పలాశ = మోదుగు
చెట్టు, ౩ గణభేదయోః = గణవిశే
షము.

— ౧౧౨ —
అయిదక్షరములుగల ణ కా రాంత
శబ్దములు.

అవగ్రహణం—(న) ౧ ప్రతిరోధే = అడ్డ
గింపు ౨ అనాదరే = ఆదరణములేమి.
అవతారణం—(న) ౧ భూతాదిగ్రహే =
పిశాచాదులు, ౨ వస్త్రాంచలే = వస్త్రపు
కొంగు, ౩ అర్చన = పూజించుట,

ప్రవిదారణమాఖ్యాతం సం
పరాయేవదారణే. ౧౧౩
పరిభాషాయాం సనిందోపా
లంభనే నియమేఽపి చ,

ఉక్తో మత్తవారణస్తు ప్రక్షి
న్నకటకుంజరే. ౧౧౪. క్షి
బం ప్రాసాదవీధీనాం కుండ
వృక్షవృతావపి,

మండుకపర్ణి మంజిష్ఠా బ్రా
హ్మణ్యోర్నా తు శోణకే.

రోమహర్షణం రోమాంచే
నా సూతే చ బిభీతకే

వాతరాయణ ఉన్మత్తే నిష్ప్ర
యోజనపూరుషే. ౧౧౬.
కాండే చ కరపత్రే చ
కూటే చ పరసంక్రమే,

— ణ-పట్కం. —

దోహదలక్షణముక్తం వయ
స్సంధౌ చ గర్భే చ.

ప్రవిదారణం—(న) ౧ సంపరాయే =
యుద్ధము, ౨ అవదారణే=గుద్ధలి, ౩
పరిభాషాయాం=పరిభాష, ౪ సనిందో
పాలంభనే = తిట్టుతోఁగూడిన ఎత్తి
పొడుపుమాట, ౫ నియమే = కట్టు
బాటు.

మత్తవారణః—(పు) ౧ ప్రక్షిన్నకటకుం
జరే=మదముచేదడిసినగండపలములు
గల యేనుఁగు, ౨ ప్రాసాదవీధీ
నాం కుండవృక్షవృతౌ = మేడలవరుస
ముందు తొట్లలోనుంచిన చెట్టులు
తీఁగలు.

మండుకపర్ణి—(సీ) ౧ మంజిష్ఠా=ఓషధి
విశేషము, ౨ బ్రాహ్మణ్యోర్నా=చిలుకుకు
చెట్టు (పు) శోణకే=దుండిగపుచెట్టు.

రోమహర్షణం—(న) ౧ రోమాంచే =
గగుర్పాటు, ౨ సూతే = సూతుఁడు,
(పు) ౩ బిభీతకే=తాడిచెట్టు.

వాతరాయణః—(పు) ౧ ఉన్మత్తే = పిచ్చి
వాఁడు, ౨ నిష్ప్రయోజనపూరుషే=
పనికిమాలినవాఁడు, ౩ కాండే =
బాణము, ౪ కరపత్రే=చేఱంపము, ౫
కూటే = దాయమొద్దు, ౬ పరసంక్ర
మే=పరులకు సంక్రమించుట.

— ఆఱక్షరములుగల ణకారాంత

శబ్దములు.

దోహదలక్షణం—(న) ౧ వయస్సంధౌ=
బాల్యయావనాదులసంధి, ౨ గర్భే=
గర్భము.

యావనలక్షణం వ్యాఖ్యాతం
లావణ్యకుచయోశ్చ.

ఇతి శాంతవర్గః.

—●● తై కమ్. ●●—

తశ్చైగామృతపుచ్ఛేషు కో
డే మ్లేచ్ఛే చ కుత్రజితే,
అపుమాంస్తరణే పుణ్యే క
థితః శబ్దవేదిభిః. ౧

—●● తద్వికం. ●●—

అస్తం ఓష్ఠేఽప్యవసితే త్రి
షు నా పశ్చమాచలే

అంతం స్వరూపే నాశే నా
న స్త్రీ శేషేఽంతికే త్రిషు.

ఆర్తిః పీడాధనుష్కట్యా

స్రాప్తో లభ్యే స్వసత్యయోః,

ఆప్తిః స్త్రీ యోగసంప్రాప్త్యో

రితం స్మృతౌ గతే త్రిషు. 3

యావనలక్షణం—(న) ౧ లావణ్య=సౌం
దర్యవిశేషము, ౨ కుచయోః = స్తన
ములు.

ఇది శాంతవర్గము.

—●● ఏకాక్షరీ తశబ్దములు. ●●—

తః—(పు) ౧ చౌర=దొంగ, ౨ అమృత=
అమృతము, 3 పుచ్ఛేషు=తోక, ౪
కోడే = వరాహము, ౫ మ్లేచ్ఛే =
మ్లేచ్చుడు (న్న) ౬ తరణే=దాటుట,
౭ పుణ్యే=పుణ్యము.

—●● రెండక్షరములుగల త కా రాంశ

శబ్దములు. ●●—

అస్తం—(న) ౧ ఓష్ఠే = ఉంచుట, ౨
అవసితే = సమాప్తము (త్రి) 3 పశ్చి
మాచలే=పడమటికొండ. (పు)

అంతం—(న) ౧ స్వరూపే = ఆకారము,
౨ నాశే = నాశము, 3 శేషే =
మిగిలినది (న్న) ౪ అంతికే = చేరువ.

(త్రి)

ఆర్తిః—(స్త్రీ) ౧ పీడా=పీడకలుగుట, ౨
ధనుష్కట్యాః=వింటిచివర.

ఆప్తః—(పు) ౧ లభ్యే=బొందబడినది, ౨
స్వ=ఆత్మీయుడగు ఆత్మడు 3 సత్య
యోః=నిజము.

ఆప్తిః—(స్త్రీ) ౧ యోగ = లయిక, ౨
సంప్రాప్తి=పొందుట.

ఇతం—(న) ౧ స్మృతౌ=స్మరింపబడినది,
(త్రి) ౨ గతే=పోయినది.

ఈర్ష్యింభే ప్రవానేఽతివృ
ష్ట్యాదిషట్సు చ శ్రీయాం,

ఉక్తమేకాక్షర చ్ఛందస్య
క్తం స్యాద్భాషితే త్రిషు.

ఊతిః శ్రీ రక్షణే స్యూతౌ

ఋతిః కల్యాణవర్తనోః, జగు
ఘనస్పర్ధయోః శ్రీస్యా

దృతముంచశిలే జలే. ౧.
పత్యే దీప్తే పూజితేస్యా

దృతుర్వర్షాదిషట్సుచ ఆర్తవే
భాసి చ పుమా

నేతః కర్పర ఆగతే. ౬

క్షత్తా శూద్రాత్ క్షత్రియా
జే ప్రతీహారే చ సారథా,
భుజిష్యాతనయేఽపి స్యా
నియుక్తవేధసోఃపుమాకా.

కర్తా తు కారకే వాచ్యలిం
గో నా పరమేష్ఠిని,

ఈతిః—(సీ) ౧ ఊంభే = బాలుడు, ౨
ప్రవానే = పరస్థలనివాసము, ౩ అతి
వృష్ట్యాదిషట్సు = ఆటు ఈతిబాధలు.

ఉక్తం—(న) ౧ ఏకాక్షరచ్ఛందసి =
ఛందోవిశేషము, (త్రి) ౨ భాషితే =
మాట.

ఊతిః—(సీ) ౧ రక్షణే = కాపాడుట,
౨ స్యూతౌ = కుట్టుట

ఋతిః—(సీ) ౧ కల్యాణ = శుభము, ౨
వర్తనోః = మార్గము, ౩ జగుఘ్నా =
అసహ్యము, ౪ స్పర్ధయోః = విరో
ధము.

ఋతం—(న) ౧ ఉంచశిలే = శిలోంచ
వృత్తి, ౨ జలే = నీరు, ౩ సత్యే =
సత్యము, ౪ దీప్తే = కాంతి, ౫ పూజి
తే = పూజింపఁదగినది.

ఋతుః—(పు) ౧ వర్షాదిషట్సు = వర్ష
ఋతువు మొదలు ఆటుఋతువులు, ౨
ఆర్తవే = ముట్టు, ౩ భాసి = ప్రకాశము.

వేతః—(పు) ౧ కర్పర = చిత్రవర్ణము, ౨
ఆగతే = వచ్చినవాడు.

క్షత్తా—(సీ) ౧ శూద్రాత్ క్షత్రియాజే
= శూద్రునివల్ల క్షత్రియశ్రీకి బుట్టిన
వాడు, ౨ ప్రతీహారే = ద్వారపాల
కుడు, ౩ సారథా = సారథి, ౪ భుజి
ష్యాతనయే = దానీపుత్రుడు, ౫
నియుక్త = నియోగింపఁబడినవాడు,
౬ వేధసోః = బ్రహ్మ.

కర్తా—(త్రి) ౧ కారకే = చేయువాడు,
౨ పరమేష్ఠిని = బ్రహ్మ. (పు)

కృతుర్వజ్ఞేః మునౌ పుంసి

కాంతిశ్శోభోచ్చయోః శ్రీ
యామ్.

కాంతా నార్యాం ప్రియం
గౌ శ్రీ శోభనే త్రిషు నా
ధవే, లోహే చ చంద్ర
సూర్యయః పర్యాయంత
శ్శిలాసు చ.

క్షీతిర్నివాసే మేదిన్యాం కా
లభేదే ఊయే శ్రీయామ్,

క్షీర్తిః ప్రసాదయశసోశ్యో
షితే

కుంతో గవేధుకాయాంస్యా
త్. ౧౦. ప్రాసాయధే చ

కుంతీ గుగ్గులుపుథయోశ్చ
శల్లక్యాం,

కృతం యుగేలమధేస్యాద్వి
హితే హింసితే త్రిషు. ౧౧

కృత్తం తు వేష్టితే చిన్నే

కృతుః—(పు) ౧ యజ్ఞే = యజ్ఞము, ౨
మునౌ=మునీశ్వరుడు.

కాంతిః—(శ్రీ) ౧ శోభా = కాంతి, ౨
ఇచ్చయోః=మనోరథము.

కాంతా—(సీ) ౧ నార్యాం= ఆడుది, ౨
ప్రియంగౌ = ప్రేంఖణపుచెట్టు, ౩
శోభనే=సుందరమైనది, (త్రి) ౪ ధవే
=భర్త, (పు) ౫ లోహే=అయస్కాం
తము, ౬ చంద్ర = చంద్రుడు, ౭
సూర్య = సూర్యుడు, ౮ అయః
పర్యాయ=ఇనుము, ౯ అంతశ్శిలాసు=
లోపలరాయి.

క్షీతిః—(సీ) ౧ నివాసే = నివాసము, ౨
మేదిన్యాం = భూమి, ౩ కాలభేదే=
కాలవిశేషము, ౪ ఊయే=నాశము.

క్షీర్తిః—(సీ) ౧ ప్రసాద=అనుగ్రహము,
౨ యశసోః=యశస్సు.

కుంతః—(పు) ౧ గవేధుకాయాం=అడవి
గోధుమలు, ౨ ప్రాసాయధే = ప్రాస
మను ఆయుధము.

కుంతీ—(సీ) ౧ గుగ్గులు = గుగ్గులు
పృక్షము, ౨ పుథయోః = ధర్మ
రాజుతల్లి, ౩ శల్లక్యాం = అందుగు
చెట్టు.

కృతం—(న) ౧ యుగే = యుగము, ౨
అలమధే=చాలనుఅర్థము, ౩ విహితే=
చేయబడినది, (త్రి) ౪ హింసితే =
చంపబడినది.

కృత్తం—(న) ౧ వేష్టితే=చుట్టబడినది,
౨ చిన్నే = చేదంపబడినది.

కృతిః కారణహింసయోః,	కృతిః—(సీ) ౧ కారణ = కారణము, ౨ హింసయోః=హింస.
కృత్తిశ్చర్తత్వచోః భూర్జే కృత్తికాయాం ద్వయంత్రి యాం ౧౨	కృత్తిః—(సీ) ౧ చర్త = తోలు, ౨ త్వచోః=త్వగింద్రియము, ౩ భూర్జే=భూర్జవృక్షము, ౪ కృత్తికాయాం = కృత్తికానక్షత్రము.
కేతుర్నా రుకృతాకావిగ్ర హోత్పత్తేషు లక్ష్యణి,	కేతుః—(పు) ౧ రుక్=కాంతి, ౨ సతాకా=జండా, ౩ విగ్రహ = కలహము, ౪ ఉత్పత్తేషు=ఉపద్రవసూచకములు, ౫ లక్ష్యణి=చిహ్నము.
గర్తత్త్రిగర్తభేదే స్వాదవశే చ కుకుందరే. ౧౩	గర్తః—(పు) ౧ త్రిగర్తభేదే = త్రిగర్తమను దేశవిశేషము, ౨ అవశే = గొయ్యి, ౩ కుకుందరే=స్త్రీలపిరుదుల మించిగుంటలు.
గ్రస్తం గ్రాసీకృతేఽపి స్వా ల్లుప్తవర్ణపదేఽపి చ,	గ్రస్తం—(న) ౧ గ్రాసీకృతే=ప్రింగబడినది, ౨ లుప్తవర్ణపదే=వర్ణపదములు లోపించినవాక్యము.
గతిః స్త్రీ మార్గదశయోజ్ఞా నేయాత్రాభ్యుపాయయోః, ౧౪.నాడీవ్రణసరణ్యాం చ	గతిః—(సీ) ౧ మార్గ = త్రోవ, ౨ దశయోః=అవస్థ, ౩ జ్ఞానే = జ్ఞానము, ౪ యాత్రా = యాత్ర, ౫ అభ్యుపాయయోః=ఉపాయము, ౬ నాడీవ్రణసరణ్యాం = ద్రవించుచు నెలవేసినవ్రణ మార్గము.
గతం విజ్ఞాతయాతయోః,	గతం—(న) ౧ విజ్ఞాత = తెలిసికొనబడినది, ౨ యాతయోః = పొందబడినది.
గాతుర్నా కోకిలే భృంగే గంధర్వే త్రిషు రోషణే.	గాతుః—(పు) ౧ కోకిలే = కోకిల, ౨ భృంగే=తుమ్మెద, ౩ గంధర్వే = గంధర్వుడు, ౪ రోషణే = రోషముగలవాడు. (త్రి)

గీతశ్చందసి గానే స్త్రీ	గీతిః—(స్త్రీ) ౧ చందసి = చందోభేదము, ౨ గానే=సంగీతము
గీతం శబ్దితగానయోః,	గీతం—(న) ౧ శబ్దిత=ధ్వనిచేయబడినది, ౨ గానయోః=సంగీతము.
గుప్తిః స్త్యవకరస్థానే కారా గారే చ రక్షణే. ౧౬	గుప్తిః—(స్త్రీ) ౧ అవకరస్థానే = చీపురు కట్టచే దుడువబడిన కనపుదుమ్ముగల ప్రదేశము, ౨ కారాగారే = చెఱు సాల, ౩ రక్షణే=కాపాడుట.
గుప్తం స్యాద్రక్షితే గూఢే	గుప్తం—(న) ౧ రక్షితే = రక్షింపబడినది, ౨ గూఢే=దాచబడినది.
ఘాతః కాండప్రహారయోః,	ఘాతః—(పు) ౧ కాండ = బాణము, ౨ ప్రహారయోః=దెబ్బ.
ఘృతమాజ్యే జలే క్షీబం ప్ర దీప్తే త్వభిభేయతే. ౧౭	ఘృతం—(న) ౧ ఆజ్యే=నెయ్యి, ౨ జలే = నీరు, ౩ ప్రదీప్తే = ప్రకాశించునది, (వి. ని)
చిత్తం చిత్తే	చిత్తం—(న) ౧ చిత్తే=మనస్సు.
త్రిషు చితా చిత్యాయాం సంహతౌ శ్రీయామ్,	చితా—(త్రి) ౧ చిత్యాయాం=కాష్ఠము, ౨ సంహతౌ=సమూహము. (స్త్రీ)
చిత్తిశ్చిత్యాబృందయౌ స్త్రీ	చిత్తిః—(స్త్రీ) ౧ చిత్యా = కాష్ఠము, ౨ బృందయౌః=సమూహము.
జాతం వ్యక్తౌఘజన్మసు. ౧౮.	జాతం—(న) ౧ వ్యక్తి=ప్రత్యేకవ్యక్తి, ౨ ట్ఘ = సమూహము, ౩ జన్మసు = పుట్టుక, ౪ ఉత్పన్నే=పుట్టినది. (త్రి)
క్షీబం త్రిలింగముత్పన్నే	జాతః—(స్త్రీ) ౧ గోత్ర = కులము, ౨ జన్మనోః = పుట్టుక, ౩ అశ్శంతికా = పాయి, ౪ ఆమలకీ = ఉసిరికచెట్టు, ౫ సామాన్య = తెగ, ౬ చందసోః = జాతీయను ఛందోభేదము. ౭ జాతీ ఫలే = జాజికాయ, ౮ మాలత్యాం = జాజిరీగ.
జాతిస్త్రీగోత్రజన్మనోః, అశ్శం తికామలకోశ్చ సామా న్యచ్ఛందసోరపి. ౧౯ జాతీ ఫలే చ మాలత్యాం	

జ్ఞాతిస్తాతసగోత్రయోః, పు
మా

నథ తతం వ్యాప్తే విస్తృతే
చ త్రిలింగకమ్. ౨౦. క్లిబం
వీణాదివాద్యే స్యాత్పుం
లింగస్తు సమీరణే,
తాతోఽనుకంష్యే జనకే

తిక్తోరససుగంధయోః. ౨౧
తిక్తా తు కటురోహిణ్యాం
పర్వశ్చ తు నపుంసకం,

తూస్తం రేణౌ చ విఖ్యాతం
జటాయాం చ నపుంసకం.

త్రేతా యుగేఽగ్నిత్రితయే.

దత్తం విశ్రాణితేఽర్చితే,

దంతోఽద్రికటకే కుంజే దశ
నేఽథాషథా శ్రీయాం.

దాంతస్తు దమితేఽపి స్యాత్త
పఃక్షేణానహే త్రిషు,

దితిర్దైత్యజనన్యాం చ ఖండ
నేఽపి చ యోషితి. ౨౪

దీప్తం నిర్భాసితే దగ్ధే జ్వలితే

జ్ఞాతిః—(పు) ౧ తాత=తండ్రి, ౨ సగో
త్రయోః=దాయాది.

తతం—(త్రి) ౧ వ్యాప్తే=వ్యాప్తమైనది,
౨ విస్తృతే=విశాలమైనది, (న) ౩
వీణాదివాద్యే = వీణమొనలగువాద్య
ము, (పు) ౪ సమీరణే=గాలి.

తాతః—(పు) ౧ అనుకంష్యే = అనుగ్ర
హింపఁదగినవాఁడు, ౨ జనకే=తండ్రి.

తిక్తః—(పు) ౧ రస = చేదు, ౨ సుగం
ధయోః=సుగంధము, తిక్తా (సీ) ౩
కటురోహిణ్యాం = కటుకరోహిణి,
(న) ౪ పర్వశ్చ=పర్వాటకమనుటపడి.

తూస్తం—(న) ౧ రేణౌ = రేణువు, ౨
జటాయాం=జడ.

త్రేతా—(సీ) ౧ యుగే=త్రేతాయుగము
౨ అగ్ని త్రితయే=త్రేతాగ్నులు.

దత్తం—(న) ౧ విశ్రాణితే=ఈయఁబడినది,
౨ అర్చితే=పూజింపఁబడినది.

దంత—(పు) ౧ అద్రికటకే=కొండచరియ,
౨ కుంజే=పొద, ౩ దశనే=దంతము,
౪ ఓషధా=ఓషధివిశేషము (సీ).

దాంతః—(పు) ౧ దమితే=ఇంద్రియనిగ్ర
హండు, ౨ తపఃక్షేణానహే = ఇంద్రి
యనిగ్రహక్షేణమొర్పుకొనుట (త్రి).

దితిః—(సీ) ౧ దైత్యజనన్యాం = రాక్షస
మాత, ౨ ఖండనే=ఖండించుట.

దీప్తం—(న) ౧ నిర్భాసితే=ప్రకాశింపఁ
బడినది, ౨ దగ్ధే = కాల్పఁబడినది, ౩
జ్వలితే మండింపఁబడినది,

ధ ద్రుతం త్రిషు, శీఘ్రే విలీ
నే విద్రాణే

ద్యుతిః స్త్రీ రశ్మిశోభయోః.

దృతిశ్చర్మపుటే మత్స్యే నా

ధాతుర్నంద్రియేషు చ, శబ్ద
యోని మహాభూతతద్గుణే
షు రసాదిషు. ౧౬. మనశ్శి
లాదౌ శ్లేష్ఠాదౌ విశేషా
ద్దైరికేఽస్మి చ

ధాతా పిరణ్యగర్భే నాపా
లకే త్రిష్వ
భోధుతం. ౨౭. త్యక్తే విధూ
తే

ధూతం తు కంపితే భర్త్సితే
త్రిషు,
ధూర్తం తు ఖండలవణే
ధూస్తూరే నా విటే త్రిషు.

ధృతిర్నృష్టౌ త్రియాం తుష్టౌ
యోగభిదైర్యధారణే,

ద్రుతం—(త్రి) ౧ శీఘ్రే=తొందర, ౨
విలీనే=దాగినది, ౩ విద్రాణే = పరు
గెత్తినది.

ద్యుతిః—(స్త్రీ) ౧ రశ్మి = కిరణములు, ౨
శోభయోః=ప్రకాశము.

దృతిః—(పు) ౧ చర్మపుట=తోలుతిత్తి,
౨ మత్స్య=చేడు.

ధాతుః—(పు) ౧ ఇంద్రియేషు=దశేంద్రి
యములు, ౨ శబ్దయోని=క్రియ, ౩
మహాభూత=పంచమహాభూతములు, ౪
తద్గుణేషు=వానిగుణములు, ౫ రసా
దిషు=వసాసృక్షాంసాదులు, ౬ మనశ్శి
లాదౌ=మణిశిలమొదలగు ధాతువులు,
౭ శ్లేష్ఠాదౌ=శ్లేష్ఠమువాతము మొద
లగునవి, ౮ దైరికే = దైరికాదిధాతు
వులు, ౯ అస్మి=ఎముక.

ధాతా—(పు) ౧ పిరణ్యగర్భే=బ్రహ్మ,
పాలకే=పాలించువాడు (త్రి).

ధుతం—(న) ౧ త్యక్తే = విడువబడినది,
౨ విధూతే=కడలించబడినది.

ధూతం—త్రి ౧ కంపితే = కడలించబడి
నది, ౨ భర్త్సితే=ధయచెట్టబడినది.

ధూర్తం—(న) ౧ ఖండలవణే = బిడా
లవణము, ౨ ధూస్తూరే = ఉష్ణైత్ర
చెట్టు, (పు) ౩ విటే=పంచకుడు, (త్రి)

ధృతిః—(పు) ౧ ధృష్టౌ = యజ్ఞము, ౨
తుష్టౌ=సంతృప్తి, (స్త్రీ). ౩ యోగభిత్=
పంచాంగయోగభేదము, ౪ దైర్య =
దైర్యము, ౫ ధోరణే=ధారణము.

నతం. తగరపాట్యం స్యా
స్త్రి-బం కుటిలనప్రయోః.
౨౯. త్రిషు

నీతిర్నయేఽపి స్యాత్పాపణే
- ౭పి చ యోషితి,
పంక్తిః స్త్రీ గౌరవే పాకే

పత్నిర్నా పదగే స్త్రియాం.
3౦. గతావేకరతైకేభ్యత్ర్య
శ్వపంచపదాతిగే,

పంక్తిర్దశాక్షర ఛంధోదశసం
ఖ్యాతిషు స్త్రియాం. 3౧

పతిర్ధవే నా త్రిష్విశే

ప్రాప్తం లభ్యే సమంజసే,

పాతో నిపాతనే త్రాతే త్రిషు

ప్రాప్తిర్నహోదయే. 3౨. లా
భేఽపి చ స్త్రియాం

ప్రాతిః పూర్తిప్రాదేశయోః
స్త్రియాం,

వీతిర్నా త్వే స్త్రియాం పానే

నతం—(న) ౧ తగరపాట్యం=దేవదాసు
బంకతో జేయబడిన ధూపద్రవ్యము,
(త్రి) ౨ కుటిల=వక్త్రమైనది, 3 నప్ర
యోః=పంగినది.

నీతిః—(నీ) ౧ నయే=నీతి, ౨ ప్రాపణే =
పొందించుట.

పంక్తిః—(నీ) ౧ గౌరవే=గౌరవము, ౨
పాకే=పాకము.

పత్నిః—(పు) ౧ పదగే = కాలిబంటు. ౨
గతా=గమనము, (నీ). 3 ఏకరతైకేభ
త్ర్యశ్వపంచపదాతిగే = ఒకరథము,
ఒకవీనుఁగు, మూడుగుఱ్ఱములు, ఏవు
రు కాలుబంటుగలనేన

పంక్తిః—(నీ) ౧ దశాక్షరఛందః = పది
యక్షరములుగల ఛందస్సు, ౨ దశ
సంఖ్యా=పదవసంఖ్య, 3 అలిషు=పంక్తి
(వరుస).

పతిః—(పు) ౧ ధవే = భర్త, ౨ ఈశే =
ప్రభువు. (త్రి).

ప్రాప్తం—(న) ౧ లభ్యే=పొందబడినది, ౨
సమంజసే=సుందరమైనది.

పాతః—(పు) ౧ నిపాతనే = పడుట, ౨
త్రాతే=రక్షింపబడినవాడు. (త్రి)

ప్రాప్తిః—(నీ) ౧ మహోదయే = గొప్ప
యదయము, ౨ లాభే=లాభము.

ప్రాతిః—(నీ) ౧ పూర్తి = సంపూర్తి, ౨
ప్రాదేశయోః ప్రాదేశమాత్రప్రమా
ణము.

వీతిః—(పు) ౧ అశ్వే=అశ్వము, ౨ పానే
=పానము, (నీ).

ప్రీతం హృషితనర్తణోః 33

ప్రీతం పానే హరిద్రాయాం
స్త్రియాం గౌరేభిధేయ
వత్,

ప్రీతిర్యోగాంతరే ప్రేష్టి
స్తరపత్నీముదోః స్త్రియాం.

పుస్తం క్లిబే పుస్తకే చ లే
ప్యాదిశిల్పకర్తణి,

పుతం తురంగమగతౌ క్లిబం
పుంసి త్రిమాత్రకే. 34

పూతం త్రిషు పవిత్రే చ శా
టితే బహుళీకృతే,

పూర్తం త్రిషు పూరితే స్యా
క్లిబం ఖాతాదికర్తణి.

ప్రోతం నపుంసకం వస్త్రే ఖచి
తే వాచ్యలింగకం,
ప్రోతో భూతాంతరే పుంసి
మృతే స్యాద్వాచ్యలింగకః.

పోతశ్చైవ పహిత్రే చ గృహ
స్థానే చ వాససి

ప్రీతం—(న) గ హృషిత=ప్రీతినొందిన
వాడు, ౨ నర్తణోః=విలాసము.

ప్రీతం—(న) గ పానే=పానము, ౨ హరి
ద్రాయాం=పసపు, (సీ), 3 గౌరే=గౌ
రవర్ణముగలది. (విన్ని)

ప్రీతిః—(సీ) గ యోగాంతరే=పంచాంగ
యోగాంతరము, ౨ ప్రేష్టి = ప్రేమ,
3 స్తరపత్నీ=మన్దఘనిభార్య, ౪ ము
దోః=సంతోషము.

పుస్తం—(న) గ పుస్తకే=పుస్తకము, ౨
లేప్యాది శిల్పకర్తణి = లేపనజేయుట
మొదలగు శిల్పకర్త.

పుతం—(న) గ తురంగమగతౌ=అశ్వగతి
౨ త్రిమాత్రకే = త్రిమాత్రాదూపక
మగు పుతకాలము (పు).

పూతం—(త్రి) గ పవిత్రే = పవిత్రమయి
నది, ౨ శాటితే = వస్త్రాదిశోభితమగు
నది, 3 బహుళీకృతే = తూర్పెత్త
బడినది.

పూర్తం—(త్రి) గ పూరితే = నింపబడి
నది, ౨ ఖాతాదికర్తణి = చెయ్యలు
బావులు త్రవ్వించుట (న).

ప్రోతం—(న) గ వస్త్రే=వస్త్రము, ౨ ఖచి
తే=కూర్పబడినది. (వి. ని)

ప్రోతః—(పు) గ భూతాంతరే = భూత
విశేషము. ౨ మృతే = చచ్చినది.
(వి. ని.)

పోతః—(పు) గ శిశౌ=శిశువు, ౨ పహి
త్రే=నౌకావిశేషము, 3 గృహస్థానే=
గృహస్థానము, ౪ వాససి=వస్త్రము.

వృత్తిస్తు వరణేఽపి స్వాద్యే
ప్రనేఽపి చ యోషితి. 3౮

భర్తా స్వామిని పుంసి స్వా
త్రిషు థాతరి పోష్టరి,

భక్తి ర్విభాగే నేవాయాంస్తి
యాం

భ్రాంతిస్తు యోషితి, 3౯.

మిథ్యామతౌ చ భ్రమణే,

భిత్తిః కుడ్యప్రదేశయోః,

భీతిర్భయే స్త్రియాం

భీతం భయేఽథ భీయుతే త్రి
షు. ౪౦

భూతిర్భస్త్వని సంపత్తిహస్తి
శృంగారయోః స్త్రియాం,

భూతం త్వాదౌ పిశాచాదౌ

జంతౌ బంధం త్రిమాచితే

రగ. ప్రాప్తే విత్తే సమే

సత్యే దేవయోన్యంతరే తు

నా, కుమారేఽపి

భృతిః స్త్రీ స్వాహ్లా లేఽపి
భరణేఽపి చ. ౪౧

వృత్తిః—(స్త్రీ) ౧ వరణే = వరించుట, ౨
వేష్టనే=చుట్టుట, అపిశబ్దమువలన జీవ
నోపాయము.

భర్తా—(పు) ౧ స్వామిని = ప్రభువు, ౨
థాతరి=సృష్టికర్త=బ్రహ్మ, (త్రి) ౩
పోష్టరి=పోషకుడు. (మగడు.)

భక్తి—(స్త్రీ) ౧ విభాగే=విభాగము, ౨
నేవాయాం=నేవించుట.

భ్రాంతిః—(స్త్రీ) ౧ మిథ్యామతౌ=మిథ్యా
జ్ఞానము, ౨ భ్రమణే=తరుగుట.

భిత్తిః—(స్త్రీ) ౧ కుడ్య=గోడ, ౨ ప్రదే
శయోః=ప్రదేశము.

భీతిః—(స్త్రీ) ౧ భయే=భయము.

భీతం—(స) ౧ భయే=భయము, ౨ భీయు
తే భయముగలవాడు. (త్రి).

భూతిః—(స్త్రీ) ౧ భస్త్వని=భస్మ, ౨ సంపత్తి
=సంపద, ౩ హస్తిశృంగారయోః =
ఏనుగు నలంకరించుట.

భూతం—(స) ౧ త్వాదౌ = పృథివ్యాది

భూతములు, ౨ పిశాచాదౌ=పిశాచ

ములు మొదలగునవి, ౩ జంతౌ =

జంతుమాత్రము, ౪ ఉచితే=యుక్త

మైనది, (త్రి). ౫ ప్రాప్తే = పొందబడి

నది, ౬ విత్తే=ద్రవ్యము, ౭ సమే=సమ

మైనది, ౮ సత్యే=సత్యము, ౯ దేవయో

న్యంతరే=దేవయోనివిశేషము, (పుం)

౧౦ కుమారే=కుమారుడు, ౧౧ అపి

శబ్దమువలన భూతకాలము.

భృతిః—(స్త్రీ) ౧ మూలేఽపి = మూల్యము,
౨ భరణే=భరించుట.

మతం తు సన్త తే జ్ఞాతే

మతిః స్త్రీచాధియోస్సృతౌ
మంతఃపుంస్యపగాధేఽపి మ
నుష్యేఽపి ప్రజాపతౌ. ౪౩

మాతా గౌర్యాదిజననీగో
బ్రహ్మణ్యాదిభూమిషు,

మాతిర్దానేఽవ్యవచ్ఛేదే

ముక్తిర్మోక్షేచమోక్షణే. ౪౪.
మాత్రాదయః స్త్రియాం

ముక్తః ప్రాప్తమోక్షేచమోచి
తే, త్రిషు స్త్రీ మాక్తికే

మూర్తిః కాయకాశిన్యయోః
స్త్రియాం. ౪౫

మూర్తం స్యాత్త్రిషు మూ
ర్ఖాలే కశినే మూర్తిమత్య
సి,

మృతం తు యాచితేమృత్యౌ
క్షీణం మృత్యుమతి త్రిషు.

యతిః స్త్రీ పాదవిచ్ఛేదే నికా
రయతినోః పుమాకౌ,

మతం—(న) గసన్త తే=సజ్జనాభిప్రాయము,
౨ జ్ఞాతే=తెలియబడినది.

మతిః—(స్త్రీ) గత్యాచా=ఇచ్చు, ౨ ధియోః=బుద్ధి
మంతః—(పు) ౧ అపరాధే = అపరాధ
ము, ౨ మనుష్యే = మనుష్యుడు, ౩
ప్రజాపతౌ=ప్రజాపతి.

మాతా—(స్త్రీ) గౌర్యాది = పార్వతీదేవి
మొదలగువారు, ౨ జననీ = తల్లి, ౩
గో=గోవు, ౪ బ్రాహ్మణ్యాది=బ్రాహ్మణస్త్రీ
మొదలగువారు, ౫ భూమిషు=భూమి.

మాతిః—(స్త్రీ) ౧ మాన = కొల్చుట, ౨
అవచ్ఛేదే=పరిమితము.

ముక్తిః—(స్త్రీ) మోక్షే=మోక్షము, ౨
మోక్షణే = వదలుట. మాతృశబ్దము
మొదలుకొని స్త్రీలింగములు.

ముక్తః—(త్రీ) ౧ ప్రాప్తమోక్షే=పొం
దబడినమోక్షముగలవాడు, ౨ మో
చితే=వదలివెట్టబడినవాడు, ౩ మా
క్తికే=ముత్యము. (స్త్రీ)

మూర్తిః—(స్త్రీ) ౧ కాయ = శరీరము, ౨
కాశిన్యయోః=కాశిన్యము.

మూర్తం—(త్రీ) ౧ మూర్ఖాలే =
మూర్ఖులవాడు, ౨ కశినే=కశినుడు,
౩ మూర్తిమతి=స్వరూపముగలది.

మృతం—(న) ౧ యాచితే = యాచింప
బడినది, ౨ మృత్యౌ=మృత్యువు, ౩
మృత్యుమతి=చచ్చినది. (త్రీ)

యతిః—(స్త్రీ) ౧ పాదవిచ్ఛేదే = విశ్రమ
స్థానము, ౨ నికార = పరాభవము,
౩ యతినోః=యతీశ్వరుడు. (పు.)

యంతా మేలే చ సూతేనా

యుక్తిః స్త్రీ న్యాయయోగ
యోః. ౪౭

యుతో యుక్తో పృథగ్భూతే
క్లిబం హస్తచతుష్టయే,

రక్షోఽనురక్తే నీల్యాదిరంజితే
లోహితే త్రిషు ర.౩. క్లిబం
తు కుంకుమే తామ్రే ప్రాచీ
నామలకేఽస్పృజి,

రతిః స్త్రీ స్వరదారేషు రాగే
సురతగుహ్యయోః. ౪౯

రస్తుః ర్వర్తని నద్యాం స్త్రీ

రతం సురతగుహ్యయోః,

రిక్తం శూన్యే వనే

రీతిః స్త్రీయాం స్యందప్రచా
రయోః. ౫౦. పిత్తలే లోహ
కిట్టే చ

లతా ప్రియంగుళాఖయోః,
పుకా బోధిత్వతీ వల్లీ

యంతా—(పు) ౧ మేలే = మావటి
వాడు, ౨ సూతే=సారథి.

యుక్తిః—(స్త్రీ) ౧ న్యాయ=న్యాయము,
౨ యోగయోః=యోగము.

యుతః } —(పు) ౧ పృథగ్భూతే=వేరై
యుక్తః } నదిహస్తచతుష్టయే=నాల్గుభారలు. (న)

రక్తః—(త్రి) ౧ అనురక్తే=అనురాగము
గలవాడు, ౨ నీల్యాదిరంజితే = నీలి
మొదలగు రంగులద్దినది, ౩ లోహితే
=ఎఱ్ఱనిది, (న) ౪ కుంకుమే = కుంకు
మము, ౫ తామ్రే=రాగి, ౬ ప్రాచీనా
మలకే = రాచఉసిరిక, ౭ అస్పృజి =
రక్తము.

రతిః—(స్త్రీ) ౧ స్వరదారే=మన్మథునిభార్య,
౨ రాగే=అనురాగము, ౩ సురత =
సురతము, ౪ గుహ్యయోః = మర్క
స్థానము,

రస్తుః—(స్త్రీ) ౧ వర్తని = మార్గము, ౨
నద్యాం=నది.

రతం—(న) ౧ సురత=సురతము, ౨ గు
హ్యయోః=గుహ్యప్రదేశము.

రిక్తం—(న) ౧ శూన్యే=అభావము, ౨
వనే=వనము.

రీతిః—(స్త్రీ) ౧ స్యంద=జారుట, ౨ ప్రచా
రయోః=ప్రచారము. (వ్యవహారము)
౩ పిత్తలే = ఇత్తడి, ౪ లోహకిట్టై=
ఇనుపచిట్టము.

లతా—(స్త్రీ) ౧ ప్రియంగు = వ్రేంఖణపు
చెట్టు, ౨ శాఖయోః = కొమ్మ, ౩ పు

లతాకస్తూరికాసు చ. ౫౧.
మాధవీదూర్వయో

కా = పిక చెట్టు, ౮ జ్యోతిష్వతీ =
మెఱుపుతీగ, ౫ వల్లీ = తీగ, ౬ లతా
కస్తూరికాసు = తక్కినలపు చెట్టు, ౭
మాధవీ = పువ్వులగురివెండ, ౮ దూర్వ
యో = గరికి.

లిప్తం విలిప్తవిషదిగ్ధయోః,
భుక్తే

లిప్తం—(న) ౧ విలిప్త = పూయబడినది,
౨ విషదిగ్ధయోః = విషముచేపూయబడినది,
౩ భుక్తే = భుజింపబడినది.

లూతా తూర్ణనాభపివీలికా
గదాంతరే. ౫౨

లూతా—(నీ) ౧ ఊర్ణనాభ = సాలెపువ
గు, ౨ పివీలికా = చీమ, ౩ గదాంతరే =
రోగవిశేషము.

వప్తా తు జనకే పుంసి వాప
కేఽప్యభిధేయవత్,

వప్తా—(పు) ౧ జనకే = తండ్రి, ౨ వాపకే
= విత్తులు విత్తువాడు. (త్రీ)

వక్తా తు పండితేఽపి స్యా
ద్వాన్విన్యప్యన్యలిక్తకః. ౫౩

వక్తా—(పు) ౧ పండితే = పండితుడు, ౨
వాన్వినీ = వాచాలుడు. (త్రీ)

వ్యస్తం తు వ్యాకులే వ్యాప్తే
వ్యక్తః స్ఫుటమనీషిణోః,

వ్యస్తం—(న) ౧ వ్యాకులే = చెదరినది,
౨ వ్యాప్తే = వ్యాపకమైనది
వ్యక్తః—(పు) ౧ స్ఫుట = స్ఫుటమైనది, ౨
మనీషిణోః = విద్వాంసుడు.

వస్త్రీర్వయోర్నిరూహే నా
భ్యధోభూమ్ని దశాసు చ.

వస్త్రీ—(ప్ర) ౧ నిరూహే = ఊహలేని
వాడు, ౨ నాభ్యధోభూమ్ని = పొత్తి
కడుపు, ౩ దశాసు = బద్దె.

వర్తిచ్ఛేషజనిర్తాణే నయనాం
జనలేఖయోః, గాత్రానులే
పనీదీపదశాదీపేషుయోషితి.

వర్తి—(నీ) ౧ భేషజనిర్తాణే = మందు
జేయుట, ౨ నయనాంజన = కంటకా
టుక, ౩ లేఖయోః = లేఖ, ౪ గాత్రా
నులేపనీ = పరిమళద్రవ్యమిళితమగు
గంధపుబిళ్ల, ౫ దీపదశా = దీపపువత్తి,
౬ దీపేషు = దీపము.

వార్తా తు వర్తనే వాతింగణే
కృష్యాద్యుదంతయోః,

వార్తా—(నీ) ౧ వర్తనే = వర్తనము, ౨
వాతింగణే = పంగచెట్టు, ౩ కృష్యాది =

నిస్సారోగ్యయోః క్లిబం

కృష్ణాదిజీవనము, ౪ ఉదంతయోః =
వృత్తాంతము, (న) ౫ నిస్సార=నిస్సా
రమైనది, ౬ ఆరోగ్యయోః = ఆరో
గ్యము.

వృత్తిర్నల్లీరుజోః త్రియాం.

వృత్తిః—(సీ) ౧ మల్లీ = మల్లెతీగ, ౨
రుజోః=రోగము.

వ్యాప్తం ఖ్యాతే సమాక్రాంతే

వ్యాప్తం—(న) ౧ ఖ్యాతే = ప్రసిద్ధమై
నది, ౨ సమాక్రాంతే=ఆక్రమింపబడి
నది.

వ్యాప్తిర్వాప్యపనలంభయోః,
త్రియాం

వ్యాప్తిః—(సీ) ౧ వ్యాపన=వ్యాపనము,
౨ లంభయోః=లాభము.

విత్తిర్విచారే చ లాభసద్భావయోః త్రియాం ౫౭

విత్తిః—(సీ) ౧ విచారే = విచారణ, ౨
లాభ=లాభము, ౩ సద్భావయోః =
ఉండుట.

విత్తం క్లిబం ధనే వాచ్యం
లింగం వ్యాప్తే విచారితే,

విత్తం—(న) ౧ ధనే = ధనము, ౨ వ్యా
ప్తే=పొందబడినది, ౩ విచారితే=విచా
రణ చేయబడినది. (త్రి)

వీతమసారగజే స్యానంకుశ
కర్తవ్యసారతురగే ౭౩, ౫౮

వీతం—(న) ౧ అసారగజే=సారములేని
గజము, ౨ అంకుశకర్త = అంకుశ
ముచే జేయబడుకర్త, ౩ అసారతు
రగే=బలములేనిగుఱ్ఱము, ౪ అపిశబ్ద
మువలన బలములేనిది.

వీతిర్గతా చ దీప్తా ప్రజానా
శనధావనేషు స్త్రీ,

వీతిః—(సీ) ౧ గతా=గమనవిశేషము, ౨
దీప్తా = ప్రకాశము, ౩ ప్రజా=ప్రజ,
౪ నాశన=నాశనము, ౫ ధావనేషు=
పరుగిడుట.

వృత్తిర్వివరణాజీవకైశిక్యాది
ప్రవర్తనే ౫౯ (స్త్రీ)

వృత్తిః—(సీ) ౧ వివరణా = వివరణము
౨ ఆజీవ=జీవిక ౩ కైశిక్యాది = కైశి
క్యాదివృత్తులు, ౪ ప్రవర్తనే = ప్రవ
ర్తన.

వృంతం ప్రసవబంధే ఘటి	వృంతం—(స) ౧ ప్రసవబంధే=తోడిమ,
ధారాకుచాగ్రయోః,	౨ ఘటిధారా = కుండతోపోయు
	ధార, ౩ కుచాగ్రయోః = కుచా
	గ్రము.
వృత్తోఽధీతేఽప్యతీతేఽతివర్తు	వృత్తిః—(పు) ౧ అధీతే=చదువఁబడినది,
లేఽపి వృతే మృతే. ౬౦.	౨ అతీతే=గడచినది, ౩ అతివర్తులే=
దృఢేఽన్యలింగం వాక్లీబం	మిక్కిలిగుండ్రనిది, ౪ వృతే=ఆవరింపఁ
ఛందశ్చారిత్రవృత్తిషు,	బడినది, ౫ మృతే=చచ్చినది, ౬ దృఢే
	=దృఢమైనది, (త్రి) ౭ చందః = ఛం
	దస్సు, ౮ చారిత్ర=చరిత్రము, ౯ వృ
	త్తిషు=వర్తనము. (స)
శక్తిరస్తాంతరే గౌర్యాము	శక్తిః—(సీ) ౧ అస్తాంతరే=ఆయుధాంత
త్సహాద్యే జలేశ్చ్రీయాం.	రము, ౨ గౌర్యాం=పార్వతి, ౩ ఉత్సా
	హాద్యే = శక్తిత్రయము, ౪ బలే =
	బలము.
శస్త్రం ఊమే ప్రశస్తే చ	శస్త్రం—(స) ౧ ఊమే = ఊమము, ౨
	ప్రశస్తే=ప్రశస్తమైనది.
శాంతిః స్త్రీ మంగలే శమే,	శాంతిః—(సీ) ౧ మంగళే = మంగళము,
	శమే=శాంతి.
శాస్తా సమంతభద్రే నా శాస	శాస్తా—(పు) ౧ సమంతభద్రే=బుద్ధదేవుఁ
కే పునరన్యవత్. ౬౨	డు, ౨ శాసకే=శాసించువాడు. (విశే
	ష్యనిఘ్నుము.)
శాంతోఽభి యుక్తరసయోః	శాంతః—(పు) ౧ అభియుక్త = పూ
పుంసి త్రిషు శమాన్వితే,	జ్యుడు, ౨ రసయోః = శాంతరసము,
	౩ శమాన్వితే = శాంతిగలవాడు
	(త్రి)
అవ్యయం వారణే శాంతం	శాంతం—(అవ్య) ౧ వారణే = వారిం
	చుట.
శాతంశితం చ దుర్బలే. ౬౩.	శాతంశితం—(స) ౧ దుర్బలే=దుర్బలుడు,
నిశితే చ.	౨ నిశితే=తీక్షణమైనది.

శీతిర్భుజే నా సితాసితయో
స్త్రీషు,

శీతం హిమగుణే క్లిబం శీత
లాలసయోస్త్రీషు. ౬౮. వా
నీరే బహువారే నా

శుక్తం పూతామ్లనిష్ఠరే,

శ్రుతిశ్శ్రోత్రే చ తత్కర్త
ణ్యామ్నాయ వార్తయోః
స్త్రీయోం. ౬౯

శుక్తిః కపాలశకలే శంఖే
శంఖనఖేఽపిచ, నఖ్యశ్వావ
ర్తదుర్నామ ముక్తాసాగ్ధీశే
షు చ స్త్రీయామ్. ౬౯

శ్రుతమాకర్ణితే శాస్త్రే

శ్వేతోద్విపాద్రిభేదయోః,

శ్వేతా వరాటికాకాష్ఠపాట
లాశంఖినీషు చ. ౬౯. క్లిబం
యాప్యేఽన్యవచ్చుక్తే సత్సా
ధా ధీరశస్త్రయోః, మా
న్యే సత్యే విద్యమానే

శతః—(పు) ౧ భూజ్జే=భూజ్జవృక్షము, ౨
సీత=తెల్లనిది, 3 అసీతయోః=నల్లనిది
(త్రి.)

శీతం—(న) ౧ హిమగుణే = మంచుగుణ
ము, (త్రి) ౨ శీతల=చల్లనిది, 3 అల
సయోః = మందమైనది, ౪ వానీరే=
నీటిప్రబ్బు, ౫ బహువారే = విరిగి
చెట్టు (పు.)

శుక్తం—(న) ౧ పూత=పవిత్రమైనది
౨ ఆమ్ల=పుల్లనిది, 3 నిష్ఠరే = కఠిన
మైనది.

శ్రుతిః—(సీ) ౧ శ్రోత్రే = శ్రోత్రము, ౨
తత్కర్త=వినుట, 3 ఆమ్నాయ=వేద
ము, ౪ వార్తయోః=వార్త.

శుక్తిః—(సీ) ౧ కపాలశకలే=కపాలపు
వ్రక్క, ౨ శంఖే=శంఖము, 3 శంఖ
నఖే=నత్తగుల్ల, ౪ నఖే=నఖముచిప్ప,
౫ అశ్వావర్త = గుట్టుముసుడి, ౬ దు
ర్నామ=పనుంగజెలగ, ౭ ముక్తాసాగ్ధీ
శేషు=ముత్తైపుచిప్ప.

శ్రుతం—(న) ౧ ఆకర్ణితే=వినబడినది, ౨
శాస్త్రే=శాస్త్రము.

శ్వేతః—(పు) ౧ ద్వీప = శ్వేతదీపము, ౨
అద్రిభేదయోః=శ్వేతపర్వతము, (కై
లాసపర్వతము.)

శ్వేతా—(సీ) వరాటికా=గవ్వ, ౨ కాష్ఠ
=కట్టె, 3 పాటలా=కలిగొట్టుచెట్టు, ౪
శంఖినీషు=స్త్రీజాతివిశేషము, ౫ రూ
ప్యే=వెండి (న) ౬ శుక్తే = తెల్లనిది,
(వి. ఖు.) ౭ సత్సాధా=శ్రేష్ఠసాధువు,

త్రిషు సాధ్వ్యమయోః త్రియామ్. ౬౮	౮ ధీర=ధైర్యముగలవాఁడు, ౯ శస్త్ర యోః=భాణము, ౧౦ మాన్య=మా న్యఁడు, ౧౧ సత్వే=సత్యమైనది, ౧౨ విద్యమానే=ఉన్నది, (త్రి) ౧౩ సా ధ్వీ=పతివ్రత, ౧౪ ఉమయోః=పార్వతి. (సీ)
సాతిర్దానేఽవసానేస్తీ	సాతిః—(సీ) ౧ దానే=దానము, ౨ అవ సానే=అవసానము.
స్వాంతం చేతసి గహ్వరే,	స్వాంతం—(న) ౧ చేతసి = మనస్సు, ౨ గహ్వరే=గుహ.
స్థితం ప్రతిజ్ఞాతవతి చోర్ధ్వ నిశ్చలయో త్రిషు. ౬౯	స్థితం—(త్రి) ౧ ప్రతిజ్ఞాతవతి = ప్రతిజ్ఞ గలది, ౨ ఊర్ధ్వ=పైది, ౩ నిశ్చలయోః =నిశ్చలమైనది.
స్థితిః త్రియామచస్థానే మ ర్యాదాయాం చ సీమని,	స్థితిః—(సీ) ౧ అచస్థానే = ఉండుట, ౨ మర్యాదాయాం=మర్యాద, ౩ సీమని =పాలిమేర.
సితమవసితే చ బద్ధే ధవలే త్రిషు ధవలాయాం స్తీ.	సితం—(త్రి) ౧ అవసితే = అవసానము పొందినది, ౨ బద్ధే = కట్టబడినది, ౩ ధవలే = తెల్లనిది, ౪ ధవలాయాం = చక్కనిది. (సీ)
సీతా లాంగలపద్ధతివై దేహీ స్వర్గగంగాసు,	సీతా—(సీ) ౧ లాంగలపద్ధతి = నాగేటి చాలు, ౨ వై దేహీ=సీతాదేవి, ౩ స్వ ర్గగంగాసు=ఆకాశగంగ.
సుతస్తు పార్థివే పుత్రే శ్రవ త్యే తు సుతాస్తృతా. ౭౦	సుతః—(పు) ౧ పార్థివే=రాజు, ౨ పుత్రే = కొడుకు, ౩ శ్రవత్యే = స్త్రీసంతా నము. (సుతా)
సుప్తిస్సృక్పాజ్ఞతాని ద్రావి శ్రంభే శయనే త్రియామ్,	సుప్తిః—(సీ) ౧ సృక్పాజ్ఞతా = స్మర్యను గుర్తెలుగకపోవుట, ౨ నిద్రా=నిద్ర, ౩ విశ్రంభే=విశ్వాసము, ౪ శయనే= శయనము.

సూతస్తు సారథౌ తక్షిక్షత్రి
యాద్భాష్టాణిసూతే. ౨౨.
వందిపారదయోః పుంసీప్ర
సూతే ప్రేరితే త్రిషు,

సూతిస్తీవనసంతత్యోః త్రి
యాం,

సూతః ప్రసేవకే. ౨౩. నా
త్రిమాతే

స్తృతిర్ధర్షశాస్త్ర స్తరణయోః
త్రియాం,

సృతిః స్త్రీ గమనే మార్గే,

నేతుర్నౌలౌ కుమారకే

హస్తః కరే కరికరే సప్రకో
ష్టకరేఽపి చ, ఋక్షేకేశా
త్పిరోవ్రాతే

హితం పథ్యే గతే ధృతే.

హేతిస్సాన్యదాయధజ్వాలా
సూర్యతేజస్సు యోషితి,

సూతః—(పు) ౧ సారథౌ = సారథి, ౨
తక్షి = వడ్లవాడు, (వద్రంగి.) ౩
క్షత్రియాత్ బ్రాహ్మణిసూతే = క్షత్రి
యునివల్ల బ్రాహ్మణస్త్రీయందు పుట్టిన
వాడు, ౪ వంది = స్తుతిపాఠకుడు,
౫ పారదయోః = పాదరసము, (పు) ౬
ప్రసూతే = కనుట, ౭ ప్రేరితే = ప్రేరే
పింపబడినది. (త్రి)

సూతిః—(స్తీ) ౧ సీవన = బట్టకుట్టుట, ౨
సంతత్యోః = సంతతి.

సూతః—(పు) ౧ ప్రసేవకే = పల్లి కతట్ట,
౨ ఊతే = కుట్టబడినది. (త్రి)

స్తృతిః—(స్తీ) ౧ ధర్షశాస్త్ర = ధర్షశా
స్త్రము, ౨ స్తరణయోః = జ్ఞాపకము.

సృతిః—(స్తీ) ౧ గమనే = పోవుట, ౨
మార్గే = మార్గము.

నేతుః—(పు) ౧ ఆలౌ = కట్ట, ౨ కుమా
రకే = కుమారుడు.

హస్తః—(పు) ౧ కరే = చెయ్యి, ౨ కరి
కరే = వసుంధరగుండము, ౩ సప్రకోష్ఠ
కరే = ముంజేయితోఁగూడిన హస్తము,
౪ ఋక్షే = హస్తానక్షత్రము, ౫ కేశా
త్పరః హస్తః = కేశశబ్దానంతరహస్త
శబ్దము, ౬ వ్రాతే = సముదాయము.

హితం—(న) ౧ పథ్యే = హితమైనది, ౨ గతే
= పోయినది, ౩ ధృతే = ధరింపబడినది.

హేతిః—(స్తీ) ౧ ఆయుధ = ఆయుధము,
౨ జ్వాలా = జ్వాల, ౩ సూర్యతేజస్సు =
సూర్యతేజస్సు.

— తత్రికం. —

అమృతం యజ్ఞశేషే స్యాత్ప్రీ
యూషే సలిలే ఘృతే. ౭౬.
అయాచితే చ మోక్షే చ
నా ధన్వంతరి దేవయోః

అమృతా మాగధీపథ్యాగు
దూచ్యామలకీషు చ. ౭౭

అనృతం కృషావసత్వే౭

వ్యజితో నా హరౌ త్రిషు,
అనిర్జితే

చాచ్యుతస్తు హరౌ పుంసీ
త్రిషు స్థిరే. ౭౮

అర్థితం యాచితే౭౭ స్యా
ద్వాతవ్యాధౌచ హింసితే,

అక్షతం న ద్వయోః పండే
లాజేషు త్రిష్వహింసితే.

౭౯. యవే౭౭ కృద్వి

దవ్యక్తో హరౌ స్తరహరే
పుమా౯, పరమాత్తమహ
దాద్యోః క్షీబం స్యాదస్సు
శే త్రిషు. ౮౦

మూడక్షరములుగల తకారాంత

శబ్దములు.

అమృతం—(న) ౧ యజ్ఞశేషే = యజ్ఞ
శేషము, ౨ పీయూషే=అమృతము,
౩ సలిలే = ఉదకము, ౪ ఘృతే =
ఘృతము, ౫ అయాచితే=యాచింపఁ
బడనిది, ౬ మోక్షే=మోక్షము, (పు)
౭ ధన్వంతరి=ధన్వంతరి, ౮ దేవయోః=
దేవతలు.

అమృతా—(సీ) ౧ మాగధీ=అడవిమొల్ల,
౨ పథ్యా=కరక చెట్టు, ౩ గుదూచీ=
తిప్పతీగ, ౪ అమలకేషు=ఉసిరిక చెట్టు.

అనృతం—(న) ౧ కృషా = కృషి, ౨
అసత్వే=అసత్యము.

అజితః—(పు) ౧ హరౌ = విష్ణువు, ౨
అనిర్జితే=జయింపబడనివాడు.

అచ్యుతః—(పు) ౧ హరౌ = విష్ణువు, ౨
స్థిరే=స్థిరుడు. (త్రి)

అర్థితం—(న) ౧ యాచితే = యాచింపఁ
బడినది, ౨ వాతవ్యాధౌ = వాతరో
గము, ౩ హింసితే=చంపబడినది.

అక్షతం—(న) ౧ పండే = నపుంసకుడు,
౨ లాజేషు=పేలాలు, (త్రి) ౩ అహిం
సితే=హింసింపబడనివాడు, ౪ యవే
=యవలున్ను.

అవ్యక్తః—(పు) ౧ హరౌ = విష్ణువు, ౨
స్తరహరే = హరుడు, (న) ౩ పర
మాత్త=పరమాత్మ, ౪ మహదాద్యోః
=మహత్తు మొదలగునవి, ౫ అస్సుశే=
స్ఫుటముగానిది. (త్రి)

అనంతః కేశవే కేషే పుమా
ననవథౌ త్రిమ,

అనంతా చ విశల్యాయాం
శారిబాదుర్వయోరపి. ౧౧
కణాదురాలభా పథ్యాపా
ర్వత్యామలకీషు చ, విశ్వం
భరాగుడూచ్యోస్సాస్య

దనంతం సురవర్తని. ౮౨
అశ్వంతమశుభే ఛుల్యాం మ
రణేననవథావపి, షేత్రే ౭
ప్య

థా౭యతిః పుంసి హిమ
దీధితికాలయోః. ౮౩

అర్హంస్తుక్షపణే బుద్ధే పుంసి
మాన్యేనన్యలింగకః,

అర్హంతశ్చాపి సుగతే క్షప
ణేపి చ దృశ్యతే. ౮౪

అగస్తీః కుంభయోనౌ చ
వంకనేనతరా పుమాః,

అర్వతి కుంభదాస్యాంచ బడ
బాయాం చ యోషితి.

అనంతః—(పు) ౧ కేశవే = విష్ణువు, ౨
కేషే=ఆదిశేషువు, ౩ అనవథౌ=అవధి
లేనిది. (త్రి)

అనంతా—(సీ) ౧ విశల్యాయాం = తరి
గొట్టమూర, ౨ శారిబా=సుగంధిపాల, ౩
దుర్వయోః=గరికి, ౪ కణా=జీలకఱ్ఱ,
౫ దురాలభా=పిన్నదూలగొండి, ౬
పథ్యా = కరకా—య, ౭ పార్వతి =
పార్వతి దేవి, లేక (అందుగుచెట్టు), ౮
ఆమలకీషు = ఉసిరిక, ౯ విశ్వంభరా=
భూమి, ౧౦ గుడూచ్యోః=అప్పతీగ.

అనంతం—(న) ౧ సురవర్తని=ఆకాశము.
అశ్వంతం—(న) ౧ అశుభే=అమంగళము,
౨ ఛుల్యాం = పొయ్యి, ౩ మరణే=
మరణము, ౪ అనవథౌ = అవధి లేక
పోవుట, ౫ షేత్రే=షేత్రము.

ఆయతిః—(పు) ౧ హిమదీధితి = చం
ద్రుడు, ౨ కాలయోః = ఉత్తర
కాలము.

అర్హన్—(పు) ౧ క్షపణే = క్షపణమత
స్థుడు, ౨ బుద్ధే = బుద్ధుడు, ౩
మాన్యే=పూజ్యుడు, (వి. సి.)

అర్హంతః—(పు) ౧ సుగతే=బుద్ధుడు, ౨
క్షపణే=క్షపణమతస్థుడు.

అగస్తీః—(పు) ౧ కుంభయోనౌ = అగ
స్త్యుడు, ౨ వంకనేనతరా = అగిస
చెట్టు.

అర్వతి—(సీ) ౧ కుంభదాస్యాం=యింట్లో
పనిజేయునది, ౨ బడబాయాం=ఆడు
గుట్టము.

అంగతిః పుంస్యగ్నిహోత్రీ
బ్రహ్మపహ్నిష్వ

అంగతిః—(పు) గ అగ్నిహోత్రీ = (అగ్నుల
వేల్పువాడు, ౨ బ్రహ్మ = బ్రహ్మ
దేవుడు, ౩ పహ్నిషుఁ అగ్ని.

థాదితిః, భూదేవమాత్రో

అదితిః—(సీ) గ భూ = భూమి, ౨ దేవ
మాత్రోః = దేవతలతల్లి.

రంహతిస్త్వాగే రోగేఽప్యథే
త్రియా. ౮౬

అంహతిః—(సీ) గ త్యాగే = దానము, ౨
రోగే = రోగము.

ఆపాతః పుంసి పతనే తదా
త్వే చ ప్రకీర్తితః,
ఆఘ్రాతం శింఘితే క్రాంతే

ఆపాతః—(పు) గ పతనే = పతనము, ౨
తదా త్వే = అప్పుడు.

ఆఘ్రాతం—(న) గ శింఘితే = వాసనజూడఁ
బడినది, ౨ క్రాంతే = ఆక్రమింపఁబడినది.

ప్యాఖ్యాతం భాషితే తిజీ.

ఆఖ్యాతం—(న) గ భాషితే = వాక్కు,
౨ తిజీ = తిజ్జ్యోత్యయము.

ఆత్థాతశ్శబ్దితే దగ్ధే వాత
రుగ్ధేద సంయుతే,

ఆత్థాతః—(పు) గ శబ్దితే = ఊదఁబడినది,
౨ దగ్ధే = తగులవెట్టఁబడినది, ౩ వాత
రుగ్ధేదసంయుతే = వాతరోగభేద
ముచుఁ గూడుకొన్నది.

కూడుకొన్నది.

ఆప్లుతస్నాతకే స్నాతే

ఆప్లుతః—(పు) గ స్నాతకే = వ్రతస్థుడు,
౨ స్నాతే = స్నానముజేసినవాడు.

స్యాదృతస్సాదరేఽర్చితే.

ఆదృతః—(పు) గ సాదరే = ఆదరముతోఁ
గూడుకొన్నవాడు, ౨ అర్చితే =
పూజింపఁబడినవాడు

ఆచితశ్శకటోన్మేయే పలానా
మయుతద్వయే, పుల్లింగ
సంగృహీతేఽపి ఛన్నేఽపి
స్యాత్త్రిలింగకః. ౮౯

ఆచితః—(పు) గ శకటోన్మేయే = బం
డెడు బరువు, ౨ పలానామయు
తద్వయే = రెండువేల పలముల
యెత్తుబరువు, ౩ సంగృహీతే = సంగ్ర
హింపఁబడినది, ౪ ఛన్నే = కప్పుఁ
బడినది,

ఆహతం గుణితే చాపితాడి
తే చ మృషార్థకే, స్యాత్పు
రాతనవస్త్రేఽపి నవవస్త్రే చ
నానకే. ౯౦

ఆనర్థో దేశభేదేఽపి నృత్య
స్థానే జలే రణే,

ఆవర్త భ్రింతనే వారిభ్రమే
చావర్తనే పుమాన్. ౯౧

ఆస్థితం తు పుమానర-
పణ్ణే స్యాత్కోవిదారకే

ఆస్థితా గిరికర్ణ్యాం చ వన
మాల్యాం చ యోషితి.
ఆయస్త్యస్తేజితే క్షిప్తే క్షేణితే
కుపితే హతే,

ఆయతిస్తు త్రియాం దైర్ఘ్యే
ప్రభావాగామికాలయోః.

ఆయతిస్తు త్రియాం స్నేహే
వశిత్వే వాసవే బలే,

ఆహతం—(న) ౧ గుణితే = వెచ్చవేయః
బడినది, ౨ తాడితే=కొట్టఃబడినది, ౩
మృషార్థకే=అన్యతార్థముగలవచనము,
౪ పురాతనవస్త్రే = పాతగుడ్డ, ౫ నవ
వస్త్రే = నూతనవస్త్రము, ౬ ఆనకే =
తప్పేట. (పు)

ఆనర్థః—(పు) ౧ దేశభేదే = దేశవిశే
షము, ౨ నృత్యస్థానే=నృత్యస్థానము,
౩ జలే=జలము, ౪ రణే=యుద్ధము.

ఆవర్తః—(పు) ౧ చింతనే = ఆవృత్తిశే
యుట, ౨ వారిభ్రమే=నీటనుడి, ౩
ఆవర్తనే = రోమములనుడి.

ఆస్థితం—(పు) ౧ అర్కవర్ణే = జిల్లేడు
చెట్టు, ౨ కొవిదారకే = ఎట్టుకాంచన
చెట్టు.

ఆస్థితా—(సీ) ౧ గిరికర్ణ్యాం=విష్ణుక్రాంత
చెట్టు, ౨ వనమాల్యాం=అడవిమల్లె.

ఆయస్త్యః—(పు) ౧ తేజితే = సానపెట్టః
బడినది, ౨ క్షిప్తే = చిమ్మఃబడినది, ౩
క్షేణితే=కష్టపెట్టఃబడినది, ౪ కుపితే =
కోపముజేయఃబడినది, ౫ హతే=కొట్టః
బడినది.

ఆయతిః—(సీ) ౧ దైర్ఘ్యే = పొడగు, ౨
ప్రభావ = ప్రభావము, ౩ ఆగామి
కాలయోః=ఉత్తరకాలము.

ఆయత్తిః—(సీ) ౧ స్నేహే=స్నేహము,
౨ వశిత్వే=అష్టవిధాతులలోనొకటి,
౩ వాసవే=దేవేంద్రుడు, ౪ బలే=
బలము.

ఆకృతిస్తు శ్రీయాం రూపే సామాన్యవపుషోరసి. ౯౮	ఆకృతిః—(సీ) ౧ రూపే=రూపము. (సౌం దర్యము), ౨ సామాన్య = గాత్ర సామాన్యము, ౩ వపుషోః = శరీ రము.
ఆసత్తిస్సంగమే లాభే శ్రీ యా	ఆసత్తిః—(సీ) ౧ సంగమే = సంగమము, ౨ లాభే=లాభము.
మాపత్తిరాపది, ప్రాపణేఽపి చ యోషితస్య	ఆపత్తిః—(సీ) ౧ ఆపది=ఆపత్తు, ౨ ప్రాప ణే=పొందించుట.
దుదంత స్సాధువార్తయోః.	ఉదంతః—(పు) ౧ సాధు=సజ్జనుడు, ౨ వార్తయోః=వృత్తాంతము.
ఉపితం వృషితే దగ్ధే	ఉపితం—(న) ౧ వృషితే = ఉన్నది, ౨ దగ్ధే=తగులపెట్టుబడినది.
ప్రదాత్తస్తు స్వరాంతరే, ద యాత్యాగాదిసంపన్నే కా వ్యాలంకారకృత్యయోః.	ఉదాత్తః—(పు) ౧ స్వరాంతరే = స్వర విశేషము, ౨ దయాత్యాగాదిసంప న్నే = దయాత్యాగములుగలవాడు, ౩ కావ్యాలంకార = కావ్యాలంకా రము, ౪ కృత్యయోః = చేయతగిన పని.
ఉత్తప్తం శుష్కమాంసేఽథ త్రిషు తప్తే పరిప్లుతే,	ఉత్తప్తం—(న) ౧ శుష్కమాంసే=ఎండి నమాంసము, ౨ తప్తే = తపింపఁ జేయఁబడినది, పరిప్లుతే=తడుపఁబడినది. (త్రి).
ఉచితం తు భవే న్యస్తే మితే జ్ఞాతే సమంజసే. ౯౨	ఉచితం—(న) ౧ భవే=భవము, (రుద్రుఁ డు, జన్మసంసారము, భవ మందురు, ౨ న్యస్తే=ఉంచఁబడినది, ౩ మితే=పరిమిత మైనది, ౪ జ్ఞాతే=తెలియఁబడినది, ౫ సమంజసే=మంచిది.
ఉద్భృతం స్యాత్రిమాత్మిప్తే పరిభుక్తోఽస్మితేఽపి చ,	ఉద్భృతం—(త్రి) ౧ ఉత్మిప్తే=పైకివిష్టుఁ బడినది, ౨ పరిభుక్తోఽస్మితే = భుజించి వదిలినది.

ఉద్ధితం స్యాత్రిమాత్పన్నే
ప్రోద్యతే వృద్ధిమత్యపి. ౯౮

ఉద్ధాతస్తు పుమాన్నాదస్థలనే
సముపక్రమే, పవనాభ్యాస
యోగస్య కాలభేదే చ
కీర్తితః. ౯౯. ఉత్తుంగే ము
ద్గరేఽపి

స్యాదుదితం తూక్త ఆగతే,

ఉచ్ఛ్రితం త్రిషు సంజాతే స
మున్నాహప్రవృద్ధయోః.

ఉన్మత్త ఉన్మాదవతి ధూస్తూర
ముచుకుందయోః,

ఉద్భ్రాంతో నిర్దగజే పు
మాసుద్వమితే త్రిషు. ౧౦౧

ఏధతుః పురుషేఽగ్నౌ నా

కలితం విదితాష్టయోః,

కపోతస్వ్యాచ్చిత్రకంఠపారా
వతవిహంగయోః. ౧౦౨

అథ క్రందితమాహ్వానే రుది
తేఽపి నపుంసకం,

ఉద్ధితం—(త్రి) ౧ ఉత్పన్నే=పుట్టినది, ౨
ప్రోద్యతే = ఉద్యుక్తమైనది, 3 వృద్ధి
మతి=వృద్ధిగలది.

ఉద్ధాతః—(పు) ౧ పాదస్థలనే = కాలు
జారుట, ౨ సముపక్రమే = ఉపక్ర
మించుట, 3 పవనాభ్యాసయోగస్య
కాలభేదే=వాయునిరోధాభ్యాసయో
గముయొక్క కాలవిశేషము. ౪ ఉత్తుం
గే = ఉన్నతమైనది, ౫ ముద్గరే =
ఇనుపగుదియ.

ఉదితం—(న) ౧ ఉక్తే=పలుకబడినది, ౨
ఆగతే=వచ్చినది.

ఉచ్ఛ్రితం—(త్రి) ౧ సంజాతే=పుట్టినది,
౨ సమున్నాహ=పోడపు, 3 ప్రవృద్ధ
యోః=అభివృద్ధి.

ఉన్మత్తః—(పు) ౧ ఉన్మాదవతి = పిచ్చి
వాడు, ౨ ధూస్తూర = ఉష్ణేత్త, 3
ముచుకుందయోః=ముచుకుందరాజు.

ఉద్భ్రాంతః—(పు) ౧ నిర్దగజే=మద
ములేని యేనుగు, ౨ ఉద్వమితే =
వెళ్లెగ్గ క్కబడినది.

ఏధతుః—(పు.) ౧ పురుషే = పురుషుడు,
౨ అగ్నౌ=అగ్ని.

కలితం—(న) ౧ విదిత = తెలియబడినది,
౨ ఆష్టయోః=పాండబడినది.

కపోతః—(పు) ౧ చిత్రకంఠ=గువ్వ, ౨
పారావతవిహంగయోః=పాపరాము,

క్రందితం—(న) ౧ ఆహ్వానే=ఆహ్వానము,
౨ రుదితే=రోదనము,

హరితస్సావితే హారే అభి
శస్తేఽసి చ త్రిషు. ౧౦౩

కాహోతో రుచకేక్లిషే కహో
తా ఘే జనాంతరే,

కిరాతో మ్లేచ్చభేదే స్యా
ద్భూనింబే ల్బుతనావపి.
౧౦౪. స్త్రీయాం చామర
ధారిణ్యాం కుట్టినీదుర్గయో
రపి,

కృతాంతో యమసిద్ధాంత
దైవాకుశలకర్తసు. ౧౦౫

గర్జితం వారివాహాదిధ్వనౌ
నా మత్తకుంజరే

గ్రంథితం గుంభితే క్రాంతే
హింసితే చ త్రిలింగకం.

గభస్తిః కిరణే సూర్యే నా
స్వాహాయాంతు యోషిత,

గర్భతే స్త్రీ స్వర్ణనడయోః.

గోపతిశ్చివషండయోః. ౧౦౬.
నృపభాస్కరయోః పుంసి

హరితః—(త్రి) ౧ సావితే = స్రవింపః
జేయఃబడినది, హారే=ఉప్పు, ౩ అభి
శస్తే=ప్రశస్తమైవది.

కాహోతః—(పు) ౧ రుచకే = సర్జి కా
హారము, ౨ కహోతాఘే = గువ్వల
గుంపు, ౩ జనాంతరే=జనవిశేషము.

కిరాతః—(పు) ౧ మ్లేచ్చభేదే = మ్లేచ్చ
విశేషము, ౨ భూనింబే = నేలవేము,
౩ అల్బుతనౌ = కుటుచశరీరము, ౪
చామరధారిణ్యాం=నెమలిపించుమును
ధరించు కిరాతజాతి, (స్త్రీ) ౫ కుట్టినీ=
కుంటనకత్తె, ౬ దుర్గయోః = దుర్గా
దేవి.

కృతాంతః—(పు) ౧ యమ=యముఁడు,
౨ సిద్ధాంత=సిద్ధాంతము, ౩ దైవ =
దైవము, ౪ కృశలకర్తసు=కుశలకర్త.

గర్జితం—(న) ౧ వారివాహాదిధ్వనౌ =
మేఘము మొదలగువాని ధ్వని, ౨
మత్తకుంజరే=మడించినయేచుఁగు. (పు)

గ్రంథిత—(త్రి) ౧ గుంభితే = కూర్పఁ
బడినది, ౨ క్రాంతే=ఆక్రమింపఁబడినది,
౩ హింసితే=హింసించఁబడినది.

గభస్తిః—(పు) ౧ కిరణే = కిరణము, ౨
సూర్యే=సూర్యుఁడు, ౩ స్వాహాయాం
=స్వాహా దేవి. (స్త్రీ).

గర్భతే—(పు) ౧ స్వర్ణ = సువర్ణము, ౨
నడయోః=కిక్కసపుత్రీగ.

గోపతిః—(పు) ౧ శివ=శివుఁడు, ౨ షండ
యోః=నపుంసకుఁడు, ౩ నృప=రాజు,
౪ భాస్కరయోః=సూర్యుఁడు.

చేష్టితం గతి చేష్టయోః

జగత్స్వాద్విష్టపే క్లిబంవా
యా నా జంగమే త్రిషు.

జగతీ భువనే త్త్వాయాం ఛం
దోభేదే జనేఽపి చ,

జయంతీ వృక్షభిద్యార్యోరిం
ద్రపుత్రివతాకయోః ౧౦౯
పుమానైంద్రా హరే భీమే

జ్వలితం దగ్ధ ఉజ్వలే,

జామాతా దుహితుః పత్యౌ
సూర్యావర్తే ధవేపుమాన్

జీమూతోఽద్రౌ ధృతికరే
దేవతాడే పయోధరే,

జీవాతురస్త్రియాం భక్తే జీవి
తే జీవనౌషధే. ౧౧౧

జీవంతీ జీవనీశమ్యోర్గదూచీ
వందయోరపి,

చేష్టితం—(న) ౧ గతి = గమనము, ౨
చేష్టయోః=చేష్ట.

జగత్—(న) ౧ విష్టపే = లోకము, ౨
వాయా=వాయువు, (పు) ౩ జంగమే
=పశుపత్యౌదికము. (త్రి)

జగతీ—(సీ) ౧ భువనే = లోకము, ౨
త్త్వాయాం=భూమి, ౩ ఛందోభేదే=

జయంతీ—(సీ) ౧ వృక్షభిత్ = వృక్ష
విశేషము, ౨ గౌర్యోః = పార్వతి, ౩
ఇంద్రపుత్రి=ఇంద్రసుత, ౪ పతాం
యోః=ఋక్కము, ౫ వింద్రా = ఇ
ద్రునికొడుకు, (పు) ౬ హరే=రుద్రు
డు, ౭ భీమే=భీముడు, (భయంకర
మైనవాడు.)

జ్వలితం—(న) ౧ దగ్ధ=తగులపెట్టుబడినది,
౨ ఉజ్వలే=ప్రకాశించుచున్నది.

జామాతా—(పు) ౧ దుహితుః -
పత్యౌ = అల్లుడు, ౨ సూర్యావర్తే
ప్రాధుతిరుగుచెట్టు, ౩ ధవే=భర్త.

జీమూతః—(పు) ౧ అద్రౌ=పర్వతము, ౨
ధృతికరే=సంతుష్టిజేయువాడు, ౩
దేవతాడే=దేవతాటిచెట్టు, ౪ పయో
ధరే=మేఘము.

జీవాతుః—(ప్రు) ౧ భక్తే=అన్నము, ౨
జీవితే=జీవితము, ౩ జీవనౌషధే = జీవ
నౌషధము.

జీవంతీ—(సీ) ౧ జీవనీ = పాలకూర, ౨
శమ్యోః=జమ్మి, ౩ గుదూచీ=తిప్పతిగ,
౪ వందయోః=బదనిక.

జృభితం కరణే స్త్రీణామిహా
స్ఫుటితయోరపి. ౧౧౨

త్వరితం ప్రజవే శీఘ్రే

త్రిగర్తృగణితాంతరే, దేశే
పి నా ఘుర్గురికాకాము
కాంగనయోః స్త్రియాం.

తృణతా ధనుషి తృణత్వే

దంశితమపిజాత దంశేన్యాత్,
కవచాచితే

ద్విజాతీర్విప్రాండజ యోశ్చ
పుంలింగః. ౧౧౩.

దుర్జాతం వ్యసనే క్లిజేన
మృగ్జా తేనృన్ద్రకం,

దుర్గతిర్నరకే నైస్సేన్ద్రీ

దృష్టాంత ఉదాహృతా.
౧౧౪. శాస్త్రే చ మరణే
ధీమాన్ పండితే చ బృహ
స్పతౌ,

నిర్మతిస్సావలక్ష్యం స్త్రీ ది
శాంపాలాంతరే పుమాన్.

జృంభితం—(న) ౧ స్త్రీణాం కరణే=స్త్రీల
రతిబంధవిశేషము, ౨ ఈహా = ఇచ్చు,
3 ఆస్ఫుటితయోః=తట్టుట.

త్వరితం—(న) ౧ ప్రజవే = వేగముగల
వాడు, ౨ శీఘ్రే=శీఘ్రము.

త్రిగర్తృః—(పు) ౧ గణితాంతరే=గణిత
విశేషము, ౨ దేశే=దేశవిశేషము, 3
ఘుర్గురికా=ఘుర్గురధ్వని, (పంచీకూత)
ర కాముకాంగనయోః = కాముక
స్త్రీ.

తృణతా—(సీ) ౧ ధనుషి = ధనుస్సు, ౨
తృణత్వే=తృణత్వము.

దంశితం—(న) ౧ జాతదంశే=కుట్టుబడి
నది, ౨ కవచాచితే=కవచమువేయఁ
బడినది.

ద్విజాతీః—(పు) ౧ విప్ర = బ్రాహ్మణుడు,
౨ అండజయోః=పక్షి.

దుర్జాతం—(న) ౧ వ్యసనే = వ్యసనము,
(దుఃఖము), ౨ అసమృగ్జాతే =
మంచిజన్మములేనివాడు.

దుర్గతిః—(స) ౧ నరకే = నరకము, ౨
నైస్సేన్ద్రీ=దారిద్ర్యము.

దృష్టాంతః—(పు) ౧ ఉదాహృతా=ఉదా
హరణము, ౨ శాస్త్రే = శాస్త్రము, 3
మరణే-ధీమాన్=మరణమును దెలుసు
కొన్నవాడు, ౪ పండితే = నిశ్చయ
జ్ఞానముగల పండితుడు, ౫ బృహ
స్పతౌ=బృహస్పతి.

నిర్మతిః—(సీ) ౧ అలక్ష్యం=అలక్ష్యి, ౨
శాంపాలాంతరే=నిర్మతి.

నికృతం విప్రలంభే స్యాన్నీ
చే విప్రకృతేఽపి చ,

నిర్దుక్తస్య క్తసంగే స్యాన్దుక్త
కంచుకభోగిని. ౧౧౨

నిరస్తస్త్రిపు నిఘ్నాతే ప్రే
షితేషా ద్రుతోదితే, సంత్య
క్తే చ ప్రతిహతే

నిమిత్తం హేతులక్షణోః.

నివాహో దృఢసన్నా హే వా
తశూన్యేఽపి చాశ్రయే,

నిశాంతస్త్రిపు శాంతే స్యా
స్త్రిబంతు భవనోపసోః.

నికృతిర్భర్తనోక్షేపే శరే
శాశ్యేఽపి చ స్త్రియాం,

నిర్వృతి స్వస్థితావస్తంగమ
నే చ సుఖే శ్రియాం.

నియతిర్నియమే దైవే స్త్రీ

నికృతం—(న) ౧ విప్రలంభే=వంచన, ౨
నీచే=నీచుడు, ౩ విప్రకృతే=తిరస్క
రింపబడినవాడు.

నిర్దుక్తః—(పు) ౧ త్యక్తసంగే = వదిలి
పెట్టబడినసంగమము గలవాడు, ౨
ముక్తకంచుకభోగిని = పొర విడిచిన
పాము.

నిరస్తః—(త్రి) ౧ నిఘ్నాతే=వెళ్లగక్క
బడినది, ౨ ప్రేషితేషా=పంపబడినభాణ
ము, ౩ ద్రుతోదితే=శీఘ్రముగాఁజెప్పు
బడినది, ౪ సంత్యక్తే=వదిలిపెట్టబడి
నది, ౫ ప్రతిహతే=కొట్టబడినది.

నిమిత్తం—(న) ౧ హేతు=కారణము,
౨ లక్షణోః=గుర్తు.

నివాహః—(పు) ౧ దృఢసన్నా హే=దృఢ
సన్నాహము, ౨ వాతశూన్యే=వాయు
పులేని ప్రదేశము, ౩ ఆశ్రయే=ఆశ్ర
యము.

నిశాంతః—(త్రి) ౧ శాంతే=శాంతమైన
వాడు, ౨ భవన=గృహము, ౩ ఉప
సోః=ఉపఃకాలము. (న)

నికృతిః—(స్త్రీ) ౧ భర్తనోక్షేపే = భయ
పెట్టుట, ౨ క్షేపే = నిండు, ౩
శరే=దృఢముడు, ౪ శాశ్యే = దౌర్జ
న్యము.

నిర్వృతిః—(స్త్రీ) ౧ స్వస్థితా=ఆరోగ్యము
౨ అవస్తంగమనే=నాశమునొందుట, ౩
సుఖే=సుఖము.

నియతిః—(స్త్రీ) ౧ నియమే=నియమము,
౨ దైవే=దైవము.

పతన్ పాతుకే ఖగే,

ప్రహతం వితతే తుణ్ణే

వ్యస్తః పతితే హతే. ౧౨౧

ప్రభూతముద్గతే ప్రాజ్యే

పండితస్త్వికే కవౌ,

పలితం శైలజే తాపే కేశ
పాకే చ కర్దమే. ౧౨౨

ప్రసృతస్సప్రసారే స్యాద్వి
నీతే వేగితే త్రిషు, అర్థాం
జనౌ తు ఫుంలింగో జంఘా
యాం ప్రసృతా మతౌ.

ప్రసృతం కుసుమే క్షీబం
త్రిషు సంజాతసూతయోః,

ప్రణీతః సంస్కృతాగ్నౌ నా
యజ్ఞపాత్రాంత రేఽత్రి
యాం. ౧౨౩. త్రిషుక్షిప్తౌప
సంపన్నవిహితేషు ప్రవేళితే,

పతన్—(పు) ౧ పాతుకే = పడువాడు,
ఖగే=పక్షి.

ప్రహతం—(న) ౧ వితతే = విస్తృత
మైనది, ౨ తుణ్ణే=తుణ్ణమైనది.

వ్యస్తః—(పు) ౧ పతితే = పడినది, ౨
హతే=కోట్టబడినది.

ప్రభూతం—(న) ౧ ఉద్గతే=పుట్టినది, ౨
ప్రాజ్యే=బహుళమైనది.

పండితః—(పు) ౧ స్త్వికే = అందుగు
బంకతోజేయబడిన ధూపద్రవ్యము,
౨ కవౌ=పండితుడు.

పలితం—(న) ౧ శైలజే=తాతిపువ్వు, ౨
తాపే=తాపము, కేశపాకే = వెంట్రు
కలు నెరయుట, ౩ కర్దమే=బురద.

ప్రసృతః—(త్రి) ౧ సుప్రసారే=బాగుగా
జాచుబడినది, ౨ వినీతే = శిశింపబడి
నది, ౩ వేగితే=వేగముతోపూడినది,
అర్థాంజనౌ=చేరెడు, (పు). ౧ జంఘా
యాం=పక్క. (నీ.)

ప్రసృతం—(న) ౧ కుసుమే = పుష్పము,
(త్రి) ౨ సంజాత=పుట్టినవాడు, ౩ సూ
తయోః=సారథి.

ప్రణీతః—(పు) ౧ సంస్కృతాగ్నౌ=మం
త్రములచే సంస్కారము చేయబడిన
యగ్ని, ౨ యజ్ఞపాత్రాంత రే=ప్రణీతి
పాత్ర, (నీ) ౩ క్షిప్త = ప్రేరేపించు
బడినది, ౪ ఉపసంపన్న = సిద్ధమయి
నది, ౫ విహితేషు = విహితమయినది,
(త్రి) ౬ ప్రవేళితే = ప్రవేశించజేయఁ
బడినది.

ప్రతీతస్సాదరే జ్ఞాతే హృష్ట
ప్రఖ్యాతయోత్త్రిషు.

ప్రమీతం వాచ్యలింగంస్యా
త్ప్రీక్షితేఽపి మృతేఽపి
చ,

పరేతో వాచ్యలింగస్యాత్
మృతే భూతాంతరే ఛ
మాన్,

పర్వతః సాదపే పుంసి శాక
మత్స్యప్రభేదయోః, దేవ
మున్యంతరే శైలే

ప్రసాతో నిర్ఘరే తటే.

పర్యాప్తం తు యథేష్టే స్యా
త్యప్తా శక్తే నివారణే,

పంచతా పంచభావే ఽపి మర
ణేఽపి చ యోషితి. ౧౨౮
పక్షతిశ్చ భవేత్పక్షమూలే
చప్రతిపత్తిభా,

ప్రసూతిరుద్భవేఽపి స్యాత్త
నయే దుహితర్యపి. ౧౨౯.

ప్రతీతః—(త్రి) ౧ సాదరే=ఆదరముతో
కూడినవాడు, ౨ జ్ఞాతే=తెలియబడి
నది, ౩ హృష్ట = హర్షముగలది, ౪
ప్రఖ్యాతయోః=ప్రసిద్ధమయినది.

ప్రమీతం—(త్రి) ౧ ప్రీక్షితే = యజ్ఞ
ముగ్ధులకు జంపబడిన పశువు, ౨
మృతే=మృతజెందినవాడు.

పరేతః—(త్రి) ౧ మృతే=మృతజెందిన
వాడు, ౨ భూతాంతరే = భూతము
లలోనొకటి (ఛ)

పర్వతః—(ఛ) ౧ సాదపే=వృక్షము, ౨
శాక=శాకములలోనొకటి, ౩ మత్స్య
ప్రభేదయోః = చేపలలోనొకటి, ౪
దేవమున్యంతరే = దేవమునులలో
నొకడు, (పర్వతమహర్షి) ౫ శైలే=
కొండ.

ప్రసాతః—(ఛ) ౧ నిర్ఘరే=నలయేలు,
౨ తటే=కొండచరియ.

పర్యాప్తం—(న) ౧ యథేష్టే=యథేచ్ఛ,
౨ త్యప్తా=సంతుష్టిజెందుట, ౩ శక్తే
=సామర్థ్యము, ౪ నివారణే=నివేధిం
చుట.

పంచతా—(సీ) ౧ పంచభావే=ఐదగుట,
౨ మరణే=చనిపోవుట.

పక్షతిః—(సీ) ౧ పక్షమూలే = తెక్కల
యొక్క మొదటిభాగము, ౨ ప్రతిప
త్తిభా=సాద్యమి.

ప్రసూతిః—(సీ) ౧ ఉద్భవే=పుట్టుట, ౨
తనయే=కుమారుడు, ౩ దుహితరి=
కుమార్తె.

ప్రతర్విష్టృతౌ వల్క్యం	ప్రతతి:—(సీ) ౧ విష్టృతౌ=విస్తారము, ౨ వల్క్యం=తీగె.
పద్ధతి: పజ్జీవర్తనోః,	పద్ధతి:—(సీ) ౧ పంక్తి=పంక్తి, ౨ వర్తనోః=మార్గము.
ప్రవృత్తిస్తు ప్రవాహే స్యాదుసంతేచప్రవర్తనే ౧౩౦. అవంత్యాదౌ చ	ప్రవృత్తి:—(సీ) ౧ ప్రవాహే=ప్రవాహము, ౨ ఉదంతే=వార్త, ౩ ప్రవర్తనే=ప్రవర్తించుట, ౪ అవంత్యాదౌ=అవన్తి మొదలుగాగల దేశములు.
పర్యాప్తి: ప్రకామప్రాప్తి రక్షణే,	పర్యాప్తి:—(సీ) ౧ ప్రకామ=మిక్కిలి, ౨ ప్రాప్తి=పొందుట, ౩ రక్షణే=రక్షించుట.
ప్రకృతిర్గుణసామ్యే స్యాదమాత్యాది స్వభావయోః. ౧౩౧. యోనౌ లిక్తే పారవర్గే ౭మీ పక్షత్యాదయః శ్రీయాం,	ప్రకృతి:—(సీ) ౧ గుణసామ్యే = మూలప్రకృతి, ౨ అమాత్యాది=మంత్రులు మొదలైనవారు, ౩ స్వభావయోః = స్వభావము, ౪ యోనౌ=యోనిప్రదేశము, ౫ లింగే=శిశ్నము, ౬ పారవర్గే=పురజనము. ఈపక్షతి మొదలగుశబ్దములు స్త్రీలింగములు.
పార్వతీ సల్లకీదుర్గాగోపాల పుత్రికాసు చ. ౧౩౨	పార్వతీ—(సీ) ౧ సల్లకీ=అందుగు చెట్టు, ౨ దుర్గా=పార్వతి, ౩ గోపాలపుత్రికాసు=గోపకన్యా.
ప్రార్థితం యాచితే శత్రు సంరుద్ధే ౭భిహితే త్రిషు,	ప్రార్థితం—(న) ౧ యాచితే=అడుగెబడినది, ౨ శత్రుసంరుద్ధే=శత్రువులచేనరికట్టబడినది, ౩ అభిహితే=చెప్పబడినది.
పితృన్వింహగమే పుంసి పత నేచ్ఛా పునశ్చిషు. ౧౩౩	పితృన్—(పు) ౧ విహంగమే = పక్షి, ౨ పతనేచ్ఛా=పడనిశ్చయించినది. (త్రి)
పిశితం మాంసేమాంసాన్యాస్త్రీ	పిశితం—(న) ౧ మాంసే=మాంసము, ౨ మాంసాన్యాం=జటామాంసి. (సీ)
పిండితం గణితే ఘనే,	పిండితం—(న) ౧ గణితే=లెక్కించబడినది, ౨ ఘనే=దట్టమైనది.

వీడితం కరణే స్త్రీణాం యం
త్రితే బాధితేఽపి చ ౧౩౪

పుటితం స్యాద్ధస్తపుటే పాటిత
స్యాతయోరపి,

పుషన్మగే పుమాన్బిందా
న ద్వయోః

పుషతోఽపి నా. ౧౩౫. అ
నయోశ్చ

త్రిషు శ్వేతబిందుయుక్తే ౭
పుష్కభావసి,

ప్రోక్షితం నిహతే సిక్తే

బృహతీ వసనాంతరే. ౧౩౬.
ఛందోభిత్ ఊద్రవార్తాకీ

వారిథానీషు వాచిచ, కంట
కారీమహతోశ్చ

భవద్యుష్మత్సతోత్రిషు ౧౩౭
స్త్రీ బాణభేదే

భరతో నాట్యశాస్త్ర మునా
నచ, రామానుజే చ దా
ష్యంతౌ

వీడితం—(న) స్త్రీణాం కరణే = స్త్రీలరతి
విశేషము, ౨ యన్త్రితే=కట్టబడినది,
౩ బాధితే=వీడించబడినది.

పుటితం—(న) ౧ హస్తపుటే = దోశి
౨ పాటిత = బద్దలుచేయబడినది, ౩
స్యాతయోః=కుట్టబడినది.

పుషత్—(పు) ౧ మృగే = ఇట్టి, ౨
బిందా=బిందువు. (న)

పుషతః—(పు) ౧ అనయోః = ఇట్టి ౨
ఉదకబిందువు.

పుషత్—(త్రి) ౧ శ్వేతబిందుయుక్తే
=మచ్చలతోకూడుకొన్న మృగము.

ప్రోక్షితం—(న) ౧ నిహతే = కొట్ట
బడినది, ౨ సిక్తే=తడుపబడినది.

బృహతీ—(సీ) ౧ వసనాంతరే = వస్త్ర
విశేషము, ౨ ఛందోభిత్ = బృహతీ
ఛందస్సు, ౩ ఊద్రవార్తాకీ = నేల
ములకచెట్టు, ౪ వారిథానీషు=జలపా
త్రము, ౫ వాచి=వాక్కు, ౬ కంట
కారీ=వాక్కుడుచెట్టు, ౭ మహతోః=
నారదునివీణ

భవత్—(త్రి) ౧ యుష్మత్ = నీవు,
౨ సతోః = ఉండునది, ౩ బాణభేదే=
విషదిగ్ధబాణవిశేషము. (సీ)

భరతః—(పు) ౧ నాట్యశాస్త్రమునా
= భరతముని, ౨ నచ = నాట్యము
చేయువాడు, ౩ రామానుజే =
రామునితమ్ముడైన భరతుడు, ౪
దాష్యంతౌ = దుష్కృష్టమహారాజు
కొడుకు.

భాస్వాన్భస్వరసూర్యయోః.	భాస్వాన్—(పు) ౧ భాస్వర = ప్రకాశించునది, ౨ సూర్యయోః = సూర్యుడు.
భారతం గ్రంథభేదే స్యాద్వర్షభేదేఽథ	భారతం—(న) ౧ గ్రంథభేదే = భారతము, ౨ వర్షభేదే = భారతవర్షము.
భారతీ, వచనేచ సరస్వత్యాం పక్షివృత్తిప్రభేదయోః	భారతీ—(సీ) ౧ వచనే = వాక్యము, ౨ సరస్వత్యాం = సరస్వతీదేవి, ౩ ర. పక్షివృత్తిప్రభేదయోః = పక్షివిశేషము, భారతీవృత్తి.
భాసంత స్సుందరాకారే త్రిషు నా భాసపక్షిణి,	భాసంతః—(త్రి) ౧ సుందరాకారే = సుందరమైన దేహముకలవాడు, ౨ భాసపక్షిణి = భాసమునుపక్షివిశేషము.
భావితం వాసితే ప్రాప్తే	భావితం—(న) ౧ వాసితే = పరిమళింపజేయఁబడినది, ౨ ప్రాప్తే = పొందఁబడినది.
భూభృన్నా ద్రౌమహీపతౌ.	భూభృత్—(పు) ౧ ఆద్రౌ = పర్వతము, ౨ మహీపతౌ = రాజు.
మహతీ వల్లకిభేదే రాజ్యే స్యాత్తు నపుంసకం, తత్వభేదే పుమాన్వృద్ధౌ వాచ్యవ	మహతీ—(సీ) ౧ వల్లకిభేదే = నారదమునీచే, ౨ రాజ్యే = రాజ్యము, (న) ౩ తత్వభేదే = తత్వవిశేషము (పు) ౪ వృద్ధౌ = సమృద్ధి. (త్రి)
నృధితం పునః. ౧౮౧. క్షీబం నిర్జలఘోలే స్యాత్రిష్యా లోడితఘృష్టయోః,	మధితం—(న) ౧ నిర్జలఘోలే = నీరుకలయనిచల్ల, ౨ ఆలోడితః = చిలుకఁబడినది, ౩ ఘృష్టయోః = ఒకచఁబడినది. (త్రి)
మరుద్దేవే సమీరే నా గ్రంథిపల్లె నపుంసకమ్. ౧౮౨	మరుత్—(పు) ౧ దేవే = వేలుపు, ౨ సమీరే = వాయువు, ౩ గ్రంథిపల్లె = పచ్చాకుమాచిపత్రి. (న)
ముషితం హృతఖండితయో	ముషితం—(న) ౧ హృత = దొంగిలింపఁబడినది, ౨ ఖండితయోః = ఖండింపఁబడినది.

ద్వార్చితమపి సోచ్ఛ్రయే చ
మూఢే చ,

రజతం త్రిమ శుక్లే స్వాస్థీ-
బం హారే చ దుర్వర్ణే.

రమతిర్నాయకే నాకే పుంసి
స్వాత్

రేసితం పునః, రుత స్తనిత
యోః క్లిబం స్వర్ణాదిఖచితే
త్రిమ.

రేవతీ హలిపత్న్యం స్వా
త్తారాభిన్నాత్మభేదయోః,

రైవతస్తు సువర్ణాలా శైల
భేదే చ శంకరే.

రోహితం కుంకుమే రక్తే
ఋజుశక్తశరాసనే, పుంసి
స్వాస్థీన మృగయోర్భేదే
రోహితకద్రుమే.

రోహిద్వృగ్యాం లతాభేదే
స్త్రీ నారే,

మూర్చితం—(న) ౧ సోచ్ఛ్రయే =
పాడువైనది, ౨ మూఢే = తెలివి
లేనిది.

రజతం—(త్రి) ౧ శుక్లే = తెల్లనిది, ౨
హారే=ముత్యాలహారము, (న) ౩ దు
ర్వర్ణే=వెండి.

రమతిః—(పు) ౧ నాయకే = ప్రియుఁ
డు, ౨ నాకే=స్వర్ణము.

రేసితం—(న) ౧ రుత=ధ్వని, ౨ స్తని
తయోః=ఉటుము, ౩ స్వర్ణాదిఖచితే=
సువర్ణముమొదలైనవానిచేత బిగింపఁ
బడినది. (త్రి)

రేవతీ—(స్త్రీ) ౧ హలిపత్న్యం = బల
రామునిభార్య, ౨ తారాభిత్=రేవతీ
నక్షత్రము, ౩ మాత్మభేదయోః=మా
త్మకాభేదము.

రైవతః—(పు) ౧ సువర్ణాలా = బం
గారుపన్నెగల పువ్వులుగలది (రైల
చెట్టు), ౨ శైలభేదే = రైవతకవర్ష
తము, ౩ శంకరే=ఈశ్వరుడు.

రోహితం—(న) ౧ కుంకుమే = కుం
కుమ, ౨ రక్తే = నెత్తురు, ౩ ఋజుః
శక్తశరాసనే = వంకరలేని యింద్ర
ధనుస్సు, ౪, ౫ మినముగయో
ర్భేదే = చేపలలోనొకటి, మృగ
భేదము, (పు) ౬ రోహితకద్రుమే =
ములుమోదుగు.

రోహిద్వృగ్యాం—(స్త్రీ) ౧ మృగ్యాం = ఆడు
మృగము, ౨ లతాభేదే = లతావిశే
షము, ౩ అరే=సూర్యుడు. (పు)

లలితం త్రిషు, లలితే చేప్పితే
పి స్యాద్ధారభేదే తు న
ద్వయోః. ౧౮౨

లోహితం రక్తగోశీరే కుం
కుమే రక్తచందనే, పుమా
న్నదాంతరే భామే వర్ణే చ
త్రిషు తద్వతి. ౧౮౩

వర్ధితం ప్రసృతే చ్చిన్నే పూ
రితే

వహతిర్గవి, సచివే పుంసే

వహతుః పథికే వృషభే పు
మాన్. ౧౮౪

వనితాజాతరాగస్త్రీశ్చియోః
స్త్రీ త్రిషు యాచితే, సేవితే

వాపితం బీజాకృతముండిత
యో స్త్రీషు. ౧౮౫

వసతిస్స్యాత్ శ్రీయాంవాసే
యామిన్యాం చ నికేతనే,
వ్యాయతం వ్యాపృతే ద్విర్ధే
దృఢేఽచాతిశయేఽన్యవత్

లలితం—(త్రి) ౧ లలితే=మనోహరమై
నది, ౨ ఈప్పితే=అభిలషింపబడినది,
౩ హారభేదే = హారవిశేషము. (న)

లోహితం—(న) ౧ రక్త = నెత్తురు,
౨ గోశీరే = చందనవిశేషము, ౩ కుం
కుమే=కుంకుమము, ౪ రక్తచందనే =
ఎఱ్ఱనిచందనము, (పు) గనదాస్తరే=నద
విశేషము, ౬ భామే=అంగారకుడు,
౩ వర్ణే = రక్తవర్ణము, ౪ తద్వతి =
రక్తవర్ణముకలది. (త్రి)

వర్ధితం—(న) ౧ ప్రసృతే = విస్తరింప
జేయబడినది, ౨ చిన్నే = చేదించబడి
నది, ౩ పూరితే=నింపబడినది.

వహతిః—(పు) ౧ గవి = గోవు, ౨
సచివే=మంత్రి.

వహతుః—(పు) ౧ పథికే = బాటసారి,
౨ వృషభే=ఎద్దు.

వనితా—(స్త్రీ) ౧ జాతరాగస్త్రీ = అను
రాగముకలపదతి, ౨ శ్చియోః=స్త్రీ,
(త్రి) ౩ యాచితే=అడుగబడినది, ౪
సేవితే=సేవింపబడినది.

వాపితం—(త్రి) ౧ బీజాకృత=విత్తబడి
నది, ౨ ముండితయోః = గొరిగింప
బడినది.

వసతిః—(స్త్రీ) ౧ వాసే = నివాసము, ౨
యామిన్యాం=రాత్రి, ౩ నికేతనే=ఇల్లు.

వ్యాయతం—(న) ౧ వ్యాపృతే =
వ్యాపించినటువంటిది, ౨ ద్విర్ధే=పాడ
వై నది, ౩ దృఢే=దృఢమైనది, ౪ అతి
శయే=గొప్పైనది. (త్రి)

వ్యాఘాతో యోగభేదేస్యా
దంతరాయప్రహారయోః,

వాసితా కరిణీనారోః

ర్వాసితం భావితే రుతే. ౧౫౨

వాసంతీ మాధవీయూఢ్యో
రుష్ట్రే నావహితే త్రిషు,

వివిక్తం త్రిష్యసంపృక్తే రహాః
పూతవివేకేషు. ౧౫౩. వసు
నందేనా

విహస్తః పండితే వ్యాకులే
త్రిషు,

వినీత సువహాశ్వే స్యాద్వణి
జ్యపి పుమాంత్రిషు. ౧౫౪
జితంద్రియేఽపనీతే చ, ని
భృతే వినయాన్వితే,

విశ్వస్తో జాతవిశ్వాసే.

విశ్వస్తా విధవాత్త్రియాం.

వ్యాఘాతః—(పు) ౧ యోగభేదే =
వ్యాఘాతమను పంచాంగయోగము,
౨ అంతరాయ=విఘ్నము, ౩ ప్రహా
రయోః=కోట్టడము.

వాసితా—(సీ) ౧ కరిణీ=ఆడేనుగు, ౨
నారోః=పడతి.

వాసితం—(న) ౧ భావితే=కర్పూరాదు
లచే బరిమళింపఁ జేయఁబడినది, ౨
రుతే=ధ్వని.

వాసంతీ—(సీ) ౧ మాధవీ = బండిగురి
వెండతీగ, ౨ యూఢ్యోః=అడవిమల్లె,
౩ ఉష్ట్రే=బంటు, (పు.) ర అవహితే=
ఏకాగ్రతకలది. (త్రి)

వివిక్తం—(త్రి) ౧ అసంపృక్తే=కలయిక
లేనిది, ౨ రహాః=రహస్యము, ౩ పూతః=
పవిత్రమైనది, ర వివేకేషు=వివేకముకల
వాడు, ౫ వసునందే=వసునందుడు(పు)

విహస్తః—(పు) ౧ పండితే=పండితుడు,
౨ వ్యాకులే=వ్యాకులమైనది. (త్రి)

వినీతః—(పు) ౧ సువహాశ్వే = బాగుగ
మోయుగుఱుము, ౨ వణిజి = వర్త
కుడు, ౩ జితేంద్రియే=జయింపఁబడిన
యింద్రియములుకలవాడు, (త్రి) ర
అపనీతే=తీసుకపోఁబడినది, ౫ నిభృతే=
నిశ్చలమైనది, ౬ వినయాన్వితే=వినయ
ముతోఁ గూడుకొనినవాడు.

విశ్వస్తః—(పు) ౧ జాతవిశ్వాసే =
నమ్మకముకలవాడు.

విశ్వస్తా—(ఆ. సీ) ౧ విధవాత్త్రియాం =
భర్తలేనియాడుది.

విద్యుత్తడితి సంధ్యాయాం
శ్రీయాం శ్రీఘతు నిష్పృ
భే,

వివృతా తుద్రుగ్భేదే వి
స్తృతేఽత్వభిధేయవత్.

వినేతాదేశకే రాజ్ఞి నా

విధాతాతువేధసి స్తరే నా,

వినతాతార్థజనన్యాం పిట
కాభిది. ౧౫౭

వినతః ప్రణతే భుగ్నే శిక్షితే
చాభిధేయవత్,

వికృతం త్రిపుబీభత్సరాగితే
సంస్కృతేఽపి చ. ౧౫౮

విచ్చిత్తిరంగరాగే విచ్ఛేదే
హారభేదే స్త్రీ,

విదితం బుధితార్థితయో

ర్విపత్తిరపియాతనాపదోఽప్యో
షిత్. ౧౫౯

వృత్తాంతః ప్రక్రియాయాం
స్యాత్కాశ్చేన్య వార్తా

విద్యుత్—(సీ) ౧ తటితి = మెఱుపు,
౨ సంధ్యాయాం = సంధ్యాకాలము,
౩ నిష్పృభే=కాంతివిహీనమైనది.(త్రి)

వివృతా—(సీ) ౧ తుద్రుగ్భేదే =
చెడువ్యాధులలోనొకటి, ౨ విస్తృతే
=విస్తారమయినది. (త్రి)

వినేతా—(పు) ౧ ఆదేశకే = శిక్షించు
వాడు, ౨ రాజ్ఞి=రాజు.

విధాతా—(పు) ౧ వేధసి = బ్రహ్మ, ౨
స్తరే=మన్వభుడు.

వినతా—(సీ) ౧ తార్థజనన్యాం =
గరుత్మంతునితల్లి, ౨ పిటకాభిది=వ్రణ
విశేషము.

వినతః—(త్రి) ౧ ప్రణతే=నమస్కరించు
వాడు, ౨ భుగ్నే=నంగినది, ౩ శిక్షి
తే=శిక్షింపబడినది.

వికృతం—(త్రి) ౧ బీభత్సరాగితే=బీభత్స
రసముకలవాడు, ౨ అసంస్కృతే =
సంస్కారహీనమయినది.

విచ్చిత్తిః—(సీ) ౧ అంగరాగే = మై
పూత, ౨ విచ్ఛేదే=ముగియుట అనగా
అంతమొందుట, ౩ హారభేదే = హార
విశేషము.

విదితం—(న) ౧ బుధిత = తెలియబడి
నది, ౨ అర్థితయో=యాచింపబడినది.

విపత్తిః—(సీ) ౧ యాతనా = నరకసం
బంధమయిన తీవ్రవేదన, ౨ ఆపదోః
=ఆపద.

వృత్తాంతః—(పు) ౧ ప్రక్రియాయాం=
ప్రకరణము, ౨ కాశ్చేన్య=సంపూ

ప్రభేదయోః, ప్రస్తావే

వేష్టితం రుద్ధే లాసకే కరణాంతరే. ౧౬౦

వేల్లితం గమనే క్లిబం కుటిలే విధుతే త్రిషు,

వివర్తః సముదాయే స్యాదవవర్తననృత్యయోః. ౧౬౧

శకుంతః కీటభేదే స్యాద్భాసపక్షివిహంగయోః,

శ్రీమాన్ తిలకవృక్షే నా మనోజ్ఞే ధనికే త్రిషు. ౧౬౨

శ్రీపతిః పుంసి పృథివీనాథే చ మధుసూదనే,

శుద్ధాంతోఽస్త్యపురే త్వాభృత్ రహాకటాంతరేఽపి చ.

సప్రవంతీ తు తరంగిణ్యాంగుల్కుప్తానాషధీభిదోః,

సంవర్తః ప్రళయే మున్యంతరే కర్షఫలేఽపి చ. ౧౬౪

ర్ణము, 3 వార్తా = వృత్తాంతము, ౪. ప్రభేదయోః = ప్రకారము, గిప్రస్తావే = ప్రస్తావము.

వేష్టితం—(న) ౧ రుద్ధే = అరికట్టబడినది, ౨ లాసకే = గృహశిరోభాగము, 3 కరణాంతరే = కరణవిశేషము.

వేల్లితం—(న) ౧ గమనే = వెళ్లుట, ౨ కుటిలే = వంకరయినది, (త్రి) 3 విధుతే = చలింపబడినది.

వివర్తః—(పు) ౧ సముదాయే = సమూహము, ౨ అపవర్తన = పొర్లుట, 3 నృత్యయోః = నాట్యము.

శకుంతః—(పు) ౧ కీటభేదే = పురుగులలో నొకటి, ౨ భాసపక్షి = పాలపిట్ట, 3 విహంగయోః = పక్షి.

శ్రీమాన్—(పు) ౧ తిలకవృక్షే = తిలకపు చెట్టు, ౨ మనోజ్ఞే = మనోహరమయినది, (త్రి) 3 ధనికే = ధనికుడు.

శ్రీపతిః—(పు) ౧ పృథివీనాథే = రాజు, ౨ మధుసూదనే = విష్ణుమూర్తి.

శుద్ధాంతః—(పు) ౧ అస్త్యపురే = అంతఃపురము, ౨ త్వాభృత్ = త్వాకటాంతరే = రాజగృహమందిరవిశేషము. (బంకులు సోఫాలనబడుతావు.)

సప్రవంతీ—(నీ) ౧ తరంగిణ్యాంగు = నది, ౨ గుల్కుప్తాన = చీలమండ, 3 ఓషధీభిదోః = ఎలుక చెవి చెట్టు.

సంవర్తః—(పు) ౧ ప్రళయే = ప్రళయము, ౨ మున్యంతరే = సంవర్తనం నేముని, 3 కర్షఫలే = తాడి చెట్టు.

స్థలితం చలితే భ్రంశే

సంహతం సంగతే దృఢే,

సంస్కృతః కృత్రిమే శస్త్రే
భూషితే లక్ష్మ్యన్యలిజ్జకః.
౧౬౫. క్లిబం తు లక్ష్మణో
పేతే

స్థపతిః కంచుకిన్యసి, జీవేష్టి
యాజకే శిల్పిభేదే నాసత్త
మే త్రిషు. ౧౬౬

సంఘాతః పుంసే ఘాతే చ
సంహతౌ నరకాంతరే,

సంవిత్తిః ప్రతిపత్తౌ స్యాదవి
వాదే జనస్య చ. ౧౬౭

సంతతిస్సాన్యత్పంక్తౌ గోత్రే
పారంపర్యేచ పుత్రయోః,

సంగతిస్సంగమే జ్ఞానే

స్థలితం—(న) ౧ చలితే = తొట్టుప
డుట, ౨ భ్రంశే = జాతివిహితభర్త
భ్రంశము.

సంహతం—(న) ౧ సంగతే = కలిసి
యున్నది, ౨ దృఢే=దృఢమయినది.

సంస్కృతః—(త్రి) ౧ కృత్రిమే=కల్పిత
మయినది, ౨ శస్త్రే=ప్రశస్తమయినది, ౩
భూషితే=అలంకరింపబడినది, ౪ లక్ష్మ
ణోపేతే = వ్యాకరణాదిలక్షణయుక్త
మయినది. (న)

స్థపతిః—(పు) ౧ కంచుకిని = అంతః
పురపుకావలివాడు, ౨ జీవేష్టియా
జకే = బృహస్పతీష్ఠిని జేసినవాడు, ౩
శిల్పిభేదే=శిల్పివిశేషము, ౪ సత్తమే =
శ్రేష్ఠుడు. (త్రి)

సంఘాతః—(పు) ౧ ఘాతే = చంపుట,
౨ సంహతౌ = సమూహము, ౩ నర
కాంతరే=సంఘాతమను నరకభేదము.

సంవిత్తిః—(సీ) ౧ ప్రతిపత్తౌ=గౌరవము,
౨ జనస్య అనివాదే = జనులయొక్క
వివాదము లేకపోవుట.

సంతతిః—(సీ) ౧ పంక్తౌ = పంక్తి, ౨
గోత్రే = వంశము, ౩ పుత్రయోః
పారంపర్యే=పుత్రులు మనుమలు వీరి
వరంవర.

సంగతిః—(సీ) ౧ సంగమే = కలియుట,
౨ జ్ఞానే=జ్ఞానము.

సన్నతిః ప్రణతౌ ధ్వనౌ.

సమితిస్సంపరాదౌ స్యాత్స
భాయాం సంకమేఽపి చ,

సమాప్తిరవసానే స్యాత్సమ
ర్థనేఽ

థ సమృతిః. ౧౬౯. అభిలాషే
ఽప్యనుజ్ఞాయాం సంవిత్వా
ద్యాస్తు యోషితి,

స్థాపితం నిశ్చితే న్యస్తే

స్థిమితోఽచంచలార్ద్రయోః.

సికతా స్త్రీ సికతిలే వాలుకా
యాం తు భూమని,

సురతం స్యాన్నిధువనే దేవ
త్వే సురతా స్తృతా.

సుకృతం తు శుభే పుణ్యే క్షీ
బం సువిహితే త్రిషు,

సువ్రతా సుఖసందోహ్యాశో
భనవ్రతయోరపి. ౧౭౨

సన్నతిః—(సీ) ౧ ప్రణతౌ = నమస్కా
రము, ౨ ధ్వనౌ=ధ్వని.

సమితిః—(సీ) ౧ సంపరాదౌ=యుద్ధము,
౨ సభాయాం = సభ, ౩ సంకమే=
కటయుట.

సమాప్తిః—(సీ) ౧ అవసానే = ముగి
యుట, ౨ సమర్థనే=సమర్థించుట.

సమృతిః—(సీ) ౧ అభిలాషే = ఇచ్ఛ,
౨ అనుజ్ఞాయాం = అనుజ్ఞ, సంవిత్వా
ద్యాః యోషితి, సంవిత్తిశబ్దము
మొదలుకొని సమృతిశబ్ద పర్యంతము
లయిన శబ్దములు స్త్రీలింగములు.

స్థాపితం—(న) ౧ నిశ్చితే = నిశ్చయించు
బడినది, ౨ న్యస్తే=ఉంచబడినది.

స్థిమితః—(పు) ౧ అచంచల = నిశ్చల
మయినది, ౨ ఆర్ద్రయోః=తడిసినది.

సికతా—(సీ) ౧ సికతిలే = ఇసుకగల
భూమి, ౨ వాలుకాయాం = ఇసుక.
(సీ. ని. బ.)

సురతం—(న) ౧ నిధువనే = మైధు
నము. సురతా—(సీ) ౧ దేవత్వే = దేవ
భావము.

సుకృతం—(న) ౧ శుభే = శుభము,
౨ పుణ్యే = పుణ్యము, ౩ సువిహితే=
బాగుగాఁజేయబడినది. (త్రి)

సువ్రతా—(సీ) ౧ సుఖసందోహ్యా
= తిన్నగా పిదుకనిచ్చెడియాపు, ౨
శోభనవ్రతయోః = మంచివ్రతము
గలది.

సునీతిశ్శోభననయే ధ్రువమా
తరి యోషితి,

సూన్యతం మంగలేఽపి స్యా
త్ప్రియసత్యవచస్యపి. ౧౭౩

హరిద్దిశి త్రియాం శుంసి హ
యవర్ణవిశేషయోః, అత్రి
యాం స్యాత్ప్రణే

చాథ హర్షితం ఊర్షదగ్ధ
యోః. ౧౭౪

హరితాస్త్రీ చ దూర్వాయాం
హరిద్వర్ణయు తేఽన్యవత్,

హసంత్యంగారథాన్యాం చ
మల్లి కాశాకినీభిదోః. ౧౭౫

హరీతః పక్షిభేదే స్యాన్యని
భేదే చ కైతవే,

హృషితం విస్తీతే ప్రీతే ప్ర
హతే హృష్టలోమని. ౧౭౬

సునీతిః—(సీ) ౧ శోభననయే=యోగ్య
మైననీతి, ౨ ధ్రువమాతరి = ధ్రువుని
తల్లి.

సూన్యతం—(న) ౧ మంగలే = మంగ
ళము, ౨ ప్రియసత్యవచసి = ప్రియ
మైన యథార్థమైనమాట.

హరిత్—(సీ) ౧ దిశి=దిక్కు, ౨ హయ=
సూర్యునిగుఱ్ఱము, ౩ వర్ణవిశేషయోః
=ఆకుపచ్చరంగు, ౪ తృణే=గడ్డిపోచ.
(పు)

హర్షితం—(న) ౧ ఊర్ష = ప్రేరణ
చేయఁబడినది, ౨ దగ్ధయోః=కాల్చు
బడినది.

హరితా.—(సీ) ౧ దూర్వాయాం =
గఱిక, ౨ హరిద్వర్ణయు తే=పచ్చరంగు
గలది. (త్రి)

హసంతీ—(సీ) ౧ అంగారథాన్యాం =
కుంపటి, ౨ మల్లి కా = మల్లెచెట్టు, ౩
శాకినీభిదోః = తోటకూరలలో నొక
భేదము.

హరీతః—(పు) ౧ పక్షిభేదే = పచ్చని
వన్నెగలపిట్ట, ౨ మునిభేదే=హరీతుఁ
డనుముని, ౩ కైతవే=కపటము.

హృషితః—(పు) ౧ విస్తీతే = ఆశ్చర్య
ముపొందినవాడు, ౨ ప్రీతే=సంతో
షించినవాడు, ౩ ప్రణతే = నమస్కరిం
చినవాడు, ౪ హృష్టలోమని =
రోమాంచముగలవాడు.

— త చతుష్కం. —

అవసితమృద్ధే జ్ఞాతేఽప్యసా
నగతే చ వాచ్యలింగంస్యా
త్,

అర్థపతిః పుంలిజ్ఞో ధనాధి
నాథే చ నరనాథే. ౧౭౭

అవదాతస్యితే గౌరే విశుద్ధే
ఽప్యన్యలిజ్ఞకః,

అవగీతం తు నీర్వాదే దృష్ట
గర్హితయోరపి. ౧౭౮

అంతర్గతం విస్తృతే స్వాస్త
ధ్యస్తాప్తే చ వాచ్యవత్,

అంగారితం తు దగ్ధే స్వా
త్పలాశకలికోద్గమే. ౧౭౯.
హసంత్యాం చ లతామా
త్రే నదీభేదే చ యోషితి,

అపావృతస్తు పిహితే స్వతం
త్రేఽపి చ వాచ్యవత్.

అత్యాహితం మహాభీతా జీవ
నాపేక్షకర్షణి,

అభినీతం త్రిషు న్యాయ్యే సం
స్కృతామర్షిణోరపి ౧౮౦

నాలుగక్షరములుగల తకారాంత

శబ్దములు.

అవసితం—(త్ర) ౧ ఋద్ధే=సమృద్ధిగలది
౨ జ్ఞాతే=తెలియఁబడినది, ౩ అవసా
గతే=సమాప్తిబొందినది.

అర్థపతిః—(పు) ౧ ధనాధినాథే = కుడ
నుడు, ౨ నరనాథే=రాజు.

అవదాతః—(త్రి) ౧ సితే = తెల్లనిది, ౨
గౌరే=పచ్చనిది, ౩ విశుద్ధే = పరిశుద్ధ
మైనది.

అవగీతం—(న) ౧ నిర్వాదే = వాదము
లేనిది, ౨ దృష్ట = చూడఁబడినది, ౩
గర్హితయోః=నిందింపఁబడినది.

అంతర్గతం—(త్రి) ౧ విస్తృతే = మరువ
బడినది, ౨ మధ్యస్తాప్తే=మధ్యమును
పొందినది.

అంగారితం—(న) ౧ దగ్ధే = కాల్చఁబడి
నది, ౨ పలాశకలికోద్గమే = మోదుగ
మొగ్గపుట్టుట, ౩ హసంత్యాం=కుంపటి,
(సీ) 'ర' లతామాత్రే = సామాన్యపు
తీగె, ౪ నదీభేదే = నదివిశేషము.

అపావృతః—(త్రి) ౧ పిహితే = కప్పఁబడి
నది, ౨ స్వతంత్రే=స్వతంత్రము

అత్యాహితం—(న) ౧ మహాభీతా =
గొప్పభయము, ౨ జీవనాపేక్షకర్షణి =
జీవనము నపేక్షించి చేయు కార్యము.

అభినీతం—(త్రి) ౧ న్యాయ్యే = న్యాయ
ము, ౨ సంస్కృత = సవరింపఁబడినది,
౩ అమర్షిణోః=కోపముగలది.

అభిజాతః కులీనే న్యాన్యా య్యపండితయోశ్చ్రీఘ,	అభిజాతః—(పు) ౧ కులీనే = గొప్పకుల మువాడు, ౨ న్యాయ్య=న్యాయము, ౩ పండితయోః=పండితుడు. (త్రి)
అభియుక్తః పరైరుద్ధే తత్ప రేఽప్యభిధేయవత్. ౧౮౨	అభియుక్తః—(పు) ౧ పరైరుద్ధే=శత్రు వులచేత సరిగట్టబడినది, ౨ తత్పర= మిక్కిలియాసక్తిగలది. (త్రి).
అతిముక్తస్తు నిస్సంగే వా సంత్యాం తినిశేఽపిచ,	అతిముక్తః—(పు) ౧ నిస్సంగే = సంగమ ములేనివాడు, ౨ వాసంత్యాం=బండి గురివెందతీగె, ౩ తినిశే = నెక్కిచెట్టు.
అవధ్వస్తః పరిత్యక్తే నింది తేఽప్యవచూర్ణితే. ౧౮౩	అవధ్వస్తః—(పు) ౧ పరిత్యక్తే=విడువ బడినవాడు, ౨ నిందితే = నిందింప బడినవాడు, ౩ అవచూర్ణితే=పరుల చేతఁ బీడింపబడినవాడు
అధిక్షిప్తః ప్రణిహితకృత్తే భర్త్సితే త్రిఘ,	అధిక్షిప్తః—(త్రి) ౧ ప్రణిహితే=ఉంచ బడినది, ౨ కృత్తే = నికృష్టుడు, ౩ భర్త్సితే=బెడరింపబడినవాడు.
అంశుమాన్ భాస్కరే శాల పర్ణామంశుమతి స్మృతా. ౧౮౪. భవే,	అంశుమాన్—(పు) ౧ భాస్కరే = సూర్యుడు, ౨ శాలపర్ణాం = పృక్ష విశేషము, యీఅర్థమునందు అంశు మతి అనియుండును.
దపచితిఃపూజావ్యయనిష్కృ తిహానిఘ,	అపచితిః—(సీ) ౧ పూజా = పూజ, ౨ వ్యయ = ఖర్చు, ౩ నిష్కృతి = ప్రతీ కారము, ౪ హానిఘ=నాశము.
అథానుమతిరూనేందు పూర్ణి మానుజ్ఞయోరపి. ౧౮౫	అనుమతిః—(సీ) ౧ ఊ నేందుపూర్ణిమా= ఒకకళచేత తక్కువయైనచంద్రుడు గల పున్నమ, ౨ అనుజ్ఞయోః=అజ్ఞ.
అభిశస్తిః ప్రార్థనాపవాదయో శ్చ త్రయం శ్రీయామ్,	అభిశస్తిః—(సీ) ౧ ప్రార్థనా = కోరిక, ౨ అపవాదయోః=అపవాదము.

ఆయుష్షాన్యోగభేదే నా వా
చ్యవచ్చిరజీవిని. ౧౮౬

ఉపాహితోఽనలోత్పాతే పు
మాసారోపితే త్రిషు,

ఉపాకృతోఽధ్వరహతపశౌ
నోపద్రవే త్రిషు. ౧౮౭

ఉదాస్థితః ప్రతీహారే ప్రవ్ర
జ్యావసితే చరే స్యా

దుల్లిఖతముత్కీర్ణే తనూకృ
తే చ వాచ్యవత్. ౧౮౮
ఉద్ధ్రాగ్రిహితముదీర్ణే స్యాబ్జ
ద్ధగ్రాహితయోత్త్రిషు,

భవేదుపచితం దిగ్ధే సమృద్ధే
వాచ్యలింగకం. ౧౮౯

ఉజ్జ్వలంభితం త్రిషూత్సు లే
చేష్టాయాంతు నపుంసకం,
ఉపరక్తో వ్యసనార్థే రాహు
గ్రస్తేందుసూర్యయోః.

ఉపసత్రిస్సంగమాత్రే నేవా
యామపి యోషితి,

ఆయుష్షాన్—(పు) ౧ యోగభేదే =
ఆయుష్షాన్నామయోగము, ౨ చిరజీవి
= చిరకాలము జీవించువాడు. (త్రి)

ఉపాహితః—(పు) ౧ అనలోత్పాతే =
అగ్నిపలనియపాయము, ౨ ఆరోపితే =
ఆరోపింపబడినది. (త్రి)

ఉపాకృతః—(పు) ౧ అధ్వరహతపశౌ
= యజ్ఞమందుచంపబడిన పశువు, ౨
ఉపద్రవే=ఉపద్రవము. (త్రి)

ఉదాస్థితః—(పు) ౧ ప్రతీహారే = ద్వార
పాలకుడు, ౨ ప్రవ్రజ్యావసితే=సన్యా
సమువల్ల భ్రష్టుడైనవాడు ౩ చరే =
చారుడు.

ఉల్లిఖతం—(త్రి) ౧ ఉత్కీర్ణే=తొలుప
బడినది, ౨ తనూకృతే=చెక్కబడినది

ఉద్ధ్రాగ్రిహితం—(త్రి) ౧ ఉదీర్ణే = పురు
షార్థములయం దధికేచ్ఛగలవాడు, ౨
బద్ధ=కట్టబడినది, ౩ గ్రాహితయోః=
పుచ్చుకోబడ్డది.

ఉపచితం—(త్రి) ౧ దిగ్ధే = పూయబడి
నది, ౨ సమృద్ధే=సమృద్ధికలది.

ఉజ్జ్వలంభితం—(త్రి) ౧ ఉత్సుల్లే=వికసించి
నది, ౨ చేష్టాయాం=వా్యపారము.(న)

ఉపరక్తః—(పు) ౧ వ్యసనార్థే = వ్యస
నము చేతపీడితుడు, ౨ రాహుగ్రస్తేం
దుసూర్యయోః = రాహువుచేమింగ
బడిన సూర్యచంద్రులు.

ఉపసత్రిః—(సీ) ౧ సంగమాత్రే=సామా
న్యముగా సమీపము, ౨ నేవాయాం
=నేవ.

ఋష్యప్రోక్తా శతావర్షతి
బలాశూకశింబిషు. ౧౯౧

ఐరావతోఽభ్రమాతంగే నా
రంగే లకుచద్రుమే నాగభే
దే చ పుంసి స్వాద్విద్యుత్త
ద్భేదయోఃస్త్రియాం ౧౯౨
నపుంసకం మహేంద్రస్య
ఋజుదీర్ఘ శరాసనే,

కలధౌతం సువర్ణే స్వాద్రజ
తే చ నపుంసకం. ౧౯౩ భవే
త్కుహరితం క్లిబం పికాలా
పే రతధ్వనౌ,

కుముద్వాన్కుముదస్ప్రాయే దే
శే స్వాద్వాచ్యలిక్లకః.

కుముద్వతీ కుముదన్యాం కుశ
పత్న్యాం చ యోషితి,
కృష్ణవృంతా పాటలాయాం
మాషపర్ణ్యాం చ యోషితి.

అథ గంధవతీ పృథ్వీపురీభి
ద్వాన్యసమాత్మషు, సురా
యాం చ

ఋష్యప్రోక్తా—(సీ) ౧ శతావర్షి
పీచరచెట్టు, ౨ అతిబలా = అతిబల
యనుచెట్టు, ౩ శూకశింబిషు = దూల
గొండిచెట్టు.

ఐరావతః—(పు) ౧ అభ్రమాతంగే =
ఇంద్రునియేచుఁగు, ౨ నారంగే = నారంజి
చెట్టు, ౩ లకుచద్రుమే = కమ్మరేఁగు
చెట్టు, ౪ నాగభేదే = సర్పభేదము, ౫
విద్యుత్ = మెఱుపు, ౬ తద్భేదయోః =
మెఱుపులలోనిభేదము, ౭ మహేం
ద్రస్యఋజుదీర్ఘ శరాసనే = ఇంద్రుని
యొక్క పొడవగు ఇంద్రధనుస్సు.
(న)

కలధౌతం—(న) ౧ సువర్ణే = బంగారము,
౨ రజతే = వెండి.

కుహరితం—(న) ౧ పికాలాపే = కోకిల
ధ్వని, ౨ రతధ్వనౌ = సురతముయొక్క
ధ్వని.

కుముద్వాన్—(త్రి) ౧ కుముదస్ప్రాయ
దేశే = కలువలుబాలాగల ప్రదేశము.

కుముద్వతీ—(సీ) ౧ కుముదన్యాం = కుశ
స్సు, ౨ కుశపత్న్యాం = కుశునిభార్య.

కృష్ణవృంతా—(సీ) ౧ పాటలాయాం =
కలిగొట్టుచెట్టు, ౨ మాషపర్ణ్యాం =
కారుమినప చెట్టు.

గంధవతీ—(సీ) ౧ పృథ్వీ = పుడమి, ౨
పురీభిది = వాయుపట్టణము, ౩ వ్యాస
మాత్మషు = వ్యాసునితల్లి, ౪ సురా
యాం = కల్లు.

గరుత్మాంశ్చ పక్షిమాత్రే ఖ
గాధిపే. ౧౯౬. భవే

గృహపతిః పుంసి గృహస్థే
పి చ సత్రిణి,

చంద్రకాంతస్తు పుంసి స్యా
స్తణిభేదే చ కైరవే. ౧౯౭
చర్మణ్యతీ నదిభేదే కదలీపా
దపే శ్రీయాం,

చిత్రగుప్తస్తు పుంసి స్యాద్య
మే తస్య చ లేఖకే. ౧౯౮
దివాభీతః కుంభిలే స్యాదు
లూకే కుముదాకరే,

దివాకీర్తిస్తు పుంసి స్యాన్నా
పితాంతావసాయినోః.

ద్వీపవాక్ సింధునదయోః

ద్వీపవత్యాపగాభువోః,

దృషద్వతీ నదిభేదే కాత్యా
యన్యామపి శ్రీయామ్.

స్యాద్ధూమకేతురుత్పాతభేదే
వైశ్వానరే పుమాః,

సంద్యావర్తః పుమాన్వేత్
ప్రభేదే తగరద్రుమే. ౨౦౧

గరుత్మాన్—(పు) ౧ పక్షిమాత్రే =
సామాన్యపుష్పి, ౨ ఖగాధిపే=గరు
త్తుంతుడు.

గృహపతిః—(పు) ౧ గృహస్థే=గృహస్థు
డు, ౨ సత్రిణి=యజ్ఞము చేసినవాడు.

చంద్రకాంతః—(పు) ౧ మణిభేదే =
చంద్రకాంతమణి, ౨ కైరవే=తెల్లకలువ.

చర్మణ్యతీ—(సీ) ౧ నదిభేదే = నదీ విశే
షము, ౨ కదలీపాదపే = అరటిచెట్టు.

చిత్రగుప్తః—(పు) ౧ యమే = యము
డు, ౨ తస్యచలేఖకే=చిత్రగుప్తుడు.

దివాభీతః—(పు) ౧ కుంభిలే = దొంగ,
౨ ఉలూకే=గుడ్లగూబ, ౩ కుముదా
కరే=కలువలుండునరస్సు.

దివాకీర్తిః—(పు) ౧ నాపిత = మంగల
వాడు, ౨ అన్తావసాయినోః. మాదిగ
వాడు.

ద్వీపవాక్—(పు) ౧ సింధు=సముద్రము,
౨ నదయోః=నదము.

ద్వీపవతీ—(సీ) ౧ ఆపగా = నది, ౨
భువోః=భూమి.

దృషద్వతీ—(సీ) ౧ నదిభేదే = నదీవిశే
షము, ౨ కాత్యాయన్యాం=పార్వతీ
దేవి.

ధూమకేతుః—(పు) ౧ ఉత్పాతభేదే =
తోకచుక్క, ౨ వైశ్వానరే=అగ్ని.

సంద్యావర్తః—(పు) ౧ వేత్సప్రభేదే =
గృహవిశేషము, ౨ తగరద్రుమే =
తగరపుచెట్టు.

నదీకాంతస్సముద్రే స్యాద్ధిజ్ఞ
లే సింధువారకే,

నదీకాంతా స్త్రియాం జం
బ్యాం కాకజంఘరాపథావసి.

నాగదంతో ద్విపరదే గృహ
న్నిర్గతదారుణి,

నాగదంతీ తు కుంభాయాం
శ్రీహస్తిన్యామపి స్త్రియాం.

నిష్కాంతో నిర్గమితేఽప్యా
హితేధిక్కృతేఽపి చ,

అథ నిస్తుషితం త్యక్తే త్యగ్ని
హినే లఘూకృతే. ౨౦౪

నిరాకృతి రనాకారేఽస్యా
ధ్యాయే త్రిషువారణే, త్రి
యాం

పరిగతం ప్రాప్తే విస్తృతజ్ఞాత
వేష్టితే. ౨౦౫

అథ ప్రణిహితం న్యస్తే ప్రా
ప్తేఽపి చ సమాహితే,

నదీకాంతః—(పు) ౧ సముద్రే = సము
ద్రము, ౨ హిజ్జలే = ఎట్టగన్నేరు, ౩
సింధువారకే=వావిలిచెట్టు.

నదీకాంతా—(స్త్రీ) ౧ జంబ్యాం = నేరేడు
చెట్టు, ౨ కాకజంఘరాపథా = కాకి
దొండచెట్టు.

నాగదంతః—(పు) ద్విపరదే = ఏనుగు
దంతము, ౨ గృహన్నిర్గతదారుణి =
ఇంటికివేసినదూలము.

నాగదంతీ—(స్త్రీ) ౧ కుంభాయాం=నాగ
దంతిచెట్టు, ౨ శ్రీహస్తిన్యాం=గురుగు
చెట్టు.

నిష్కాంతః—(పు) ౧ నిర్గమితే=వెళ్లకొట్ట
బడినవాడు, ౨ ఆహితే=స్థాపించబడి
నది, ౩ ధిక్కృతే=తరస్కరించబడినది.

నిస్తుషితం—(త్రి) ౧ త్యక్తే = విడిచి
పెట్టబడినది, ౨ త్యగ్నిహినే = నిష్ప
లేనినివురు, ౩ లఘూకృతే=సానపెట్ట
బడినది.

నిరాకృతిః—(త్రి) ౧ అనాకారే=ఆకా
రములేనిది, ౨ అస్యాధ్యాయే=వేదము
చదువనివాడు, ౩ వారణే = నిరాక
రించుట. (స్త్రీ)

పరిగతం—(త్రి) ౧ ప్రాప్తే = పొందబడి
నది, ౨ విస్తృతే = మరువబడినది, ౩
జ్ఞాత=తెలియబడినది, ౩ వేష్టితే=చుట్ట
బడినది.

ప్రణిహితం—(త్రి) ౧ న్యస్తే=ఉంచబడి
నది, ప్రాప్తే=పొందబడినది, ౩ సమా
హితే=ధ్యానముజేయబడినది,

భగవాన్నాజినే గౌర్యాం
త్రియాం పూజ్యే తు వా
చ్యవత్. ౨౧౫
అథ భోగవతీ నాగపురీ
నద్యోరహా పుమాన్,

రంగమాతా తు కుట్టన్యాం
వృక్షరోగాంతరేపుమాన్

లక్ష్మీవతిః పుమాన్వాసుదేవే
నరపతావపి,
వ్యతిపాతో మహాత్పాతే
యోగభేదాపయానయోః.

వనస్పతిర్నా ద్రుమాత్రేవినా
పుష్పంఫలిద్రుమే,

వినిపాతో నిపాతే స్యాద్దై
వాదివ్యవసనే పుమాన్.

విజృంభితం తు చేష్టాయాం
క్లిబం త్రిషు వికస్వరే,

వివస్వాన్విబుధే సూర్యేతన్న
గర్యాం వివస్వతీ. ౨౧౬

భగవాన్—(పు) ౧ జినే=బుద్ధుడు, ౨
గౌర్యాం = పార్వతి, (సీ) ౩ పూజ్యే=
పూజ్యుడు. (త్రి.)

భోగవతీ—(సీ) ౧ నాగపురీ = పాతాళ
లోకమందలి పట్టణము, నద్యోః=పా
తాళగంగా, ౩ అహా = సర్పము.
(పు.)

రంగమాతా—(సీ) ౧ కుట్టన్యాం = కు
టినకత్తె, ౨ వృక్షరోగాంతరే=వృక్ష
రోగభేదము. (పు)

లక్ష్మీవతిః—(పు) ౧ వాసుదేవే = విష్ణు
పు, ౨ నరపతావపి=రాజు.

వ్యతిపాతః—(పు) ౧ మహాత్పాతే =
ధూమకేతువుమొదలయినవి, ౨ యో
గభేద=యోగభేదము, ౩ అపయాన
యోః=వెళ్లుట.

వనస్పతిః—(పు) ౧ ద్రుమాత్రే=సామా
న్యమైన వృక్షము, ౨ వినాపుష్పం
ఫలిద్రుమే=పూవులుపూయకనేఫలించు
వృక్షము. (అత్తిచెట్టు)

వినిపాతః—(పు) ౧ నిపాతా = పడుట,
౨ దైవాదివ్యసనే = దైవముమొదల
యినవారివల్ల వచ్చినదుఃఖము.

విజృంభితం—(స) ౧ చేష్టాయాం =
చేష్ట, ౨ వికస్వరే = వికసించినది,
(త్రి)

వివస్వాన్—(పు) ౧ విబుధే = దేవత.
౨ సూర్యే = సూర్యుడు. ౩ తన్నగ
ర్యాం=సూర్యపట్టణము. (వివస్వతీ)

వై జయంతో మహేంద్రస్య
ధ్వజప్రాసాదయోఃపుమాన్

వై జయంతః—(అ. పు) ౧, ౨, మహేం
ద్ర స్వధ్వజప్రాసాదయోః = ఇంద్రధ్వ
జము, ఇంద్రప్రాసాదము.

వై జయంతీ పతాకాయాం
జయంతీపాదపే శ్రీయాం.

వై జయంతీ—(సీ) ౧ పతాకాయాం =
జండా, ౨ జయంతీపాదపే = తక్కిలి
చెట్టు.

భవేచ్ఛతధృతిః పుంసి శక్రే
చ పరమేష్ఠిని,
శుభదంతీ సుదంత్యాం స్యా
త్పుష్పదంతేభయోషితి.

శతధృతిః—(పు) ౧ శక్రే = ఇంద్రుడు,
౨ పరమేష్ఠిని = బ్రహ్మ.
శుభదంతీ—(సీ) ౧ సుదంత్యాం = మంచి
దంతములు గలది, ౨ పుష్పదంతే
భయోషితి = పుష్పదంతమనుగజము
యొక్క భార్య.

సముద్ధతం సముత్క్లిష్టేఽప్యవి
నీతే చ వాచ్యవత్,

సముద్ధతం—(త్రి) ౧ సముత్క్లిష్టే = వెళ్ల
గ్రక్కబడినది, ౨ అవినీతే = గర్వించిన
వాడు.

సదాగతిర్నార్కవాతనిర్వా
ణేషు సదీశ్వరే. ౨౨౨

సదాగతిః—(పు) ౧ అర్క = సూర్యుడు,
౨ వాత = వాయువు, ౩ నిర్వాణేషు =
మోక్షము, ౪ సదీశ్వరే = సత్ప
భువు.

సరస్వాంశ్చ నదే చాఙ్గా నా
న్యసద్రసికే శ్రీయాం, వా
ణీస్తీరత్న వాద్దేపిగోనదీషు
నదీభిది. ౨౨౩. మనుప
త్స్వామపి

సరస్వాన్—(త్రి) ౧ నదీ = నదము, ౨
అఙ్గా = సముద్రము, ౩ రసికే = రసికు
డు, (సీ) ౪ వాణీ = వాక్కు, ౫
స్తీరత్న = శ్రేష్ఠమైనస్త్రీ, ౬ వాద్దేపి = సర
స్వతీ, ౭ గో = గోవు, ౮ నదీ = నది, ౯
నదీభిది = సరస్వతీనది, ౧౦ మనుప
త్స్వామి = మనుభార్య.

సత్యవతీ వ్యాసస్య మాతరి,
నారదర్చికయోః పత్న్యాం
శ్రీయాంపుంసిన్మహాంతరే.

సత్యవతీ—(సీ) ౧ వ్యాసస్యమాతరి =
వ్యాసునియొక్కతల్లి, ౨ నారదర్చిక
యోః పత్న్యాం = నారదునిభార్య, ౩

సముద్రాంతా తు కార్వాసీ
పుక్కాదురాలభాసు చ,

సమాహిత స్సమాధిస్థే ౭పు
క్షసిద్ధాంత ఆహితే. ౨౨౫.
నిర్వివాదీకృతే ౭పి స్వా
త్ప్రతిజ్ఞాతే చ వాచ్యవత్,

సమాఘాతో వధే యుద్ధే

సంఖ్యావాన్పండితేపుమాన్.
౨౨౬ సంఖ్యాయుక్తే ౭న్య
లింగో ౭

థ సుధాసూతిః పుమాన్త ఫే,
చంద్రే

సుభాషితో బుద్ధే పుమాన్
సూక్తే నపుంసకమ్. ౨౨౭

సూర్యభక్తస్తు బంధూకేపుం
సీ త్రిష్వర్కపూజకే,

నేనాపతిః కార్తికేయే ౭ప్యసీ
కాధిపతౌ పుమాన్. ౨౨౮

హిమారాతిః పుమాన్వీతి
హోత్రే కిరణమాలిని,

ఋచీకమహామునిభార్య, ౮ నృపాం
తరే=సత్యవంతుడనీ రాజు (పు)

సముద్రాంతా—(సీ) ౧ కార్వాసీ = ప్రతి
చెట్టు, ౨ పుక్కా=బికానోకళాకము
3 దురాలభాసు=తీటకసింద.

సమాహితః—(త్రి) ౧ సమాధిస్థే=సమా
ధిలో నున్నవాడు, ౨ ఉక్తసిద్ధాం
తే = సిద్ధాంతముచేయబడినది, 3
ఆహితే=ఉంచబడినది, ౪ నిర్వివాదీ
కృతే=వివాదములేకుండునట్లు జేయ
బడినది, ౫ ప్రతిజ్ఞాతే=ప్రతిజ్ఞ చేయ
బడినది.

సమాఘాతః—(పు) ౧ వధే=చంపుట, ౨
యుద్ధే=యుద్ధము.

సంఖ్యావాన్—(పు) ౧ పండితే=విద్వాం
సుడు, ౨ సంఖ్యాయుక్తే=సంఖ్యతో
కూడినది. (త్రి)

సుధాసూతిః—(పు) ౧ మథే=యజ్ఞము,
౨ చంద్రే=చంద్రుడు.

సుభాషితః—(పు) ౧ బుద్ధే=బుద్ధదేవుడు,
౨ సూక్తే=బాగుగాజెప్పట. (న)

సూర్యభక్తః—(పు) ౧ బంధూకే=మం
కెనచెట్టు, ౨ అర్కపూజకే=సూర్యుని
పూజించువాడు. (త్రి)

నేనాపతిః—(పు) ౧ కార్తికేయే=కుమార
స్వామి, ౨ అసీకాధిపతౌ=నేనానాయ
కుడు.

హిమారాతిః—(పు) ౧ వీతిహోత్రే =
అగ్ని, ౨ కిరణమాలిని=సూర్యుడు.

హైమవత్య భయా స్వర్ణక్షీ
రోయః శ్వేతవచోమయోః.

హైమవతీ—(సీ) ౧ అభయా = కరక
చెట్టు, ౨ స్వర్ణక్షీరోయః=కంకుష్ఠమనె
డుచెట్టు, ౩ శ్వేతవచా=తెల్లవన, ౪
ఉమయోః=పార్వతి.

● త-పంచకం. ●

విదక్షరములుగల త కారాంత

శబ్దములు.

అవలోకితో నా లోకనాథే
త్రిషు నిరీక్షితే,

అవలోకితః—(పు) ౧ లోకనాథే=బుద్ధుఁ
డు, ౨ నిరీక్షితే=చూడఁబడినవాఁడు.

(త్రి)

అపరాజిత ఈశాజ్ఞప్యంతరే
నాఽజితే త్రిషు. ౨౩౦. గిరి
కర్ణిజయా దుర్గాసనపర్ణిషు
యోషితే,

అపరాజితః—(పు) ౧ ఈశ=ఈశ్వరుఁడు,
౨ అజ=విష్ణువు, ౩ ఇప్యన్తరే=యజ్ఞ
విశేషము, ౪ అజితే=జయింపఁబడనిది,
(త్రి) ౫ గిరికర్ణి=నల్లదింపెనచెట్టు, ౬
జయా=జయతిధి, ౭ దుర్గా=పార్వతి,
౮ సనపర్ణిషు=సోమేదపుచెట్టు.

ఉపధూపిత ఆసన్నమరణే పరి
ధూషితే. ౨౩౧

ఉపధూపితః—(పు) ౧ ఆసన్నమరణే =
చావుకుసిద్ధమయినవాఁడు, ౨ పరిధూ
పితే=ధూపమువేయఁబడినది.

స్యాద్గణాధిపతిః పుంసి శంక
రేఽపి గజాననే,

గణాధిపతిః—(పు) ౧ శంకరే = శంక
రుఁడు, ౨ గజాననే = వినాయ
కుఁడు.

భవేత్పిపతిషన్ త్రిషు
పుంసి విహంగమే. ౨౩౨

పిపతిషన్—(త్రి) ౧ పితౌ=పడఁదలంచి
నది, ౨ విహంగమే=పక్షి (పు)

పృథివీపతిస్తు భూపే ఋష
భాశ్వాపథౌపుమాః,

పృథివీపతిః—(పు) ౧ భూపాలే = రాజు,
౨ ఋషభాశ్వాపథే = ఋషభమను
బొషధము,

మూర్ధాభిషిక్తో భూపాలే
మంత్రిణి క్షత్రియేఽపి చ.

మూర్ధాభిషిక్తః ౧ భూపాలే = రాజు, ౨
మంత్రిణి = మంత్రి, ౩ క్షత్రియే =
క్షత్రియజాతీయుఁడు.

యాదసాంపతిరంభోథా ప
శ్చిమాశాపతౌ పుమాన్,

వసంతదూతశ్చూతేస్యాత్పిక
పంచమరాగయోః. ౨౩౪

వసంతదూతీ పాటల్యామతి
ముక్తే చ యోషితి,

— త పటకం. —

అర్ధపారావతశ్చిత్రకంఠే తి
త్తిరిపక్షిణి. ౨౩౫

— త సప్తకం. —

సముద్రనవనీతం స్యాన్త్రీకం-బం
పీయూషచంద్రయోః.

ఇతి తాంతవర్గః.

— తై కం. —

థం రక్షణే మంగలే చ సా
ధ్వనే చ నపుంసకం, శిలో
చ్చయే పుమానేవ కృచిత్తు
భయరక్షకే. ౧

యాదసాంపతిః—(పు) ౧ అంభోథా =
సముద్రము, ౨ పశ్చిమాశాపతౌ =
వరుణ దేవుడు.

వసంతదూతః—(పు) ౧ చూతే=మామిడి
చెట్టు, ౨ పిక = కోకిల, ౩ పంచమ
రాగయోః=పంచమస్వరము.

వసంతదూతీ—(సీ) ౧ పాటల్యాం = కలి
గొట్టుచెట్టు, ౨ అతిముక్తే=బండిగురి
వెంద.

— ఆటక్షరములుగల తకారాంత

శబ్దములు.

అర్ధపారావతః—(పు) ౧ చిత్రకంఠే =
పాపురములలో నొకభేదము, ౨ తిత్తిరి
పక్షిణి=తీతువపిట్ట.

— ఏడక్షరములుగల తకారాంత

శబ్దములు.

సముద్రనవనీతం—(న) ౧ పీయూష =
అమృతము, ౨ చంద్రయోః = చంద్రుడు.

ఇది తాంతవర్గము.

— ఏకాక్షర ధ శబ్దములు.

థం—(న) ౧ రక్షణే = రక్షించుట, ౨
మంగలే = మంగళము, ౩ సాధ్వనే =
భయము, ౪ శిలోచ్చయే=పర్వతము,
(పు) ౫ భయరక్షకే = భయమునుండి
రక్షించువాడు.

— ధద్వికం. —

అర్థో విషయార్థనయోర్థనకా
రణవస్తుషు, అభిధేయే చ
శబ్దానాం నివృత్తై చ ప్ర
యోజనే. ౨

ఆస్థా త్వాలంబనాస్థాన య
త్నాపేక్షాసు యోజితి,

కంఠా మృణ్మయభిత్తై చ
తథా ప్రావరణాంతరే. 3

క్వాథస్సా దతిదుఃఖేఽపి
నిష్పాకేఽపి ద్రవస్య చ

కుఢః స్త్రీపుంసయోర్వర్ణకంబ
లే పుంసి బర్హిషి. ౪

కోఢో నా నేత్రరోగస్య భే
దే చ శటితే త్రిషు

గ్రంథో గ్రంథనాధనయో
స్సాస్య చాఘస్త్రాక్షర సంఘృ
యోః.

రెండక్షరములుగల ధకారాంత
శబ్దములు.

అర్థః—(పు) ౧ విషయ = ప్రత్యయోదిప్ర
మాణగోచరమయినది, ౨ అర్థనయోః
=యాచించుట, 3 ధన = ధనము, ౪
కారణ=కారణము, ౫ వస్తుషు=వస్తు
మాత్రము, ౬ శబ్దానామభిధేయే =
శబ్దములయొక్క అర్థము, ౭ నివృత్తై
= నివర్తించుట, ౮ ప్రయోజనే =
ప్రయోజనము.

ఆస్థా—(సీ) ౧ ఆలంబన = ఆశ్రయము,
౨ ఆస్థాన = కొలువుకూటము, 3
యత్న=ప్రయత్నము, ౪ అపేక్షాసు =
కోరిక.

కంఠా—(సీ) ౧ మృణ్మయభిత్తై = మట్టి
గోడ, ౨ ప్రావరణాంతరే=బొంతగుడ్డ.

క్వాథః—(పు) ౧ అతిదుఃఖే = మిక్కిలి
దుఃఖము, ౨ ద్రవస్య నిష్పాకే=ద్రవ
ద్రవ్యముయొక్క-వంట.

కుఢః—(పు) ౧ వర్ణకంబలే = వసుగు
మీదబలుచురత్నకంబళి, ౨ బర్హిషి
=దర్భ. (పు)

కోఢః—(పు) ౧ నేత్రరోగస్యభేదే=కంటి
రోగము, ౨ శటితే = మథితమైనది,
(చిలుకబడినది.) (త్రి)

గ్రంథః—(పు) ౧ గ్రంథనా=కూర్పు, ౨
ధనయోః = ధనము, 3 శాస్త్ర=శాస్త్ర
ము, ౪ అక్షరసంఘృయోః = అక్షర
సమూహము,

గ్రంథిస్తు గ్రంథిపక్షే నా బం
ధే రుగ్భేదపర్వణోః,

గాథా శ్లోకే సంస్కృతాన్య
భాషాయాం గేయవృత్త
యోః.

తీర్థం శాస్త్రాధ్వరజే త్రోపా
యనారీరజస్సు చ, అవతార
ర్షిజుష్టాంబుపా త్రోపాధ్యాయ
మంత్రిషు.

తుత్థమంజనభేదే స్యాన్నీలీ
సూక్షైలయోఃస్త్రియాం,

దుఃస్థస్యాద్ధర్మతే మూర్ఖేదుః
భేన తిష్ఠతి త్రిషు.

ప్రస్థోఽస్త్రియాం మానభేదే
సానాప్రన్వితవస్తుని,

పాథోఽర్కేఽగ్నౌ జలే
బం

గ్రంథి—(పు) ౧ గ్రంథిపక్షే=మాచిపత్రి,
౨ బంధే = ముడి, ౩ రుగ్భేద=రోగ
భేదము, ౪ పర్వణోః=గణుపు.

గాథా—(సీ) ౧ శ్లోకే=శ్లోకము, ౨ సం
స్కృతాన్యభాషాయాం = సంస్కృ
తముకంటె వేరైనభాష, ౩ గేయ=
గానముచేయఁదగినది, ౪ వృత్తయోః
=చరిత్రము (నడత)

తీర్థం—(న) శాస్త్ర=శాస్త్రము, ౨ అధ్వర
=యజ్ఞము, ౩ తేత్ర=పుణ్యస్థలము,
౪ ఉపాయ = ఉపాయము, ౫ నారీ
రజస్సు = స్త్రీరజస్సు, ౬ అవతార =
రేవు, ౭ ఋషిజుష్టాంబు = మహర్షులు
స్నానముజేయు జలాశయము, ౮
పాత్ర=పాత్రము, ౯ ఉపాధ్యాయ =
గురువు, ౧౦ మంత్రిషు = మంత్రి.

తుత్థం—(న) ౧ అంజనభేదే = మైల
తుత్తము, ౨ నీలీ=నీలిచెట్టు, (సీ) ౩
సూక్షైలయోః=సన్నయేలకి.

దుఃస్థః—(త్రి) ౧ దుర్గతే=దరిద్రుఁడు, ౨
మూర్ఖే=మూర్ఖుఁడు, ౩ దుఃభేనతిష్ఠ
తి=దుఃఖముగానున్నవాఁడు.

ప్రస్థః—(స్మ) ౧ మానభేదే=కుంచమును
పరిమాణము, ౨ సానా = కొండచరి
య, ౩ ఉన్వితవస్తుని = తూచఁబడిన
వస్తువు.

పాథః—(పు) ౧ అర్కే=సూర్యుఁడు, ౨
అగ్నౌ=నిప్పు, ౩ జలే = ఉదకము.
(న)

పృథుస్సాన్యస్తహతిత్రిషు =
త్వక్పర్ణ్యాం కృష్ణజీరేస్త్రీ
పుమానగ్నౌ నృపాంతరే,

పృథుః—(త్రి) ౧ మహతి=విశాలమయి
నది, ౨ త్వక్పర్ణ్యాం = హింగుపత్రి
చెట్టు, ౩ కృష్ణజీరే=నల్లజిలకజ్జి, (న)
౪ అగ్నౌ = ఆగ్నిహోత్రుడు, ౫
నృపాంతరే = పృథుమహారాజు. (పు)

ప్రోథోఽస్త్రీ హయఘోణా
యాం నా కట్యామధ్వగే
త్రిషు. ౧౦

ప్రోథః—(ష్ట) ౧ హయఘోణాయాం=
గుట్టముముక్కు, ౨ కట్యాం = కటి
ప్రదేశము, (పు) ౩ అధ్వగే = మార్గ
ముననడుచువాడు. (త్రి).

మంథస్సాన్యత్పంసి మంథానే
సాక్తవే చ దివాకరే,

మంథః—(పు) ౧ మంథానే = కవ్వము,
౨ సాక్తవే=సత్తుపిండితోఁజేయఁబడిన
పానీయము, ౩ దివాకరే=సూర్యుడు.

యూథం తిర్యక్సమూహేఽ
స్త్రీ పుష్పభేదే చ యోషితి.

యూథం—(ష్ట) ౧ తిర్యక్సమూహే =
తిర్యగ్జంతుసమూహము, ౨ పుష్ప
భేదే=అడవిమొల్ల. (స్త్రీ).

రథః పుమానవయవేస్యందనే
వేతనేఽపి చ,

రథః—(పు) ౧ అవయవే = అంగము, ౨
స్యందనే=రథము, ౩ వేతనే = ప్రబ్బ
చెట్టు.

వీథీ పంక్తా గృహం గే చరూ
పకాంతరవర్జనోః. ౧౧

వీథీ—(స్త్రీ) ౧ పంక్తా=పంక్తి, ౨ గృహం
గే=గృహవయవము, ౩ రూపకాంతర
= నాటకభేదము, ౪ వర్జనోః =
మార్గము.

సంస్థశ్చరేఽవస్థితేఽస్త్రీ స్థితౌ
సాదృశ్యనాశయోః,

సంస్థః—(ష్ట) ౧ చరే=చారుడు, ౨ అవ
స్థితే=ఉన్నవాడు, ౩ స్థితౌ=నిల్చుట,
౪ సాదృశ్య = ఆకారము, ౫ నాశ
యోః=మరణము.

సార్థో వణిక్సమూహే స్యా
దపి సంఘాతమాత్రకే. ౧౩

సార్థః—(పు) ౧ వణిక్సమూహే = వర్త
కులసమూహము, ౨ సంఘాతమాత్ర
కే=సంఘసామాన్యము.

సిక్తో భక్తపులాకేనా మధూ
చ్ఛిప్తే నపుంసకమ్,

— థ త్రికం. —

అతిథిః కుశపుత్రే స్యాత్పు
మానాగంతుకే త్రిషు. ౧౪

అశ్వత్థః పిప్పలద్రా స్యాదశ్వ
త్థా పూర్ణిమాతిథౌ

అవ్యథో నిర్వ్యథే సర్పే చా
రటీపథ్యయోః త్రియాం.

ఉన్మాథః కూటయంత్రే స్యా
న్మరణే ఘాతకే పుమాన్,

ఉపస్థశ్శేఫసి క్రోడేతథా మ
దనమందిరే. ౧౬

ఉద్రథో రథకీలే స్యాత్తామ్ర
మాడాఖ్యపక్షిణి,

క్షవధుర్నా త్సుతే కానే

కాయస్థః పరమాత్మని. ౧౭.
నరజాతివిశేషే నా హరిత
క్యాం తు యోషితి,

సిక్తోః—(పు) ౧ భక్తపులాకే=అన్నపుమెతు
కు, ౨ మధూచ్ఛిప్తే = మైనము. (న).

— మూడక్షరములుగల థకారంత
శబ్దములు.

అతిథిః—(పు) ౧ కుశపుత్రే = కుశునియొ
క్కొకడుకు, ౨ ఆగంతుకే = గృహ
మునకతిథిగావచ్చినవాడు. (త్రి).

అశ్వత్థః—(పు) ౧ పిప్పలద్రా = రావి
చెట్టు, (సీ) ౨ పూర్ణిమాతిథౌ = పూ
ర్ణిమ.

అవ్యథః—(పు) ౧ నిర్వ్యథే = బాధలేని
వాడు, ౨ సర్పే=పాము, ౩ చారటీ
=మెట్టదామర, (సీ) పథ్యయోః=కరక
చెట్టు.

ఉన్మాథః—(పు) ౧ కూటయన్త్రే = మృగ
ములనుబట్టెడు బోను, ౨ మరణే=చం
పుట, ౩ ఘాతకే=కొట్టుట.

ఉపస్థః—(పు) ౧ శేఫసి = శిశ్నము, ౨
క్రోడే = భుజ(చేతుల)మధ్యభాగము,
౩ మదనమందిరే=యోని.

ఉద్రథః—(పు) ౧ రథకీలే=రథముయొక్క
చీల, ౨ తామ్రమాడాఖ్యపక్షిణి =
కోడి.

క్షవధుః—పు ౧ త్సుతే=తుమ్మ, ౨ కానే
దగ్గు.

కాయస్థః—(పు) ౧ పరమాత్మని = పర
మాత్మ, ౨ నరజాతివిశేషే=క్షత్రియు
నికి బ్రాహ్మణస్త్రీయందుబుట్టినవాడు,
౩ హరితక్యాం=కరకచెట్టు. (సీ).

కాపథః కుత్స్నితపథే ఉశీరే
క్షీబమిష్యతే. ౧౮

గోగ్రంథిర్నా కరీషే స్యా
ద్దోష్టే గోజిహ్వికాపథా,

దమథస్తు పుమాన్దండే దమే
చ పరిక్షీర్తితః. ౧౯

నిశీథస్తు పుమానర్ధరాత్రే
స్యాద్రాత్రిమాత్రకే,

నిర్దంథో నగ్నకేఽపి స్యాన్ని
స్వబాలిశయోరపి. ౨౦

ప్రమథా స్యాద్ధరీతకాయం హ
రసారిషదే పుమాకా,

వరూథో రథగుప్తా స్యాత్
వరూథం చర్తవేశ్శనోః. ౨౧

మన్తథః కామచింతాయాం
కపిత్థే కుసుమాయుధే,

వయస్థా తు త్రియాం బ్రాహ్మీ
గుడూచ్యామలకీషు చ. ౨౨
సూక్ష్మైలాయాం చ కాకో
ల్యాం పథ్యాయాంతరుజే
త్రిషు,

కాపథః—(పు) ౧ కుత్స్నితపథే = కుత్స్నిత
మార్గము, ౨ ఉశీరే=వట్టివేరు. (న).

గోగ్రంథిః—(పు) ౧ కరీషే=ఎండినపేడ
౨ గోష్టే = ఆవులమంద, ౩ గోజిహ్వి
కాపథా=ఎద్దునాలుకచెట్టు.

దమథః—(పు) ౧ దండే=కట్ట, దమే =
బహిరింద్రియనిగ్రహము.

నిశీథః—(పు) ౧ అర్ధరాత్రే=అర్ధరాత్రి,
౨ రాత్రిమాత్రకే = రాత్రిసామా
న్యము.

నిర్దంథః—(పు) ౧ నగ్నకే=దిగంబరుడు,
౨ నిస్వ=దరిద్రుడు, ౩ బాలిశయోః=
మూర్ఖుడు.

ప్రమథా—(సీ) ౧ హరితకాయం = కరక
చెట్టు, ౨ హరసారిషదే=ప్రమథగణ
ములలో నొకడు, (పు).

వరూథః—(పు) ౧ రథగుప్తా = రథికరక్ష
ణార్థమై నిర్మింపబడినస్థానము. (న) ౨
చర్త = రథమునకుఁగప్పవ్యాఘ్రాదిచర్త
ము, ౩ వేశ్శనోః=ఇల్లు.

మన్తథః—(పు) ౧ కామచింతాయాం=మ
దనోద్రేకము, ౨ కపిత్థే=చెలగచెట్టు,
౩ కుసుమాయుధే=మన్తథుడు.

వయస్థా—(సీ) ౧ బ్రాహ్మీ = పొన్నగంటి
కూర, ౨ గుడూచీ=తీప్పతీగె, ౩ అమ
లకీ=ఉసిరికచెట్టు, ౪ సూక్ష్మైలాయాం
=నన్నయేలకితీగె, ౫ కాకోల్యాం =
కారుకొల్లిచెట్టు, ౬ పథ్యానీ = కరక
చెట్టు, ౭ తరుజే=యావనుడు. (త్రి)

వమధుః పుంసి వమనే గజస్య
కరశీకరే. ౨౩

విదిథో యోగి కృతినోః

శమధశ్శాంతిమంత్రిణోః,

షడ్ద్రింథా తు వచాయాం
స్త్రీ స్యాత్కరంజాంతరే
పుమాన్. ౨౪

సమర్థస్తు హితే శక్తే సంబద్ధే
ఽచ్యవ్యలింగకః,

సిద్ధార్థస్తు పుమాన్ శాక్యసిం
హే చ సితస్త్వవే. ౨౫

❖ ధ చతుష్కం. ❖

అనీకస్థో రణగతే హస్తశితౌ
విచక్షణే, రాజరక్షిణి చి
హ్నా చ వీరమర్దనకేఽపి
చ. ౨౬

భవేదితికథాఽపార్థవాచ్యశ్ర
ద్ధేయనష్టయోః,

వమధుః—(పు) ౧ వమనే = వాన్తి, ౨
గజస్యకరశీకరే = ఏనుఁగతుండమునఁ
బుట్టినతుంపరలు.

విదిథః—(పు) ౧ యోగి = యోగాభ్యా
సముచేయువాఁడు, ౨ కృతినోః =
నేర్పరి.

శమధః—(పు) ౧ శాన్తిః=ఓర్పు, ౨ మం
త్రిణోః=మంత్రి.

షడ్ద్రింథా—(స్త్రీ) ౧ వచాయాం=వస, ౨
కరంజాంతరే=కానుగుచెట్లలో నొకటి
(పు).

సమర్థః—(త్రి) ౧ హితే = ఇష్టుఁడు, ౨
శక్తే=సమర్థుఁడు, ౩ సంబద్ధే = సంబం
ధముకలవాఁడు.

సిద్ధార్థః—(పు) ౧ శాక్యసింహే =
బుద్ధుఁడు, ౨ సితస్త్వవే = తెల్ల
వాలు.

నాలుగక్షరములుగల ధకారాంత
శబ్దములు.

అనీకస్థః—(పు) ౧ రణగతే=యుద్ధమధ్య
మందున్నవాఁడు, ౨ హస్తశితౌ=విచ
క్షణే=గజశిక్షయందునేర్పరి, ౩ రాజ
రక్షిణి=రాజయొక్క అంగరక్షకుఁడు,
౪ చిహ్నా=గురుతు, ౫ వీరమర్దనకే=
యుద్ధమునవాయించుమద్దెల.

ఇతికథా—(స్త్రీ) ౧ అపార్థవాచ్య = తప్పు
అర్థముగలవాక్యము, ౨ ఆశ్రద్ధేయః=
నమ్మదగనిమాట, ౩ నష్టయోః = నష్ట
మయినధర్మము.

చతుష్పథంచతుర్థార్థేనంగమే
బ్రాహ్మణేఽపి నా. ౨౭

అథ చిత్రరథ సూర్యగంధ
ర్వాంతరయోః పుమాన్,

దశమీస్థో నష్టవీర్యే స్థవిరే
ఽప్యన్యలిజ్జకః. ౨౮

ప్రాణనాథో యమే నా స్యా
దిష్టప్రాణాధిపే మతః,
వానప్రస్థో మధూకేఽపి స్యా
త్తృతీయాశ్రమేపుమాన్.

భవేదుదరథిః పుంసి సముద్రే
చ వియన్తణౌ.
ఇతి థాంతవర్గః.

❖ దైకమ్. ❖

దః పుమానచలే దత్తే త్రి
యాం శోధనదానయోః,
ఛేదోపతాపరక్షాసుపుమాం
స్తు దాతరి స్మృతః. ౧

❖ ద.ద్వికం. ❖

అబ్ధస్సంవత్సరే వారివాహ
ముస్తకయోః పుమాన్,

చతుష్పథం—(న) ౧ చతుర్థార్థే=నాలుగు
త్రోవలు, ౨ సంగమే = నాలుగు
త్రోవలు కలిసిన చోటు, ౩ బ్రాహ్మణే=
బ్రాహ్మణుడు. (పు).

చిత్రరథః—(పు) ౧ సూర్య=సూర్యుడు,
౨ గంధర్వాంతరయోః = చిత్రరథుఁ
డను గంధర్వుడు.

దశమీస్థః—(త్రి) ౧ నష్టవీర్యే=నష్టమైన
వీర్యముకలవాడు, ౨ స్థవిరే=ముసలి
వాడు.

ప్రాణనాథః—(పు) యమే=యముడు, ౨
ఇష్టప్రాణాధిపే=ఇష్టుడైనభర్త.

వానప్రస్థః—(పు) ౧ మధూకే=ఇప్పచెట్టు
౨ తృతీయాశ్రమే = వానప్రస్థాశ్ర
మము.

ఉదరథిః—(పు) ౧ సముద్రే=సముద్రము,
వియన్తణౌ=సూర్యుడు.

ఇది థాంతవర్గము.

ఏకాక్షర ద శబ్దములు.

దః—(పు) ౧ అచలే=పర్వతము, ౨ దత్తే=
ఇవ్వఁబడినది, (సీ) ౩ శోధన=శోధిం
చుట, ౪ దానయోః = దానము, ౫
ఛేద=ఛేదించుట, ౬ ఉపతాప = తాప
ము, ౭ రక్షాసు = రక్షణము, పు ౮
దాతరి=ఇచ్చువాడు.

రెండక్షరములుగల దకారాంతశబ్దములు.

అబ్ధః—(పు) ౧ సంవత్సరే=సంవత్సరము,
౨ వారివాహ=మేఘము, ౩ ముస్తక
యోః=నిడుము నైచెట్టు. (పు)

కందోఽస్త్రీసూరణేసస్యమూ
లే జలధరే పుమాన్. ౨

అందుః స్త్రీయాం స్వాన్ని
గడే ప్రభేదే భూషణస్యచ,
కుందో మాఘేఽస్త్రీ ము
కుందభ్రమినిధ్యంతరేషునా.

క్షోదస్యాత్పుంసి రజసి పే
షణే చ ప్రకీర్తితః,
గదో భ్రాతరి విష్ణో స్వాదా
మయే నాయుధే గదా. ౪

ఛదః పలాశే గరుతి గ్రంధి
పర్ణ తమాలయోః,

ఛందో వశేఽప్యభిప్రాయే

ధీదా స్త్రీ పుత్రీమనీషయోః.

నందిర్యూతాంగఆనందేఽస్త్రీ
నందికేశ్వరే పుమాన్,

నదీ సరితి శోణాదా న

నందా స్వాదలింజరే. ౬ గౌ
ర్యాం తిథివిశేషే స్త్రీ నిధి
రాజభిదోః పుమాన్,

కందః—(పు) ౧ సూరణే=కందదుంప, ౨
సస్యమూలే=పైరుదుబ్బు, ౩ జలధరే=
మేఘము.

అందుః—(స్త్రీ) ౧ స్వాన్నిగడే=వసుగుసుకట్ట
గొలుసు, ౨ భూషణస్యప్రభేదే=అందే
కుందః—(పు) ౧ మాఘే=మొల్ల, ౨
ముకుంద=విష్ణువు, ౩ భ్రమి=సాన, ౪
నిధ్యంతరే=నవనిధులలోనొకటి. (పు)

క్షోదః—(పు) ౧ రజసి = పరాగము, ౨
షేషణే=నూరుట.

గదః—(పు) ౧ విష్ణోఃభ్రాతరి=విష్ణునియన్న,
౨ ఆమయే=రోగము, ౩ ఆయుధే =
గదాయుధము. (స్త్రీ)

ఛదః—(పు) ౧ పలాశే=ఆకు, ౨ గరుతి
తెక్కలు, ౩ గ్రంధిపర్ణ=శాణేయమును
గంధద్రవ్యము, ౪ తమాలయోః =
చీకటికానుగ.

ఛందః—(పు) ౧ వశే=అధీనము, ౨ అభి
ప్రాయే=అభిప్రాయము.

ధీదా—(స్త్రీ) ౧ పుత్రీ=కుమార్తె, ౨ మనీ
షయోః=బుద్ధి.

నందిః—(పు) ౧ ర్యూతాంగే=జూదము,
౨ ఆనందే = సంతోషము, ౩ నంది
కేశ్వరే=నందికేశ్వరుడు. (పు)

నదీ—(స్త్రీ) ౧ సరితి=నది, ౨ శోణాదా=
శోణమొదలగు నదములు. (పు)

నందా—(స్త్రీ) ౧ అలింజరే = కాంగు, ౨
గౌర్యాం=పార్వతి, ౩ తిథివిశేషే=తిథి
విశేషము, ౪ నిధి=ద్రవ్యనిక్షేపము,
౫ రాజభిదోః=నందరాజు. (పు)

నిందా స్యాదపవాదేఽపి కు
త్సాయామపి యోషితి. 2.
పదం శబ్దే చ వాక్యే చ వ్యవ
సాయప్రదేశయోః, పాద
తచ్చిహ్నయోః స్థానత్రాణ
యోరంకవస్తునోః ౮. శ్లో
కపాదేఽపి చ క్లిబం పుం
లింగః కిరణే పునః,

పాదో వ్రద్ధే తురీయాంశే
శ్చైలప్రత్యంతపర్వతే. ౯.
చరణే చ మయూఖే చ

వందా లతాంతరే స్తృతా,
భిక్షుక్యామపి వంద్యాం చ

బిందుర్దంతక్షతాన్తరే. ౧౦.
భ్రువోర్వధ్యే రూపకార్థ
ప్రకృతౌ పృషతేఽపుమాన్,
వేదితర్యన్యలిఙ్గస్యాస్య

భృద్రంకల్యాణశర్తణోః. ౧౧.

భేదో ద్వైధే విశేషే స్యా
దుపజాపే. విదారణే,

మేదిని—27

నిందా—(సీ) ౧ అపవాదే=అపవాదము,
౨ కుత్సా=దూషణము.

పదం—(న) ౧ శబ్దే=శబ్దము, ౨ వాక్యే=
వాక్యము, ౩ వ్యవసాయ = వ్యవసా
యము, ౪ ప్రదేశయోః=చోటు, ౫
పాద=పాదము, ౬ తచ్చిహ్నయోః=
అడుగుజాడ, ౭ స్థాన=ప్రదేశము, ౮
త్రాణ = రక్షణము, ౯ అంక=గుర్తు,
౧౦ వస్తునోః=వస్తువు, ౧౧ శ్లోకపా
దే=శ్లోకమునందలిచరణము, (పు) ౧౨
కిరణః=కిరణము.

పాదః—(పు) ౧ బ్రద్ధే = సూర్యుడు,
౨ తురీయాంశే = నాలవభాగము, ౩
శ్చైలప్రత్యంతపర్వతౌ = కొండపమీ
పపుటప్ప, ౪ చరణే=పాదము, ౫ మ
యూఖే=కిరణము.

వందా—(సీ) ౧ లతాన్తరే=బదనిక, ౨
భిక్షుక్యాం=భిక్షుముచేత జీవించు స్త్రీ,
౩ వంద్యాం=లతావిశేషము.

బిందుః—(పు) ౧ దన్తక్షతాన్తరే=దన్త
క్షతవిశేషము, ౨ భ్రువోర్వధ్యే=కను
బొమ్మలమధ్యప్రదేశము, ౩ రూపకా
ర్థప్రకృతౌ=నాటకాంగములలో నొక
టి, ౪ పృషతే=జలబిందువు, ౫ వేది
తరి=విజ్ఞాడు. (త్రి)

భద్రం—(న) ౧ కల్యాణం=మంగళము, ౨
శర్తణోః=సుఖము.

భేదః—(పు) ౧ ద్వైధే = రెండుగానగు
ట, ౨ విశేషే = అతిశయము, ౩ ఉప

మదో రేతసి కస్తూర్యాం గ
ర్యే హర్షభదానయోః.

మందోఽతీక్ష్ణే చ మూర్ధే చ
స్వైరేచాభాగ్యరోగిణోః,
అల్పే చ త్రిషు పుంసి స్యా
ద్ధస్తజాత్యంతరే శనా. ౧౩

మృదుస్వత్కౌమలే ఽతీక్ష్ణే
రదో దంతే విలేఖనే,

విదాజ్ఞానే చ నిర్దిష్టా మనీషా
యాం చ యోషితి. ౧౪
వేదశ్శ్రుతా చ వృత్తే చ

వేదిస్సాత్పండితే శ్రుమాన్,
త్రియామంగుళి ముద్రా
యాం స్యాత్పరిష్కృత
భూతలే. ౧౫

శాదస్సాత్కర్షమే శశ్పే

స్వాదుర్నిష్టమనోజ్ఞయోః,

జాపే=భేదోపాయము, ౪ విదారణే=బ్రద్ధలుచేయుట.

మదః—(పు) ౧ రేతసి=వీర్యము, ౨ కస్తూర్యాం=కస్తూరి, ౩ గర్వే=గర్వము
౪ హర్షే=సంతోషము, ౫ భదానయోః=గజమదము.

మందః—(త్రి) ౧ అతీక్ష్ణే = చురుకుతనములేనివాడు, ౨ మూర్ధే=మూర్ధుడు, ౩ స్వైరే = స్వేచ్ఛగాఁదిరుగువాడు, ౪ అభాగ్య=భాగ్యములేనివాడు, ౫ రోగిణోః=రోగి, ౬ అల్పే=స్వల్పమైనది, ౭ హస్తజాత్యంతరే=గజజాతివిశేషము, ౮ శనా = శని.

(పు)

మృదుః—(పు) ౧ కోమలే = మృదువైనది, ౨ అతీక్ష్ణే=కఠినముకానిది.

రదః—(పు) ౧ దన్తే=దంతము, ౨ విలేఖనే=వ్రాయుట.

విదా—(సీ) ౧ జ్ఞానే=జ్ఞానము, ౨ మనీషాయాం=బుద్ధి.

వేదః—(పు) ౧ శ్రుతా=వేదము, ౨ వృత్తే=వృత్తము.

వేదిః—(పు) ౧ పండితే = పండితుడు, ౨ అంగుళిముద్రాయాం = ఉంగరము, (సీ) ౩ పరిష్కృతభూతలే = అరుగు.

శాదః—(పు) ౧ కర్షమే=బురద, ౨ శశ్పే = లేతగరిక.

స్వాదుః—(పు) ౧ మిష్ట = రుచిగలది, ౨ మనోజ్ఞయోః=మనోహరమైనది.

సూదస్తు కథిత స్సూపకారే
చ వ్యంజనాంతరే. ౧౬
స్వేదస్తు స్వేదనే ఘర్తే
హృత్ప్రి-బంబుక్క-చిత్తయోః

సూదః—(పు) ౧ సూపకారే=వంటవాడు, ౨ వ్యంజనాంతరే=ముద్దపప్పు.
స్వేదః—(పు) ౧ స్వేదనే = ఆవిరియంత్రము, ౨ ఘర్తే=చెమట.
హృద్—(న) ౧ బుక్క = వక్షస్థలమునందుండు మాంసవిశేషము, ౨ చిత్తయోః=మనస్సు.

❖ ద త్రికం. ❖

మూడక్షరములుగల దకా రాంత
శబ్దములు.

అంగదః కపిభేదే నా కేయూ
రే తు నపుంసకం ౧౭

అంగదః—(పు) ౧ కపిభేదే=అంగదుడనువానరుడు, ౨ కేయూరే = భుజకీర్తలు. (న)

అంగదా యామ్యదిద్ధంతిహ
స్తీన్యామపి యోషితి,

అంగదా—(స్తీ) ౧ యామ్యదిద్ధంతిహస్తీన్యాం = దక్షిణ దిగ్గజముయొక్క భార్య,

అర్ధేందురర్థచంద్రేస్యాద్దలహ
స్తనఖాంకయోః. ౧౮

అర్ధేందుః—(పు) ౧ అర్థచంద్రే=అర్థచంద్రుడు, ౨ గళహస్త = గొంటుటకు మెడయందుంచినచేయి, ౩ నఖాంకయోః=నఖచిహ్నము.

అర్ధేందుస్స్యాదతి ప్రాధ స్త్రీ
యోన్యంగుళియోజనే,

అర్ధేందుః—(స్తీ) ౧ అతి ప్రాధస్త్రీ యోన్యంగుళియోజనే=మిక్కిలి ప్రాధురాలి యోనియందు వ్రేలు బెట్టుట.

అర్బుదో మాంసకీలే స్యా
త్పురుషే దశకోటిషు. ౧౯.
మహీధరవిశేషే నా

అర్బుదః—(పు) ౧ మాంసకీలే=మాంసపుకండ, ౨ పురుషే = పురుషునిశేషము, ౩ దశకోటిషు = పదికోట్లసంఖ్య, ౪ మహీధరవిశేషే = ఒకానొకకొండ.

ఘాస్పదం పదకృత్యయోః,

ఘాస్పదం—(న) ౧ పద=ఉనికి, ౨ కృత్యయోః=చేయదగినది.

ఆసుదో వాసుదేవే స్వా
భట్వాభేదే చ యోషితి.

ఆక్రందః క్రందనే హ్వనే
మిత్రదారుణ యుద్ధయోః,
భ్రాతర్యపి చ పుంసి స్వా

దామోదో గంధహర్షయోః

కకుత్ స్త్రీ కకుదోఽప్యస్త్రీ
పుషాంకేరాధ్వజే వరే,

క్షణదో గణకే రాత్రా క్షణ
దా క్షణదం జలే. ౨౨

కపర్దః ఖండపరశోర్జటాజూటే
వరాటకే,

కర్ణాందురుత్తిష్ఠికాయాం క
ర్ణపాల్యామపి స్త్రియామ్.

క్రవ్యాద్రక్షసిపుంసస్యాన్తాం
సాశిన్యన్యలింగకః,

కామదా కామధేనా స్త్రీ
కామదాతరి వాచ్యవత్.

ఆసుందః—(పు) ౧ వాసుదేవే = విష్ణువు;
౨ ఖట్వాభేదే=మంచములలోనొకటి.
(సీ)

ఆక్రందః—(పు) ౧ క్రందనే = ఏడ్చుట,
౨ హ్వనే=పిల్చుట, ౩ మిత్ర=స్నేహి
తుడు, ౪ దారుణయుద్ధయోః = భ
యంకరయుద్ధము, ౫ భ్రాతరి = సోద
రుడు.

ఆమోదః—(పు) ౧ గంధ = పరిమళము,
హర్షయోః=సంతోషము.

కకుత్ } —(సీ. పు) ౧ పుషాంకే =
కకుదః } ఎద్దుమూపురము, ౨ రాధ్వజే=రాజ
చిహ్నము, ౩ వరే=శ్రేష్ఠుడు.

క్షణదః—(పు) ౧ గణకే=జ్యోతిషుడు,
౨ క్షణదా (సీ) రాత్రా = రాత్రి, ౩
క్షణదం (స) జలే=ఉదము.

కపర్దః—(పు) ౧ ఖండపరశోర్జటాజూటే=
శివజటాజూటము, ౨ వరాటకే=గవ్య.

కర్ణాందుః—(సీ) ౧ ఉత్తిష్ఠికాయాం =
కర్ణభూషణవిశేషము, ౨ కర్ణపా
ల్యాం=అర్ధచంద్రాకృతియైన కర్ణాభర
ణము.

క్రవ్యాద్—(త్రి) ౧ రక్షసి = రక్షసి,
౨ మాంసాశిని = మాంసము తిను
వాడు.

కామదా—(సీ) ౧ కామధేనా = కామ
ధేనువు, ౨ కామదాతరి = కోరినదాని
నిచ్చువాడు. (త్రి)

కుముద్ త్రిషు స్యాత్కృపణే
కైరవే తు నపుంసకం,
కుముదం కైరవే రక్షపద్మే
స్త్రీ కుంభికౌషధౌ. ౨౧.
గంభార్యాం పుంసిదిక్షాగే
నాగే శాఖామృగాంతరే

కుసీదం జీవనే వృద్ధ్యా క్షీణం
త్రిషు కుసీదికే. ౨౬

కౌముదస్సౌత్తార్తికకే చం
ద్రికాయాం తు కౌముదీ,

గోష్పదం గోపదశ్వజే గ
వాంచ గతిగోచరే. ౨౭

గోవిందో వాసుదేవే స్యాద్ద
వాధ్యతే బృహస్పతౌ

గోనర్దమపి కైవర్తీముస్తకే
పుంసి సారసే. ౨౮

జలదో ముస్తకే మేఘే

జీవదో వైద్యవిద్విషాః

తరద్ త్రియాం ప్లవేపిస్యా
త్కారం డవవిహంగమే.

కుముద్—(త్రి) గ కృపణే = లోభి, ౨
కైరవే=కలువ. (న)

కుముదం—(న) గ కైరవే=తెల్లకలువ,
౨ రక్షపద్మే = ఎఱ్ఱని పద్మము, (స్త్రీ) ౩
కుంభికౌషధౌ=బకానొక తృణవిశేష
ము, ౪ గంభార్యాం = గుమ్మడిచెట్టు,
(పు,) ౫ దిక్షాగే=నైఋతిదిగ్గజము
నాగే=సర్పభేదము, ౭ శాఖామృగాం
తరే = కుముదుడను వానరుడు.

కుసీదం—(న) గ వృద్ధ్యాజీవనే, వృద్ధిచేత
బ్రతుకుట, ౨ కుసీదికే = కొంచెము
వడ్డికితీసికొని హెచ్చువడ్డికిచ్చువా
డు. (త్రి)

కౌముదః—(పు) గ కార్తికకే=కార్తిక
మాసము, కౌముదీ (స్త్రీ) ౨ చంద్రికా
యాం=వెన్నెల.

గోష్పదం—(న) గ గోపదశ్వజే = ఆవు
గిట్టపరిమాణము, ౨ గవాంగతిగోచ
రే=పశువులు తిరుగునట్టితావు,

గోవిందః—(పు) గ వాసుదేవే=విష్ణువు,
౨ గవాధ్యతే=గోస్వామి, ౩ బృహ
స్పతౌ=బృహస్పతి.

గోనర్దం—(న) గ కైవర్తీముస్తకే=తుంగ
ముస్తై, ౨ సారసే=బెగ్గురుపక్షి. (పు).

జలదః—(పు) గ ముస్తకే = నిడుపుగల
తుంగముస్తై ౨ మేఘే=మేఘము.

జీవదః—(పు) గ వైద్య = వైద్యుడు, ౨
విద్విషాః=శత్రువు

తరద్—(స్త్రీ) గ ప్లవే=తెప్ప, ౨ కారం
డవవిహంగమే=నీరుకోడి.

తోయదో ముస్తకే మేఘే
పుమానాజ్యే నపుంసకం,

దరద్ త్రియాం ప్రపాతేఽపి
భయపర్వతయోరపి. 30

దారదో విషభేదే స్యాత్పా
రదే హింగులే పుమాన్,

దాయాదస్తు భవేత్పుంసే స
పిండే తనయేఽపి చ. 30

దృషద్ నిష్పేషణశిలాపట్ట
ప్రస్తరయోః త్రియాం

ధనదస్తు కుజేరే స్యాత్పుం
లింగో దాతరి త్రిషు. 31

నలదం స్యాత్పుష్పరసోశీర
మాంసీషు న ద్వయోః,

నర్తదః కేలిసచివేనర్తదా సరి
దంతరే. 33

నిర్వాదస్సాల్లోకవాద పరి
నిష్ఠితవాదయోః,

నిషాదస్వరభేదే స్యాచ్ఛుం
దాలే ధీవరాంతరే. 34

తోయదః—(పు) 0 ముస్తకే = తుంగ
ముస్తకే, 1 మేఘే=మేఘము, 3 ఆజ్యే
=నెయ్యి. (న).

దరద్—(సీ) 0 ప్రపాతే=కొండచరియ,
1 భయ=భయము, 3 పర్వతయోః=
పర్వతము.

దారదః—(పు) 0 విషభేదే = ఒకానొక
విషము, 1 పారదే=పాదరసము, 3
హింగులే=ఇంగిలీకము.

దాయాదః—(పు) 0 సపిండే = దాయా
దుడు, 1 తనయే=కుమారుడు.

దృషద్—(సీ) 0 నిష్పేషణశిలా = నూ
లుడుతాయి (కల్వము) 1 పట్టప్రస్త
రయోః=పరపుబండ.

ధనదః—(పు) 0 కుజేరే=కుజేరుడు, 1
దాతరి=ఇచ్చువాడు. (త్రి)

నలదం—(న) 0 పుష్పరస=మకరందము,
1 ఉశీర = వట్టివేరు, 3 మాంసీషు=
జటామాంసే.

నర్తదః—(పు) 0 కేలిసచివే = క్రీడల
యందు మంత్రియైనవాడు, (విదూష
కుడు.) నర్తదా—(సీ) 1 సరిదస్తరే=
నర్తదానది.

నిర్వాదః—(పు) 0 లోకవాద=లోకాప
వాదము, 1 పరినిష్ఠితవాదయోః =
నిశ్చితవాదము.

నిషాదః—(పు) 0 స్వరభేదే=నిషాదమను
స్వరము, 1 చండాలే=చండాలుడు,
3 ధీవరాంతరే=బోయవాడు.

ప్రమద స్సమృదే మత్తే శ్రీ
యాము త్తమయోపితి,

ప్రసాదోఽనుగ్రహే కావ్య
గుణస్వాస్థ్యప్రసక్తిః. 34

ప్రణాదస్తు పుమాన్ తార
శబ్దే చ శ్రవణామయే,
ప్రసాదో దేవనృపయోర్ధ్వ
హేఽ

భవదా శ్రీయాం. 35 క
న్యాయాం వాచ్యలింగస్తు
ప్రసన్నే చ సమర్థకే
భవద్ శ్రీ భాసురే యోనా

మర్యాదా సీమని స్థితా. 36

మాకంద స్సహకారే శ్రీ
ధాత్రీనగరభేదయోః,

ముకుందో నిదిభిద్విష్ణురత్న
భేదేషు కుందురా. 37

మేనాదస్తు పుమాన్కేఽమా
ర్జారఛగలేషు చ,
విశదః పాండురే వ్యక్తే

ప్రమదః—(పు) ౧ సమృదే=సంతోషము,
౨ మత్తే=మదించినవాడు, 3 ఉత్త
మయోపితి=ఉత్తమస్త్రీ. (సీ)

ప్రసాదః—(పు) ౧ అనుగ్రహే = అను
గ్రహము, ౨ కావ్యగుణ = ప్రసాద
మనుకావ్యగుణము, 3 స్వాస్థ్య =
స్వస్థత, ౪ ప్రసక్తిః=ప్రస్తావము.

ప్రణాదః—(పు) ౧ తారశబ్దే = గొప్ప
ధ్వని, ౨ శ్రవణామయే=చెవిరోగము

ప్రసాదః—(పు) ౧ దేవ=దేవాలయము,
౨ నృపయోర్ధ్వహే=రాజభవనము.

భవదా—(సీ) ౧ కన్యాయాం=కన్య, ౨
ప్రసన్నే=నిర్మలచిత్తుడు, 3 సమర్థకే=
అభిప్రాయమునిచ్చువాడు. (త్రి)

భవద్—(సీ) ౧ భాసురే = ప్రకాశించు
నది, ౨ యోనా=యోని.

మర్యాదా—(సీ) ౧ సీమని = హద్దు,
(పొలిమేర) ౨ స్థితా = మేరదప్పకుగ
డుట.

మాకందః—(పు) ౧ సహకారే = తియ్య
మామిడి, ౨ ధాత్రీ=ఉసిరిక, 3 నగర
భేదయోః=ఒకపట్టణము. (సీ)

ముకుందః—(పు) ౧ నిదిభితే=ముకుంద
మనునిధి, ౨ విష్ణు=విష్ణువు, 3 రత్న
భేదేషు = రత్నవిశేషము, ౪ కుందు
రా=కుందురుష్కమనేగంధద్రవ్యము.

మేనాదః—(పు) ౧ కేకే=నెమలి, ౨ మా
ర్జార=పిల్లి, 3 ఛగలేషు=మేక.

విశదః—(త్రి) ౧ పాండురే = తెల్లనిది,
౨ వ్యక్తే=స్పష్టమైనది.

శరద్ స్త్రీ చత్వరేఽప్యతౌ

శారదోఽబ్ధేస్త్రీయాం తోయ
పిప్పలీనః పర్ణయోః, శశ్యే
క్లిబం శరజ్జాతే నూతనా
ప్రతిభే త్రిషు. రం

షడ్భిందుస్సాస్యతీటభేదపుం
డరీకాక్షయోః పుమాన్,
సంపద్ భూతా గుణోత్కరే
హరభేదేఽపి చ స్త్రీయాం.

సంవిద్ స్త్రీయాం ప్రతిజ్ఞా
యామాచారజ్ఞాన సంగ రే
సంభాషణే క్రియాకారే
సంకేతే నామ్ని తోషణే.

సంభేదః స్ఫుటనే సంగే

సునందా రోచనోమయోః,

— దచతుష్కం. —

అభిష్యంధోఽతివృద్ధౌ స్యా
దాస్త్రవేఽక్షిగదేఽపి చ.

శరద్—(స్త్రీ) ౧ వత్సరే=సంవత్సరము, ౨
బుతా=శరదృతువు.

శారదః—(పు) ౧ అబ్ధే=సంవత్సరము, ౨
తోయపిప్పలీ=నీటిపిప్పలి, (స్త్రీ) ౩ స్త్ర
పర్ణయోః=పర్ణాకులరంటి, ౪ శశ్యే=
వైరు, (న) ౫ శరజ్జాతే=శరత్కాల
మందుఁబుట్టినది, (త్రి) ౬ నూతన =
నూతనమైనది, ౭ అప్రతిభే = జ్ఞాన
శూన్యము.

షడ్భిందుః—(పు) ౧ కీటభేద = మంశ్ర
గబ్బు, ౨ పుండరీకాక్షయోః=విష్ణువు.
సంపత్—(స్త్రీ) ౧ భూతా = విశ్వరూపు, ౨
గుణోత్కరే = గుణాధిక్యము, ౩
హరభేదే=హరవిశేషము.

సంవిత్—(స్త్రీ) ౧ ప్రతిజ్ఞాయాం=ప్రతిజ్ఞ,
౨ ఆచార=నడవడిక, ౩ జ్ఞాన=తెలివి,
౪ సంగ రే=యుద్ధము, ౫ సంభాషణే=
మాటలాడుట, ౬ క్రియాకారే =
క్రియానిశ్చయము, ౭ సంకేతే = సం
కేతము, ౮ నామ్ని=వేరు, ౯ తోషణే
=సంతోషపెట్టుట.

సంభేదః—(పు) ౧ స్ఫుటనే=బ్రద్ధలగుట,
౨ సంగే=నదీసంగమము.

సునందా—(స్త్రీ) ౧ రోచన=గోరోచనము,
౨ ఉమయోః=పార్వతి.

— నాలుగక్షరములుగల దకారాంత
శబ్దములు.

అభిష్యంధః—(పు) ౧ అతివృద్ధౌ =
మిక్కిలివృద్ధి, ౨ ఆస్త్రవే = మిక్కిలి

	ప్రవించుట, 3 అక్షిగదే = నేత్ర రోగము.
అష్టాపదోఽస్త్రీ కనకే శారీ	అష్టాపదః—(పు) ౧ కనకే=బంగారము,
శాం ఫలకేఽపి చ,	౨ శారీశాంఫలకే=పాచికలాడుపలక.
అష్టాపదీ చంద్రమల్యాం శర	అష్టాపదీ—(సీ) ౧ చంద్రమల్యాం=సందె
భే మర్కటే పుమాణ్.రర	మల్లె, ౨ శరభే=శరభమృగము, (పు) 3 మర్కటే=కోతి.
అపవాదస్థు నిందాయామా	అపవాదః—(పు) ౧ నిందాయాం=నింద,
జ్ఞావిశ్రంభయోరపి,	౨ ఆజ్ఞా=ఆజ్ఞ, 3 విశ్రంభయోః = నవ్వుకము.
అభిమర్దస్థు పుంసి స్యాదవమ	అభిమర్దః—(పు) ౧ అవమర్దే=మర్దించుట,
ర్థే సంపరాయే చ. ర౪	౨ సంపరాయే=యుద్ధము.
ఏకపదం తత్కాలే నపుంస	ఏకపదం—(న) ౧ తత్కాలే=తత్క్షణము,
కం వర్తని స్త్రీ స్యాత్,	౨ వర్తని=కాలిత్రోవ. (సీ).
కటుకందః పుమాణ్ శిగ్రౌ	కటుకందః—(పు) ౧ శిగ్రౌ = మునుగ
శృంగవేరరసోనయోః. ర౬	చెట్టు, ౨ శృంగవేర = అల్లము, 3 రసోనయోః=వెల్లుల్లి.
కురువిందం రత్న భేదే ముస్తా	కురువిందం—(న) ౧ రత్న భేదే = పద్మ
కుల్తాషయోః పుమాణ్,	రాగమణి (పు) ౨ ముస్తా = తుంగ
	ముస్తే, 3 కుల్తాషయోః=కారుమిను
	ములు.
అథ కోకనదం రక్తకుముదే	కోకనదం—(న) ౧ రక్తకుముదే =
రక్తపంకజే. ర౭	ఎఱ్ఱనికలువ, ౨ రక్తపంకజే = ఎఱ్ఱ
	తామర.
చతుష్పదీ తు పద్యే నా పశౌ	చతుష్పదీ—(సీ) ౧ పద్యే = పద్యము, ౨
చ కరణాంతరే,	పశౌ=పశువు, (పు) 3 కరణాంతరే =
	సాధనవిశేషము. (మంజరిపీట.)
భవేజ్జనపదో జానపదోఽపి	జనపదః } (పు) ౧ జన=జనము, ౨ దేశ
జనదేశయోః. ర౮	జనపదః } యోః=దేశము.

తమోనుదగ్నింద్రార్కే నా

ప్రతిపత్ స్త్రీతిథా మతా,

పరివాదోఽపవాదే స్యాద్వి
ణావాదనవస్తుని ౪౯

ప్రియంవదః భేచరే నా ప్రి
యవాచి తు వాచ్యవత్,

వీతమర్దోఽతిదృష్టే స్యాన్నా
యకస్య ప్రియేఽపి చ. ౫౧

పుటభేదో నదీవక్త్రే పత్తనా
తోద్యయోరపి,

మహానాదః కుంజరే స్యాద్వ
ర్షకాజ్ఞేమహాస్వనే. ౫౨

ముచుకుందో వృక్షభేదే
మాంధాతృతనయేఽపి చ,

మేఘనాదస్తు వరుణే తనయే
రావణస్య చ. ౫౩

విశారదః పండితే చ ధృష్టే

తమోనుత్—(పు) ౧ అగ్ని = అగ్ని, ౨
ఇంద్ర = ఇంద్రుడు, ౩ ఆరే =
సూర్యుడు.

ప్రతిపత్—(సీ) ౧ తిథా = పాడ్యమితిథి,
౨ మతా = బుద్ధి.

పరివాదః—(పు) ౧ అపవాదే = నింద, ౨
వీణావాదనవస్తుని = వీణవాయింపు
సాధనము.

ప్రియంవదః—(పు) ౧ భేచరే = దేవ
యోని విశేషము, ౨ ప్రియవాచి
= ప్రియముగా మాట్లాడువాడు.
(ప్రి).

వీతమర్దః—(పు) ౧ అతిదృష్టే = మిక్కిలి
ధృష్టుడు, ౨ నాయకస్య-ప్రియే = వీత
మర్దుడు.

పుటభేదః—(పు) ౧ నదీవక్త్రే = ఏటివంపు, ౨
పత్తన = పట్టణము, ౩ ఆతోద్యయోః =
చతుర్విధవాద్యము.

మహానాదః—(పు) ౧ కుంజరే = గజము,
౨ వర్షకాజ్ఞే = వర్షకాలమందలి మేఘ
ము, ౩ మహాస్వనే = గొప్పధ్వని.

ముచుకుందః—(పు) ౧ వృక్షభేదే =
వృక్షవిశేషము, ౨ మాంధాతృతన
యే = ముచుకుందుడను మాంధాత
పుత్రుడు.

మేఘనాదః—(పు) ౧ వరుణే = వరుణుడు
౨ రావణస్యతనయే = మేఘనాథుడు,
(ఇంద్రజిత్తు)

విశారదః—(పు) ౧ పండితే = పండితుడు,
౨ ధృష్టే = ప్రగల్భుడు.

విష్ణుపదం తు ఖే, ఊరోదే
చ త్రియాం గంగారవిసం
క్రాంతిభేదయోః. ౫౩.

శశబిందుః పుమాన్వాసుదేవే
రాజాంతరేఽపి చ,
శతానందోమునేర్ఘదే దేవ
కీనందనేఽపి చ. ౫౪

శతప్రదా త్రియాం వజ్రే
సౌదామిన్యాం చ కీర్తితా,
సమర్యాదస్సమీపే నా మ
ర్యాదాసహితే త్రిషు. ౫౫

— ద పంచకం. —

భవేదుపనిషద్ధర్మే వేదాంతేవి
జనే స్త్రియాం,

సహస్రపాదః కారుండే మా
ర్తండే యజ్ఞపూరుషే. ౫౬

ఇతి దాంతవర్గః.

— ధైకమ్. —

భో నా ధర్మే కుజేరే చ శ్చ
బంతు వసుని స్తృతం, దో
థా చ బ్రహ్మణి ఖ్యాతో
థా చ స్యాద్ధారకేఽపిచ.

విష్ణుపదం—(న) ౧ ఖే = ఆకాశము, ౨
ఊరోదే=పాలకడలి, (సి) ౩ గంగా =
గంగానది, ౪ రవిసంక్రాంతిభేదయోః=
మేషాది సూర్యసంక్రాంత్యులలోనొకటి.
(ధనుస్సంక్రాంతి.)

శశబిందుః—(పు) ౧ వాసుదేవే=విష్ణువు,
౨ రాజాంతరే=శశబిందుమహారాజు.
శతానందః—(పు) ౧ మునేర్ఘదే=శతా
నంద మహర్షి, ౨ దేవకీనందనే =
కృష్ణుడు.

శతప్రదా—(సీ) ౧ వజ్రే = వజ్రాయు
ధము, ౨ సౌదామిన్యాం=మేఱపు.
సమర్యాదః—(పు) ౧ సమీపే = సమీ
పము, ౨ మర్యాదాసహితే = మర్యా
దతోఁ గూడినవాడు. (త్రి)

— విదక్షరములుగల ద కారాంత
శబ్దములు.

ఉపనిషద్ —(సీ) ౧ ధర్మే = ధర్మము, ౨
వేదాంతే=ఉపనిషత్తు, ౩ విజనే=ఏకాం
తము.

సహస్రపాదః—(పు) ౧ కారుండే=కన్నె
లేడుపిట్ట, ౨ మార్తండే=సూర్యుడు,
౩ యజ్ఞపూరుషే=విష్ణుమూర్తి.
ఇది దాంతవర్గము.

— ఏకక్షర ధకారాంతశబ్దములు.

భః—(పు) ౧ ధర్మే=ధర్మము, ౨ కుజేరే=
కుజేరుడు, ౩ వసుని=ధనము, (న) ౪
బ్రహ్మణి=బ్రహ్మ, (ధః=థా) ౫ థార
కే=ధరించినవాడు. (థా)

ధీః జ్ఞానభేదే బుద్ధౌ చ

ధుః స్మృతా ధూననే త్రి
యాం,

— ధ ద్వికం. —

అర్థం సమాంశే ఖండే నా

౭భిర్న సరసి వారిధౌ. ౨

అంధస్యాత్తిమిరే క్షిబం చ
త్తుర్హినే౭భిధేయవత్,

ఆధిః పుమాన్ చిత్తపీడా
ప్రత్యాశాబంధకేషు చ. ౩
వ్యసనే చాప్యధిష్ఠానే౭

వీర్థమాతపదీప్తయోః,

ఋద్ధం సంపన్నధాన్యే చ సు
సమృద్ధే చ వాచ్యవత్. ౪

ఋద్ధిస్యాధోపధీభేదే సమృ
ద్ధావపి యోషితి,

గంధః ప్రతివేశ్యామోదలేశ
సంబంధగంధకే. ౫

గాఢః స్థానే చ లిప్సాయాం

ధీః—(సీ) ౧ జ్ఞానభేదే = ధ్యానము, ౨
బుద్ధౌ=బుద్ధి.

ధుః—(సీ) ౧ ధూననే=కదలింపఁ జేయుట.

రెండక్షరములుగల ధ కారాంత
శబ్దములు.

అర్థం—(న) ౧ సమాంశే=సమభాగము,
౨ ఖండే=తునుక. (పు)

అభిః—(పు) ౧ సరసి=కొలను, ౨ వారి
ధౌ=సముద్రము.

అంధం—(న) ౧ తిమిరే = చీకటి, చతు
ర్హినే=గ్రుడ్డివాఁడు. (త్రి)

ఆధిః—(పు) ౧ చిత్తపీడా=మనోవ్యాధి,
౨ ప్రత్యాశా = ఆశ, ౩ బంధకేషు =
తాళట్టు, ౪ వ్యసనే=దుఃఖము, ౫ అధి
ష్ఠానే=ఆధారము.

ఇద్ధం—(న) ౧ ఆతప=ఎండ, ౨ వీర్థ
యోః=ప్రజ్వలింపఁ జేయఁబడినది.

ఋద్ధం—(న) ౧ సంపన్నధాన్యే=నూర్చిన
ధాన్యము, ౨ సుసమృద్ధే = మంచి
సమృద్ధిగలది. (త్రి).

ఋద్ధిః—(సీ) ౧ ఓపధీభేదే = ఋద్ధియను
నోపధి, ౨ సమృద్ధౌ=సమృద్ధి.

గంధః—(పు) ౧ ప్రతివేశీ=సమీపగృహ
స్థుఁడు, ౨ ఆమోద = పరిమళము, ౩
లేశ=అణుమాత్రము, ౪ సంబంధః =
సంబంధము, ౫ గంధకే=గంధకము.

గాఢః—(పు) ౧ స్థానే = స్థానము, ౨
లిప్సాయాం=కోరిక.

గోధా తలనిహకయోః,

గోధా—(సీ) ౧ తల=వింటినారి దెబ్బతగు
లకుండుటకై చేతకట్టుకొన్న తోలు,
౨ నిహకయోః=ఉడుము.

దధి ఊరోత్తరావస్థాభావే
శ్రీవాసవాసయోః. ౬

దధి—(న) ౧ ఊరోత్తరావస్థాభావే =
పెరుగు, ౨ శ్రీవాస=దేవదారుబంకతో
జేసిన ధూపర్రవ్యము, ౩ వాసయోః
=అడ్డసరపుచెట్టు.

దగ్ధం ప్లుష్టేఽన్యలింగస్వాత్
స్థితార్కదిశి చ త్రియం,

దగ్ధం—(త్రి) ౧ ప్లుష్టే=కాల్పుబడినది, ౨
స్థితార్కదిశి = సూర్యుడున్నదిక్కు.
(సీ).

దిగ్ధో విషాక్తబాణే స్వాత్
పుంసి లిప్తేఽన్యలిక్తకః. ౭

దిగ్ధః—(పు) ౧ విషాక్తబాణే=విషముచే
బూయబడినబాణము, లిప్తే=పూయ
బడినది. (త్రి).

దుగ్ధం ప్రపూరితే ఊరే

దుగ్ధం—(న) ౧ ప్రపూరితే = నింపబడి
నది. ౨ ఊరే=పాలు.

దుగ్ధీ ఊరావికాషధౌ,

దుగ్ధీ—(సీ) ౧ ఊరావికాషధౌ = చిలు
పాలచెట్టు.

దోగ్ధాఞ్జోపజీవికవౌ వత్సగో
పాలయోః పుమాన్. ౮

దోగ్ధా—(పు) ౧ అఞ్జోపజీవికవౌ=ధనాభి
లాషియగు విద్వాంసుడు, ౨ వత్స=
మాడ, ౩ గోపాలయోః = ఆవులను
గాచువాడు.

నధ్ధోబద్ధే తథోద్వృత్తే

నధ్ధః—(త్రి) ౧ బద్ధే=కట్టివేయబడినది,
౨ ఉద్వృత్తే=మర్యాదనతిక్రమించిన
వాడు.

బంధస్త్వాథౌ చ బంధనే,

బంధః—(పు) ౧ ఆథౌ=మనోవ్యాధి, ౨
బంధనే=బంధము.

బంధుస్త్వత్పుంసి బంధూకే
మిత్రే భ్రాతరి బంధవే. ౯

బంధుః—(పు) ౧ బంధూకే = మంకెన
పువ్వు, ౨ మిత్రే = స్నేహితుడు, ౩
భ్రాతరి = సోదరుడు, ౪ బంధవే =
బంధువు.

బాధా దుఃఖే నిషేధే చ

బుధస్సామ్యే చ పండితే,

బుద్ధో జినే లబ్ధవర్ణే పుంసి
స్యాద్బుధితేన్యవత్. ౧౦

బోధిః పుంసి సమాధేశ్చభేదే
పిప్పలపాదపే,

మధుపుష్ప రక్షోద్రమద్యే
నా తు మధుద్రుమే. ౧౧
వసంతదైత్యభిచైత్రే స్యా
క్షిసంత్యాం తు యోషితి,

మిద్ధం చిత్తాభిసంతేషే క్లిబ
మాలస్యనిద్రయోః. ౧౨

ముగ్ధస్తు సుందరే మూఢే

మేథా బుద్ధౌ క్రతౌ పు
మాన్,

రాధో మాసాంతరే రాధా
చిత్తభేదే చధన్వినాం. ౧౩.
గోపీవిశాఖామలకీ విష్ణుక్రాం
తాసు విద్యుతి,

బాధా—(నీ) ౧ దుఃఖే = దుఃఖము, ౨
నిషేధే=అడ్డగించుట.

బుధః—(పు) ౧ సామ్యే = బుధుడు, ౨
పండితే=విద్వాంసుడు.

బుద్ధః—(పు) ౧ జినే = బుద్ధదేవుడు, ౨
లబ్ధవర్ణే=పండితుడు, ౩ బుధితే=తెలి
యబడినది. (త్ర).

బోధిః—(పు) ౧ సమాధేశ్చభేదే = సమా
ధిలో నొకభేదము, ౨ పిప్పలపాదపే
=రావిచెట్టు.

మధు—(న) ౧ పుష్పరస = మకరందము,
క్షోద్రమద్యే=తేనె, మధుద్రుమే=ఇప్ప
చెట్టు, (పు) ౨ వసంత=వసంతబుతువు,
౧ దైత్యభిత్=మధువనురాక్షసుడు,
౨ చైత్రే = చైత్రమాసము, ౩ క్లిసం
త్యాం=తిప్పతీగె. (నీ).

మిద్ధం—(న) ౧ చిత్తాభిసంతేషే=మైమర
చుట, ౨ ఆలస్య = మాంద్యము, ౩
నిద్రయోః=నిద్ర.

ముగ్ధ—(త్రి) ౧ సుందరే=సుందరమైన
ది, ౨ మూఢే=తెలివిలేనిది.

మేథా—(నీ) ౧ బుద్ధౌ = మతి, ౨
క్రతౌ=యజ్ఞము. (పు).

రాధః—(పు) ౧ మాసాంతరే = వైశాఖ
మాసము, రాధా (నీ). ౨ ధన్వినాం
చిత్తభేదే = ధనుర్దశయొక్క చిత్త
విశేషము, గోపీ=రాధయనుగోపిక, ౩
విశాఖా=విశాఖానక్షత్రము, ౪ ఆమ
లకీ=ఉసిరికచెట్టు, ౫ విష్ణుక్రాంతాసు=విష్ణు
క్రాంత, ౬ విద్యుతి=మెఱపు.

లుబ్ధ ఆకాంక్షిణి వ్యాధే

పథూః స్త్రీ సారివౌషధా.
౧౪. స్నుషాశటీనవోధాసు
భార్యాపృక్కాంగనాసుచ,

వ్యాధిః కుష్ఠే చ రోగే నా

వ్యాధోమృగయుదుష్టయోః
౧౫. తారామయేశే చ

విధుర్నా కర్పూరేందు విష్ణు
ఘ,

విధం స్యాద్వేధితే ఊష్టే స
దృశే బాధితే త్రిషు. ౧౬

విధిర్నా నియతా కాలే వి
ధానే పరమేష్ఠిని,

విధా గజాశనే ఋద్ధౌ ప్ర
కారే వేతనే విధా. ౧౭

పృథ్వీ జీర్ణే ప్రపృథ్వీజ్ఞే త్రి
ష్టంతు శైలజే,

లుబ్ధః—(పు) ౧ ఆకాంక్షిణి = ఆశగల
వాడు, ౨ వ్యాధే=బోయవాడు.

పథూః—(స్త్రీ) ౧ సారివౌషధా=సుగంధి
పాల, ౨ స్నుషా=కోడలు, ౩ శటీ =
నల్ల యతివసు, ౪ నవోధాసు = క్రొత్త
పెండ్లికూతురు, ౫ భార్యా = భార్య,
౬ పృక్కా=స్పృక్క-యను గంధద్రవ్య
ము, ౭ అంగనాసు=స్త్రీ.

వ్యాధిః—(పు) ౧ కుష్ఠే=కుష్టురోగము,
రోగే=రోగము.

వ్యాధిః—(పు) ౧ మృగయు=వేటకాడు,
౨ దుష్టయోః = దుష్టుడు, ౩ తారా
మయే=కనుసాపకుచుప్పరోగము, ౪
ఈశే=ఈశ్వరుడు.

విధుః—(పు) ౧ కర్పూర=కర్పూరము, ౨
ఇందు=చంద్రుడు, విష్ణుఘ=విష్ణువు.

విధం—(త్రి) ౧ వేధితే=కుట్టబడినది, ౨
ఊష్టే=త్రోయబడినది, ౩ సదృశే =
సమానమయినది, ౪ బాధితే=బాధిం
పబడినది.

విధిః—(పు) ౧ నియతా = దైవము, ౨
కాలే=కాలము, ౩ విధానే=చేయుట,
౪ పమేష్ఠిని=బ్రహ్మ.

విధా—(స్త్రీ) ౧ గజాశనే = ఏనుగున్న
ము, ఋద్ధౌ=సమృద్ధి, ౩ ప్రకారే =
రీతి, ౪ వేతనే=కూలి, ౫ విధా =
చేయుట.

పృథ్వీ—(త్రి) ౧ జీర్ణే=ముసలివాడు, ౨
ప్రపృథ్వీ=పృథ్విబొందినది, ౩ జ్ఞే=విజ్ఞుడు,
౪ శైలజే=తాతిపువ్వు. (న).

వృద్ధిస్తు వర్ధనే యోగేఽప్య
ప్రవర్తాషధాంతరే. ౧౮.
కలాంతరే చాభ్యుదయే
సమృద్ధావపి యోషితి,

శ్రద్ధాదరే చ కాంతాయాం

శ్రద్ధం శ్రద్ధాన్వితే త్రిషు.
౧౯. హవ్యకవ్యవిధాన్లబం

శుద్ధం స్యాత్త్రిషు కేవలేనిర్దో
షే చ పవిత్రే చ

సంధా స్థితిప్రతిజ్ఞయోః ౨౦

స్పృధా సంహర్షణేఽపి స్యా
త్సామ్యేక్రమసమున్నతా,

సంధిః పుమాన్ సురంగా
యాం భగే సంఘటనేఽపి
చ. ౨౧. రూపకానాం ము
ఖాద్యంగే సావకాశేఽపి
క్లిర్తితః,

స్కంధస్యన్యపతావనేసం
పరాయ సమూహయోః.
౨౨. కాయే తరుప్రకాండే
చ భద్రాదౌ ఛందసోభిది,

వృద్ధిః—(సీ) ౧ వర్ధనే=వృద్ధిబొందుట, ౨
యోగే = వృద్ధినామకయోగము, ౩
ప్రవర్తాషధాంతరే=గంధద్రవ్యము,
౪ కలాంతరే=వృద్ధికళ, ౫ అభ్యుద
యే=అభివృద్ధి, ౬ సమృద్ధా=సమృద్ధి.
(సీ).

శ్రద్ధా—(సీ) ౧ ఆదరే = ఆదరము, ౨
కాంతాయాం=కోరిక.

శ్రద్ధం—(త్రి) ౧ శ్రద్ధాన్వితే=శ్రద్ధగల
వాఁడు, ౨ హవ్యకవ్యవిధా=ప్రత్యా
బ్ధికాదులు. (న).

శుద్ధం—(త్రి) ౧ కేవలే=ఒక్కటి, ౨ నిర్దో
షే=దోషరహితమైనది, ౩ పవిత్రే=
పవిత్రమైనది.

సంధా—(సీ) ౧ స్థితి=మర్యాద, ౨ ప్రతి
జ్ఞయోః=ప్రతిన.

స్పృధా—(సీ) ౧ సంహర్షణే=పరునిపరిభ
వించుటయందిచ్చు, ౨ సామ్యే=సాదృ
శ్యము, ౩ క్రమసమున్నతా=క్రమా
న్నత్యము.

సంధిః—(పు) ౧ సురంగాయాం=బొక్క,
౨ భగే = యోని, ౩ సంఘటనే =
కూర్పుట, ౪ రూపకానాం ముఖా
ద్యంగే=నాటకములయొక్క ముఖాది
సంఘటలు, ౫ సావకాశే=అవకాశము.

స్కంధః—(పు) ౧ నృపతౌ = స్కంధ
రాజు, ౨ అంశే = భుజము, ౩ సంప
రాయ=యుద్ధము, ౪ సమూహయోః
=సమూహము, ౫ కాయే = శరీరము,
౬ తరుప్రకాండే = చెట్టుబోదె, ౭

సాధుర్వాద్ధుషి కే చారౌ సజ్జ
నే చాభిధేయవత్. ౨౩

సిద్ధో వ్యాసాదౌ భేదే యో
గస్య దేవయోనేశ్వ, త్రిషు
నిష్పన్నే

స్నిగ్ధం స్నేహాయుక్తే చిక్క
జేఽపి స్యాత్. ౨౪

సింధుర్వమధుదేశాభి న దే నా
సరితి శ్రీయాం,

సిద్ధిః శ్రీ యోగనిష్పత్తి పా
దుకాంతర్థివృద్ధిషు. ౨౫

సుఖా శ్రీ లేపనే మూర్వాం
స్సుహీగం గేష్టకామృతే,

రూపాదౌ=బౌద్ధులుజెప్పిన రూపవేద
నావిజ్ఞానసంజ్ఞాసంస్కారముల నేడిపించ
స్కంధములు, ౨ ఛందసోభిది=ఛందో
భేదము.

సాధుః—(త్రి) ౧ వాద్ధుషి కే = వడ్డిచేఁ
జీవించువాడు, ౨ చారౌ = నుండ
రుడు, ౩ సజ్జనే=సజ్జనుడు.

సిద్ధః—(పు) ౧ వ్యాసాదౌ=వ్యాసుడు
మొదలయినసిద్ధులు, యోగస్య-దేవ
యోనేః-భేదే, ౨ యోగభేదము అన
గా సిద్ధమనేయోగము, ౩ సిద్ధమనే
దేవయోనివిశేషము, ౪ నిష్పన్నే=
సిద్ధమయినది. (త్రి).

స్నిగ్ధం —(న) ౧ స్నేహాయుక్తే = స్నేహ
గుణముకలది, ౨ చిక్క-జే = చిక్కని
ద్రవ్యము.

సింధుః—(పు) ౧ వమధుః = వసుగు
లొండమునఁబుట్టిన తుంపురులు, ౨
దేశ=సింధుదేశము, ౩ అభి = సము
ద్రము, ౪ నదే=సింధునది. ౫ సరితి=
నదీసామాన్యము. (సీ).

సిద్ధిః—(సీ) ౧ సిద్ధి = సిద్ధియోగము, ౨
నిష్పత్తి=సిద్ధమగుట, ౩ పాదుకా=
పావణోళ్లు, ౪ అంతర్థి=కనుబడకుండఁ
జేయునది, వృద్ధిషు=అభివృద్ధి.

సుఖా—(సీ) ౧ లేపనే=సున్నము, ౨మూ
ర్వాం=చాగచెట్టు, ౩ స్సుహీ=జెముడు
చెట్టు, ౪ గంగా=గంగానది, ౫ ఇష్టకా
=ఇటిక, ౬ అమృతే=అమృతము.

—ధ-త్రికం.

అవధిస్త్యసథానేస్యాతీస్మి
కాలే బిలే పుమాః. ౨౬

అగాధమతలస్పర్శే త్రిషు శ్వ
శ్రే నపుంసకం,
అనద్ధం మురజాదౌ చ క్లిబం
స్యాత్సందితే త్రిషు. ౨౭

అవిధో వాచ్యలిజ్జస్యాత్సు-
టిలే చ పరాహతే,
అబంధో దృఢబంధేస్యాత్ప్రే
మాలంకారయోర్ద్వయోః

ఉత్సేధస్తూచ్చయే న స్త్రీ
బం సంహననేఽపి చ,

ఉపాధి ర్ధర్మచింతాయాం కు
టుంబవ్యాప్తతే ఛలే. ౨౮.
విశేషణే

పుంస్యపాధిః పుంసీ వ్యాజ
రథాంగయోః,

కబంధోఽస్త్రీ క్రియాయుక్త
వ్యవమూర్ధకశేబరే. ౩౦.
క్లిబం జలే పుంస్యదరే
బాహురక్షో విశేషయోః,

మూడక్షరములుగల దకారాంత

శబ్దములు.

అవధిః—(పు) ౧ అవధానే = ఏకాగ్రత,
౨ సీమ్ని=హద్దు, ౩ కాలే=కాలము,
౪ బిలే=రంధ్రము.

అగాధం—(త్రి) ౧ అతలస్పర్శే=మిక్కిలి
లోఁజై నది, ౨ శ్వశ్రే=గుంట. (న).
అనద్ధం—(న) ౧ మురజాదౌ = మద్దెబ
మొదలగువాద్యము, ౨ సందితే =
సంబంధింపఁజేయఁబడినది. (త్రి).

అవిధః—(త్రి) ౧ కుటిలే=పంకరయైనది,
౨ పరాహతే=కొట్టఁబడినది.

అబద్ధః—(పు) ౧ దృఢబంధే=దృఢముగఁ
గట్టినది, ౨ ప్రేమ = ప్రేమ, ౩ అలం
కారయోః=అలంకృతి. (పు).

ఉత్సేధః—(పు) ౧ ఉచ్చయే = బొన్న
త్యము, ౨ సంహననే = శరీరము.
(న).

ఉపాధిః—(పు) ౧ ధర్మచింతాయాం =
ధర్మవిచారణ, ౨ కుటుంబవ్యాప్తతే=
కుటుంబపోషణమునకై వ్యాపారము
చేయువాఁడు, ఛలే=వ్యాజము, ౪
విశేషణే=విశేషణము.

ఉపాధిః—(పు) ౧ వ్యాజ=కపటము, ౨
రథాంగయోః=బండిగాను.

కబంధః—(పు) ౧ క్రియాయుక్తవ్యవ
మూర్ధకశేబరే = కదలుచున్న మొండె
ము, ౨ జలే=నీరు, ౩ ఉదరే=పొట్టు,
(పు). ౪ బాహు=భుజము, ౫ రక్షో
విశేషయోః=కబంధుఁడు.

దుర్విధోవాచ్యలింగస్వాద్దు
ర్గతేఽపి ఖలేఽపి చ. 30

న్యగ్రోధస్తు పుమాన్వామ
వటయోశ్చ శమితరౌ,

న్యగ్రోధీ తూపచిత్రాయాం

నిరోధో నాశరోధయోః. 31

నిషధః కఠినే దేశే తద్రాజే
పర్వతాంతరే,

పరిధిర్నా యజ్ఞియద్రుశాఖా
యాముపసూర్యకే. 33

ప్రసిద్ధో భూషితే ఖ్యాతే

ప్రణిధిర్నార్థనే చరే,

మూగధీ స్త్రీ కణాయూధోః
వాచ్యపన్నగధోద్భవే. 34.
పుసి వైశ్యాత్క్షత్రియాజే
శుక్లజీరకవందినోః,

వివిధో వీషధశ్చాపి పర్యాహ
రేఽర్థభారయోః. 35

దుర్విధః—(త్రి) ౧ దుర్గతే=దరిద్రుడు,
౨ ఖలే=దుష్టుడు.

న్యగ్రోధః—(పు) ౧ వ్యామ=బార, ౨
వటయోః=మట్టిచెట్టు, 3 శమితరౌ
=జమ్మిచెట్టు.

న్యగ్రోధీ—(స్త్రీ) ౧ ఉపచిత్రాయాం=ఎలుక
చెవిచెట్టు.

నిరోధః—(పు) ౧ నాశ = నాశము, ౨
రోధయోః=అడ్డగించుట.

నిషధః—(పు) ౧ కఠినే=కఠినమైనది, ౨
దేశే=నిషధదేశము, 3 తద్రాజే=నిషధ
దేశపురాజు, ౪ పర్వతాంతరే=నిషధ
మనుపర్వతము.

పరిధిః—పు ౧ యజ్ఞియద్రుశాఖాయాం
= యజ్ఞమందు పశువును గట్టుటకుఁ
బాటినకొమ్మ, ౨ ఉపసూర్యకే=పరివేషము

ప్రసిద్ధః—(త్రి) ౧ భూషితే=అలంకరింపఁ
బడినది, ౨ ఖ్యాతే=ప్రసిద్ధమైనది.

ప్రణిధిః—(పు) ౧ అర్థనే=యాచకుడు,
౨ చరే=వేగులవాడు.

మూగధీ—(స్త్రీ) ౧ కణా=జీలకఱ్ఱ, ౨ యూ
ధోః=అడవిమొల్ల, 3 మగధోద్భవే
మగధదేశమందుఁబుట్టినది, (త్రి) ౪
వైశ్యాత్క్షత్రియాజే = వైశ్యునికి
క్షత్రియస్త్రీయందుఁబుట్టినవాడు, (పు)
శుక్లజీరక=తెల్లజీలకఱ్ఱ, ౬ వందినోః =
స్తుతిచేయువాడు.

విషధః, }
వీషధః } —(పు) ౧ పర్యాహారే =
వర్తకుడు దేశాంతరమునుండి తెచ్చి

విశ్రద్ధోఽనుద్భుతేఽపి స్వా
ద్ధాధవిశ్వస్తయో త్రిషు,

విబుధో జ్ఞే సురే

వీరుల్లతావిటపయోః త్రి
యాం. 3౬

సన్నద్ధో వర్తితే వ్యూధే

సంబాధస్సంకటే భగే

సన్నిధిస్సన్నిధానేఽపిపుమా
నింద్రియగోచరే. 3౭

సంసిద్ధిః ప్రకృతౌ సిద్ధౌ మ
దోగ్రాయామపి త్రియాం,

సంబోధో బోధనే జ్ఞేవే

సమాధిర్నా సమర్థనే. 3౮.
ధ్యాననీవాకనియమే కా
వ్యస్య చ గుణాంతరే,

విక్రయస్థానమునందుంచిన వస్తువు, ౨
అధ్వ=మార్గము, 3 భారయోః=కావశి.
విశ్రద్ధిః—(పు) ౧ అనుద్భుతే = గర్భము
లేనివాడు, ౨ గాఢ = దృఢమైన
వాడు 3 విశ్వస్తయోః=నమ్మకముకల
వాడు.

విబుధః—(పు) ౧ జ్ఞే=విద్వాంసుడు, ౨
సురే=దేవత.

వీరుత్—(సీ) ౧ లతా=తీగె, ౨ విట
పయోః=కొమ్మ.

సన్నద్ధః—(పు) ౧ వర్తితే=కవచము ధరి
చినవాడు, ౨ వ్యూధే=సన్నాహము
గలవాడు.

సంబాధః—(పు) ౧ సంకటే = ఇటుకు
స్థలము, ౨ భగే=యోని.

సన్నిధిః—(పు) ౧ సన్నిధానే = సమీ
పము, ౨ ఇంద్రియగోచరే=ప్రత్యక్ష
మైనది.

సంసిద్ధిః—(సీ) ౧ ప్రకృతౌ=స్వభావము,
౨ సిద్ధౌ = కార్యసిద్ధి, 3 మదోగ్ర
యాం=మదించినయాడుది.

సంబోధః—(పు) ౧ బోధనే = సంబోధిం
చుట, ౨ జ్ఞేవే=ప్రేరేపించుట.

సమాధిః—(పు) ౧ సమర్థనే = సమా
ధానము, ౨ ధ్యాన = ధ్యానము,
3 నీవాక = నియతమైనవచనము, ౪
నియమే = నియమము, ౫ కావ్యస్య=
గుణాంతరే = సమాధియనే కావ్య
గుణము.

● ధ చతుష్కం. ●

అవరోధస్తిరోధానే రాజ
దారేషు తద్దృపే. 3౯

అవప్తభోఽవిదూరే స్యాదా
క్రాంతే చావలంబితే,

అనుబంధస్తు బంధేః స్యాద్దో
షోత్పాదే వినశ్వరే. ౪౦.
ముఖ్యానుయాయీబాలే చ
ప్రవృత్తస్యానువర్తనే,

అనుబంధీ తు హిక్కాయాం
తృప్తాయామపి యోషితి.
అనిరుద్ధ ఉపానాథే పుంసిచా
నర్గళేఽన్యవత్.
ఆశాబంధస్సమాశ్వాసే పుంసి
మర్కటజాలకే. ౪౧

ఇష్టగంధస్సుగంధౌ స్యాత్
త్రిషు క్లిబం తు వాలుకే,

ఇక్షుగంధా కోకిలాక్షే కో
ష్ట్యైం కాశే చ గోక్షురే.

నాలుగక్షరములుగల ధకారాంత
శబ్దములు.

అవరోధః—(పు) ౧ తిరోధానే=అంత
ర్ధానము, ౨ రాజదారేషు=అంతఃపుర
స్త్రీజనము, 3 తద్దృపే = అంతః
పురము.

అవప్తభః—(త్రి) ౧ అవిదూరే=సమీప
మైనది, ౨ ఆక్రాంతే = ఆక్రమింపఁ
బడినది, 3 అవలంబితే = పట్టుకొనఁ
బడినది.

అనుబంధః—(పు) ౧ బంధే=బంధనము,
౨ దోషోత్పాదే=దోషము పుట్టించు
నది, 3 వినశ్వరే = ఇత్యంజుకమైన
పర్ణము, ౪ ముఖ్యానుయాయీబాలే
= తండ్రి మొదలగు ముఖ్యులనాశ్ర
యించుబాలుఁడు, ౫ ప్రవృత్తస్యాను
వర్తనే=జరిగినదాని ననుసరించినర్తిం
చుట.

అనుబంధీ—(సీ) ౧ హిక్కాయాం =
ఎక్కెళ్లు, ౨ తృప్తాయాం=ఆశ.

అనిరుద్ధః—(పు) ౧ ఉపానాథే = అనిరు
ద్ధుఁడు, ౨ అనర్గళే=అడ్డు లేనివాఁడు.

ఆశాబంధః—(పు) ౧ సమాశ్వాసే=ఊర
డింపు, ౨ మర్కటజాలకే=కోతులను
పట్టువల.

ఇష్టగంధః—(త్రి) ౧ సుగంధౌ=సుగం
దము, ౨ వాలుకే = కూతురుబుడమ
చెట్టు. (న)

ఇక్షుగంధా—(సీ) ౧ కోకిలాక్షే=గొలి
మిడిచెట్టు, ౨ కోష్ట్యైం = చెంగల్వ

	కోష్ఠ, కాశే=రెల్లు, ౪ గోక్షురే = పల్లెరు.
ఉపలబ్ధిర్నా ప్రాప్తావపి జ్ఞానే చ యోషితి,	ఉపలబ్ధి—(సీ) ౧ మతౌ = సమ్యతము, ౨ ప్రాప్తా = పొందుట, ౩ జ్ఞానే = జ్ఞానము.
ఉగ్రగంధా జమోదాయాం వచాయాంచిక్కకౌషధౌ.	ఉగ్రగంధా—(సీ) ౧ అజమోదాయాం = ఓమము, ౨ వచాయాం = పష, చిక్కకౌషధౌ=చిక్కికమనునోషధి.
కాలస్కంధస్తమా లే స్యా త్తిందుకే జీవకద్రుమే,	కాలస్కంధః—(పు) ౧ తమా లే=చీకటి మ్రాకు, ౨ తిందుకే=తుముకిచెట్టు, ౩ జీవక ద్రుమే=వేగినపు చెట్టు.
తీక్షణగంధా వచారాజికయో శ్శోభాంజనే పుమాన్. ౪౫	తీక్షణగంధా—(సీ) ౧ వచా=వన, ౨ రాజి కయోః=నల్లవాలు, ౩ శోభాంజనే= మునగ చెట్టు. (పు).
తృణగోధా చిత్రకోలే కృక లానేఽపి యోషితి,	తృణగోధా—(సీ) ౧ చిత్రకోలే=ఒకా నొకజంతువు, ౨ కృకలానే=తొండ.
పరివ్యాధస్త పుంసి స్యాద్వే తనే చ ద్రుమోత్పలే. ౪౬	పరివ్యాధః—(పు) ౧ వేతనే=నీరుప్రబ్బలి చెట్టు, ౨ ద్రుమోత్పలే=కొండగోగు చెట్టు.
బ్రహ్మబంధురధిక్షిప్తే నిర్దేశే బ్రాహ్మణస్య చ,	బ్రహ్మబంధుః—(పు) ౧ అధిక్షిప్తే=దూ ఱబడువాడు, ౨ బ్రాహ్మణస్యనిర్దేశే= బ్రాహ్మణునినిర్దేశించుట.
మహాషధం తు శూత్యాం స్యాద్విషాయాం లశునేఽ పి చ. ౪౭	మహాషధం—(న) ౧ శూత్యాం=శొంతి ౨ విషా=అతివన, ౩ లశునే=వెల్లులి.
సమున్నద్ధస్యముద్భూతే పండి తమృన్యగర్వితే,	సమున్నద్ధః—(పు) ౧ సముద్భూతే=పుట్టి నది, ౨ పండిమృన్య=తన్ను పండితునిగా దలచువాడు, ౩ గర్వితే=గర్వముకల వాడు.

చాథ చిహ్నం లక్ష్యపతాక
యోః,
చీనో దేశాంశుకప్రీహిభేదే
తంత్రా మృగాంతరే. ౪

ఛన్నం తురహసీక్లిబం ఛా
దితే వాచ్యలిక్ష్వత్,
ఛన్నం కృత్తే త్రిలింగం స్యా
ద్గుడూచ్యామపి యోషితి.

జనో లోకే మహర్గోకాత్పర
లోకే చ సామరే,

జనీ సీమంతినీవధోరుత్పత్తా
వాషధీభిధి. ౬

జహ్నుస్సాత్పుంసి రాజర్షి
భేదే చ మధుసూదనే,
జ్యోనిర్జీర్ణా చ హనా. చ త
టిన్యామపి యోషితి. ౭
జనోఽర్హతి చ బుద్ధే చ పుం
సి స్యాజ్జత్వరే త్రిషు,

దార్ధ్యేషు=కఠినము, ౭ విస్తారే=విపుల
త్వము, ౮ లోహముద్గరే = ఇసుక
గుదియ, ౯ సాంద్రే = దట్టము, ౧౦
దృఢే=దృఢము. (త్రి).

చిహ్నం—(న) ౧ లక్ష్య = గురుతు, ౨
పతాకయోః=పెక్కెము.

చీనః—(పు) ౧ దేశ = చీనాదేశము, ౨
అంశుక=చీనాంబరము, ౩ ప్రీహిభేదే
=ఒకవిధమైనవడ్లు, ౪ తంత్రా = దార
ము, ౫ మృగాంతరే=గువ్వవన్నెగలిగి
ముప్పదియంగుళములపొడవుగలజంక.

ఛన్నం—(న) ౧ రహసి=రహస్యము, ౨
ఛాదితే=కప్పబడినది. (త్రి).

ఛన్నం—(త్రి) ౧ కృత్తే = ఛేదించఁ
బడినది, ౨ గుడూచ్యాం = తిప్పతీగె.
(సీ).

జనః—(పు) ౧ లోకే=జనము, ౨ మహ
ర్గోకాత్పరలోకే = జనోలోకము, ౩
సామరే=మూర్ఖుడు.

జనీ—(సీ) ౧ సీమంతినీ=ఆడుది, ౨ వధోష్ఠః
=కోడలు, ౩ ఉత్పత్తా = పుట్టుక, ౪
వాషధీభిధి=కోరిందచెట్టు.

జహ్నుః—(పు) ౧ రాజర్షి భేదే=జహ్ను
మహర్షి, ౨ మధుసూదనే=విష్ణువు.

జ్యోనిః—(సీ) ౧ జీర్ణా=ప్రాతది, ౨ హనా
కీడు, ౩ తటిన్యాం=నది.

జనః—(పు) ౧ అర్హతి = పూజ్యుడు, ౨
బుద్ధే=బుద్ధుడు, ౩ జత్వరే = జయశీ
లుడు, (త్రి).

జ్యోత్స్న చంద్రాతపేఽపి
స్యా జ్యోత్స్నాయు క్తనిశి
త్రియాం,
తనుః కాయే త్వచి స్త్రీ స్యా
త్రిష్వప్నే విరలే కృశే. ౮

దానం గజమదే త్యాగే పా
లనచ్ఛేదశుద్ధిషు,

దానుర్దాతరి విక్రాంతే

దీనా స్త్రీ మూషికత్రియాం,
వాచ్యవద్ధర్గతే భీతే

ద్యుమ్నం విత్తే బలేఽపి చ,

ధనుఃపుమాన్ ప్రియాలదౌ
రాశిభేదే శరాసనే. ౧౧

ధనం ప్యాద్గోధనే విత్తే

ధానా భృష్టయవేత్రియాం.
ధాన్యా కేఽభినవోద్భిన్నే

ధునీ నద్యాం నదే పుమాన్.

జ్యోత్స్న—(సీ) ౧ చంద్రాతపే=వెన్నెల,
౨ జ్యోత్స్నాయు క్తనిశి=వెన్నెలగల
రాత్రి.

తనుః—(సీ) ౧ కాయే = దేహము, ౨
త్వచి=చర్మము, ౩ అల్పే = స్వల్పమై
నది, త్రి, ౪ విరలే = విరళమైనది, ౫
కృశే=కృశించినది.

దానం—(న) ౧ గజమదే = ఏనుగు
మదము, ౨ త్యాగే = దానము, ౩
పాలన=ఏలుట, ౪ ఛేద=ఛేదించుట,
౫ శుద్ధిషు=పరిశుద్ధము.

దానుః—(పు) ౧ దాతరి = దాత, ౨
విక్రాంతే=శూరుడు.

దీనా—(సీ) ౧ మూషికత్రియాం =
ఆడు ఎలుక, ౨ దుర్గతే = దరి
ద్రుడు, (త్రి) ౩ భీతే = భయపడిన
వాడు.

ద్యుమ్నం—(న) ౧ విత్తే=ద్రవ్యము, ౨
బలే=బలము.

ధనుః—(పు) ౧ ప్రియాలదౌ=మోరటి
చెట్టు, ౨ రాశిభేదే = ధనురాశి, ౩
శరాసనే=విల్లు.

ధనం—(న) ౧ గోధనే = గోహాపమైన
ధనము, ౨ విత్తే=ద్రవ్యము.

ధానా—(సీ) ౧ భృష్టయవే = వేపుడు
బియ్యము, ౨ ధాన్యా కే=ధనియాలు,
౩ అభినవోద్భిన్నే=క్రాంతగా మొల
చినది.

ధునీ—(సీ) ౧ నద్యాం = నది, ౨ నదే=
నదము. (పు).

నగ్నో వందిక్షువణయోః పుం
సి త్రిషు వివాససి,

న్యూనం గర్హ్యోనయోః

పానం పీతిభాజనరక్షణే. ౧౩

భానుర్నా కిరణే సూర్యే

భిన్నం స్వాత్రిషు దారితే,
సంగతేఽన్యత్ర ఫుల్లే చ

మానశ్చిత్తోన్నతా గ్రహే.
క్షీబం ప్రమాణే ప్రస్థాదౌ

మీనో రాశ్యంతరే ఝషే,

మునిః పుంసి వసిష్ఠాదౌ వక
సేనతరా జినే. ౧౪

మృతస్స మృతస్సతువరోఽః
స్త్రీ

యానం స్యాద్వాహనేగతా,

యోనిః స్త్రీపుంసయోశ్చస్యా
దాకరే స్తరమందిరే. ౧౬

రత్నం స్వజాతిశ్రేష్ఠేఽపి మ
ణావపి నపుంసకం

నగ్నః—(పు) ౧ వంది=స్తుతిపాఠకుడు,
౨ ఊవణయోః = ఊవణమతస్థుడు, ౩
వివాససి=దిగంబరుడు.

న్యూనం—(న) ౧ గర్హ్య=నిందించుచు
నది, ౨ ఊనయోః=తక్కువైనది.

పానం—(న) ౧ పీతిభాజన = త్రాగెడు
పాత్ర, ౨ రక్షణే=రక్షించుట

భానుః—(పు) ౧ కిరణే = కిరణము, ౨
సూర్యే=సూర్యుడు.

భిన్నం—(త్రి) ౧ దారితే=బద్దలుచేయఁ
బడినది, ౨ సంగతే=కలిసికొనినది, ౩
అన్యత్ర=మఱియొకటి, ౪ ఫుల్లే=విశ
సించినది.

మానః—(పు) ౧ చిత్తోన్నతా=గర్వము,
౨ గ్రహే=పట్టుదల, ౩ ప్రమాణే=
పరిమాణము, ౪ ప్రస్థాదౌ=మానిక.

మీనః—(పు) ౧ రాశ్యంతరే=మీనరాశి,
౨ ఝషే=మత్స్యము.

మునిః—(పు) ౧ వసిష్ఠాదౌ = వసిష్ఠాది
మునులు, ౨ వకసేనతరా=తెల్లయగిసె
చెట్టు. ౩ జినే=బుద్ధుడు.

మృతస్స—(స్త్రీ) ౧ మృతస్స=మృతి, ౨
తువరోఽః=తొవరిమన్ను.

యానం—(న) ౧ వాహనే=వాహనము,
౨ గతా=గమనము.

యోనిః—(పు) ౧ ఆకరే=గని, ౨ స్తర
మందిరే=భగము.

రత్నం—(న) ౧ స్వజాతిశ్రేష్ఠే = ఆయా
జాతిలో శ్రేష్ఠమయినది, ౨ మణౌ=
మాణిక్యము.

రాస్నా చ స్యాద్భుజంగా త్యామేలాపర్ణ్యామపి త్రి యామ్. ౧౭	రాస్నా—(సీ) ౧ భుజంగాత్యామ్=సర్వా క్షీచెట్టు, ౨ ఏలాపర్ణ్యామ్ = సన్న రాస్నము.
లగ్నం రాశ్యుదయే క్లిబం సక్తలజ్జితయోత్రీషు,	లగ్నం—(స) ౧ రాశ్యుదయే=లగ్నముల యొక్కయుదయము, ౨ సక్త = కల యిక, ౩ లజ్జితయోః=సిగ్గుకలవాడు. (త్రి).
వన్నఃస్వవక్త్రయే పుంసే వే తనే స్యాన్నపుంసకం. ౧౮	వన్నః—(పు) ౧ అవక్త్రయే=మూల్యము, ౨ వేతనే=కూలి. (స).
వనం నపుంసకం నీరే నివా సాలయకాననే,	వనం—(స) ౧ నీరే = ఉదకము, ౨ నివాసాలయ కాననే = ఉద్యాన వనము.
వహ్నిరైవశ్వానరేఽపి స్యా చ్చిత్రకాఖ్యాషథౌ పు మాన్. ౧౯	వహ్నిః—(పు) ౧ వైశ్వానరే=అగ్ని, ౨ చిత్రకాఖ్యాషథౌ=చిత్రమూలము.
వానం శుష్కఫలే శుష్కే స్యూతికర్తకటే గతౌ,	వానం—(స) ౧ శుష్కఫలే = ఎండిన పండు, ౨ శుష్కే = ఎండినది, ౩ ౩ స్యూతికర్త = కుట్టుట, ౪ కటే = చేప, ౫ గతౌ=గమనము.
విన్నం విచారితే లభే	విన్నం—(స) ౧ విచారితే=విచారింపబడి నది, ౨ లభే=పొందబడినది.
బుధోనామూలరుద్రయోః.	బుధః—(పు) ౧ మూల=చెట్టుమొదలు, ౨ రుద్రయోః=ఈశ్వరుడు.
శ్వా పుమాన్ కుక్కురే ఖ్యాతః స్థానభేదే చ వా స్తునః,	శ్వా—(పు) ౧ కుక్కురే = కుక్క, ౨ వాస్తునః స్థానభేదే=వాస్తుశాస్త్రసంబం ధమగుస్థానవిశేషము.
శీనో మూర్ఖే చాజగరే	శీనః—(పు) ౧ మూర్ఖే = మూర్ఖుడు, ౨ అజగరే=కొండచిలువ.
శ్యేనః పత్రిణి పాండరే. ౨౦	శ్యేనః—(పు) ౧ పత్రిణి=డేగ, ౨ పాండ రే=తెల్లనిది.

స్వప్నస్వావే ప్రసుప్తస్య
విజ్ఞానే దర్శనే పుమాన్,

సాసురస్త్రీ వనే ప్రథే వా
త్యామార్గాగ్రకోవిదే ౨౨

స్థానం సాదృశ్యేఽవకాశే పి
తా వృద్ధిక్షయేతరే,

స్త్రానం స్నిధే ప్రతిభావనే
ఘనత్వాలస్యయోరపి. ౨౩

స్నానం స్నానీయేఽభిషవే

సూనం ప్రసవపుష్పయోః,

సూనా పుత్ర్యాం వధస్థానగల
శుండికయోః స్త్రీయాం.

సూనుః పుత్రేఽనుజేఽర్కే
నా

సూనుః కిరణసూర్యయోః

స్వప్న—(పు) ౧ స్వావే=నిద్రించుట, ౨
ప్రసుప్తస్యవిజ్ఞానే=కల, ౩ దర్శనే=
చూచుట.

సానుః—(పు) ౧ వనే = అడవి, ౨
ప్రథే=కొండచరియ, ౩ వాత్యా=
సుడిగాలి, ౪ మార్గ = త్రోవ, ౫
అగ్ర = శిఖరము, ౬ కోవిదే=విద్వాం
సుఁడు.

స్థానం—(న) ౧ సాదృశ్యే = సామ్యము,
౨ అవకాశే=అవకాశము, ౩ పీతా =
ఉండుట, ౪ వృద్ధిక్షయేతరే = జీవించి
యుండుట.

స్త్రానం—(న) ౧ స్నిధే = నున్నది, ౨
ప్రతిభావనే=ప్రతిభస్వి, ౩ ఘనత్వ =
ఘనీభావము, ౪ ఆలస్యయోః =
మాంద్యము.

స్నానం—(న) ౧ స్నానీయే = స్నాన
యోగ్యమైనజలము, ౨ ఆభిషవే =
స్నానము.

సూనం—(న) ౧ ప్రసవ = ప్రసవించుట,
౨ పుష్పయోః=పుష్పము.

సూనా—(స్త్రీ) ౧ పుత్ర్యాం = గొ
మార్తె, ౨ వధస్థాన = చంపునట్టి
స్థలము, ౩ గళశుండికయోః=కొండ
నాలుక.

సూనుః—(పు) ౧ పుత్రే = కుమారుడు,
౨ అనుజే = తమ్ముడు, ౩ అర్కే =
సూర్యుడు.

సూనుః—(పు) కిరణ=కిరణము, ౨ సూర్య
యోః=సూర్యుడు.

హనుర్హట్టవిలాసిన్యా మృ
త్యావస్త్రే గదే త్రియాం.
౨౫. ద్వయాః కపోలావ
యవే

హీనం గర్హ్యోనయోత్త్రిమ,

●● నత్రికం. ●●

అంజనం కజ్జలే చాక్తౌ సౌ
వీరే చ రసాంజనే. ౨౬
పుంసి జ్యేష్ఠాదిగ్గజయోరం
జనా వానరీభిది,

అంజనీ లేప్యనార్యాం

చావనం ప్రీతౌ చ రక్షణే.

అయనం పథి భానోరపుద
గ్దక్షిణతో గతౌ,

అపానం తు గుదే క్షీబం పుంసి
స్యాత్తస్య మారుతే. ౨౮

అసనం తేషణే క్షీబం పుంసి
స్యాజ్జీవకద్రుమే,

హనుః—(సీ) ౧ హట్టవిలాసిన్యాం = నఖ
మను గంధర్వవ్యము, ౨ మృత్యా =
మృత్యువు, ౩ అస్త్రే = బాణము, ౪
గదే=రోగము, ౫ కపోలావయవే =
దశడ.

హీనం—(త్రి) ౧ గర్హ్య=నింశ్యమైనది,
౨ ఊనయోః=తక్కువైనది.

మూఁడక్షరములుగల నకారాంత
శబ్దములు.

అంజనం—(న) ౧ కజ్జలే = కాటుక, ౨
అక్తౌ = పూయుట, ౩ సౌవీరే =
సౌవీరము, ౪ రసాంజనే = రసాం
జనము, (పు) ౫ జ్యేష్ఠా = బల్ల, ౬
దిగ్గజయోః = అంజనమనే దిగ్గజము,
(సీ) ౭ వానరీభిది = అంజనేయుని
తల్లి.

అంజనీ—(సీ) ౧ లేప్యనార్యాం = చంద
నాదిలేపమునకు యోగ్యమైన యాఁ
డుది.

చావనం—(న) ౧ ప్రీతౌ=సంతోషము, ౨
రక్షణే=రక్షించుట.

అయనం—(న) ౧ పథి=మార్గము, ౨ భా
నోరు, దగ్దక్షిణతో గతౌ=దక్షిణోత్త
రాయనములు.

అపానం—(న) ౧ గుదే = గుదస్థానము,
౨ తస్యమారుతే = అపానవాయువు.
(పు)

అసనం—(న) ౧ తేషణే = చిమ్ముట, ౨
జీవకద్రుమే=వేగిచెట్టు. (పు)

అంగనం ప్రాంగణే యానే
కామిన్యామంగనా మతా.

అర్జునః కకుభే పార్థే కార్త
వీర్యమయూరయోః, మా
తురేకసుతేఽపి స్వాత్పుం
ల్లిగో ధవలేఽన్యవత్.
30. నపుంసకం తృణే నే
త్రగదే చా

పృష్టనీ గవి, ఉపాయాం బా
హుదానద్యాం కుట్టిన్యా
మపి చ క్వచిత్. 30

అహ్లానో మహాసహాయాం
నాన్యలింగస్తు నిర్మలే,

అర్శోఘ్ని తాలమూల్యాం
స్యా
దర్శోఘ్నుస్సూరణేఽపి చ.

అసిక్ష్ణీ స్వాదవృద్ధాంతఃపుర
ప్రేష్యానదిభిదోః,

అశనిః స్త్రీపుంసయోస్సన్య
చ్చంచలాయాం పవావపి.

అరత్ని రాన సప్రకోష్టతతాం
గులికరేఽపిచ, కఘోణావ
ప్య

అంగనం—(స) 1 ప్రాంగణే = ముంగిలి,
2 యానే=వాహనము, (సీ) 3 కామి
న్యాం=ఆడుది.

అర్జునః—(పు) 1 కకుభే=వీలుమద్దిచెట్టు,
2 పార్థే=అర్జునుడు, 3 కార్తవీర్య=
కార్తవీర్యార్జునుడు, 4 మయూర
యోః=నెమలి, 5 మాతురేకసుతా=
తల్లికొక్కకొడుకు, 6 ధవలే = తెల్ల
నిది, (త్రి) 2 తృణే = గడ్డి, 3 నేత్ర
గదే=నేత్రరోగము. (న)

అర్జునీ—(సీ) 1 గవి=ఆవు, 2 ఉపాయాం
=ఉపాదేవి, 3 బాహుదానద్యాం =
బాహుదానది, 4 కుట్టిన్యాం=కుంఠెన
కత్తె.

అహ్లానః—(త్రి) 1 మహాసహాయాం =
వెద్దగోరింట, 2 నిర్మలే = నిర్మల
మైనది.

అర్శోఘ్ని—(సీ) 1 తాలమూల్యాం =
నేలతాటిచెట్టు.

అర్శోఘ్నుః—(పు) 1 సూరణే=కండ.

అసిక్ష్ణీ—(సీ) 1 అవృద్ధాంతఃపుర
=ముదుసలిగాని యంతఃపురదాసి, 2
నదిభిదోః=నదీవిశేషము.

అశనిః—(పు) 1 చంచలాయాం = మేఘ
పు, 2 పవా=వజ్రాయుధము.

అరత్నిః—(పు) 1 సప్రకోష్ట తతాంగుళి
కరే=చాచిన చిటికెనవ్రేలుగల పిడికి
లితోఁగూడినమూర, 2 కఘోణౌ =
మోచెయ్యి.

భాలీ స్యాద్వృత్తికే భ్రమ రేఽపి చ. 3౪	అలీ—(పు) ౧ వృత్తికే=తేలు, ౨ భ్రమ రే=తుమ్మెద.
అర్థి పుమాన్యాచకే స్యాత్సే వకే చ వివాదిని,	అర్థి—(పు) ౧ యాచకే = యాచకుడు, ౨ సేవకే = సేవకుడు, ౩ వివాదిని = వాదముచేయువాడు.
అథ్వనా పథి సంస్థానే స్యా దవస్కందకాలయోః. 3౫	అథ్వ—(పు) ౧ పథి = మార్గము, ౨ సంస్థానే = చదుకము, ౩ అవస్కంద= నిద్రాదీనమయముల శత్రువులుపై బడుట, ౪ కాలయోః=కాలము.
అర్వా తురంగమే పుంసే కు త్సితే వాచ్యుల్లక్ష్మకః, ఆసనం ద్వీరదస్కంధే పీఠే యాత్రానివర్తనే. 3౬	అర్వా—(పు) ౧ తురంగమే=గుఱ్ఱము, ౨ కుత్సితే=కుత్సితుడు. (త్రి) ఆసనం—(న) ౧ ద్వీరదస్కంధే=వీరుఁడు మూపురము, ౨ పీఠే = పీఠము, ౩ యాత్రానివర్తనే = ప్రయాణమునుండి మరలుట [౨ స్థిత్యాం=ఉనికి. ఆసనీ—(స్తీ) ౧ విపణౌ = అంగడిబజారు, ఆసనః—(పు) ౧ జీరకే=జీలకఱ్ఱ.
ఆసనీ విపణౌ స్థిత్యా మాసనో నా తు జీరకే, ఆదానం గ్రహణేఽపి స్యా దలంకారే చ వాజినామ్.	ఆదానం—(న) ౧ గ్రహణే = గ్రహిం చుట, ౨ వాజినామలంకారే = గుఱ్ఱ ముల యలంకారము.
ఆపన్నం సవిపత్తై చ ప్రాప్తే వాచ్యవదీరితః, ఆత్మా పుంసే స్వభావేఽపి ప్ర యత్నమనసోరపి. 3౭. ధృ తావపి మనీషాయాం శరీర బ్రహ్మణోరపి,	ఆపన్నం—(త్రి) ౧ సవిపత్తై=ఆపత్తునొంది నది, ౨ ప్రాప్తే=పొందబడినది. ఆత్మా—(పు) ౧ స్వభావే=స్వభావము, ౨ ప్రయత్న=ప్రయత్నము, ౩ మనసోః= మనస్సు, ౪ ధృతా=ధైర్యము, ౫ మనీ షాయాం=బుద్ధి, ౬ శరీర = శరీరము, ౭ బ్రహ్మణోః=బ్రహ్మ.
ఆలానం కరిణాం బంధస్తంభే రజ్జౌ చ న త్రియామ్. 3౮	ఆలానం—(స్మ) ౧ కరిణాంబంధస్తంభే= యేనుఁగునుగట్టెడు స్తంభము, ౨ రజ్జౌ =త్రాడు.

ఈశానం జ్యోతిషి క్లీబం
పుంలిగస్సాస్యత్రిలోచనే,
ఉత్తానమగభిరేస్యాదూర్ధ్వా
స్యశయితే త్రిషు. ౪౦

ఉత్తానముద్యమే తంత్రే పౌ
రుషే పుస్తకే రణే, స్రాంగ
ణోద్గమహరేషు మలవేగే
ఽపి న ద్వయోః. ౪౦

ఉద్యానం స్యాన్నిస్సరణే వన
భేదే ప్రయోజనే,

ఉదానోఽప్యదరావర్తే వా
యుభేదే భుజంగమే. ౪౨

ఉద్ధానముద్గతే వాచ్యలింగం
చుల్యాం నపుంసకమ్,
ఓదనం న త్రియాం భక్తే
బలాయామోదనీ త్రి
యాం. ౪౩

కమనః కాముకే కామేఽభి
రూపేఽశోకపాదపే,

కంపనం న ద్వయోః కంపే
కంప్రేస్యాదభిధేయవత్.

ఈశానం—(న) ౧ జ్యోతిషి = తేజస్సు,
౨ త్రిలోచనే=ఈశ్వరుడు (పు)
ఉత్తానం—(త్రి) ౧ అగభిరే = లోతులే
నిది, ౨ ఉద్యానస్యశయితే=వెలికిలపడు
కొన్నవాడు.

ఉద్ధానం—(న) ౧ ఉద్యమే = వ్యాపా
రము, ౨ తంత్రే = స్వరాష్ట్రచింత, ౩
పౌరుషే = పురుష ప్రమాణము, ౪
పుస్తకే=పుస్తకము, ౫ రణే=యుద్ధము,
౬ స్రాంగణ = ముంగిలి, ౭ ఉద్గమ
లేచుట, ౮ హరే = సంతోషము, ౯
మలవేగే=మలోత్సర్జనము.

ఉద్యానం—(న) ౧ నిస్సరణే=వెళ్లుట, ౨
వనభేదే=ఉద్యానవనము, ౩ ప్రయో
జనే=ప్రయోజనము.

ఉదానః—(పు) ౧ ఉదరావర్తే = కడుపు
యందుండునుడి, ౨ వాయుభేదే =
కంతమునందుండు వాయువు, ౩ భుజం
గమే=పాము.

ఉద్ధానం—(త్రి) ౧ ఉద్గతే = పుట్టినది, ౨
చుల్యాం=పొయ్యి.

ఓదనం—(ష్ట) ౧ భక్తే=అన్నము, ఓదనీ
(సే) ౨ బలాయాం = చిట్టాముదపు
చెట్టు.

కమనః—(పు) ౧ కాముకే=కామముగల
వాడు, ౨ కామే = మన్మథుడు, ౩
అభిరూపే = సుందరుడు, ౪ అశోక
పాదపే=అశోకవృక్షము

కంపనం—(న) ౧ కంపే = కదలిక, ౨
కంప్రే=చలించునది.

కఠినమపి నిష్ఠురే స్వాత్ స్త
జ్ఞేఽపి త్రిషు నపుంసకం
స్థాల్యాం,
కఠినీ ఖటికాయామపి

కఠినా గుడశర్కరాయాంచ.

క్రందనం రోదనేఽపి స్వా
దాహ్వనేఽప్య
థ కల్పనా, కరిణస్పృజ్జనాయాం
స్త్రీక్లిబం క్షప్తా చ కర్తనే.
ర౬

కర్తనం న ద్వయోశ్చేదే
నారీణాం సూత్రనిర్మితౌ,

కర్తాస్త్రీ వ్యాప్యక్రియయోః

కదనం మర్ద పాపయోః ర౭

కాంచనః కాంచనారే స్వా
చ్ఛంపకే నాగకేసరే, ఉదుం
బరే చ ధుత్తారే హరిద్రా
యాం చ కాంచనీ. ర౮.
స్త్రీజేఽబ్జకేసరే హేమ్ని

కామినీ భీరువందయోః,

కఠినం—(త్రి) ౧ నిష్ఠురే=కఠినమయినది,
౨ స్తజ్ఞే=ముడిగినది, ౩ స్థాల్యాం =
వంటకుండ. (న).

కఠినీ—(స్త్రీ) ౧ ఖటికాయాం = బల
పము.

కఠినా—(స్త్రీ) ౧ గుడశర్కరాయాం =
కలకండ.

క్రందనం—(న) ౧ రోదనే=వద్దుట, ౨
ఆహ్వనే=పిల్చుట.

కల్పనా—(స్త్రీ) ౧ కరిణస్పృజ్జనాయాం =
సద్గముచేయుటకై యేనుఁగునకుఁగట్టిన
త్రాఁడు (న). ౨ క్షప్తా=రచన, ౩ కర్తనే
=చేదించుట.

కర్తనం—(న) ౧ చేదే=చేదించుట, ౨
నారీణాం సూత్రనిర్మితౌ=స్త్రీలు సూ
త్రమునిర్మించుట.

కర్తా—(పు) ౧ వ్యాప్య = కారకవిశే
షము, ౨ క్రియయోః=పని.

కదనం—(న) ౧ మర్ద=యుద్ధము, ౨ పా
పయోః=పాపము.

కాంచనః—(పు) ౧ కాంచనారే = దేవ
కాంచనపు చెట్టు, ౨ చంపకే=సుంపెంగ
చెట్టు, ౩ నాగకేసరే=నాగకేసరచెట్టు,
౪ ఉదుంబరే=మేడిచెట్టు, ౫ ధుత్తారే
= ఉష్ణేత్తచెట్టు, కాంచనీ (స్త్రీ). ౬
హరిద్రాయాం=పసుపు, ౭ అబ్జకేసరే=
పద్మకింజల్కము, (న). ౮ హేమ్ని =
బంగారము.

కామినీ—(స్త్రీ) ౧ భీరు=అడుది, ౨ వంద
యోః=బదనిక.

కామీ తు కాముకే చక్ర
వాకే పారావతేఽపి చ. ౪౯

కానీనః కన్యకాజాతతనయే
వ్యాసకర్ణయోః,

కాకినీ పణపాదేఽపి మాన
పాదేఽపరాటకే. ౫౦

కాననం విషినే గేహే పర
మేష్ఠిముఖేఽపి చ,

కుహనం మృత్తికాభాండవిశే
షే కాచభాజనే. ౫౧

కుహనా దంభచర్యాయా
మిర్వాతౌ కుహనస్త్రిపు,

కృతీ స్యాత్పండితే యోగ్యే

కేతనం తు నిమంత్రణే. ౫౨
గృహే కేతా చ కృత్యే

క కేళీ కేశవతి త్రిపు, దైత్యే
నా చోరపుష్పాంస్త్రీ

కాలీనం గుహ్యజన్యయోః.
౫౩. కుకర్షణి కులీనత్వే
యుద్ధే పశ్యహిపక్షిణాం,

కామీ—(పు) ౧ కాముకే = కామము
గలవాడు, ౨ చక్రవాకే=చక్రవాక
పక్షి, ౩ పారావతే=పావురము.

కానీనః—(పు) ౧ కన్యకాజాతతనయే=
కన్యకకు జన్మించినవాడు, ౨ వ్యాస=
వ్యాసమహర్షి, ౩ కర్ణయోః=కర్ణుడు.
కాకినీ—(సీ) ౧ పణపాదే=పం దెములో
నాల్గవవంతు, ౨ మానపాదే=ప్రస్థాది
పరిమాణములలో నాల్గవభాగము, ౩
పరాటకే=గుడ్డిగవ్వ.

కాననం—(న) ౧ విషినే=అరణ్యము, ౨
గేహే=గృహము, ౩ పరమేష్ఠిముఖే=
బ్రహ్మముఖము.

కుహనం—(న) ౧ మృత్తికాభాండవిశేషే=
మట్టికుండలలోనొకభేదము. ౨ కాచ
భాజనే=గాజుపాత్ర.

కుహనా—(సీ) ౧ దంభచర్యాయాం =
డంభాచారము, (త్రి) ౨ మిర్వాతౌ=
అసూయగలవాడు.

కృతీ—(పు) ౧ పండితే=పండితుడు, ౨
యోగ్యే=యోగ్యుడు.

కేతనం—(న) ౧ నిమంత్రణే=పిలుచుట, ౨
గృహే=ఇల్లు, ౩ కేతా = జండా, ౪
కృత్యే=చేయదగినది

కేళీ—(త్రి) ౧ కేశవతి=వెంట్రుకలవాడు
౨ దైత్యే=కేళియను రాక్షసుడు, (పు)
౩ చోరపుష్పాం=కడిలచెట్టు, (సీ)

కాలీనం—(న) ౧ గుహ్య=మర్తాంగము,
౨ జన్యయోః=యుద్ధము, ౩ కుకర్షణి
= కుచ్చితమైనవని, ౪ కులీనత్వే =

కౌపీనం స్యాదకార్యే చ చీర
గుహ్యప్రదేశయోః. ౫౪

ఖలినీ ఖలవృందే స్యాత్తాల
పర్ణామపి త్రియాం,

ఖంజనః ఖంజరీతే స్త్రీ సర్వ
స్యాం ఖంజనం గతౌ. ౫౫

ఖడ్గీ నా గండకే మంజుఘో
షే ఖడ్గధరే త్రిషు,

గర్జనం నినదే కోపే

గహనం కలిలే త్రిషు. ౫౬
నపుంసకం గహ్వరే స్యా
ద్దుఃఖకాననయోరపి,

గంధనముత్సాహే స్యాత్ప్ర
కాశనే సూచనేఽపి హిం
సాయాం. ౫౭

గ్రామీణః శుని కాకే పుంసి
త్రిషు సంభృతే గ్రామైః,

గ్రావా తు ప్రస్తరే పృథ్వీ
ధరే పుంస్య

మంచికులమందుపుట్టుట, ౫౪ పశ్యహి
పక్షికాంయుద్ధే = పశుపక్ష్యాదుల
యుద్ధము.

కౌపీనం—(న) ౧ అకార్యే=చేయఁదగని
పని, చీర = గోచి, 3 గుహ్యప్రదేశ
యోః=శిశ్నము.

ఖలినీ—(స్త్రీ) ౧ ఖలబృందే = కల్లముల
సమూహము, ౨ తాలపర్ణ్యాం = నేల
త్రాటిచెట్టు.

ఖంజనః—(పు) ౧ ఖంజరీతే=కాటుకపిట్ట,
౨ సర్వ ప్యాం=అవాలు, ఖంజనం (న).
3 గతౌ=గమనము.

ఖడ్గీ—(పు) ౧ గండకే=ఖడ్గమృగము, ౨
మంజుఘోషే = మధురధ్వని, 3 ఖడ్గ
ధరే=అయుధహస్తఁడు.

గర్జనం—(న) ౧ నినదే=ధ్వని, ౨ కోపే=
కోపము.

గహనం—(త్రి) ౧ కలిలే=చొరశక్యము
గానిది, ౨ గహ్వరే = గుహ, 3
దుఃఖ=దుఃఖము, ౪ కాననయోః =
అరణ్యము.

గంధనం—(న) ౧ ఉత్సాహే = ఉత్సా
హము, ౨ ప్రకాశనే = ప్రకాశింపఁ
జేయుట, 3 సూచనే=తెలుపుట, ౪
హింసాయాం=హింసించుట.

గ్రామీణః—(పు) ౧ శుని=కుక్క, ౨ కాకే
=కాకి, 3 గ్రామైస్సంభృతే=గ్రామము
లచే భోషింపఁబడువాఁడు.(కరణము)

గ్రావా—(పు) ౧ ప్రస్తరే = తాయి, ౨
పృథ్వీధరే=పరగతిము.

భ గృంజనమ్. ౫౮. విషదిగ్ధ
పశోర్తాంనే క్లిబం పుంసీ
రసోనకే,

గోస్తనో హరభేదే నా ద్రా
క్షాయాం గోస్తనీ స్త్రియా
మ్.

గోమీ శృగాలే పుంసీ స్యా
త్రి ఘ గోమత్యుపాసకే,

ఘట్టనా చలనావృత్తో

శ్చందనీ తు నదీభిది. ౬౦
చందనోఽస్త్రీ మలయజే భ
ద్రకాల్యాం నపుంసకం,

చలనం భ్రమణే కమ్పే కం
ప్రే తు వాచ్యలింగకమ్.

చలనీ వస్త్రఘర్షర్యాం వారి
భేధేఽపి చ క్వచిత్,

చక్రీ తైలికభిత్క కులా
లాజాహసూచకే. ౬౨

చర్మీ ఫలకపాణౌ స్యాద్భూ
ర్జై భృంగిరిటాపపి,

గృంజనం—(న) ౧ విషదిగ్ధపశోర్తాంనే =
విషముపూసినపశుమాంసము, ౨ రసో
నకే=తెల్లయుల్లి (పు).

గోస్తనః—(పు) ౧ హరభేదే = హరవిశే
షము, ౨ గోస్తనీ (నీ). ద్రాక్షాయాం
=ద్రాక్షటికై.

గోమీ—(పు) ౧ శృగాలే = నక్క, ౨
గోమతి=గోవులుకలవాడు, ౩ ఉపా
సకే=ఉపాసకుడు.

ఘట్టనా—(నీ) ౧ చలన = చలించుట, ౨
ఆవృత్తోః=ఆవృత్తి.

చందనీ—(నీ) ౧ నదీభిది=నదీవిశేషము.

చందనః—(పు) ౧ మలయజే=శ్రీగంధ
ము, ౨ భద్రకాల్యాం=నాగమునై,
లేక కుంకుమపువ్వు.

చలనం—(న) ౧ భ్రమణే=తిరుగుట, ౨
కమ్పే=కదలుట, ౩ కంప్రే = కదలిక
కలది. (త్రి).

చలనీ—(నీ) ౧ వస్త్రఘర్షర్యాం = గాగ
రాకు, ౨ వారిభేధే = గజబంధన
విశేషము.

చక్రీ—(పు) ౧ తైలికభిత్ = తెలిక
వాడు, ౨ కోక = చక్రవాకము, ౩
కులాల=కుమ్మరిసారె, ౪ అజ=విష్ణువు,
అహి=సాము, ౬ సూచకే = కొండ్
ములు చెప్పవాడు.

చర్మీ—(పు) ౧ ఫలకపాణౌ = డాలుచేతి
యందుగలవాడు, భూర్జే=భుజవృత్త
చెట్టు, ౩ భృంగిరిటా=భృంగిరిటియను
శివభక్తుడు.

చర్మ కృత్త చ ఫలకే	చర్మ—(న) ౧ కృత్త=తోలు, ౨ ఫలకే=డాలు.
చేతనా సంవిదిత్రియాం. ౬౩.	చేతనా—(సీ) ౧ సంవిది=తెలివి, ౨ ప్రాణ
వాచ్యవత్ప్రణయ్యక్తే	య్యక్తే=ప్రాణముగలది. (త్రి)
థ ఛద్వ శాత్యాపదేశయోః,	ఛద్వ—(న) ౧ శాత్య=కపటము, ౨ అపదేశయోః=మిష.
ఛర్దనం వమనే క్షీబం నింబా	ఛర్దనం—(న) ౧ వమనే = వాంతి, ౨ నింబ=వేపచెట్టు, ౩ అలంబుషయోః=చిట్టిహార. (పు).
లంబుషయోఃపుమాం. ౬౪	
ఛదనం చ దశేపక్షే పిథానే	ఛదనం—(న) ౧ దశే=ఆకు, ౨ పక్షే = తెక్క, ౩ పిథానే=అచ్చాదనము.
ఛేదనం భిది, కర్తనే	ఛేదనం—(న) ౧ భిది=భేదము, ౨ కర్తనే ఛేదించుట.
జగనుః పుంసి జంతౌ వైశ్వా	జగనుః—(పు) ౧ జంతౌ = జంతువు, ౨ వైశ్వానరే=అగ్ని.
నరేఽపి చ. ౬౫	
జవనం స్యాత్తు వేగేఽపి హ	జవనం—(న) ౧ వేగే = వేగము, ౨ హయే=గుఱ్ఱము, ౩ వేగిని=వేగము కలది. (త్రి).
యే నా వేగిని త్రిషు,	
జననీ తు దయామాత్రోః	జననీ—(సీ) ౧ దయా=దయ, ౨ మాత్రోః=తల్లి.
జననం వంశజన్మనోః. ౬౬	జననం—(న) ౧ వంశ=వంశము, ౨ జన్మనోః=పుట్టుక.
జయనం స్యాత్తురంగాదిసన్నా	జయనం—(న) ౧ తురంగాదిసన్నాహే=గుఱ్ఱము లోనగువానికవచము, ౨ విజయే=జయించుట.
హే విజయేఽపి చ,	
జఘనం చ త్రియాః శ్రోణి	జఘనం—(న) ౧ త్రియాఃశ్రోణిపురోభాగే=స్త్రీలయొక్క పిరుదల ముందరి భాగము, ౨ కటా=మొల.
పురోభాగే కటావపి. ౬౭	
జ్ఞానీ స్యాత్పుంసి దైవజ్ఞజ్ఞా	జ్ఞానీ—(పు) ౧ దైవజ్ఞే=జ్యోతిష్కుడు, ౨ జ్ఞానయ్యక్తే=జ్ఞానముకలవాడు(త్రి)
నయ్యక్తేఽన్యవిద్యకః,	

జీవనం వర్తనే జీవప్రాణధార
ణయోర్జలే. ౬౮

జీవనీ జీవనా చాపి జీవంతీ
మేదయోః క్రమాత్,

తపనోఽరుష్కరేఽపి స్యా
ద్భాస్కరే నిరయాంతరే.

తలునః పవనే యూని యువ
త్యాం తలునీ స్మృతా,

తలినం విరలే స్తోకే స్వచ్ఛేఽపి
వాచ్యలిక్ష్కమ్. ౭౦

తమోఘ్నస్సూర్యవహ్నిండు
బుద్ధశంకరవిష్ణుషు,

త్యాగీ దాతరి శూరేఽ

థ తేవనం కేలికాననే. ౭౧.

క్రీడాయాం
తేమనంతార్ద్ధిగ్రకరణే వ్యంజ
నేఽపిచ,

తేజనః పుంసి పంశే స్యాత్

తేజనీ తృణపూలకే. ౭౨

తోదనం వ్యధనే తోత్రే

జీవనం—(న) ౧ వర్తనే = జీవనోపాయ
ము, ౨ జీవప్రాణము, ౩ ప్రాణధార
ణయోః = బ్రతుకుట, ౪ జలే = నీళ్లు.

జీవనీ } —(సీ) ౧ జీవంతీ = పాలకుర,
జీవనా } మేధయోః = మేధయనుగంధ

ద్రవ్యము

తపనః—(పు) ౧ అరుష్కరే = జీడిచెట్టు,
౨ భాస్కరే = సూర్యుడు, ౩ నిరయా
న్తరే = నరకభేదము.

తలునః—(పు) ౧ పవనే = వాయువు, ౨
యూని = యావనుడు, తలునీ (సీ) ౩
యువత్యాం = యశావనవంతురాలు.

తలినం—(త్రి) ౧ విరలే = విరళమైనది, ౨
స్తోకే = స్వల్పమైనది, ౩ స్వచ్ఛే = స్వచ్ఛ
మయినది.

తమోఘ్నః—(పు) ౧ సూర్య = సూర్యు
డు, ౨ వహ్ని = అగ్ని, ౩ ఇందు =
చంద్రుడు, ౪ బుద్ధ = బుద్ధుడు, ౫
శంకర = శంకరుడు, ౬ విష్ణుషు =
విష్ణువు.

త్యాగీ—(పు) ౧ దాతరి = దాత, ౨ శూ
రే = శూరుడు.

తేవనం—(న) ౧ కేలికాననే = ఉద్యాన
వనము, ౨ క్రీడాయాం = ఆట.

తేమనం—(న) ౧ ఆర్ద్ధిగ్రకరణే = తడుపుట,
౨ వ్యంజనే = మజ్జిగపులుసు.

తేజనః—(పు) ౧ పంశే = వెదురు.

తేజనీ—(సీ) ౧ తృణపూలకే = గడ్డిమోపు.

తోదనం—(న) ౧ వ్యధనే = పీడించుట, ౨
తోత్రే = అంకుశము.

దంశనం దంశవర్తణోః,

దర్శనం నయనస్వప్నబుద్ధిధర్మో
పలభిషు. ౨౩. శాస్త్రదర్పణ
యోశాఘ

ధ దమనః పుష్పవీరయోః,

దశనశ్శిఖరే డంతే కవచే తు
నపుంసకమ్. ౨౪
దహనశ్చిత్రకే భల్లాతకే
గ్నో దుష్టచేష్టితే,

దృశానం జ్యోతిషి క్షీబం
పుంలింగస్వాస్విరోచనే.
దేవనం వ్యవహారే స్యాజ్జగీ
పాక్రీడయోరపి, దేవనో
౨క్షేషు పుంసీ స్యాత్

ధ్వజీ తు పృథివీధరే. ౨౬. రథ
బ్రాహ్మణయోశాఘి ధుజం
గమతురంగయోః,

ధన్వీ ధనుర్ధరే ౨౭ పి స్యాదన్తునే
కకుభద్రమే. ౨౮

ధన్వా తు మరుదేశే నాక్ష్మి బం
చాపే ఫలే ౨౯ చ

దంశనం—(న) ౧ దంశ=కొలుకుట, ౨
వర్తణోః=కవచము.

దర్శనం—(న) ౧ నయన = నేత్రము, ౨
స్వప్న=స్వప్నము, ౩ బుద్ధి = జ్ఞానము,
౪ ధర్మ = ధర్మము, ౫ ఉపలభిషు =
కనిపించుట, ౬ శాస్త్ర=శాస్త్రము, ౭
దర్పణయోః=అద్దము.

దమనః—(పు) ౧ పుష్ప = దవనము, ౨
వీరయోః=వీరుడు.

దశనః—(పు) ౧ శిఖరే=శిఖరము, ౨ దం
తే=దంతము, ౩ కవచే=కవచము. (న).

దహనః—(పు) ౧ చిత్రకే=చిత్రమూలము
౨ భల్లాతకే=నల్లజిడి, ౩ అగ్నో =
అగ్ని, ౪ దుష్టచేష్టితే = దుర్వ్య
పారము.

దృశానం—(న) ౧ జ్యోతిషి=కాంతి, ౨
విరోచనే=సూర్యుడు. (పు)

దేవనం—(న) ౧ వ్యవహారే = వ్యవహా
రము, ౨ జిగిపా=జయేచ్ఛ, ౩ క్రీడ
యోః = ఆట, (పు) ౪ అక్షేషు =
పాచికలు.

ధ్వజీ—(పు) ౧ పృథివీధరే=పర్వతము, ౨
రథ=రథము, ౩ బ్రాహ్మణయోః=బ్రాహ్మ
ణుడు, ౪ ధుజంగమ = పాము, ౫
తురంగయోః=గుఱ్ఱము.

ధన్వీ—(పు) ౧ ధనుర్ధరే=విలుకాడు, ౨
అన్తునే=అన్తునుడు, ౩ కకుభద్రమే =
మద్దిచెట్టు.

ధన్వా—(పు) ౧ మరుదేశే=నిర్జలభూమి,
౨ చాపే=విల్లు, ఫలే. =ప్రదేశము

ధమనో నానలే భస్మాద్ధూపక
కూరయోత్రిషు. ౭౮

ధమనీ తు శిరాహట్టవిలాసి
న్యోశ్చ యోషితి,
ధావనం గమనే శుద్ధౌ పృ
శ్చిపర్ణ్యాం తు ధావనీ. ౭౯

ధామ దేహే గృహే రశ్మౌ
స్థానే జన్మప్రభావయోః,

నందనం వాసవోద్యానే

నందనో హర్షకే సుతే. ౮౦

నంది హరప్రతిహారే గర్ద
భాండే వటద్రుమే,

నందిస్యమాయాం గంగా
యాం ననాందృధేనుభేద
యోః. ౮౧

నలిసీ పద్మినీవ్యోమనిమ్నగా
కమలాకరే. నపుంసకం నీలి
కాయాం న పుంసీ సరసీ
రుహే. ౮౨

నిదానం కారణే వత్సదా
మాదికారణక్షయే,

ధమనః—(పు) ౧ అనలే=అన్ని, ౨ భస్మా
ద్ధూపక = కొలిమితి త్రి సూదువాడు,
౩ కూరయోః=కూర్తుడు. (త్రి)

ధమనీ—(సీ) ౧ శిరా = నాడి, ౨ హట్ట
విలాసిన్యోః=గంధద్రవ్యము.

ధావనం—(న) ౧ గమనే=గమనము, ౨
శుద్ధౌ = పరిశుద్ధి, ధావనీ (సీ). ౩
పృశ్చిపర్ణ్యాం=కోలపొన్న చెట్టు.

ధామ—(న) ౧ దేహే = శరీరము, ౨
గృహే=ఇల్లు, ౩ రశ్మౌ=కిరణము, ౪
స్థానే=స్థానము, ౫ జన్మ = పుట్టుక, ౬
ప్రభావయోః=ప్రభావము.

నందనం—(న) ౧ వాసవోద్యానే=నందన
వనము.

నందనః—(పు) ౧ హర్షకే = సంతోషము
కలవాడు, ౨ సుతే=పుత్రుడు.

నంది—(పు) ౧ హరప్రతిహారే = నంది
కేశ్వరుడు, ౨ గర్దభాండే = కలజువ్వి
చెట్టు, వటద్రుమే=మట్టిచెట్టు.

నందినీ—(సీ) ౧ ఉమాయాం=పార్వతి,
౨ గంగాయాం=గంగానది, ౩ ననాం
దృ=తోడికోడలు, ౪ ధేనుభేదయోః
నందినీధేనువు.

నలిసీ—(సీ) ౧ పద్మినీ = తామరతీగె, ౨
వ్యోమనిమ్నగా=గంగానది, ౩ కమ
లాకరే=సరస్సు, ౪ నీలికాయాం=నీలి
చెట్టు, (న) ౫ సరసీరుహే=పద్మము. (స్మ).

నిదానం—(న) ౧ కారణే=ఆదికారణము,
వత్సదామాది=దూడలపలుపు, ౩ కార
ణక్షయే=హేతునాశము,

నిధనం స్వాత్కులే నాశే	నిధనం—(న) ౧ కులే = వంశము, ౨ నాశే=మరణము.
ప్రధనం దారణే రణే. ౮౩	ప్రధనం—(న) ౧ దారణే = బ్రద్ధలు చేయుట, ౨ రణే=యుద్ధము.
పవనం కుంభకారస్య పాక స్థానే నపుంసకమ్, నిష్పావ మారుతోః పుంసి	పవనం—(న) ౧ కుంభకారస్యపాక స్థానే = కుమ్మరివానివంటయిల్లు, ౨ నిష్పావ=తూర్పెత్తుట, ౩ మారుతోః= వాయువు.
ప్రజ్ఞానం బుద్ధిచిహ్నయోః.	ప్రజ్ఞానం—(న) ౧ బుద్ధి = జ్ఞానము, ౨ చిహ్నయోః=గుర్తు.
ప్రథానం స్వాన్వహమాత్రే ప్రకృతౌ పరమాత్మని, ప్రజ్ఞా యామపి చ క్షీబమేకత్వే తూత్తమే సదా. ౮౪	ప్రథానం—(న) ౧ మహామాత్రే = ప్రథానమంత్రీ, ౨ ప్రకృతౌ = ప్రకృతి, ౩ పరమాత్మని=పరమాత్మ, ౪ ప్రజ్ఞాయాం = బుద్ధి, ౫ ఏకత్వే = ముఖ్యమయినది, ౬ ఉత్తమే=ప్రశస్త మైనది.
పద్వినీ పద్వసంఘాతే స్త్రీవి శేషే సరోరుహే,	పద్వినీ—(స్త్రీ) ౧ పద్వసంఘాతే=పద్వసమూ హము, ౨ స్త్రీవిశేషే=పద్వినీజాతిస్త్రీ, ౩ సరోరుహే=పద్మము.
ప్రసన్నా స్త్రీ సురాయాం స్వాస్థ్యస్వచ్ఛ సుతుష్టయో శ్రీఘ. ౮౬	ప్రసన్నా—(స్త్రీ) ౧ సురాయాం = కల్లు, (త్రి) ౨ స్వచ్ఛ = నిర్మలమైనది, ౩ సుతుష్టయోః=సంతోషమునుబొందిన వాడు.
ప్రసూనో వాచ్యవజ్ఞాతే బంతు ఫలపుష్పయోః,	ప్రసూనః—(త్రి) ౧ జాతే = పుట్టిన వాడు, ౨ ఫల = ఫలము, ౩ పుష్ప యోః=పుష్పము. (న)
పత్రీ శ్యేనే పత్రరథే కాండ ద్రురథికాద్రిఘ ౮౭	పత్రీ—(పు) ౧ శ్యేనే = డేగ, ౨ పత్ర రథే=పక్షి, ౩ కాండ = బాణము, ౪ ద్రు=వృక్షము, ౫ రథిక = రథికుడు, ౬ అద్రిఘ=వర్షతము.

పర్వక్షిబం మహే గ్రంథా
ప్రస్తావే లక్షణాంతరే దర్శ
ప్రతిపదోస్సంధౌ విషువ
త్ప్రభృతిష్వపి. ౮౮

పక్ష్య సూత్రాదిసూక్ష్మాంశే
కింజల్కే నేత్రలోమని,

పాతీనో మి నభేదే స్వాత్పా
తకే గుగ్గులద్రుమే. ౮౯

పావనం తు జలే కృచ్ఛే నా
వ్యాసే పావకే త్రిషు,

పాచనం దశమూల్యాదౌ
ప్రాయశ్చిత్తే చ నానలే.
౯౦. వాచ్యవత్పాచయితరి
హరితక్యాం తు యోషితి,

పాశీ వ్యాధే చ వరుణే

పిశునం కుంకుమేస్తృతం. ౯౧
కపివక్త్రే చ కాకే నా సూచ
కక్రూరయో త్రిషు, స్పృక్తా
యాం పిశునా స్త్రీ స్వాత్

పర్వ—(న) ౧ మహే = ఉత్సవము, ౨
గ్రంథా = గనుపు, ౩ ప్రస్తావే = సమ
యము, ౪ లక్షణాంతరే = గురుతు
లలో నొకటి, ౫ దర్శప్రతిపదో
స్సంధౌ = అమావాస్యపాడ్యమిల
సంధి, ౬ విషువత్ప్రభృతిషు = సంక్రమ
ణాదిపుణ్యకాలములు.

పక్ష్య—(పు) ౧ సూత్రాదిసూక్ష్మాంశే =
దారముయొక్క తునక, ౨ కింజల్కే =
కేసరము, ౩ నేత్రలోమని = తెప్పపై
వెండ్రుకలు.

పాతీనః—(పు) ౧ మి నభేదే = వేయి
కోటలచేప, ౨ పాతకే = ఉపాధ్యా
యుడు, ౩ గుగ్గులద్రుమే = గుగ్గిలపు
చెట్టు.

పావనం—(న) ౧ జలే = ఉదకము, ౨
కృచ్ఛే = ప్రాయశ్చిత్తము, ౩ వ్యాసే =
వ్యాసమహర్షి, (పు) ౪ పావకే = అగ్ని.
(త్రి)

పాచనం—(న) ౧ దశమూల్యాదౌ =
వంటచేయువాడు, ౨ ప్రాయశ్చిత్తే =
ప్రాయశ్చిత్తము, ౩ అనలే = అగ్ని, (పు)
౪ పాచయితరి = వండించువాడు, (త్రి)
౫ హరితక్యాం = కరక చెట్టు. (స్తీ)

పాశీ—(పు) ౧ వ్యాధే = ఎటుకువాడు,
౨ వరుణే = వరుణుడు.

పిశునం—(న) ౧ కుంకుమే = కుంకుమ,
౨ కపివక్త్రే = కోతిముఖము, ౩ కాకే =
కాకి, (పు) ౪ సూచక = కొండె
ఘులు చెప్పవాడు, ౫ క్రూరయోః =

పీతనం పీతదారుణి. ౯౨. కుం కుమే హరితాలే చ పుమా నామూతకే మతః,	దుష్టుడు, (త్రి) ౬ పృక్కాయాం = స్ఫుక్కయనుగంధద్రవ్యము, పిశునా. పీతనం—(న) ౧ పీతదారుణి=దేవదారు చెట్టు, ౨ కుంకుమే = కుంకుమము, ౩ హరితాలే=హరిదళము, ౪ ఆమ్రా తకే=అంబాళపుచెట్టు. (పు)
పూతనా తు హరితక్యాం దానవీరోగభేదయోః. ౯౩	పూతనా—(సీ) ౧ హరితక్యాం = కరక చెట్టు, ౨ దానవీ = పూతనయను రాక్షసి, ౩ రోగభేదయోః = శిశు వ్యాధివిశేషము.
పుతనా తు శ్రీయాం సేనా మాత్ర సేనావిశేషయోః,	పుతనా—(సీ) ౧ సేనామాత్ర = సేన, ౨ సేనావిశేషయోః = సేనలలో నొక కొలది.
ప్రేమా నా వాసవే వాతే ప్రేమాస్త్రీ స్నేహనర్తణోః.	ప్రేమా—(పు) ౧ వాసవే=ఇంద్రుడు, ౨ వాతే = వాయువు ప్రేమా, (షు) ౩ స్నేహ=స్నేహము, ౪ నర్తణోః = పరిహాసము.
ఫలిన్యగ్నిశిఖాయాం చ ఫ ల్యాం స్త్రీ ఫలినే త్రిషు,	ఫలినీ—(సీ) ౧ అగ్నిశిఖాయాం = తరి గొట్టుచెట్టు, ౨ ఫల్యాం = ప్రేంకణపు చెట్టు, ౩ ఫలినే = ఫలములుగల చెట్టు.
ఫాల్గునస్తు గుడాకేశే నదీ జార్జనభూరుహే. ౯౪. తప స్యసంజ్ఞమానే తత్పూర్ణి మాయాం తు ఫాల్గునీ,	ఫాల్గునః—(పు) ౧ గుడాకేశే = అర్జు నుడు, ౨ నదీజ = వృక్షవిశేషము, ౩ అర్జునభూరుహే = ఏలుమద్ది చెట్టు, ౪ తపస్యసంజ్ఞమానే = ఫాల్గునమాసము, ౫ తత్పూర్ణిమాయాం = ఫాల్గున పౌర్ణమి, ఫాల్గునీ.
బ్రహ్మ తత్పతపావేదే న ద్వ యోః పుంసి వేదసే. ౯౬. ఋత్విగ్యోగభిదోర్విప్రే	బ్రహ్మ—(న) ౧ తత్ప = తత్త్వము, ౨ తపః=తపస్సు, ౩ వేదే = వేదము, ౪ వేదసి = బ్రహ్మదేవుడు, (పు) ౫

బంధనం వధబంధయోః,

వందనీ నతిజీవాతువటీయా
చనకర్తసు. F2

వాహినీ స్యాత్తరంగిణ్యాం
సేనానైస్యప్రభేదయోః,

వాణినీ నర్తకీమత్తావిదగ్ధవని
తాసు చ. F3

బుధానస్తు గురౌ విశ్లే

బోధనం గంధదీపనే,

బోధినీ బోధపిప్పల్యోః,

భస్తస్యాత్కాంచనేభూతా.

భండనం కవచే యుద్ధే ఖలీ
కారేఽపి న ద్వయోః,

భట్టినీ ద్విజభార్యాయాం నా
ట్యోక్త్యాం రాజయోషితి.

బుత్విక్ = యజ్ఞము చేయుచువాడు
౬ యోగభిదోః = బ్రహ్మనామయో
గము, ౭ విప్రే = బ్రాహ్మణుడు.

బంధనం—(న) ౧ వధ = చంపుట, ౨
బంధయోః = బంధించుట.

వందనీ—(నీ) ౧ నతి = నమస్కారము,
౨ జీవాతు = బ్రతికించెడుమందు, ౩
వటీ = మట్టి చెట్టు, ౪ యాచనకర్తసు =
యాచించువని.

వాహినీ—(నీ) ౧ తరంగిణ్యాం = నది,
౨ సేనా = సేన, ౩ సైస్యప్రభేదయోః
= సేనావిశేషము.

వాణినీ—(నీ) ౧ నర్తకీ = నాట్యముచేయు
నది, ౨ మత్తా = మదించినది, ౩ విదగ్ధ
వనితాసు = నేర్పరురాలు.

బుధానః—(పు) ౧ గురౌ = బృహస్పతి,
౨ విశ్లే = పండితుడు.

బోధనం—(న) ౧ గంధదీపనే = పరిమళ
ద్రవ్యము.

బోధినీ—(నీ) ౧ బోధ = తెలియుట, ౨
పిప్పల్యోః = పిప్పలితీగె.

భస్త—(న) ౧ కాంచనే = బంగారము,
౨ భూతా = భస్తము.

భండనం—(న) ౧ కవచే = కవచము, ౨
యుద్ధే = యుద్ధము, ౩ ఖలీకారే =
అపకారము.

భట్టినీ—(నీ) ౧ ద్విజభార్యాయాం =
బ్రాహ్మణునిభార్య, ౨ నాట్యోక్త్యాం
రాజయోషితి = (పట్టపు దేవికాని) రాజ

భవనం స్యాద్ధృపా భావే	భవనం—(న) ౧ గృహే = ఇల్లు, ౨ భావే=పుట్టుక.
భాజనం యోగ్యపాత్రయోః,	భాజనం—(న) ౧ యోగ్య = యోగ్యమైనది, ౨ పాత్రయోః = పాత్రము.
భావనా తు న నా ధ్యానే పర్యాలోచేఽధివాసనే.	భావనా—(స్మ) ౧ ధ్యానే=ధ్యానము, ౨ పర్యాలోచే=ఆలోచన, ౩ అధివాసనే=వాసనకట్టుట.
భవనం విష్టవేఽపి స్యాత్సలి లే గగనే జలే,	భవనం—(న) ౧ విష్టవే = లోకము, ౨ సలిలే=ఉదకము. ౩ గగనే=ఆకాశము ౪ జలే=నీరు.
భోగీ భుజంగమేఽపిస్యాద్ధృ మపాత్రే నృపే పుమాన్.	భోగీ—(పు) ౧ భుజంగమే=సర్పము, ౨ గ్రామపాత్రే = కరణము, ౩ నృపే = రాజు.
విహాయ మహిషీమన్యరాజ యోషితి భోగినీ,	భోగినీ—(స్తీ) ౧ మహిషీంవిహాయాన్యరాజయోషితే=పట్టపురాణితక్కుయితర రాజభార్యలు.
మదనః స్తరచసంతద్రుభిద్ధౌ స్తూరసిక్థకే. ౧౧౩	మదనః—(పు) ౧ స్తర = మన్మథుడు, ౨ వసంత=వసంతుడు, ౩ ద్రుభిద్=మంగచెట్టు, ౪ దూస్తూర=ఉష్ణేత్తచెట్టు, ౫ సిక్థకే=మైనము.
మలనః పటవానే నా కర్దమే తు నపుంసకమ్,	మలనః—(పు) ౧ పటవాన్=బుక్క, ౨ కర్దమే=బురుద. (న)
మలినం దూషితే కృష్ణే ఋతు మత్యాం యోషితి. ౧౦౪	మలినం—(న) ౧ దూషితే = చెడిపోయినది, ౨ కృష్ణే = నల్లనిది, ౩ ఋతుమత్యాం = ముట్టయినయాడుది. (స్తీ).
మండనం భూషణే క్లిబం స్యాత్రిష్వలంకరిష్ణుని,	మండనం—(న) ౧ భూషణే = అలంకారము, ౨ అలంకరిష్ణుని = అలంకరింపబడునది. (త్రి).

మార్జనం న పుమాన్తార్షా పు సీ స్యాల్లోక్ర శాఖని. ౧౦౫	మార్జనం—(స్మ) ౧ మాన్తార్షా = సప్తమా నముచేయుట, ౨ లోక్ర శాఖని = లోద్ధుగచెట్టు.
మాలినీ మాతృకాపృత్తిభి దోర్తాలికయోషితి, గౌరీ చంపానగర్యోశ్చ మందా కిన్యాం నదీభిది. ౧౦౬	మాలినీ—(సీ) ౧ మాతృకా = సప్తమా తృకలోనొకతె, ౨ పృత్తిభిదోః = మాలినీవృత్తము, ౩ మాలికయోషితి = పూలహారములనుగట్టువానిభార్య, ౪ గౌరీ=పార్వతీ దేవి, ౫ చంపానగర్యోః = చంపాపట్టణము, ౬ మందాకిన్యాం = గంగానది, ౭ నదీభిది=నదీవిశేషము.
మానినీ తు త్రియాం ఫ ల్యాం మానీ మానవతి త్రిషు,	మానినీ—(సీ) ౧ ఫల్యాం = ప్రేంకణపు చెట్టు. మానీ—(త్రి) ౧ మానవతి = మాన వంతుడు.
మిధునం న ద్వయో రాశి భేదే స్త్రీపుంసయుగ్మకే.	మిధునం—(న) ౧ ద్వయోః = ఇద్దఱు, ౨ రాశిభేదే = మిధునరాశి, ౩ స్త్రీపుం యుగ్మకే = స్త్రీపురుషులజంట,
ముండనం పవనే త్రాణే	ముండనం—(న) ౧ పవనే = తొరము, ౨ త్రాణే = రక్షించుట.
మోహనం మూత్ర శిశ్న యోః,	మోహనం—(న) ౧ మూత్ర = మూత్రము, ౨ శిశ్నయోః = శిశ్నము.
మైథునం సుర తేఽపి స్యాత్పుం గతేఽపి నపుంసకం. ౧౦౮	మైథునం—(న) ౧ సుర తే = సురతము, ౨ సంగతే = కలుసుకొనుట
యమనం బంధనే చోపరతౌ క్లిబం యమే పుమాన్,	యమనం—(న) ౧ బంధనే = కట్టుట, ౨ ఉపరతౌ = విరమించుట, ౩ యమే = ఇంద్రియనిగ్రహము. (పు)
యవనో దేశభేదే నా వేగి వేగాధికాశ్వయోః. ౧౦౯	యవనః—(పు) ౧ దేశభేదే = యవనదేశ ము, ౨ వేగి = వేగముకలవాడు, ౩ వేగాధికాశ్వయోః = గొప్పవేగముగల గుట్టము.

యవన్యోపధిభేదే స్త్రీ వా
చ్యవద్వేగిని స్త్రుతా,

యాపనం వర్తనే కాలక్షేపే
నిరసనేఽపి చ. ౧౧౦

యువా స్యాత్తరుణే శ్రేష్ఠీ
నిసర్గబలశాలిన,

యుంజానస్సారథౌ విప్రే

యోజనం పరమాత్మని. ౧౧౧
చతుశ్రోశ్యాం చ యోగే

థ రసనం స్వదనే ధ్వనౌ, జ
హ్వాయాం తు నపుంసి
స్వాద్రాస్నాయాం రసనా
శ్రీయాం. ౧౧౨

రంజనో రాగజనకే రంజనం
రక్తచందనే, శుండారోచని
కానీలీమంజిష్ఠాసు చరంజనీ.

రజనీ నీలినీరా త్రిహరిద్రాజతు
కాసు చ,

రాధనం సాధనే ప్రాప్తౌ రా
ధనా భాషణే శ్రీయాం.

యవనీ—(నీ) ౧ ఓపధిభేదే = ఓమయను
నోపధి, ౨ వేగిని=వేగముగలవాడు.

(త్రి).

యాపనం—(న) ౧ వర్తనే=నడవడిక, ౨
కాలక్షేపే=కాలయాపనము, ౩ నిరస
నే=నిరసించుట.

యువా—(పు) ౧ తరుణే=యౌవనుడు,
౨ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుడు, ౩ నిసర్గబలశాలిని
=స్వభావముగా బలముకలవాడు.

యుంజానః—(పు) ౧ సారథౌ=సారథి, ౨
విప్రే=బ్రాహ్మణుడు.

యోజనం—(న) ౧ పరమాత్మని = పర
మాత్మ, ౨ చతుశ్రోశ్యాం = ఆమడ,
౩ యోగే=యోగము.

రసనం—(న) ౧ స్వదనే = తినుట, ౨
ధ్వనౌ = ధ్వని, ౩ జహ్వాయాం =
నాలుక, (స్మ) ర రాస్నాయా=దుంప
రాష్ట్రము. (నీ).

రంజనః—(పు) ౧ రాగజనకే = అనురాగ
మును పుట్టించువాడు, (న) ౨ రక్త
చందనే=రక్తచందనము, రంజనీ. (నీ).
౩ శుండా = కల్లు, ర రోచనికా =
గోరోచనము, ౪ నీలీ = నీలిచెట్టు, ౫
మంజిష్ఠాసు=మంజిష్ఠతీగె.

రజనీ—(నీ) ౧ నీలినీ = నీలిచెట్టు, ౨ రా
త్రి=రాత్రి, ౩ హరిద్రా = పసుపు, ర
జతుకాసు=లక్క.

రాధనం—(న) ౧ సాధనే = సాధించుట,
౨ ప్రాప్తౌ=పొందుట, (నీ). ౩ భాషణే=
మాట్లాడుట.

రాజా ప్రభౌ చ నృపతా ఊ
త్రియే రజనీపతా, యతే
శక్తే చ పుంసి స్యాత్

రాగీ రక్తేఽపి కాముకే.

రేచనీ త్రివృతాదంతోఽ

రోచనీ కర్కశే త్రియాం,

రోచనా రక్తకల్పారే గోపిత్త
వరయోషితోః ౧౧౬

రోచనః కూటశాల్మల్యాం
పుంసి స్యాద్ద్రోచకే త్రిమ,

రోదనం క్రందనేఽస్త్రేఽపిదు
రాలభౌషధౌ త్రియాం.

రోహి రోహితకేఽశ్వత్థవట
పాదపయోః పుమాః,

లంఘనం తూపవానేస్యాచ్చం
క్రమే స్థవనేఽపి చ ౧౧౮

లలనా కామినీ నారీభేద జి
హ్వసు యోషితి,

రాజా—(పు) ౧ ప్రభౌ = ప్రభువు, ౨
నృపతా = రాజు, ౩ ఊత్రియే = ఊత్రి
యుడు, ౪ రజనీపతా = చంద్రుడు,
౫ యతే = యతుడు, ౬ శక్తే =
ఇంద్రుడు.

రాగీ—(పు) ౧ రక్తే = ఎఱ్ఱనిది, ౨ కాము
కే = కామముకలవాడు.

రేచనీ—(సీ) ౧ త్రివృతా = తెల్ల తెగడ,
౨ దంతోః = దంతి చెట్టు.

రోచనీ—(సీ) ౧ కర్కశే = కంపిల్లమును
వృక్షము.

రోచనా—(సీ) ౧ రక్తకల్పారే = ఎఱ్ఱ
కలువ, ౨ ౨ గోపిత్త = గోరోచనము,
౩ వరయోషితోః = ఉత్తమస్త్రీ

రోచనః—(పు) ౧ కూటశాల్మల్యాం =
పిన్న బూరుగచెట్టు, ౨ రోచకే = రుచి
కలుగఁజేయునది. (త్రి).

రోదనం—(న) ౧ క్రందనే = ఏడ్పుట, ౨
అస్త్రే = కన్నీరు, (సీ) రోదనీ ౩ దురాల
భౌషధౌ = తీఁటకనింద చెట్టు.

రోహి—(పు) ౧ రోహితకే = ములు
మోదుగు చెట్టు, ౨ అశ్వత్థ = రావి
చెట్టు, ౩ వటపాదపయోః = మఱి
చెట్టు.

లంఘనం—(న) ౧ ఉపవానే = లంఘనము,
౨ చంక్రమే = ఆక్రమించుట, ౩
స్థవనే = ఎగురుట.

లలనా—(సీ) ౧ కామినీ = ఆడుది, ౨
నారీభేద = విలాసయుక్తమైనస్త్రీ, ౩
జిహ్వసు = నాలుక.

లక్ష్య చిహ్నే ప్రధానే చ	లక్ష్య—(న) ౧ చిహ్నే = గురుతు, ౨ ప్రధానే=ప్రధానము.
లాంఛనం నామచిహ్నయోః.	లాంఛనం—(న) ౧ నామ = పేరు, ౨ చిహ్నయోః=గురుతు.
లేఖనం ఛర్దనే భూర్జే లిపి న్యాయే	లేఖనం—(న) ౧ ఛర్దనే = వాంతి, ౨ భూర్జే=భూర్జవృక్షము, ౩ లిపిన్యాయే=వ్రాయుట.
ధవర్జనం, హింసాత్యాగయో	ధవర్జనం—(న) ౧ హింసా = హింస, ౨ త్యాగయోః=దానము.
ర్వపనం బీజాధానే చ ముం డనే.	వపనం—(న) ౧ బీజాధానే = విత్తులు చల్లుట, ౨ ముండనే=తొరము.
వసనం ఛాదనే వస్త్రే	వసనం—(న) ౧ ఛాదనే = కప్పట, ౨ వస్త్రే=వస్త్రము.
వమనం ఛర్దనేర్దనే,	వమనం—(న) ౧ ఛర్దనే = వాంతి, ౨ అర్దనే=యాచన.
వర్ధనం వృద్ధిపర్ధిష్టాఞ్చేదే ఘట్యాం తు వర్ధనీ.	వర్ధనం—(న) ౧ వృద్ధి = వృద్ధిబొందుట, ౨ వర్ధిష్టా=వృద్ధిపొందుస్వభావముకలది, ౩ ఞ్చేదే = ఛేదించుట, వర్ధనీ (సీ) ర ఘట్యాం=కలశము.
వ్యంజనం తేమనే చిహ్నే శ్చశ్రుణ్యపయవేహని,	వ్యంజనం—(న) ౧ తేమనే = మజ్జిగ ఫులును, ౨ చిహ్నే = గురుతు, ౩ శ్చశ్రుణి = మిసము, ౪ అవయవే = అవయము, ౫ అహని=పగలు.
వ్యసనం త్వశుభే సక్తా పానస్త్రీమృగయాదిషు. ౨౨. దై వానిష్టఫలే పాపే విపత్తౌ నిష్ఫలోద్యమే,	వ్యసనం—(న) ౧ అశుభే=అమంగళము, ౨ సక్తా = ఆసక్తి, ౩ పానస్త్రీమృగయాదిషు = పానము, స్త్రీ, వేటమొదలగు సప్తవ్యసములు, ౪ దైవానిష్టఫలే = దైవమువలని యనిష్టఫలము, ౫ విపత్తౌ=ఆపద, ౬ పాపే=పాపము, ౭ నిష్ఫలోద్యమే=నిష్ఫలయత్నము.

వర్తనో వామనే క్లిబం వృత్తా
స్త్రీ ప్రేషణాధ్వనోః. ౨౩.
న పుంసీ తులనాలాయాం
తర్కుపిండే చ జీవనే,
వర్తిషౌ త్రిషు

వజ్రీ తు బుద్ధే దేవాధిపే
పుమాన్. ౨౪

వచక్సుస్తు పుమాన్విప్రే వావ
దూకేభిధేయవత్,

వర్ణీ స్యాల్లేఖకే చిత్రకరేఽపి
బ్రహ్మచారిణి. ౨౫

వర్ష దేహప్రమాణాతిసుంద
రాకృతిషు స్పృతమ్,

వర్ష నేత్రఛదే మార్గే

వాజీ వాణాశ్వపక్షిషు. ౨౬

వామనో నీచే ఖర్వే చ
త్రిషు పుంసి తు దిగ్గజే, హ
రావంకోశవృక్షేఽ

వర్తనః—(పు) ౧ వామనే=పొట్టివాడు
౨ వృత్తా = వ్యాపారము, (న) ౩
ప్రేషణ=పంపించుట, ౪ అధ్వనోః =
త్రోవ,(సీ)గీ తులనాలాయాం=ప్రతి
కాడ, ౬ తర్కుపిండే = కదురుబిళ్ళ,
(స్మ) ౭ జీవనే=బ్రదుకు, ౮ వర్తిషౌ=
వర్తించువాడు. (త్రి)

వజ్రీ—(పు) ౧ బుద్ధే = బుద్ధుడు, ౨
దేవాధిపే=ఇంద్రుడు

వచక్సుః—(పు) ౧ విప్రే=బ్రాహ్మణుడు,
౨ వావదూకే = బాగుగామాట్లాడు
వాడు. (త్రి)

వర్ణీ—(పు) ౧ లేఖకే = వ్రాయువాడు,
౨ చిత్రకరే=చిత్రకారుడు, ౩ బ్రహ్మ
చారిణి=బ్రహ్మచారి.

వర్ష—(న) ౧ దేహ = శరీరము, ౨
ప్రమాణ=ప్రమాణము, ౩ అతిసుం
దరాకృతిషు = మిక్కిలి సుందరమైన
ఆకారము.

వర్ష—(న) ౧ నేత్రఛదే = తెప్ప, ౨
మార్గే=మార్గము.

వాజీ—(పు) ౧ వాణ = బాణము,
౨ అశ్వ = గుఱ్ఱము, ౩ పక్షిషు =
పక్షి.

వామనః—(పు) ౧ నీచే = నిందుడు,
౨ ఖర్వే = పొట్టివాడు, ౩ దిగ్గజే =
దక్షిణదిక్కునందుండు వీనుఁగు, (పు)
౪ హరా=విష్ణువు, ౫ అంకోశవృక్షే=
ఊడుగుచెట్టు.

<p>థ వాసనం ధూపనేపి చ. ౨౭. వారిథాన్యాం చ వస్త్రే చ ప్రత్యాశాజ్ఞానయోః శ్రీయాం,</p>	<p>వాసనం—(న) ౧ ధూపనే=సుగంధవస్తువులచే ధూపమువేయుట, ౨ వారిథాన్యాం=గరిగెడిత, (సీ) ౩ వస్త్రే=వస్త్రము, ౪ ప్రత్యాశా=ఆశ, ౫ జ్ఞానయోః=తెలివి.</p>
<p>వాగ్మీ పటా సురాచార్యే</p>	<p>వాగ్మీ—(పు) ౧ పటా = వాచాలుడు, ౨ సురాచార్యే=బృహస్పతి.</p>
<p>విజ్ఞానం జ్ఞానకర్తణోః. ౨౮</p>	<p>విజ్ఞానం—(న) ౧ జ్ఞాన = జ్ఞానము, ౨ కర్తణోః=క్రియ.</p>
<p>వితున్నం సునిషణ్ణే చ శైవాలే చ నపుంసకం,</p>	<p>వితున్నం—(న) ౧ సునిషణ్ణే = నీరుచెంచలి, ౨ శైవాలే=నాచు.</p>
<p>విమానం వ్యోమయానే చ సార్వభౌమగృహేపి చ. ౨౯. ఘోటకేయానమాత్రే చ పున్నపుంసకయోర్వతం,</p>	<p>విమానం—(పు) ౧ వ్యోమయానే = విమానము, ౨ సార్వభౌమగృహే = రాజగృహము, ౩ ఘోటకే=గుట్టము, ౪ యానమాత్రే = యానసామాన్యము.</p>
<p>వితానో యజ్ఞ ఉల్లోచే విస్తారే పున్నపుంసకమ్. ౩౦. క్షీబం వృత్తవిశేషే స్యాత్రిలింగో మత్తతుచ్ఛయోః,</p>	<p>వితానః—(పు) ౧ యజ్ఞే = యజ్ఞము, ౨ ఉల్లోచే=చాందినీ, ౩ విస్తారే=విపులమైనది, ౪ వృత్తవిశేషే=వృత్తవిశేషము, (న) ౫ మత్త=మదించినవాడు, ౬ తుచ్ఛయోః=నీచుడు. (త్రి)</p>
<p>విక్లిన్నో జరసా జీర్ణే శీర్ణే చాద్రే చ వాచ్యవత్. ౩౧</p>	<p>విక్లిన్నః—(పు) ౧ జరసాజీర్ణే = ముసలితనముచేత శిథిలమయినవాడు, ౨ శీర్ణే=చినిగినది, ౩ ఆద్రే = తడిసినది. (త్రి)</p>
<p>వివన్నం విపదాక్రాంతే త్రిషు పుంసీ భుజంగమే,</p>	<p>వివన్నం—(త్రి) ౧ విపదాక్రాంతే = ఆపదతోఁగూడినది, ౨ భుజంగమే = సర్పము. (పు)</p>
<p>విచ్ఛిన్నం చ సమాలభ్యే విభక్తేష్యభిధేయవత్. ౩౨</p>	<p>విచ్ఛిన్నం—(త్రి) ౧ సమాలభ్యే=పూయఁబడినది, ౨ విభక్తే=చ్ఛిల్పబడినది.</p>

విలగ్నం నశ్రియాం మధ్యే
త్రిషు స్వాల్లగ్నమాత్రకే,

విషఘ్నస్తు శిరీషే నా గుడూ
చీ త్రివృతోః శ్రియాం.

వృష్ణానం స్వాతంత్ర్యకృత్యే
విరోధాచరణేఽపి చ,

వృజినం కల్తమే క్లిబం కేశే
నా కుటిలే త్రిషు. 3౪

వృషా కర్ణే మహేంద్రే నా

వేదనా జ్ఞానదుఃఖయోః,

వేష్టనం కర్ణశమ్మల్యాము
ష్టిషే ముకుటే వృతౌ. 3౫

వ్యోమ వారిణి చాకాశే
భాస్కరస్వార్చనాశ్రయే,

శకునిః పుంసీ విహగే సాబలే
కరణాంతరే. 3౬

శయనం సురతే నిద్రాశయ్య
యోశ్చ శపుంసకం,

విలగ్నం—(పు) ౧ మధ్యే=నడుము, ౨
లగ్నమాత్రకే = తగులుకొనినవస్తువు.

(త్రి)

విషఘ్నః—(పు) ౧ శిరీషే = దిర్ఘానపు
చెట్టు, ౨ గుడూచీ = తిప్పతిగె, ౩
త్రివృతోః=తెల్ల తెగడ. (సీ)

వృష్ణానం—(న) ౧ స్వాతంత్ర్యకృత్యే=
స్వాతంత్ర్యముగాఁజేయుట, ౨ విరో
ధాచరణే = ప్రతికూలముచేయుట.

వృజినం—(న) ౧ కల్తమే=పాపము, ౨
కేశే=వెండ్రుకలు, (పు) ౩ కుటిలే =
కుటిలమయినది (త్రి)

వృషా—(పు) ౧ కర్ణే = కర్ణండు, ౨
మహేంద్రే=దేవేంద్రుడు.

వేదనా—(సి) ౧ జ్ఞాన=తెలివి, ౨ దుఃఖ
యోః=దుఃఖము.

వేష్టనం—(న) ౧ కర్ణశమ్మల్యాం =
చెవి, ౨ ఉష్టిషే = తలపాగ, ౩
ముకుటే=కిరీటము, ౪ వృతౌ=చుట్టు
బడినది.

వ్యోమ—(న) ౧ వారిణి=ఉదకము, ౨
ఆకాశే = ఆకాశము, ౩ భాస్కరస్య
అర్చనాశ్రయే = సూర్యార్చనకాథార
మగువస్తువు.

శకునిః—(పు) ౧ విహగే = పక్షి, ౨
సాబలే = శకుని, ౩ కరణాంతరే =
శకునికరణము.

శయనం—(న) ౧ సురతే=సురతము, ౨
నిద్రా = నిద్ర, ౩ శయ్యయోః =
పాసువు.

శమనం శాంతివధయోశ్శమ నశ్చార్థదైవతే 32	శమనం—(న) ౧ శాంతి=శాంతి, ౨ వధ యోః=చంపుట, (పు). 3 శ్చార్థదైవతే =యముడు.
శ్వసనం శ్వసితే పుంసి మా రుతే మదనద్రుమే,	శ్వసనం—(న) ౧ శ్వసితే = నిట్టూర్పు, ౨ మారుతే=వాయువు, 3 మదనద్రుమే =మ్రంగచెట్టు.
శకునస్తు పుమాన్పక్షిమాత్ర పక్షివిశేషయోః. 3౪. శుభ శంసినిమిత్తేచ శకునం స్యా న్నపుంసకం,	శకునః—(పు) ౧ పక్షిమాత్ర = పక్షి సామాన్యము, ౨ పక్షివిశేషయోః= పాలపిట్ట, (న) 3 శుభశంసినిమిత్తే = శకునము.
శంఖనీ శ్వేతవృందాయాం చోరపుష్పాం పథూభిధి.	శంఖనీ—(సీ) ౧ శ్వేతవృందాయాం=కట్ల తీగ, ౨ చోరపుష్పాం = కడిలచెట్టు, 3 పథూభిధి=శంఖనీజాతిస్త్రీ.
శంఖి హరౌ సముద్రే నా శంఖవత్సభిధేయవతే,	శంఖి—(పు) ౧ హరౌ=విష్ణువు, ౨ సము ద్రే=సముద్రము, 3 శంఖవతి=శంఖము గలవాడు. (త్రి).
శతఘ్నీ శస్త్రభేదే స్యాద్వృ శ్చికాల్యాం కరంజకే రం	శతఘ్నీ—(పు) ౧ శస్త్రభేదే = శస్త్రవిశే షము, ౨ వృశ్చికాల్యాం = తేలుమణి చెట్టు, 3 కరంజకే=కానుగుచెట్టు.
శాసనం రాజదత్తోర్వ్యం లేఖాజ్ఞాశాస్త్రశాస్త్రీషు,	శాసనం—(న) ౧ రాజదత్తోర్వ్యం=రా జుచే నిష్పదబడినసూచి, ౨ లేఖా= పత్రిక, 3 ఆజ్ఞా=అజ్ఞ, ౪ శాస్త్ర = శాస్త్రము, ౫ శాస్త్రీషు = శిక్షించుట.
శాఖి స్యాత్పాదపే వేదే తు రుష్కాఖ్యజనే పుమాన్.	శాఖి—(పు) ౧ పాదపే = వృక్షము, ౨ వేదే=వేదము, 3 తురుష్కాఖ్యజనే= తురుకలు.
శిఖీ వహ్న్నా బలీవద్దే శరే కేతుగ్రహే ద్రుమే, మ యూరే కుక్కుటే పుంసి శిఖావత్యవ్య లిజ్జకః. ౪౨	శిఖి—(పు) ౧ వహ్న్నా = అగ్ని, ౨ బలీ వద్దే=ఎద్దు, 3 శరే = బాణము, ౪ కేతుగ్రహే=కేతుగ్రహము, ౫ ద్రుమే = చెట్టు, ౬ మయూరే = నెమలి, ౭

	కుక్కు-లే=కోడి, ౮ శిఖావతి=శిఖగల వాడు. (త్రి).
శిల్పీ తు వాచ్యవత్కారా త్రియాం కోలదతాషధౌ, శృంగీ శృంగయుతే నాగే వృక్షపర్వతయోరపి. ౪౩	శిల్పీ—(త్రి) ౧ కారా=శిల్పి(నీ) ౨ కోల దతాషధౌ=ఒకానొకగంధద్రవ్యము. శృంగీ—(పు) ౧ శృంగయుతే=కొమ్ములు గలది, ౨ నాగే=గజము, ౩ వృక్ష = చెట్టు, ౪ పర్వతయోః=పర్వతము.
శ్లేష్మస్థీ మల్లికాయాం చ జ్యోతిష్త్వత్యాం చ యో షితి, శోభనో యోగభేదే నాసుం దరే వాచ్యలిజ్జకః. ౪౪	శ్లేష్మస్థీ—(నీ) ౧ మల్లికాయాం=మల్లె తీగ, ౨ జ్యోతిష్త్వత్యాం = మానెరు తీగ. శోభనః—(పు) ౧ యోగభేదే = శోభన మనుపంచాంగయోగము, ౨ సుంద రే=సుందరమైనవాడు. (త్రి).
సపనం త్వద్వరే స్నానే సో మనిర్దలనేఽపి చ,	సపనం—(న) ౧ అద్వరే = యజ్ఞము, ౨ స్నానే=స్నానము, ౩ సోమనిర్దలనే = సోమలతనుబిండుట.
స్తననం ధ్వనిమాత్రే ఘశబ్దే చ కుంతితే. ౪౫	స్తననం—(న) ౧ ధ్వనిమాత్రే = ధ్వని సామాన్యము, ౨ మేఘశబ్దే=ఉడుము, ౩ కుంతితే=మొక్కపోయినది.
సమానస్సత్సమైకేషు త్రిషు నా నాభిమారుతే,	సమానః—(త్రి) ౧ సత్=సత్పురుషుడు, సమ=సమానమైనది, ౩ ఏకేషు=ఒకటి యైనది, ౪ నాభిమారుతే=నాభిప్రదేశ మందుండువాయువు.
సంతానస్సంతతౌ గోత్రే స్యా దపత్యే సురద్రుమే. ౪౬	సంతానః—(పు) ౧ సంతతౌ = ఎడతెగ కుండుట, ౨ గోత్రే = వంశము, ౩ అపత్యే=బిడ్డ, ౪ సురద్రుమే = దేవ వృక్షము.
స్పర్శనో మారుతే పుంసి దా నే స్పర్శే నపుంసకం,	స్పర్శనః—(పు) ౧ మారుతే = వాయువు, ౨ దానే = దానము, ౩ స్పర్శే = స్పృశించుట. (నా).

సంస్థానమాకృతౌ మృతౌ సన్ని వేశే చతుష్పథే. ౪౨	సంస్థానం—(న) ౧ ఆకృతౌ=ఆకారము, ౨ మృతౌ=మృత్యువు, ౩ సన్ని వేశే ప్రదేశము, ౪ చతుష్పథే=నాలుగు తోవలుకలసినచోటు.
స్యందనం తు స్రుతౌ నీరే తినీశే నా రథేఽత్రియాం,	స్యందనం—(న) ౧ స్రుతౌ=ప్రవించుట ౨ నీరే=ఉదకము, ౩ తినీశే = నెమ్మి చెట్టు, (పు). రథే=రథము. (పు).
సజ్జనం తు భవేత్క్లిబ్బముప రక్షణఘట్టయోః. ౪౩. వా చ్యలింగం కులీనే స్యాత్క ల్పనాయాం తు యోషితి,	సజ్జనం—(న) ౧ ఉపరక్షణ=ఆవరణము, ౨ ఘట్టయోః=తీరము, ౩ కులీనే = మంచి కులమునందుఁ బుట్టిన వాడు, (త్రి) ౪ కల్పనాయాం = గజారోహ ణార్థమై వీనుఁగును శృంగారిండుట. (సీ).
సంధానం స్యాదభిషవేతథా సంఘటనేఽపి చ. ౪౪	సంధానం—(న) ౧ అభిషవే=స్నానము, ౨ సంఘటనే=కూర్పు.
సంపన్నం సాధితేఽపి స్యా త్సంపత్తిసహితేఽన్యవత్,	సంపన్నం—(న) ౧ సాధితే=సాధించబడి నది, ౨ సంపత్తిసహితే = సంపదకల వాడు, (త్రి).
సంధినీ వృషభాక్రాంతాకాల దుగ్ధోస్తయోః త్రియాం.	సంధినీ—(సీ) ౧ వృషభాక్రాంతా = ఎడమైనయావు, ౨ అకాలదుగ్ధోస్త యోః = అకాలమునఁ బిడుకనిచ్చెడి యావు.
సద్వ స్యాన్తందిరే నీరే	సద్వ—(న) ౧ మందిరే = గృహము, ౨ నీరే=ఉదకము.
సంవ్యాసం ఛాదనేఽంశుకే,	సంవ్యాసం—(న) ౧ ఛాదనే=కప్పట, ౨ అంశుకే=వస్త్రము.
సదనం మందిరే తోయే	సదనం—(న) ౧ మందిరే=గృహము, ౨ తోయే=ఉదకము.
స్వామీ ప్రభువిశాఖయోః.	స్వామీ—(పు) ౧ ప్రభు = ప్రభువు, ౨ విశాఖయోః=కుమారస్వామి.

సాదీ తురంగమాతంగ రథా
రోహేషు దృశ్యతే,

స్థాపనం రోపణే పుంసవనే పా
తాషధా శ్రీయామ్. ౫౨

సావనో యజ్ఞకర్తాంతే యజ
మానప్రచేతసోః,

సాధనం మృతసంస్కారే సై
న్యే సిద్ధాషధాగతా. ౫౩
నిర్వర్తనో పాయమేధే
దాపనేఽనుగమే ధనే,

సామ క్లిబముపాయస్యభేదే
వేదాంతరేఽపి చ. ౫౪

సీమాఘాటస్థితి తేత్రేష్వండ
కోషేఽపి చ శ్రీయాం,

సూచనా వ్యధనే దృష్టౌ గం
ధనేఽభినయేఽపి చ. ౫౫

సాదీ—(పు) ౧ తురంగ=గుట్టపురొత్తు;
౨ మాతంగ = మావటివాడు, ౩
రథారోహే=సారథి.

స్థాపనం—(న) ౧ రోపణే=మోపుట, ౨
పుంసవనే=పుంసవనము, పాతాషధా=
అగురుసొంటి. (సీ)

సావనః—(పు) ౧ యజ్ఞకర్తాంతే=అనభృ
దము, ౨ యజమాన = యజ్ఞమును
చేసినవాడు, ౩ ప్రచేతసోః = వరు
ణుడు.

సాధనం—(న) ౧ మృతసంస్కారే =
చచ్చినవానిని సంస్కరించుట, ౨
సైన్యే=సైన్యము, ౩ సిద్ధాషధా=సిద్ధ
మగు నౌషధము, ౪ గతా=గమనము;
౫ నిర్వర్తన=మరలుట, ౬ ఉపాయ =
యుక్తి, ౭ మేధే = శిక్షము, ౮
దాపన = ఋణముగొనుట, ౯ అనుగ
మే = అనుసరించుట, ౧౦ ధనే =
ధనము.

సామ—(న) ౧ ఉపాయస్యభేదే=సామో
పాయము, ౨ వేదాంతరే = సామ
వేదము,

సీమా—(సీ) ౧ ఆఘాట=పరిమాణము,
౨ స్థితి = పొలుమేర, ౩ తేత్రేషు
= పరిమడి, ౪ అండకోశే = వృష
ణము.

సూచనా—(సీ) ౧ వ్యధనే = పీడించుట,
౨ దృష్టౌ=చూపు, ౩ గంధనే=కొండ
ములుచెప్పుట, ౪ అభినయే = అభి
నయము.

సేచనం రక్షణేనేనాకాయా
స్నేకభాజనే,

సేనానీ స్వాత్పుమాన్కార్తి
కేయే సేనాపతావపి. ౧౬

సేవనం సీవనోపాస్త్యోః

హలీ రామే చ కర్షకే,

హస్తినీ గజయోషాయాం
జాతిభేదే చ యోషితః.

హసనం న ద్వయోర్హాసేఽం
గారధాన్యాంతు యోషితి,
హాయనో న త్రియాం వర్షే
పుంస్యర్పిర్విహితోదయోః.

హ్రాసినీ వజ్రతడితోర్

హిండనం భ్రమణేరతే,

— న చతుష్కం. —

అవలగ్నీఽత్రియాం మధ్యే
త్రిషు స్వాల్లగ్నమాత్రకే
అనూచానో వినీతే స్వా
త్సాంగవేదవిచక్షణే,

మేదిని—34

సేచనం—(న) ౧ రక్షణే = రక్షించుట,

౨ సేకే = తడుపుట, ౩ నాకాయా

స్నేకభాజనే = ఓడలోని నీళ్లుపార
బోయుపాత్ర.

సేనానీ—(పు) ౧ కార్తికేయే=కుమార
స్వామి, ౨ సేనాపతౌ = సేనానాయ
కుడు.

సేవనం—(న) ౧ సీవన = బట్టకుట్టుట, ౨
ఉపాస్త్యోః=సేవచేయుట.

హలీ—(పు) ౧ రామే = బలరాముడు,
౨ కర్షకే=దున్నువాడు.

హస్తినీ—(నీ) ౧ గజయోషాయాం =
ఆడేనుగు, ౨ యోషితః జాతిభేదే =
హస్తినీజాతిస్త్రీ.

హసనం—(న) ౧ హాసే = నవ్వు, ౨ అం
గారధాన్యాం=కుంపః. (నీ)

హాయనః—(ష్ట) ౧ వర్షే=సంవత్సరము,
౨ అర్చిః=తేజస్సు, ౩ వ్రీహితోదయోః
= సస్యవిశేషము (పు)

హ్రాసినీ—(నీ) ౧ వజ్ర = వజ్రము, ౨
తడితోః=మెఱపు.

హిండనం—(న) ౧ భ్రమణే=తిరుగుట,
౨ రతే=సురతము.

— నాల్గవరములుగల నకారంత

శబ్దములు.

అవలగ్నః—(ష్ట) ౧ మధ్యే = నడుము,
౨ లగ్నమాత్రకే=అంటుకొనుట (త్రి)

అనూచానః—(పు) ౧ వినీతే = శిక్షి
తుడు, ౨ సాంగవేదవిచక్షణే=అంగ

	ములతోడ వేదాధ్యయనము చేసిన వాడు.
అవాచీనోఽవాగధేవివర్యస్తే చ వాచ్యవత్. ౬౦	అవాచీనః—(త్రి) ౧ అవాగధే = తట వంచుకొన్నవాడు, ౨ వివర్యస్తే = వివర్యాసమైనది.
అభిపన్నోఽపరాధేఽభిగ్రస్తే చాపద్గతే త్రిషు,	అభిపన్నః—(పు) ౧ అపరాధే = నేరము చేసినవాడు, ౨ అభిగ్రస్తే = శత్రు నిచేబట్టుకోబడినవాడు, ౩ ఆపద్గతే = ఆపదజొందినవాడు. (త్రి)
అపదానం ఖండనే స్వాదతి వృత్తే చ కర్తృణి. ౬౧	అపదానం—(న) ౧ ఖండనే = ఖండించుట, ౨ అతివృత్తే కర్తృణి = గడచినపని.
అభిమానోఽర్థాదిదర్శే జ్ఞానే ప్రణయహింసయోః,	అభిమానః—(పు) ౧ అర్థాదిదర్శే = డబ్బుమొదలైనవానిచేనైన గర్వము, ౨ జ్ఞానే = జ్ఞానము, ౩ ప్రణయ = ప్రేమ, ౪ హింసయోః = హింస.
అనీకినీ త్రియాం సేనామా త్రసేనావిశేషయోః. ౬౨	అనీకినీ—(నీ) ౧ సేనామాత్ర = సేనా సామాన్యము, ౨ సేనావిశేషయోః = సేనావిశేషము.
అధిష్ఠానం పురే చక్రే ప్రభా వేఽధ్యాసనేఽపి చ,	అధిష్ఠానం—(న) ౧ పురే = పట్టణము, ౨ చక్రే = బండిచక్రము, ౩ ప్రభావే = మాహాత్మ్యము, ౪ అధ్యాసనే = ఆక్ర మించుట.
అన్వాసనం స్నేహవస్తాప్రపా స్తావనుశోచనే. ౬౩	అన్వాసనం—(న) ౧ స్నేహవస్తా = విరే చనముకొఱకు గుడముననుంచుకొను మందువత్తి, ౨ ఉపాస్తా = ఉపాసన చేయుట, ౩ అనుశోచనే = పశ్చా త్తాపమునొందుట.
అర్యమా తు పుమాః సూ ర్యే పితృదేవాంతరేఽపి చ,	అర్యమా—(పు) ౧ సూర్యే = సూర్యుడు, ౨ పితృదేవాంతరే = పితృదేవతలలో నొకడు.

అథర్వా బ్రహ్మణే పుంసి
వేదే తు స్యాన్న పుంసకమ్.
౬౪.

భవేదభిజనః ఖ్యాతౌ జన్మభూ
మ్యాం కులధ్వజే, కులేఽపి
చ పుమా

నాయోధనం యుద్ధే వధేఽపి
చ. ౬౫.

స్వాదాకలనమాకాంతౌ పరి
సంఖ్యానబంధనే,

ఆతంచనం ప్రతీవాపజవనా
ప్రాయనేషు చ. ౬౬

ఆరాధనం చ పచనే ప్రాప్తౌ
సంతోషణేఽపి చ,

ఆచ్ఛాదనం సంపిథానే వస్త్రే
ఽపవృత్తిమాత్రకే. ౬౭

ఆస్కందనం తిరస్కారే రణే
సంశోషణేఽపి చ,

ఆవేశనం శిల్పిశాలే భూతా
వేశప్రవేశయోః. ౬౮

ఆత్మయోనిః పుమాన్కామ
దేవే చ పరమేష్ఠిని,

అథర్వా—(పు) ౧ బ్రహ్మణే = బ్రహ్మ
ఋడు, ౨ వేదే=అధర్వవేదము. (న)

అభిజనః—(పు) ౧ ఖ్యాతౌ=ప్రసిద్ధి, ౨
జన్మభూమ్యాం=జన్మస్థానము, ౩ కుల
ధ్వజే=కులాగతమైనవిరుడు, ౪ కులే=
కులము.

ఆయోధనం—(న) ౧ యుద్ధే=యుద్ధము,
౨ వధే=చంపుట.

ఆకలనం—(న) ౧ ఆకాంతౌ = కోరిక,
౨ పరిసంఖ్యాన = లెక్కపెట్టుట, ౩
బంధనే=బంధించుట.

ఆతంచనం—(న) ౧ ప్రతీవాప = పాలు
తోడు పెట్టుట, ౨ జవన=వేగము, ౩
ఆప్రాయనేషు = తృప్తి జేయుట.

ఆరాధనం—(న) ౧ పచనే = వండుట,
౨ ప్రాప్తౌ=పొందుట, ౩ సంతోషణే=
సంతోష పెట్టుట.

ఆచ్ఛాదనం—(న) ౧ సంపిథానే=కప్పుట,
౨ వస్త్రే = వస్త్రము, ౩ అపవృత్తి
మాత్రకే=అడ్డగించుట.

ఆస్కందనం—(న) ౧ తిరస్కారే = తిర
స్కరించుట, ౨ రణే = యుద్ధము, ౩
సంశోషణే=ఎండింపజేయుట.

ఆవేశనం—(న) ౧ శిల్పిశాలా = కంసాలి
పనులు చేయుచోటు, ౨ భూతావేశ =
దయ్యమావేశించుట, ౩ ప్రవేశయోః
=ప్రవేశించుట.

ఆత్మయోనిః—(పు) ౧ కామదేవే=మన
భుడు, ౨ పరమేష్ఠిని=బ్రహ్మదే

ఉపధానం విషే గండా ప్ర ణయేఽపి నపుంసకమ్. ౬౯	ఉపధానం—(న) ౧ విషే = విషము, ౨ గండా = తలగడ, ౩ ప్రణయే = స్నేహము.
ఉత్సాదనం సముల్లేఖోద్వా హనోఽద్వర్తనేషు చ,	ఉత్సాదనం—(న) ౧ సముల్లేఖ=గీరుట, ౨ ఉద్వాహన=మోయుట, ౩ ఉద్వర్త నేషు=నలుగు పెట్టుట.
స్యాదుత్పతనముత్పత్తౌ తథో ర్ధ్వగమనేఽపి చ. ౭౦	ఉత్పతనం—(న) ౧ ఉత్పత్తౌ = పుట్టుట, ౨ ఉర్ధ్వగమనే=ఎగురుట.
ఉద్వర్తనముత్పతనే విలేపనే ఘర్షణే క్లిబం,	ఉద్వర్తనం—(న) ౧ ఉత్పతనే = ఎగు రుట, ౨ విలేపనే = నలుగు పెట్టుట, ౩ ఘర్షణే=ఒరయుట.
ఉదయనముదయే క్లిబం వ త్సేకాగస్త్యయోః పుంసి.	ఉదయనం—(న) ౧ ఉదయే = ఉద యించుట, ౨ వత్సేశ = వత్సదేశ రాజు, (పు) ౩ అగస్త్యయోః = అగస్త్యుడు.
ఉద్వాహనంద్విసీత్యేస్యాద్దృ జ్వా ముద్వాహనీ మతా,	ఉద్వాహనం—(న) ౧ ద్విసీత్యే=రెండు మారులు దున్నినభూమి ఉద్వాహనీ, (సీ) ౨ రజ్జ్వాం=త్రాడు.
ఉపాసనం శరాభ్యానేఽప్య పాస్తావాసనేఽపి చ. ౭౧	ఉపాసనం—(న) ౧ శరాభ్యానే = ధను ర్విధ్యాభ్యాసము, ౨ ఉపాస్తా=ఉపా సనఁజేయుట, ౩ ఆసనే=పీట.
కపీతనో గర్దభాండశిరిమాభ్రాత కేషు చ, అశ్వత్థే చ	కపీతనః—(పు) ౧ గర్దభాండ = కలఙ్గెవి చెట్టు, ౨ శిరిష = దిర్ఘనపుచెట్టు, ౩ అభ్రాతకేషు = అంబాలపుచెట్టు' ౪ అశ్వత్థే=రావిచెట్టు.
కలాపీ తు ప్లక్షబర్హిణయోః పుమాన్. ౭౩	కలాపీ—(పు) ౧ ప్లక్ష = ఙ్గెవిచెట్టు, ౨ బర్హిణయోః=నెమలి.
కలధ్వనిః పుమాన్పరావతే పికమయూరయోః,	కలధ్వనిః—(పు) ౧ పారావతే = పాపు రము, ౨ పిక = కోవెల, ౩ మయూ రయోః=నెమలి.

కంచుక్యంతఃపురాధ్యక్షే పి
ద్వైపచా జోంగకద్రుమే.

కాత్యాయనో వరరుచో విశే
షే చ మునేః పుమాణ,
కాషాయవస్త్రే విధవార్థజర
త్సుమయోః శ్రీయాం.

కుంభయోనిరగస్త్యే స్యాద్వ
శీష్టద్రోణయోః పుమాణ,

కుచందనం తు పత్రాంగే ద్రు
భేదే రక్తచందనే. ౭౬

కుండలీవరుణే కేకిభోగినోశ్చ
సకుండలే,

కేసరీ తురగే సింహే పున్నా
చే నాగకేసరే. ౭౭

క్రాంచాదనం తు పిష్పల్యాం
చించోటకమృణాలయోః,

ఖడ్గధేనుః శ్రీయాం ఖడ్గపు
త్రికాగండకస్త్రీయోః. ౭౮

కంచుకీ—(పు) ౧ అంతఃపురాధ్యక్షే =
అంతఃపురము కావలివాడు, ౨ పిద్వే=
విటుడు, ౩ అపచా = సర్పము, ౪
జోంగకద్రుమే=అంగరు చెట్టు.

కాత్యాయనః—(పు) ౧ వరరుచో = వర
రుచి, ౨ మునేర్విశేషే=కాత్యాయన
ముని, ౩ కాషాయవస్త్రే = కాషాయ
వస్త్రము, ౪ విధవార్థజరతీ = ఏబది
సంవత్సరములుగల విధవ, ౫ ఉమ
యోః=పార్వతీదేవి. (సీ).

కుంభయోనిః—(పు) ౧ అగస్త్యే = అగ
స్త్యముని, ౨ హాష్ట = వసిష్ఠమహర్షి,
౩ ద్రోణయోః=ద్రోణుడు.

కుచందనం—(న) ౧ పత్రాంగే = భూజ
వృక్షము, ౨ ద్రుభేదే=బుజపత్ర చెట్టు,
౩ రక్తచందనే=ఎఱ్ఱనిగంధము.

కుండల—(పు) ౧ వరుణే=వరుణుడు, ౨
కేకి=నెమలి, ౩ భోగినోః=సర్పము, ౪
సకుండలే=కుండలములుగలవాడు.

కేసరీ—(పు) ౧ తురగే = గుఱ్ఱము, ౨
సింహే = సింగము, ౩ పున్నాగే =
సురపొన్న చెట్టు, ౪ నాగకేసరే=నాగ
కేసరములు.

క్రాంచాదనం—(న) ౧ పిష్పల్యాం=రావి
చెట్టు, ౨ చించోటక = ఒకానొక
తృణము, ౩ మృణాలయోః = తామర
తూడు.

ఖడ్గధేనుః—(సీ) ౧ ఖడ్గపుత్రికా=చుట్ట
కత్తి, ౨ గండకస్త్రీయోః = ఆడుఖడ్గ
మృగము.

గవాదనీంద్రవారుణ్యాం వాం ఘాసాదనాశ్రయే,	గ గవాదనీ—(సీ) గింద్రవారుణ్యాం = వెడ్డ పాపరచెట్టు, ౨ గవాంఘాసాదనాశ్ర యే = గోవులు మేత మేయుస్థలము (బీడు).
గదయిత్తుః పుమాన్ కామే జల్పకే కాముకేఽపిచ. ౭౯	గదయిత్తుః—(పు) ౧ కామే = మన్య ధుఁడు, ౨ జల్పకే = వాచాలుఁడు, ౩ కాముకే = కామముగలవాఁడు.
ఘనాఘనో వర్షకాద్దే మత్త ఘాతుకకుంజరే, శక్రే చ	ఘనాఘనః—(పు) ౧ వర్షకాద్దే = వర్షించు మేఘము, ౨ మత్తఘాతుకకుంజరే = మదము చేనితరులను జంపువనుఁడు, ౩ శక్రే = దేవేంద్రుఁడు.
ఘోషయిత్తుస్తు విప్రకోకి లయోః పుమాన్ ౮౦	ఘోషయిత్తుః—(పు) ౧ విప్ర = బ్రాహ్మ ణుఁడు, ౨ కోకిలయోః = కోవెల.
చిత్రభానుః పుమాన్ వై శ్వాన రేచాహస్కరేఽపిచ,	చిత్రభానుః—(న) ౧ వైశ్వానరే = అగ్నిహోత్రుఁడు, ౨ అహస్కరే = సూర్యుఁడు.
చోలకీ తు కరీరే స్యాన్నా రంగే కిష్కుపర్వణి. ౮౧	చోలకీ—(పు) ౧ కరీరే = వెదురు మొలక, ౨ నారంగే = నారింజ చెట్టు, ౩ కిష్కు పర్వణి = మోచేతకణుపు.
జలాటనో లోహపృష్ఠే జలౌ కాయాం జలాటనీ,	జలాటనః—(పు) ౧ లోహపృష్ఠే = కంక పక్షి, జలాటనీ (సీ) ౨ జలౌ కాయాం జలగ.
తపస్వీ తాపనే చానుకంప్యే త్రిష్యథ యోషితి. ౮౨.	తపస్వీ—(త్రి) ౧ తాపనే = ఋషి, ౨ అనుకంప్యే = దయఁజూడఁదగినవాఁడు, ౩ మాంసకా = జటామాంసి, ౪ కటు రోహిణ్యోః = కటుకరోహిణి.
స్తరస్వీ శూరవేగినోః	తరస్వీ—(పు) ౧ శూర = శూరుఁడు, ౨ వేగినోః = వేగముగలవాఁడు.
తపోధనస్తాపనే స్యాస్తుండి ర్యాం తు తపోధనా. ౮౩	తపోధనః—(పు) ౧ తాపనే = ఋషీశ్వ రుఁడు, (సీ) ౨ ముండిర్యాం = చిట్టి కూర

ద్విజన్తా దశనే విప్రే

దుర్నామక్లిబమర్హసి, స్యాద్దీ
ర్ఘ్నకోషికాయాం స్త్రీ

దేవసేనా తు వజ్రణః ౮౪.
సుతాయామపి సేనాయాం
దేవతానాం చ యోషితి,

నాగాంజనేభసుందర్యాం నా
గయప్తౌ చ యోషితి. ౮౫

భవేన్నిధువనం కంపే సురతే
చ నపుంసకం,

నిర్వాసనం హింసనే స్యాన్న
గరాదేర్భహిష్కృతౌ ౮౬

నిర్భర్తనం ఖలీకా రేలక్ష
కేలపి నపుంసకం,

నిర్యాతనం వైరశుద్ధౌ దానే
న్యాసార్పణేలపి చ. ౮౭

నిశామనం దర్శనే స్యాదా
లోచనే చ న ద్వయోః,

నిశమనముక్తం దృష్టౌ శృ
తౌ

నిరసనం వధే ప్రతిక్షేపే.
౮౮. నిష్ఠీవనే

ద్విజన్తా—(పు) ౧ దశనే=దంతములు, ౨
విప్రే=బ్రాహ్మణుడు.

దుర్నామ—(న) ౧ అర్హసి = అర్హో
రోగము, ౨ దీర్ఘకోశికాయాం =
ఏనుగుజెలగ. (స్త్రీ).

దేవసేనా—(స్త్రీ) ౧ వజ్రణస్సుతాయాం=
దేవేంద్రునికూతురగు దేవసేన, ౨
దేవతానాం సేనాయాం = దేవతల
యొక్కసేన

నాగాంజనా—(స్త్రీ) ౧ ఇభసుందర్యాం =
ఆడేనుగు, ౨ నాగయప్తౌ = తటాక
ములయందుంచాతిన స్తంభము.

నిధువనం—(స) ౧ కంపే=చలనము, ౨
సురతే=మైథునము.

నిర్వాసనం—(న) ౧ హింసనే=చంపుట, ౨
నగరాదేర్భహిష్కృతౌ = పట్టణాదుల
నుండివెళ్లగొట్టుట,

నిర్భర్తనం—(న) ౧ ఖలీకానే = అప
కారముచేయుట, ౨ అలక్షకే=లక్షక

నిర్యాతనం—(న) ౧ వైరశుద్ధౌ = పగ
దీర్చుకొనుట, ౨ దానే=ఇచ్చుట, ౩
న్యాసార్పణే=దాచినధనమును మరల
నిచ్చుట.

నిశామనం—(న) ౧ దర్శనే=చూచుట, ౨
ఆలోచనే=ఆలోచించుట.

నిశమనం—(న) ౧ దృష్టౌ = చూచుట,
౨ శృతౌ=వినుట.

నిరసనం—(న) ౧ వధే = చంపుట, ౨
ప్రతిక్షేపే=తిరస్కరించుట, ౩ నిష్ఠీ
వనే=ఉమియుట

ప్రజననం యోనౌ జన్మన్యపి క్లిబం, ప్రసహనమపి భంగే న్యాత్ క్షేపే	ప్రజననం—(న) ౧ యోనౌ = యోని ప్రదేశము, ౨ జన్మని=పుట్టుక. ప్రసహనం—(న) ౧ భంగే=పరాభవము ౨ క్షేపే=ఆక్షేపించుట.
పంచాననశ్చివే సింహే. ౮౯	పంచాననః—(పు) ౧ శివే=శంకరుడు, ౨ సింహే=సింహము.
ప్రహసనమపి ప్రహసే రూప కభేదేచ పరిహసే,	ప్రహసనం—(న) ౧ ప్రహసే = పెద్దగా నవ్వుట, ౨ రూపకభేదే = హాస్యరస ప్రధానమగు నాటకవిశేషము, ౩ పరిహసే=ఎగతాళిచేయుట.
ప్రణిధానం ప్రయత్నే న్యా త్సమాధౌచ ప్రవేశనే. ౯౦	ప్రణిధానం—(న) ౧ ప్రయత్నే=ప్రయ త్నము, ౨ సమాధౌ=ధ్యానము, ౩ ప్రవేశనే=ప్రవేశించుట.
ప్రయోజనం కార్యహే త్వోః పలాశీ వృక్షరక్షసోః,	ప్రయోజనం—(న) ౧ కార్య=కార్యము ౨ హేత్వోః=కారణము. పలాశీ—(పు) ౧ వృక్ష=చెట్టు, రక్షసోః రాక్షసుడు.
అథ ప్రవచనం వేదే ప్రకృష్ట వచనే. ౯౧	ప్రవచనం—(న) ౧ వేదే = వేదము, ౨ ప్రకృష్టవచనే=గొప్పమాట.
ప్రతిపన్నోఽన్యలిङ్గస్యా ద్వి జ్ఞాతేఽంగీకృతే. ౯౨	ప్రతిపన్నః—(త్రి) ౧ విజ్ఞాతే=తెలిసికొను బడినది, ౨ అంగీకృతే = అంగీకరింపఁ బడినది.
ప్రసోఢీటనం తు శూర్పే న్యా త్తాడనే చ వికాశనే. ౯౩	ప్రసోఢీటనం—(న) ౧ శూర్పే = చేట, ౨ తాడనే=కొట్టుట, ౩ వికాశనే = వికసించుట.
ప్రతిమానం ప్రతిచ్ఛాయా గజకుంభాంతరాలయోః,	ప్రతిమానం—(న) ప్రతిచ్ఛాయా=విగ్ర హములు, లేక పటములు, ౨ గజ కుంభాంతరాలయోః = ఏనుగుకుంభ స్థలమధ్యభాగము.

ప్రతియత్తుస్తు సంస్కారలి
హ్నోపగ్రహణేషు చ. ౯౩

ప్రత్యర్థి వాచ్యలింగస్యా
చ్ఛత్రే చ ప్రతివాదిని,
పరిజ్ఞా తు పుమానిందా
యాజ్ఞికే పరిచారకే ౯౪

ప్రసాధనీ తు కంకత్యాం సి
ద్ధా వేషే ప్రసాధనం,

పయస్వినీ నదీధేన్వోః విభా
వర్యాం చ యోషితి. ౯౫

అథ పుణ్యజనో యతే రా
క్షసే సజ్జనేఽపి చ,

పృథగ్జనస్తు పుంలింగః కథితో
నీచమూర్ఖయోః. ౯౬

ఫలకీమత్స్యభేదే నా వాచ్య
వత్ఫలకాన్వితే,
వారకీ శత్రుచిత్రాశ్వపర్ణజీవి
పయోధిషు. ౯౭

భూతాత్మా పుంసి నిర్దిష్టో దే
హే చ పరమేష్ఠిని,
మహాధనం మహామూల్యేసు
వర్ణే సిద్ధి క్షేపి చ. ౯౮

మేదిని—39

ప్రతియత్తు—(న) ౧ సంస్కార=సంస్కర-
రించుట, (గుణాతిశయము కలుగఁ
జేయుట) ౨ లిహ్న = అభిలాష; ౩
ఉపగ్రహణేషు=చెఱబట్టుట.

ప్రత్యర్థి—(త్రి) ౧ శత్రు = శత్రువు, ౨
ప్రతివాదిని=ప్రతివాది.

పరిజ్ఞా—(పు) ౧ ఇందా = చంద్రుడు,
౨ యాజ్ఞికే = యజ్ఞము చేయువాడు,
౩ పరిచారకే=సేవకుడు.

ప్రసాధనీ—(సీ) ౧ కంకత్యాం=దువ్వెన,
ప్రసాధనం (న). ౨ సిద్ధా=కార్యసిద్ధి,
౩ వేషే=వేషము.

పయస్వినీ—(సీ) ౧ నది = ఏలు, ౨
ధేన్వోః = ఆవు, ౩ విభావర్యాం =
రాత్రి.

పుణ్యజనః—(పు) ౧ యతే=యతుడు,
౨ రాక్షసే=రాక్షసుడు, ౩ సజ్జనే =
సత్పురుషుడు.

పృథగ్జనః—(పు) ౧ నీచ = నీచుడు, ౨
మూర్ఖయోః=మూర్ఖుడు.

ఫలకీ—(పు) ౧ మత్స్యభేదే=నడగడ్డిలోని
చేడు, ౨ ఫలకాన్వితే=డాలుకలవాడు.

వారకీ—(పు) ౧ శత్రు = శత్రువు, ౨
చిత్రాశ్వ=చిత్రమైనగుఱ్ఱము, ౩ పర్ణ
జీవి = ఆకులనుపిసిబ్రదుకువాడు, ౪
పయోధిషు=సముద్రుడు.

భూతాత్మా—(పు) ౧ దేహే=శరీరము,
౨ పరమేష్ఠిని=బ్రహ్మదేవుడు.

మహాధనం—(న) ౧ మహామూల్యే =
చాలవెలకలది, ౨ సువర్ణే=బంగారు,

మహాసేనః కార్తికేయే మహా
నై న్యపతావసి,

మదయిత్నుర్మదయుతేపుమా
వృద్ధ్యే నపుంసకం. FF

మహామునిరగస్త్యే నాకుస్తుం
బురుణి న ద్వయోః,

మాతులానీ కలాయే స్యా
ద్భంగాయాం మాతులశ్రీ
యాం ౧౦౦

మాలుథానో మాతులావశా
మాలుథానీ లతాంతరే,

మేధావీ నా శుకే బ్రాహ్మ్యం
శ్రీయాం మేధాన్వితే త్రి
షు. ౧౦౧

రసాయనం విషేఽపి స్యాజ్ఞ
రావ్యాధిజిదాషధే, పుంల్లి
గః పక్షిరాజే చ విడంగా
ఖ్యాపధేఽపి చ ౧౦౨

రాజాదనం ఊరికాయాం
ప్రియాలే కింశుకేఽపి చ,

3 సిల్పికే = అందుగబంకతోఁజేసిన
ధూపద్రవ్యము.

మహాసేనః—(పు) ౧ కార్తికేయే=కుమా
రస్వామి, ౨ మహానై న్యపతా=గొప్ప
సేనానాయకుఁడు.

మదయిత్నుః—(పు) ౧ మదయుతే=మద
ముతోఁ గూడినవాఁడు, ౨ మద్భ్యే=
మద్యము. (న).

మహామునిః—(పు) ౧ అగస్త్యే = అగ
స్త్యుఁడు, ౨ కుసుంబురుణి = కొఱి
మేరు. (న).

మాతులానీ—(నీ) ౧ కలాయే = బోధ
నెనగలు, ౨ భంగాయాం = జను
విత్తులు, 3 మాతులశ్రీయాం=మేన
మామభార్య.

మాలుథానః—(పు) ౧ మాతులావశా=
ముట్టుబాము మాలుథానీ. (నీ) ౨
లతాంతరే = ఒకానొకతీరె.

మేధావీ—(పు) ౧ శుకే = చిలుక, ౨
బ్రాహ్మ్యం = గంటుభారంగి (నీ). 3
మేధాన్వితే=బుద్ధిశాలి. (త్రి).

రసాయనం—(న) ౧ విషే=గరళము, ౨
జరావ్యాధి జిదాషధే = ఊయరోగ
మునుబోగొట్టునొషధము, 3 పక్షి
రాజే=గరుత్మంతుఁడు, ౪ విడంగాఖ్యా
పధే=వాయువిడంగము, (పు).

రాజాదనః—(పు) ౧ ఊరికాయాం =
పాలచెట్టు, ౨ ప్రియాలే=మొరటిచెట్టు
3 కింశుకే=మోదుగచెట్టు.

లలామ స్వాత్ప్రభావే చ లాంఛనధ్వజవాజిషు. ౧౦౩ శృంగే ప్రధానే భూషా యామపి వాలధిపుండ్ర యోః,	లలామ—(న) ౧ ప్రభావే=ప్రభావము; ౨ లాంఛన=గుర్తు, ౩ ధ్వజ=జెండా, ౪ వాజిషు = గుఱ్ఱము, ౫ శృంగే = కొమ్ము, ౬ ప్రధానే = ముఖ్యమయి నది, ౭ భూషాయాం=భూషణము, ౮ వాలధి=రోమములుగలతోక, ౯ పుం ద్రయోః=తిలకము.
లాంగలీ నాలికేలద్రా రేవతీ రమణే పుమాన్. ౧౦౪ వనశ్వా గంధమార్జారే వంచ కవ్యాఘ్రయోః పుమాన్,	లాంగలీ—(పు) ౧ నాలికేలద్రా=కొబ్బరి చెట్టు, ౨ రేవతీరమణే=బలరాముడు. వనశ్వా—(పు) ౧ గంధమార్జారే=పును గుబిల్లి, ౨ వంచక=నక్క, ౩ వ్యాఘ్ర యోః=వెద్దపులి.
వర్ధమానః ప్రశ్నభేదే శరా వైరండవిష్ణుషు. ౧౦౫	వర్ధమానః—(పు) ౧ ప్రశ్నభేదే = అభి నయమందలిప్రశ్న, ౨ శరావ=మూఁ కుడు, ౩ ఏరండ=ఆముదపుచెట్టు, ౪ విష్ణుషు=విష్ణుమూర్తి.
విస్తాపనస్వాత్కుహకే గంధ ర్వనగరే స్తరే,	విస్తాపనః—(పు) ౧ కుహకే = వంచ కుడు, ౨ గంధర్వనగరే=మాయా నిర్మితమగు నగరము, ౩ స్తరే = మన్త భుడు.
విసర్జనం పరిత్యాగే దానే సం ప్రేషణేఽపి చ. ౧౦౬	విసర్జనం—(న) ౧ పరిత్యాగే=వదలివేయు ట, ౨ దానే=దానము, ౩ సంప్రేషణే= పంపుట.
విరోచనః ప్రహ్లాదస్య తనయే ఽర్కే-ఽగ్ని చంద్రయోః	విరోచనః—(పు) ౧ ప్రహ్లాదస్యతనయే = విరోచనుడు, ౨ అర్కే=సూర్యుడు, ౩ అగ్ని = నిప్పు, ౪ చంద్రయోః = చంద్రుడు.
విహేతనం తు హింసాయాం మర్దనే చ విడంబనే. ౧౦౭	విహేతనం—(న) ౧ హింసాయాం = చంపుట, ౨ మర్దనే = మర్దించుట, ౩ విడంబనే=పరిహసించుట.

భవేద్విహననం విఘ్నహింస యోస్తూలపింజనే,	విహననం—(న) ౧ విఘ్న=విఘ్నము, ౨ హింసయోః=చంపుట, ౩ తూలపింజనే = దూదియేకుసాధనము.
విషయా విషయాస్తక్తే వాచ్య వట్టి-బమింద్రియే. ౧౦౮. పుంసి స్యాన్నప్రతౌ కామ దేవే వైషయికేఽపి చ,	విషయా—(త్రి) ౧ విషయాస్తక్తే = విష యములయందాసక్తిగలవాడు, ౨ ఇంద్రియే=శ్రోత్రాదీంద్రియములు,(న). ౩ నృపతౌ = రాజు. ౪ కామదేవే= మన్మథుడు, ౫ వైషయికే = జ్ఞానము. (పు)
విష్వక్సేనాఫలీన్యాం స్యాత్ విష్వక్సేనో జనార్దనే. ౧౦౯ విలేపనీ సువేషస్త్రీయవాగ్భో రపి యోషితి, విలాసీ భోగిని వ్యాలే విష్వ క్సేనేఽగ్నిచంద్రయోః.	విష్వక్సేనా—(సీ) ౧ ఫలీన్యాం = ప్రేంశ ణపు చెట్టు. విష్వక్సేనః—(పు) ౧ జనార్దనే=విష్ణువు. విలేపనీ—(సీ) ౧ సువేషస్త్రీ=మంచివేషము గలయాడుది, ౨ యవాగ్భోః=గంజి. విలాసీ—(పు) ౧ భోగిని = భోగించు వాడు, ౨ వ్యాలే = సర్పము, ౩ విష్వక్సేనే=విష్ణువు, ౪ అగ్ని=నిప్పు, ౫ చంద్రయోః=చంద్రుడు.
వృక్షాదనశ్చలదలేమధుచ్ఛత్ర కుతారయోః,	వృక్షాదనః—(పు) ౧ చలదలే = రావి చెట్టు ౨ మధుచ్ఛత్ర = తేనెపట్టు, ౩ కుతారయోః=గండ్రగొడ్డలి.
వృక్షాదనీ తు బందాయాం విదారికందకేఽపి చ. ౧౧౧	వృక్షాదనీ—(సీ) ౧ బందాయాం = బద నికె, ౨ విదారికందకే=ముయ్యాకుల పొన్న చెట్టు.
వైరోచనస్తు సుగతే బలిదై త్యార్కపుత్రయోః,	వైరోచనః—(పు) ౧ సుగతే=బుద్ధుడు, ౨ బలిదైత్య=బలిచక్రవర్తి, ౩ అర్క పుత్రయోః=సూర్యపుత్రుడు.
శిఖరీ స్యాదపామార్గే శైల పాదపయోః పుమాన్.	శిఖరీ—(పు) ౧ అపామార్గే = ఉత్తరేణి చెట్టు, ౨ శైల = పర్వతము, ౩ పాద పయోః=చెట్టు.

శిఖండినీ యూథికాయాం
గుంజాయామపి యోషితి,

శిఖండినా కలావే స్వాద్ధాంగే
యారిమయూరయోః.

శృంగారీ పూగగజయోః స
శృంగారసువేషయోః,

అథ క్షేష్ఠఘనా మల్ల్యాం కేత
క్యామపి యోషితి. ౧౧౮
సంమూర్ఛన మభివ్యాప్తావు
చ్చాయమోహయోరపి,

సముద్ధానం సముద్యోగేవ్యా
ధీనాం నిర్ణయేఽపిచ. ౧౧౯

సదాదానో అభ్రమాతంగే
హేరంబే గంధహస్తీని,

స్యాత్సంవదనమాలోచే వశీ
కారే నపుంసకమ్. ౧౨౦

సమాదానం సమీచినగ్రహ
ణే సౌగతాహ్నికే,

శిఖండినీ—(సీ) ౧ యూథికాయాం =
అడవిమొల్ల, ౨ గుంజాయాం = గురి
గింజచెట్టు.

శిఖండి—(పు) ౧ కలావే = నెమలిపింఛము,
౨ గాంగేయారి = శిఖండి, ౩ మయూ
రయోః = నెమలి.

శృంగారీ—(పు) ౧ పూగ = పోకచెట్టు,
౨ గజయోః = ఏనుగు, ౩ సశృం
గార = శృంగారముతోగూడిన వాడు,
౪ సువేషయోః = మంచివేషముగల
వాడు.

క్షేష్ఠఘనా—(సీ) ౧ మల్ల్యాం = మల్లెతీగ,
౨ కేతక్యాం = మొగలిచెట్టు.

సమూర్ఛనం—(న) ౧ అభివ్యాప్తా =
వ్యాపించుట, ౨ ఉచ్చాయ = ఉన్న
తము, ౩ మోహయోః = మూర్ఛ.

సముద్ధానం—(న) ౧ సముద్యోగే =
ప్రయత్నము, ౨ వ్యాధీనాం నిర్ణయే =
రోగనిర్ణయము.

సదాదానః—(పు) ౧ అభ్రమాతంగే =
ఐరావతము, ౨ హేరంబే = విఘ్నేశ్వ
రుడు, ౩ గంధహస్తీని = మదపు
తునుగు.

సంవదనం—(న) ౧ ఆలోచే = ఆలోచిం
చుట, ౨ వశీకారే = వశముచేసి
కొనుట.

సమాదానం—(న) ౧ సమీచినగ్రహ
ణే = బాగుగా గ్రహించుట, ౨ సౌగ
తాహ్నికే = బొద్దులుయొక్క నిత్య
కర్మ.

సంవాహనం వాహనే స్యాద్భారాదేరంగమర్దనే. ౧౧౭

సమావనం పరిచ్ఛేదే సమాప్తివధయోరపి,

సనాతనః శాశ్వతేజోఽపిత్రతిథ్యంతరే హరే. ౧౧౮

స్తనయిత్నుః పుమాన్వారిధరేఽపి స్తనితేఽపి చ, సరోజినీ తు కమలాకరే పద్మే చ యోషితి. ౧౧౯

సమాపన్నం సమాప్తే స్యాత్ప్రాప్తే క్షిప్తే వధేఽపి చ,

సంబాధనం ద్వాస్పదనే శూలాగ్రద్వారపాలయోః.

సంయమనీ యమపుర్యాంసంయమనబంధనే వ్రతేఽపి స్యాత్,

సారసనమప్యరస్తే తనుత్రిణాం మేఖలాయాం చ.

సంవాహనం—(న) ౧ భారాదేర్వాహనే=బరువు మొదలైనవి మోయించుట, ౨ అంగమర్దనే=ఒడలుపిసుకుట.

సమావనం—(న) ౧ పరిచ్ఛేదే = గ్రంథభాగము, ౨ సమాప్తి = ముగియుట, ౩ వధయోః=చంపుట.

సనాతనః—(పు) ౧ శాశ్వతే = నిత్యమైనది, ౨ అజే=బ్రహ్మ, ౩ పిత్రతిథ్యంతరే=పితృదేవతలయతిథివిశేషము, ౪ హరే=శంకరుడు.

స్తనయిత్నుః—(పు) ౧ వారిధరే = మేఘము, ౨ స్తనితే=ఉడుము.

సరోజినీ—(సీ) ౧ కమలాకరే = సరస్సు, ౨ పద్మే=పద్మము.

సమాపన్నం—(న) ౧ సమాప్తే=ముగిసినది, ౨ ప్రాప్తే = పొందబడినది, ౩ క్షిప్తే = క్షేళమునొందినది, ౪ వధే = చంపుట.

సంబాధనం—(న) ౧ ద్వాస్పదనే = భగద్వారము, ౨ శూలాగ్ర = బల్లెపుమొన, ౩ ద్వారపాలయోః = ద్వారపాలకుడు.

సంయమనీ—(సీ) ౧ యమపుర్యాం = సంయమనియనుయమునిపట్టణము, సంయమనం, (న) ౨ బంధనే = బంధించుట, ౩ వ్రతే=వ్రతముదాల్చుట.

సారసనం—(న) ౧ తనుత్రిణామరస్తే=భటులయొక్క నడికట్టు, ౨ మేఖలాయాం=మూడు పేటలుగలయాడుదాని మొంగూలు.

సామిధేనీతుథాయ్యాం
సమిధ్యపి చ యోషితి,

సామయోనిస్తు సామోత్థే
బ్రహ్మకుంజరయోరపి ౧౨౨

సుదర్శనో హరేశ్చక్రే మేరా
జంబుద్రుమే పుమాన్, న
వ్యయో శ్చక్రనగరే ఆజ్ఞా
షధిభిదోః స్త్రీయాం ౧౨౩

సుయామునోవత్సరాజే ప్రా
సాదేభ్రాంతరేఽచ్యుతే,

సుకర్తా తు పుమాన్యోగభేదే
స్యాద్దేవశిల్పిని. ౧౨౪

సుధన్వా ప్రాథథానుష్కే
త్రిషు నా విశ్వకర్షణి,

సుపర్వా నా శరే వంశే వర్ష
ధూమసు రేవ్యసి. ౧౨౫

సుదామా తు పుమాన్వారి
ధరవర్షతభేదయోః,

సామిధేనీ—(సీ) ౧ థాయ్యాం =
అగ్నిప్రజ్వాలనము చేయు ఋక్కు, ౨
సమిధి=సమిధ.

సామయోనిః—(పు) ౧ సామోత్థే =
సామమువలనబుట్టినది, ౨ బ్రహ్మ =
బ్రహ్మదేవుడు, ౩ కుంజరయోః =
వీనుఁగు.

సుదర్శనం—(పు) ౧ హరేశ్చక్రే=సుదర్శన
చక్రము, ౨ మేరా=మేరుపర్వతము,
౩ జంబుద్రుమే = నేరేడు చెట్టు, (న)
ర శక్రనగరే = అమరావతి, (సీ) ౫
ఆజ్ఞా = ఆజ్ఞ, ౬ ఓషధిభిదోః=ఓషధి
విశేషము.

సుయామునః—(పు) ౧ వత్సరాజే =
వత్సదేశాధీశుడు, ౨ ప్రాసాదే =
మేడ, ౩ అభ్రాంతరే = ఒకానొక
మేఘము, ౪ అచ్యుతే=విష్ణుమూర్తి.

సుకర్తా—(పు) ౧ యోగభేదే = సుకర
మనుయోగము, ౨ దేవశిల్పిని = దేవ
తలశిల్పి.

సుధన్వా—(త్రి) ౧ ప్రాథథానుష్కే =
గొప్పధనుర్ధముడు, ౨ విశ్వకర్షణి =
విశ్వకర్ష. (పు)

సుపర్వా—(పు) ౧ శరే = బాణము, ౨
వంశే=వెదురు, ౩ వర్ష = కణుపు, ౪
ధూమ = పొగ, ౫ సురేషు = దేవ
తలు.

సుదామా—(పు) ౧ వారిధర=మేఘము;
౨ వర్షతభేదయోః = సుదామమను
వర్షతము.

సాదామన్యస్స రోభేదే తడి
త్రద్యేదయాః త్రియామ్.

హర్షయిత్నుః పుమాన్పుత్రే
కాంచనే తు నపుంసకం,

—● న పంచకం. ●—

అథాతిసర్జనం దానే వేధే
ఽపి చ నపుంసకమ్. ౧౨౭
అపవర్జనం తు దానే నిర్వాణ
త్యాగయోరపి,

అపసర్జనమామ్నా తే పరివర్జన
దానయోః. ౧౨౮

అగ్రజన్మా ద్విజే జ్యేష్ఠే భ్రా
తరి బ్రహ్మణి స్మృతః,

అథానువాసనం స్నేహవస్తి
ధూపనయోరపి. ౧౨౯

అభినిష్ఠానోఽవ్యక్షరమాత్రే
విసర్జనీయేఽపి చ,
అంతేవాసీశిష్యేఽపిస్యాచ్ఛం
డాలే ప్రాతంగే చాపి.

సాదామనీ—(సీ) ౧ అప్సరోభేదే =
సాదమనియనునప్పరస్తీ, ౨ తటిత్ =
మెఱపు, ౩ తద్యేదయాః = మెఱపు
లోనిభేదము.

హర్షయిత్నుః—(పు) ౧ పుత్రే=పుత్రుడు,
౨ కాంచనే=బంగారమును. (న)

—● అయిదక్షరములుగల నకారాంత
శబ్దములు.

అతిసర్జనం—(న) ౧ దానే=దానము, ౨
వేధే=కుట్టుట.

అపవర్జనం—(న) ౧ దానే=ఇచ్చుట, ౨
నిర్వాణ=మోక్షము, ౩ త్యాగయోః
=వదలిపెట్టుట.

అపసర్జనం—(న) ౧ ఆమ్నా తే=వేదము,
౨ పరివర్జన = వదలిపెట్టుట, ౩ దాన
యోః=ఇచ్చుట

అగ్రజన్మా—(పు) ౧ ద్విజే = బ్రాహ్మ
ణుడు, ౨ జ్యేష్ఠే = పెద్దవాడు, ౩
భ్రాతరి = అన్న, ౪ బ్రహ్మణి = బ్రహ్మ
దేవుడు.

అనువాసనం—(న) ౧ స్నేహవస్తా =
నూనెవత్తి, ౨ ధూపనయోః = సాం
బ్రాణమొదలగు వానిని ధూపము
వేయుట.

అభినిష్ఠానః—(పు) ౧ అక్షరమాత్రే =
అక్షరము, ౨ విసర్జనీయే=విసర్గ.

అంతేవాసీ—(పు) ౧ శిష్యే = శిష్యుడు,
౨ చండాలే = చండాలుడు, ౩
ప్రాంతగే=సమీపమునుబొందినది.

ప్యాదుపస్పర్శనం స్పర్శే స్నానాచమనయోరపి,	ఉపస్పర్శనం—(న) ౧ స్పర్శే = తాకుట, ౨ స్నాన = స్నానము జేయుట, ౩ ఆచమనయోః=ఆచమనము జేయుట,
ఉపసంపన్న ముద్దిష్టం నిహతే చ సుసంస్కృతే. ౧౩౧	ఉపసంపన్నం—(న) ౧ నిహతే = యాగ మందుజంపఁబడిన పశువు, ౨ సుసం స్కృతే=బాగుగా సంస్కరింపఁబడినది.
కారంధమీ కాంస్యకారే ధాతువాదరతేఽపి చ,	కారంధమీ—(పు) ౧ కాంస్యకారే = కంచరివాఁడు, ౨ ధాతువాదరతే = ధాతువాదములయం దాసక్తికల వాడు.
కామచారీ కాముకే స్వాత్ స్వచ్ఛందకలవింకయోః.	కామచారీ—(పు) ౧ కాముకే=కామము కలవాఁడు, ౨ స్వచ్ఛంద=స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగువాఁడు, ౩ కలవింకయోః = ఊరపిచ్చుక.
కిష్కుపర్వా పుమానిఱౌ వేణౌ పోటగలేఽపి చ,	కిష్కుపర్వా—(పు) ౧ ఇఱౌ = చెఱకు, ౨ వేణౌ = వెదురు, ౩ పోటగలే = కిక్కుపపుగడ్డి.
కృష్ణవర్తా పుమానగ్నౌ దురాచారే విధుంతుదే.	కృష్ణవర్తా—(పు) ౧ అగ్నౌ = అగ్ని, ౨ దురాచారే = దురాచారము, ౩ విధుంతుదే=రాహువు.
స్యాద్గంధమాదనో భృంగే గంధకే వానరాంతరే, స్త్రీ సురాయాం నగేన స్త్రీ	గంధమాదనః—(పు) ౧ భృంగే=తుమ్మెద, ౨ గంధకే = గంధకము, ౩ వాన రాంతరే = గంధమాదనుఁడనుగోతి, ౪ సురాయాం = కల్లు, (స్త్రీ) ౫ నగే= గంధమాదనపర్వతము, (పు)
చిరజీవీ కకాకయోః. ౧౩౪	చిరజీవీ—(పు) ౧ క = విష్ణువు, ౨ కక యోః=కాకి.
తిక్తపర్వాహిలమోచీగుడూచీయష్టిషు శ్రీయాం,	తిక్తపర్వా—(స్త్రీ) ౧ హిలమోచీ = బకా నొకశాకము, ౨ గుడూచీ=తిప్పతీగె, ౩ యష్టిషు=యష్టిమధుకము.

దంతథావనః ఖదిరే దంత శుద్ధౌ నపుంసకం. ౧౩౫

స్యాద్ధూమకేతనః పుంసి కేతు గ్రహహుతాశయోః, స్యాన్నందివర్ధనో గర్భే పక్షాంతే తనయేజుపిచ.

ప్రతిపాదనం తు దానే ప్రతిపత్తౌ చ బోధనే,

స్యాత్పృష్ఠహాయనో ధాన్య విశేషే చ మతంగజే. ౧౩౬

ప్రచలాశీ మయూరే స్యాద్భుజంగే చాపి దృశ్యతే, స్యాత్పద్మలాంచనో లోకేశ్వరే బ్రహ్మణి భాస్వరే. ౧౩౭
ధనదే చ త్రియాం తారా లక్ష్మీ వాగ్దేవతాసు చ,

సీతచందనముద్దిష్టం కాలీయ కహరిద్రయోః. ౧౩౮

పృష్ఠశృంగీ పుమాన్దంశభరౌ పంచే వృకోదరే,

ఘరచందనమాఖ్యాతం కాలీయే దేవదారుణి. ౧౪౦

దంతథావనః—(పు) ౧ ఖదిరే = చంద్ర చెట్టు, ౨ దంతశుద్ధౌ = పండ్లుదోముట (న).

ధూమకేతనః—(పు) ౧ కేతుగ్రహ = కేతువు, ౨ హుతాశయోః = అగ్ని నందివర్ధనః—(పు) ౧ గర్భే = గర్భము, ౨ పక్షాంతే = అమమాస్యపున్నములు, ౩ తనయే = కుమారుడు.

ప్రతిపాదనం—(న) ౧ దానే = ఇచ్చుట, ౨ ప్రతిపత్తౌ = గౌరవము, ౩ బోధనే = తెలియజేయుట.

పృష్ఠహాయనః—(పు) ౧ ధాన్యవిశేషే = ఒకవిధమగు ధాన్యము, ౨ మతంగజే = వనుగు.

ప్రచలాశీ—(పు) ౧ మయూరే = నెమలి, ౨ భుజంగే = సర్పము.

పద్మలాంచనః—(పు) ౧ లోకేశ్వరే = చక్రవర్తి, ౨ బ్రహ్మణి = బ్రహ్మ, ౩ భాస్వరే = సూర్యుడు, ౪ ధనదే = కుబేరుడు, ౫ తారా = నక్షత్రము, ౬ లక్ష్మీ = లక్ష్మీ దేవి, ౭ వాగ్దేవతాసుః = సరస్వతీదేవి. (సీ)

సీతచందనం—(న) ౧ కాలీయక = పచ్చ వంటి గంధములేక నల్లలగలు చెట్టు, ౨ హరిద్రయోః = పసుపు.

పృష్ఠశృంగీ—(పు) ౧ దంశభరౌ = దున్ను పోతు, ౨ పంచే = నపుంసకుడు, ౩ వృకోదరే = భీముడు.

ఘరచందనం—(న) ౧ కాలీయే = నల్లలగలు చెట్టు, ౨ దేవదారుణి = దేవదారు చెట్టు

వరవర్ణినీ తు లాఘోహరిద్రా
రోచనాసు చ, ఫలిన్యా
ముత్తమానారీ సాధీయస్యా
మపి త్రియాం. ౧౮౧

మధుసూదనస్తు పుంసి భ్రమ
రే వనమాలిని,
మహారజన ముద్దిష్టం శాత
కుంభకుసుంభయోః. ౧౮౨

స్యాన్మృత్యువంచనః శంభౌ
శ్రీఫల ద్రోణకాకయోః,

వనమాలీ తు గోవిందే,
వారాహ్యం వనమాలినీ.

విషయాయీ పుమాన్ రా
జ్ఞి వైషయికజనేఽపి చ,
ఇంద్రియే కామదేవే చ
విషయాసక్తపూరుషే.

విశ్వకర్తా సహస్రాంశౌ ముని
భిదేవశిల్పినోః,

విఘ్నకారీ స్త్రుతో ఘోర
దర్శనేఽపి విఘాతినీ. ౧౮౫

వృషపర్వా పుమాన్దైత్యభేదే
ఽవ్యంభకసూదనే,

వరవర్ణినీ—(సీ) ౧ లాఘో = లక్ష్మ, ౨
హరిద్రా = పసుపు, ౩ రోచనాసు = గోరో
చనము, ౪ ఫలిన్యా = ప్రేంకణపుం
జెట్టు, ౫ ఉత్తమానారీ = ఉత్తమస్త్రీ,
౬ సాధీయస్యా = యోగ్యురాలు.

మధుసూదనః—(పు) ౧ భ్రమరే =
తుమ్మెద, ౨ వనమాలిని = విష్ణువు.

మహారజనం—(న) ౧ శాతకుంభ = బం
గారు, ౨ కుసుంభయోః = కుసుమ
పువ్వు.

మృత్యువంచనః—(పు) ౧ శంభౌ = శంక
రుడు, ౨ శ్రీఫల = మారేడు చెట్టు,
౩ ద్రోణకాకయోః = మాలకాకి.

వనమాలీ—(పు) ౧ గోవిందే = విష్ణువు.
(సీ) ౨ వారాహ్యం = పాచితీగె.

విషయాయీ—(పు) ౧ రాజ్ఞి = రాజు,
౨ వైషయికజనే = దేశమునందుండు
జనము, ౩ ఇంద్రియే = ఇంద్రియము,
౪ కామదేవే = మన్మథుడు, ౫ విషయా
సక్తపూరుషే = విషయాసక్తిగలవాడు.

విశ్వకర్తా—(పు) ౧ సహస్రాంశౌ =
సూర్యుడు, ౨ మునిభిత్ = ఒకానొక
ముని, ౩ దేవశిల్పినోః = విశ్వకర్త.

విఘ్నకారీ—(పు) ౧ ఘోరదర్శనే = గుడ్డ
గూబ, ౨ విఘాతినీ = విఘ్నము జేయు
వాడు.

వృషపర్వా—(పు) ౧ దైత్యభేదే = వృష
పర్వుడను రాక్షసుడు, ౨ అంధక
సూదనే = శంకరుడు.

వ్యోమచారి తు నిర్దిష్ట దే
వతాయాం విహంగమే.

శకులాదనీ త్రియాం కృష్ణ
భేదీకటుకశాకయోః,

శాలంకాయన ఉద్దిష్ట ముని
భేదే చ నందిని. ౧౪౭

శివకీర్తనస్తు పుంసిస్యాద్భుం
గరీకుఽసురద్విషి,

శ్వేతవాహన ఇత్యేష సుధా
ధామ్ని ధనంజయే. ౧౪౮

శ్వేతధామా పుమానిందా
ఘనసారాభిఘనయోః,

స్యాత్ పప్టిహాయనో ధాన్య
విశేషే కుంజరే పుమాన్.

సంప్రయోగీ కలాకేలా కా
ముకే సంప్రయోజకే,

హరిచందనమస్త్రీస్యాత్రిదశా
నాం మహీరుహే. ౧౪౯.
నపుంసకం తు గోశీర్షే బ్యో
త్సాన్ కుంకుమయోరపి,

వ్యోమచారి—(పు) ౧ దేవతాయాం =
దేవత, ౨ విహంగమే=పక్షి.

శకులాదనీ—(నీ) ౧ కృష్ణభేదీ = కటుక
రోహిణి, ౨ కటుకశాకయోః = నీరు
పిప్పలి.

శాలంకాయనః—(పు) ౧ మునిభేదే =
శాలంకాయనముని, ౨ నందిని=నంది
కేశ్వరుడు.

శివకీర్తనః—(పు) ౧ భృంగరీకుఽ=నందికే
శ్వరుడు, ౨ అసురద్విషి = విష్ణు
మూర్తి.

శ్వేతవాహనః—(పు) ౧ సుధాధామ్ని =
చంద్రుడు, ౨ ధనంజయే = అర్జు
నుడు.

శ్వేతధామా—(పు) ౧ ఇందౌ =
చంద్రుడు, ౨ ఘనసార = కర్పూ
రము, ౩ అభిఘనయోః = సముద్రపు
సురుగు.

పప్టిహాయనః—(పు) ౧ ధాన్యవిశేషే =
ఒకానొకధాన్యము, ౨ కుంజరే =
ఏనుగు.

సంప్రయోగీ—(పు) ౧ కలాకేలా=మన్త
భుడు, ౨ కాముకే = కామముగల
వాడు, ౩ సంప్రయోజకే = ప్రేరే
పించువాడు.

హరిచందనం—(పు) త్రిదశానామహీ
రుహే = ఒకకల్పవృక్షము, (న) ౨
గోశీర్షే = పసుపువన్నెగల చందనము,
౩ బ్యోత్సాన్ = వెన్నెల, ౪ కుంకు
మయోః=కుంకుమము.

హరివాహనస్తుపుంసిస్యాత్
శచీపతివిచస్వతోః. ౧౫౧

—● న పట-౦. ●—

అంతావసాయీశ్వపచేముని
భేదేచనాపితే,

కలానునాదీ రోలంబే కల
వింకే కపింజలే. ౧౫౨

జాయానుజీవీ పుంసిస్యాన్న
ఛేచబకపక్షిణి,
సహస్రవేధి క్లిబంస్యాద్రా
మలే నాంబువేతనే. ౧౫౩
ఇతి నాంతవర్గః.

—● వై కమ్, ●—

పోనావాతాండపూతేషు
పానేపాతరి క్లితః, త్రి
యాంతు రక్షణేపానే
పూతే పూరితకేచ సః ౧

—● పద్యకం. ●—

కల్పశ్వాస్త్రే విభాన్యాయే
సువర్తే బ్రహ్మణోదినే,

హరివాహనః—(పు) ౧ శచీపతి=దేవే
ద్రుడు, ౨ విచస్వతోః=సూర్యుడు.

ఆఱుక్షములుగల నకారాంత
శబ్దములు.

అంతావసాయీ—(పు) ౧ శ్వపచే=చండా
లుడు, ౨ మునిభేదే=ఓకానొకముని,
౩ నాపితే=నుంగలివాడు.

కలానునాదీ—(పు) ౧ రోలంబే=తుమ్మెద
౨ కలవింకే=ఊరపిచ్చుక, ౩ కపింజలే
=కమజుపిట్ట.

జాయానుజీవీ—(పు) ౧ నఛే=నాట్యము
జేయువాడు, ౨ బకపక్షిణి=కొంగ.

సహస్రవేధి—(న) ౧ రామలే=ఇంగువ,
౨ అంబువేతనే=నీరుప్రబ్బచెట్టు.
ఇది నాంతవర్గము.

—● వై క్షర పశబ్దములు.

పః—(పు) ౧ వాత = గాలి, ౨ అండ =
గుడ్డు, ౩ పూతేషు = పవిత్రమైనది,
౪ పానే=పానపాత్రము, ౫ పాతరి =
పానముచేయువాడు, (సీ) ౬ రక్షణే
కాపాడుట, ౭ పానే = త్రాగుట, ౮
పూతే=పవిత్రమైనది, ౯ పూరితకే =
నింపబడినది.

—● రెండక్షరములుగల పకారాంత
శబ్దములు.

కల్పః—(పు) ౧ శ్వాస్త్రే = శాస్త్రము, ౨
విభా=విధి, ౩ న్యాయే=న్యాయము,

కపిర్నా సిల్పాకేశాఖామృగే
చ మధుసూదనే. ౨

కూపః కూపకమృణ్మానే గ
ర్తాంధుగుణవృక్షకే,

కృపా ద్రోణశ్యాలకే స్యాత్

ద్రోణపత్న్యం కృపీ మతా.

కృపా దయాయాం
క్షేపస్తు నిందావిక్షేపలేపనే,
విలంబప్రేరణే గర్వే

ఖష్టః క్రోధే బలాత్కృతౌ.

గోపా గోపాలకే గోష్ఠాధ్య
క్షే పృథ్వీపతాపసి, గ్రామ
స్యాధిక్యతే పుంసి శారిబా
ఖ్యాపథౌ త్రియామ్. ౫

ఛుపః తుపస్పర్శనయోః

ర సంవర్తే=ప్రళయము, ౫ బ్రహ్మణో
దినే=బ్రహ్మదినము.

కపిః—(పు) ౧ సిల్పాకే = చిల్లమడ్డి, ౨
శాఖామృగే=కోతి, ౩ మధుసూదనే
=విష్ణువు.

కూపః—(పు) ౧ కూపక = పిలుదుల
మీఁదగుంతలు, ౨ మృణ్మానే = సిద్ధ,
(కొలపాత్రము) ౩ గర్త=గుంట, ౪
అంధు=బావి, ౫ గుణవృక్షకే = ఓడ
కంబము.

కృపః—(పు) ౧ ద్రోణశ్యాలకే = కృపా
చార్యుడు.

కృపీ—(స) ౧ ద్రోణపత్న్యం=ద్రోణా
చార్యునిభార్య.

కృపా—(సీ) ౧ దయాయాం=దయ.

క్షేపః—(పు) ౧ నిందా=నిందించుట, ౨
విక్షేప=చిచ్చుట, ౩ లేపనే=వ్రాయుట
౪ విలంబ = ఆలసిండుట, ౫ ప్రేరణే=
ప్రేరేపించుట, ౬ గర్వే=త్రుళ్లుట.

ఖష్టః—(పు) ౧ క్రోధే = కోపము, ౨
బలాత్కృతౌ=బలాత్కారము.

గోపః—(పు) ౧ గోపాలకే=గొల్లవాడు,
౨ గోష్ఠాధ్యక్షే = పసులదొడ్డికాచు
వాడు, ౩ పృథ్వీపతౌ = రాజు, ౪
గ్రామస్యాధిక్యతే = గ్రామాధికారి, ౫
శారిబాఖ్యాపథౌ=సుగంధిపాలచెట్టు.
(సీ).

ఛుపః—(పు) ౧ తుప = పాట్రికొవ్వలూ
డలుగలచెట్టు, ౨ స్పర్శనయోః =
వాయువు.

త్రపు సీసకరంగయోః,

తల్పమట్టే కళత్రే చ శయనీ
యే చ న ద్వయోః. ౬

త్రపా లజ్జాకులటయో

స్తాప స్సంతాపకృత్యయోః,
తాపీ నద్యంతరే

దర్పః కస్తూర్యామవ్యహం
కృతా. ౭

నీపః కదంబ బంధూక నీలా
శోకద్రుమేష్వ పి,

దీపః ప్రదీపో త్తరీయే స్యాల్ల
తాయాం చ మస్తకే. ౮.

పుష్పం వికాశకుసుమస్త్రీ రజ
స్సు నపుంసకం,

రూపం స్వభావే సౌందర్యే
నామకే పశుశబ్దయోః. ౯.
గ్రంథావృత్తే నాటకాదా
వాకారశ్లోకయోరపి,

రేపస్యాన్నిందితే క్రూరే

త్రపు—(న) ౧ సీసక=సీసము, ౨ రంగ
యోః=తగరము.

తల్పం—(న) ౧ అట్టే=బురుజు, ౨ కళత్రే=
భార్య, ౩ శయనీయే=పానుపు.

త్రపా—(నీ) ౧ లజ్జా = సిగ్గు, ౨ కుల
టయోః=ఁకుటాలు.

తాపః—(పు) ౧ సంతాప=తాపము, ౨
కృచ్ఛ్చయోః=కష్టము, తాపీ (నీ) ౩
నద్యంతరే=ఒకానొకనది.

దర్పః—(పు) ౧ కస్తూర్యాం=కస్తూరి, ౨
అహంకృతా=పొగరు.

నీపః—(పు) ౧ కదంబ = కడిమిచెట్టు,
౨ బంధూక = మంకెన చెట్టు, ౩
నీలాశోకద్రుమేషు = నల్లయశోకవృ
క్షము.

దీపః—(పు) ౨ ప్రదీపే=దీపము, ౨ ఉత్త
రీయే=వైబట్ట, ౩ లతాయాం = తీగ,
మస్తకే=మయూరశిఖచెట్టు.

పుష్పం—(న) ౧ వికాశ=వికసించుట, ౨
కుసుమ=పువ్వు, ౩ స్త్రీరజస్సు = రజో
రక్తము

రూపం—(న) ౧ స్వభావే=సహజము, ౨
సౌందర్యే=సౌందర్యము, ౩ నామకే=
పేరు, ౪ పశు=పశువు, ౫ శబ్దయోః=
శబ్దము, ౬ గ్రంథావృత్తే = గ్రంథ
ములయావృత్తి, ౭ నాటకాదా =
నాటకము, ౮ ఆకార=ఆకారము, ౯
శ్లోకయోః = శ్లోకము.

రేపః—(పు) ౧ నిందితే = నిందింపబడిన
వాడు, ౨ క్రూరే = క్రూరుడు.

రోహః రోహణబాణయోః.

లేపః ప్రలేపనే జగ్ధా

వపా వివరమేదసోః

బాష్ప ఊష్ణణి నాఽస్తేఽ

థ శష్పంబాలతృణే స్తృతమ్.

౧౧. పుంసి స్యాత్ప్రతిభా
హనా

శాప ఆక్రోశదివ్యయోః,

శిల్పం స్రువే క్రియామోగ్యే

స్వాపశ్శయననిద్రయోః ౧౨.

స్పర్శాజ్ఞతాయామజ్ఞానే

సూపో వ్యంజనసూదయోః,

— ప త్రికం. —

అనూపో మహిషేనాంబుస్తా
యదేశే తు వాచ్యవత్.

అస్తపా తు జఠాకాయాం
డాకిన్యాం రాక్షసే తు నా,

రోహః—(పు) ౧ రోహణ=ఎక్కు పెట్టుట,
౨ బాణయోః=బాణము.

లేపః—(పు) ౧ ప్రలేపనే = పూత, ౨
జగ్ధా, అన్నము.

వపా—(సీ) ౧ వివర=రంద్రము, ౨ మేద
సోః = మెదడు.

బాష్పః—(పు) ౧ ఊష్ణణి=ఉబ్బి, ౨ అస్తే
=కన్నీరు.

శష్పం—(న) ౧ బాలతృణే=లేతకసపు,
౨ ప్రతిభాహనా = ప్రతిభనశించుట
(పు.)

శాపః—(పు) ౧ ఆక్రోశ=తిట్టు, ౨ దివ్య
యోః=బిట్టు.

శిల్పం—(న) ౧ స్రువే = స్రుగ్భేదము,
౨ క్రియామోగ్యే=చేయదగినపని.

స్వాపః—(పు) ౧ శయన=పండుకొను, ౨
నిద్రయోః = నిద్ర, ౩ స్పర్శాజ్ఞతా
యాం = తిమ్మిరి, ౪ అజ్ఞానే = అజ్ఞా
నము.

సూపః—(పు) ౧ వ్యంజన=పప్పు, ౨ సూ
దయోః=పంటవాడు.

—
మూఁడక్షరములుగల నకారాంత
శబ్దములు.

అనూపః—(పు) ౧ మహిషే=దున్నపోతు,
౨ అంబుస్తాయదేశే = జవుకుదేశము
(త్రి.)

అస్తపా—(సీ) ౧ జఠాకాయాం=జలగ,
౨ డాకిన్యాం=డాకినిశక్తి, ౩ రాక్షసే
=రాక్షసుడు (గు.)

ఆవాహా భాండే వపనే పరి
క్షేపాలవాలయోః. ౧౮.

ఆక్షేపా భర్తృనాకృష్టికా
వ్యాలంకృతిషు స్మృతః,

ఆకల్పః కల్పనే వేశే

పుడుపంతు స్లవే న్త్రయాం.
౧౧. చంద్రే పుం

స్యలపో న స్త్రీ గుల్మిన్యాం
నా తృణాంతరే,

కచ్చవీ వల్లకిభేదే దులౌ తు
ద్రగదాంతరే. ౧౬. పుంసి
నిధ్యంతరే కూర్చే మల్లబం
ధాంతరేపి చ,

కలాపస్సంహతౌ బర్హే కాం
చ్యాం భూషణతూణయోః
౧౭. చంద్రే విదగ్ధే వ్యాక
రణభేదేపి కథ్యతే బుద్ధ.

కశిపుర్భక్తాచ్చాదనయో రే
కోక్త్యా పృథక్తయోః
పుంసి. ౧౮

ఆవాహః—(పు) ౧ భాండే=మృత్యుత్పత్త
ము, ౨ వపనే=విత్తుట, ౩ పరిక్షేప =
వెదజల్లుట, ౪ ఆలవాలయోః=పాడు.

ఆక్షేపః—(పు) ౧ భర్తృన=బెదిరించుట,
౨ ఆకృష్టి=దున్నుట, ౩ కావ్యాలం
కృతిషు=ఆక్షేపాలంకారము.

ఆకల్పః—(పు) ౧ కల్పనే=కల్పించుట, ౨
వేశే = వేషము.

ఉడుపం—(పు) ౧ స్లవే=తెప్ప, ౨ చంద్రే
=చంద్రుడు (పు.)

ఉలపః—(పు) ౧ గుల్మిన్యాం=గుబురుగా
నల్లుకొన్నతీగె, ౨ తృణాంతరే=దర్భ
విశేషము.

కచ్చవీ—(స్త్రీ) ౧ వల్లకిభేదే = సరస్వతియొ
క్కవీణె, ౨ దులౌ=ఆడుతాజేలు, ౩
తుద్రగదాంతరే = తుద్రురోగవిశే
షము, ౪ నిధ్యంతరే=కచ్చపమునునిధి,
(పు) ౫ కూర్చే = తాజేలు, ౬ మల్ల
బంధాంతరే=మల్లులబంధవిశేషము.

కలాపః—(పు) ౧ సంహతౌ = సమూహ
ము, ౨ బర్హే = పింఛము, ౩ కాం
చ్యాం = మొలనూలు, ౪ భూషణ =
ఆభరణము, ౫ తూణయోః = అమ్ముల
పొది, ౬ చంద్రే=చంద్రుడు, ౭ విదగ్ధే
=నేర్పరి, ౮ వ్యాకరణభేదే = కలాప
మను వ్యాకరణము.

కశిపుః—(పు) ఏకోక్త్యా = ఒకటిగాఁజెప్పి
నపుడు, ౧ భక్తాచ్చాదనయోః=అన్న
వస్త్రములు. పృథక్ = విడిగా, ౨
అన్నము, ౩ వస్త్రము.

శ్వపకాఉక్తో మునిమ్మగ
యోర్భేదే కాశ్యపీయ్య
యాం,
కుతపోఽస్త్రియాం దౌహిత్రే
వాద్యే ఛాగజకంబలే. ౧౯
కుశే దినస్యాష్టమాంశే నా
సూర్యే

కుణపీ పునః, విటూరికా
యాం కుణపః పూతిగంధౌ
శవేఽపి చ ౨౦
జిహ్వపః శుని మూర్ధారే

ప్రతాపస్తాపతేజసోః,

పాదపః పాదపీఠేఽద్రా పా
దుకాయాం తు పాదపా.

రక్తపా స్యాజ్జలౌకాయాం
డాకిన్యాం నా తు రాక్షసే,

విటపో న స్త్రియాం స్తంబ
శాఖావిస్తారపల్లవే. ౨౨
విటాధిపే నా

వికల్పః పుంసి భ్రాంతౌ చ
కల్పనే,

కాశ్యపః—(పు) ౧ ముని=కాశ్యపముని,
౨ మృగయోర్భేదే=మృగవిశేషము,
కాశ్యపీ (సీ) ౩ య్యేయాం=భూమి.

కుతపః—(న్న) ౧ దౌహిత్రే=మనుమడు
౨ వాద్యే = వాద్యవిశేషము, ౩
ఛాగజకంబలే = మేకరోమములతో
నేసినకంబళి, ౪ కుశే=దర్భ, ౫ దిన
స్యాష్టమాంశే=పగటియొక్క యెనిమి
దవభాగము, ౬ సూర్యే=సూర్యుడు,
(పు).

కుణపీ—(సీ) ౧ విటూరికాయాం=ఋకా
నాకపక్షి, కుణపః (పు) ౨ పూతిగం
ధౌ=దుర్వాసన, ౩ శవే=శవము.

జిహ్వపః—(పు) ౧ శుని=కుక్క, ౨ మా
ర్ధారే=పిల్లి.

ప్రతాపః—(పు) ౧ తాప = తాపము, ౨
తేజసోః=తేజస్సు.

పాదపః—(పు) ౧ పాదపీఠే=కాళ్లుపెట్టు
కొనుపీట, ౨ అద్రా = పర్వతము, ౩
పాదుకాయాం=పాదకొట్ట. (సీ).

రక్తపా—(స) ౧ జలౌకాయాం=జలగ,
౨ డాకిన్యాం=ఋకానాకశక్తి, (పు).
౩ రాక్షసే=రాక్షసుడు.

విటపః—(న్న) ౧ స్తంబ=దుబ్బు, ౨ శా
ఖా=కొమ్మ, ౩ విస్తార=బోదేలీనిచెట్టు
౪ పల్లవే=చిగురుటాకు, ౫ విటాధిపే=
విటశ్రేష్ఠుడు. (పు).

వికల్పః—(పు) ౧ భ్రాంతౌ = భ్రమ, ౨
కల్పనే=కల్పించుట.

❖ పంచతుష్కం. ❖

అభిరూపా బుధే రమ్యే ౭

పలాపః ప్రేమ్నూపహవే ౨౩

అవలేపస్తు గర్వే స్యాల్లేపనే
భూషణే ౭ పి చ,

ఉపతాపస్త్వరాయాం స్యా
దుత్తాపగదయోరపి. ౨౪

జలకూపీ కూపగర్తే పుష్క
రిశ్యాం చ యోషితి,
నాగపుష్పస్తు పున్నాగనాగ
కేసరచంపకే. ౨౫

పరినాపస్తు పర్యుష్టా జలస్థానే
పరిచ్ఛదే,

పరితాపస్తు పుంసి స్యాద్దుఃఖే
చ నరకాంతరే. ౨౬

పరికంపా భయే కంపే,

ప్రాప్తరూపా జ్వరమ్యయోః,

పిండపుష్పమశోకే చ జపా
యాం చ కుశేశయే. ౨౭

నాలుగక్షరములుగల పతారాంత
శబ్దములు.

అభిరూపః—(పు) ౧ బుధే=విద్వాంసుడు
రమ్యే=సుందరమైనది.

అపలాపః—(పు) ౧ ప్రేమ్ని=ప్రేమ, ౨
అపహవే=కప్పిపుచ్చుట.

అవలేపః—(పు) ౧ గర్వే = గర్వము, ౨
లేపనే = పూయుట, ౩ భూషణే =
అలంకారము.

ఉపతాపః—(పు) ౧ త్వరాయాం=తొం
దర, ౨ ఉత్తాప = తాపము, ౩ గద
యోః=రోగము.

జలకూపీ—(పు) ౧ కూపగర్తే=సుడిగుం
డము, ౨ పుష్కరిశ్యాం=కోనేరు.

నాగపుష్పః—(పు) ౧ పున్నాగ=పొన్న
చెట్టు, ౨ నాగకేసర = నాగకేసరపుఁ
జెట్టు, ౩ చంపకే=సంపెంగచెట్టు.

పరివాపః—(పు) ౧ పర్యుష్టా = వెడఁ
బెట్టుట, ౨ జలస్థానే=పాడు, ౩ పరి
చ్ఛదే=ఒకభాగము.

పరితాపః—(పు) ౧ దుఃఖే = దుఃఖము,
౨ నరకాంతరే=నరకవిశేషము.

పరికంపః—(పు) ౧ భయే=భయము, ౨
కంపే=కంపము.

ప్రాప్తరూపః—(పు) ౧ జ్వ = తెలివిన
వాడు, ౨ రమ్యయోః = సుంద
రుడు.

పిండపుష్పం—(న) ౧ అశోకే=అశోకపుఁ
బువ్వు, ౨ జపాయాం=దాసానిపువ్వు,
౩ కుశేశయే=కమలము.

బహురూపశ్చివే విష్ణో ధూన
కే సరతే స్తరే,

మేఘపుష్పం పిండాభ్రాంబు
నాదేయే నా హరేర్నయే.

విప్రలాహో విరోధోక్తావపా
ర్థవచనేఽపి చ,

బీజపుష్పం మరువకే తథా
మదనకేఽపి చ. ౨౯

వృకధూపస్తు సరలద్రవ కృ
త్రిమధూపయోః,

వృషాకపిః పుమాన్ కృష్ణే
శంకరే జాతవేదసి. ౩౦

హేమపుష్పమశోకేఽపి జపా
పుష్పే నపుంసకమ్,

— పంచకం. —

భవేచ్ఛామరపుష్పం తు పూ
గే కాశామ్రకేతకే. ౩౧

ఇతి పాంతవర్గః.

బహురూపః—(పు) ౧ శివే=శంకరుడు,
౨ విష్ణో = విష్ణువు, ౩ ధూనకే = సర్ప
రసము, ౪ సరతే=తొండ, ౫ స్తరే=
మన్మథుడు.

మేఘపుష్పం—(న) ౧ పిండాభ్ర=వడ
గండ్లు, ౨ అంబు = ఉదకము, ౩
నాదేయే=నదీజలము, (పు) ౪ హరే
ర్నయే=విష్ణునిగుట్టము.

విప్రలాహః—(పు) ౧ విరోధోక్తా =
విరోధవచనము, ౨ అపార్థవచనే =
దుష్టార్థముగల వాక్యము.

బీజపుష్పం—(న) మరువకే = మరువము,
౨ మదనకే=మ్రంగచెట్టు.

వృకధూపః—(పు) ౧ సరలద్రవ=దేవదా
రుబంకతోచేసిన ధూపము, ౨ కృత్రి
మధూపయోః=కల్పితధూపద్రవ్యము.

వృషాకపిః—(పు) ౧ కృష్ణే = విష్ణు
మూర్తి, ౨ శంకరే=శంకరుడు, ౩
జాతవేదసి=అగ్ని.

హేమపుష్పం—(న) ౧ అశోకే = అశో
కపుంజెట్టు, ౨ జపాపుష్పే = దాసాని
పువ్వు.

అయిదక్షరములుగల పకారాంత
శబ్దములు.

చామరపుష్పం—(న) ౧ పూగే = పోక
చెట్టు, ౨ కాశ=తెల్లగడ్డి, ౩ ఆమ్ర=
మామిడిచెట్టు, ౪ కేతకే = మొగలి
చెట్టు.

ఇది పాంతవర్గము.

●● ధై కమ్. ●●

ఫో యక్షసాధనే స్థానే యం
రూవాతేఽపి పుంస్యయం,

ఫం రూక్షోక్తౌ పూత్రౌతౌ
చ తథా నిష్ఫలభాషణే. ౧

●● ఫ ద్వికం. ●●

గుంఫస్తు గుంఫనే బాహా
రలంకారే చ కీర్త్యతే,

రేఫో రవల్లే పుంసే స్యాత్కు
త్రితే పునఃస్యవత్. ౨
శఫం మూలే తరూణాం
స్యాద్దవాదీనాం ఖురేఽపి
చ,

శిఫా జటాయాం సరిత మాం
సీకాయాం చ మాతరి. ౩

●● ఇతి ఘాంతవర్గః. ●●

●● ధై కమ్. ●●

బః తుమాన్వరుణే సింధౌ
భగే తోయే గతేఽపి చ,
గంధనే తంతుసంతానే పుం
స్యేవ పవనే స్తృతః. ౧

ఏకాక్షర ఫశబ్దములు.

ఫః—(పు) ౧ యక్షసాధనే = కుజేరుని
సాధనము, ౨ స్థానే = చోటు, ౩
యంరూవాతే = వెనుగాలి.

ఫం—(న) ౧ రూక్షోక్తౌ = పరుషోక్తి, ౨
పూత్రౌతౌ = పూత్రార్థము, ౩
నిష్ఫలభాషణే = వ్యర్థభాషణము.

రెండక్షరములుగల ఫకారాంత
శబ్దములు.

గుంఫః—(పు) ౧ గుంఫనే = మాటల
యొద్దిక, ౨ బాహారలంకారే = భుజ
భూషణము.

రేఫః—(పు) ౧ రవల్లే = రేఫము, ౨
కుత్సితే = నీచుడు, (త్రి).

శఫం—(న) ౧ తరూణాంమూలే = చెట్లు
మొదలు, ౨ గవాదీనాంఖురే = గోవు
మొదలగువాని గిట్టలు.

శిఫా—(సీ) ౧ జటాయాం = ఊడ, ౨
సరితే = శిఫానది, ౩ మాంసీకాయాం =
జటామాంసి, ౪ మాతరి = తల్లి.

ఇది ఘాంతవర్గము.

ఏకాక్షర బశబ్దములు.

బః—(పు) ౧ వరుణే = వరుణుడు, ౨
సింధౌ = సముద్రము, ౩ భగే = యోని,
౪ తోయే = ఉదకము, ౫ గతే = గమ
నము, ౬ గంధనే = పరిమళము, ౭
తంతుసంతానే = నూలునేయుట, ౮
పవనే = వాయువు.

❖ బ ద్వీకం. ❖

కంబుశ్చంభేఽశ్రీయాం పుం
సి శంబూకే వలయే గజే,

కంబిరంశే చ వంశస్య ఖజా
కాయాం శ్రీయామపి. ౨
క్లీబం స్యాత్పండకే న స్త్రీ
వాచ్యలింగస్త్యవిక్రమే,

ఖర్బం సంఖ్యాంతరే క్లీబం
నీచే వామనకే త్రిషు. ౩

గరోఽభిమానే ౭వలేపే,

జంబుస్యాత్పాదపాంతరే, త
థా సుమేరుసరితి ద్వీపభేదే
౭ప చ శ్రీయాం. ౪

డింబో భయధ్వనావండే పు
పుసస్త్రిహవిష్టవే,

దర్వీః శ్రీయాం ఖజాకా
యాం ఫణాయామురగస్య
చ. ౫

పూర్వే తు పూర్వజేషుస్యః
పూర్వః ప్రాగాద్యయాః

రెండక్షరములుగల బకారాంత

శబ్దములు.

కంబుః—(పు) ౧ శంభే = శంఖము, ౨
శంబూకే=నత్తగుల్ల, ౩ వలయే=కంక
ణము, ౪ గజే=ఏనుగు.

కంబిః—(సీ) ౧ వంశస్యాంశే=వెదురుకట్టి,
౨ ఖజాకాయాం=గరిట.

క్లీబం—(పు) ౧ పండకే = నపుంసకుడు,
౨ అవిక్రమే = పరాక్రమములేని
వాడు. (త్రి)

ఖర్బం—(న) ౧ సంఖ్యాంతరే = సంఖ్యా
విశేషము, ౨ నీచే=నీచపయినది, ౩
వామనకే=కురుచునిది.

గర్భః—(పు) ౧ అభిమానే=మదము, ౨
అనలేపే=గర్వము.

జంబుః—(పు) ౧ పాదపాంతరే = నే
రేడు చెట్టు, ౨ సుమేరుసరితి = జం
బూనది, (సీ) ౩ ద్వీపభేదే = జంబూ
ద్వీపము.

డింబః—(పు) ౧ భయధ్వనా=భయంకర
ఘోషము, ౨ అండే = గుడ్డు, ౩
పుపుస = ఎడమ ప్రక్కనుండుమలూశ
యము, ౪ స్త్రిహ=ఎడమ ప్రక్కనుండి
మాంసనిశేషము, ౫ విష్టవే=దేశోప
ద్రవము.

దర్వీః—(స) ౧ ఖంజికాయాం = గరిట,
౨ ఉరగస్యఫణాయాం=పాముపడగ.

పూర్వః—(త్రి) ౧ పూర్వే=గడచినకాల
ము, ౨ పూర్వజేషు = పూర్వులు, ౩

స్త్రీషు,

లంబా పద్మాలయాగౌర్యోస్త్రీ
క్షతుంభ్యామసి శ్రీయాం.

బింబస్తు ప్రతిబింబే స్వాన్తం
డలే పున్నపుంసకమ్, బింబి
కాయాః ఫలే క్షీబం కృక
లానే పునః పుమాన్. ౨

శంబస్వా మ్మసలాగ్రస్థలో
హమండలకే పవౌ, శుభా
న్వితే త్రిషు

స్తంబోఽప్రకాండద్రుమగు
చ్ఛయోః. ౩

◀ బ త్రి కమ్. ▶

కదంబం నికురుంబే స్వాన్తీప
స్వపయోః పుమాన్,

కలంబీ శాకభేదే స్వాత్క
దంబశరయోః పుమాన్.

కాదంబస్వాత్పుమాన్పక్షివి
శేషే సాయకేఽపి చ,

గజాహ్వ గజపిపల్యాం గజా
హ్వం హస్తినాపురే. ౧౦

స్త్రాక్=తూర్పుదిక్కు, ర ఆద్యయోః
=మొదటిది.

లంబా—(స్త్రీ) ౧ పద్మాలయా=లక్ష్మీదేవి,
౨ గౌర్యోః = పార్వతీదేవి, ౩ త్రి
తుంభ్యాం=చేదుసారచెట్టు.

బింబః—(పు) ౧ ప్రతిబింబే = ప్రతిబింబ
ము, ౨ మణ్డలే=సూర్యాదిమణ్డలము,
(పు) ౩ బింబికాయాఃఫలే = దొండ
పండు,(న) ర కృకలానే=తోండ.(పు).

శంబః—(పు) ౧ ముసలాగ్రస్థలోహమణ్డ
లకే=రోకటిపొన్ను, ౨ పవౌ = వజ్ర
యుధము, ౩ శుభాన్వితే=శుభముతోఁ
గూడినది. (త్రి).

స్తంబః—(పు) ౧ అప్రకాండద్రుమ =
కొమ్మలులేనిమ్రాను, ౨ గుచ్ఛయోః =
పొద.

మూండశరములుగల బకారాంత

శబ్దములు.

కదంబం—(న) ౧నికురుంబే=సమూహము,
౨ నీప=కడిమిచెట్టు, ౩ స్వపయోః=
ఆవాలు. (పు).

కలంబీ—(స్త్రీ) ౧ శాకభేదే=తీగబచ్చలి,
౨ కదంబ=కడిమిచెట్టు, ౩ శరయోః=
బాణము (పు)

కాదంబః—(పు) ౧పక్షివిశేషే=కలహంస,
౨ సాయకే=బాణము.

గజాహ్వ—(స్త్రీ) ౧ గజపిపల్యాం = గజ
విప్పలితీగె, ౨ హస్తినాపురే=హస్తినా
పట్టణము. (న)

గంధర్వః పశుభేదే స్యాత్పుం
స్కీలతురంగయోః, అం
తరాభవసత్త్వే చ గాయనే
భేదరేఽపి చ. ౧౧

గోడుంబః శీర్ణవృం తేచ గవా
దన్యాం తు యోషితి,

ద్విజిహ్వస్తు ఖలే సర్పే

నితంబః స్కంధరోధసోః ౧౨
త్రియాః పశ్చాత్కృతావ
ద్రేః కటకే కటిమాత్రకే,

ప్రలంబో దైత్యభేదే స్యా
త్త్రపుషేఽపి పయోధరే.
౧౩. లతాంకురేఽపి శాఖా
యాంహారభేదే ప్రలంబనే,

భూజంబూరపి గోధూమే
వికంకతఫలే త్రియాం ౧౪
హేరంబో విఘ్నరాజే స్యా
న్మహిషే శౌర్యగర్వితే,

గంధర్వః—(పు) ౧ పశుభేదే = శరభ
మృగము, ౨ పుంస్కీల=మగకోకిల,
౩ తురంగయోః=గుట్టము, ౪ అం
తరాభవసత్త్వే = అంతరపిశాచము, ౫
గాయనే=గాయకుడు, ౬ భేదరే =
గంధర్వుడు.

గోడుంబః—(పు) ౧ శీర్ణవృంలే=బుడమ
చెట్టు, ౨ గవాదన్యాం = పెద్దపాప
చెట్టు. (సీ)

ద్విజిహ్వః—(పు) ౧ ఖలే = కొండెము
చెప్పువాడు, ౨ సర్పే=పాము.

నితంబః—(పు) ౧ స్కంధ=భుజాగ్రము,
౨ రోధసోః=బడ్డు, ౩ త్రియాఃపశ్చా
త్కృతా = స్త్రీలమొలవెనుకభాగము,
(పిఱుడు), ౪ అద్రేఃకటకే = కొండ
నడిమిభాగము, ౫ కటిమాత్రకే =
మొల.

ప్రలంబః—(పు) ౧ దైత్యభేదే=ప్రలంబా
సురుడు, ౨ త్రపుషే = తగరము, ౩
పయోధరే=స్తనము, ౪ లతాంకురే=
తాటిమొలక, (సీ) ౫ శాఖాయాం =
కొమ్మ, ౬ హారభేదే = హారవిశేషము
౭ ప్రలంబనే=ప్రేలాడుట.

భూజంబూః—(పు) ౧ గోధూమే=గోధు
మచెట్టు, వికంకతఫలే=పుల్ల వెలగపండు.

హేరంబః—(పు) ౧ విఘ్నరాజే=విఘ్నే
శ్వరుడు, ౨ మహిషే=దున్నపోతు,
౩ శౌర్యగర్వితే=శౌర్యముచేగర్వము
నొందినవాడు.

—బ చతుష్కం. —

రాజజంబూస్తు జంబూభి
త్పిండఖర్జురయోః (త్రి)
యామ్. ౧౫
లలజిహ్వోన్యవద్ధింస్తే క్ర
మేలకశునోః పుమాన్,

శతపర్వా చ దూర్వాయాం
వచాభార్గవయోషితోః.

—బ పంచకం. —

ధూలీకదంబో నీవే స్యాత్రి
నిశే వరుణద్రుమే,

శృగాల జంబూర్గోడుంబే త
థాఘోంటాఫలే త్రియా
మ్. ౧౭

ఇతి బాంతవర్గః.

—భై కమ్. —

భం నక్షత్రే గభస్తా స్త్రీ పుం
సి స్యాద్భృగునందనే,

భూః స్థానమాత్రే కథితా
ధరణ్యామపి యోషితి. ౧

మేదిని—రిగ్

నాలుగక్షరములుగల బకారాంత
శబ్దములు.

రాజజంబూః—(స్త్రీ) ౧ జంబూభితే =
రాచనేరేడుచెట్టు, ౨ పిండఖర్జుర
యోః=ముద్దఖర్జురము.

లలజిహ్వః—(త్రి) ౧ హింస్తే = భూతుక
మైనది, ౨ క్రమేలక = ఒంటె, ౩ శు
నోః=కుక్క. (పు).

శతపర్వా—(స్త్రీ) ౧ దూర్వాయాం=గజీ
క, ౨ వచా=వస. ౩ భార్గవయోషితోః
=శుక్రునిభార్య.

ఐదక్షరములుగల బకారాంత

శబ్దములు.

ధూలీకదంబః—(పు) ౧ నీవే = కడిమి
చెట్టు, ౨ తినిశే=నెమ్మిచెట్టు, ౩ వరుణ
ద్రుమే=ఉలిమిరిచెట్టు.

శృగాలజంబూః—(స్త్రీ) ౧ గోడుంబే =
పెద్దపాపర చెట్టు, ౨ ఘోంటాఫలే =
పోకకాయ.

ఇది బాంతవర్గము.

ఏకాక్షర భశబ్దములు.

భం—(న) ౧ నక్షత్రే = నక్షత్రము, ౨
గభస్తా=కిరణము, (స్త్రీ) ౩ భృగునంద
నే=శుక్రుడు. (పు).

భూః—(స్త్రీ) ౧ స్థానమాత్రే=స్థానము, ౨
ధరణ్యాం=భూమి.

— భ ద్వికం. —

కుంభో రాశ్యంతరే హస్తీ
మూర్ధాంశే రాక్షసాంతరే,
కాముకే వారనార్యాం చ
ఘటే క్షీబం తు గుగ్గులౌ ౨
స్త్రీయాముఖాకట్ఫలయోః
పృశ్ని కాయాం చ పాటలౌ,

గర్భో భూజేఽర్భకే కుక్షౌ
సంధౌ పనసకంటకే. 3

జంభో దైత్యవిశేషే నాదం
తే జంబీరభక్ష్యయోః,

జృంభా వికాశజృంభణయో
స్త్రీషు

డింభోఽపి బాలిశే బాలే. ౪

దంభస్తు కైతవే కల్పే

దృన్భాః స్త్రీ సర్పచక్రయోః,

నాభిర్ముఖ్యవృషే చక్రమధ్య
క్షత్రియయోః పుమాన్.
గి. ద్భయోః ప్రాణిప్రతీకే

రెండక్షరములుగల భకారాంత
శబ్దములు.

కుంభః—(పు) ౧ రాశ్యంతరే = కుంభ
రాశి, ౨ హస్తీమూర్ధాంశే = ఏనుగు
కుంభస్థలము, ౩ రాక్షసాంతరే = కు
భాసురుడు, ౪ వారనార్యాం కాము
కే = వేశ్యాలంపటుడు, ౫ ఘటే = కుండ,
౬ గుగ్గులౌ = గుగ్గిలము, (న) ౭ ఉఖా =
కుండ, ౮ కట్ఫలయోః = పినగుమ్మడు
చెట్టు, (నీ) ౯ పృశ్ని కాయాం = నాచు,
౧౦ పాటలౌ = కలిగొట్టు చెట్టు.

గర్భః—(పు) ౧ భూజే = గర్భము, ౨
అర్భకే = శిశువు, ౩ కుక్షౌ = కడుపు,
౪ సంధౌ = గర్భసంధియనునాటకాం
గము, ౫ పనసకంటకే = పనసకాయ
తొక్క.

జంభః—(పు) ౧ దైత్యవిశేషే = జంభా
సురుడు, ౨ దంతే = పల్లు, ౩ జంబీర =
నిమ్మచెట్టు, ౪ భక్ష్యయోః = తిండి.

జృంభా—(నీ) ౧ వికాశ = వికసించుట, ౨
జృంభణయోః = ఆవలింత. (త్రి)

డింభః—(పు) ౧ బాలిశే = మూర్ఖుడు, ౨
బాలే = బాలుడు.

దంభః—(పు) ౧ కైతవే = డంబము, ౨
కల్పే = తప్ప.

దృన్భాః—(నీ) ౧ సర్ప = పాము, ౨ చక్ర
యోః = చక్రము.

నాభిః—(పు) ౧ ముఖ్యవృషే = చక్రవర్తి
౨ చక్రమధ్య = బండికన్ను, ౩ క్షత్రి
యయోః = క్షత్రియుడు, ౪ ప్రాణిప్ర

స్యాత్ త్రియాం కస్తూరి కామదే,	తకే=బొడ్డు, (పు) ౧ కస్తూరికామదే= కస్తూరి. (నీ)
నిభస్తు కథితో వ్యాజే పుం లింగస్సదృశే త్రిషు. ౬	నిభః—(పు) ౧ వ్యాజే=మిష, ౨ సదృశే =సమానము. (త్రి).
రంభా కడల్యప్పరసోర్నా వే ణౌ వానరాంతరే,	రంభా—(నీ) ౧ కడలీ = అరటిచెట్టు, ౨ అప్పరసోః = రంభయనునచ్చర, ౩ వేణౌ = వెదురు, (పు) ౪ వానరాంత రే=రంభుడనువానరుడు.
విభుః ప్రభౌ సర్వగతే శంకర బ్రహ్మణోస్తు నా. ౭	విభుః—(పు) ౧ ప్రభౌ = ప్రభువు, ౨ సర్వగతే=సర్వవ్యాపకమగువస్తువు, ౩ శంకర = శివుడు, ౪ బ్రహ్మణోః = బ్రహ్మ.
శంభుః పుంసి మహాదేవే పర మేష్ఠిని చార్హతి,	శంభుః—(పు) ౧ మహాదేవే=శంకరుడు, ౨ పరమేష్ఠిని = బ్రహ్మదేవుడు, ౩ అర్హతి=బుద్ధదేవుడు.
శుభో యోగే శుభం తేమే వాచ్యవత్ తేమశాలిని. ౮ ఖసంచారిపురే	శుభః—(పు) ౧ యోగే=శుభనామయో గము, ౨ తేమే=తేమము, ౩ తేమ శాలిని = తేమముగలవాడు. (త్రి). ౪ ఖసంచారిపురే=అమరావతి.
స్త్రీ తు శోభా కాంతీచ్చ యోర్హతా, సభా సామాజికే గోష్ఠ్యాం ద్యూతమందిరయోరపి. ౯	శోభా—(నీ) ౧ కాంతి=కాంతి, ౨ ఇచ్చ యోః=కోరిక. సభా—(నీ) ౧ సామాజికే=సభికుడు, ౨ గోష్ఠ్యాం=సభ, ౩ ద్యూత=జూదము, ౪ మందిరయోః=ఇల్లు.
స్వభూర్నా బ్రహ్మణి హరౌ స్తంభః స్థూణాజడత్వయోః,	స్వభూః—(పు) ౧ బ్రహ్మణి=బ్రహ్మదేవు డు, ౨ హరౌ=విష్ణువు. స్తంభః—(పు) ౧ స్థూణా=స్తంభము, ౨ జడత్వయోః =మనోవయవము లుడిగి యుండుట.

— భ త్రికం —

ఆరంభ స్తు త్వరాయాం స్యా
దుద్యమే వధదర్పయోః.

ఆత్మభూర్నా విధౌ కామే

ప్యృషభస్త్యాష థాంతరే,
స్వరభిద్వృషయోః కర్ణరం
ద్రకుంభీరపుచ్చయోః ౧౧
ఉత్తరస్థః స్పృతః శ్రేష్ఠే
స్త్రీనరాకారయోషితి, శూ
కశింబ్యాం శిరాలాయాం
విధవాయాం క్వచిన్తతా.

కకుభౌ త్రియాం ప్రవేశే
దిక్ష్వాభాసు చంపక స్రజి,

కకుభౌ రాగభేదేపి వీణాం
గేఽర్జునపాదవే. ౧౩

కటభీ వృక్షభేదేపి జ్యోతి
ష్టత్యామసి త్రియాం,

కరభౌ మణిబంధాదికనిష్ఠాం
తోష్ఠితత్సతే. ౧౪

మూఁడక్షరములుగల భకారాంతః

శబ్దములు.

ఆరంభః—(పు) ౧ త్వరాయాం=తోంద
౨ ఉద్యమే=ప్రయత్నము, ౩ వధ=
చంపుట, ౪ దర్పయోః=గర్వము.

ఆత్మభూః—(పు) ౧ విధౌ = బ్రహ్మ, ౨
కామే=మన్మథుఁడు.

ఋషభః—(పు) ౧ ఔషధాన్తరే=ఓషధి
విశేషము, ౨ స్వరభిత్=స్వరవిశేషము
౩ వృషయోః=విద్దు, ౪ కర్ణరంద్ర=చెవి
తూటు, ౫ కుంభీరపుచ్చయోః=మొసలి
తోక, ౬ ఉత్తరస్థః = ఉత్తరపద్మమైన
పుడు, ౭ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠుఁడు, ౮ నరా
కారయోషితి = మూచకమ్మ, (స్త్రీ). ౯
శూకశింబ్యాం = దురదగొండిచెట్టు,
౧౦ శిరాలాయాం = వృక్షవిశేషము,
౧౧ విధవాయాం=భర్తలేని స్త్రీ.

కకుభౌ—(స్త్రీ) ౧ ప్రవేశ=అల్లినజడ, ౨
దిక్=దిక్కు, ౩ శోభాసు=కాన్తి, ౪
చంపక స్రజి=సంపంగిదండ.

కకుభౌ—(పు) ౧ రాగభేదే = రాగవిశే
షము, ౨ వీణాంగే = వీణకరివె, ౩
అర్జునపాదవే=మద్దిచెట్టు.

కటభీ—(స్త్రీ) ౧ వృక్షభేదే = నల్లగినియ
చెట్టు, ౨ జ్యోతిష్టత్యాం = మానేరు
తీగ.

కరభౌ—(పు) ౧ మణిబంధాదికనిష్ఠాంతః
మణికట్టుమొదలుకొని చిటికెనవ్రేలు
దనుకనుండు చేతివెలువలిప్రదేశము,
౨ ఉష్ణతత్సతే =

కుసుంభం హేమని మహా
రజనే నా కమండలా,

గర్దభం శ్వేతకుముదే గర్దభో
గంధభిద్యపి. ౧౫. రాసభే
గర్దభీ త్సుద్రజంతురోగ
విశేషయోః,

దుర్లభః (త్రి) దుష్ప్రపే
కచ్చురే

దుందుభిః పునూక. ౧౬.
పరుణే దైత్యభేరోశ్చస్త్ర
క్షబిందుత్రికద్వయే,

నికుంభః కుంభకర్ణస్య తన
యే దంతికాషధౌ. ౧౭

వల్లభో దయితేఽధ్యక్షే సల్ల
క్షణతురంగమే,

వర్షాభూః శ్రీ శోభచఘ్నాంతం
భూలతాన్లవయోఃపుమాన్.

విష్కంభో యోగభేదే స్వా
ద్విస్తార ప్రతిబంధయోః,
రూపకాంగప్రభేదే చ బం
ధభేదే చ యోగినాం. ౧౮

కుసుంభం—(న) ౧ హేమని = బంగా
రము, ౨ మహారజనే=కుసుమపువ్వు,
3 కమండలా=కమండలము. (పు)

గర్దభం—(న) ౧ శ్వేతకుముదే = తెల్ల
కలువ,(పు) ౨ గంధభిది=గంధభేదము,
3 రాసభే = గాడిదె, గర్దభీ (సీ) ౪
త్సుద్రజంతు = నీచజంతువు, ౫ రోగ
విశేషయోః=రోగభేదము.

దుర్లభః—(త్రి) ౧ దుష్ప్రపే = పొంద
శక్యముకానిది, ౨ కచ్చురే = గజ్జిగల
వాడు.

దుందుభిః—(పు) ౧ పరుణే = పరుణదే
వుడు, ౨ దైత్య = దుందుభియను
రాక్షసుడు, 3 భేరోః = భేరి, ౪
అక్షబిందుత్రికద్వయే=పాచికయందలి
ఇత్రిగ. (సీ)

నికుంభః—(పు) ౧ కుంభకర్ణస్యతనయే=
నికుంభుడనురాక్షసుడు, ౨ దంతి
కాషధౌ=నాగదంతిచెట్టు.

వల్లభః—(పు) ౧ దయితే = ప్రియుడు,
౨ అధ్యక్షే = అధికారి, 3 సల్లక్షణ
తురంగమే = మంచి లక్షణములుగల
గుట్టము.

వర్షాభూః—(సీ) ౧ శోభచఘ్నాంతం = గలి
జేరు, ౨ భూలతా=వానపాము, (పు)
3 వ్లవయోః=కప్ప.

విష్కంభః—(పు) ౧ యోగభేదే =
విష్కంభయోగము, ౨ విస్తార =
వైశాల్యము, 3 ప్రతిబంధయోః =
అడ్డగింత, ౪ రూపకాంగప్రభేదే =

విశ్రంభః కేలికలహే విశ్వా
నే ప్రణయేఽపి చ,

విష్టంభః ప్రతిబంధే స్యాత్ప్ర
భేదే చామయస్య చ. ౨౦

వృషభః శ్రేష్ఠవృషయో

వైదర్భీరీతిభిద్యపి, వైదర్భం
వాక్యవక్రత్వే

శరభస్తు పశోర్భిది. ౨౧. కరభే
వానరభిది

సనాభిర్జాతితుల్యయోః,

సురభిశ్శల్లకీమాతృభిస్తు రాగో
షు యోషితి. ౨౨. చంపకే
చ వసంతే చ తథా జాతీ
ఫలే పుమాన్, స్వర్ణే గం
ధోత్పలేక్షీబంసుగంధికాం
తయోత్త్రిషు. ౨౩. విఖ్యా
తే సచివే ధీరే చైత్రేఽపి
చ పుమానయం,

విష్కంభమను నాటకాంగము, ౫
యోగినాంబంధభేదే=విష్కంభ మను
యోగబంధము.

విశ్రంభః—(పు) ౧ కేలికలహే=ప్రణయ
కలహము, ౨ విశ్వానే=పరిచయము,
౩ ప్రణయే=ప్రేమ.

విష్టంభః—(పు) ౧ ప్రతిబంధే = అడ్డ
గింత, ౨ ఆమయస్యప్రభేదే = రోగ
విశేషము.

వృషభః—(పు) ౧ శ్రేష్ఠః=శ్రేష్ఠుడు, ౨
వృషయోః=ఎద్దు.

వైదర్భీ—(సీ) ౧ రీతిభిది = వైదర్భీరీతి,
వైదర్భం (న) ౨ వాక్యవక్రత్వే =
వంకరమాట.

శరభః—(పు) ౧ పశోర్భిది=శరభమృగము,
౨ కరభే = ఒంట, ౩ వానరభిది =
శరభుడను వానరుడు.

సనాభిః—(పు) ౧ జ్ఞాతి = దాయాది ౨
తుల్యయోః=సమానుడు.

సురభిః—(సీ) ౧ శల్లకీ = అందుగు చెట్టు,
౨ మాతృభిత్=మాతృవిశేషము, ౩
మురా=మురయనునోషధి, ౪ గోషు=
ఆవు, ౫ చంపకే = సుపెంగచెట్టు, ౬
వసంతే=వసంతఋతువు, ౭ జాతీఫలే=
జాడకాయ, (పు) ౮ స్వర్ణే = బంగా
రము, ౯ గంధోత్పలే = గంధకము,
(న) ౧౦ సుగంధి = మంచిగంధము
కలది, ౧౧ కాస్తయోః = మనోహర
మైనది, (త్రి) ౧౨ విఖ్యాతే = ప్రసిద్ధ
మైనది, ౧౩ సచివే = మంత్రి, ౧౪

— భ చతుకం. —

అనుష్టుప్ స్వాతస్రస్వత్యాం
ఛందోభేదే చ యోషితి.

అవష్టంభ సువర్ణే చ స్తంభ
ప్రారంభయోరపి,

శాతకుంభం సువర్ణే స్వా
చ్ఛాతకుంభోఽశ్వమారకే.

ఇతి భాంతవర్గః

— మైకమ్. —

మో యమే సమయేఽపి స్వా
ద్విషే చ మధుసూదనే, మా
స్త్రీ పద్మాలయాం స్వా
త్పులింగశ్చంద్రశేఖరే. ౧

— మ ద్వికం. —

ఆమో రుక్తద్భిదోః పుంసి
స్వాదపక్షేఽన్యలిజ్జకః,

ఉమాతస్సహైమవతీ హరిద్రా
కీర్తికాంతిషు. ౨

ధీరే=పండితుడు, ౧౫ చైత్రే=చైత్ర
మాసము.

నాలుగక్షరములుగల భకారాంత
శబ్దములు.

అనుష్టుప్—(సీ) ౧ సరస్వత్యాం = సర
స్వతీ దేవి, ౨ ఛందోభేదే = అనుష్టుప్
ఛందము.

అవష్టంభః—(పు) ౧ సువర్ణే = బంగా
రము, ౨ స్తంభ = కదలకయుండుట,
౩ ప్రారంభయోః=ప్రారంభము.

శాతకుంభం—(న) ౧ సువర్ణే = బంగా
రము, (పు) ౨ అశ్వమారకే=గన్నేరు
చెట్టు.

ఇది భాంతవర్గము.

ఏకాక్షర మశబ్దములు.

మః—(పు) ౧ యమే = యముడు, ౨
సమయే=సమయము, ౩ విషే=విషము,
౪ మధుసూదనే=విష్ణువు, (సీ) ౫ పద్మాల
యాయాం=లక్ష్మీ దేవి, ౬ చంద్రశేఖరే
=శంకరుడు. (పు)

రెండక్షరములుగల మకారాంత
శబ్దములు.

ఆమః—(పు) ౧ రుక్ = రోగము, ౨
తద్భిదోః=రోగవిశేషము, ౩ అపక్షే=
పక్షముగానిది. (త్రి)

ఉమా—(సీ) ౧ అతసీ = నల్లయగినె
చెట్టు, ౨ హైమవతీ = పార్శ్వతీ దేవి,

ఊర్తిః స్త్రీపుంసయోర్వీచ్యాం
ప్రకాశే వేగభంగయోః,
వస్త్రసంకోచరేఖాయాం వే
దనాపీడయోరపి. 3

క్రమశ్చానుక్రమే శక్తౌ క
ల్పే చాక్రమణేఽపి చ,

క్షమాభూమా తితిఃక్షయాం
శ్రీయాం యుక్తే నపుంస
కం. ర. వాచ్యవచ్చక్తహి
తయోః

కామః స్తరేచ్ఛయోః పు
మాన్, రేతస్యపి నికామే
చ కామ్యేఽపి స్యాన్నపుం
సకం. ౫

కామిర్నా కాముకే రత్యాం
స్త్రీ
కిమ్ క్షేపవితర్కయోః, నిం
దాయాం చ పరిప్రశ్నే వా
చ్యలింగముదాహృతమ్. ౬

కృమిర్నా క్రిమివత్క్రిమే లా
క్షాయాం కృమిలే ఖరే,

3 హరిద్రా=పసుపు, ర కీర్తి=పొగడ్త,
౫ కాంతిః=ప్రకాశము.

ఊర్తిః—(పు) ౧ వీచ్యాం = కెరటము,
౨ ప్రకాశే=ప్రకాశము, 3 వేగ =
తొందర, ర భంగయోః = పెద్దయల,
౫ వస్త్రసంకోచరేఖాయాం = బట్ట
ముడతలు, ౬ వేదనా = దుఃఖము,
౭ పీడయోః=బాధ.

క్రమః—(పు) ౧ అనుక్రమే = సారిది,
౨ శక్తౌ = సామర్థ్యము, 3 కల్పే =
వేదాభ్యాసక్రమము, ర ఆక్రమణే=
అడుగిడుట.

క్షమా—(స్త్రీ) ౧ భూమా = భూమి, ౨
తితిఃక్షయాం = ఓర్పు, 3 యుక్తే =
ఉచితము, (న) ర శక్త = సమర్థుడు,
౫ హితయోః=హితమయినది. (త్రి)

కామః—(పు) ౧ స్తర = మన్నధుడు, ౨
ఇచ్ఛయోః = కోరిక, 3 రేతసి =
రేతస్సు, (న) ర నికామే = యథే
చ్ఛము, ౫ కామ్యే=కోరబడినది.

కామిః—(పు) ౧ కాముకే=కామముగల
వాడు, ౨ రత్యాం=రతీదేవి. (స్త్రీ)

కిమ్—(త్రి) ౧ క్షేప = ఆక్షేపము, ౨
వితర్కయోః = ఊహ, 3 నిండా
యాం = నిండించుట, ర పరిప్రశ్నే=
ప్రశ్నము.

కృమిః—(పు) (క్రిమిశబ్దమువలె) ౧ కీటు=
పురుగు, ౨ లాక్షాయాం = లక్షుక, 3
కృమిలే = క్రిమియుక్తమగునది, ర
ఖరే=గాడిద.

కిర్తి పలాశే శాలాయాం హే
మపుత్ర్యం చ యోషితి.

తుమాతసీ నీలికయోః

క్షేమం స్యాల్లభరక్షణే, చం
డాయాం నా శుభే సస్త్రీ
కాత్యాయన్యాం చ యో
షితి. ౮

క్షౌమమట్టే దుకూలేఽస్త్రీ
క్షౌమం వల్కలజాంశుకే,
శణజేఽతసీజే

ఖర్తంపారుషే కోషజాంశుకే.

గమో నాక్షవివర్తే స్యాద
పర్యాలోచనేఽధ్వని,

గ్రామః స్వరే సంవసథే

గ్రీష్మః షష్ఠ్యర్థేదయోః. ౧౦

గుల్మస్యేనాఘట్టభిదోః సైన్యస్య
రక్షణరుగ్భిదోః, స్తంభే
త్రియామామలక్యేలావనీ
వస్త్రవేశ్యసు. ౧౧

కిర్తి—(సీ) ౧ పలాశే=మోదుగు చెట్టు, ౨
శాలాయాం=గృహము, 3 హేమ =
పుత్ర్యం=బంగారుబొమ్మ.

తుమా—(సీ) ౧ అతసీ=నల్లయగిసె చెట్టు,
౨ నీలికయోః=నీలి చెట్టు.

క్షేమం—(న) ౧ లభరక్షణే = దొరకిన
దానినిగాపాడుట, ౨ చండాయాం =
బలురక్కసి చెట్టు, (పు) 3 శుభే =
శుభము, (స్తు) ౪ కాత్యాయన్యాం=
పార్వతీదేవి. (సీ).

క్షౌమం—(స్తు) ౧ అట్టే = బురుజో, ౨
దుకూలే=తెల్లపట్టుచీర, (న) 3 వల్క-
లజాంశుకే=నారచీర, ౪ శణజే=జనప
నారచీర, ౫ అతసీజే=అవిసెనారచీర.

ఖర్తం—(న) ౧ పారుషే = పారుషము,
౨ కోశజాంశుకే=పట్టుచీర మొదలయి
నది.

గమః—(పు) ౧ అక్షవివర్తే = ఒకానొక
జూదము, ౨ అపర్యాలోచనే=అనా
లోచన, 3 అధ్వని = మార్గము.

గ్రామః—(పు) ౧ స్వరే = షడ్జాదిస్వర
ములు, ౨ సంవసథే=గ్రామము.

గ్రీష్మః—(పు) ౧ షష్ఠ్య=ఉబ్బ, ౨ ఋతు
భేదయోః=గ్రీష్మఋతువు.

గుల్మః—(పు) ౧ నేనా = ౯ గజములు
౯ రథములు ౨౭ అశ్వములు ౪౫
భటులుగలసైన్యము, ౨ ఘట్టభిదోః=
ఘట్టములలోవిశేషము, 3 సైన్యరక్ష-
ణ=సేనారక్షణము, ౪ రుగ్భిదోః=గుల్మ

ఘర్మస్వాదాతపే గ్రీష్మేఽ
పుష్కస్వేదాంభసోరపి,

చమూస్సేనావిశేషే చ సేనా
మాత్రే చ యోషితి. ౧౨

జ్వాలస్వాత్పామరే క్రూరే
ఽసమీక్షకారిణి త్రిషు,

జిహ్వాస్తు కుటిలే మందే క్షీబం
తగరపాదపే. ౧౩

తోక్తం కర్ణమలే పుంసి హరి
తే చ హరిద్యవే,

దమస్తు దమధే దండే కర్దమే
దమనే పుమాన్. ౧౪

దస్మస్తు యజమానే స్యాదపి
చౌరే హుతాశనే,

ద్రుమో మహీరుహే హరి
జాతే కింపురుషేశ్వరే. ౧౫

రోగము, ౫ స్తంభే=బోదలేనిచెట్టు,
౬ ఆమలకీ=ఉసిరికచెట్టు, ౭ వలావనీ
= చిట్టెలకులు, ౮ వస్త్రవేశ్మసు =
డేరా.

ఘర్మః—(పు) ౧ ఆతపే=ఎండ, ౨ గ్రీష్మే=
గ్రీష్మర్తువు, ౩ ఉష్ణ=వేడి, ౪ స్వేదాం
భసోః=చెమట.

చమూః—(సీ) ౧ సేనావిశేషే = ౭౨౯
రథములు ౭౨౯ ఏనుగులు ౨౧౦౭
అశ్వములు ౩౬౪౫ భటులు గలసేన,
౨ సేనామాత్రే=సేన.

జ్వాలః—(పు) ౧ పామరే=మూర్ఖుడు, ౨
క్రూరే = క్రూరుడు, ౩ అసమీక్ష్య
కారిణి=ఆలోచింపక చేయువాడు.

జిహ్వాః—(పు) ౧ కుటిలే=కుటిలుడు, ౨
మందే=మూర్ఖుడు, ౩ తగరపాదపే=
నందివర్ధనపుడెట్టు. (న).

తోక్తం—(న) ౧ కర్ణమలే=గుబిలి, (పు)
౨ హరితే = పచ్చనిది, (త్రి) ౩ హరి
ద్యవే=పచ్చయవలు.

దమః—(పు) ౧ దమధే = ఇంద్రియనిగ్ర
హము, ౨ దండే = దండోపాయము
౩ కర్దమే = బురద, ౪ దమనే = అణ
చుట.

దస్మః—(పు) ౧ యజమానే = యజమా
నుడు, ౨ చౌరే=దొంగ, ౩ హుతా
శనే=అగ్ని.

ద్రుమః—(పు) ౧ మహీరుహే=చెట్టు, ౨
హరిజాతే=హరిజాతవృక్షము, ౩ కిం
పురుషేశ్వరే=కుబేరుడు.

ధర్మోఽస్త్రీ పుణ్య ఆచారే
స్వభావోపమయోః క్రతౌ,
అహింసోపనిషన్న్యాయే నా
ధనుర్యమసోమపే. ౧౬

ధ్యామం దమనకే గంధతృణే
౭థ శ్యామలే త్రిషు,

నేమిర్నా తినిశే కూపత్రికా
చక్రాంతయోః శ్రీయామ్.

నేమః కాలేఽవధౌ ఖండే
ప్రాకారే కైతవేఽపి చ,

పద్మోఽస్త్రీ పద్మకే పూహనిధి
సంఖ్యాంతరేఽంబుజే. ౧౮.
నా నాగే స్త్రీ ఫంజికా శ్రీ
చారటీ పన్నగేషు చ,

బ్రహ్మీ తు ఫంజికాయాం
స్వాచాభక మత్స్యప్రభేద

ధర్మః—(పు) ౧ పుణ్యే = పుణ్యము, ౨
ఆచారే = ఆచారము, ౩ స్వభావ =
స్వభావము, ౪ ఉపమయోః=సామ్య-
ము, ౫ క్రతౌ=యజ్ఞము, ౬ అహిం-
సా=అహింస, ౭ ఉపనిషత్ = ఉపని-
షత్తు, ౮ న్యాయే = న్యాయము, (పు)
౯ ధనుః = ధనుస్సు, ౧౦ యమ =
యముడు, ౧౧ సోమపే=సోమయాజి.

ధ్యామం—(న) ౧ దమనకే = దమనము,
౨ గంధతృణే=కామంచిగడ్డి, ౩ శ్యా-
మలే=నల్లనిది. (త్రి).

నేమిః—(పు) ౧ తినిశే = నెమ్మిచెట్టు, ౨
కూపత్రికా = నూతిగిలక, ౩ చక్రాం-
తయోః = చక్రముయొక్క యంచు.
(సీ).

నేమః—(పు) ౧ కాలే=కాలము, ౨ అవ-
ధౌ=హద్దు, ౩ ఖండే = సగము, ౪
ప్రాకారే = కోట, ౫ కైతవే =
వ్యాజము.

పద్మః—(పు) ౧ పద్మకే=పసుగు మొగమున
నుండుబొట్లసమూహము, ౨ పూహః
=పద్మపూహము, ౩ నిధి = పద్మమను
నిధి, ౪ సంఖ్యాంతరే=పద్మమనుసంఖ్య,
౫ అంబుజే=తామర, (పు). ౬ నాగే=
పద్మకాష్ఠముచెట్టు, (సీ) ౭ ఫంజికా =
భారంగి, ౮ శ్రీః=లక్ష్మీదేవి, ౯ చారటీ
= మెట్టదామర, ౧౦ పన్నగేషు =
సర్పము.

బ్రహ్మీ—(సీ) ౧ ఫంజికాయాం = భా-
రంగిచెట్టు, ౨ శాక=పొన్నగంటికూర,

యోః.	౧౯	3 మత్స్యప్రభేదయోః = ఒకానాశ మత్స్యము.
బ్రాహ్మీతు భారతీసోమవల్లరీ బ్రహ్మశక్తిః		బ్రాహ్మీ—(సీ) ౧ భారతీ=సరస్వతీదేవి, ౨ సోమవల్లరీ = పొన్నగంటికూర, 3 బ్రహ్మశక్తిః=బ్రహ్మసంబంధమైనశక్తి.
భ్రమోఽంబునిర్దమే భ్రాంతౌ కుండభ్రమణయోరపి. ౨౦		భ్రమః—(పు) ౧ అంబునిర్దమే=జలదారి, భ్రాంతౌ=భ్రాంతి, 3 కుండ=కుండమనెడి సానయంత్రము, ౪ భ్రమణయోః = తిరుగుట.
భామః క్రోధే రవా దీప్తా		భామః—(పు) ౧ క్రోధే = కోపము, ౨ రవే=సూర్యుడు, 3 దీప్తా=కాంతి.
భీష్టో గాంగేయఘోరయోః		భీష్టః—(పు) ౧ గాంగేయ=భీష్మాచార్యులు, ౨ ఘోరయోః=భయానకరసము.
భీమోఽన్లువేతనే ఘోరే శం భౌ మధ్యమపాండవే. ౨౧		భీమః—(పు) ౧ అన్లువేతనే = పుల్లప్రభు చెట్టు, ౨ ఘోరే=భయస్కరుడు, 3 శంభౌ=శంకరుడు, ౪ మధ్యమపాండవే=భీముడు.
భూమిర్వసుంధరాయాంస్యా త్ స్థానమాత్రేఽపి చ స్త్రియాం.		భూమిః—(సీ) ౧ వసుంధరాయాం = భూమి, ౨ స్థానమాత్రే=ప్రదేశము.
భౌమః కుజే చ నరకే పుంసి భూమిభవే త్రిషు. ౨౨		భౌమః—(పు) ౧ కుజే=అంగారకుడు, ౨ నరకే=నరకాసురుడు, 3 భూమిభవే=భూమియందుబుట్టినది. (త్రి).
యమోఽన్యలిజ్ఞో యమజే నా కాకే శమనే శనా, శరీరసాధనాపేక్ష నిత్యకర్త ణి సంయమే. ౨౩		యమః—(త్రి) ౧ యమజే = అమడపిల్లలు, (పు). ౨ కాకే=కాకి, 3 శమనే=యమధర్మరాజు, ౪ శనా=శనిగ్రహము, ౫ శరీరసాధనాపేక్షనిత్యకర్తణి=శరీరమునే సాధనముగాఁగలిగినయొక యోగింగము, ౬ సంయమే = నియమము.

యామస్తు పుంసి ప్రహరే
సంయమే చ ప్రక్షిప్తితః,
యామిః కులస్తీస్వస్రోః స్త్రీ
యుధ్ధో ధనుషి సంయుగే.

రశ్మిః పుమాక దీధితౌ స్యా
త్పిత్తప్రగ్రహయోరపి,
రమా లక్ష్మ్యం రమః కాంతే
రక్తాశోకద్రుమే స్తరే.

రామా యోషాహింగున
ద్యోః క్లిబం వాస్తూకకుష్ట
యోః, నా రాఘవే చ
వరుణే రైణుకేయే హలా
యుధే. ౨౬. హయే చ
పశుభేదే చ త్రిషు చారౌ
సితేనీతే,

రుమా సుగ్రీవదారేషు విశిష్ట
లవణాకరే. ౨౭

రుక్తం చ కాంచనే లోహే

లక్ష్మీ సంపత్తిశోభయోః,
ఋద్ధ్యాపథే చ వద్దాయాం

యామః—(పు) ౧ ప్రహరే=హేము, ౨
సంయమే = నియమము.

యామిః—(స్త్రీ) ౧ కులస్త్రీ = కులాంగన,
౨ స్వస్రోః=తోబుట్టువు.

యుధ్ధః—(పు) ౧ ధనుషి = ధనుస్సు, ౨
సంయుగే=యుద్ధము.

రశ్మిః—(పు) ౧ దీధితౌ=కిరణము, ౨ పిత్త=
కంటితెప్ప, ౩ ప్రగ్రహయోః=వర్గము.

రమా—(స్త్రీ) ౧ లక్ష్మ్యం=లక్ష్మీ దేవి. (పు)
౨ కాంతే = ప్రియుడు, ౩ రక్తాశోక
ద్రుమే = ఎఱ్ఱని యశోకవృక్షము,
౪ స్తరే=మన్దభుండు.

రామా—(స్త్రీ) ౧ యోషా=ఆడుది, ౨
హింగు=ఇంగున, ౩ నద్యోః=నది, ౪
(న) వాస్తూక = చక్రవర్తికూర, ౫
కుష్టయోః = చెంగల్వకోష్టు, ౬ (పు)
రాఘవే=రామచంద్రుడు, ౭ వరుణే=
వరుణదేవుడు, ౮ రైణుకేయే=వరశు
రాముడు, ౯ హలాయుధే = బల
రాముడు, ౧౦ హయే = గుఱ్ఱము,
౧౧ పశుభేదే = పెద్దదుప్పి, ౧౨ (త్రి)
చారౌ=సుందరమయినది, ౧౩ సితే=
తెల్లనిది, ౧౪ అసితే=నల్లనిది.

రుమా—(స్త్రీ) ౧ సుగ్రీవదారేషు = సుగ్రీ
పునిభార్య, ౨ విశిష్టలవణాకరే=ఉప్పు
రాసులుండెడుచోటు.

రుక్తం—(న) ౧ కాంచనే = బంగారు, ౨
లోహే=ఇనుము.

లక్ష్మీ—(స్త్రీ) ౧ సంపత్తి = సంపద, ౨
శోభయోః=కాంతి, ౩ ఋద్ధ్యాపథే=

వృద్ధినామాషధేఽపి చ.
అ. ఫలిన్యాం స్త్రీ

వమిర్వాంతౌ స్త్రియాం పుం
సి హుతాశనే,
వామం ధనే పుంసి హరే
కామదేవే పయోధరే. ౨౯
వల్లుప్రతీపసవ్యేషు త్రిషు
నార్యాం స్త్రియామథ,

వామీ శృగాలీవడబారాస
భీకరభీషు చ. 30

శమీ సక్తుఫలాయాం చ
శింబికాయాం చ వాగుజౌ,

శ్యామో వటే ప్రయాగస్య
వారిదే వృద్ధదారకే. 3౧.
వికే చ కృష్ణహరితోఃపుంసి
స్యాత్తద్వతి త్రిషు, మరీచే
సింధులవణే క్షీబం స్త్రీ శారి
బౌషధే. 3౨. అప్రసూ
తాంగనాయాం చ ప్రియం
గావపి వాగుజౌ, యము
నాయాం త్రియామాయాం
కృష్ణత్రిపుతీకౌషధౌ. 33

ఋద్ధియనునోషధి, ర పద్మాయాం=లక్ష్మీ
దేవి, ౫ వృద్ధినామాషధే=వృద్ధియను
నోషధి, ౬ ఫలిన్యాం = ప్రేంకణపు
జెట్టు.

వమిః—(స్త్రీ) ౧ వాంతౌ = వమనము, ౨
హుతాశనే=అగ్నిహోత్రుడు.

వామం—(న) ౧ ధనే = ధనము, ౨
(పు) హరే = శంకరుడు, 3 కామ
దేవే = మన్మథుడు, ౪ పయోధరే =
మేఘము, ౫ (స్త్రీ) వల్లు=సుందరమైనది,
౬ ప్రతీప = ప్రతీకూలమయినది, ౭
సవ్యేషు = ఎడమప్రక్కనున్నది, ౮
నార్యాం=ఆడుది, (స్త్రీ).

వామీ—(స్త్రీ) ౧ శృగాలీ=ఆడునక్క,
౨ బడబా=ఆడుగుట్టము, 3 రాసభీ=
ఆడుగాడిదె, ౪ కరభీషు=ఆడుబంటు.

శమీ—(స్త్రీ) ౧ సక్తుఫలాయాం = జేష్ఠి
చెట్టు, ౨ శింబికాయాం = కాయ
ధాన్యములపాట్టు, 3 వాగుజౌ =
కారుగచ్చుచెట్టు.

శ్యామః—(పు) ౧ ప్రయాగస్యవటే =
ప్రయాగక్షేత్రమునందలి మట్టిచెట్టు,
౨ వారిదే=మేఘము, 3 వృద్ధదారకే=
బొద్దికూరచెట్టు, ౪ వికే = కోవెల, ౫
కృష్ణ = నలుపురంగు, ౬ హరితోః =
ఆకుపసుపురంగు, ౭ తద్వతి = ఆరం
గులుగలవస్తువు, (స్త్రీ) ౮ మరీచే =
మిరియాలు, ౯ సింధులవణే=సైంధవ
లవణము, ౧౦ (స్త్రీ) శారిబౌషధౌ=సు
గంధిపాలచెట్టు, ౧౧ అప్రసూతాంగ

నీలికాయామ

నాయాం = ప్రసనించనియాసనమధ్య
స్థురాలు, ౧౨ ప్రియంగౌ = ప్రేంకణపుం
జెట్టు, ౧౩ వాగుజౌ = కారుగచ్చ
చెట్టు, ౧౪ యమునాయాం = యము
నానది, ౧౫ త్రియామాయాం =
రాత్రి, ౧౬ కృష్ణ = నల్లపిచ్చుక,
౧౭ త్రివృత్తికాషఢా = తెల్లతేగడ,
౧౮ నీలికాయాం = నీలిచెట్టు.

థ శ్రామో మానే మండప
కాలయోః,

శ్రామః—(పు) ౧ మానే = మాసము,
౨ మండప = కొలువుకూటము, ౩
కాలయోః = కాలము.

శుష్టం తేజసి సూర్యే నా

శుష్టం—(న) ౧ తేజసి = తేజస్సు, ౨
(పు) సూర్యే = సూర్యుడు.

సమా సంవత్సరే త్రియాం.
సర్వసాధుసమానేషు సమం
స్యాదభిధేయవత్,

సమా—(సీ) ౧ సంవత్సరే = సంవత్సరము
(త్రి) ౨ సర్వ = సమస్తము, ౩ సాధు =
మంచిది, ౪ సమానేషు = సమాన
మైనది

సీమాఽఘటస్థితిక్షేత్రేష్టం
డకోశేఽపి చ త్రియాం.

సీమా—(సీ) ౧ ఆఘట = పొలిమేర, ౨
స్థితి = ఉనికి, ౩ క్షేత్రే = పొలము, ౪
అండకోశే = ముష్కము.

సూక్ష్మంస్యాత్తైత్రవేధ్యా
త్వైపుంస్యఢౌ త్రిపు చా
ల్పకే, సూక్ష్మం క్షీరే చ న
భసి

సూక్ష్మం—(న) ౧ కైత్రవే = వ్యాజము,
౨ అథ్యాత్వై = జ్ఞానము, ౩ అనౌ =
అణువు, (పు) ౪ అల్పకే = సన్నము,
(త్రి) (న) ౫ క్షీరే = పాలు, ౬ నభసి =
ఆకాసము.

సోమస్తు హిమదీధితౌ. ౩౬
వానరే చ కుబేరే చ పితృ
దేవే సమీరణే, వస్తుప్ర

సోమః—(పు) ౧ హిమదీధితౌ = చం
ద్రుడు, ౨ వానరే = కోతి, ౩
కుబేరే = కుబేరుడు, ౪ పితృదేవే =

భేదే కర్పూరే నీరే సోమ
లతౌషధౌ. 32

హిమం తుషారమలయోద్భవ
వయోస్సాస్యన్న పుంసకమ్,
శీతలే వాచ్యలింగోఽథ
హోమిర్నా పావకే ఘృతే.

— మ త్రికం. —

అథమ స్సాన్యస్థాజనేఽ

ప్యాగమ శ్వాస్త్ర ఆగతౌ,

ఆశ్రమో బ్రహ్మచర్యాదౌ
వానప్రస్థే మతే వనే. 3౯.
అత్రియా

ముత్తమా దుగ్ధికాయాం స్త్రీ
త్రిషు భద్రకే,

ఉద్దామో బంధరహితే స్వ
తంత్రే చ ప్రచేతసి. ౪౦

కలమః పుంసి లేఖన్యాం శా
లౌ పాటచ్చరేఽపి చ,

సోముడనుబిత్తు దేవత, ౫ సమీరణే
వాయువు, ౬ వస్తుప్రభేదే = సోమ
మనువస్తువు, ౭ కర్పూరే = కర్పూ
రము, ౮ నీరే = ఉదకము, ౯ సోమ
లతౌషధౌ = సోమలత.

హిమం—(న) ౧ తుషార = మంచు, ౨
మలయోద్భవయోః = చందనము, ౩
శీతలే = చల్లనిది. (త్రి)
హోమిః—(పు) ౧ పావకే = అగ్ని, ౨
ఘృతే = నెయ్యి.

— మూడక్షరములుగల మకారాంత
శబ్దములు.

అథమః—(పు) ౧ గర్వాజనే = నిందింపఁ
దగినవాడు.

ఆగమః—(పు) ౧ శాస్త్రే = శాస్త్రము, ౨
ఆగతౌ = వచ్చుట.

ఆశ్రమః—(పు) ౧ బ్రహ్మచర్యాదౌ =
బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమము, ౨ వాన
ప్రస్థే = మునులుండుతావు, ౩ మతే =
మతము, ౪ వనే = అడవి.

ఉత్తమా—(నీ) ౧ దుగ్ధికాయాం = పిన్న
పాలచెట్టు, ౨ భద్రకే = మంగళకర
మైనది.

ఉద్దామః—(పు) ౧ బంధరహితే = బంధము
లేనివాడు, ౨ స్వతంత్రే = స్వతం
త్రుడు, ౩ ప్రచేతసి = వరుణుడు.

కలమః—(పు) ౧ లేఖన్యాం = కలము, ౨
శాలౌ = వరిపైరు, ౩ పాటచ్చరే =
దొంగవాడు.

కుసుమం స్త్రీరజోనేత్రరోగ
యోః ఫలపుష్పయోః. ౪౧

కృత్రిమం లవణభేదే నా
స్త్రియా కే రచితే త్రిషు,

గోలోమీ శ్వేతదూర్వా
యాం స్యాద్వచాభూతకే
శయోః. ౪౨

గోధూమో నాగరంగే స్యా
దోషధివ్రీహిభేదయోః,

గౌతమో నా మునౌ బుద్ధే
రోచనీదుర్గయోః శ్రీయా
మ్. ౪౩

తలిమం కుట్టిమే తల్పే చంద్ర
హాసే వితానకే,

దాడిమస్తుత్రిలింగస్స్యాదేలా
యాం కరకే త్రిషు. ౪౪

నిష్క్రమో బుద్ధిసంపత్తౌ నిర్గ
మే దుష్కులేఽపి చ,

నిగమో వాణిజే పుర్యాం క
టే వేదే వణిక్పథే. ౪౫
మేదిని—40

కుసుమం—(న) ౧ స్త్రీరజః=రజోరక్తము,
౨ నేత్రరోగయోః = నేత్రరోగము,
౩ ఫల = ఫలము, ౪ పుష్పయోః =
పుష్ప.

కృత్రిమం—(న) ౧ లవణభేదే=లవణవిశే
షము, (పు) ౨ స్త్రియా కే = అందుగుబం
కతో చేయబడిన ధూపప్రవ్యము,
(త్రి). ౩ రచితే=చేయబడినది.

గోలోమీ—(పు) ౧ శ్వేతదూర్వాయాం=
తెల్లగటిక, ౨ వచా=వస, ౩ భూతకేశ
యోః=మరులుజడచెట్టు.

గోధూమః—(పు) ౧ నాగరంగే=నారింజ
చెట్టు, ౨ ఓషధి=ఓషధివిశేషము, ౩
వ్రీహిభేదయోః=గోధుమలు.

గౌతమః—(పు) ౧ మునౌ=గౌతమముని
౨ బుద్ధే=బుద్ధదేవుడు, (నీ) ౩ రోచనీ
=గోరోచనము, ౪ దుర్గయోః=పార్వతీ
దేవి.

తలిమం—(న) ౧ కుట్టిమే = తాతికట్ట
డపుభూమి, ౨ తల్పే = పానుపు, ౩
చంద్రహాసే=వెద్దకత్తి, ౪ వితానకే =
చాందినీ.

దాడిమః—(త్రి) ౧ ఏలాయాం=ఏలకు
తీగ, ౨ కరకే=కరకచెట్టు.

నిష్క్రమః—(పు) ౧ బుద్ధిసంపత్తౌ =
బుద్ధిసామర్థ్యము, ౨ నిర్గమే=బయలు
వెడలుట, ౩ దుష్కులే = చెడ్డ
వంశము.

నిగమః—(పు) ౧ వాణిజే = వర్తకుడు,
౨ పుర్యాం = పట్టణము, ౩ కటే =

సంభ్రమ స్సాధ్యనేపి స్యాత్సంవేగాదరయారపి. ౫౫

సత్తమస్సాత్పజ్యతమే సాధీయస్యత్తమే త్రిషు,

సరమా కుక్కురీదేవశున్యోస్సాస్యద్రాక్షసీభిది. ౫౬

సుషమాత్యంత శోభాయాంస్త్రీ చారా చసమే త్రిషు,

సుషీమశీతలే చారా త్రిషు నా వన్న గాంతరే. ౫౭

— మ చతుష్కం. —

భవేదనుషమాసుప్రతికిన్యాంస్త్రీ త్రిషూత్తమే,

అభ్యాగమో విరోధాజిఘాతాభ్యుద్గమనాంతికే. ౫౮

ఉపక్రమస్తూపధాయాం జ్ఞాత్యావరంభే చ విక్రమే, చికిత్సాయా

సంభ్రమః—(పు) ౧ సాధ్యనే=భయము, ౨ సంవేగ=తొందర, ౩ ఆదరయో=ఆదరణము.

సత్తమః—(త్రి) ౧ పూజ్యతమే=మిక్కిలి పూజించదగినవాడు, ౨ సాధీయ=సజ్జనుడు, ౩ ఉత్తమే = ఉత్తముడు.

సరమా—(సీ) ౧ కుక్కురీ=ఆడుకుక్క, ౨ దేవశున్యోః = సరమయను దేవశున కము, ౩ రాక్షసీభిది = ఒకానొక రాక్షసి.

సుషమా—(సీ) ౧ అత్యంతశోభాయాం=గొప్పకాంతి, (త్రి) ౨ చారా=సుందరము, ౩ సమే సమానమైనది.

సుషీమః—(త్రి) ౧ శీతలే = చల్లనిది, ౨ చారా=సుందరమైనది, (పు) ౩ వన్న గాంతరే=సర్వవిశేషము.

నాలుగక్షరములుగల మకారాంత శబ్దములు.

అనుషమా—(సీ) ౧ సుప్రతికిన్యాం=నైఋతిదిగ్గజముభార్య, (త్రి) ౨ ఉత్తమే = ఉత్తముడు.

అభ్యాగమః—(పు) ౧ విరోధ=ద్వేషము, ౨ ఆజి = యుద్ధము, ౩ ఘాత=దెబ్బ, ౪ అభ్యుద్గమన = ఎదుర్కొనుట, ౫ అన్తికే=సమీపము.

ఉపక్రమః—(పు) ౧ ఉపధాయాం = మంత్రులు మొదలయిన వారినిపరీక్షించుట, ౨ జ్ఞాత్యావరంభే = తెలిసి

		కొనియారంభించుట, 3 విక్రమే = పరాక్రమము, ౪ చికిత్సాయాం = చికిత్స చేయుట.
ముపగమః స్వీకారేఽంతిక సర్వణే. ౧౯	ఉపగమః—(పు) ౧ స్వీకారే = స్వీకరించుట, ౨ అంతికసర్వణే=సమీపించుట.	
జలగుల్తా జలావర్తే కచ్చవే జలచత్వరే,	జలగుల్తః—(పు) ౧ జలావర్తే=నీటిసుడి, ౨ కచ్చవే=కూర్చము, 3 జలచత్వరే=కోనేరు.	
దండయామస్తు కీనాశే దివనే కుంభసంభవే. ౬౦	దండయామః—(పు) ౧ కీనాశే=యముఁడు, ౨ దివనే = పగలు, 3 కుంభసంభవే = అగస్త్యుఁడు.	
ప్లవంగమస్తు మండూకేతథా శాఖామృగేఽపి చ,	ప్లవంగమః—(పు) ౧ మండూకే = కప్ప, ౨ శాఖామృగే=కోతి.	
పరాక్రమో విక్రమే స్యాత్సామర్థ్యోద్యోగయోరపి.	పరాక్రమః—(పు) ౧ విక్రమే=పరాక్రమము, ౨ సామర్థ్యే=సామర్థ్యము, 3 ఉద్యోగయోః = ప్రయత్నము.	
మహాపద్మః పుమాన్నాగనిధి సంఖ్యాంతరేషు చ,	మహాపద్మః—(పు) ౧ నాగ=సర్పవిశేషము, ౨ నిధి = మహాపద్మమనునిధి, 3 సంఖ్యాంతరేషు=మహాపద్మమనుసంఖ్య.	
యాతయామోఽన్యవజ్జీరేపరి భుక్తోఽస్థితేఽపి చ. ౬౧	యాతయామః—(త్రి) ౧ జీరే = చినిగి పోయినది, ౨ పరిభుక్తోఽస్థితే=అమభించి విడిచివెట్టబడినది.	
సార్వభౌమస్తు దిక్షాగే సర్వ పృథ్వీపతావపి,	సార్వభౌమః—(పు) ౧ దిక్షాగే=కుజేరదిగ్గజము, ౨ సర్వపృథ్వీపతౌ=చక్రవర్తి.	
—●— —●—		
—●— మ పంచకం. —●—		అయిదక్షరములుగల మకారాంత శబ్దములు.
అభ్యుపగమస్తు పుంసి స్వీకారేఽంతికసమాగమే చ.	అభ్యుపగమః—(పు) ౧ స్వీకారే = స్వీకరించుట, ౨ అంతికసమాగమే=సమీపించుట.	

నక్షత్రనేమిరుక్తా రేవత్యాం
నా ధ్రువే చంద్రే.

ఇతి మాంతవర్గః.

— యైకమ్. —

యో నా వాయూ యమనే
యాయాత్రాస్తి ధూమిత
త్యాగేషు, వారణయోగస
మజ్జాయానేషు పుమాంస్తు
గంతరి విఖ్యాతః. ౧

జ్యోమాతరి వసుధాయాం
మూర్ఖ్యాం

ద్యుక్లీబమహ్ని గగనే చ,
నా జ్వాలనే

ద్యౌస్త్రిదశాలయత్రిదశవర్ష
నోరోహిణిత్. ౨

— య ద్వికం. —

అథ్యం శిలాజతున్యథోబుధే
న్యాయ్యే చ వాచ్యవత్,

నక్షత్రనేమిః—(పు) ౧ రేవత్యాం =
రేవతీనక్షత్రము, ౨ ధ్రువే=ధ్రువఁడు,
౩ చంద్రే=చంద్రుఁడు.

ఇది మాంతవర్గము.

ఏకాక్షర యశబ్దములు.

యః—(పు) ౧ వాయూ = గాలి, ౨
యమనే=యముఁడు, (సీ) ౩ యాత్రా
=దేశాంతరయాత్ర, ౪ ఆస్తి = పొం
దుట, ౫ ధూమిత = పొగవేయఁబడి
నది, ౬ త్యాగేషు=ఈవి, ౭ వారణ=
ఏనుఁగు, ౮ యోగ = యోగము,
౯ సమజ్జా = కీర్తి, ౧౦ యానేషు =
ప్రయాణము, (పు) ౧౧ గంతరి =
పోవువాఁడు.

జ్యో—(సీ) ౧ మాతరి = తల్లి, ౨ వసు
ధాయాం=భూమి, ౩ మూర్ఖ్యాం =
అల్లెతాడు.

ద్యు—(న) ౧ అహ్ని = దివసము, ౨
గగనే=ఆకాశము, (పు) ౩ జ్వాలనే=
అగ్ని.

ద్యౌః—(సీ) ౧ త్రిదశాలయ=స్వర్గము,
౨ త్రిదశవర్ష=ఆకాశము.

రెండక్షరములుగల యకారాంత
శబ్దములు.

అథ్యం—(న) ౧ శిలాజతుని = శిలాజిత్తు,
(త్రి) ౨ బుధే = తెలివిగలది, ౩
న్యాయ్యే = న్యాయముతోఁగూడి

అంత్యస్తు పుంసి ముస్తాయా
ముతోద్భూతేఽధమే త్రిషు.

అంత్యః—(పు) ౧ ముస్తాయా = క
తుంగమునై, ౨ అంతోద్భూతే =
కడనపుట్టినవాడు, (త్రి) అధమే =
నీచుడు.

అర్ఘ్యమర్ఘస్య యోగ్యేస్య
దర్శార్థేఽపి చ వాచ్యవత్,

అర్ఘ్యం—(త్రి) ౧ అర్ఘ్యస్యయోగ్యే =
పూజింపదగినది, ౨ అర్హార్థే = పూజా
ద్రవ్యము.

అన్యోఽసప్య శేతరయో

అన్యః—(త్రి) ౧ అసప్యశ్ = సాటి లేనిది,
౨ ఇతరయోః = వేతైనది.

రర్యః స్వాత్స్వమివైశ్య
యోః.

అర్యః—(పు) ౧ స్వామి = ప్రభువు, ౨
వైశ్యయోః = వైశ్యుడు.

ఆస్యం ముఖే చ తన్తధ్యే
తద్భవే చ శ్రీయాం స్థితౌ,

ఆస్యం—(న) ౧ ముఖే = ముఖము,
౨ తన్తధ్యే = నోరు, ౩ తద్భవే =
ముఖమునలుట్టినది, (స్తీ) ౪ స్థితౌ =
ఉనికి.

ఇజ్య దానేఽధ్వరేఽర్చా
యాం సంగమే స్త్రీ గురౌ
త్రిషు.

ఇజ్య—(స్తీ) ౧ దానే = దానము, ౨
అధ్వరే = యజ్ఞము, ౩ ఆర్చాయాం =
పూజ, ౪ సంగమే = సంబంధము, (త్రి)
౫ గురౌ = పూజ్యుడు.

ఇభ్యో కరేణుశల్లకోః స్త్రీ
యామాధ్యే చ వాచ్య
వత్,

ఇభ్యో—(స్తీ) ౧ కరేణు = అడేనుగు, ౨
శల్లకోః = అందుగు చెట్టు, (త్రి) ౩
ఆధ్యే = ధనచతుడు.

కశ్యం త్రిషు కశ్వాస్తే స్యా
క్లీ-బం మద్యశ్వమధ్య
యోః.

కశ్యం—(త్రి) ౧ కశ్వాస్తే = కొరడా
దెబ్బలుకుదగినది, (న) ౨ మద్య =
కల్లు, ౩ అశ్వమధ్యయోః = గుట్టము
నడుము.

కన్య కుమారికానార్యో
రోషధీరాశిభేదయోః,

కన్య—(స్తీ) ౧ కుమారికా = పెండ్లి
కానిది, ౨ నార్యోః = అడుది, ౩
ఓషధీ = ఓషధివిశేషము, ౪ రాశి
భేదయోః = కన్యారాశి.

క్షయో రోగాంతరే వేత్స
కల్పాంతావచయేషు చ. 2

కల్యం ప్రభాతే క్లిబంస్యాత్
కల్యో వాక్పుతివర్జితే,
సజ్యనీరోగదక్షేషుకల్యాణ
వచనేఽపి చ. ౮. ఉపాయ
వచనేఽపి స్యాత్ప్రీషు మ
ద్యే తు యోషితి,

కక్ష్యో బృహతీకాయాంస్యా
తాంఛ్యాం మధ్యే భ
బంధనే. ౯. హర్ష్యాదీనాం
ప్రకోష్టే చ

కార్యం హేతౌ ప్రయోజనే,

కావ్యం గ్రంథే పుమా
శుక్రే కావ్యా స్యాత్పూ
తనాధియోః. ౧౦

కాంస్యం వాద్యాంతరే పాన
చాత్రే స్యాత్తైజసాంతరే,

కాయః కదైవతే మూర్తా
స్సంఘేలక్ష్యస్వభావయోః,
౧౧. మనుష్యతీర్థే కాయం
స్యాత్

క్షయః—(పు) ౧ రోగాంతరే=క్షయరో
గము, ౨ వేత్స=ఇల్లు, 3 కల్పాంత=ప్రళ
యకాలము, ౪ అవచయేషు=క్షీణించుట

కల్యం—(కు) ౧ ప్రభాతే=ప్రాతఃకాలము,
(త్రి) ౨ వాక్పుతివర్జితే = చెవిటి
మూఁగ, 3 సజ్య = సన్నద్ధుఁడు, ౪
నీరోగ=రోగములేనిది, ౫ దక్షేషు=
నేర్పరి, ౬ కల్యాణవచనే=మంగళకర
మైనవాక్కు, ౭ ఉపాయవచనే =
ఉపాయపుమాట, (సీ) ౮ మద్యే=కల్లు,

కక్ష్యో—(సీ) ౧ బృహతీకాయాం=ఉత్త
రీయము, ౨ కాంఛ్యాం = మొల
నూలు, 3 మధ్యేభబంధనే=వీనుగు
నడుమునఁగట్టెడుమోకు, ౪ హర్ష్యా
దీనాం ప్రకోష్టే=తొట్టికట్టు.

కార్యం—(న) ౧ హేతౌ = కారణము,
౨ ప్రయోజనే=పని.

కావ్యం—(న) ౧ గ్రంథే = గ్రంథము,
(పు) ౨ శుక్రే = శుక్రఁడు, (సీ) 3
పూతనా = పూతనయనురాక్షసి, ౪
ధియోః=బుద్ధి.

కాంస్యం—(న) ౧ వాద్యాంతరే=కంచు
తాళము, ౨ పానచాత్రే = గిన్నె, 3
తైజసాంతరే=కంచు.

కాయః—(పు) ౧ కదైవతే=బ్రహ్మతీర్థము,
౨ మూర్తా=శరీరము, 3 సంఘే=సమూ
హము, ౪ లక్ష్య = గుటి, ౫ స్వభా
వయోః=స్వభావము, (త్రి) ౬ మను
ష్యతీర్థే=ఋషితర్పణ యోగ్యమయిన
స్నానము,

క్రియాతూపాయచేష్టయోః,
ఆరంభే నిష్క్రుతౌ పూ
జాసంప్రధారణకర్తృసు. ౧౨
శిక్షాచికిత్సాకరణే

కుడ్యం భిత్తా విలేపనే,

కుల్యం స్యాత్కీకనేఽవ్యప్త
ద్రోణీశూర్పామిషేషు చ.
౧౩. కుల్యా పయఃప్రణా
ల్యాంచ నద్యాం జీవంతికౌ
షధే, కులోద్భవే కుల
హితే త్రిషు మాన్యే పునః
పుమాన్. ౧౪

కృత్యా క్రియాదేవతయో
శ్రిషు విద్విష్టకార్యయోః,

గయస్సౌత్పశు రాజర్ష్యో
రేభదే తిథే పునర్గయా. ౧౫

గవ్యం నపుంసకం జ్యాయాం
రాగద్రవ్యేఽవ్యథ శ్రి
మేదిని—41

క్రియా—(సీ) ౧ ఉపాయ=ఉపాయము,
౨ చేష్టయోః=కదలక, ౩ ఆరంభే =
ప్రారంభము, ౪ నిష్క్రుతౌ = ప్రాయ
శ్చిత్తము, ౫ పూజా=పూజ, ౬ సం
ప్రధారణ = వ్యవహారమునందు నిశ్చ
యము గలిగించుసాక్ష్యము, ౭ కర్తృసు
=పని, ౮ శిక్షా = శిక్ష, ౯ చికిత్సా =
చికిత్స, ౧౦ కరణే=చేయుట.

కుడ్యం—(న) ౧ భిత్తా = గోడ, ౨ విలే
పనే=పూత.

కుల్యం—(న) ౧ కీకనే=ఎముక, ౨ అప్త
ద్రోణీ = ఎనిమిదిద్రోణములకొలత,
౩ శూర్ప=చేట, ౪ ఆమిషేషు=మాం
సము, (సీ). ౫ పయఃప్రణాళ్యాం =
నీరుపోయెడిగొట్టము, ౬ నద్యాం =
నది, ౭ జీవంతికౌషధే = తిప్పతీగె,
(త్రి) ౮ కులోద్భవే=కులమందుఁబుట్టి
నది, ౯ కులహితే = కులహితుఁడు,
(పు). ౧౦ మాన్యే = గౌరవింపఁదగిన
వాఁడు.

కృత్యా—(సీ) ౧ క్రియా=చేయుట, ౨
దేవతయోః=దేవత, (త్రి) ౩ విద్విష్ట=
ద్వేషముకలవాఁడు, ౪ కార్యయోః
=పని.

గయః—(పు) ౧ పశు=గయఁడను వాన
రుఁడు, ౨ రాజర్ష్యోరేభదే = గయఁ
డనురాజు, (సీ) ౩ తిథే=గయయను
తీర్థము.

గవ్యం—(న) ౧ జ్యాయాం=అల్లెత్రాడు,
౨ రాగద్రవ్యే=రాగద్రవ్యము, (సీ) ౩

యాం, గోసమూహే త్రి
లింగం తు గోదుగ్ధాదా చ
గోహితే. ౧౬

గ్రామ్యం స్త్రీకరణే క్షీణే ల
ప్రాకృతయోత్త్రీషు,

గుహ్యం రహస్యపథే చ గు
హ్యః కమతదంభయోః.

గృహ్యం గుదే గ్రంథభేదే
క్షీణం శాఖాపురే త్రియాం.
గృహసక్తమృగాదా నా
త్రిమచాన్వైరిపక్షయోః.

గేయం తు గీతే గేయస్వా
ద్ధాతవ్యే గాయనే త్రిషు,

గోప్యో దాసీసుతే పునిరక్ష
ణేయే లభిధేయవత్. ౧౯

చవ్యం తు చవికే క్షీణం వ
చాయామపి యోషితి,

చయస్సమూహే ప్రాకారే
మూలబంధే సమాహృతౌ.

చిత్వం మృతకచై త్యే స్వా
చిత్వా మృతచిత్తౌ త్రి
యాం,

గోసమూహే=ఆవులమంద, (త్రి) ౪
గోదుగ్ధాదా=ఆవుపాలు మొదలగునది,
గోహితే=గోవునకు హితమయినది.

గ్రామ్యం—(న) ౧ స్త్రీకరణే = రతిబంధ
విశేషము, (త్రి) ౨ అక్షీల = అసభ్య
మైనది, ౩ ప్రాకృతయోః=పామరము.

గుహ్యం—(న) ౧ రహసి=రహస్యము, ౨
ఉపథే=భగము, (పు) ౩ కమత=తా
జేలు, ౪ దంభయోః=డంబము.

గృహ్యం—(న) ౧ గుదే=గుదస్థానము,
౨ గ్రంథభేదే=గృహ్యసూత్రము, (సీ)
౩ శాఖాపురే=పేట, (పు) ౪ గృహ
సక్తమృగాదా=వెంపుడుమృగములో
నగునది, (త్రి) ౫ అన్వైరి = పరాధీ
నము, ౬ పక్షయోః=స్వాధీనము.

గేయం—(న) ౧ గీతే=సంగీతము, (త్రి)
౨ గాతవ్యే = గానముచేయదగినది,
౩ గాయనే=గాయకుడు.

గోప్యః—(పు) ౧ దాసీసుతే = పనిచేయు
వాడు, (త్రి) ౨ రక్షణేయే=రక్షింప
దగినవాడు.

చవ్యం—(న) ౧ చవికే=మందుదినుసు, (సీ)
౨ వచాయాం=వస,

చయః—(పు) ౧ సమూహే = సమూ
హము, ౨ ప్రాకారే=కోటకొరడు. ౩
మూలబంధే=పునాది, ౪ సమాహృతౌ
=సంగ్రహము.

చిత్వం—(న) ౧ మృతకచై త్యే = గోరి,
౨ మృతచిత్తౌ=శవదాహముకొఱకు
బేర్చిన కాష్టాదులు.

వైత్యమాయతనే బుద్ధబింశే
నోద్దేశపాదపే. ౨౧

చోద్యం స్యాదద్భుతే ప్రశ్నే
చోదనాల్లేతువాచ్యవత్,

ఛాయా స్యాదాతపాభావే
ప్రతిబింబార్కయోషితోః
౨౨. పాలనోత్కోచయో
ద్దిష్టిసచ్చోభాపంక్తిషు శ్రి
యాం,

జయా జయంతీతిభిభిత్సభ్యో
మాతత్సఖిషు చ. ౨౩. అగ్ని
మంథే నా జయంతే విజయే
చ యుధిష్ఠిరే,

జన్యం హస్తే పరీవాదే సం
గ్రామే చ సమంసకమ్. ౨౪
జన్యా మాతృవయస్యా
యాం జన్యస్సజ్జనకే పు
మాన్, త్రిమాతృద్యజని
త్రోశ్చ నవోధాజ్ఞాతిభృ
త్యయోః. ౨౫. వరస్మిన్ధే

వైత్యం—(న) ౧ ఆయతనే = గుడి, ౨
బుద్ధ=బుద్ధుడు, ౩ బింశే=బింబము,
(పు) ౪ ఉదేశపాదపే=రచ్చుచెట్టు.

చోద్యం—(న) ౧ అద్భుతే=ఆశ్చర్యము,
౨ ప్రశ్నే = ప్రశ్నించుట, (త్రి). ౩
చోదనాల్లే=ప్రేరణచేయఁదగినది.

ఛాయా—(సీ) ౧ ఆతపాభావే=నీడ, ౨
ప్రతిబింశే=ప్రతిబింబము, ౩ అర్క-
యోషితోః=ఛాయాదేవి, ౪ పాలన=
సంరక్షించుట, ౫ ఉత్కోచయోః =
=లంచము, ౬ దీప్తి = వెలుగు, ౭
సచ్చోభా=మంచికాంతి, ౮ పంక్తిషు=
వరుస.

జయా—(సీ) ౧ జయంతీ=తక్కిలి చెట్టు
౨ తిథిభిత్=తిథివిశేషము, ౩ వభ్యా
=కరకచెట్టు, ౪ ఉమా=పార్వతీదేవి,
౫ తత్సఖిషు = పార్వతీదేవి చెలికత్తె,
౬ అగ్నిమంథే=నెల్లిచెట్టు, (పు) ౭ జయ
న్తే=జయంతుడు, ౮ విజయే = అర్జు
నుడు, ౯ యుధిష్ఠిరే=ధర్మరాజు.

జన్యం—(న) ౧ హస్తే = అంగడివీధి,
౨ పరీవాదే=అపవాదము, ౩ సంగ్రా
మే=యుద్ధము, (సీ) ౪ మాతృవయ
స్యాయాం = తల్లిచెలికత్తె, (పు) ౫
జనకే=తండ్రి, (త్రి), ౬ ఉత్పాద్య =
పుట్టింపఁదగినవాడు, ౭ జనిత్రోః =
పుట్టించువాడు, ౮ నవోధాజ్ఞాతి=
తోడిపెండ్లికూతురు, ౯ భృత్యయోః
=భృత్యుడు, ౧౦ వరస్మిన్ధే = భర్త
న్నేహితుడు.

భజన్యస్యాత్పుంసి ప్రాణ్య
గ్ని ధాతృషు,

త్రయీ త్రివేద్యాం త్రిత
యేన నా

తాత్పర్యశ్చసర్పయోః. ౨౬.
గరుడాగ్రజే సుపర్ణే చ
పుంసి రసాంజనే,

తిష్యో నక్షత్రభేదే స్యాత్క
లా ధాత్యాం చ యో
షితి. ౨౭

ద్రవ్యం స్యాత్పితృతే విత్తే
పుథివ్యాదౌ విలేపనే,
బం చ భేషజే భవే ద్రు
వికారే చ వాచ్యవత్. ౨౮

దన్యుశ్చైరే పుంసి రిపా

దాయసోన్ముంతభాషణే, విభ
క్తవ్యపితృద్రవ్యే తథా
హరణదానయోః. ౨౯

దివ్యం లవంగే ధాత్యాం
వల్లౌ దివిభవే త్రిషు,

జన్యః—(పు) ౧ ప్రాణి = జంతువు, ౨
అగ్ని=అగ్నిహోత్రుడు, ౩ ధాతృషు
=బ్రహ్మదేవుడు.

త్రయీ—(సీ) ౧ త్రివేద్యాం=మూడు
వేదములు, (న్న) త్రితయే = మూటి
యొక్క-సమూహము.

తాత్పర్యః—(పు) ౧ అశ్వ = గుఱ్ఱము, ౨
సర్పయోః=సర్పము, ౩ గరుడాగ్రజే=
అనూరుడు, రసుపర్ణే=గరుత్మంతుడు,
(న) ౪ రసాంజనే=రజసాంజనము.

తిష్యః—(పు) ౧ నక్షత్రభేదే=పుష్యమీ
నక్షత్రము, ౨ కలా = కలయుగము,
(సీ) ౩ ధాత్యాం=ఉసిరికచెట్టు

ద్రవ్యం—(న) ౧ పితృలే = ఇత్తడి, ౨
విత్తే=ధనము, ౩ పుథివ్యాదౌ=పుథి
వ్యాదిద్రవ్యములు, రవిలేపనే=పూత,
౪ భేషజే=బొప్పధము, (త్రి) ౬ భవే
మంగళము, ౭ ద్రువికారే=చెట్టు
సంబంధమైనచస్తువు.

దన్యుః—(పు) ౧ చౌరే=దొంగ, ౨ రిపా=
శత్రువు.

దాయః—(పు) ౧ సోన్ముంతభాషణే=ఎత్తి
పొడుపుమాట, ౨ విభక్తవ్యపితృద్ర
వ్యే=పంచుకొనడగినతండ్రిసొత్తు, ౩
హరణ=హరించుట, ౪ దానయోః =
ఇచ్చుట.

దివ్యం—(న) ౧ లవంగే=లవంగము, (సీ)
౨ ధాత్యాం=ఉసిరికచెట్టు, (త్రి) ౩
వల్లౌ = మనోహరమయినది, ౪ దివి
భవే=స్వర్గమందుత్పన్నమయినది.

దూష్యం త్రిషు దూషణీయే
క్షీబం వస్త్రే చ తద్భృహే.

దూత్యం దూతస్వభావే చ
భావే కర్తవ్యసి స్తుతం,

దైత్యోఽసురే సురాయాం
తు దైత్యా చండోషధా
వపి. 30

ధన్యాథాత్ర్యమలకోస్యాన్య
ధన్యం పుణ్యవతి, త్రిషు

ధాన్యం ప్రీహిషు ధన్యాకే

ధిష్ణ్యం స్థానాగ్నిసద్వసు. 31
శక్తావృక్షేఽవ్య

ధ నయో నీతిద్యూతవిశే
షయోః,

నాట్యం తౌర్యత్రికే లాస్యే

నిత్యం స్యాత్సంతతేఽపి చ.
33. శాశ్వతే త్రిషు

పథ్యాస్త్రీ హరితక్యాం హితే
త్రిషు,

పద్యం శ్లోకే పుమాం శూ
ద్రై పద్యా పర్తని కీర్తితా.

దూష్యం—(త్రి) ౧ దూషణీయే=దూ
షింపదగినది, (న) ౨ వస్త్రే=వస్త్రము,
3 తద్భృహే=డేరా.

దూత్యం—(న) ౧ దూతస్వభావే=దూత
యొక్క-స్వభావము, ౨ భావే=దూత,
3 కర్తవ్యే=దూతకృత్యము.

దైత్యః—(పు) ౧ అసురే=రాక్షసుడు,
(సీ) ౨ సురాయాం=కల్లు, 3 చండో
షధా=చండమనునోషధి.

ధన్యా—(సీ) ౧ ధాత్రీ=దాది, ౨ ఆమ
లకోః=ఉసిరిక చెట్టు, (త్రి) 3 పుణ్య
వతి=ధన్యురాలు.

ధాన్యం—(న) ౧ ప్రీహిషు=నవధాన్య
ములు, ౨ ధన్యాకే=కొత్తిమిరి.

ధిష్ణ్యం—(న) ౧ స్థాన = స్థానము, ౨
అగ్ని = అగ్ని, 3 సద్వసు=గృహము,
౪ శక్తా = బలము, ౫ ఋక్షే =
నక్షత్రము.

నయః—(పు) ౧ నీతి = నీతి, ౨ ద్యూత
విశేషయోః=జూదములోనొకభేదము.

నాట్యం—(న) ౧ తౌర్యత్రికే=నృత్యగీత
వాద్యములు, ౨ లాస్యే=నృత్యము.

నిత్యం—(న) ౧ సంతతే = ఎడతెగనిది,
(త్రి) ౨ శాశ్వతే=నాశములేనిది.

పథ్యా—(సీ) ౧ హరితక్యాం = కరక
చెట్టు, (త్రి) ౨ హితే = ఇష్టమయి
నది.

పద్యం—(న) ౧ శ్లోకే = శ్లోకము, (పు) ౨
శూద్రే = శూద్రుడు, (సీ) 3 పర్తని=
మార్గము.

పాశ్యం బిడాఖ్యలవణే యవ క్షౌరే పునః పుమాన్,	పాశ్యం—(న) ౧ బిడాఖ్యలవణే=బిడా లవణము, (పు) ౨ యవక్షౌరే=యవ క్షౌరము.
ప్రాయో మరణానశనే మృ త్యో బాహుల్యతుల్యయోః	ప్రాయః—(పు) ౧ మరణానశనే = మర ణముకొఱకైన యుపవాసము, ౨ మృత్యో = చావు, ౩ బాహుల్య = తఱచు, ౪ తుల్యయోః=సమానము.
ప్రియో హృద్యేఽన్యవత్పుం సి వృద్ధినామాషధే ధవే,	ప్రియః—(త్రి) ౧ హృద్యే = మనోహర మైనది, (పు) ౨ వృద్ధినామాషధే=వృద్ధి యనునోషధి, ౩ ధవే=పెనిమిటి.
వీయః కాలే రవౌ ఘూక్ నా	వీయః—(పు) ౧ కాలే = కాలము, ౨ రవౌ=సూర్యుడు, ౩ ఘూక్=గుడ్డ గూబ.
పుణ్యం శోభనే త్రిషు. ౩౬. క్లిబం ధర్తే చ సుకృతే	పుణ్యం—(త్రి) ౧ శోభనే = మంగళకర మైనది, (న) ౨ ధర్తే = ధర్తము, ౩ సుకృతే = పుణ్యము.
పుష్యః కలియుగే స్తృతః, నక్షత్రమాసయోర్భేదే	పుష్యః—(పు) ౧ కలియుగే = కలియు గము, ౨ నక్షత్ర = పుష్యమీనక్ష త్రము, ౩ మాసయోర్భేదే = పుష్య మాసము.
పూజ్యః శ్వశురపంద్యయోః	పూజ్యః—(పు) ౧ శ్వశుర = మామ, ౨ పంద్యయోః = నమస్కరింపఁదగిన వాఁడు.
పేయం పాతవ్యపయసోః పే యాశ్రాణాచ్ఛమండయోః,	పేయం—(న) ౧ పాతవ్య = పానము చేయఁదగినది, ౨ పయసోః=నీరు, (సీ) ౩ శ్రాణా = కాపుడుగంజి, ౪ అచ్ఛ మండయోః=స్వచ్ఛమైనతేట.
పంధ్యస్త్యఫలవృక్షౌదౌ శ్రీ యాం స్యాదప్రజశ్రీయా మ్.	పంధ్యః—(పు) ౧ అపలవృక్షౌదౌ = ఫల ములు లేనివృక్షము, (సీ) ౨ అప్రజ శ్రీయాం=గోద్రాలు.

వర్యా పతివరాయాం స్త్రీ వరేణ్యే త్రిషు నా స్తరే,	వర్యా—(స్త్రీ) ౧ పతివరాయాం=స్వయ ముగాభర్తనుకోరునది, (త్రి) ౨ వరే ణ్యే=శ్రేష్ఠమయినది, (పు) ౩. స్తరే= మన్వభుండు.
బల్యం ప్రథానథాతౌ స్యా ట్లీ-బం బలకరే త్రిషు.	బల్యం—(న) ౧ ప్రథానథాతౌ=రేతస్సు, (త్రి) ౨ బలకరే = బలమునుజేయు నది.
వీర్యం శుక్రే ప్రభావే చ తేజ స్సామర్థ్యయోరపి,	వీర్యం—(న) ౧ శుక్రే = రేతస్సు, ౨ ప్రభావే = ప్రభావము, ౩ తేజః = కాంతి, ౪ సామర్థ్యయోః=బలము.
భయం ప్రతిభయే ఘోరే ప్రసూనే కుబ్జకస్య చ. రం	భయం—(న) ౧ ప్రతిభయే=భయానక రసము, ౨ ఘోరే = వెఱపు, ౩ కుబ్జ కస్యప్రసూనే=గొజ్జుగిచ్చుము.
భవ్యం శుభే చ సత్యే చ యోగ్యే భావిని చ త్రిషు, కర్తరంగతరా పుంసీ త్రి యాం కరికణామయోఃరం క్షీబ మస్థిని	భవ్యం—(త్రి) ౧ శుభే = శుభము, ౨ సత్యే=సత్యము, ౩ యోగ్యే=యోగ్య మయినది, ౪ భావిని = రాబోవునది, (పు) ౫ కర్తరంగతరా = కామార వృక్షము, (స్త్రీ) ౬ కరికణా=గజవిప్పలి చెట్టు, ౭ ఉమయోః=పార్వతీ దేవి, (న) ౮ అస్థిని=ఎముక.
భాగ్యం తు స్యాచ్ఛుభాశుభ కర్తణోః,	భాగ్యం—(న) ౧ శుభ=సుకృతము, ౨ అశుభకర్తణోః=అదృష్టము, (ప్రా) క్తన శుభాశుభకర్తలు.)
భృత్యో దానే భృతౌ భృ త్యా	భృత్యః—(పు) ౧ దానే=నాకరి, (స్త్రీ) ౨ భృతౌ=కూలి.
మయుర్నా కిన్నరే మృగే.	మయుః—(పు) ౧ కిన్నరే = కిన్నరుండు, ౨ మృగే=మృగవిశేషము.
మయశ్శిల్పిని దైత్యానాం కరభేత్వతరేఽపి చ,	మయః—(పు) ౧ దైత్యానాంశిల్పిని = మయుడనురాక్షసశిల్పి, ౨ కరభే = ఓంటె, ౩ అశ్వతరే=కంచరగాడిద.

మధ్యం వలగ్నే న స్త్రీ స్యా న్న్యాయ్యేఽంతరే ౭థమే ౭పి చ. ౪౩	మధ్యం—(పు) ౧ వలగ్నే=నడుము, ౨ న్న్యాయ్యే=న్న్యాయము, ౩ అంతరే=మ ధ్యభాగము, ౪ అథమే=నీచమయినది.
మతోన్య మి నే ౭పి పుంభూ మ్ని దేశే	మత్స్యః—(పు) ౧ మి నే=చేప, (ని. బ.) ౨ దేశే=మత్స్య దేశవిశేషము.
మన్యుః పుమాన్కుగ్రిధి, దై న్యే శోకే చ యజ్ఞే చ	మన్యుః—(పు) ౧ క్రుధి = క్రోధము, ౨ దై న్యే=దీనము, ౩ శోకే = దుఃఖము, ౪ యజ్ఞే=యజ్ఞము.
మూల్యం కుసుమతస్సృజోః.	మూల్యం—(న) ౧ కుసుమ = పుష్పము, ౨ తస్సృజోః=పుష్పమాలిక.
మాయా స్యాచ్ఛాంబరీబు ద్ధ్యోర్తాయః పీతాంబరే ౭సురే,	మాయా—(నీ) ౧ శాంబరీ = ఇంద్రజా లము, ౨ బుద్ధ్యోః = బుద్ధి, (పు) ౩ పీతాంబరే=విష్ణుమూర్తి, ౪ అసురే= రాక్షసుడు.
మూల్యం స్యాద్వేతనేప్రత్నే	మూల్యం—(న) ౧ వేతనే = జీతము, ౨ ప్రత్నే=అడుగుట.
మృత్యుర్నా మరణే యమే.	మృత్యుః—(పు) ౧ మరణే = చావు, ౨ యమే=యముడు.
మేధ్యం త్రిషు శుచౌ రక్త వచారోచనయోఃస్త్రియాం,	మేధ్యం—(త్రి) ౧ శుచౌ = పవిత్రము, (నీ) ౨ రక్తవచా=ఎఱ్ఱవన, ౩ రోచ నయోః=గోరోచనము.
యయుః పుమానశ్వమేధ తు రగే చ తురంగమే. ౪౬	యయుః—(పు) ౧ అశ్వమేధతురగే=అశ్వ మేధయాగసంబంధమైనగుఱ్ఱము, ౨ తురంగమే=గుఱ్ఱము.
యాప్య స్తు యాపనీయే స్యా న్నిందితే ౭స్యభిధేయవత్,	యాప్యః—(త్రి) ౧ యాపనీయే=గడువ దగినది, ౨ నిందితే=నీచమైనది.
యామ్యావాచ్యాం భర ణ్యాం చ పుంస్యగన్త్యే చ చందనే. ౪౭	యామ్యా—(నీ) ౧ అవాచ్యాం=దక్షిణ దిక్కు, ౨ భరణ్యాం = భరణనక్ష త్రము, (పు) ౩ అగన్త్యే = అగస్త్య ముని, ౪ చందనే=మంచిగందపుజెట్టు.

యోగ్యః ప్రవీణయోగార్హో
పాయశక్తేషు వాచ్యవత్,
క్లిబమృద్ధ్యాపథేషు మేనా
స్యభ్యాసార్కయోషితోః.

రమ్యా రాత్రౌ చంపకే నా
మనోజ్ఞే త్యభిధేయవత్,
నపుంసకం పటోలస్య మూ
లే సూరిభిరిష్యతే. ౪=
రథ్యా రథాఘవిశిఘావర్తనీ
షు చ యోషితి, రథవో
ధరి పులింగో

రూప్యస్వాత్సుందరేత్రిషు.
౫౦. ఆహతస్వర్ణరజతే రజ
తే చ నపుంసకం,

లయో వినాశే సంశ్లేషే సా
మ్యే తౌర్యత్రికస్య చ. ౫౧

లక్ష్యం స్యాదపదేశేఽపి శర
వ్యేఽపి నపుంసకం,
లభ్యం యుక్తే చ లబ్ధవ్యే

లాస్యం తౌర్యత్రికే మతమ్.
౫౨. నృత్యే చ
పేదనీ—42

యోగ్యః—(త్రి) ౧ ప్రవీణ=నేర్పుగలది,
౨ యోగార్హ=కూర్పుటకుఁడగినది, 3
ఉపాయ=ఉపాయముగలది, ౪ శక్తే
షు=సామర్థ్యముగలది, (న) ౫ ఋద్ధ్యా
పథే=ఋద్ధియనునోపధి, (పు) ౬ పుష్యే=
పుష్యమీనత త్రము, (సీ) ౭ అభ్యా
స=అలవాటు, ౮ అర్కయోషితోః=
సూర్యనిభార్య.

రమ్యా—(సీ) ౧ రాత్రౌ = రాత్రి, (పు)
౨ చంపకే = సంపంగిచెట్టు, (త్రి) 3
మనోజ్ఞే=సుందరమైనది, (న). ౪ పటో
లస్యమూలే=పొట్లవేరు.

రథ్యా—(సీ) ౧ రథాఘ = రథసమూ
హము, ౨ విశాఘా = రాజమార్గము,
3 వర్తనీషు=దారి, (పు) ౪ రథవో
ధరి=రథమునువహించునది.

రూప్యః—(త్రి) ౧ సుందరే = సుందర
మైనది, (న). ౨ ఆహతస్వర్ణరజతే =
వెండిబంగారునాణెములు, 3 రజతే
=వెండి.

లయః—(పు) ౧ వినాశే = నశించుట, ౨
సంశ్లేషే = ఆలంగనము, తౌర్యత్రికస్య
సామ్యే=నృత్తగీతవాద్యములయొక్క
సమత్వము.

లక్ష్యం—(న) ౧ అపదేశే=వ్యాజము, ౨
శరవ్యే=గుఱి.

లభ్యం—(న) ౧ యుక్తే=న్యాయముతోఁ
గూడినది, ౨ లబ్ధవ్యే=పొందఁదగినది.

లాస్యం—(న) ౧ తౌర్యత్రికే=నృత్తగీత
వాద్యములు, ౨ నృత్యే=నాట్యము.

ప్రజ్ఞా ప్రస్థానే వర్తే పర్యటనేఽపి చ,

వన్యం త్రిషు వనోద్భూతే
స్త్రీ వనాం బుసమూహ
యోః, ౫౩

వాచ్యం తు కుత్స్నితే హీనే
పచన్వార్థే చ వాచ్యవత్,

వింధ్యా త్రియాం లవల్యాం
స్యాత్పుంసి వ్యాధాద్వి
భేదయోః. ౫౪

వీక్ష్యం తు విస్తయే దృశ్యే
పుంసి లాసకవాజినోః,

వేశ్యం వేశ్యాగృహే క్లిబం
గణికాయాం తు యోషితి.

శల్యం తు న త్రియాం శం
కౌ క్లిబం త్వేదేషుతోమ
రే, మదనద్రుశ్వావిధోర్నా

శయశ్శయ్యాహిసాణిషు. ౫౬

శయ్యా స్యాచ్ఛయనీయే చ
గుంఘనేఽపి చ యోషితి,

ప్రజ్ఞా—(సీ) ౧ ప్రస్థానే=బయలుదేరు
ట, ౨ వర్తే=సమూహము, ౩ పర్య
టనే=తిరుగుట.

వన్యం—(త్రి) ౧ వనోద్భూతే = వన
మందుఁబుట్టినది, (సీ) ౨ వన=వనముల
గుంపు, ౩ అంబుసమూహయోః=ఉద
కసమూహము.

వాచ్యం—(త్రి) ౧ కుత్స్నితే=నిందింపఁదగి
నది, ౨ హీనే=తక్కువ, ౩ పచన్వార్థే=
చెప్పఁదగినది.

వింధ్యా—(సీ) ౧ లవల్యాం = లవలీలత
(పు) ౨ వ్యాధ=బోయవాఁడు, ౩ ఆద్రి
భేదయోః=వింధ్యపర్వతము.

వీక్ష్యం—(న) ౧ విస్తయే = ఆశ్చర్యము,
౨ దృశ్యే=చూడఁదగినది, (పు) లాసక
=నాట్యము చేయువాఁడు, ౪ వాజినోః=
గుఱ్ఱము.

వేశ్యం—(న) ౧ వేశ్యాగృహే = బోగ
ముదానియిల్లు, (సీ). ౨ గణికాయాం=
బోగముది.

శల్యం—(పు) ౧ శంకౌ=మేకు, (న). ౨
త్వేడ=విషము, ౩ ఇషు=బాణము, ౪
తోమరే = చిల్లకోల, ౫ మదనద్రు=
మంగచెట్టు, ౬ శ్వావిధోః=వీధుపంది.

శయః—(పు) ౧ శయ్యా = పాస్సు, ౨
అహి = సర్పము, ౩ పాణిషు =
హస్తము.

శయ్యా—(సీ) ౧ శయనీయే=పాస్సు, ౨
గుంఘనే=కూరుపు.

శూన్యం స్యాన్నిర్జనే వాచ్యం లింగం మల్యాం తు యో షితి. ౫౭	శూన్యం—(త్రి) ౧ నిర్జనే=పాడుపడినది, ౨ మల్యాం=మల్లెచెట్టు.
శౌర్యమారభటీశక్త్యైః	శౌర్యం—(న) ౧ ఆరభటీ=ప్రాథమము, ౨ శక్త్యైః=సామర్థ్యము.
సహ్యశ్చైలాంతరే పుమాన్, సోధవ్యే వాచ్యలింగస్స దారోగ్యే తు నపుంసకం.	సహ్యః—(పు) ౧ శైలాంతరే=సహ్యపర్వ తము, (త్రి) ౨ సోధవ్యే=సహింహ దగినది, (న) ౩ ఆరోగ్యే = ఆరో గ్యము.
సంఖ్యం సమితి సంఖ్యా స్యా దే కాద్వ్యదివిచారయోః,	సంఖ్యం—(న) ౧ సమితి=యుద్ధము, (సీ) ఏకాద్వ్యది=ఒకటి రెండు మొదలుగా గలసంఖ్య, ౩ విచారయోః=విచారణ.
సంధ్యా పితృప్రసూనద్యంత రయోర్యగసంధిః. ౫౯	సంధ్యా—(సీ) ౧ పితృప్రసూ=సంధ్యా కాలము, ౨ నద్యంతరయోః=నదీవిశే షము, ౩ యుగసంధిః = యుగ సంధి.
సత్యం కృతేచ శపథే తథ్యే త్రిషు తు తద్వతి,	సత్యం—(న) ౧ కృతే=కృతయుగము, ౨ శపథే=ఒట్టు, ౩ తథ్యే=నిజము, (త్రి) ౪ తద్వతి=నిజమైనది.
సవ్యం వామే ప్రతిపే చ	సవ్యం—(న) ౧ వామే=ఎడమభాగము, ౨ ప్రతిపే=ప్రతికూలము.
స్తయో నాద్భుతగర్వయోః	స్తయః—(పు) ౧ అద్భుత=ఆశ్చర్యము, ౨ గర్వయోః=గర్వము.
సాయః కాండే దినాంతే చ	సాయః—(పు) ౧ కాండే=బాణము, ౨ దినాంతే=సాయం కాలము.
సాధ్యో యోగాంత శరేరే, గణదేవవిశేషే చ సాధనీ యే తు వాచ్యవత్. ౬౦	సాధ్యః—(పు) ౧ యోగాంతరే=సాధ్య యోగము, ౨ శరేరే = బాణము, ౩ గణదేవవిశేషే=సాధ్యమనుగణదేవత, (త్రి) ౪ సాధనీయే = సాధింప దగినది.

సూర్యోఽర్కపర్ణే తపనే స్త్రీ
తద్భార్యపథిభిదోః

స్థేయో వివాదపక్షస్య నిర్ణే
తరి పురోహితే. ౬౨

సేవ్యం క్షీబముశీరే స్యాత్సే
వార్హే పునరన్యవత్, ౬౧
సైన్యం క్షీబం బలే సేనాసమ
వేతే తు వాచ్యవత్. ౬౩
సౌమ్యాజ్ఞేనా త్రిష్యనుగ్రే
మనోజ్ఞే సోమదైవతే,

హార్యో విభీతకతరా హర్త
వ్యే పునరన్యవత్. ౬౪

హృద్యం జవనేఽథ త్రిషు
హృజ్జహృద్ధిత హృత్ప్రియే,
వశకృద్వేదమంత్రే నా వృద్ధి
నామాషధే త్రియాం. ౬౫

—●— య త్రికం. —●—

అనయస్తువిపద్దేవాశుభయో
ర్వ్యసనేషు చ,

సూర్యః—(పు) ౧ అర్కపర్ణే=జిల్లేడు, ౨
తపనే=సూర్యుడు, (స్త్రీ) ౩ తద్భార్య
=సూర్యునిభార్య, ౪ ఓషధీభిదోః=వెద్ద
పాపరచెట్టు.

స్థేయః—(పు) ౧ వివాదపక్షస్యనిర్ణేతరి =
వివాదమునునిర్ణయించువాడు, (తీర్పు
రి) ౨ పురోహితే=పురోహితుడు.

సేవ్యం—(న) ౧ ఉశీరే=వట్టివేరు, (త్రి)
౨ సేవార్హే=సేవింపదగినది.

సైన్యం—(న) ౧ బలే=సైన్యము, (త్రి)
౨ సేనాసమవేతే=సేనయందుండునది.

సౌమ్యః—(పు) ౧ జ్ఞే=బుధుడు, (త్రి)
౨ అనుగ్రే=తిన్ననివాడు, ౩ మనోజ్ఞే
= సుందరమైనది, ౪ సోమదైవతే =
చంద్రదేవతాకమైనది.

హార్యః—(పు) ౧ విభీతకతరా=తాండ్ర
చెట్టు, (త్రి) ౨ హర్తవ్యే = హరింప
దగినది.

హృద్యం—(న) ౧ జవనే=వేగము, (త్రి)
౨ హృజ్జ=హృదయమునఁబుట్టినది, ౩
హృద్ధిత=హృదయమునకుహితమైనది,
౪ హృత్ప్రియే=హృదయమున కింపై
నది, (పు) ౫ వశకృద్వేదమంత్రే = వశీ
కరణవేదమంత్రము, (స్త్రీ) ౬ వృద్ధినా
మాషధే=బుద్ధియనునోషధి.

—●— మూఁడక్షరములుగల యకారాంత
శబ్దములు.

అనయః—(పు) ౧ విపత్=అపద, ౨ దైవః
అదృష్టము, ౩ అశుభయోః = అము

	గళము, ౪ వ్యసనేషు = సప్తవ్యసనములు.
అత్యయోఽతిక్రమే దండే వినాశే దోషకృచ్ఛయోః.	అత్యయః—(పు) ౧ అతిక్రమే=మీరుట, ౨ దండే=శిక్ష, ౩ వినాశే=చావు, ౪ దోష=పాపము, ౫ కృచ్ఛయోః = కష్టము.
అశ్వీయమశ్వసంఘాతే క్లిబ మశ్వహితేఽన్యవత్,	అశ్వీయం—(న) ౧ అశ్వసంఘాతే=గుఱ్ఱములగుంపు, (త్రి) ౨ అశ్వహితే = గుఱ్ఱములకుహితమైనది.
అధృష్ట్యా తఃపిన్దే ప్రగ త్థే వాచ్యలింగకః. ౬౭	అధృష్ట్యా—(సీ) ౧ తఃపిన్దే=నదీవిశేషము, (త్రి) ౨ ప్రగత్థే=తిరస్కరింప శక్యముకానివాడు.
అవధ్యమవధార్హే న్యాదన ర్థక వచస్యపి,	అవధ్యం—(త్రి) ౧ అవధార్హే = చంపదగనిది, ౨ అనర్థకవచసి=అర్థములేనిమాట.
అవ్యయోఽస్త్రీ శబ్దభేదే నా విష్ణౌ నిర్వ్యయే త్రిషు.	అవ్యయః—(పు) ౧ శబ్దభేదే = అవ్యయము, (పు) ౨ విష్ణౌ=విష్ణుమూర్తి, (త్రి) ౩ నిర్వ్యయే=నాశములేనిది.
అహల్యా త్వప్సరోభేదే భా ర్యాయాం గౌతమస్య చ,	అహల్యా—(సీ) ౧ అప్సరోభేదే=అహల్యయనునచ్చర, ౨ గౌతమస్యభార్యాయాం=అహల్యాదేవి.
అహార్యః పర్వతే నా న్యాద హర్తవ్యే తు వాచ్యవత్.	అహార్యః—(పు) ౧ పర్వతే = పర్వతము, (త్రి) ౨ అహర్తవ్యే=హరింపదగనిది.
అభిఖ్యా త్వభిధానే న్యా చ్ఛోభాయాంచయశస్యపి,	అభిఖ్యా—(సీ) ౧ అభిధానే = పేరు, ౨ శోభాయాం=కాంతి, ౩ యశసి=కీర్తి.
అభయా స్త్రీ హరితక్యాము శీరే చ నపుంసకమ్. ౭౦.	అభయా—(సీ) ౧ హరితక్యాం = కరకచెట్టు, (న) ౨ ఉశీరే=వట్టివేరు, (త్రి) ౩ నిర్భయే=భయములేనిది.
నిర్భయే వాచ్యలింగస్సన్య దపత్యం పుత్రయోర్మతం,	అపత్యం—(న) ౧ పుత్రయోః=కొడుకుకూతురు.

అగస్త్యఃకుంభయోనౌ స్యాద్వంగనేనతరావపి. ౭౧

ఆశయస్యాదభిప్రాయే పన సాధారయోరపి,

స్యాదాతిథ్యమతిథ్యర్థేత్రిలింగమతిథౌ పుమాన్. ౭౨

ఆత్రేయీ పుష్పవత్యాం స్యాన్నదీభేదే చ నా మునా,

ఆదిత్యో భాస్కరే దేవే

వ్యామ్నాయో నిగమేఽపి చ. ౭౩. ఉపదేశే

పీండియం తు హృషీకే రేతసి స్మృతం,

ఉదయస్థు పుమాన్పూర్వ పర్వతే చ సమున్నతౌ. ౭౪

ఉపాయస్సామభేదాదౌ త తైవోపాగతౌ పుమాన్

ఉర్ధ్వాయుర్నా త్తణభంగే మేషకంబలమేషయోః.

బౌచిత్యముచితత్వే స్యాత్స త్యేఽపి చ నపుంసకమే,

కషాయో రసభేదే చ నిర్యానే చ విలేపనే. ౭౬. అంగ

అగస్త్యః—(పు) ౧ కుంభయోనౌ = అగస్త్యమహర్షి, ౨ వంగనేనతరా. అగిసిచెట్టు.

ఆశయః—(పు) ౧ అభిప్రాయే = అభిప్రాయము, ౨ పనస = పనసచెట్టు, ౩ ఆధారయోః = ఆశ్రయము.

ఆతిథ్యం—(త్రి) ౧ ఆతిథ్యర్థే = అతిథి కొఱుకై నది, (పు) ౨ అతిథౌ = అతిథి.

ఆత్రేయీ—(సీ) ౧ పుష్పవత్యాం = స్వలయినస్త్రీ, ౨ నదీభేదే = నదీభేదము, (పు) ౩ మునౌ = ఆత్రేయముని.

ఆదిత్యః—(పు) ౧ భాస్కరే = సూర్యుడు, ౨ దేవే = దేవత.

ఆమ్నాయః—(పు) ౧ నిగమే = వేదము, ౨ ఉపదేశే = ఉపదేశము.

పీండియం—(న) ౧ హృషీకే = చతురా దీండియములు, ౨ రేతసి = రేతస్సు.

ఉదయః—(పు) ౧ పూర్వపర్వతే = ఉదయాద్రి, ౨ సమున్నతౌ = బౌద్ధత్వము.

ఉపాయః—(పు) ౧ సామభేదాదౌ = చతురుపాయము, ౨ ఉపాగతౌ = పొందబడినది.

ఉర్ధ్వాయుః—(పు) ౧ త్తణభంగే = గంధర్వవిశేషము, ౨ మేషకంబల = గొట్టబొచ్చుకంబలి, ౩ మేషయోః = గొట్ట.

బౌచిత్యం—(న) ౧ ఉచితత్వే = తగియుండుట, ౨ సత్యే = సత్యము.

కషాయః—(పు) ౧ రసభేదే = ఒగ్గురు, ౨ నిర్యానే = బంక, ౩ విలేపనే = చంద

రాగే చ న స్త్రీ స్వాత్మ
రభా లోహితే త్రిషు,

కాలేయో దైత్యభేనే స్వా
త్కాలఖండే నపుంసకమ్.

క్షీపణ్యస్తు పుమాద్దేహే
సురభా వాచ్యలింగకః,

కులాయస్తు పుమాన్ స్థాన
మాత్రే స్వాత్మక్షివాసకే.
క్షేత్రియం క్షేత్రజత్వణ పర
దేహచికిత్సయోః, పరదార
రతాసాధ్యరోగయోః
క్షేత్రియః పుమాన్. ౭౯

కౌక్యత్వమనుతాపే స్వాద
యుక్తకరణేఽపి చ,

గాంగేయస్వాత్మమాస్మిష్టే
క్షీబం స్వర్ణకశేరుణోః. ౮౦

చతుష్యః కేతకే పుండరీక
సంజ్ఞకపాదపే, కుభుత్థికా
సుభగయోః స్త్రీయామక్షి
హితేఽన్యవత్. ౮౧

నాదులు, (పు) ౪ అంగరాగే =
మైపూత, (త్రి) ౫ సురభా = పదిమ
ళించునది, ౬ లోహితే = ఎఱ్ఱనిది.

కాలేయః—(పు) ౧ దైత్యభేదే = కాలే
యుడనురాక్షసుడు, (న) ౨ కాల
ఖండే = కడుపులో నీరుతిత్తి క్రింద
నుండు మాంసవిశేషము. (కారిజము)

క్షీపణ్యః—(పు) ౧ దేహే = శరీ
రము, (త్రి) ౨ సురభా = పదిమళించు
నది.

కులాయః—(పు) ౧ స్థానమాత్రే = ప్రదే
శము, ౨ పక్షివాసకే = గూడు.

క్షేత్రియం—(న) ౧ క్షేత్రజత్వణ =
త్వణము, ౨ పరదేహచికిత్సయోః =
మఱొకజన్మమున చికిత్సచేయఁదగినది,
(పు) ౩ పరదారరత = పరభార్యాసక్తి
కలవాడు, ౪ అసాధ్యరోగయోః =
అసాధ్యరోగము.

కౌక్యత్వం—(న) ౧ అనుతాపే = పశ్చా
త్తాపము, ౨ అయుక్తకరణే = అకృత్య
మొనరించుట.

గాంగేయః—(పు) ౧ భీష్మే = భీష్ముడు,
(న) ౨ స్వర్ణ = బంగారము, ౩ కశే
రుణోః = వెన్నెముక.

చతుష్యః—(పు) ౧ కేతకే = మొగలిచెట్టు,
౨ పుండరీకసంజ్ఞకపాదపే = బమనము,
లేక తీయమామిడి, (స్త్రీ) ౩ కుభుత్థికా =
కనుపాలవిత్తులు, ౪ సుభగయోః =
సౌందర్యవతి, ౫ అక్షిహితే = నేత్ర
హితమైనది.

చాంపేయశ్చంపకే స్వర్ణే కిం
జల్లే నాగకేసరే,

జఘన్యం మేహనే క్లీబం
చరమే గర్హితేన్యవత్.

జటాయుః పుంసి సంపాతేః
కనీయసి చ గుగ్గులౌ,
జరాయురపి తత్పక్షిరాజే
గర్భశయే పుమాన్. ౮౩
తపస్యా వ్రతచర్యాయాం
తపస్యః ఫాల్గునే పుమాన్,

ద్వితీయా తిథిభిత్పత్న్యోః
పూరణే తూభయోత్త్రిషు.

దేవయుర్వాచ్యలింగస్తు ధా
ర్మికే లోకయాత్రికే,
నాదేయీ నాగరంగేస్యాత్
జయాయా మంబువేతనే.
౮౪. భూమిజంబ్వాం జపా
యాం చ వ్యంగుష్ఠేఽపి చ
యోషితి,

నికాయస్తు పుమాన్ లక్ష్యే
సధర్మిస్తాణిసుహతౌ. ౮౬.
సముచ్చయే సంహతానాం
నిలయే పరమాత్మని,

చాంపేయః—(పు) ౧ చంపకే = సంకు
చెట్టు, ౨ స్వర్ణే = బంగారము, ౩ కి
జల్లే=కింజల్కము, ౪ నాగకేసరే =
నాగకేసరవృక్షము.

జఘన్యం—(న) ౧ మేహనే = శిశ్నము,
(త్రి) ౨ చరమే=చివరది, ౩ గర్హితే=
నింద్యమైనది

జటాయుః—(పు) ౧ సంపాతేకనీయసి =
జటాయువు, ౨ గుగ్గులౌ=గుగ్గులపుచెట్టు
జరాయుః—(పు) ౧ పక్షిరాజే = జటా
యువు, ౨ గర్భశయే=మూవి.

తపస్యా—(సీ) ౧ వ్రతచర్యాయాం =
వ్రతమునాచరించుట, (పు) ౨ ఫాల్గునే
=ఫాల్గునమాసము.

ద్వితీయా—(సీ) ౧ తిథిభిద్=విదియ, ౨
పత్న్యోః=భార్య, (త్రి) ౩ ఉభయోః
పూరణే=రెండవది.

దేవయుః—(త్రి) ౧ ధార్మికే = ధర్మ
త్తుఁడు, ౨ లోకయాత్రికే=దేశద్రిష్టురి.

నాదేయీ—(సీ) ౧ నాగరంగే=నారింజ
చెట్టు, ౨ జయాయాం=తక్కిలిచెట్టు,
౩ అంబువేతనే = నీరుప్రబ్ధచెట్టు, ౪
భూమిజంబ్వాం=నేలనేరేడుచెట్టు' ౫
జపాయాం = దాసానిచెట్టు, ౬ వ్యం
గుష్ఠే=అంగుష్ఠములేనివాఁడు.

నికాయః—(పు) ౧ లక్ష్యే = గుఱి, ౨
సధర్మిస్తాణిసుహతౌ = సమానజంతు
సముదాయము, ౩ సంహతానాం
సముచ్చయే=గుంపు, ౪ నిలయే=గృహ
ము, ౫ పరమాత్మని=పరమాత్మ.

నేపథ్యం స్యాదలంకారే రం
గజ్యాయాం నపుంసకం.

ప్రణయః ప్రశ్రయే ప్రేష్టి
యాచ్ఛా విశ్రంభయోరపి,
నిర్వాణేఽప్య

ధపర్యాయః ప్రకారేఽవసరే
క్రమే. ౮౮

ప్రలయో మృత్యుకల్పంత
మూర్ఛాపాయేషు పున్య
యం,

ప్రత్యయః ప్రథితత్వే చ మ
త్వాదిజ్ఞానయోరపి. ౮౯. ఆ
చారే శపథే రంద్రవిశ్వా
సాధీనహేతుషు,

పర్జన్యో మేఘశబ్దేఽపి ధ్వన
దంబుదశక్రయోః. ౯౦

ప్రసవ్యం వాచ్యలింగం స్యా
త్ప్రతికూలానుకూలయోః,
ప్రకీర్యః పూతికరజే వినికీర్యే
తు వాచ్యవత్. ౯౧

నేపథ్యం—(న) ౧ అలంకారే=అలంకా
రము, ౨ రంగజ్యాయాం = నాట్య
స్థానము.

ప్రణయః—(పు) ౧ ప్రశ్రయే=వినయము,
౨ ప్రేష్టి = అనురాగము, ౩ యా
చ్ఛా=ప్రార్థన, ౪ విశ్రంభయోః=నమ్మ
కము, ౫ నిర్వాణే=సుఖము.

పర్యాయః—(పు) ౧ ప్రకారే=విధము,
౨ అవసరే=సమయము, ౩ క్రమే =
వరుస.

ప్రలయః—(పు) ౧ మృత్యు=మరణము,
౨ కల్పంత = కల్పముయొక్క వివర,
౩ మూర్ఛా=మూర్ఛనొందుట, ౪ అపా
యేషు=ఆపద.

ప్రత్యయః—(పు) ౧ ప్రథితత్వే=ప్రసిద్ధి,
౨ మత్వాది=మతుబాది ప్రత్యయము,
౩ జ్ఞానయోః=తెలివి, ౪ ఆచారే =
ఆచారము, ౫ శపథే=బట్టు, ౬ రంద్రే
=రంద్రము, ౭ విశ్వాస=నమ్మకము, ౮
అధీన=స్వాధీనము, ౯ హేతుషు=కార
ణము.

పర్జన్యః—(పు) ౧ మేఘశబ్దే = ఉటుము,
౨ ధ్వనదంబుద = ఉటుముచున్న
మేఘము, ౩ శక్రయోః = దేవేం
ద్రుడు.

ప్రసవ్యం—(త్రి) ౧ ప్రతికూల=ప్రతికూ
లము, అనుకూలయోః=అనుకూలము.

ప్రకీర్యః—(పు) ౧ పూతికరజే=నెమిలడుగు
చెట్టు, (త్రి) ౨ వినికీర్యే = చల్లదగి
నది.

ప్రణాయోఽసమృతేఽపి
స్యాదభిలాషనివర్జితే,

పయస్యం తు పయోజాతహి
తయోర్వాచ్యలింగకం.౯౨
దుగ్ధికాక్షీరకాకోలోఽస్య
ర్ణక్షీర్యామపి త్రియాం,

పారుష్యం పరుషత్వే చ దు
ర్వాక్యేఽఘంసిగీష్పతౌ.౯౩

పానీయం తు జలేక్షీబం పా
తవ్యే వాచ్యలింగకం,

పాలస్త్యస్తు కుబేరే స్యాద్దశ
గ్రీవేఽపి పుంస్యయం. ౯౪

వలయః కంఠరోగేనా కటకే
పున్నపుంసకం,

బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మసాధౌస్యా
ద్బ్రహ్మదారౌ శనైశ్చరే.

బాలేయో గర్దభేఽఘంసి మృ
దౌ బాలహితే త్రిపు,

బ్రహ్మణ్యం బ్రహ్మణత్వే చ స
మూహే చ ద్విజన్తనాం.

భువన్యస్యా త్పుమాఖా
నౌ జ్వలనే శశలాంఛనే,

ప్రణాయః—(త్రి) ౧ అసమృతే=ఇష్టము
లేనిది, ౨ అభిలాషనివర్జితే = కోరిక
లేనిది.

పయస్యం—(త్రి) ౧ పయోజాత=పాల
యందుఁబుట్టినది, ౨ హితయోః=
పాలకుహితమైనది, (సీ) ౩ దుగ్ధికా=
పిన్నపాలచెట్టు, ౪ క్షీరకాకోలోఽస్య=
పాలచెట్టు, ౫ స్వర్ణక్షీర్యాం=రెడ్డివారి
నానఁబ్రాలుచెట్టు.

పారుష్యం—(న) ౧ పరుషత్వే = కాఠి
న్యము, ౨ దుర్వాక్యే=పరుషవాక్యము,
(పు) ౩ గిష్పతౌ=బృహస్పతి.

పానీయం—(న) ౧ జలే=నీరు, (త్రి) ౨
పాతవ్యే=త్రావదగినది.

పాలస్త్యః—(పు) ౧ కుబేరే=కుబేరుడు,
౨ దశగ్రీవే=రావణుడు.

వలయః—(పు) ౧ కంఠరోగే = కంఠ
రోగము, (పు) ౨ కటకే=కడియము.

బ్రహ్మణ్యః—(పు) ౧ బ్రహ్మసాధౌ=బ్రా
హ్మణునిహితమైనది, ౨ బ్రహ్మదారౌ
=గంగరావిచెట్టు, ౩ శనైశ్చరే=శని.

బాలేయః—(పు) ౧ గర్దభే=గాడిద,(త్రి)
౨ మృదౌ=మెత్తనిది, ౩ బాలహితే=
బాలరకుఁబ్రియమైనది.

బ్రహ్మణ్యం—(న) ౧ బ్రహ్మణత్వే=బ్రహ్మ
ణత్వము, ౨ ద్విజన్తనాం=సమూహే,
బ్రహ్మణులగుంపు.

భువన్యః—(పు) ౧ ఖానౌ=సూర్యుడు,
౨ జ్వలనే=అగ్ని, ౩ శశలాంఛనే=

భుజిష్యస్తు స్వతంత్రే స్యాద్భుజిష్యః—(పు) ౧ స్వతంత్రే = స్వతంత్రుడు, ౨ హస్తసూత్రక = కంకణము, ౩ దాసయోః=జీతగాడు, (సీ) ౪ దాసీ=పరిచారిక, ౫ గణికయోః = వేశ్య.

మలయః—(పు) ౧ పర్వతాంతరే = మలయపర్వతము, ౨ శైలాంగే = పర్వతభాగము, ౩ దేశే = మలయదేశము, ౪ ఆరామే = ఉద్యానవనము, (సీ) ౫ త్రివృతాయాం = తెల్ల తెగడచెట్టు.

మంగల్యస్యాత్రాయమాణా మంగల్యః—(పు) ౧ త్రాయమాణా = కలుకానుగచెట్టు, ౨ అశ్వత్థ = రావి చెట్టు, ౩ బిల్వ = మారేడుచెట్టు, ౪ మసూరకే = చిటుసెనగలు, (సీ) ౫ శమ్యాం=జమ్మిచెట్టు, ౬ అధఃపుష్పి=బరివెంకచెట్టు, ౭ మిసీ=సదాపచెట్టు, ౮ శుక్లవచాసు = తెల్లవస, ౯ రోచనాయాం=గోరోచనము, (న) ౧౦ దద్ధి = పెరుగు, (త్రి) ౧౧ శివకరే = మంగళకరము.

మృగయః—(పు) ౧ గోమాయా=నక్క, ౨ వ్యాధే=బోయవాడు, ౩ పరమేష్ఠిని=బ్రహ్మదేవుడు.

రహస్యా—(సీ) ౧ నదీభేదే = రహస్యయనునది, (త్రి) ౨ గోపనీయే = రహస్యము.

రాహిత్యం—(న) ౧ లోహితత్వే=ఎఱ్ఱదనము, (పు) ౨ నదాంతరే = నదవిశేషము.

వదాన్యో దానశౌండే స్యా
చ్చారువాదిని వాచ్యవత్,

వ్యవాయస్సురతే ౭ంతర్థౌ
పుంసి క్లిబం తు తేజసి.

వక్తవ్యం కుత్సితే హీనే వచ
నార్హే చ వాచ్యవత్,

విజయస్వస్థజ్ఞయే పార్థేష్ఠి
యాం తిథ్యంతరే స్మృతా.
౧౦౩. ఉమాసుఖ్యాం

విన్నయస్వదాశ్చర్య గర్వ
యోః పుమాన్,

వినయా తు బలాయాం స్త్రీ
శిక్షాయాం ప్రణతౌ పు
మాన్. ౧౦౪

విశల్యాగ్నిశిఖాదంతి గుడూ
చీ త్రిపుటాసు చ,

విషయో గోచరే దేశే తథా
జనపదే౭పి చ. ౧౦౫. ప్రబం
ధాద్యస్య యోజ్ఞాతస్తత్ర
రూపాదికే పుమాన్,

శ్వశుర్యో దేవరే స్యాతే

వదాన్యః—(త్రి) ౧ దానశౌండే=మిక్కిలి
యిచ్చువాడు, ౨ చారువాదిని =
మనోజ్ఞముగామాట్లాడువాడు.

వ్యవాయః—(పు) ౧ సురతే=మైథునము,
౨ అంతర్థౌ=మఱుగు, (న) ౩ తేజసి
=కాంతి.

వక్తవ్యం—(త్రి) ౧ కుత్సితే = నిందింప
దగినది, ౨ హీనే = తక్కువైనది, ౩
వచనార్హే=చెప్పదగినది.

విజయః—(పు) ౧ జయే = జయము, ౨
పార్థే=అర్జునుడు, (స్త్రీ) ౩ తిథ్యంతరే
=జయతిథి, ౪ ఉమాసుఖ్యాం=పార్వతీ
దేవిచెలికత్తె.

విన్నయః—(పు) ౧ ఆశ్చర్య=ఆశ్చర్యము,
౨ గర్వయోః=అహంకారము.

వినయా—(స్త్రీ) ౧ బలాయాం=ముత్తవ
పులగపుఁజెట్టు, (పు) ౨ శిక్షాయాం =
శిక్ష, ౩ ప్రణతౌ=నమ్రత్వము.

విశల్యా—(స్త్రీ) ౧ అగ్నిశిఖా = తరిగొట్టి
చెట్టు, ౨ దంతి=దంతిచెట్టు, ౩ గుడూచీ
=తిప్పతీగె, ౪ త్రిపుటా=తెల్ల తెగడ.

విషయః—(పు) ౧ గోచరే = విషయ
మైనది, ౨ దేశే=దేశము, ౩ జనపదే
=గ్రామము, ౪ ప్రబంధాద్యస్య యో
జ్ఞాతస్తత్ర = గ్రంథాదులయొక్కతెలి
యఁబడినయంశము, ౫ రూపాదికే =
ఇంద్రియార్థము (రూపరసాదులు).

శ్వశుర్యః—(పు) ౧ దేవరే=మగనితోడఁ
బుట్టువు, ౨ శ్యాతే = భార్యతోడఁ
బుటువ.

శాండిల్యః పావకాంతరే.
౧౦౬. మునిభేదే చ మా
లూరే

శాలేయస్సన్నిసౌపుమాన్,
త్రిషు శాల్వ్యధ్వవేక్షేత్రే

స్వాచ్ఛీర్షణ్యం తు శీర్షకే
౧౦౭. సుకేశే పుంసి

శైలేయం తాలవర్ణ్యాం చ
సైంధవే, శైలజేనా తు
మధువే శిలాతుల్యేనన్య
లిజ్జకమ్. ౧౦౮

సంస్థాయస్సన్నివేశే చ సం
స్థానే విస్తృతావపి,

సన్నయస్సమవాయేఽపి పృష్ఠ
స్థాయిబలే పుమాన్. ౧౦౯

సమయ శ్శుపథాచారసిద్ధాం
తేషు తథా ధియి, క్రియా
కారే చ నిర్దేశే సుకేశే
కాలభాషయోః. ౧౧౦

సరణ్యస్తు పుమాన్వారివా
హే స్యాన్వతరిశ్వని,

శాండిల్యః—(పు) ౧ పావకాంతరే=అగ్ని
భేదము, ౨ మునిభేదే=శాండిల్యముని,
౩ మాలూరే = మారేడుచెట్టు.

శాలేయః—(పు) ౧ మిసౌ=సదాపచెట్టు,
(త్రి) ౨ శాల్వ్యధ్వవేక్షేత్రే = వరి
పంజెడుభూమి.

శీర్షణ్యం—(న) ౧ శీర్షకే=తలపాగ, (పు)
౨ సుకేశే = స్నానాదులచే సంస్కరింపబడినవెండుకలు.

శైలేయం—(న) ౧ తాలవర్ణ్యాం=ముర
యనెడుగ్రంథద్రవ్యము, ౨ సైంధవే=
ఇందుప్పు, ౩ శైలజే = తాతిపువ్వు,
(పు) ౪ మధువే = తుమ్మెద, (త్రి)
౫ శిలాతుల్యే = తాతితోసమాన
మైనది.

సంస్థాయః—(పు) ౧ సన్నివేశే = పట్ట
ణములోనగువాని వెలిభాగము, ౨
సంస్థానే=గృహము, ౩ విస్తృతౌ =
విస్తారము.

సన్నయః—(పు) ౧ సమవాయే = సమా
హము, ౨ పృష్ఠస్థాయిబలే = వెనుక
నుండునైన.

సమయః—(పు) ౧ శపథ = ఒట్టు, ౨
ఆచార = ఆచారము, ౩ సిద్ధాన్తే =
సిద్ధాంతము, ౪ ధియి=బుద్ధి, ౫ క్రియా
కారే = ప్రతిజ్ఞ, ౬ నిర్దేశే=ఆజ్ఞ, ౭
సుకేశే = సంకేతస్థానము, ౮ కాల =
కాలము, ౯ భాషయోః=చెప్పుట.

సరణ్యః—(పు) ౧ వారివాహే=మేఘము,
౨ మాతరిశ్వని=వాయువు.

సామర్థ్యం యోగ్యతాయాం
స్యాచ్ఛక్తావపి నపుంసకమ్.
సారభ్యం తు మనోజ్ఞత్వే
సాగంధ్యే గుణగౌరవే,

సౌభాగ్యం సుభగత్వే స్యా
ద్యోగభేదే నపుంసకమ్.

హిరణ్యం రేతసి ద్రవ్యేశాత
కుంభవరాటయోః, అక్షయే
మానభేదే స్యాదకుప్యే చ
నపుంసకమ్. ౧౧౩

హృదయం మానసే బుక్కో-
రసోరపి నపుంసకమ్,

— య చతుష్కం. —

భవేదనుశయో ద్వేషే పశ్చా
త్తాపానుబంధయోః ౧౧౪

అథావసాయశ్చేషే స్యాత్స
మాప్తా నిశ్చయేఽపి చ,

అవశ్యాయస్తు నీహారేఽప్యభి
మానేఽపి పుంస్యయమ్.

అపసవ్యం త్రిలింగే తు
దక్షిణప్రతికూలయోః,

సామర్థ్యం—(న) ౧ యోగ్యతాయాం =
యోగ్యత, (న) ౨ శక్తా = బలము.
సారభ్యం—(న) ౧ మనోజ్ఞత్వే = సౌంద
ర్యము, ౨ సాగంధ్యే = వాసన, ౩
గుణగౌరవే = గుణాధికము.

సౌభాగ్యం—(న) ౧ సుభగత్వే = మనో
హరత్వము, ౨ యోగభేదే = సారభ్య
మను యోగము.

హిరణ్యం—(న) ౧ రేతసి = వీర్యము, ౨
ద్రవ్యే = ద్రవ్యము, ౩ శాతకుంభ =
బంగారము, ౪ వరాటయోః = గవ్వ,
౫ అక్షయే = నాశము లేనిది, ౬ మాన
భేదే = మాడ, ౭ అకుప్యే = ధనము.

హృదయం—(న) ౧ మానసే = మనస్సు,
౨ బుక్కో = గుండెకాయ, ౩ ఉరసో =
వక్షఃస్థలము.

నాలుగక్షరములుగల య కా రాంత
శబ్దములు.

అనుశయః—(పు) ౧ ద్వేషే = వైరము,
౨ పశ్చాత్తాప = పశ్చాత్తాపము, ౩
అనుబంధయోః = సంబంధము.

అవసాయః—(పు) ౧ శేషే = మిగులుట,
౨ సమాప్తా = సంపూర్ణము, ౩ నిశ్చయే
= నిశ్చయము.

అవశ్యాయః—(పు) ౧ నీహారే = మంచు,
౨ అభిమానే = గర్వము.

అపసవ్యం—(త్రి) ౧ దక్షిణ = కుడి
భాగము, ౨ ప్రతికూలయోః = ప్రతి
కూలము.

అంతశయ్యా మృతౌ భూమి
శయ్యా యాం పితృకాననే.

ఉపకార్యా రాజసద్వన్యప
కారోచితేన్యవత్,

జలాశయో జలాధారే స్వా
దుశీరే నపుంసకమ్. ౧౧౭

తండులీయశ్చాకభేదే విడంగ
తరుతాప్యయోః,

తృణశూన్యం మల్లికాయాం
త్రిషు స్వాత్మేతకీఫలే.

దాక్షిణాత్యో నారికేళే త్రిషు
దక్షిణాదిగ్భవే,

ధనంజయోఽర్జునే వహ్నినా
గభిదేహమారుతే. ౧౧౯

నిరామయస్తు పుంసి స్వాది
డిక్నే త్రిషు నీరుజి,

పరిథాయో జనస్థానే పరి
చ్ఛేదనితంబయోః. ౧౨౦

ప్రతిశ్రయస్సభాయాం చా
శయే

ప్రతిభయంభయే, ఘోరేఽపి

అంతశయ్యా—(నీ) ౧ మృతౌ=చచ్చుట;
౨ భూమిశయ్యా యాం = నేలపడక,

౩ పితృకాననే=శ్రావణము.

ఉపకార్యా—(నీ) ౧ రాజసద్వని=రాజ
గృహము, (త్రి) ౨ ఉపకారోచితే =

ఉపకారయోగ్యుడు.

జలాశయః—(పు) ౧ జలాధారే =
మడుగు, (న) ౨ ఉశీరే=నట్టివేరు.

తండులీయః—(పు) ౧ శాకభేదే = చిట్టి
కూర, ౨ విడంగతరు = వాయువిడం

గపుఁజెట్టు, ౩ తాప్యయోః=గంధకము
నినుముగలిసినయాషధము.

తృణశూన్యం—(త్రి) ౧ మల్లికాయాం=
మల్లతీగ, ౨ కేతకీఫలే=మొగిలిపండు.

దాక్షిణాత్యః—(పు) ౧ నారికేళే=గొబ్బరి
చెట్టు, (త్రి) ౨ దక్షిణాదిగ్భవే=దక్షిణ

దిక్కునందుఁబుట్టినది.

ధనంజయః—(పు) ౧ అర్జునే=అర్జునుడు;
౨ వహ్ని=అగ్ని, ౩ నాగభిద్ = సర్ప

విశేషము, ౪ దేహమారుతే = దేహ
వాయువిశేషము.

నిరామయః—(పు) ౧ ఇడిక్నే=పొట్టెలు,
(త్రి) ౨ నీరుజి=రోగములేనిది.

పరిథాయః—(పు) ౧ జనస్థానే = జను
లుండుతావు, ౨ పరిచ్ఛేద = పరిమా

ణము, ౩ నితంబయోః=పిలుచు.

ప్రతిశ్రయః—(పు) ౧ సభాయాం=సభ,
౨ ఆశయే=అభిప్రాయము.

ప్రతిభయం—(న) ౧ భయే = భయాన
కరము, ౨ ఘోరే=భయంకరమైనది

సాంచజన్యస్తు విష్ణుశంభే
హుతాశనే. ౧౨౧

ప్రావృషేణ్యః పుమాన్మీ పే ప్రా
వృటాల్లభవే త్రిషు,

పారుషేయః కృతే పుంసాం
వికారే పురుషస్యచ. ౧౨౨
త్రిషు నా సంఘవధయోః
పురుషస్య పదాంతరే,

ఫలోదయః పుమాన్ లాభే
త్రిదివేశాలయేఽపి చ.

భాగధేయం మతం భాగ్యే
భాగప్రత్య యయోః

పుమాన్,
మహాలయో విహారే స్యా
త్తీర్థే చ పరమాత్మని.

మహోదయః కాన్యకుబ్జే చా
ధిపత్యాపవర్గయోః, ౧౨౪

మహామూల్యః పద్మరాగే నా
మహాఘ్నేఽన్యలిజ్జకః. ౧౨౫

మార్జారీయః స్త్రుతశ్శూద్రే
బిడాల్లే కాయశోధనే,

సాంచజన్యః—(పు) ౧ విష్ణుశంభే=విష్ణుని
శంభము, ౨ హుతాశనే=అగ్ని.

ప్రావృషేణ్యః—(పు) ౧ నీపే=కడిమిచెట్టు,
(త్రి) ౨ ప్రావృటాల్లభవే=వర్షాకాల
మందుఁబుట్టినది.

పారుషేయః—(త్రి) ౧ పుంసాంకృతౌ=
పురుషులయొక్క-కర్త, ౨ పురుషస్య
వికారే = పురుషసంబంధమైనది, (పు)
౩ పురుషస్యసంఘ = పురుషసమూ
హము, ౪ పురుషస్యవధయోః=పురు
షునిచావు, ౫ పురుషస్యపదాంతరే=
పురుషప్రయత్నము.

ఫలోదయః—(పు) ౧ లాభే = లాభము,
౨ త్రిదివేశాలయే=స్వర్గము.

భాగధేయం—(న) ౧ భాగ్యే=అదృష్టము,
(పు) ౨ భాగ = భాగము, ౩ ప్రత్య
యయోః=నష్టకము.

మహాలయః—(పు) ౧ విహారే = విహరిం
చుట, ౨ తీర్థే=తీర్థవిశేషము, ౩ పర
మాత్మని=పరమాత్మ.

మహోదయః—(పు) ౧ కాన్యకుబ్జే=కన్యా
కుబ్జమనుపట్టణము, ౨ ఆధిపత్య =
దొరతనము, ౩ అపవర్గయోః =
మోక్షము.

మహామూల్యః—(పు) ౧ పద్మరాగే=పద్మ
రాగమణి, (త్రి) ౨ మహాఘ్నే = గొప్ప
వెలకలది.

మార్జారీయః—(పు) ౧ శూద్రే = శూ
ద్రుఁడు, ౨ బిడాల్లే=పిల్లి, ౩ కాయ
శోధనే=దేహశోధనము.

రాహిణీయో ౭వ్యసద్వత్సే
నా బుధే చ హలాయుధే.

విలేశయస్తు పుంలింగో మూ
షికే చ భుజంగమే,
వైనతేయస్తు గరుడే స్వా
త్ప్రభాకరసారథౌ. ౧౨౭

సంపరాయస్సమీకేస్యాదాప
దుత్తరకాలయోః,

సమాహ్వయస్తు పశుభిర్భగై
ద్యూతే చ సంగరే. ౧౨౮

భవేత్సముదయస్సంఘే సం
యుగే చ సముద్గమే,

సముదాయస్సమూహే స్వా
ద్యుధే

సముచ్చయఃపుమాన్. ౧౨౯
విరోధోత్సేధయోః

స్థూలోచ్చయో గంఢోపలే
౭పి చ, గజానాం మధ్యమ
గతే ౭ప్యసాకల్యవరంఢ
యోః. ౧౩౦

హిరణ్మయస్సరశ్యేష్టే నా
సువర్ణమయే త్రిషు,

రాహిణీయః—(త్రి) ౧ వత్సే=ఆపుదూడ,
(పు). ౨ బుధే=బుధుండు, ౩ హలా
యుధే=బలరాముండు.

విలేశయః—(పు) ౧ మూషికే=ఎలుక, ౨
భుజంగమే=సాము
వైనతేయః—(పు) ౧ గరుడే = గరుత్మం
తుండు, ౨ ప్రభాకరసారథౌ=అనూ
రుండు.

సంపరాయః—(పు) ౧ సమీకే = యుద్ధ
ము, ౨ ఆపత్=ఆపత్తు, ౩ ఉత్తరకాల
యోః=భవిష్యత్కాలము.

సమాహ్వయః—(పు) ౧ పశుభిర్భగైః
ద్యూతే=పశుపద్యూదులచేతనైనజాద
ము, ౨ సంగరే=యుద్ధము.

సముదయః—(పు) ౧ సంఘే = సమూ
హము, ౨ సంయుగే = యుద్ధము, ౩
సముద్గమే=చక్కనియుద్ధము.

సముదాయః—(పు) ౧ సమూహే=గుం
పు, ౨ యుధే=యుద్ధము.

సముచ్చయః—(పు) ౧ విరోధ=ద్వేషము
౨ ఉత్సేధయోః=ఔన్నత్యము.

స్థూలోచ్చయః—(పు) ౧ గంఢోపలే =
పర్వతమునుండిజారినవెద్దతాయి, ౨
గజానాంమధ్యమగతే = ఏనుగులనడి
తరపునడక, ౩ అసాకల్య=అసంపూర్ణ
ము, ౪ వరంఢయోః=బొటిము.

హిరణ్మయః—(పు) ౧ సురశ్యేష్టే=బ్రహ్మ
దేవుండు, (త్రి) ౨ సువర్ణమయే=బం
గారువికారమైనది.

య పంచకం.

కాలానుసార్యం శై లేయే కా
లీయే శింశుపాదు మే ౧౩౧

దుగ్ధతాలీయమిత్యేతద్దుగ్ధాను
క్షీరఘనయోః,

అథ ప్రవచనీయం చ స్యా
త్ప్రవక్తృప్రవాచ్యయోః.

వృషాకపాయీ శ్రీ గౌరీవరీ
జీవంతికాసు చ,

య షట్కం.

ప్రత్యుద్గమనీయ ముపస్థేయే
ధౌతాంశుకద్వయే. ౧౩౩

విష్వక్సేనప్రియా లక్ష్మ్యం
వారాహ్యామపి యోషితి.
ఇతి యాంతవర్గః.

రై కమ్.

రః స్మృతః పావకే తీక్షణే

రాః పుంసి స్వర్ణ విత్తయోః,

అయిదక్షరములుగల యకారాంత

శబ్దములు.

కాలానుసార్యం—(న) ౧ శై లేయే =
తాతిపువ్వుచెట్టు, ౨ కాలీయే = నల్ల
అగలుచెట్టు, ౩ శింశుపాదు మే=ఇథ
గుడుచెట్టు

దుగ్ధతాలీయం—(న) ౧ దుగ్ధాను=పాల
మామిడిచెట్టు, ౨ క్షీరఘనయోః =
పాలనురుగు.

ప్రవచనీయం—(త్రి) ౧ ప్రవక్తృ=
చక్కఁగామాటలాడు, ౨ ప్రవాచ్య
యోః=చక్కఁగామాటలాడఁదగినది.

వృషాకపాయ—(సీ) ౧ శ్రీ=లక్ష్మీ, ౨
గౌరీ=పార్వతి, ౩ వరీ=విల్లి పీచర, ౪
జీవంతికాసు=తప్పతీరగ.

ఆటక్షరములుగల యకారాంత

శబ్దములు.

ప్రత్యుద్గమనీయం—(న) ౧ ఉపస్థేయే =
స్తోత్రముచేయఁదగినది, ౨ ధౌతాం
శుకద్వయే=ఉదుకఁబడినవస్త్రయుగ్గము.

విష్వక్సేనప్రియా—(సీ) ౧ లక్ష్మ్యం=లక్ష్మీ,
౨ వారాహ్యాం=పాచితీరగై.
ఇది యాంతవర్గము.

ఏకాక్షర రశబ్దములు.

రః—(పు) ౧ పావకే=అగ్ని, ౨ తీక్షణే =
తీక్షణమైనది.

రాః—(పు) ౧ స్వర్ణ=బంగారు, ౨ విత్త
యోః=ధనము.

శ్రీరేవరచనాశోభా భారతి శ్రీ—(సీ) ౧ వేవరచనా=అలంకరణము, సరలద్రుమే. ౧. లక్ష్మ్యం ౨ శోభా=కాన్తి, ౩ భారతి=సరస్వతి, శ్రీవర్ణసంపత్తివిధోపకరణే ౪ సరళద్రుమే = దేవదారుచెట్టు, ౫ లక్ష్మ్యం=లక్ష్మి, ౬ త్రివర్ణ = భర్తార్థ కామములు, ౭ సంపత్తి = సంపద, ౮ విధా=సమృద్ధి, ౯ ఉపకరణేషు = సాధనము, ౧౦ విభూతౌ = ఐశ్వర్యము, ౧౧ మతౌ=బుద్ధి.

స్రుః త్రియం నిర్గుర స్రవే. స్రుః—(సీ) ౧ నిర్గుర = నెలయేలు, ౨ స్రవే=కారుట.

— ర ద్వికం. —

రెండవరములుగల రకారాంత

శబ్దములు.

అరం శీఘ్రే చ చక్రాంగే శీ అరం—(న) ౧ శీఘ్రే = తొందర, ౨ చక్రాంగే=బండికంటియాకు, (త్రి) ౩ శీఘ్రే=వడిగలది.

అగ్రం పురస్తాదుపరి పరిమాణే పలస్య చ. ౩. ఆలంబనే సమూహే చ స్త్రాంతే చ స్యాన్నపుంసకం, అధికే చ ప్రధానే చ ప్రథమే చాభిధేయవత్. ర అగ్రం—(న) ౧ పురస్తాత్=ముందు, ౨ ఉపరి=మీదు, ౩ పలస్యపరిమాణే = మాంసముయొక్కపరిమాణము, ౪ ఆలంబనే=ఆధారము, ౫ సమూహే=గుంపు, ౬ స్త్రాంతే = సమీపము, (త్రి) ౭ అధికే = హెచ్చైనది, ౮ ప్రధానే = శ్రేష్ఠమైనది, ౯ ప్రథమే = మొదటిది.

అస్రః కోణే కచే పుంసిక్లిబ మశ్రుణి శోణితే, అస్రః—(పు) ౧ కోణే=అంచు, ౨ కచే=వెండ్రుకలు, (న) ౩ అశ్రుణి=కన్నీరు, ౪ శోణితే=రక్తము.

అస్త్రం ప్రహరణే చాపే కర వాలే నపుంసకమ్. ౫ అస్త్రం—(న) ౧ ప్రహరణే=ఆయుధము, ౨ చాపే=ధనుస్సు, ౩ కరవాలే = ఖడ్గము.

అభ్రం మేఘే చ గగనే
ధాతుభేదే చ కాంచనే,

అద్రిశ్చైలద్రుమార్కే నా

థాంఘ్రిర్నా పాదమూల
యోః.

ఆరా చర్మప్రభేదిన్యాం పుంసి
భామే శనైశ్చరే

ఆద్ద్రా నక్షత్రభేదే స్యాత్
త్రియాం శ్లిన్నేఽభిధేయ
వత్.

ఆరుః పుంసి తరో ర్భేదే తథా
కర్కటదంష్ట్రీణోః,

ఇంద్రశ్చక్రాదిత్యభేద యోగ
భేదాంతరాత్తసు.౮ ఇంద్రా
ఫణిజ్ఞకేస్త్రీ స్యా

దిరా భూవాక్సురాంబుషు,

ఉగ్రశూద్రాసుతే త్తత్రా
ద్రుదే పుంసిత్రిమాత్రకే
F. స్త్రీ వచాత్తుద్రయో

అభ్రం—(న) ౧ మేఘే = మేఘము, ౨
గగనే=ఆకాశము, ౩ ధాతుభేదే =
అభ్రకము, ౪ కాంచనే=బంగారు.

అద్రిః—(పు) ౧ శైల=కొండ, ౨ ద్రుమ
చెట్టు, ౩ అర్కే=సూర్యుడు.

అంఘ్రిః—(పు) ౧ పాద = అడుగు, ౨
మూలయోః=మొదలు.

ఆరా—(సీ) ౧ చర్మప్రభేదిన్యాం=తోలు
కుట్టుపాదనము (ఆరే), (పు) ౨ భామే
=అంగారకుడు, ౩ శనైశ్చరే=శని.

ఆద్ద్రా—(సీ) ౧ నక్షత్రభేదే = ఆద్ద్రా
నక్షత్రము, (త్రి) ౨ శ్లిన్నే=తడిసినది.

ఆరుః—(పు) ౧ తరో ర్భేదే = వృక్షవిశే
షము, ౨ కర్కట = ఎండ్రకాయ, ౩
దంష్ట్రీణోః=పంది.

ఇంద్రః—(పు) ౧ శక్ర=ఇంద్రుడు, ౨
ఆదిత్యభేద=ఒకానొకసూర్యుడు, ౩
యోగభేద=ఒకగ్రహయోగము, ౪
అంతరాత్తసు=పరమాత్మ, (సీ) ౫ ఫణి
జ్ఞకే=మరుపముచెట్టు.

ఇరా—(సీ) ౧ భూ=భూమి, ౨ వాక్ =
మాట, ౩ సురా=కల్లు, ౪ అంబుషు=
ఉడకము.

ఉగ్రః—(పు) ౧ త్తత్రాచూఢ్రాసుతే =
త్తత్రియునివల్ల శూద్రస్త్రీయందుబుట్టి
నవాడు, ౨ రుద్రే=ఈశ్వరుడు, (త్రి)
౩ ఉత్కటే = భయంకరమైనది, (సీ)
౪ వచా = వస, ౫ తుద్రయోః =
సాంసిం చెడునాడుది.

రుష్టీ కర్కర్యాం కరభే
పుమాన్,
ఉస్తో వృషే చ కిరణేఽపు
సార్జన్యపచిత్రయోః. ౧౦

మిద్రిః కాకే జయంతే నా

ఘాఢాఃపుంభూమ్ని నీవృతి,
ఓద్రః ఖ్యాతో జపాపుష్పే

క్షరం నీరేక్షరోఽంబుదే.

కరో వర్షోపలే రక్షౌ పాణౌ
ప్రత్యాయశుండయోః,

కద్రుశ్రిషు స్వర్ణపింగే
నాగానాం మాతరి శ్రి
యామ్. ౧౨

కారో వధే నిశ్చయే చ బలా
యత్నే యతావపి, తుమార
శ్చైలేఽపిపుమాన్ స్త్రియాం
దూత్యాం ప్రసేవకే. ౧౩.
సువర్ణకారికాయాం చ బం
ధనాగారబంధయోః,

ఉష్టీ—(సీ) ౧ కర్కర్యాం=గరికెపిడత,
(పు) ౨ కరభే=బంతు.

ఉస్తః—(పు) ౧ వృషే=ఎద్దు, ౨ కిరణే=
కిరణము, (సీ) ౩ అర్జునీ = గోవు, ౪
ఉపచిత్రయోః=ఎలుక చెవి చెట్టు.

మిద్రిః—(పు) ౧ కాకే=కాకి, ౨ జయం
తే=జయంతుడు.

ఓద్రః—(పు) ౧ (ని. బ.) నీవృతి=ఓద్ర
దేశము, ౨ జపాపుష్పే = దాసాని
పువ్వు.

క్షరం—(న) ౧ నీరే = ఉదకము, (పు)
౨ అంబుదే = మేఘము.

కరః—(పు) ౧ వర్షోపలే = వడగల్లు, ౨
రక్షౌ=కిరణము, ౩ పాణౌ=హస్తము,
౪ ప్రత్యాయ=పన్ను, ౫ శుండయోః
=వసుగుతుండము.

కద్రుః—(త్రి) ౧ స్వర్ణపింగే=బంగారు
వలెపచ్చనైనది, (సీ) ౨ నాగానాం
మాతరి = కద్రువయనునాగమాత.

కారః—(పు) ౧ వధే=చావు, ౨ నిశ్చయే
=నిశ్చయము, ౩ బలా = కప్పము, ౪
యత్నే = ప్రయత్నము, ౫ యతా =
సన్యాసి, ౬ తుమారశ్చైలే = హిమవ
త్పర్వతము, (సీ) ౭ దూత్యాం =
దూతక, ౮ ప్రసేవకే = వీణెకరివే, ౯
సువర్ణకారికాయాం=మంచివర్ణములు
గల వివరణశ్లోకము, ౧౦ బంధనా
గార = చెఱసాల, ౧౧ బంధయోః=
చెఱి.

తూరో రసాంతరే ధూర్తే
లవణే కాచభస్మనోః. ౧౮

కారిః త్రియాం క్రియా
యాం స్యాద్వాచ్యలింగస్తు
శిల్పిని,

కారుర్విశ్వకర్తణి నా త్రిషు
కారకశీల్పినోః. ౧౯

క్షీరం దుగ్ధే జలే

కీరశ్శుకే పుంభూమ్ని నీవృత్తి,

కురుర్నృపాంతరే భక్తే పు
మాన్పుంభూమ్ని నీవృత్తి.

తుద్రస్యాదధమే కూర
కృపణాలేషు వాచ్యవత్,
తుద్రా వ్యంగానటికంట
కారికాసరఘాసు చ. ౧౭.
చాంగేరివేశ్యయోష్ఠింస్తా
మక్షికామాత్రయోరపి,

తురస్యాచ్ఛేదనద్రవ్యేకోకి
లాక్షై చ గోతురే. ౧౮

తూరః—(పు) ౧ రసాంతరే=కారము, ౨
ధూర్తే=ఉష్ణైర్మైత్తచెట్టు, ౩ లవణే=లవ
ణము, ౪ కాచ=గాజు, ౫ భస్మనోః=
బూడిద.

కారిః—(సీ) ౧ క్రియాయాం = క్రియ,
(త్రి) ౨ శిల్పిని=శిల్పకారుడు.

కారుః—(పు) ౧ విశ్వకర్తణి = విశ్వకర్త,
(త్రి) ౨ కారక = చేయువాడు, ౩
శిల్పినోః = శిల్పకారుడు.

క్షీరం—(న) ౧ దుగ్ధే=పాలు, ౨ జలే =
నీరు.

కీరః—(పు) ౧ శుకే=చిలుక, (ని. బ.) ౨
నీవృత్తి=దేశవిశేషము.

కురుః—(పు) ౧ నృపాంతరే=కురురాజు,
౨ భక్తే=అన్నము, (ని. బ.) ౩ నీవృత్తి=
కురుదేశము.

తుద్రః—(త్రి) ౧ అధమే = నీచుడు,
౨ కూర = కఠినుడు, ౩ కృపణ =
లోభి, ౪ అలేషు = స్వల్పుడు, (సీ)
౫ వ్యంగా = అంగహీనురాలు, ౬
నటి = నాట్యస్త్రీ, ౭ కంటకారికా =
వాకుడుచెట్టు, ౮ సరఘాసు = తేనె
టీగ, ౯ చాంగేరి = పులిచింతచెట్టు,
౧౦ వేశ్యయోః = బోగముది, ౧౧
హింస్తా=హింసకురాలు, ౧౨ మక్షికా
మాత్రయోః = ఈగ.

తురః—(పు) ౧ శ్చేదనద్రవ్యే = మంగలి
కత్తి, ౨ కోకిలాక్షై=గోలమిడిచెట్టు,
౩ గోతురే=పల్లెరుచెట్టు.

కూరస్తు కఠినే ఘోరే నృ
శంసేఽవ్యభిధేయచత్,

కృచ్ఛమాఖ్యాతమాభీలేపా
పసాంతపనాదినోః. ౧౯

క్షేత్రం శరీరే కేదారే సిద్ధ
స్థానకళత్రయోః,

క్రోష్టిశృగాలకాకృష్ణవిదా
రీలాంగలీషు చ. ౨౦

క్షౌద్రం మధుని పానీయే

ఖరస్వాత్తిక్ష్యఘర్తయోః, గ
ర్దభేస్త్రీదేవతాడే

ఖర్దర్పే హారే హయే. ౨౧.
దంతే పుంసి త్రిషు శ్వేతే

ఖురః కోలదలే శఫే,

గరీ ఖరాయాం కరణే క్లిబం
నోపవిషే విషే. ౨౨

కూరః—(త్రి) ౧ కఠినే = కఠినుడు, ౨
ఘోరే=భయంకరుడు, ౩ నృశంసే=
ఘాతుకుడు.

కృచ్ఛం—(న) ౧ ఆభీలే = కష్టము, ౨
పాప=పాపము, ౩ సాంతపనాదినోః=
సాంతపనాదిప్రతము.

క్షేత్రం—(న) ౧ శరీరే = దేహము, ౨
కేదారే = వరిమడి, ౩ సిద్ధస్థాన =
పుణ్యభూములు, ౪ కళత్రయోః =
భార్య.

క్రోష్టి—(నీ) ౧ శృగాలికా = ఆడు
నక్క, ౨ కృష్ణవిదారి = నల్ల నేల
గుమ్మడుచెట్టు, ౩ లాంగలీషు = నీరు
పిప్పలిచెట్టు, లేక తఱిగొట్టుచెట్టు.

క్షౌద్రం—(న) ౧ మధుని = తేనె, ౨
పానీయే=మంచినీరు.

ఖరః—(త్రి) ౧ తీక్ష్య=తీక్ష్యమయినది, ౨
ఘర్తయోః = వేడిమియయినది, (పు)
౩ గరభే=గాడిన, (నీ) ౪ దేవతాడే=
దేవతాడిచెట్టు.

ఖరుః—(పు) ౧ దర్పే=పొగరు, ౨ హారే=
శంకరుడు, ౩ హయే = గుఱ్ఱము, ౪
దంతే = పల్లు, (త్రి) ౫ శ్వేతే=తెల్ల
నిది.

ఖురం—(న) ౧ కోలదలే = రేగారు, ౨
శఫే=డెక్క.

గరీ—(నీ) ౧ ఖరాయాం=దేవతాడిచెట్టు,
(న) ౨ కరణే = పంచాంగకరణము
లలోనొకటి, (పు) ౩ ఉపవిషే =
కృత్రిమవిషము, ౪ విషే=విషము.

గాత్రం గజాగ్రజంఘాది
భాగేఽవ్యంగే కలేబరే,

గీః స్త్రీ భామాసరస్వతోఽ

ర్గిరిర్న నేత్రరుగ్భిది. ౨౩.
అద్రా గిరియకే యోషి
న్దీర్ణా పూజ్యే పునస్త్రీషు,

గుంధ్రస్తేజనకే స్త్రీ తు ప్రి
యంగౌ భద్రముస్తకే. ౨౪

గురుస్త్రీలింగాం మహతి
దుర్జరాలఘురోరపి, పుమా
న్నిషేకాదికరే పిత్రాదౌ
సురమంత్రిణి. ౨౫

గృధ్రః ఖగాంతరే పుంసి
వాచ్యలింగోఽథ లుభకే,
గోత్రా భూగవ్యయోగ్లోత్ర
జ్జైలే గోత్రం కులాఖ్య
యోః. ౨౬. సంభావనీయ
బోధే చ కాననక్షేత్ర
వర్జసు,

గాత్రం—(న) ౧ గజాగ్రజంఘాదిభాగే
= ఏనుగు ముందరిమోకాలుమొద
లగునవి, ౨ అంగే = అవయవము, ౩
కలేబరే=శరీరము.

గీః—(స్త్రీ) ౧ భామా = వాక్కు, ౨ సర
స్వతోఽ=సరస్వతీ దేవి.

గిరిః—(పు) ౧ నేత్రరుగ్భిది = ఒకానొక
కంటిరోగము, ౨ అద్రా=పర్వతము,
౩ గిరియకే = అచ్చనగాయలు, (స్త్రీ)
౪ గీర్ణా=మ్రింగుట, (త్రి) ౫ పూజ్యే=
పూజించదగినది.

గుంధ్రః—(పు) ౧ తేజనకే = కాః
వెదురు, (స్త్రీ) ౨ ప్రియంగౌ = ప్రేంక
ణపుంజెట్టు, ౩ భద్రముస్తకే = నాగ
ము నైఞెట్టు.

గురుః—(త్రి) ౧ మహతి = గొప్పది, ౨
దుర్జర=మానేరుతీగ, ౩ అలఘునోః=
లఘువుగానిది, (పు) ౪ నిషేకాదికరే
పిత్రాదౌ=యథావిధిగా నిషేకాదికర్త
ములఁజేయుతండ్రి మొదలగువారు,
౫ సురమంత్రిణి = బృహస్పతి.

గృధ్రః—(పు) ౧ ఖగాంతరే=గద్ద, (త్రి)
౨ లుభకే = పిసినివాడు.

గోత్రా—(స్త్రీ) ౧ భూ=భూమి, ౨ గవ్య
యోః = గోసమూహము, (పు) ౩
జ్జైలే=పర్వతము, (న) ౪ కుల=కులము,
౫ ఆఖ్యయోః=పేరు, ౬ సంభావనీయ
బోధే = కొనియాడదగినతెలివి, ౭
కానన = అడవి, ౮ క్షేత్ర=పరిమడి,
౯ వర్జసు=మార్గము.

గౌరః శ్వేతేరుణే వీతే విశు
ద్ధే చాభిధేయవత్. ౨౭.
నా శ్వేతస్వపే చంద్రే న
ద్వయోః పద్మ కేసరే,

గౌరీ త్వసంజాతరజఃకన్యా
శంకరభార్యయోః. ౨౮.
రోచనీరజనీసింహా ప్రియం
గుప్తసుధాసు చ, ఆపగా
యా విశేషే చ యాదసాం
పతియోషితి. ౨౯

ఘస్రస్త్వ దివసే హింస్రే

ఘోరో భీమే హరేఽపి చ,

చరోఽక్షద్యూతభేదే చ భా
మే చారే త్రనే చలే. ౩౦

చంద్రః కర్పూరకాంపిల్ల
సుధాంశుస్వర్ణ వారిషు,

చక్రః కోకే పుష్కాస్త్రి-బం
ప్రజే నైన్యరథాంగయోః
౩౧. రాష్ట్రే దంభాంతరే

మేదిని—45

గౌరః—(త్రి) ౧ శ్వేతే = తెల్లనిది, ౨
అరుణే = ఎఱ్ఱనిది, ౩ వీతే = పచ్చనిది,
౪ విశుద్ధే = స్వచ్ఛమయినది, (పు) ౫
శ్వేతస్వపే = తెల్లవాలు, ౬ చంద్రే =
చంద్రుడు, (న) ౭ పద్మ కేసరే = పద్మము
లోనికింజల్కము. (అకరువు.)

గౌరీ—(సీ) ౧ అసంజాతరజఃకన్యా = రజ
స్వలకానిపడుచు, ౨ శంకరభార్యయోః
= పార్వతీ దేవి, ౩ రోచనీ = తెల్ల తెగడ,
౪ రజనీ = పసుపు, ౫ సింహా = గోరోచన
ము, ౬ ప్రియంగు = ప్రేంకణపుఁజెట్టు,
౭ వసుధాసు = భూమి, ౮ ఆపగాయా
విశేషే = నదీవిశేషము, ౯ యాదసాం
పతియోషితి = వరుణునిభార్య.

ఘస్రః—(పు) ౧ దివసే = దినము, (త్రి) ౨
హింస్రే = ఘాతుకుడు.

ఘోరః—(త్రి) ౧ భీమే = భయంకరుడు,
(పు) ౨ హరే = ఈశ్వరుడు.

చరః—(పు) ౧ అక్షద్యూతభేదే = జూద
విశేషము, ౨ భామే = అంగారకుడు,
౩ చారే = చారుడు, (త్రి) ౪ త్రనే =
తిరుగునది, ౫ చలే = కదలునది.

చంద్రః—(పు) ౧ కర్పూర = కప్పురము,
౨ కాంపిల్ల = కంపిల్లమనుగంధ ద్రవ్య
ము, ౩ సుధాంశు = చంద్రుడు, ౪
స్వర్ణ = బంగారము, ౫ వారిషు =
ఉదకము.

చక్రః—(పు) ౧ కోకే = చక్రవాకపక్షి,
(న) ౨ ప్రజే = సమూహము, ౩ నైన్య
= చతురంగబలము, ౪ రథాంగయోః =

కుంభకారోప కరణాస్త్ర
యోః, జలావర్తే

వ్యథ చరుః పుమాన్ హవ్యా
న్నభాండయోః. 32

చారః పియాలవృక్షే స్యాద్ధ
తౌ బంధాపసర్పయోః,

చారుర్బహస్పతౌ పుంసి
శోభనేఽప్యభిధేయవత్.

చిత్రాఖుపర్ణి గోడుంబా సుభ
ద్రాదంతికాసు చ, మాయా
యాం సర్పనక్షత్రనదీభేదే
షు చ శ్రీయామ్. 33.

తలకాలేఖ్యయోః క్లిబం
కర్బురాద్భూతయోరపి, త
ద్యుక్తయోస్త్యన్యలింగం

చీరీ ఝిల్యాం నపుంసకమ్.
34. గోస్తనే వస్త్రభేదే చ
రేఖాలేఖనభేదయోః,

బండిచక్రము, ౫ రాష్ట్రే=రాజ్యము'
౬ దంభాంతరే=జగడము, ౭ కుంభ
కారోపకరణ = కుమ్మరిసారె, ౮ అస్త్ర
యోః=చక్రాయుధము, ౯ జలావర్తే=
నీటినుడి.

చరుః—౧ (పు) హవ్యాన్న = హానూ
న్నము, ౨ భాండయోః = హవ్యము
వండెడుకుండ.

చారః—(పు) ౧ పియాలవృక్షే=మోరటి
చెట్టు, ౨ గతౌ=చెల్లుట, ౩ బంధ =
చెఱు, ౪ అపసర్పయోః=చారుడు.

చారుః—(పు) ౧ బృహస్పతౌ = బృహ
స్పతి, (త్రి) ౨ శోభనే=సుందరమైనది.

చిత్రా—(సీ) ౧ ఆఖుపర్ణి = ఎలుకచెవి
చెట్టు, ౨ గోతుంబా=పిన్న పాపర చెట్టు,
౩ సుభద్రా=గుమ్మడి చెట్టు, ౪ దన్తికాసు
=నాగదంతి చెట్టు, ౫ మాయాయాం=
ఇంద్రజాలము, ౬ సర్ప=సర్పవిశేషము
౭ నక్షత్ర=చిత్రానక్షత్రము, ౮ నదీ
భేదేషు=నదీవిశేషము, (న) ౯ తలక =
బొట్టు, ౧౦ ఆలేఖ్యయోః=చిత్తరువు,
౧౧ కర్బుర=చిత్ర వర్ణము, ౧౨ అద్యు
తయోః = ఆశ్చర్యము, (త్రి) ౧౩
తద్యుక్తయోః = చిత్ర వర్ణముకలసి.
౧౪ ఆశ్చర్యమైనది.

చీరీ—(సీ) ౧ ఝిల్యాం = ఈలపురుగు,
(న) ౨ గోస్తనే = నలువదిపూసల
సరము, ౩ వస్త్రభేదే = కాపీనము, ౪
రేఖా = రేఖ, ౫ లేఖనభేదయోః =
జిలుగువ్రాత.

చుక్రం వృక్షాష్టే చాంగే
ర్యాం స్త్రీ పుంస్యష్టేఽన్లు
వేతనే. 3౬

చైత్రం మృతే దేవకులే నా
భూభృన్వాసభేదయోః,

చారః పాటచ్చరేఽపి స్యా
చార్పుష్యేషథావపి. 3౭
ఛత్రామిసావతిచ్చత్రే కుస్తుం
బురుశిలీంధ్రయోః, నపుం
సకం చాతపత్రే

ఛిద్రం దూషణరంధ్రయోః.

జారి స్యాదోషధీభేదే స్త్రీ
యాముపపతౌ పుమాన్,

జీరస్తు జరణే ఖడ్గే

టారో లంగతురంగయోః.

తరస్తు తరణే పుంసి దళానౌ
వేటకే తరిః,

తన్త్రం కుటుంబకృత్యే స్యా
త్పథాంతే చౌషధోత్తమే.
రం. ప్రథానే తంతువాయే

చుక్రం—(న) ౧ వృక్షాష్టే=చింతపండు,
(స్త్రీ) ౨ చాంగేర్యాం=పులిచింతచెట్టు,
3 అష్టే=పులుపు, ౪ అన్లువేతనే=పుల్ల
ప్రబ్బచెట్టు.

చైత్రం—(న) ౧ మృతే=చావు, ౨ దేవ
కులే=దేవగృహము, 3 భూభృత్ =
వర్షతము, ౪ మాసభేదయోః=చైత్ర
మాసము.

చారః—(పు) ౧ పాటచ్చరే=దొంగ, ౨
చార్పుష్యేషథా=కట్లచెట్టు.

ఛత్రా—(స్త్రీ) ౧ మిసా=అడవిసదాపచెట్టు,
౨ అతిచ్చత్రే=పుట్టగొడుగు, 3 కుస్తుం
బురు=కొత్తిమిరి, ౪ శిలీంధ్రయోః =
నేలకొత్తిచెట్టు, (న) ౫ ఆతపత్రే =
గొడుగు.

ఛిద్రం—(న) ౧ దూషణ=దోషము, ౨
రంధ్రయోః=రంధ్రము.

జారి—(స్త్రీ) ౧ ఓషధీభేదే = ఓషధివిశే
షము, (పు) ౨ ఉపపతౌ = మిండం
డు.

జీరః—(పు) ౧ జరణే=జీలకఱ్ఱ, ౨ ఖడ్గే=
కత్తి.

టారః—(పు) ౧ లంగ = జారుడు, ౨
తురంగయోః=గుట్టము.

తరః—(పు) ౧ తరణే = తరించుట, తరిః
(స్త్రీ) ౨ దళా = అవధి, 3 నౌ = నావ,
౪ వేటకే=గుడ్డలపెట్టు.

తన్త్రం—(న) ౧ కుటుంబకృత్యే=కుటుం
బకార్యము, ౨ సిద్ధాన్తే=సిద్ధాంతము,
3 చౌషధోత్తమే = చౌషధశ్రేష్ఠము,

చ శాస్త్రభేదే పరిచ్ఛదే,
శ్రుతిశాఖాంతరే హేతా
పుభయార్థప్రయోజకే. రం
ఇతికర్తవ్యతాయాం చ

తంత్రీ వీణాగుణే మతా,
అమృతా దేహశిరయోః

తంద్రీ నిద్రాప్రమీలయోః.

తారో వానరభిన్నక్తావిశు
ధ్యోశ్శుద్ధమాక్తికే, నా నక్ష
త్రేఽక్షిమధ్యే చ ననారూ
ప్యే నపుంసకమ్. ర3. స్త్రీ
బుద్ధదేవతాభేదే వాలిగీష్మ
తిభార్యయోః, త్రిలింగోఽ
త్యుచ్చశబ్దే చ

తామ్రం శుల్పేఽరుణేఽపిచ.

తీవ్రా తు కటురోహిణ్యాం
రాజికాగండదూర్వయోః,
త్రిష్వత్కుష్ఠే నితాంతే చ
కటా

ర ప్రథానే=ముఖ్యమైనది, ౫ తంతు
వాయే=మగ్గము, ౬ శాస్త్రభేదే=విక
శాస్త్రము, ౭ పరిచ్ఛదే=పరివారము,
౮ శ్రుతిశాఖాంతరే=వేదశాఖావిశే
షము, ౯ హేతా = కారణము, ౧౦
ఉభయార్థప్రయోజకే = ఉభయార్థ
ములసాధించునుపాయము, ౧౧ ఇతి
కర్తవ్యతాయాం = ఈప్రకారముగాః
జేయఁదగినది.

తంత్రీ—(స్త్రీ) ౧ వీణాగుణే=వీణాతిఁగె, ౨
అమృతా=తిప్పతఁగె, ౩ దేహశిరయోః
=నరము.

తంద్రీ—(స్త్రీ) ౧ నిద్రా=నిద్ర, ౨ ప్రమీ
లయోః=కునికపాటు.

తారః—(పు) ౧ వానరభిన్ = వానర
విశేషము, ౨ ముక్తావిశుధ్యోః=ముత్య
ములపరిశుద్ధి, ౩ శుద్ధమాక్తికే=శుభ్ర
పఱచిన ముత్యము (స్తు) ౪ నక్షత్రే=
నక్షత్రము, ౫ అక్షిమధ్యే=నల్లగుడ్డు,
(న) ౬ రూప్యే=వెండి, ౭ (స్త్రీ) బుద్ధ
దేవతాభేదే=బుద్ధదేవతావిశేషము, ౮
వాలి = వాలిభార్య, ౯ గీష్మతిభార్య
యోః = బృహస్పతిభార్య, (త్రి) ౧౦
అత్యుచ్చశబ్దే=గొప్పధ్వని.

తామ్రం—(న) ౧ శుల్పే = రాగి, ౨
అరుణే=ఎఱ్ఱనిది.

తీవ్రా—(స్త్రీ) ౧ కటురోహిణ్యాం=కటుక
రోహిణి, ౨ రాజికా=నల్లవాలు, ౩
గండదూర్వయోః=తీరగగఱిక, (త్రి)
౪ అత్యుష్ణే = మిక్కిలియష్ణమైనది,

	గి నిత్తానే=అధికమైనది, ౬ కటా=కారముగలది.
తీరం తు రోధసి. ౮గి. పుంసి	తీరం—(న) ౧ రోధసి = ఒడ్డు, (పు) ౨
త్రపుణి,	త్రపుణి=తగరము.
తోత్రం తు ప్రాజనే వేణు	తోత్రం—(న) ౧ ప్రాజనే = పసులను
కేఽపి చ	దోలెడిమునికోల, ౨ వేణుకే = ఏనుఁగునుబాడుచునట్టిసంకుశము.
దరోఽస్త్రీ సాధ్యనే గర్తేకం	దరః—(పు) ౧ సాధ్యనే = భయము,
దరే తు దరీ స్పృతా. ౮౬.	౨ గర్తే = గుంట, దరీ (సీ) ౩ కం
దరావ్యయం మనాగర్థే	దరే = గుహ, (అవ్య) ౪ మనాగర్థే=స్వల్పము.
దస్రః ఖరేఽశ్వినీసుతే,	దస్రః—(పు) ౧ ఖరే=గాడిద, ౨ అశ్వినీ
దారు స్యాత్పిత్తలే కాష్ఠే	సుతే = అశ్వినీదేవత.
దేవదారా నపుంసకమ్.	దారు—(న) ౧ పిత్తలే = ఇత్తడి, ౨
	కాష్ఠే=కొయ్య, ౩ దేవదారా=దేవదారు చెట్టు.
ద్వారం నిర్గమనేఽపి స్యాద	ద్వారం—(న) ౧ నిర్గమనే = వాణిలి, ౨
భ్యుపాయే	అభ్యుపాయే = ఉపాయము.
ధరో గిరా, కార్పాసతూలకే	ధరః—(పు) ౧ గిరా = పర్వతము, ౨
కూర్మరాజే వస్వంతరేఽపి	కార్పాసతూలకే = పత్తి, ౩ కూర్మ
చ. ౮౮. ధరా విశ్వంభరాయాం చ స్త్రీ గర్భాశయ	రాజే = కూర్మరాజు, ౪ వస్వంతరే =
మేదసోః,	వెల, (సీ) ౫ విశ్వంభరాయాం=భూమి,
	౬ గర్భాశయ = మావి, ౭ మేదసోః=మేదడు.
ధాత్రీ జనన్యామలకీవసుమ	ధాత్రీ—(సీ) ౧ జననీ = తల్లి, ౨ ఆమ
త్యుపమాతృషు. ౮౯	లకీ = ఉసిరికచెట్టు, ౩ వసుమతి =
	భూమి, ౪ ఉపమాతృషు = దాది.
ధారా సైన్యాగ్రిమస్కంధే	ధారా—(సీ) ౧ సైన్యాగ్రిమస్కంధే
తురంగగతిపంచకే, ఘటాది	= సేనయొక్క ముందటిభాగము, ౨
చిద్రసంతత్యోః ప్రపాతే	తురంగగతిపంచకే = అశ్వగమనము,

స్యాద్ద్రవస్య చ. ౫౦ ఖడ్గా
దేర్శిశితముఖే థారో గ్రా
వాంతరేఽప్యణే,

ధీరో ధైర్యాన్వితే నైర్వరే
బుధే క్షీణం తు కుంకుమే.
౫౦. స్త్రియాం ప్రవణతు
ల్యాయాం

నరోఽజే మనుజేఽర్జునే
బంతు రామకర్పూరే

సక్రం స్యాదగ్రదారుణి. ౫౧.
నాసాయాం పుంసి కుంభీరే

నారస్తర్జకనీరయోః,

నీవ్రం నేమా వలీకేంద్యోః
రేవతీభేఽపి కాననే. ౫౩

నేత్రం మంథగుణే వస్త్రభేదే
మూలే ద్రుమస్య చ, రథే
చక్షుషి నద్యాం చ నేత్రీ
నేతరి వాచ్యవత్. ౫౪

3 ఘటాదిభిద్ర = కుండమొదలైన
వానిరంధ్రము, ౪ సంతత్యోః=పరం
పర, ౫ ద్రవస్యప్రసాతే = ప్రవా
హము, ౬ ఖడ్గాదేర్శిశితముఖే =
కత్తిమొదలయినవానివాదర, (పు) ౭
గ్రావాంతరే=పర్యంతభేదము, ౮ బుణ్ణే=
అప్పు.

ధీరః—(పు) ౧ ధైర్యాన్వితే = ధైర్యము
గలవాఁడు, ౨ నైర్వరే=స్వతంత్రము
గలవాఁడు, 3 బుధే = పండితుఁడు,
(న) ౪ కుంకుమే = కుంకుమపూవు,
(నీ) ౫ ప్రవణతుల్యాయాం = భావ
గోపనచేయునాఁడువి. (ధీర)

నరః—(పు) ౧ అజే = బ్రహ్మదేవుఁడు, ౨
మనుజే = మనుష్యుఁడు, 3 అర్జునే =
అర్జునుఁడు, (న) ౪ రామకర్పూరే =
రామకర్పూరమనుగడ్డి.

సక్రం—(న) ౧ అగ్రదారుణి=అడ్డకష్టి,
౨ నాసాయాం = ముక్కు, (పు) 3
కుంభీరే=మొసలి.

నారః—(పు) ౧ తర్జక = అప్పుడుపుట్టిన
దూడ, ౨ నీరయోః=ఉదకము.

నీవ్రం—(న) ౧ నేమా = బండికంటికడ
కష్టి, ౨ వలీక=మారు, 3 ఇంద్యోః=
చంద్రుఁడు, ౪ రేవతీభే = రేవతీనక్ష
త్రము, ౫ కాననే=అడవి.

నేత్రం—(న) ౧ మంథగుణే = కష్టపుఁ
ద్రాడు, ౨ వస్త్రభేదే=సన్ననివస్త్రము,
3 ద్రుమస్యమూలే = చెట్టువేరు, ౪
రథే=రథము, ౫ చక్షుషి=కన్ను, (నీ)

పరః శ్రేష్ఠారిదూరాన్యోత్తరే
క్షీబం తు కేవలే,

పత్రం తు వాహనే పన్థే
స్యాత్పక్షే శరపక్షిణోః.

పారం పరతతే ప్రాంతే న స్త్రీ
పారా నదీభిది,

పారీ పూరే చ కర్కర్యాం
పాదరజ్ఞా చ దంతినః. ౫౬

పాత్రం తు భాజనే యోగ్యే
సువాదౌ రాజమంత్రిణి,
తీరద్వయాంతరే

చాఖ పురుః ప్రాజ్యేభిధేయ
చత్. ౫౭. పుంసి స్వా
ద్దేవలోకే చ నృపభేదపరా
గయోః,

పురం నపుంసకం గేహే దే
హపాటలిపుత్రయోః. ౫౮
పుష్పాదీనాం దలావృత్తై
నా గుగ్గులా న నా పురి,

౬ నద్యాం = నది, (త్రి) ౭ నేతరి =
నాయకుడు.

పరః—(త్రి) ౧ శ్రేష్ఠ = శ్రేష్ఠుడు, ౨
ఆరి=శత్రువు, ౩ దూర = దూరము,
౪ అన్య=ఇతరము, ౫ ఉత్తరే=మీది
ది, (న) ౬ కేవలే=ఒకటి.

పత్రం—(న) ౧ వాహనే = వాహనము,
౨ పన్థే=ఆకు, ౩ పక్షే = తెక్క, ౪
శర=బాణము, ౫ పక్షిణోః=పక్షి.

పారం.—(ప్రు) ౧ పరతతే = ఆపలిగట్టు,
౨ ప్రాంతే = సమీపము, (స్త్రీ) ౩ నదీ
భిది=నదీవిశేషము.

పారీ—(స్త్రీ) ౧ పూరే=ప్రవాహము, ౨
కర్కర్యాం = గిండివంటిపాత్రము, ౩
౪ దంతినః=పాదరజ్ఞా = ఏనుగుకాలి
గొలుసు.

పాత్రం—(న) ౧ భాజనే = పాత్రము,
౨ యోగ్యే = యోగ్యము, ౩
సువాదౌ=సుచముమొదలగు యజ్ఞ
పాత్రములు, ౪ రాజమంత్రిణి =
రాజయొక్కమంత్రి, ౫ తీరద్వయాం
తరే = రెండువరుల నడిమిభాగము.

పురుః—(త్రి) ౧ ప్రాజ్యే = బహుళము
నది, (పు) ౨ దేవలోకే=స్వర్గలోకము,
౩ నృపభేద = పురురాజు, ౪ పరా
గయోః = ధూళి.

పురం—(న) ౧ గేహే=ఇల్లు, ౨ దేహ=
శరీరము, ౩ పాటలిపుత్రయోః =
పాటలిపుత్రునుపట్టణము, ౪ పుష్పా
దీనాం=దళావృత్తై = పువ్వులుమున్నగు

పుండ్రో దైత్యవిశేషేషు
భేదయోరతిముక్తకే ౧౯.
చిత్రే కృమా పుండరీకే
పుంభూమ్ని నీవృదంతరే,

పూరో జలసమూహే స్యా
ద్వ్రాణసంశుద్ధిఖాద్యయోః.

పోత్రం వజ్రే ముఖాగ్రే చ
శూకరస్య హలస్య చ,

పారం త్రిషు పురోద్భూతే
కత్తృణే తు నపుంసకమ్.

వరో జామాతరి వృతా దేవ
తాదేరభీష్మితే, పిద్యే పుంసి
త్రిషు శ్రేష్ఠే కుంకుమే తు
నపుంసకమ్. ౬౨ వరీ ప్రోక్తా
శతావర్యాం వరా చ స్యా
త్ఫలత్రికే, మనాగిష్టే వరం
క్లిబే కేచిదాహుస్తదవ్య
యమ్. ౬౩

వానిదొన్నెలు, (పు) ౧ గుగ్గులా = గుగ్గు
లపుజెట్టు, (స్స) ౬ పురి = పట్టణము.
పుండ్రః—(పు) ౧ దైత్యవిశేషః = పుండ్రు
డనురాక్షసుడు, ౨ ఇత్యుభేదయోః =
నలుపుగలసినయెట్లుచెఱుకు, ౩ అతి
ముక్తకే = పూలగురివెందతీగె, ౪
చిత్రే = బొట్టు, ౫ కృమా = పురుగు,
౬ పుండరీకే = తెల్లదామర, (ని.బ.) ౭
నీవృదస్తరే = పంగదేశము.

పూరః—(పు) ౧ జలసమూహే = ఉదక
ప్రవాహము, ౨ వ్రాణసంశుద్ధిః = వ్రాణ
శోధన, ౩ ఖాద్యయోః = భక్ష్యము,
(పూరి.)

పోత్రం—(న) ౧ వజ్రే = పిడుగు, ౨
శూకరస్యముఖాగ్రే = పందిముట్టె, ౩
హలస్యముఖాగ్రే = నాగలికొన.

పారం—(త్రి) ౧ పురోద్భూతే = పట్టణ
మందుఁబుట్టినది, (న) ౨ కత్తృణే =
కామంకిగడ్డి.

వరః—(పు) ౧ జామాతరి = అల్లుడు,
౨ దేవతాదేర్వృతా = దేవతాదుల
వలనపొందఁబడుకోరిక, ౩ అభీష్మితే =
ఇష్టుడు, ౪ పిద్యే = విటుడు, (త్రి) ౫
శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠుడు, (న) ౬ కుంకుమే =
కుంకుమపూవు, (వరీ) (నీ) ౭ శతా
వర్యాం = పిల్లిపీచర, (నీ) ౮ ఫలత్రికే
= కరకతాడియుసిరికలు, (న) ౯ మనా
గిష్టే = కొంచమిష్టమైనది, (కేచిదాహు
స్తదవ్యయం = ఈయర్థమున నవ్యయ
మనికొందఱు.)

వస్తురైవశ్వానరే శూలపా
ణౌ చ గరుడధ్వజే, విశాలే
నకులే పుంసి పింగలే త్వభి
ధేయవత్. ౬౪

వక్రశ్చనైశ్చరే పుంసి పుట
భేదే నపుంసకం, త్రిషు
కూరే చ కుటిలే

వారస్సూర్యాదివాసరే. ౬౫
ద్వారే హరే కుబ్జవృక్షే
బృందావసరయోః షణ్ణే

వారీ స్వాద్ధజబంధన్యాం కల
శ్యామప యోషితి. ౬౬

వారి స్వాద్ధజబంధన్యోః స్త్రీ
జ్ఞేజేంబుని బాలకే,

వీరో రసవిశేషే పుంస్యత్తరే
సుభటే త్రిషు. ౬౭. స్త్రీ
మురాక్షీరకాకోలితా మల
క్యేలవాలుకే, పతిపుత్రవతీ
రంభావిదారిద్ధుగి కాసు చ.
౬౮ మలపూక్షీరవిదార్యోః
జ్ఞేబం శృంగ్యాం నలేంపి
చ,

వక్రః—(పు) ౧ వైశ్వానరే=అగ్ని, ౨
శూలపాణౌ=ఈశ్వరుడు, ౩ గరుడ
ధ్వజే = విష్ణువు, ౪ విశాలే = విశాల
మైనది, ౫ నకులే=ముంగిస, (త్రి) ౬
పింగలే=పచ్చనిది.

వక్రః—(పు) ౧ శ్చనైశ్చరే=శని, (న) ౨
పుటభేదే = పట్టణవిశేషము, (త్రి) ౩
కూరే=కూరమైనది, ౪ కుటిలే=వంక
రైనది.

వారః—(పు) ౧ సూర్యాదివాసరే = ఆది
వారము మొదలగువారములు, ౨
ద్వారే=ద్వారము, ౩ హరే=శివుడు,
౪ కుబ్జవృక్షే=పొట్లచెట్టు, ౫ బృంద=
సమూహము, ౬ అవసరయోః=సమ
యము, ౭ షణ్ణే=ఉత్సవము.

వారీ—(స్త్రీ) ౧ గజబంధన్యాం = ఏనుఁ
గునుబట్టెడుచోటు, ౨ కలశ్యాం =
ఘటము.

వారిః—(స్త్రీ) ౧ వాక్=సరస్వతి, ౨ గజ
బంధన్యోః=ఏనుగునుబట్టెడుచోటు,
(న) ౩ అంబుని = నీరు, ౪ బాలకే =
కురువేరు.

వీరః—(పు) ౧ రసవిశేషే=వీరరసము, (త్రి)
౨ ఉత్తరే=ఉత్తమము, ౩ సుభటే =
వీరుడు, (స్త్రీ) ౪ మురా = మురయను
గంధద్రవ్యము, ౫ షీర కాకోలి=పిన్న
పాలచెట్టు, ౬ తామలకే=నేలయుసిరిక,
౭ వలవాలుకే=నూగుదోసచెట్టు, ౮
పతిపుత్రవతీ = మగఁడుకొడుకులుగల
స్త్రీ, ౯ రంభా=అరటిచెట్టు, ౧౦ విదారి=

భరుః స్వర్ణే హరే పుంసి

భరోఽతిశయభారయోః.

భద్రశ్శివే ఖంజరీతు వృషభే
తు కదంబకే, కరిజాతివిశేషే
నా క్లిబం మంగలముస్త
యోః. ౭౦. కాంచనే చ
త్రియాం రాస్నా కృష్ణా
వ్యోమనదీషు చ, తిథిభేదే
ప్రసారిణ్యాం కట్ఫలానంత
యారపి. ౭౧. త్రిషు శ్రేష్ఠే
చ సాధౌ చ న పుంసి కర
ణాంతరే,

భారస్యాద్వివధే విష్ణౌ పలా
నాం ద్విసహస్రకే. ౭౨

భీరురాత్తే త్రిలింగస్యాద్వర
యోషితి యోషితి,

= తెల్ల నేలగుమ్మడు, ౧౧ దుగ్ధికా =
పాలచెట్టు, ౧౨ మలపూ = మేడిచెట్టు,
౧౩ క్షీరవిదారి = నల్ల నేలగుమ్మడు, (న)
౧౪ శృంగ్యాం = అతివన, ౧౫ నలే =
గడ్డి.

భరుః—(పు) ౧ స్వర్ణే = బంగారము, ౨
హరే = శంకరుడు.

భరుః—(పు) ౧ అతిశయ = అధిక్యము, ౨
భారయోః = బరువు

భద్రః—(పు) ౧ శివే = ఈశ్వరుడు, ౨
ఖంజరీతు = కాటుకపిట్ట, ౩ వృషభే =
ఎద్దు, ౪ కదంబకే = ఆవాలచెట్టు, ౫ కరి
జాతివిశేషే = భద్రజాతియేనుగు, (న)
౬ మంగల = మంగళము, ౭ ముస్తయోః
= నాగము నైచెట్టు, ౮ కాంచనే = బంగా
రము, (నీ) = రాస్నా = సన్న రాష్ట్రము,
౧౦ కృష్ణా = కృష్ణనియష్టభార్యలలో
నొకతే, ౧౧ వ్యోమనదీషు = గంగా
నది, ౧౨ తిథిభేదే = భద్రతిథి, ౧౩
ప్రసారిణ్యాం = నీలిచెట్టు, ౧౪ కట్ఫ
ల = పినగుమ్మడుచెట్టు, ౧౫ అనంత
యోః = తిప్పతీగె, (త్రి) ౧౬ శ్రేష్ఠే =
శ్రేష్ఠము ౧౭ సాధౌ = యోగ్య
మైనది, (పు) ౧౮ కరణాంతరే = భద్ర
కరణము.

భారః—(పు) ౧ వీవధే = కావడి, ౨ విష్ణౌ
విష్ణువు, ౩ పలానాం ద్విసహస్రకే =
బారువ.

భీరుః—(త్రి) ౧ ఆత్తే = భయపడునది,
(నీ) ౨ వరయోషితి = ఉత్తమస్త్రీ.

భూరిర్నా వాసుదేవే చ హ
రే చ పరమేష్ఠిని. 23.
నపుంసకం సువర్ణే చ స్రా
జ్యే స్యాద్వాచ్యలింగకః,
మంత్రో వేదవిశేషే స్యాద్దే
వాదీనాం చ సాధనే. 24.
గుహ్యవాదేఽపి చ పు
మాన్

మరుర్నా గిరిధన్వనోః,

మాత్రా కర్ణవిభూషాయాం
విత్తే మానే పరిచ్ఛదే. 25.
అక్షరావయవే స్వల్పేక్షిబం
కార్తేన్నైవధారణే,

మారో మృతౌ స్తరే విఘ్నే

మారీ చంద్వాం జనక్షయే.

మారిః స్త్రీ మారణే వర్షే

మిత్రం సుహృది నద్వయోః,
సూర్యే పుంసి

మురా గంధద్రవ్యేదై త్యాం
తరే పుమాన్. 22

భూరిః—(పు) ౧ వాసుదేవే=విష్ణువు, ౨
హరే = ఈశ్వరుడు, 3 పరమేష్ఠిని=
బ్రహ్మదేవుడు, (న) ౪ సువర్ణే=బంగా
రము, (త్రి) ౫ స్రాజ్యే = అధికము.
మంత్రః—(పు) ౧ వేదవిశేషే = అధర్వ
వేదము, ౨ దేవాదీనాంసాధనే=దేవ
తలస్వాధీనము చేసికొను నుపకరణము,
(మంత్రము) 3 గుహ్యవాదే = రహ
స్యము.

మరుః—(పు) ౧ గిరి=పర్వతము, ౨ ధన్వ
నోః=నిర్జలభూమి.

మాత్రా—(స్త్రీ) ౧ కర్ణవిభూషాయాం =
కర్ణభూషణము, ౨ విత్తే=ద్రవ్యము,
3 మానే=కొలుది, ౪ పరిచ్ఛదే=పరి
వారము, ౫ అక్షరావయవే = అక్షర
ముయొక్కమాత్రకాలము, ౬ స్వల్పే
=కొంచెము, (న) ౭ కార్తేన్నైవ=సంపూ
ర్ణము, ౮ అవధారణే=నిశ్చయము.

మారః—(పు) ౧ మృతౌ = చావు, ౨
స్తరే = మన్దభుడు, 3 విఘ్నే =
విఘ్నము.

మారీ—(స్త్రీ) ౧ చంద్వాం=పార్వతీదేవి,
౨ జనక్షయే=జననాశము.

మారిః—(స్త్రీ) ౧ మారణే = చంపుట, ౨
వర్షే=వాన.

మిత్రం—(న) ౧ సుహృది=స్నేహితుడు
(పు) ౨ సూర్యే=సూర్యుడు.

మురా—(స్త్రీ) ౧ గంధద్రవ్యే=గంధద్రవ్య
విశేషము, (పు) ౨ దైత్యాన్తరే =
మురాసురుడు.

యాత్రా తు యాపనేఽపి స్యాద్దమనోత్సవయోః శ్రీ యామ్,	యాత్రా—(సీ) ౧ యాపనే = కాలము గడపుట, ౨ గమన=వెళ్లుట, ౩ ఉత్స వయోః=ఉత్సవము.
రంధ్రం తు దూషణే చిద్రే	రంధ్రం—(న) ౧ దూషణే = దోషము, ౨ చిద్రే=తూటు.
రాష్ట్రం స్యాదుపవర్తనే. ౭౮ ఉపద్రవే క్లిబ్బపుంసోః రురుర్నా మృగదైత్యయోః,	రాష్ట్రం—(న) ౧ ఉపవర్తనే = దేశము, (ప్రు) ౨ ఉపద్రవే=ఉపద్రవము. రురుః—(పు) ౧ మృగ=నల్లచాటలదుప్పి, ౨ దైత్యయోః=రాక్షసవిశేషము.
రేత్రం రేతసి పీయూషే పట వానేఽపి సూత్రకే. ౭౯	రేత్రం—(న) ౧ రేతసి = ఇంద్రియము, ౨ పీయూషే = అమృతము, ౩ పట వానే=వస్త్రములకువాసనకట్టుబుక్కా- ము, ౪ సూత్రకే=ధారము.
రోహో నా గాలవే క్లిబ్బ మపరాధే చ క్లిబ్బిషే,	రోహః—(పు) ౧ గాలవే=లోడ్డుగచెట్టు, (న) ౨ అపరాధే = అపరాధము, ౩ క్లిబ్బిషే=పాపము.
రాద్రో ధర్మే రనే చంద్ర్యాం స్త్రీ తీవ్రే భీషణే త్రిపు.	రాద్రః—(పు) ౧ ధర్మే=సూర్యతేజస్సు, ౨ రనే = రాద్రసము, (సీ) ౩ చం ద్ర్యాం=పార్వతి, (త్రీ) ౪ తీవ్రే=కఠిన మైనది, ౫ భీషణే=భయంకరమైనది.
వజ్రం స్యాద్బాలకే ధా త్ర్యాం క్లిబ్బం యోగాం తరే పుమాన్, వజ్ర స్ను హ్యం గుడూచ్యాం చ	వజ్రం—(న) ౧ బాలకే = పసిబాలుడు, ౨ ధాత్ర్యాం = ఉసిరిక చెట్టు, (పు) ౩ యోగాన్తరే = వజ్రయోగము, (సీ) ౪ స్నుహ్యం=జెముడుచెట్టు, (సీ) ౫ గుడూచ్యాం=తిప్పతీగె.
వజ్రీ స్నుహ్యంతరే స్త్రుతా ౮౧. దంభోతా హీరకే ఽప్యస్త్రీ	వజ్రీ—(సీ) ౧ స్నుహ్యంతరే=ఆకుజెము డు, (ప్రు) ౨ దంభోతా = వజ్రాయు ధము, ౩ హీరకే=మణి,
వద్రం త్రపువరత్రయోః,	వద్రం—(న) ౧ త్రపు = తగరము, ౨ వరత్రయోః=టంగువారు.

వస్త్రస్తాతే పుమానస్త్రీ రేణౌ
క్షేత్రే చయే తట. ౮౨

వస్త్రం ముఖే వస్త్రభేదే

వ్యగ్రో వ్యాసక్త ఆకులే,

వాశ్రో నా దివసే క్లిబం మం
దిరే చ చతుష్పథే. ౮౩

వ్యాఘ్ర స్వాస్యత్పుంసి శార్దూ
లే రక్షైరండకరండయోః,
శ్రేష్ఠే నరాద్యుత్తరస్థఃకంట
కార్యాం తు యోషిలి.

వృత్తో రిపా ఘనే ధ్వాంతే
శైలభేదే చ దానవే,

వేరం కలేవరే క్లిబం వార్తా
కా కుంకుమేఽపి చ. ౮౪

వోక్త్రీ స్త్రీ పణపాదే నా
గోససాహా యుపాంతరే,

వస్త్రః—(పు) ౧ తాతే = పూజ్యుడు,
(ష్ట) ౨ రేణౌ = ధూళి, ౩ క్షేత్రే =
వరిమడి, ౪ చయే = కోటకొలుడు, ౫
తట = బడ్డు.

వస్త్రం—(న) ౧ ముఖే = ముఖము, ౨
వస్త్రభేదే = వస్త్రవిశేషము.

వ్యగ్రః—(పు) ౧ వ్యాసక్త = మిక్కిలి
యాసకొన్నవాడు, ౨ ఆకులే = వేగిర
పడువాడు.

వాశ్రః—(పు) ౧ దివసే = దివసము,
(న) ౨ మందిరే = గృహము, ౩
చతుష్పథే = నాలుగు త్రోవలుగలియు
చోటు.

వ్యాఘ్రః—(పు) ౧ శార్దూలే = పెద్దపులి,
౨ రక్షైరండ = ఎఱ్ఱాముదపుఁజెట్టు, ౩
కరండయోః = బరణి, (నరాద్యుత్త
రస్థః = నర మున్నగు పదములకుఁ
బరమైనచో) ౪ శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠము,
(స్త్రీ) ౫ కంటకార్యాం = వాకుడు
చెట్టు.

వృత్తః—(పు) ౧ రిపా = శత్రువు, ౨
ఘనే = మేఘము, ౩ ధ్వాంతే =
అంధకారము, ౪ శైలభేదే = పర్వత
విశేషము, ౫ దానవే = వృత్రా
సురుడు.

వేరం—(న) ౧ కలేవరే = శరీరము, ౨
వార్తాకా = ములక చెట్టు, ౩ కుంకుమే =
కుంకుమపూవు.

వోక్త్రీ—(స్త్రీ) ౧ పణపాదే = పందెము
యొక్క చతుర్థాంశము, ౨ గోస

శరస్తేజనకే బాణే దధ్యగ్రే
నా శరం జలే. ౮౬

శస్త్రం లోహాస్త్రయోః క్లిబం
ఛురికాయాం తుయోషితి,

శక్రః పుమాన్ దేవరాజే
కుటజార్జునభూరుహాః. ౮౭

శద్రిర్నాంభోధరే జిహ్వే

శదుర్నా కోపవజ్రయోః,

శారిర్నాఙ్గోపకరణేస్త్రయాం
శకునికాంతరే. ౮౮. యు
ద్ధార్థగజపర్యాణే వ్యవహా
రాంతరేఽపి చ,

శారస్వచ్చబలే వాచ్య
లింగం పుంసి సమీరణే.
౮౯. అఙ్గోపకరణే

శాస్త్రం న ద్వయోరాగమా
జ్ఞయోః

శిగ్రుర్నా శాకమాత్రే చ
శోభాంజనమహీరుహే.

సాహా=అజగరము, ౩ యుషాస్త్రరే=
మత్స్యవిశేషము.

శరః—(పు) ౧ తేజనకే=కాకివెదురు, ౨
బాణే = బాణము, ౩ దధ్యగ్రే =
తోడు బెట్టిన వెరుగుపై భాగము, (న)
౪ జలే=నీరు.

శస్త్రం—(న) ౧ లోహా = లోహము, ౨
అస్త్రయోః = బాణము, (సీ) ౩ ఛురి
కాయాం = సూరక త్తి.

శక్రః—(పు) ౧ దేవరాజే=ఇంద్రుడు,
౨ కుటజ=కొండమల్లె చెట్టు, ౩ అర్జున
భూరుహాః = మద్ది చెట్టు.

శద్రిః—(పు) ౧ అంభోధరే = మేఘము,
౨ జిహ్వే=ఇంద్రుడు.

శరుః—(పు) ౧ కోప = క్రోధము, ౨
వజ్రయోః=వజ్రము.

శారిః—(పు) ౧ అఙ్గోపకరణే = హాచి
కలు, (సీ) ౨ శకునికాంతరే = గోరు
వంకపిట్ట, ౩ యుద్ధార్థగజపర్యాణే =
యుద్ధముకొరకేనుగుమీదఁ బఱచిన
గంత, ౪ వ్యవహారాంతరే = వ్యవ
హారవిశేషము.

శారః—(త్రి) ౧ శబలే = చిత్రవర్ణము,
(పు) ౨ సమీరణే = వాయువు, ౩
అఙ్గోపకరణే = జూనపుసారె.

శాస్త్రం—(న) ౧ ఆగమ=శాస్త్రము, ౨
అజ్ఞయోః = అజ్ఞ.

శిగ్రుః—(పు) ౧ శాకమాత్రే = కూర,
౨ శోభాంజనమహీరుహే = మునఁగ
చెట్టు.

శిరో నా విప్పలీమూలే స్వాధి
మన్యాం చ యోషిః,

శీఘ్రం నలదే చక్రాంగే క్లిబం
ద్రుతగతౌ త్రిషు. ౯౧

శుభ్రం స్వాధిభక్తే క్లిబము
ద్విప్తశుక్లయోష్ఠిషు,

శుక్రస్వాద్భారవే జ్యేష్ఠ
మాసే వైశ్వానరేపుమాకా
౯౨. రేతోఽక్షిరుగ్భిదోః
క్లిబం

శూర స్వాద్భారవే భటే,

స్వరుః పుమాన్యూపఖండే
భిదురేఽప్యధ్వరే శరే. ౯౩

సత్రం యజ్ఞే సదాదానాచ్ఛా
దనారణ్యకైతవే,

సరో దధ్యగ్రగతోర్నా

స్వరో నాసాసమీరణే ౯౪.
ఉదాత్తాదాపకారాదా ప
జ్ఞాదౌ చ ధ్వనౌపుమాకా,

శిరః—(పు) ౧ విప్పలీమూలే = విప్పలి
నుంప, (సీ) ౨ ధమన్యాం = నర
ము.

శీఘ్రం—(న) ౧ నలదే=నీటివట్టవేరు, ౨
చక్రాంగే = బండికంటియాకు, (త్రి)
౩ ద్రుతగతౌ = వేగముగలది.

శుభ్రం—(న) ౧ అభక్తే = అభక్తమును
ధాతువిశేషము, (త్రి) ౨ ఉద్విప్త =
ప్రకాశించునది, ౩ శుక్లయోః=తెల్ల
నిది.

శుక్రః—(పు) ౧ భారవే = శుక్రఁడు,
౨ జ్యేష్ఠమాసే = జ్యేష్ఠమాసము, ౩
వైశ్వానరే = అగ్ని, (న) ౪ రేతః =
వీర్యము, ౫ అక్షిరుగ్భిదోః = కంటి
పూపు.

శూరః—(పు) ౧ యాదవే=శూరుఁడును
యానవుఁడు, ౨ భటే=వీరుఁడు.

స్వరుః—(పు) ౧ యూపఖండే = యూప
స్తంభభాగము, ౨ భిదురే=నజ్రాయు
ధము, ౩ అధ్వరే = యజ్ఞము, ౪
శరే=బాణము.

సత్రం—(న) ౧ యజ్ఞే = యాగము, ౨
సదాదాన = ఎడతేగనిదానము, ౩
ఆచ్ఛాదన = కప్పట, ౪ అరణ్య =
అడవి, ౫ కైతవే=కపటము.

సరో—(పు) ౧ దధ్యగ్ర = పై పెరుగు,
౨ గతోర్నా=గమనము.

స్వరుః—(పు) ౧ నాసాసమీరణే=ముక్కు
గాలి, ౨ ఉదాత్తాదా = ఉదాత్తాది
స్వరము, ౩ అకారాదా = అకారము

సారో బలే స్థిరాంశే చ
మణ్ణి పుంసి జలే ధనే.
౯౫. న్యాయ్యేక్షీబం త్రిషు
వరే

సాంద్రం వనే ఘనే మృదా,

స్ఫారస్వత్పుంసి వికటే కన
కాదేశ్చ బుద్ధుదే. ౯౬

సిప్రా నిదాఘసలిలే సిప్రా తు
సరిదంతరే,

స్థిరా భూశాలపర్వోర్నా
శనామోక్షేఽచలే త్రిషు.

సీరోఽర్కహలయోః పుంసి

సురా చషకమద్యయోః, పుం
లింగత్త్రిదివేశే స్యా

త్సూత్రం తం తువ్యవస్థయోః
౯౮. శాస్త్రాదిసూచనాగ్రంథే

మొదలుగాగలయచ్చులు, ౮ షడ్జా
దా = షడ్జాదిసంగీతస్వరములు, ౫
ధ్వనా = కంఠధ్వని.

సారః—(పు) ౧ బలే=బలిమి, ౨ స్థిరాంశే
=చేవ, ౩ మణ్ణి = ఎముకలలోని
క్రొవ్వు, (న) ౮ జలే=నీరు, ౫ ధనే=
ద్రవ్యము, ౬ న్యాయ్యే=న్యాయము,
(త్రి) ౭ వరే = శ్రేష్ఠము.

సాంద్రం—(న) ౧ వనే = వనము, ౨
ఘనే=మేఘము, ౩ మృదా = మెత్త
నైనది.

స్ఫారః—(పు) ౧ వికటే = వంకరైనది,
౨ కనకాదేఃబుద్ధుదే = బంగారు
మున్నగువాని ఘటికలు.

సిప్రః—(పు) ౧ నిదాఘసలిలే = చెమట,
(సీ) ౨ సరిదంతరే=సిప్రానది.

స్థిరా—(సీ) ౧ భూ = భూమి, ౨ శాల
పర్వోః=ముయ్యాకుపొన్న చెట్టు, (పు)
౩ శనా = శని, (పు) ౮ మోక్షే =
మోక్షము, (త్రి) ౫ అచలే=నిలుకడ
యైనది

సీరః—(పు) ౧ అర్క = సూర్యుడు, ౨
హలయోః = నాగలి.

సురా—(సీ) ౧ చషక=కల్లుత్రాగుగిన్నె,
౨ మద్యయోః = కల్లు, (పు) ౩ త్రిది
వేశే = వేల్పు.

సూత్రం—(న) ౧ తంతు = థారము,
౨ వ్యవస్థయోః=వర్పాటు, ౩ శాస్త్రాది
సూచనాగ్రంథే = శాస్త్రముమున్నగు
వానికి సూచకమయిన గ్రంథము.

నై వ్విరఃస్వచ్ఛం నమందయోః,

హరిశ్చంద్రార్కవాతాశ్వ శు
కభేకయ మాహిషు. ౯౯.
కపా సింహే హరే కేఽం
శౌ శక్రే లోకాంతరే
పుమాన్, వాచ్యవత్ప్రింగ
హరితో

ర్హారో ముక్తావలౌ యుధి.

హరిః పథికసంతానద్యూతా
దిభంగయోః శ్రీయాం,

హింస్రా త్వేలావలీమాంసోః
శ్రీయాం స్యాద్ధాతుకేఽ
న్యవత్. ౧౦౧

హీరా తైలాంబుకాలక్ష్మ్యోః
పుంసి శంకరవజ్రయోః,

హోరా లగ్నేఽపి రాశ్యర్థే
రేఖాశాస్త్రభిదోపి. ౧౦౨
మేదిని—47

నై వ్విరః—(పు) ౧ స్వచ్ఛంద=స్వతంత్రః
డు, ౨ మందయోః=సోమరి.

హరిః—(పు) ౧ చంద్ర=చంద్రుడు, ౨
అర్క=సూర్యుడు, ౩ వాత=వాయు
పు, ౪ అశ్వ=గుఱ్ఱము, ౫ శుక=చిలుక
౬ భేక=కప్ప, ౭ యమ=జముడు, ౮
అహిషు=పాము, ౯ కపా = కోతి,
౧౦ సింహే=సింగము, ౧౧ హరే =
ఈశ్వరుడు, ౧౨ కే=నీరు, ౧౩ అంశౌ
= కిరణము, ౧౪ శక్రే = ఇంద్రుడు,
౧౫ లోకాంతరే = లోకభేదము,
(శ్రీ) ౧౬ పింగ=బంగారువర్ణము, ౧౭
హరితోః = పచ్చనిది,

హారః—(పు) ౧ ముక్తావలౌ=ముత్యాల
హారము, ౨ యుధి=యుద్ధము.

హరిః—(సీ) ౧ పథికసంతాన = బాట
సారులగుంపు, ౨ ద్యూతాదిభంగ
యోః = జూరముమున్నగునాటలలో
నోడుట.

హింస్రా— (సీ) ౧ ఏలావలీ = నల్ల
యుప్పచెట్టు, ౨ మాంసోః = జటా
మాంసి, (శ్రీ) ౩ ధాతుకే = చంపు
నది.

హీరా—(సీ) ౧ తైలాంబుకా = గబ్బి
లము, ౨ లక్ష్మ్యోః = లక్ష్మి, (పు) ౩
శంకర=ఈశ్వరుడు, ౪ వజ్రయోః =
వజ్రమణి.

హోరా—(సీ) ౧ లగ్నే = లగ్న భేదము,
౨ రాశ్యర్థే = రాశిలోనగము, ౩

— ర-త్రికం. —

అమరస్త్రిదశేఽప్యస్థి సంహారే
కుశద్రుమే, స్త్రీగుడూచ్యమ
రావత్యోః స్థూణాదూర్వా
జరాయుషు. ౧౦౩

అపరం గజపశ్చార్థే స్యాజ్జరా
యా తు యోషితి, ఇతర
స్తిన్నసి తథాఽర్వాచీనేఽ
ప్యన్యలింగకం. ౧౦౪
అధరస్తు పుమానోష్ఠే హీనే
ఽనూర్ధ్వే చ వాచ్యవత్,

అధ్వరస్సావధానే స్యాద్వసు
భేదే క్రతౌ పునూక్.

అంతరమవకాశా వధిపరిథా
నాంతర్ధిభేదతాదధ్యే, చిద్రా
త్త్రీయ వినాబహిరవసరమ
ధ్యాత్తసవ్యశేషు. ౧౦౬

రేఖా=రేఖాభేదము, ర శాస్త్రభివోః=
శాస్త్రభేదము.

మూఁడక్షరములుగల రకారంత
శబ్దములు.

అమరః—(పు) ౧ త్రిదశే = వేలుపు, ౨
అస్థిసంహారే=నల్లేరుతీగ, ౩ కుశద్రు
మే=జెముడు చెట్టు, (స్త్రీ) ర గుడూచీ=
తిప్పతీగె, ౫ అమరావత్యోః=ఇంద్ర
నివట్టణము, ౬ స్థూణా=కంబము, ౭
దూర్వ = గజీక. ౮ జరాయుషు =
మావి.

అపరం—(న) ౧ గజపశ్చార్థే = ఏనుగు
వెనుకభాగము, (స్త్రీ) ౨ జరాయా =
మావి, (త్రి) ౩ ఇతరస్తిక్=ఇతరము,
ర అర్వాచీనే=క్రిందిది.

అధరః—(పు) ౧ ఓష్ఠే = క్రిందిపెదవి,
(త్రి) ౨ హీనే=తక్కువది, ౩ అనూ
ర్ధ్వే=క్రిందిది.

అధ్వరః—(పు) ౧ సావధానే = నిశ్చల
చిత్తముగలవాఁడు, ౨ వసుభేదే =
అష్టవస్తువులలోనొకఁడు, ౩ క్రతౌ =
యజ్ఞము.

అంతరం—(న) ౧ అవకాశ=ఎడము, ౨
అవధి=హద్దు, ౩ పరిథాన=కట్టుబట్టు, ర
అంతర్ధి=మఱుంగు, ౫ భేద=భేదము, ౬
తాదధ్యే = దానికొఱకు, ౭ చిద్ర=
రంధ్రము ౮ ఆత్మీయ=తనది, ౯ వినా=
విడచుట, ౧౦ బహిః=వెలుపల, ౧౧
అవసర=సమయము, ౧౨ మధ్య=నడిమి

	చోటు, ౧౩ ఆత్మ = అంతరాత్మ, ౧౪ సన్యశేషుః=సమానము.
అవరంగజాంత్యజంఘాదిదేశే చరమే త్రిషు,	అవరం—(న) ౧ గజాంత్యజంఘాదిదేశే= ఏనుగు వెనుకటిమోకాలు లోనగు నది, ౨ చరమే=వెనుకటిది.
అంబరం న ద్వయోర్వ్యోమ్ని సుగంధ్యంతరవస్త్రయోః.	అంబరం—(న) ౧ వ్యోమ్ని=ఆకాశము, ౨ సుగంధ్యంతర = సుగంధ వస్త్రము, ౩ వస్త్రయోః=బట్ట.
అంగారముల్లుకే న స్త్రీ పుం లింగస్తు మహీసుతే, అంకురో రుధిరే లోమ్ని పానీయేభినవోద్భిది.	అంగారం—(పు) ౧ ఉల్లుకే=కొఱవి,(పు) ౨ మహీసుతే=అంగారకుడు. అంకురః—౧ (పు) రుధిరే = నెత్తురు, ౨ లోమ్ని=వెండ్రుక, ౩ పానీయే=ఉద కము, ౪ అభినవోద్భిది=మొలక.
అజరం ప్రాంగణే వాతే విష యే దద్ధరే తనా, స్త్రీ చంద్యా	అజరం—(న) ౧ ప్రాంగణే=ముంగలి, ౨ వాతే=వాయువు, ౩ విషయే=శబ్దాది విషయము, ౪ దద్ధరే=కప్ప, ౫ తనా= శరీరము, (స్త్రీ) ౬ చంద్యా=చండిక.
మక్షరం బ్రహ్మవర్ణయోఃపుం సి శంకరే. ౧౦౯	అక్షరం—(న) ౧ బ్రహ్మ = పర బ్రహ్మ, ౨ వర్ణయోః = అక్షరములు, (పు) ౩ శంకరే=శంకరుడు.
అశిరో వీతిహోత్రే స్యాద్రా క్షనే భాస్కరే పుమాన్,	అశిరః—(పు) ౧ వీతిహోత్రే = అగ్ని, ౨ రాక్షనే=రాక్షసుడు, ౩ భాస్కరే = సూర్యుడు.
అండీరః పురుషే శక్తే	అండీరః—(పు) ౧ పురుషే=పురుషుడు, ౨ శక్తే=సమర్థుడు.
అరరం ఛదకపాటయోః.	అరరం—(న) ౧ ఛద=ఆకు, ౨ కపాట యోః=తలుపు.
అవీరాపతిపుత్రాయాం స్త్రీ స త్వరహితే త్రిషు,	అవీరా—(స్త్రీ) ౧ అపతిపుత్రాయాం = బిడ్డలు మగఁడును లేనిది, (త్రి) ౨ సత్వరహితే=బలము లేనిది.

అగురు క్షీబం జోంగకశింశప
యోర్వాచ్యవల్లఘుని.

అసురా రజ నీ రాస్యోరసురో
దేవారిభాస్కరయోః,

ఆకరో నివహాత్పత్తిస్థాన
శ్రేష్ఠేషు కథ్యతే. ౧౧౨

ఆధారశ్చాధికరణే ౭ పాఠ్యాల
వాలే ౭ంబుధారణే,

ఆసారస్యాత్ప్రసరణే వేగ
వృష్టే సుహృద్భలే. ౧౧౩

ఆహారస్యాదాహరణే భోజ
నే చ పుమానయం,

ఆశరస్తు పుమాన్వైశ్వానరే
చ రజనీచ రే. ౧౧౪

ఆకార ఇంగితాకృత్యో

రితరో ౭న్యత్ర పామరే,

ఇత్వర్యసత్యాం షధికే క్రూర
కర్తణి చ త్రిషు. ౧౧౫

అగురు—(న) ౧ జోంగక = అగురు
వృక్షము, ౨ శింశపయోః = ఇరుగుడు
చెట్టు, (త్రి) ౩ లఘుని=చిన్నది.

అసురా—(సీ) ౧ రజనీ=రేయి, ౨ రా
స్యోః = మేమాదిరాసులు, (పు) ౩
దేవారి=రక్క-సుండు, రభాస్కరయోః
=సూర్యుడు.

ఆకరః—(పు) ౧ నివహా=సమూహము, ౨
ఉత్పత్తిస్థాన=గని, ౩ శ్రేష్ఠేషు=గొప్ప
వాడు.

ఆధారః—(పు) ౧ అధికరణే = ఆశ్ర
యము, ౨ ఆలవాలే = పాదు, ౩
అంబుధారణే=చెలుపు.

ఆసారః—(పు) ౧ ప్రసరణే=దండువిడు
చుట, ౨ వేగవృష్టే = జడివాన, ౩
సుహృద్భలే=మిత్ర బలము.

ఆహారః—(పు) ౧ ఆహరణే = హరిం
చుట, ౨ భోజనే=తినుట, లేక వంట
కము.

ఆశరః—(పు) ౧ వైశ్వానరే=అగ్ని, ౨
రజనీచ రే=రాక్షసుడు.

ఆకారః—(పు) ౧ ఇంగిత = అభిప్రాయ
మును దెలిపెడి చేష్టు, ౨ ఆకృత్యోః =
రూపము.

ఇతరః—(పు) ౧ అన్యత్ర=మఱియొకడు
౨ పామరే=అధముడు.

ఇత్వరీ—(సీ) ౧ అసత్యాం = అంకు
టాలు, (త్రి) ౨ షధికే = బాటసారి,
౩ క్రూరకర్తణి=కూర్మమైనపనిచేయు
వాడు.

ఈశ్వరో మన్మథే శంభౌ
నాథ్యేస్వామిని చాన్యవత్,
ఈశ్వరీ చేశ్వరోమాయా

ముదరం జతరే యుధి. ౧౧౬

ఉదారో దాతృమహతోర్ద
క్షీణేఽప్యభిధేయవత్,

ఉర్వరాః సర్వసస్యాఙ్గభూమా
స్యాద్భూమిమాత్రకే.

ఉత్తరాద్విశేషే చ స్నుషా
యామర్జునస్య చ, విరా
టస్య సుతేనా స్యాదూ
ర్ధ్వోదీచోత్తమే త్రిషు.
౧౧౮. నపుంసకం ప్రతి
వాక్యేఽ

ఘోర్ధారశోఽధృతాపృణే,

ఋక్షరం వారిధారాయా
మృక్షరశ్చర్విజిహ్వుతః.

ఏకాగ్రమన్యలింగం స్యాదే
కతానేఽప్యనాకులే,

ఔశీరం శయనాసనచామర
దండేఽప్యశీరజే ప్రోక్తం.

ఈశ్వరః—(పు) ౧ మన్మథే=మన్మథుడు,
౨ శంభౌ = ఈశ్వరుడు, (త్రి) ౩
ఆథ్యే = ధనికుడు, ౪ స్వామిని =
ప్రభువు, ఈశ్వరీ (సీ) (ఆ. సీ.) ౫
ఉమాయాం=పార్వతి.

ఉదరం—(న) ౧ జతరే = కడుపు, ౨
యుధి=యుద్ధము.

ఉదారః—(త్రి) ౧ దాతృ = దాత, ౨
మహతోః=గొప్పవాడు, ౩ డక్షిణే=
నేర్పరి.

ఉర్వరా—(సీ) ౧ సర్వసస్యాఙ్గభూమా=
అన్నిపైదులచే నిండిన నేల, ౨ భూమి
మాత్రకే=భూమి.

ఉత్తరా—(సీ) ౧ దిగ్విశేషే = ఉత్తర
దిక్కు, ౨ అర్జునస్యస్నుషాయాం =
అర్జునినికోడలు, (పు) ౩ విరాటస్య
సుతే=ఉత్తరుడు, (త్రి) ౪ ఉర్ధ్వ =
మీఁదుది, ౫ ఉదీచ్య = ఉత్తరపు
దిక్కుది, ౬ ఉత్తమే=ఘనుడు, (న)
౭ ప్రతివాక్యే=జవాబు.

ఉద్ధారః—(పు) ౧ ఉద్ధృతౌ = పైకెత్తఁ
బడినది, ౨ ఋణే=అప్పు.

ఋక్షరం—(న) ౧ వారిధారాయాం
= ఉదకధార, (పు) ౨ ఋత్విజి =
ఋత్విక్కు.

ఏకాగ్రం—(త్రి) ౧ ఏకతానే = నిశ్చల
చిత్తుడు, ౨ అనాకులే=కలకంజెందని
వాడు.

ఔశీరం—(న) ౧ శయన = పాసుపు, ౨
ఆసన=పీట, ౩ చామరదండే = వింజా

క్రకరః కరీరవృక్షే దీనే క్ర
కచే చ పక్షిభేదే చ,

కదరః శ్వేతఖదిరే క్రకచ
వ్యాధిభేదయోః. ౧౨౧

కర్బురం సలిలే హేమ్ని కర్బు
రః పాపరక్షసోః, కర్బురా
కృష్ణవృంతాయాం శబలే
పునరన్యవత్. ౧౨౨

కర్పరస్వీతకపాలే చ శస్త్ర
భేదకటాహయోః,

కంధరో వారివాహే స్వా
ద్గ్రీవాయాంకంధరామతా.

కర్బరః కథితో వ్యామ్రే శివా
యామపి కర్బరీ,

కంజారో జతరే సూర్యే
విరించౌ వారణే మునౌ.

కరీరో వంశాంకురేఽస్త్రీవృక్ష
భిష్టుటయోః పుమాన్, కరీ
రీ చీరికాయాం చ దంత
మూలే చ దంతినాం. ౧౨౩

మరయొక్కకట్ట, ౪ ఉశీరజే=వట్టివృక్ష
పలనబుట్టినది.

క్రకరః—(పు) ౧ కరీరవృక్షే=వెలుతురు
చెట్టు, ౨ దీనే = దీనుడు, ౩ క్రకచే
= అంపము, ౪ పక్షిభేదే = కక్కర
పిట్ట.

కదరః—(పు) ౧ శ్వేతఖదిరే=వెలిచంద్ర
చెట్టు, ౨ క్రకచ=అంపము, ౩ వ్యాధి
భేదయోః=రోగవిశేషము.

కర్బురం—(న) ౧ సలిలే = ఉదకము, ౨
హేమ్ని=బంగారము, (పు) ౩ పాప=
పాపము, ౪ రక్షసోః = రాక్షసుడు,
(సీ) ౫ కృష్ణవృంతా = కలిగొట్టు
చెట్టు, (త్రి) ౬ శబలే=చిత్రవర్ణము
గలది.

కర్పరః—(పు) ౧ కపాలే = తలపుట్టె, ౨
శస్త్రభేద = శస్త్రవిశేషము, ౩ కటా
హయోః=కాగు.

కంధరః—(పు) ౧ వారివాహే=మేఘము,
(సీ) ౨ గ్రీవాయాం = కంఠము.

కర్బరః—(పు) ౧ వ్యామ్రే = పులి, కర్బరీ
(సీ) ౨ శివాయాం=నక్క.

కంజారః—(పు) ౧ జతరే = పొట్ట, ౨
సూర్యే = సూర్యుడు, ౩ విరించౌ =
బ్రహ్మ, ౪ వారణే = ఏనుగు, ౫
మునౌ=ముని.

కరీరః—(పు) ౧ వంశాంకురే = వెదురు
మొలక, (పు) ౨ వృక్షభిత్ = వెలు
తురుచెట్టు, ౩ ఘటయోః = కుండ,
కరీరీ (సీ) ౪ చీరికాయాం = చివ్వుట,

	గి దన్తినాందన్తమూలే = గజదన్త మూలము.
కటిత్రం రశనాయాం చ నర్దాంగే కటివాససి,	కటిత్రం—(న) ౧ రశనాయాం = మొల నూలు, ౨ నర్దాంగే = నడుమునకుఁ గట్టుకొనుపట్కా, ౩ కటివాససి = కట్టువస్త్రము.
కచ్చరా శూకశింభ్యాం చ శటిదన్తస్పర్శయోరప. ౧౨౬.	కచ్చరా—(సీ) ౧ శూకశింభ్యాం=దూల గొండిచెట్టు, ౨ శటి=గొట్లకచోరము, ౩ దన్తస్పర్శయోః=వాసుడుచెట్టు, (త్రి) ౪ పుంశ్చలే=జాగుడు, ౫ పామనే= గజ్జిగలవాడు.
కవరోలనణేఽమైన్త్రీ పృథ్వీ తుంగీకచాంతరే. ౧౨౭.	కవరః—(పు) ౧ లనణే=ఉప్పు, ౨ అమైన్త్రీ= పులుపు, కవరి, (సీ) ౩ పృథ్వీ=ఇంగువ చెట్టు, ౪ తుంగీ = వాయుంటచెట్టు, ౫ కచాంతరే = కేశపాశము, ౬ ఉమా యాం=పార్వతి, (పు) ౭ రక్షః=రాక్ష సుడు, ౮ పాపయోః = పాపము, ౯ భేషజాన్తరే=ఔషధభేదము.
కవర్యుమాయాం నా రక్షః పాపయోరేషజాంతరే,	
కర్తారో జాతిభేదే చ త్వచి సారే చ పుంస్యయమ్.	కర్తారః—(పు) ౧ జాతిభేదే = కష్టర వాడు, ౨ త్వచిసారే=వెదురు.
కణేరుః కర్మికారే చ కరిణీ వేశ్యయోః స్త్రీయాం,	కణేరుః—(పు) ౧ కర్మికారే = కొండ గోగుచెట్టు, (సీ) ౨ కరిణీ=ఆడేనుగు, ౩ వేశ్యయోః=బోగముది.
కచ్చరం కుత్సితే వాచ్యలిం గం తక్రే నపుంసకమ్.	కచ్చరం—(త్రి) ౧ కుత్సితే = కుత్సిత మైనది, (న) తక్రే=చల్ల.
కర్మరీ భాండభేదే నా దర్ప ణే కఠినే త్రిషు,	కర్మరీ—(సీ) ౧ భాండభేదే = గరికెపిడ త, (పు) ౨ దర్పణే=అర్థము (త్రి) ౩ కఠినే=కఠినమైనది.
కడారః పింగలే దాసే	కడారః—(పు) ౧ పింగలే=పచ్చనివర్ణము, ౨ దాసే=దాసుడు.

కలత్రం శ్రోణిభార్యయోః
౧౩౦. దుర్గస్తానే నృపా
దీనాం

కటప్తూః పుంసిరాక్షసే, విద్యా
ధరే మహాదేవే తథాస్యా
దక్షదేవసే. ౧౩౧

కందరస్త్యంకుశే పుంసిగుహా
యాం చ నపుంసకమ్,

కర్పూరస్వాత్పుమాన్ శ
ట్యాం సువర్ణే తు నపుంస
కమ్. ౧౩౨

కాశ్మీరం కుంకుమేఽపి స్యా
ట్టంకపుష్కరమూలయోః,

కావేరీ స్యాత్సరిచ్ఛేదే పణ్య
నారీహరిద్రయోః. ౧౩౩

కాంతారోఽస్త్రీ మహారణ్యే
బిలే దుర్గమవర్తని, పుంసి
స్యాదిక్షుభేదే

కశోరోఽశ్వస్య శాబకే.
౧౩౪. తైలపర్ణ్యాషథౌ
చ స్యాత్తరుణావస్థసూర్య
యోః,

కిర్మిరో నాగరంగే చ కర్పూరే
రాక్షసాంతరే. ౧౩౫

కళత్రం—(న) ౧ శ్రోణి = పిటుడు, ౨
భార్యయోః=భార్య, ౩ నృపాదీనాం
దుర్గస్తానే=కోట.

కటప్తూః—(పు) ౧ రాక్షసే = రాక్ష
సుడు, ౨ విద్యాధరే=విద్యాధరుడు,
౩ మహాదేవే = ఈశ్వరుడు, ౪ అక్ష
దేవసే = పాచికలాడుట.

కందరః—(పు) ౧ అంకుశే = అంకుశము,
(న) ౨ గుహయాం=గుహ

కర్పూరః—(పు) ౧ శట్యాం=గంట్లకా
రము (న) ౨ సువర్ణే=బంగారము.

కాశ్మీరం—(న) ౧ కుంకుమే = కుంకుమ
పూవు, ౨ టంక = ఉలి, ౩ పుష్కర
మూలయోః=తామరదుంప.

కావేరీ—(స్త్రీ) ౧ సరిచ్ఛేదే = కావేరినది,
౨ పణ్యనారీ=వేశ్య, ౩ హరిద్రయోః
=పసుపు.

కాంతారః—(పు) ౧ మహారణ్యే=గొప్ప
యడవి, ౨ బిలే = రంధ్రము, ౩
దుర్గమవర్తని = పోరానిమార్గము,
(పు) ౪ ఇక్షుభేదే = తెలుపుకలసిన
చెఱకు.

కశోరః—(పు) ౧ అశ్వస్యశాబకే=గుఱ్ఱపు
బిల్ల, ౨ తైలపర్ణ్యాషథౌ=వృక్షవిశే
షము, ౩ తరుణావస్థ = వయస్సుకల
వాడు, ౪ సూర్యయోః=సూర్యుడు.

కిర్మిరః—(పు) ౧ నాగరంగే = నారండి
చెట్టు, ౨ కర్పూరే = చిత్రవర్ణము, ౩
రాక్షసాంతరే = కిర్మిరాసురుడు.

కింశారున్నా సస్యశూకే విశి
భే కంకపక్షిణి,

కుహరం గహ్వరే చిద్రేక్షిబం
నాగాంతరే పుమాకా.

కుక్కురస్సారమేయేనా గ్రం
ధివర్ణే నపుంసకం,
కూర్పరస్సాత్కఘోణౌ చ
జానుదేశే చ పుంస్యయమ్.
కుంజరోఽనేకపే కేశే స్త్రీ
ధాతక్యాం చ సాటలా,

కుమారస్సాచ్ఛుకే స్కందే
యువరాజే లశ్వవారకే.
బాలకే వరుణద్రౌ నా న
ద్యయోద్భాత్యకాంచనే, కు
మారీ శైలతనయానవమా
లోర్నదీభిః. ౧౩౯. సహా
పరాజితాకన్యా జంబూద్వీ
పేషు చ స్త్రీయాం,

కుతారున్నా ద్రుమే కిశే

కుట్టారం కేవలే రలే. ౧౪౦

కింశారుః—(పు) ౧ సస్యశూకే=వరిముల్లు
౨ విశిభే=బాణము, ౩ కంకపక్షిణి =
రాపులుంగు.

కుహరం—(న) ౧ గహ్వరే = గుహ, ౨
చిద్రే=బెజ్జము, (పు) ౩ నాగాంతరే =
సర్పభేదము.

కుక్కురః—(పు) ౧ సారమేయే=కుక్క,
౨ గ్రంధివర్ణే=మాచిపత్రి.

కూర్పరః—(పు) ౧ కఘోణౌ = మోఁ
చేయి. ౨ జానుదేశే=మోఁకాలు.

కుంజరః—(పు) ౧ అనేకపే=వనుంగు, ౨
కేశే=వెండ్రుక, (స్త్రీ) ౩ ధాతక్యాం =
ఆరెచెట్టు, ర సాటలా=కలిగొట్టుచెట్టు.

కుమారః—(పు) ౧ శుకే = చిలుక, ౨
స్కందే = కుమారస్వామి, ౩ యువ
రాజే=యువరాజు, ౪ అశ్వవారకే =
రెల్లుగడ్డి, ౫ బాలకే = పిల్లవాడు, ౬
వరుణద్రౌ = ఉలిమిరిచెట్టు, (న) ౭
జాత్యకాంచనే = మంచిబంగారు, ౮
కుమారీ (స్త్రీ) ౯ శైలతనయా = పా
ర్వతి, ౧౦ నవమాలోః విరజాజితీగ,
౧౧ నదీభిః=నదీవిశేషము ౧౨ సహా=
పిన్నగోరంటచెట్టు, ౧౩ అపరాజితా=
విష్ణుక్రాంతచెట్టు, ౧౪ కన్యా=పెండ్లి
కానిపిల్ల, ౧౫ జంబూద్వీపేషు=జంబూ
ద్వీపము.

కుతారుః—(పు) ౧ ద్రుమే=వృక్షము, ౨
కిశే=కోతి.

కుట్టారం—(న) ౧ కేవలే=ఒకటి, ౨ రలే
=సురతము.

కుబేరస్వత్పుంసి నందివృ
క్షే పుణ్యజనేశ్వరే,
కూవరశ్రీషు చారౌ నా
కుబ్జకేఽస్త్రీ యుగంధరే.

కేసరం హింగునిక్షీబం కింజ
ల్కేన శ్రీయాం పుమాన్,
సింహచ్ఛటాయాం పున్నా
గే వకులే నాగకేసరే. ౧౪౨

కేదారోఽద్రా శివే క్షేత్రే
భూమిభేదాలవాలయోః,

కేనారః కుంభినరకే శిరః
కపాలసంధిషు. ౧౪౩

కోటిరః పుంసి నకులే శక్ర
గోపకశక్రయోః,

కోట్టారో నాగరే కూపే పు
ష్కరిణ్యాశ్చ పాటకే.

ఖపురః క్రముకే భద్రముస్త
కేఽలసకేఽసి చ

ఖర్పరస్తస్కరే ధూర్తే భిక్షా
భాండకపాలయోః

కుబేరః—(పు) ౧ నందివృక్షే=నందిచెట్టు,
౨ పుణ్యజనేశ్వరే=కుబేరుడు.

కూవరః—(త్రి) ౧ చారౌ=మనోహరము,
(పు) ౨ కుబ్జకే = నెమ్మిచెట్టు, (పు) ౩
యుగంధరే=బండినొగ.

కేసరం—(న) ౧ హింగుని=ఇంగువ, (పు) ౨
కింజల్కే = అకరువు, (పు) ౩
సింహచ్ఛటాయాం = సింగపుజూలు,
౪ పున్నాగే = సురపొన్న చెట్టు, ౫
వకులే=పొగడచెట్టు, ౬ నాగకేసరే =
నాగకేసరపుణ్యచెట్టు.

కేదారః—(పు) ౧ అద్రౌ=వర్షతము, ౨
౨ శివే=శంకరుడు, ౩ కేత్రే=వరిమడి,
౪ భూమిభేదః=పుణ్యక్షేత్రవిశేషము,
౫ ఆలవాలయోః=పాదు.

కేనారః—(పు) ౧ కుంభినరకే = కుంభి
యనునరకము, ౨ శిరః = శిరస్సు,
౩ కపాల = చెక్కలి, ౪ సంధిషు =
కూడిక.

కోటిరః—(పు) ౧ నకులే = ముంగిస, ౨
శక్రగోపక = అర్ధపురుగు, ౩ శక్ర
యోః=ఇంద్రుడు.

కోట్టారః—(పు) ౧ నాగరే=నగరసంబంధ
మయినది, ౨ కూపే=బావి, ౩ పుష్క-
రిణ్యాః=పాటకే=కొలనిపడిగట్లు.

ఖపురః—(పు) ౧ క్రముకే=పోకచెట్టు,
౨ భద్రముస్తకే=నాగము నైచెట్టు, ౩
అలసకే=మందుడు.

ఖర్పరః—(పు) ౧ తస్కరే = దొంగ, ౨
ధూర్తే=కపటుడు, ౩ భిక్షాభాండ =

	భిక్షాపాత్రము, ర కపాలయోః=తల పుట్టె.
ఖడ్జూరం రూప్యఖలయోర్వృశ్చికేనా ద్రుమే ద్వయోః,	ఖడ్జూరం—(న) ౧ రూప్య = వెండి, ౨ ఖలయోః = దుష్టుఁడు, ౩ వృశ్చికే = తేలు (పు) ర ద్రుమే = ఖడ్జూరపుఁ జెట్టు.
ఖదిరీ శాకభేదే స్త్రీ నా చంద్రే దంతథావనే. ౧౮౬	ఖదిరీ—(సీ) ౧ శాకభేదే=శాకవిశేషము, (పు) ౨ చంద్రే=చంద్రుఁడు, ౩ దంతథావనే=చంద్రుఁడై చెట్టు.
ఖండాభ్రమభ్రలేశే న్యాయాత్తా దంతక్షతాంతరే,	ఖండాభ్రం—(న) ౧ అభ్రలేశే=మేఘపు దునుక, ౨ దంతక్షతాంతరే=దంతక్షత భేదము.
ఖంఖరస్తు శివాభేదే ఖట్యాం గే వారివాలకే. ౧౮౭	ఖంఖరః—(పు) ౧ శివాభేదే = ఒకా నొకనక్క, ౨ ఖట్యాంగే = శివుని యాయుధము, ౩ వారివాలకే=గంధ ద్రవ్యము.
గణేరుః కర్ణికారద్రా కరిణీ వేశ్యయోః శ్రీయం,	గణేరుః—(పు) ౧ కర్ణికారద్రా = కొండ గోగుఁడై చెట్టు, (సీ) ౨ కరిణీ = ఆడే నుగు, ౩ వేశ్యయోః=బోగమున.
గర్గరో మినభేదే స్త్రీ మంథన్యా	గర్గరః—(పు) ౧ మినభేదే = మత్స్య విశేషము, (సీ) ౨ మంథన్యాం = తరి కుండ.
మథ గహ్వరం. ౧౮౮. గుహా గహనదంభేషు నికుంజే తు పుమానయం,	గహ్వరం—(న) ౧ గుహా=కొండబిలము, ౨ గహన=అరణ్యము, ౩ దంభేషు = కపటము, (పు) ర నికుంజే = పొద రిల్లు.
గాంధారః పుంసి సిందూరే రాగదేశప్రభేదయోః.	గాంధారః—(పు) ౧ సిందూరే = కుంకు మము, ౨ రాగ = గాంధార రాగము, ౩ దేశప్రభేదయోః = దేశ విశేషము.

గాయత్రీత్రిపదాదేవీఛందో
భిత్థరేషు చ,

గోపురం ద్వారి పూర్ద్వారి
కైవర్తీముస్తకేఽపి చ.

ఘర్షరో నాచలద్వారిద్వారో
లూకనదాంతరే, స్త్రీక్షుద్ర
ఘంట్యాం వీణాయాభేదే
స్వరాంతరే త్రిషు.

చమరం చామరే స్త్రీ తు
మంజరీమృగభేదయోః,

చందిరోఽనేకపే చంద్రే

చత్వరం స్థండిలేఽంగణే.

చంకురః స్వందనే పృక్షే

చాతురో నేత్రగోచరే, చా
టుకారినియంత్రోశ్చ త్రిషు
దాక్ష్యే తు చాతురింగి
చక్రగంఢాచ పుంసి స్వా

చామరం చామరాపి చ
దండే చ. వాలవ్యజనే,

గాయత్రీ—(సీ) ౧ త్రిపదాదేవీ=గాయ
త్రీ, ౨ ఛందోభిద్ = గాయత్రీఛంద
ము, ౩ భిత్థరేషు=చంద్రచెట్టు.

గోపురం—(న) ౧ ద్వారి=ద్వారము, ౨
పూర్ద్వారి=పట్టణద్వారము, ౩ కైవర్తీ
ముస్తకే=కైవర్తీముస్తకముచెట్టు.

ఘర్షరః—(పు) ౧ అచలద్వారి = పర్వత
ద్వారము, ౨ ద్వార = వాటి, ౩
ఉలూక=గుడ్లగూబ, ౪ నదాంతరే=
ఘర్షరమనునదము, (సీ) ౫ క్షుద్ర
ఘంట్యాం=చిటుఘంట, ౬ వీణాయా
భేదే=వీణావిశేషము, త్రి ౭ స్వరాం
తరే=స్వరవిశేషము.

చమరం—(పు) ౧ చామరే=వింజారము,
(సీ) ౨ మంజరీ=పూలగుత్తి, ౩ మృగ
భేదయోః=చమరీమృగము.

చందిరః—(పు) ౧ అనేకపే=ఏనుగు, ౨
చంద్రే=చంద్రుడు.

చత్వరం—(న) ౧ స్థండిలే = చోటు, ౨
అంగణే=ముంగిలి.

చంకురః—(పు) ౧ స్వందనే = తేరు, ౨
పృక్షే=చెట్టు.

చాతురః—(త్రి) ౧ నేత్రగోచరే=కండ్ల
కగుబడునది, ౨ చాటుకారి=నేర్పరి, ౩
నియంత్రోః = నియమించువాడు, చా
తురి. (సీ) ౪ దాక్ష్యే=నేర్పు, (పు) ౫
చక్రగంఢా=గుండ్రనిదిండు.

చామరం } —(సీ) ౧ దండే = కట్టి, ౨
చామరా }
వాలవ్యజనే=వింజామరము.

చికుర స్తరలాగయోః. ౧౫౪. పక్షివృక్షభిదోః కేశే గృహ బభ్రా సరీసృపే,

చిదిరః పావకే రజ్జా కరవాలే పరశ్వధే. ౧౫౫

చిదురశ్చేదనద్రవ్యే ధూర్తే వై రిణి చ త్రిషు,

జతరో న త్రియాం కుక్షౌ వృద్ధకర్కశయోః త్రిషు.

జర్జరః శైవలే శక్రధ్వజే త్రిషు జరాతురే,

జంబీరః ప్రస్థపుష్పే స్యాత్పుం సి దంతశతద్రుమే. ౧౫౬ జలేంద్రః పుంసే వరుణే జంభలే చ మహాదధౌ,

ఝర్జరస్యైతత్కలియుగేవా ద్యభాండే నదాంతరే.

ఝల్లరీ ఝలరీ చ ద్వే హు డుక్లే బాలచక్రకే, టట్టరీ స్యాత్పృషావాదే లం పాపటహవాద్యయోః.

చికురః—(పు) ౧ తరల = చంచలమైనది, ౨ అగయోః = కొండ, ౩ పక్షి=పక్షి భేగము, ౪ వృక్షభిదోః=వృక్ష.భేదము, ౫ కేశే=చెండ్రుక, ౬ గృహబభ్రా = ముంగిస, ౭ సరీసృపే = సర్పము.

చిదిరః—(పు) ౧ పావకే=నిప్పు, ౨ రజ్జా=త్రాడు, ౩ కరవాలే = కత్తి, ౪ పరశ్వధే=గండ్రగొడ్డలి.

చిదురః—(త్రి) ౧ చేదనద్రవ్యే=చేపించు వస్తువు, ౨ ధూర్తే = ధూర్తుడు, ౩ వై రిణి=శత్రువు.

జతరః—(ప్రు) ౧ కుక్షౌ=పొట్టు, ౨ వృద్ధ=ముదిసినది, ౩ కర్కశయోః = కఠినమైనది.

జర్జరః—(పు) ౧ శైవలే = నాచు, ౨ శక్రధ్వజే=ఇంద్రునితెక్కెము, (త్రి) ౩ జరాతురే = ముసలివాడు.

జంబీరః—(పు) ౧ ప్రస్థపుష్పే=మరువము, ౨ దంతశతద్రుమే=నివ్వచెట్టు.

జలేంద్రః—(పు) ౧ వరుణే=వరుణుడు, ౨ జంభలే = నివ్వచెట్టు, ౩ మహాదధౌ=సంద్రము.

ఝర్జరః—(పు) ౧ కలియుగే = కలియుగము, ౨ వాద్యభాండే = వాద్య ఘటము, ౩ నదాంతరే = ఒకానొక నదము.

ఝల్లరీ } —(సీ) ౧ హుడుక్లే=ధక్క, ఝలరీ } ౨ బాలచక్రకే = జడచుట్టు.

టట్టరీ—(సీ) ౧ పృషావాదే = అసత్య వాదము, ౨ లంపా = లంపయను

టంకారో విస్తయే పుంసి
ప్రసిద్ధా శింజినీధ్వనా,

టంగరజ్జంకణాయారే హేలా
విభ్రమగోచరే. ౧౬౦. నా
నయవత్కేకరాక్షే స్యాత్

డింగరో డంగ రేఽపి చ, ఊపే

తమిస్త్రం తిమిరే కోపే స్త్రీ
తు తమస్తతా. ౧౬౧. కృష్ణ
పక్షనిశాయాం చ

త్వక్పత్రం తు వరాంగకే, స్త్రీ
కారవ్యాం చ

తిమిరం ధ్వాంతే నేత్రామ
యాంతరే. ౧౬౨

తీవరో నాంబుధౌ వ్యాధే

తుంబురీ కుక్కురత్రియాం,
ధన్యా కేఽపి

తుమారస్తు శీకరే శీతలే
హిమే. ౧౬౩

వాద్యము, ౩ పటహవాద్యయోః =
తప్పెటవాయించుట.

టంకారః—(పు) ౧ విస్తయే=ఆశ్చర్యము,
౨ ప్రసిద్ధా=ప్రసిద్ధి, ౩ శింజినీధ్వనా=
వింటినారియొక్కధ్వని.

టంగరః—(పు) ౧ టంకణాయారే =
వెలిగారము, ౨ హేలావిభ్రమగో
చరే = విలాసాదులచేచెలియఁదగినది,
(త్రి) ౩ కేకరాక్షే = మెల్లకంట
వాడు.

డింగరః—(పు) ౧ డంగరే = సేవకుడు,
౨ ఊపే=చిమ్ముట.

తమిస్త్రం—(న) ౧ తిమిరే = చీకటి, ౨
కోపే=కోపము, (స్త్రీ) ౩ తమస్తతా =
చీకటిగుంపు, ర కృష్ణపక్షనిశాయాం=
కృష్ణపక్షరాత్రి.

త్వక్పత్రం—(న) ౧ వరాంగకే = లపం
గపుంజెక్క, (స్త్రీ) ౨ కారవ్యాం=ఇగు
వాకు.

తిమిరం—(న) ౧ ధ్వాంతే = చీకటి, ౨
నేత్రామయాంతరే = నేత్రరోగభే
దము.

తీవరః—(పు) ౧ అంబుధౌ = సంధ్రము,
౨ వ్యాధే=బోయవాడు.

తుంబురీ—(స్త్రీ) ౧ కుక్కురత్రియాం =
ఆడుకుక్క, ౨ ధన్యాకే = కొత్తి
మిరు.

తుమారః—(పు) ౧ శీకరే = తుంపురులు,
౨ శీతలే = చల్లనిది, ౩ హిమే =
మంచు.

తుచరస్తు కషాయే స్యాత్కా-
స్యోఽథకోస్తుచ్యుతిః,

తూచరోఽశ్శశ్రుపురుషేప్రాథ-
శృంగగవేఽపి చ. ౧౬౮.
పురుషవ్యంజనత్యక్తే స్యా-
త్కషాయరసేఽపి చ,

చహరో మూషికాయాం చ
స్వల్పే భ్రాతరి బాలకే. ౧౬౯

చతురస్తూన్మతరదే తథోన్న-
తానతే త్రిసు,

చర్దరః పర్వతేపుంసి త్రిష్విష-
ద్భగ్నభాజనే. ౧౭౦

చర్దురస్తోయదే భేకే వాద్య-
భాండాత్రిభేదయోః, చర్దు-
రా చండికాయాం స్యా-
ద్ద్రామజాలేనపుంసకమ్.

చండారో వాహనే మత్త-
వారణే శరయంత్రకే, కుం-
భకారస్య చక్రే చ

తుచరః—(పు) ౧ కషాయే=ఒగరు, తుచరీ
(సీ) ౨ కాఠీ=తోవరిమన్ను, ౩ ఆథ-
కోః=కంపిచెట్టు.

తూచరః—(పు) ౧ అశ్శశ్రుపురుషే మీస
ములులేనివాడు, ౨ అప్రాథశృంగ-
గవే = కాలమునకొస్తులు మొలవని
యెద్దు, ౩ పురుషవ్యంజనత్యక్తే =
నపుంసకుడు, ౪ కషాయరసే =
ఒగరు.

చహరః—(పు) ౧ మూషికాయాం =
ఆడెలుక, ౨ స్వల్పే = స్వల్పము, ౩
భ్రాతరి = తోబుట్టువు, ౪ బాలకే =
బాలుడు.

చతురః—(త్రి) ౧ ఉన్నతరదే = మిట్ట
పండ్లవాడు, ౨ ఉన్నతానతే = మిట్ట
పల్లమైనది.

చర్దరః—(పు) ౧ పర్వతే=చర్దరమనుపర్వ-
తము, (త్రి) ౨ ఈషద్భగ్నభాజనే =
కొంచెముపగిలినపాత్రము.

చర్దురః—(పు) ౧ తోయదే = మేఘము,
౨ భేకే=కప్ప, ౩ వాద్యభాండ=వాద్య
భాండభేదము, ౪ త్రిభేదయోః =
చర్దురపర్వతము, (సీ) ౫ చండికాయాం
=చండికాదేవి, (న) ౬ ద్రామజాలే =
ద్రామసమూహము.

చండారః—(పు) ౧ వాహనే = వాహ-
నము, ౨ మత్తవారణే = మదపుటె
నుగు, ౩ శరయంత్రకే = బాణయం-
త్రము, ౪ కుంభకారస్యచక్రే=కుమ్భర-
సారె.

ద్వాపరస్సంశయే యుగే.

దాసేరో దాసికాపత్యేత్రిషు
పుంసి క్రమేలకే,

దుర్ధరః పుంసి నరకాంతరే
స్యాద్భృషభాషథా. ౧౬౯

దైత్యారిః పుంసి సామాన్య
దేవే చ గరుడధ్వజే,
ధూసరీ కిన్నరీభేదే నాఖరే
త్రిషు పాండురే. ౧౭౦

నరేంద్రస్తు మహీపాలే విష
వైద్యే చ పుంస్యయం,
నర్మరా తు దరీభస్త్రాసరలా
నిష్కలాసు చ. ౧౭౧

నాగరం ముస్తకే శుంత్యాం
విదగ్ధే నగరోద్భవే,

నికరో నివహే సారే న్యా
యదేయధనే నిధా. ౧౭౨

నిర్మరస్తు సహస్రాంశుతురం
గే తుషపావకే,

ద్వాపరః—(పు) ౧ సుశయే=సుశయము,
౨ యుగే=ద్వాపరయుగము.

దాసేరః—(త్రి) ౧ దాసికాపత్యే=దాసీ
యొక్కసంతానము, (పు) ౨ క్రమే
లకే=బంటు.

దుర్ధరః—(పు) ౧ నరకాంతరే=నరకవిశే
షము, ౨ ఋషభాషథా = ఋషభ
మనుషోషధి.

దైత్యారిః—(పు) ౧ సామాన్యదేవే =
వేలుపు, ౨ గరుడధ్వజే=విష్ణువు.

ధూసరీ—(సీ) ౧ కిన్నరీభేదే=బికానాక
కిన్నరస్త్రీ, (పు) ౨ ఖరే=గాడిద, (త్రి)
౩ పాండురే=బూడిదరంగుగలది

నరేంద్రః—(పు) ౧ మహీపాలే=రాజు,
౨ విషవైద్యే=సాములవాడు.

నర్మరా—(సీ) ౧ దరీ=గుహ, ౨ భస్త్రా =
కొలిమిత్తి, ౩ సరలా = తెల్ల తెగడ
చెట్టు, ౪ నిష్కలాసు = ముట్టుడుగిన
యాడుచి.

నాగరం—(న) ౧ ముస్తకే=ముస్తాచెట్టు,
౨ శుంత్యాం = సొంతి, ౩ విదగ్ధే =
నేర్పరి, (త్రి) ౪ నగరోద్భవే = పట్టణ
మందుబుట్టినది.

నికరః—(పు) ౧ నివహే = సమా
హము, ౨ సారే=బలము, ౩ న్యాయ
దేయధనే = న్యాయముగానివ్వడగిన
ద్రవ్యము, ౪ నిధా=నిధి.

నిర్మరః—(పు) ౧ సహస్రాంశుతురంగే =
సూర్యునిగుఱ్ఱము, ౨ తుషపావకే =
ఊకనిష్ఠ.

నిర్జరాస్యాత్పుమాన్ దేవే
జరాత్యక్తే చ వాచ్యవత్.
౧౭౩. నిర్జరా తు గుడూ
చ్యాం చ గాలపర్ణ్యామపి
ప్రియామ్,

నికారస్యాత్పరిభవే ధాన్య
స్యోత్తేపణేఽపి చ. ౧౭౪

నిర్దరంనిర్భరే సారేఽన్యవత్తు
కఠినేఽత్ర పే,

స్యాన్నీవరో వాణిజకే వా
స్తవ్యే చ పుమానయమ్.
ప్రవరం సంతంతా గోత్రే క్షీ
బం శ్రేష్ఠే తు వాచ్యవత్,

ప్రఖరో హయసన్నాహే
కుక్కురేఽశ్వతరేఽపి చ.
౧౭౬. పుంసీ త్రిష్వత్యప్త
ఖరే

పవిత్రం వర్షణే కుశే, తామ్రే
పయసి చ క్షీబం మేధ్యే
స్యాదభిధేయవత్. ౧౭౭

ప్రదరో రోగభేదే స్యాద్వి
దారే శరభంగయోః,

నిర్జరః—(పు) ౧ దేవే=వేల్పు, (త్రి) ౨
జరాత్యక్తే=ముసలితనము లేనివాడు,
(సీ) ౩ గుడూచ్యాం = తిప్పతీగె, ౪
తాలపర్ణ్యాం = మురయను గంధ
ద్రవ్యము.

నికారః—(పు) ౧ పరిభవే=అవమానము
౨ ధాన్యస్యోత్తేపణే = ధాన్యమును
బోగు చేయుట.

నిర్దరం—(న) ౧ నిర్భరే=భరింపశక్యము
గానిది, ౨ సారే=సారము, (త్రి) ౩
కఠినే=కఠినముడు, ౪ అత్ర పే=సిగ్గు లేని
వాడు.

నీవరః—(పు) ౧ వాణిజకే = వర్తకుడు,
౨ వాస్తవ్యే=నివసించుదగినది.

ప్రవరం—(న) ౧ సంతంతా=సంతానము,
౨ గోత్రే=వంశము, (త్రి) ౩ శ్రేష్ఠే=
శ్రేష్ఠుడు.

ప్రఖరః—(పు) ౧ హయసన్నాహే =
గుఱ్ఱములయొక్కసన్నాహము, ౨ కు
క్కురే = కుక్క, ౩ అశ్వతరే =
కంచరగాడిద, (త్రి) ౪ అత్యంతఖరే=
మిగులకఠినమయినది.

పవిత్రం—(న) ౧ వర్షణే=వర్షము, ౨
కుశే=దర్భ, ౩ తామ్రే = రాగి, ౪
పయసి=నీరు, (త్రి) ౫ మేధ్యే=పవిత్ర
మయినది.

ప్రదరః—(పు) ౧ రోగభేదే=స్త్రీలకుగలుగు
రక్తస్రావము, ౨ విదారే=బ్రష్టలగుట,
౩ శర=బాణము, ౪ భంగయోః =
విఱుచుట.

ప్రకరస్వాత్పుమాన్ సంఘే
వికీర్ణ కుసుమాదిషు. ౧౭౮.
నపుంసకం జోంగకే. స్త్రీ
నాట్యాంగే చత్వరావనౌ,

పంకారశ్చైవలే నేతౌ సోపా
నే జలకుబ్జకే. ౧౭౯.

ప్రస్తోగ్రావణి మణౌ

ప్రకారస్తుల్యభేదయోః,

పదారః పాదధూలా స్వా
త్పదాలిందేఽపి పుంస్య
యమ్. ౧౮౦

ప్రసరః ప్రణయే వేగేస్యాత్

పటీరస్తు మూలకే, కేదారే
వేణుసారే చ వారిదే తిత
ఉన్యపి ౧౮౧. స్వాద్రంగే
వాతికే పుంసి

పామరః ఖలనీచయోః,

పాండురం స్వాన్తరువకే వల్లే
నా తద్వతి త్రిషు. ౧౮౨

పార్వరో భక్తసింధే స్వాత్మీ-
నాశే రాజయత్క్షణి, జరా
తేఽపి కదంబన్య కేసరే చ

ప్రకరః—(పు) ౧ సంఘే=సమూహము,
౨ వికీర్ణ కుసుమాదిషు = చెదఁజల్లిన
పుష్పములు, (న) ౩ జోంగకే=అగ్ర,
(స్త్రీ) ౪ నాట్యాంగే = నాట్యవయవ
ము, ౫ చత్వరావనౌ=ముంగిలి.

పంకారః—(పు) ౧ శైవలే = నాచు, ౨
నేతౌ=కట్ట, ౩ సోపానే = మెట్టు, ౪
జలకుబ్జకే=నీటిగొజ్జఁగి చెట్టు.

ప్రస్తోగ్రావణి—(పు) ౧ గ్రావణి = తాయి, ౨
మణౌ=మాణిక్యము.

ప్రకారః—(పు) ౧ తుల్య = పోలిక, ౨
భేదయోః=భేదము.

పదారః—(పు) ౧ పాదధూలా = పాద
మునందలిరజము, ౨ పాదాలిందే =
బీడ.

ప్రసరః—(పు) ౧ ప్రణయే = ప్రేమ, ౨
వేగే=తొందర.

పటీరః—(పు) ౧ మూలకే = ముల్లంగి
దుంప, ౨ కేదారే=వరిమడి, ౩ వేణు
సారే = వెదురుచేప, ౪ వారిదే =
మేఘము, ౫ తితఉని = జల్లెడ, ౬
రంగే=రంగు, ౭ వాతికే=వాతరోగము.

పామరః—(పు) ౧ ఖల=దుర్మార్గుడు, ౨
నీచయోః=నీచుడు.

పాండురం—(న) ౧ మరువకే = మరువక
పుష్పము, (పు) ౨ వల్లే=తెలుపురంగు,
(త్రి) ౩ తద్వతి=తెలుపురంగుకలది.

పార్వరః—(పు) ౧ భక్తసింధే = అన్నపు
మెతుకు, ౨ కీనాశే = జముడు, ౩
రాజయత్క్షణి = క్షయరోగము, ౪

గదాస్తరే.	౧౮౩	జరాశే = ముదిమిచేఁ దిరుగువాడు, ౫ కదంబస్యకేసరే = కడిమిపుష్పము యొక్కకింజల్కములు, ౬ గదాస్తరే = రోగభేదము.
ప్రాస్తరం విపినే దూరశూన్య వర్తని కోటరే,		ప్రాస్తరం—(న) ౧ విపినే = అడవి, ౨ దూరశూన్యవర్తని = దగ్గఱత్రోవ ౩ కోటరే = చెట్టుతోట.
పితరః స్థాల్యాం నా క్లిబం ముస్తామంథానదండయోః		పితరః—(పు) ౧ స్థాల్యాం = కుండ, (న) ౨ ముస్తా = తుంగమునై, ౩ మంథాన దండయోః = కవ్వపుగోల.
పింజరోఽశ్వాంత రే క్లిబం స్వర్ణే పీతే తు వాచ్యవత్,		పింజరః—(పు) ౧ అశ్వాంతరే = ఆశ్వవిశే షము, (న) ౨ స్వర్ణే = బంగారము, (త్రి) ౩ పీతే = పచ్చనై నది.
పిండారః ఊపణే గోపే మహి షీరక్షకే ద్రుమే. ౧౮౫		పిండారః—(పు) ౧ ఊపణే = ఊపణమత స్థుడు, ౨ గోపే = గొల్లవాడు, ౩ మహిషీరక్షకే = బ్రహ్మలనుగాయువాడు, ౪ ద్రుమే = వృక్షవిశేషము.
పీవరః కచ్చపే స్థూలే		పీవరః—(పు) ౧ కచ్చపే = కూర్చము, ౨ స్థూలే = బలిసినవాడు.
పుష్కరంభేఽమృపద్మయోః తూర్యవక్త్రే ఖడ్గఫలే హస్తి హస్తాగ్ర కాణ్డయోః. ౧౮౬.		పుష్కరం—(న) ౧ భే = ఆకసము, ౨ అంబు = ఉదకము, ౩ పద్మయోః = పద్మము, ౪ తూర్యవక్త్రే = మద్దెల మున్నగువానిముఖము, ౫ ఖడ్గఫలే = కత్తివాదర, ౬ హస్తిహస్తాగ్ర = తోండముచివర, ౭ కాండయోః = బాణము, ౮ కుష్ఠేషధే = కుష్ఠమను నోషధి, ౯ ద్వీప = పుష్కరద్వీపము, ౧౦ తీర్థభేదయోః = పుష్కరతీర్థము, (పు) ౧౧ రోగ = రోగవిశేషము, ౧౨ నాగ = సర్పవిశేషము, ౧౩
కుష్ఠేషధే ద్వీప హస్తిహస్తాగ్ర కాణ్డయోః శ్చ నపుంసకమ్, నా రోగ నాగవిహగవృపభేదేషు వా రుణే. ౧౮౭		

వంతరః స్థగికారజ్ఞౌ లాం
గూలే కుక్కురస్య చ, కరీర
కోశే తాలస్య పల్లవే చ
పయోధరే. ౧౮౮

బంధురం ముకుటే పుంసీ స్త్రీ
చిహ్న తిలకల్పయోః, బ
న్ధూకే బధిరే హంసే త్రిషు
స్యాద్రమ్య నమ్రయోః.
౧౮౯. బంధురా పణ్యయో
షాయాం త్రియాం పుం
భూమ్ని సక్తుషు,

బంధూరశ్శోభనే నమ్రే

వరత్రా వర్ధిక్రక్షయోః.

భ్రమరః కాముకే భృంగే

భ్రామరం మధుని స్తృతం,
పుంసీ ప్రస్తరభేదే

భ భాస్కరోఽగ్నౌ ప్రభా
కరే.

విహగ=బెగ్గురుపక్షి, ౧౮ నృపభేదేషు
=పుష్కరుడను రాజు, ౧౯ వారుణే
వరుణపుత్రుడు.

వంతరః—(సీ) ౧ స్థగికారజ్ఞౌ=కట్టుత్రాడు,
౨ కుక్కురస్యలాంగూలే = కుక్క
తోక, ౩ కరీరకోశే=వెదురుమొవ్వు,
౪ తాలస్యపల్లవే=తాటిచిగురుటాకు,
౫ పయోధరే = మేఘము, లేక
చన్ను.

బంధురం—(న) ౧ ముకుటే = కిరీటము,
(పు) ౨ స్త్రీచిహ్న = భగము, ౩ తిల
కల్పయోః=నూనెమట్టి, ౪ బంధూకే
మంకెనచెట్టు, ౫ బధిరే=చెవిటివాడు,
౬ హంసే=కలహంస, (త్రి) ౭ రమ్య=
సుందరమైనది, ౮ నమ్రయోః =
వంగినది, (సీ) ౯ పణ్యయోషాయాం=
వేశ్య, (ని. బ.) ౧౦ సక్తుషు = పేల
పిండి.

బంధూరః—(పు) ౧ శోభనే=సుందరుడు,
౨ నమ్రే=వంగినవాడు.

వరత్రా—(సీ) ౧ వర్ధిక్రి = టంగువారు,
౨ కక్షయోః = పసుగునడుముకు
గట్టెడు మోకు.

భ్రమరః—(పు) ౧ కాముకే = కాము
కుడు, ౨ భృంగే=తుమ్మెద.

భ్రామరం—(న) ౧ మధుని = తేనె,
(పు) ౨ ప్రస్తరభేదే = పాపాణ
భేదము.

భాస్కరః—(పు) ౧ అగ్నౌ = నిప్పు, ౨
ప్రభాకరే=సూర్యుడు.

భార్యరుక్మైలభేదే స్యా
స్మృగభేదే చ తత్ర చ,
క్రీడయా పరభార్యాయాం
పుత్రో యేనోపపాదితః.

భృంగారీ ఝిల్లకాయాం స్యా
త్కనకారౌ పునఃపుమాన్,

మత్సరా మఱికాయాం స్యా
న్యాత్సర్యక్రోధయోః పు
మాన్. ౧౯౩. అసహ్యపర
సంపత్తౌ కృపణే చాభిధేయ
వత్,

మధురా శతపుష్పాయాం
మిశ్రేయానగరిభిదో. ౧౯౪.
మధుకర్కటకా మేదామ
ధూలీయష్టికాసు చ, క్లీబం
విషే పుంసీ రసే తద్వత్స్వా
దుప్రియేనన్యవత్. ౧౯౫

మందరస్తు పుమాన్ మంథ
శైలే మందారపాదపే, వా
చ్యవప్భహలే మందే,

మందారస్వా త్సురద్రుమే.
౧౯౬. పారిభద్రే ర్క-పల్లె

భార్యరుః—(పు) ౧ శైలభేదే=పర్వతవిశే
షము, ౨ స్మృగభేదే=స్మృగభేదము, ౩
యేనపరభార్యాయాం క్రీడయాపుత్రో
ఉపపాదితస్తత్ర=పరస్త్రీయందురతిచేసి
శిశువునుబుట్టించినవాడు.

భృంగారీ—(సీ) ౧ ఝిల్లకాయాం =
చిమట, (పు) ౨ కనకారౌ = బంగారు
గిండి.

మత్సరా—(సీ) ౧ మఱికాయాం=ఈగ,
(పు) ౨ మాత్సర్య = అసహనము, ౩
క్రోధయోః = కోపము, (త్రి) ౪
అసహ్యపరసంపత్తౌ=పరులమీలు సహిం
పనివాడు, ౫ కృపణే=లోభి.

మధురా—(సీ) ౧ శతపుష్పాయాం =
సదాపచెట్టు, ౨ మిశ్రేయా = అడవి
సదాపచెట్టు, ౩ నగరిభిదోః=మధురా
పట్టణము, ౪ మధుకర్కటకా=తియ్య
దోసచెట్టు, ౫ మేదా = మేదయను
చెట్టు, ౬ మధూలీ = మకిరందము, ౭
యష్టికాసు = అతమధురము, (న) ౮
విషే=విషము, (పు) ౯ రసే = మధుర
రసము, (త్రి) ౧౦ తద్వత్ = మధుర
రసముకలది, ౧౧ స్వాదు = తియ్య
నిది, ౧౨ ప్రియే=ఇష్టమైనది.

మందరః—(పు) ౧ మంథశైలే = మందర
పర్వతము, ౨ మందారపాదపే = మం
దారవృక్షము, (త్రి) ౩ బహలే =
అధికమైనది, ౪ మందే=అలసము.

మందారః—(పు) ౧ సురద్రుమే = మం
దారవృక్షము, ౨ పారిభద్రే = బాడి

చ మందారో హస్తీధూర్త
యోః,

మందిరం నగరేఽగారే క్షీబం
నా మకరాలయే. ౧౯౭

మంథరః కోశఫలయోర్బాధ
మంథానయోః పుమాన్,
కుసుంభ్యాం న ద్వయో
ర్తందే పృథ్వీ వక్త్రేఽభి
ధేయవత్. ౧౯౮

మకరో యాదసో భేదే నిధి
రాశిప్రభేదయోః,

మయూరో బర్హిమాడా
యా మపామార్గే శిఖండిని.

మహేంద్రః పర్వతే శక్తే

మధుద్రోఽలౌ చ కాముకే,

మందురా వాజిశాలాయాం
శయనీయార్థవస్తుని. ౨౦౦

మసూరా మసురా వా నా
వేశ్యావ్రీహిప్రభేదయోః,
మసూరీ పాపరోగే స్యా
దుపథానే పునః పుమాన్.

దపుఁజెట్టు, ౩ అర్కపర్లే=జిల్లేడు చెట్టు,
౪ హస్తీ=వనుఁగు, ౫ ధూర్తయోః=
ఉమ్మెత్త చెట్టు.

మందిరం—(న) ౧ నగరే=పట్టణము, ౨
అగారే = గృహము, (పు) ౩ మక
రాలయే=సంద్రము.

మంథరః—(పు) ౧ కోశ=మొగ్గ, ౨ ఫల
యోః=ఫలము, ౩ బాధ=బాధించుట,
౪ మంథానయోః = కష్టము, (న) ౫
కుసుంభ్యాం=కుసుంబా చెట్టు, (త్రి) ౬
మందే=మెల్లగాఁబోవునది, ౭ పృథ్వీ=
విశాలమైనది, ౮ వక్త్రే = వంకరైనది.

మకరః—(పు) ౧ యాదసోభేదే=మొసలి,
౨ నిధి = మకరనిధి, ౩ రాశిప్రభే
దయోః=మకరరాశి.

మయూరః—(పు) ౧ బర్హిమాడాయాం
= నెమలిపురి, ౨ అపామార్గే = ఉత్త
రేణిచెట్టు, ౩ శిఖండిని=నెమిలి.

మహేంద్రః—(పు) ౧ పర్వతే=మహే
ంద్రపర్వతము, ౨ శక్తే=ఇంద్రుఁడు.

మధుద్రః—(పు) ౧ అలౌ = తుమ్మెద, ౨
కాముకే = కాముకుఁడు.

మందురా—(సీ) ౧ వాజిశాలాయాం =
గుట్టుపుసావడి, ౨ శయనీయార్థవస్తుని=
పడక.

మసూరా } —(సీ) ౧ వేశ్యా = బోగ
మసురా } ముది, (ప్ర) ౨ వ్రీహిప్రభే
దయోః=చిలుసెనగలు, మసూరీ (సీ)
౩ పాపరోగే = ఒకవిధమగుగడ్డి, (పు)
౪ ఉపథానే=దిండు.

మర్మరో వస్త్రభేదే చ శుష్క-
పర్వధ్వనౌ తథా, పుంసి
ప్రియాం పునః ప్రోక్తా
మర్మరీ పీతదాహుః. ౨౦౨
మంజరీ తిలకదూరుముక్త
యోర్వల్లరౌ ద్వయోః,

మకురస్సౌష్ఠ్యస్తుకురవ ద్దర్పణే
వకులద్రుమే. ౨౦౩. కులాల
దండే

మాతరో వ్యాసేఽర్కపారి
పార్శ్వకే,

మాఙ్గార ఓతౌ ఖట్టాశే,

మిహిరస్సౌగంధ్యవృద్ధయోః.

ముద్గరం మల్లికాభేదే పుంసి
లోష్ఠాదిభేదనే,

ముదిరః కాముకే మేఘే,

ముహిరః కామమూర్ఖయోః.

ముర్తురస్తుషవహ్నా సాన్త
స్తథే రవివాజిని,

మృగారిస్సౌత్పుంసి కంఠీరవ
శార్దూలయోరపి. ౨౦౬

మర్మరః—(పు) ౧ వస్త్రభేదే = వస్త్రవిశే
షము, ౨ శుష్క-పర్వధ్వనౌ = ఎండా
కులచప్పుడు, మర్మరీ (సీ) ౩ పీతదా
హుః = దేవదారుచెట్టు.

మంజరీ—(సీ) ౧ తిలకద్రు = బొట్టుగు
చెట్టు, ౨ ఊరుముక్తయోః = పెద్ద
ముత్తైము, (పు) ౩ వల్లరౌ = పూల
గుత్తి.

మకురః—(పు) (ముకురశబ్దమువలె) ౧
ద్దర్పణే = అద్దము, ౨ వకులద్రుమే =
పొగడచెట్టు, ౩ కులాలదండే = కుమ్మరి
సారెద్రిప్పుకట్టి.

మాతరః—(పు) ౧ వ్యాసే = వ్యాసమహర్షి,
౨ అర్కపారిపార్శ్వకే = సూర్యుని
పార్శ్వకులలోనొకడు.

మాఙ్గారః—(పు) ౧ ఓతౌ = పిల్లి, ౨
ఖట్టాశే = పునుగుబిల్లి.

మిహిరః—(పు) ౧ సూర్య = సూర్యుడు,
౨ వృద్ధయోః = ముసలివాడు.

ముద్గరం—(న) ౧ మల్లికాభేదే = మల్లెతీగ
విశేషము, ౨ లోష్ఠాదిభేదనే = నమ్మెట.

ముదిరః—(పు) ౧ కాముకే = కాముకుడు,
౨ మేఘే = మేఘము.

ముహిరః—(పు) ౧ కామ = మన్మథుడు,
౨ మూర్ఖయోః = మూర్ఖుడు.

ముర్తురః—(పు) ౧ తుషవహ్నా = ఊక
నిప్పు, ౨ మన్మథే = మన్మథుడు, ౩ రవి
వాజిని = సూర్యునిగుట్టము.

మృగారిః—(పు) ౧ కంఠీరవ = సింగము,
౨ శార్దూలయోః = పుల్లి.

దుధిరోఽంగారకే పుంసి క్లీబం
తు కుంకుమాస్పజోః,

బదరాగృష్టికార్పసోఽరేలా
పర్ణ్యాం శ్రీయాంపుమాన్
౨౦౭. కార్పసస్యాస్థి
బదరి కోలా క్లీబం తు తత్ఫ
లే,

వచరః కుక్కుటే పుంసి శలే
చ

వశిరః పుమాన్. ౨౦౮. కిణి
హీహ స్తిషిష్టలోఽః క్లీబే
౭భిలవణే స్తృతః,
బర్భరః పామరే కేశే చక్రలే
నీవృసంతరే. ౨౦౯. ఫంజి
కాయాం పుమాన్ శాక
భేదపుష్పభిదోః శ్రీయాం,

వర్కర పరిహాసే స్యాచ్చా
గే యువపశావసి. ౨౧౦

వల్లురం శాద్వలక్షేత్రే గహ
నోషరయోరసి,

వల్లూరా త్రిషు సంశుష్క-
మాంసశూకరమాంసయోః

దుధిరః—(పు) ౧ అంగారకే = కుజుడు,
(న) ౨ కుంకుమ = కుంకుమము, ౩
అస్పజోః=ర క్తము.

బదరా—(నీ) ౧ గృష్టి = పాచితీగె, ౨
కార్పసోఽః = ప్రత్తిచెట్టు, ౩ వలా
పర్ణ్యాం = కారలకీచెట్టు, (పు) ౪
కార్పసస్యాస్థి = ప్రత్తిగింజ, బదరి
(నీ) ౫ కోలా = రేంగిచెట్టు, (న) ౬
తత్ఫలే = రేంగిపండు.

వచరః—(పు) ౧ కుక్కుటే = కోడి, ౨
శలే=కుత్తితుండు.

వశిరః—(పు) ౧ కిణిహీ=ఉత్తరేణిచెట్టు,
౨ హస్తిషిష్టలోఽః = గజపిష్టలితీగె,
(న) ౩ అభిలవణే=సముద్రలవణము.

బర్భరః—(పు) ౧ పామరే = తెలివిలేని
వాడు, ౨ కేశే = వెండుకలు, ౩
చక్రలే=గుండ్రనితుంగమునైచెట్టు, ౪
నీవృదస్తరే = బర్భరదేశము, (పు) ౫
ఫంజికాయాం=భారంగిచెట్టు, (నీ) ౬
శాకభేద = వాయుంటాకు, ౭ పుష్ప
భిదోః=పుష్పవిశేషము.

వర్కరః—(పు) ౧ పరిహాసే=పరిహాసము,
౨ ఛాగే = మేక, ౩ యువపశౌ =
ప్రాయపుబతువు.

వల్లురం—(న) ౧ శాద్వలక్షేత్రే=పచ్చిక
భూమి, ౨ గహన = అడవి, ౩ డాష
రయోః=నిర్జరభూమి.

వల్లూరా—(త్రి) ౧ సంశుష్కమాంస =
ఎండుమాంసము, ౨ శూకరమాం
సయోః=పందిమాంసము.

వార్దరం కృష్ణలాబీజదక్షిణా
వర్తశంఖయోః, నీరే చ
కాకచించాయాం భార
త్యాం చ నపుంసకమ్.

వాగరస్తు గతాతంకే ముము
క్షౌ వాతవేష్టకే, విశారదే
౭పి శాణే౭పి నిర్ణయే వా
రకే౭పి చ. ౨౧౩

వాసరస్తు పుమాన్నాగప్రభే
దే దివసే౭త్రియాం,
వాసురా వాసితాయాంస్యా
ద్యాసతేయభువి త్రియాం.

విప్తరః కుశముష్టే స్యాదాస
నే౭పి మహీరుహే,

విస్తరో వాక్ప్రపంచే స్యా
ద్విస్తారే ప్రణయే౭పి చ.

విదురో నాగరే ధీరే కౌర
వాణాం చ మంత్రిణి,

విధురం స్యాత్ప్రవిశ్లేషే న ద్వ
యోర్వికలే త్రిషు. ౨౧౬.
రసాలాయాం స్త్రీ

వార్దరం—(న) ౧ కృష్ణలాబీజ=గురువింద
విత్తు, ౨ దక్షిణావర్తశంఖయోః =
దక్షిణావర్తశంఖము, ౩ నీరే=నీళ్లు,
౪ కాకచించాయాం=గురువిందతీగ,
౬ భారత్యాం=వాక్కు.

వాగరః—(పు) ౧ గతాతంకే=భయము
లేనివాడు, ౨ ముముక్షౌ=మోక్షేచ్ఛ
గలవాడు, ౩ వాతవేష్టకే=బకానాక
పశురోగము, ౪ విశారదే=పండితుడు,
౫ శాణే=బరపిడితాయి, ౬ నిర్ణయే =
నిశ్చయము, ౭ వారకే = అడ్డగించు
వాడు.

వాసరః—(పు) ౧ నాగప్రభేదే=సర్పవిశే
షము, (స్తు) ౨ దివసే=దినము.

వాసురా—(స్త్రీ) ౧ వాసితాయాం=ఆడే
నుగు, ౨ వాసతేయభువి=నివాసయో
గ్యస్థలము, ౩ త్రియాం=ఆడుది.

విప్తరః—(పు) ౧ కుశముష్టే=దర్భపిడికిలి,
౨ ఆసనే=ఆసనము, ౩ మహీరుహే =
వృక్షము.

విస్తరః—(పు) ౧ వాక్ప్రపంచే = వాక్స
మాహము, ౨ విస్తారే = విరివి, ౩
ప్రణయే=స్నేహము.

విదురః—(పు) ౧ నాగరే = నేర్పరి, ౨
ధీరే = ధైర్యశాలి, ౩ కౌరవాణాం
మంత్రిణి=విదురుడు.

విధురం—(త్రి) ౧ ప్రవిశ్లేషే=వియోగము,
౨ వికలే = విచ్ఛేదమునొందినది,
(స్త్రీ) ౩ రసాలాయాం=పంచదారకలిపి
తాలింపు వెట్టిన వెరుగు.

విదారో జహోఽఛ్ఛాన్వనే విదారణే,	విదారః—(పు) ౧ జహోఽఛ్ఛాన్వనే=అలుగు ౨ విదారణే=చీల్చుట.
విదారీ శాలపర్ణ్యాం చ రోగభేదేక్షుగంధయోః ౨౧౭	విదారీ—(సీ) ౧ శాలపర్ణ్యాం=ముయ్యకుపొన్న చెట్టు, ౨ రోగభేద=ఓకానాక రోగము, ౩ ఇక్షుగంధయోః = తెల్ల నేలగుమ్మడి చెట్టు.
వివరం దూషణే గత్రే	వివరం—(న) ౧ దూషణే=దోషము, ౨ గత్రే=గుంట.
విసరః ప్రసరే వ్రజే,	విసరః—(పు) ౧ ప్రసరే=వ్యాపించుట, ౨ వ్రజే=సమూహము.
విస్తారో విస్తృతౌ స్తంభే,	విస్తారః—(పు) ౧ విస్తృతౌ=విస్తారము, ౨ స్తంభే=బోదె లేని చెట్టు.
వికారో వికృతౌ రుజి ౨౧౮	వికారః—(పు) ౧ వికృతౌ=వికారము, ౨ రుజి=రోగము.
విహారో భ్రమణే స్కంధే లీలాయాం సుగతాలయే,	విహారః—(పు) ౧ భ్రమణే = వేడుకగాఁ దిరుగుట, ౨ స్కంధే=చెట్టుమొదలు, ౩ లీలాయాం = విలాసము, ౪ సుగతాలయే=బౌద్ధాలయము.
శబరో శ్లేచ్ఛభేదే చ పానీయే శంకరేఽపి చ. ౨౧౯	శబరః—(పు) ౧ శ్లేచ్ఛభేదే = బోయ వాడు, ౨ పానీయే = ఉదకము, ౩ శంకరే=ఈశ్వరుడు.
శంబరం సలిలే పుంసి మృగదైత్యవిశేషయోః,	శంబరం—(న) ౧ సలిలే=నీరు, ౨ మృగ=ఎఱ్ఱనిచిన్నజింక, ౩ దైత్యవిశేషయోః=శంబరాసురుడు.
శంబరీ ఛాఖుపర్ణ్యాం స్యా	శంబరీ—(సీ) ౧ ఛాఖుపర్ణ్యాం=ఎలుకచెవి చెట్టు.
శర్వరీ యామినీశ్రియోః.	శర్వరీ—(సీ) ౧ యామినీ = రేయి, ౨ శ్రియోః=ఆడుది.
శర్కరాఖండవికృతావుపలా కర్పరాంశయోః, శర్కరా	శర్కరా—(సీ) ౧ ఖండవికృతౌ = పంచదార, ౨ ఉపలా=తాయి, ౩ కర్పరాం

న్వితదేశేఽపి రుగ్భదేశక
లేఽపి చ. ౨౨౧

శక్వరీ ఛందసో భేదే నది
మేఖలయోరపి,

శణీరం శోణమధ్యస్థపులినే
దర్దరితతే. ౨౨౨

శ్వశురఃపూజ్యేస్త్రీ బ్రాహ్మ్యం

శారీరం దేహజే వృషే,

శార్కరసాన్వద్ధగ్ధేనశర్క-
రాన్వితదేశయోః. ౨౨౩

శాంకరస్తు బలీవర్ధే ఛందో
భేదే నపుంసకమ్,

శార్వరం త్వంధతమనే ఘాతు
కేభేద్యలిక్లకమ్, ౨౨౪

శాలారం స్యాద్ధస్తినభే సో
పానే పక్షిపంజరే,

శాబరీ శూకశింఖ్యాం స్యా
త్పుంసి పాపాపరాధయోః.

శయోః = పగిలిన కుండవెంకు, ర
శర్కరాన్వితదేశే = మొరపనేల, ౫
రుగ్భదేశే=రోగవిశేషము, ౬ శకలే =
తునుక.

శక్వరీ—(సీ) ౧ ఛందసోభేదే = శక్వరీ
ఛందము, ౨ నది = ఏలు, ౩ మేఖ-
లయోః=బిడ్డాణము.

శణీరం—(న) ౧ శోణమధ్యస్థపులినే=శోణ
నదమందలియిసుకతినై, ౨ దర్దరితతే
=దర్దరినదియొద్దు.

శ్వశురః—(పు) ౧ పూజ్యే=మామ, (సీ)
౨ బ్రాహ్మ్యం=సరస్వతి.

శారీరం—(త్రి) ౧ దేహజే = శరీరమున
బుట్టినది, (న) ౨ వృషే=ఎద్దు.

శార్కరః—(పు) ౧ దుగ్ధేన = పాల
సురుగు, ౨ శర్కరాన్వితదేశయోః
= మొరపనేల.

శాంకరః—(పు) ౧ బలీవర్ధే = ఎద్దు,
(న) ౨ ఛందోభేదే = ఛందోవిశే-
షము.

శార్వరం—(న) ౧ అంధతమనే = కటికి
చీకటి, (త్రి) ౨ ఘాతుకే = చంపు
నది.

శాలారం—(న) ౧ హస్తినభే=వీనుగు
గోరు, (పట్టణద్వారమందునిమోన్న
తముగా నేర్పటచినమట్టిదిన్నె యని
కొందలు), ౨ సోపానే=మెట్టు, ౩ పక్షి-
పంజరే=పిట్టలపంజరము.

శాబరీ—(సీ) ౧ శూకశింఖ్యాం = దూల
గొండిచెట్టు, (పు) ౨ పాప=పాపము

౨౨౫. లోధే చ

శాంకరిః పుంసి కా ర్తికేయే
గణాధిపే,

శిఖరోఽస్త్రీ ద్రుమాగ్రేఽద్రి
శృంగే పులకకక్షయోః.
౨౨౬ పక్వదాడిమవీజాభ
మాణిక్యశకలాగ్రయోః,

శిఖరో నా హిమే న స్త్రీ ఋ
తుభేదే జడే త్రిషు. ౨౨౭

శిలీంధ్రం కండలీపుష్పే కరకే
నా ఝహంత రే, ద్రుభేదే
స్త్రీ తు విహగీభేదే గంధూ
పదీమృదోః. ౨౨౮

శీకరం శరలే వాతసృతాంబు
కణయోఃపుమాన్,

శుషిరం వంశాదివాద్యే వివ
రేఽపి నపుంసకమ్. ౨౨౯.
మూషికే నా త్రియాం
సత్కృషథా రంభాన్నితే
త్రిషు,

౩ అపరాధయోః=తప్పు, ౪ లోధే =
లాద్ధుగచెట్టు.

శాంకరిః—(పు) ౧ కా ర్తికేయే=కుమార
స్వామి, ౨ గణాధిపే=వినాయకుడు.
శిఖరః—(స్త్రీ) ౧ ద్రుమాగ్రే=చెట్టుచివర,
౨ అద్రిశృంగే = పర్వతశిఖరము, ౩
పులక=రోమాంచము, ౪ కక్షయోః=
కచ్చు, ౫ పక్వదాడిమవీజాభమాణిక్య=
పండినదానిష్ఠపండువంటిమాణిక్యము,
(పద్మరాగము) ౬ శకలాగ్రయోః =
తునుకయంచు.

శిఖరః—(పు) ౧ హిమే=చల్లన, ౨ ఋతు
భేదే=శిఖరఋతువు, (త్రి) ౩ జడే =
చల్లనిది.

శిలీంధ్రం—(న) ౧ కండలీపుష్పే=ఆరటి
పువ్వు, (పు) ౨ కరకే=కరకచెట్టు, ౩
ఝహంతరే = మత్స్యభేదము, (స్త్రీ) ౪
ద్రుభేదే=నేలతాటిచెట్టు, ౫ విహంగి
భేదే = ఆడుపక్షిభేదము, ౬ గంధూ
పదీ = ఆడుఎఱ్ఱ, ౭ మృదోః =
మృత్తిక.

శీకరం—(న) ౧ శరలే=దేవదారుచెట్టు,
(పు) ౨ వాత=వాయువు, ౩ సృతాం
బుకణయోః=తుంపర.

శుషిరం—(న) ౧ వంశాదివాద్యే=మురళి
మొదలయినవాద్యము, ౨ వివరే =
రంధ్రము, (పు) ౩ మూషికే=ఎలుక,
(స్త్రీ) ౪ సత్కృషథా = గువ్వగుత్తిక
చెట్టు, (త్రి) ౫ రంభాన్నితే=రంధ్రము
గలది.

శృంగారస్మరతే నాశ్చే
రనే చ గజమండనే. ౨౩౦.
నపుంసకం లవంగేఽపి నాగ
సంభవచూర్ణయోః,

శంబరో దైత్యహరిణమత్య
శైలజినాంతరే. ౨౩౧. నపుం
సకం తు సలిలబౌద్ధవ్రతవిశే
షయోః,

సంకారోఽగ్నిచటాత్కారే
సంమార్జన్యవపుంజితే. ౨౩౨
నవదూషితకన్యాయాం సం
కారి పునరుచ్యతే,

సంస్కారః ప్రతియత్నేఽను
భవే మానసకర్తణి. ౨౩౩

సంస్తరః ప్రస్తరే యజ్ఞే

సంగరో యుధి చాపది,
క్రియాకారే విషే చాంగీ
కారే క్లిబం శమీఫలే.

శృంగారః—(పు) ౧ సురతే = సురతము,
౨ నాశ్చేరనే = శృంగారరసము, ౩
గజమండనే = ఏనుగునలంకారము,
(స) ౪ లవంగే = లవంగపుష్పము, ౫
నాగసంభవ=సేందూరము, ౬ చూర్ణ
యోః=గండవాడి.

శంబరః—(పు) ౧ దైత్య = శంబరా
సురుడు, ౨ హరిణ = ఎఱ్ఱనిజింక, ౩
మత్య=చేఱలలోనొకటి, ౪ శైల =
పర్వతభేదము, ౫ జినాంతరే=బుద్ధవిశే
షము, (స) ౬ సలిల = ఉదకము, ౭
బౌద్ధవ్రతవిశేషయోః=బౌద్ధులయొక్క
వ్రతవిశేషము.

సంకారః—(పు) ౧ అగ్నిచటాత్కారే=
అగ్నియొక్కచటచటాధ్వని, ౨ సంమార్జ
న్యవపుంజితే = చీపురుచే ప్రోగు
చేయబడినకసపు, సంకారి (సీ) ౩ నవ
దూషితకన్యాయాం = నూతనముగాఁ
జెడినకన్యక.

సంస్కారః—(పు) ౧ ప్రతియత్నే =
చక్కజేయుట, ౨ అనుభవే = అను
భూతార్థస్మృతి, ౩ మానసకర్తణి =
సంకల్పము.

సంస్తరః—(పు) ౧ ప్రస్తరే - పుష్పనెజ్జే,
౨ యజ్ఞే=యజ్ఞము.

సంగరః—(పు) ౧ యుధి = యుద్ధము, ౨
ఆపది = ఆపత్తు, ౩ క్రియాకారే =
ప్రతిజ్ఞ, ౪ విషే = విషము, ౫ అంగీ
కారే=అనుమతి, (స) ౬ శమీఫలే=
జమ్మిపండు.

సంభారస్సంభృతౌ సంఘే

సాముద్రం దేహలక్షణే,
సముద్రజేఽన్యలింగోఽ

థ సావిత్రశృంకరే వసౌ.
౨౩౫. సావిత్రీ సత్యవత్స
త్వ్యం బ్రహ్మపత్న్యమ
యోరపి,

సిందూరస్తరుభేదే స్యాత్స్యం
దూరం రక్తచూర్ణకే. ౨౩౬
సిందూరీరోచనీరక్తచేలికా
ధాతకీషు చ,

సునారస్తు శునీస్తన్యే సర్పాం
డకలవింకయోః. ౨౩౭

సుందరీ తరుభిన్నా రీభిదోః స్త్రీ
రుచిరేఽన్యవత్,

సై రంధ్రీ పరవేశ్తస్థశిల్పకృ
త్వవశశ్రీయామ్. ౨౩౮.
వర్ణసంకరసంభూతస్త్రీ మహ
ల్లికయోరపి,

సౌవీరం కాంజకే స్తో
౭౦జనే చ బదరీఫలే. ౨౩౯.

సంభారః—(పు) ౧ సంభృతౌ = భరించుట,
౨ సంఘే = సమూహము.

సాముద్రం—(పు) ౧ దేహలక్షణే =
సాముద్రికశాస్త్రము, (త్రి) ౨ సము
ద్రజే = సముద్రమునఁబుట్టినది.

సావిత్రః—(పు) ౧ శంకరే = ఈశ్వరుఁడు,
౨ వసౌ = వసువు, సావిత్రీ (సీ) ౩
సత్యవత్సత్వ్యం = సావిత్రీ, ౪ బ్రహ్మ
పత్నీ = సరస్వతి, ౫ ఉమయోః = పార్వతి.

సిందూరః—(పు) ౧ తరుభేదే = సింధు
వారముచెట్టు, (న) ౨ రక్తచూర్ణకే =
సిందూరము, సిందూరీ (సీ) ౩ రోచనీ =
తెల్ల తెగడచెట్టు, ౪ రక్తచేలికా =
ఎఱ్ఱనివస్త్రము, ౫ ధాతకీషు = ఆరె
చెట్టు.

సునారః—(పు) ౧ శునీస్తన్యే = కుక్క
పాలు, ౨ సర్పాండ = పాముగుడ్డు,
౩ కలవింకయోః = ఊరఁబిచ్చిక.

సుందరీ—(సీ) ౧ తరుభిత్ = వృక్షవిశే
షము, ౨ నారీభిదోః = చక్కనియా
దుది, (త్రి) ౩ రుచిరే = సుందరమయ
నది.

సై రంధ్రీ—(సీ) ౧ పరవేశ్తస్థశిల్పకృత్స్య
వశశ్రీయామ్ = పరులగృహముల నలం
కారాదులఁజేయుచు స్వతంత్రముగా
నుండునాఁడుది, ౨ వర్ణసంకరసంభూత
స్త్రీ = సంకరజాతిస్త్రీ, ౩ మహల్లికయోః
= అంతఃపురపురగావలికత్తె.

సౌవీరం—(న) ౧ కాంజకే = ఫలికడుగు,
౨ స్తోంజనే = సౌవీరాంజనము, ౩

నా తు నీవృతి

బవరీఫలే=రేగుంబండు,(పు) ర నీవృతి
=సౌపిక దేశము.

హరిద్రం హరిద్రారంజితే
త్రిషు, నా నీవృత్తే

హరిద్రం—(త్రి) ౧ హరిద్రారంజితే =
వసపువర్ణముగలది, (పు) ౨ నీవృత్తే =
కడిమిచెట్టు.

హిండిరః ఫేనవార్తాకుపూ
రుషే. ౨ర౦

హిండిరః—(పు) ౧ ఫేన = మరుగు, ౨
వార్తాకు=ములక చెట్టు, ౩ పూరుషే =
పురుషుండు.

— ర చతుష్కం. —

నాలుగక్షరములుగల రకారాంత
శబ్దములు.

అరుష్కరో వ్రణకృతి త్రిషు
భల్లాతకే పుమాన్, భవే

అరుష్కరః—(త్రి) ౧ వ్రణకృత్తే=పుండు
చేయునది, (పు) ౨ భల్లాతకే=నల్లజీడి
చెట్టు.

అభిమరో యుద్ధే వధే స్వబల
సాధ్వసే. ౨ర౦

అభిమరః—(పు) ౧ యుద్ధే = యుద్ధము,
౨ వధే=చంపుట, ౩ స్వబలసాధ్వసే=
తననై న్యమువలనిభయము.

అనుత్తరం త్రిషు శ్రేష్ఠే ప్రతి
జల్పనివర్జితే,

అనుత్తరం—(త్రి) ౧ శ్రేష్ఠే = ఉత్త
ముండు, ౨ ప్రతిజల్పనివర్జితే=చూరు
మాటలేనిది.

అలంకారస్తు హారాదావుప
మాదావలంకృతౌ. ౨ర౨

అలంకారః—(పు) ౧ హారాదౌ=హారా
ద్యాభరణము, ౨ ఉపమాదావలంకృ
తౌ=ఉపమాద్యలంకారములు.

అవహరః పుమాన్ చౌరే
ద్యూతయుద్ధాదివిశ్రమే, ని
మంత్రణోపనే తవ్యద్రవ్యే
గ్రాహఖ్యయాదసి. ౨ర౩

అవహరః—(పు) ౧ చౌరే = దొంగ, ౨
ద్యూతయుద్ధాదివిశ్రమే = జూదము
యుద్ధము మున్నగువానియందలియూ
ట, ౩ నిమంత్రణోపనేతవ్యద్రవ్యే =
నిమంత్రణముచెప్పటకుఁ దీసికొనిపోఁ
దగినద్రవము, ౪ గ్రాహఖ్యయాదసి =
మొసలి.

అవతారోఽవతరణే పుష్క-
రిణ్యాదితీర్థయోః,

అవస్కరోఽపి వర్షస్కే గు-
హ్యేఽ

థావసరః పుమాణ్. ౨౪౪.
ప్రస్తావే మంత్రభేదే చ
వర్షణే చాపి కీర్తితః, ఉప
లాదా

వకూపారః కూర్మరాజే మ-
హాదథా. ౨౪౫

అసిపత్రః ఖడ్గకోశే పుమా-
నితౌ చ నారకే, భవే

దశ్వతరో నాగాంతరే వేగ-
సరేఽపి చ. ౨౪౬

అభిహరోఽభియోగే చ చౌ-
ర్యే సన్నహనేఽపి చ,

అగ్నిహోత్రాఽగ్నిహవిహో-

ర్ధచంద్రో నఖక్షతే. ౨౪౭.
గలహస్తే బాణభేదే కృష్ణ-
త్రివృతి తు త్రియామ్,

ఆడంబరస్తూర్యపత్తసంరంభే-
గజగర్జితే. ౨౪౮

అవతారః—(పు) ౧ అవతరణే = దిగుట,
౨ పుష్కరిణ్యాది=కోనేరుమొదలగు
నవి, ౩ తీర్థయోః=రేవు.

అవస్కరః—(పు) ౧ వర్షస్కే=మలము,
౨ గుహ్యే = గోప్యస్థానము.

అవసరః—(పు) ౧ ప్రస్తావే = వేళ, ౨
మంత్రభేదే = మంత్రవిశేషము, ౩
వర్షణే=కురియుట, ౪ ఉపలాదా =
పాఠాణముమొదలగునది.

అకూపారః—(పు) ౧ కూర్మరాజే=కూర్మ-
రాజు, ౨ మహాదథా=సముద్రము.

అసిపత్రః—(పు) ౧ ఖడ్గకోశే=కత్తియొట్ట,
౨ ఇతౌ=చెఱకు, ౩ నారకే = నరక
విశేషము

అశ్వతరః—(పు) ౧ నాగాంతరే=నర్పవిశే-
షము, ౨ వేగసరే=కంచరగాడిద.

అభిహరః—(పు) ౧ అభియోగే=పగకెడి
రించుట, ౨ చౌర్యే=దొంగలించుట,
౩ సన్నహనే=అయిత్తపడుట.

అగ్నిహోత్రః—(పు) ౧ అగ్ని=అగ్ని, ౨
హవిహోః=హవిస్సు.

అర్ధచంద్రః—(పు) ౧ నఖక్షతే = నఖ-
క్షతము, ౨ గలహస్తే=మెడబట్టిగొంటు
టకై బెట్టుహస్తము, ౩ బాణభేదే =
బాణవిశేషము, (సీ) ౪ కృష్ణత్రివృతి=
నల్లతెగడచెట్టు

ఆడంబరః—(పు) ౧ తూర్య = వాద్య
ధ్వని, ౨ పత్త=కనుకొప్ప, ౩ సంరంభే=
సన్నాహము, ౪ గజగర్జితే = ఏనుగు
ఘోరము.

ఆత్మవీరః ప్రాణవతి శ్యాలకే
చ విదూషకే,

ఇందీవరం కువలయే శతావ
ర్యాం తు యోషితి. ౨౮౯
ఉదుంబరస్తు దేహల్యాం వృ
క్షభేదే చ పండకే, కుష్ఠ
భేదేఽపి చ పుమాన్ తా
ప్రే తు స్యాన్నపుంసకమ్.
ఉపహ్వారం సమీపే స్యాదే
కాంతే చ నపుంసకం,
ఉద్దంతురస్త్రీషూత్తుంగే కరా
భోత్కటదంతయోః.

ఉపకారశ్చోపకృతౌ వికీర్ణ
కుసుమాదిషు,

బౌదుంబరః శ్రాద్ధదేవే రోగ
భేదే నపుంసకమ్. ౨౯౨

అథ కర్తకరో భృత్యే వేత
నాజీవిని త్రిషు, కీనాశే పుంసి
మూర్వాయాం బింబికా
యామపి స్త్రీయామ్. ౨౯౩

కలికారస్తు ధూమ్యాశే క
రంజే పశుమస్తకే,

ఆత్మవీరః—(పు) ౧ ప్రాణవతి=బలముకల
వాడు, ౨ శ్యాలకే = బావముఁది,
౩ విదూషకే=హాస్యగాఁడు.

ఇందీవరం—(న) ౧ కువలయే=నల్ల కలువ,
(సీ) ౨ శతావర్యాం=పిల్ల పీచర.

ఉదుంబరః—(పు) ౧ దేహల్యాం=గడప,
౨ వృక్షభేదే=మేడిచెట్టు, ౩ పండకే=
నపుంసకుఁడు, ౪ కుష్ఠభేదే = కుష్ఠ
వ్యాధి, (న) ౫ తాప్రే=రాగి.

ఉపహ్వారం—(న) ౧ సమీపే=చెంత, ౨
ఏ కాంతే=రహస్యము.

ఉదంతురః—(త్రి) ౧ ఉత్తుంగే =
పొడవైనది, ౨ కరాల = భయంకర
మైనది, ౩ ఉత్కటదంతయోః=మిట్ట
పండ్లది.

ఉపకారః—(పు) ౧ ఉపకృతౌ=ఉపకార
ము, ౨ వికీర్ణకుసుమాదిషు=చల్లఁబడిన
పుష్పములు మొనలయినవి.

బౌదుంబరః—(పు) ౧ శ్రాద్ధదేవే=యముఁ
డు, (న) ౨ రోగభేదే = రోగవిశే
షము.

కర్తకరః—(త్రి) ౧ భృత్యే=పనివాడు,
౨ వేతనాజీవిని = కూలివాడు, (పు)
౩ కీనాశే=జముఁడు, (సీ) ౪ మూర్వాయాం
యాం=చాగచెట్టు, ౫ బింబికాయాం
=దొండతీగె.

కలికారః—(పు) ౧ ధూమ్యాశే = కూఁ
కటిమూఁగపిట్ట, ౨ కరంజే = నెమిలి
యడుగుచెట్టు, ౩ పీతమస్తకే = పచ్చ
పిట్ట.

కర్ణికారః పుమానారగ్వధ
దౌ చ ద్రుమోత్పలే.

కర్ణపూర్ణిరీషే స్వాన్నీలో
త్పలవతంసయోః,

కరవీరః కృపాణే స్వాదైత్య
భేదాశ్వమారయోః. ౨౫౫
కరవీర్యదితి శ్రేష్ఠ గవీపుత్ర
వతీషు చ,

కటంభరా ప్రసారణ్యాం
రోహిణ్యాం గజయోషితి.
౨౫౬. కలంబికాయాం గో
లాయాం వర్షాభూమూర్వ
యోరపి,

కాదంబరస్తు దధ్యగ్రే మద్య
భేదే నపుంసకమ్. ౨౫౭.
స్త్రీ వారుణపరభృతాభారతీ
శారికాసు చ,

కాలంజరో యోగిచక్రమేల
కే భైరవే గిరా. ౨౫౮

కర్ణికారః—(పు) ౧ ఆరగ్వధద్రా=తేల
చెట్టు, ౨ ద్రుమోత్పలే=కొండగోగు
చెట్టు.

కర్ణపూర్ణః—(పు) ౧ శిరీషే = దిరిసె
నపుంజెట్టు, ౨ నీలోత్పల = నల్ల
కలువ, ౩ వతంసయోః = కర్ణాభర
ణము.

కరవీరః—(పు) ౧ కృపాణే=ఖడ్గము, ౨
దైత్యభేద=ఒకానొకరాక్షసుడు, ౩
అశ్వమారయోః = గన్నేరుచెట్టు, కర
వీరీ (సీ) ౪ అదితి=అదితిదేవి, ౫ శ్రేష్ఠ
గవీ=మంచియావు, ౬ పుత్రవతీషు =
సంతానవంతురాలు.

కటంభరా—(సీ) ౧ ప్రసారణ్యాం=గొం
తెమగోరుచెట్టు, ౨ రోహిణ్యాం =
కటుకరోహిణి, ౩ గజయోషితి =
ఆడేనుగు, ౪ కలంబికాయాం=తీగ
బచ్చలి, ౫ గోలాయాం=మణిశిల, ౬
వర్షాభూ=గలిజేరుచెట్టు, ౭ మూర్వ
యోః=చాగచెట్టు.

కాదంబరః—(పు) ౧ దధ్యగ్రే = పెరుగు
మీడితెట్టు, (స) ౨ మద్యభేదే=కడిమి
పూచేనె, (సీ) ౩ వారుణీ=కల్లు, ౪
పరభృతా=ఆడుకోకిల, ౫ భారతీ =
సరస్వతి, ౬ శారికాసు = గోరువంక
పిట్ట.

కాలంజరః—(పు) ౧ యోగిచక్రమేలకే=
యోగులసమూహముయొక్క చేరిక,
౨ భైరవే=ఈశ్వరుడు, ౩ గిరా =
పర్వతవిశేషము.

కుంభకారీ కులుక్త్యాం చ పుంలింగో ఘటకారకే,	కుంభకారీ—(సీ) ౧ కులుక్త్యాం = కులు క్త్యాంజనము, (పు) ౨ ఘటకారకే = కుమ్మరివాడు.
కృష్ణసారా శింశపాయాం పుంసి స్నుహ్యం మృగాం తరే. ౨౫౯	కృష్ణసారా—(సీ) ౧ శింశపాయాం = ఇరుగుడుచెట్టు, ౨ స్నుహ్యం = జెముడు చెట్టు, (పు) ౩ మృగాంతరే = నల్ల యిట్టి.
గిరిసారః పుమాన్ లోహే వంగే మలయపర్వతే,	గిరిసారః—(పు) ౧ లోహే = యినుము, ౨ వంగే = తగరము, ౩ మలయపర్వతే = మలయపర్వతము.
ఘనసారస్తు కర్పూరే దక్షి ణావర్తపారదే. ౨౬౦	ఘనసారిః—(పు) ౧ కర్పూరే = కర్పూ రము, ౨ దక్షిణావర్తపారదే = పాద రసవిశేషము.
చరాచరం వాచ్యలింగమింగే జగతి న ద్వయోః, చర్తకారః పాదుకృతి త్రి యాం చర్తకషేషధౌ.	చరాచరం—(త్రి) ౧ ఇంగే = తిరుగునది, (న) ౨ జగతి = లోకము. చర్తకారః—(పు) ౧ పాదుకృతి = గొడారి వాడు, (సీ) ౨ చర్తకషేషధౌ = సంబ రణ చెట్టు.
అథ చక్రధరోఽశేఽహా నా త్రిషు గ్రామజాలిని,	చక్రధరః—(పు) ౧ అశే = పిష్టువు, ౨ అహా = పాము, (త్రి) ౩ గ్రామజాలిని = గ్రామసమూహాధిపతి.
చిత్రటీరో విధౌ ఫాలమంకి తం యేన తత్ర చ. ౨౬౧. ఘంటాకర్ణోపహారాయ హ తచ్ఛాగ్రాస్రబిందుభిః,	చిత్రటీరః—(పు) ౧ విధౌ = చంద్రుడు, ౨ యేనఘంటాకర్ణోపహారాయహత చ్ఛాగ్రాస్రబిందుభిఃఫాలమంకితంతత్ర చ = ప్రమథగణములోని ఘంటాకర్ణ నికి బలియాయబడిన మేకనెత్తురు ముఖమునగలవాడు.
తాలపత్రం తు తాటంకే రం డాయాం తాలపత్ర్యపి.	తాలపత్రం—(న) ౧ తాటంకే = చెవి కప్పు, ౨ రండాయాం = ఎలుకజీడి చెట్టు.

తుంగభద్రా నదీభద్రే త్రి
యాం పుంసీ మదోత్కటే,

తుండికేరీ తు కార్పాస్యాం
బింబికాయామపిత్రియాం.

తులాధరస్తులారాశౌ పుంసి
వాణిజకే త్రిషు,

అథ తోయధరో ముస్తా
సునిషణ్ణౌషధీఘనే. ౨౬౫

దండయాత్రా దిగ్విజయే సం
యానవరయాత్రయోః,

అథో దశపురం దేశే పు
రే౭పి స్యాన్న పుంసకమ్.

దండధరః పుమాన్ పృథ్వీ
నాథే ప్రేతాధిపే౭పి చ,

దిగంబరస్యాత్మ పణే నగ్నే త
మసి శంకరే. ౨౬౭

దురోదరంద్యూతభద్రే ద్యూ
తకృత్పణయోః పుమాన్,

దేహయాత్రా యమపురీగమ
నే భోజనే౭పి చ. ౨౬౮

తుంగభద్రా—(సీ) ౧ నదీభద్రే = తుంగ
భద్రానది, (పు) ౨ మదోత్కటే =
మదపుటేనుగు.

తుండికేరీ—(సీ) ౧ కార్పాస్యాం=ప్రత్తి
చెట్టు, ౨ బింబికాయాం = దొండ
తీరే.

తులాధరః—(పు) ౧ తులారాశౌ=తులా
రాశి, (త్రీ) ౨ వాణిజకే = వర్తకము
చేయువాడు.

తోయధరః—(పు) ౧ ముస్తా = తుంగ
ముస్తై, ౨ సునిషణ్ణౌషధీ=నీరుచెంచలి
చెట్టు, ౩ ఘనే=మేఘము.

దండయాత్రా—(సీ) ౧ దిగ్విజయే=దిక్కు
లనుజయించుట, ౨ సంయాన=యుద్ధ
యాత్ర, ౩ వరయాత్రయోః=వివా
హద్యుత్సవయాత్ర.

దశపురం—(న) ౧ దేశే=దేశవిశేషము,
౨ పురే=పట్టణము.

దండధరః—(పు) ౧ పృథ్వీనాథే=రాజు,
౨ ప్రేతాధిపే=యముడు.

దిగంబరః—(పు) ౧ తుపణే=తుపణమత
స్థుడు, ౨ నగ్నే = ఉపమొలవాడు,
౩ తమసి=చీకటి, ౪ శంకరే=ఈశ్వ
రుడు.

దురోదరం—(న) ౧ ద్యూతభద్రే=ద్యూత
విశేషము, (పు) ౨ ద్యూతకృత్ =
జూదరి, ౩ పణే=పందెము.

దేహయాత్రా—(సీ) ౧ యమపురీగమనే
= మరణము, ౨ భోజనే = ఆహా
రము.

ద్వైమాతురో జరాసంధః
వారణాననయోఃపుమాకః,

ధరాధరో హరా శై లే

ధారాధరోఽసిమేఘయోః.

ధారాంకురస్తు నాశీర శీక
ఁజిఁ ఘనోపలే,

ధార్తరాష్ట్రోఽసితాస్యాంఘ్రి
హంసే కౌరవసర్పయోః.

ఘంఘమారశ్శక్రగోపే గృ
హధూమే పదాలికే,

ఘరంధరో ధవద్రో నా
వాచ్యలింగస్తు ధూర్వహే.

ధృతరాష్ట్రస్సురాజ్ఞీస్యాస్మా
గక్షత్రియభేదయోః, ధృత
రాష్ట్ర హంసపత్న్యం

నభశ్చరో విహంగమే. ౨౭౨.
విద్యాధరే ఘనే వాతే

ద్వైమాతురః—(పు) ౧ జరాసంధ =
జరాసంధుడనురాజు, ౨ వారణా
ననయోః=వినాయకుడు.

ధరాధరః—(పు) ౧ హరా = విష్ణువు, ౨
శై లే=పర్వతము.

ధారాధరః—(పు) ౧ ఆసి = కత్తి, ౨
మేఘయోః=మేఘము.

ధారాంకురః—(పు) ౧ నాశీర = నేనా
ముఖము, ౨ శీకర = తుంపరలు, ౩
ఘనోపలే = పడగండ్లు.

ధార్తరాష్ట్రః—(పు) ౧ ఆసితాస్యాంఘ్రి
హంసే=నల్లనిముక్కు కాళ్లుగలహంస,
౨ కౌరవ = ధృతరాష్ట్రపుత్రులు, ౩
సర్పయోః = ఒకానొకపాము.

ఘంఘమారః—(పు) ౧ శక్రగోపే =
ఆరుద్రపురుగు, ౨ గృహధూమే =
ఇంటిపొగ, ౩ పదాలికే = చాలకాళ్లు
గలజంతువు.

ఘరంధరః—(పు) ౧ ధవద్రో = చంద్ర
చెట్టు, (త్రి) ౨ ధూర్వహే = బరువు
మోయునది.

ధృతరాష్ట్రః—(పు) ౧ సురాజ్ఞీ = మంచి
రాజు, ౨ నాగ = సర్పవిశేషము, ౩
క్షత్రియభేదయోః = ధృతరాష్ట్రుడు,
ధృతరాష్ట్ర (సీ) ౪ హంసపత్న్యం =
ఆడుహంస.

నభశ్చరః—(పు) ౧ విహంగమే = పక్షి,
౨ విద్యాధర = విద్యాధరుడనుదే
వతాజాతి, ౩ ఘనే = మేఘము, ౪
వాతే = వాయువు.

నిశాచరస్తు రక్షసి, ఫేరువేచక
సర్పేషు పాంశులాయాం
నిశాచరీ. ౨౭౩

నిషద్వరస్తు జంబాలే నిశా
యాం తు నిషద్వరీ,
నీలాంబరః ప్రలంబఘ్నే కో
ణపే చ శనై శ్చరే. ౨౭౪

భవేత్పరికరస్సంఘే పర్యంక
పరివారయోః, ప్రగాఢ
గాత్రికాబంధే సమారంభ
వివేకయోః. ౨౭౫

అథ పక్షచరశ్చంద్రే పృథ
క్పారిగజేఽపి చ,

భవేత్ప్రతిసరో మంత్రభేదే
మాల్వే చ కంకణే. ౨౭౬
ప్రణశుద్ధౌ చమూపృష్ఠే
పుంసి న స్త్రీ తు మండనే,
ఆరక్షే కరసూత్రే చ నియో
జ్యే త్వన్యలింగకః. ౨౭౭

భవేత్పరిసరో మృత్యో విధా
వపి చ పుంస్యయం
పరంపరో మృగభేదే ప్రపౌ
త్రే తనయస్య చ. ౨౭౮.

నిశాచరః—(పు) ౧ రక్షసి=రాక్షసుడు,
౨ ఫేరు=నక్క, ౩ వేచక=గుడ్లగూబ,
౪ సర్పేషు=పాము, నిశాచరీ (స్త్రీ) ౫
పాంశులాయాం = అంకుటాలు.

నిషద్వరః—(పు) ౧ జంబాలే = బురడ,
నిషద్వరీ (స్త్రీ) ౨ నిశాయాం=రాత్రి.
నీలాంబరః—(పు) ౧ ప్రలంబఘ్నే=బల
రాముడు, ౨ కోణపే = రాక్షసుడు,
౩ శనై శ్చరే=శని.

పరికరః—(పు) ౧ సంఘే = గుంపు, ౨
పర్యంక=మంచము, ౩ పరివారయోః
పరిజనము, ౪ ప్రగాఢగాత్రికాబంధే
ధట్టికట్టు, ౫ సమారంభ=ప్రారంభము,
౬ వివేకయోః=తెలివి.

పక్షచరః—(పు) ౧ చంద్రే=చంద్రుడు,
౨ పృథక్పారిగజే = ప్రత్యేకముగా
దిరుగుగజము.

ప్రతిసరః—(పు) ౧ మంత్రభేదే=ప్రతిసర
మంత్రము, ౨ మాల్వే=పుష్పమాలిక,
౩ కంకణే=కడియము, ౪ ప్రణశుద్ధౌ=
ప్రణపరిశోధన, ౫ చమూపృష్ఠే=సేన
వెనుకభాగము, (పు) ౬ మండనే =
అలంకారము, ౭ ఆరక్షే = వనుడు
కుంభములక్రిందిచోటు, ౮ కరసూత్రే
=చేతికిగట్టినతోరము, (త్రి) ౯ నియో
జ్యే=నియోగింపదగినది.

పరిసరః—(పు) ౧ మృత్యో = మృత్యువు,
౨ విధౌ=బ్రహ్మ, లేకశాసించుట.

పరంపరః—(పు) ౧ మృగభేదే=మృగవిశే
షము, ౨ తనయస్యప్రపౌత్రే = ముని

పరంపరా పరిపాట్యాం హింసాసంతానయోరపి,	మనుమడు, (సీ) 3 పరిపాట్యాం = క్రమము, ర హింసా=చధ, గీ సంతా నయోః = పుత్రపౌత్రాదిసంతానము.
పయోధరః కోషకారే నాలి కేరే స్తనేఽపి చ. ౨౭౯. కశేరుమేఘయోః పుంసి	పయోధరః—(పు) ౧ కోషకారే = చెఱకు విశేషము, ౨ నాలికేరే = కొబ్బరి కాయ, 3 స్తనే=చప్పు, ర కశేరు = వెన్నెముక, గీ మేఘయోః=మేఘము.
ప్రభాకరోఽగ్నిసూర్యయోః	ప్రభాకరః—(పు) ౧ అగ్ని = నిప్పు, ౨ సూర్యయోః=సూర్యుడు.
ప్రతీహారో ద్వారి ద్వ్యాన్దే ద్వ్యాస్థితాయాం తు యో షితి. ౨౮౦	ప్రతీహారః—(పు) ౧ ద్వారి=ద్వారము, ౨ ద్వ్యాన్దే = ద్వారపాలకుడు, (సీ) 3 ద్వార్ స్థితాయాం = ద్వారపాలిక.
పరివారః పరిజనే ఖద్గకోషే పరిచ్ఛదే,	పరివారః—(పు) ౧ పరిజనే = భృత్యులు, ౨ ఖద్గకోశే=కత్తియొఱ, 3 పరిచ్ఛదే= కప్పవస్త్రము.
పారావారస్సముద్రే నాతట ద్వయే నపుంసకమ్.	పారావారః—(పు) ౧ సముద్రే = సము ద్రము, (న) ౨ తటద్వయే = రెండు దరులు.
పాత్రతీరస్తు పుంలింగో యు క్తవ్యాపారమంత్రిణి, లో హకాంస్యరజత్పాత్రే సిం హాణే పావకేఽసి చ. ౨౮౨	పాత్రతీరః—(పు) ౧ యుక్తవ్యాపార మన్త్రిణి=ఉచితవ్యాపారముగలమంత్రి, ౨ లోహా=యినుపగిన్నె, 3 కాంస్య= కంచుగిన్నె, ర రజత్పాత్రే = వెండి గిన్నె, గీ సింహాణే = గాజుగిన్నియ, ౬ పావకే=అగ్ని.
పారిభద్రస్తు మందారే నిం బద్రా దేవదారుణి,	పారిభద్రః—(పు) ౧ మందారే = కల్ప వృక్షము, ౨ నింబద్రా = వేపచెట్టు, 3 దేవదారుణి = దేవదారుచెట్టు.
పీతాంబరస్తు శైలూషే పుంసి కైటభసూదనే. ౨౮౩	పీతాంబరః—(పు) ౧ శైలూషే=నలుడు ౨ కైటభసూదనే=విష్ణువు.

వీతసాళో మలయజే గోమే దకమణావపి,	వీతసారః—(పు) ౧ మలయజే = చంద నము, ౨ గోమేదకమణౌ = గోమేదక మణి.
పూర్ణపాత్రం వస్తుపూర్ణ పాత్రే వర్ధాపకేఽపి చ.	పూర్ణపాత్రం—(స) ౧ వస్తుపూర్ణ పాత్రే = వస్తువులచేనింపబడినపాత్ర, ౨ వర్ధా పకే = కొలతపాత్రము.
బలభద్రా త్రాయమాణాకు మార్యోః పుంసి నీరిణి,	బలభద్రా—(నీ) ౧ త్రాయమాణా = కలుకానుగుచెట్టు, ౨ కుమార్యోః = కలబంద, (పు) ౩ నీరిణి = బల రాముడు.
బ్రహ్మపుత్రః క్షేత్రభేదే నద భేదే చ పుంస్యయమ్.	బ్రహ్మపుత్రః—(పు) ౧ క్షేత్రభేదే = పుణ్యస్థలములలోనొకటి, ౨ నదభేదే = బ్రహ్మపుత్రమనునదము.
వక్త్రనక్త్రస్తు విశునే తదైవ శుకపక్షిణి,	వక్త్రనక్త్రః—(పు) ౧ విశునే = కొండె కాడు, ౨ శుకపక్షిణి = చిలుక.
బార్హటిరోరంగఆమ్రాస్థ్యం కురే గణికాసుతే. ౨౮౬	బార్హటిరః—(పు) ౧ రంగే = రంగస్థలము, ౨ ఆమ్రాస్థ్యం = నూమిడిగింజ, ౩ అం కురే = మొలక, ౪ గణికాసుతే = బోగముదానికొడుకు.
వారకీరస్తు పుంసి స్యాద్వార గ్రాహిణి బాడబే, యూకా యాం వేణివేధన్యాం నీరా జితహయేఽపి చ. ౨౮౭	వారకీరః—(పు) ౧ వారగ్రాహిణి = వార గ్రాహకుడు, ౨ బాడబే = బడబాగ్ని, ౩ యూకాయాం = పేను, ౪ వేణి వేధన్యాం = దువ్వెన, ౫ నీరాజిత హయే = ఆరతియివ్వబడినగుట్టము.
విందుతంత్రః పుమాన్వారి ఫలకే చ తురంగకే,	విందుతంత్రః—(పు) ౧ శారిఫలకే = సొగ టాలబల్ల, ౨ తురంగకే = గుట్టము.
వీరభద్రోఽశ్వమేధాశ్వే వీర శ్రేష్ఠే చ వీరణే. ౨౮౮	వీరభద్రః—(పు) ౧ అశ్వమేధాశ్వే = అశ్వమేధయాగమందలిగుట్టము, ౨ వీరశ్రేష్ఠే = వీరాగ్రేసరుడు, ౩ వీరణే = అపురుకసపు.

స్వాద్వీరతరం వీరణే వీర శ్రేష్ఠే వీరతరం—(న) ౧ వీరణే = అపురుగడ్డి,
శతే చ నా, (పు) ౨ వీరశ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠమైనవీరుడు,
3 శరే=బాణము.

మహావీరస్తు గరుడే శూరే మహావీరః—(పు) ౧ గరుడే = గరుత్మం
సింహే మఖానలే. ౨౮౯. తుడు, ౨ శూరే=వీరుడు, 3 సింహే
=సింహము, ౪ మఖానలే=యజ్ఞాన్ని,
౫ వజ్రే = వజ్రాయుధము, ౬ శ్వేత
తురంగే=తెల్లనిగుట్టము, ౭ సంఛాన
విహగే=డేగ.

మహామాత్రస్సమృద్ధే చా మహామాత్రః —(పు) ౧ సమృద్ధే =
సంపన్నుడు, ౨ అమాత్యే = మం
త్రి, 3 హస్తిపకాధిపే = మానటి
దొర.

మణిచ్ఛిద్రా తు మేదాయా మణిచ్ఛిద్రా —(సీ) ౧ మేదాయాం
= మేదయను గంధద్రవ్యము, ౨
ఋషభాఞ్శ్యాపధే = ఋషభమను
నోషధి.

మహేశ్వరో మహాదేవే కథి మహేశ్వరః—(పు) ౧ మహాదేవే=ఈశ్వ
తోఽధీశ్వరేఽపి చ. ౨౯౧ రుడు, ౨ అధీశ్వరే=ప్రభువు.
మృగనేత్రా రాత్రిభేదే విశే మృగనేత్రా—(సీ) ౧ రాత్రిభేదే=మృగ
శిరానక్షత్రముతోఁగూడినరాత్రి, ౨
యోషితోవిశేషే = లేడికన్నులవంటి
కన్నులుగలస్త్రీ.

రథకారస్తు మాహిష్యాత్మరథకారః—(పు) ౧ మాహిష్యాత్మర
రణిజే చ తక్షణి, ౨౯౨ ణిజే = మాహిష్యునివలనఁ కరణస్త్రీకి
బుట్టినవాడు, (మాహిష్యుడనఁగా
క్షత్రియునికిని వైశ్యస్త్రీకిని బుట్టిన
వాడు, గరణస్త్రీయనఁగా వైశ్యుని
కిని శూద్రస్త్రీకిని బుట్టినది), ౩ తక్షణి=
వడ్డవాడు.

రాగసూత్రం తులాసూత్రే
పట్టసూత్రే నపుంసకమ్,

లంబోదరస్వ్యాదుద్ధానేగణా
నామధిపేఽపి చ. ౨౯౩

లక్ష్మీపుత్రస్తు పుంలింగః కా
మదేవే తురంగమే,
వ్యవహారో ద్రుభేదే స్వా
న్నాయేఽపి చ పణే స్థితౌ.

అథ వ్యతికరః పుంసి వ్యసన
వ్యతిషంగయోః,

వాతపుత్రో మహాధూర్తే భీ
మనేనే హనూమతి. ౨౯౪

విశ్వంభరోఽచ్యుతే శక్రే
పుంసి విశ్వంభరా భువి,

విశ్వకద్రుత్రిషు ఖలే ధ్వా
నా ఖేటశునోః పుమాన్.

విభావరీ నిశారాత్క్ర్యోః కుట్ట
న్యాయం వక్రయోషితి, వివా
దవస్త్రగుంత్యాం చ

విభాకరోఽగ్ని సూర్యయోః.

రాగసూత్రం—(న) గ తులాసూత్రే =
త్రాసుత్రాడు, ౨ పట్టసూత్రే = పట్ట
దారము.

లంబోదరః—(పు) గ ఉద్ధానే=ప్రాయ్య,
౨ గణానామధిపే=వినాయకుడు.

లక్ష్మీపుత్రః—(పు) గ కామదేవే = మన్మ
థుడు, ౨ తురంగమే=గుట్టము.

వ్యవహారః—(పు) గ ద్రుభేదే=వృక్షవిశే
షము, ౨ న్యాయే = న్యాయము, ౩
పణే=జూదము, ౪ స్థితౌ=ఉనికి.

వ్యతికరః—(పు) గ వ్యసన=దుఃఖము, ౨
వ్యతిషంగయోః=సంబంధము.

వాతపుత్రః—(పు) గ మహాధూర్తే =
మిక్కిలికపటుడు, ౨ భీమనేనే =
భీముడు, ౩ హనూమతి=హనుమం
తుడు.

విశ్వంభరః—(పు) గ అచ్యుతే = విష్ణువు,
౨ శక్రే=ఇంద్రుడు, (సీ) ౩ భువి =
భూమి.

విశ్వకద్రుః—(త్రి) గ ఖలే=దుర్మార్గుడు,
౨ ధ్వాన=ధ్వని, ౩ ఆ ఖేటశునోః =
వేటకుక్క.

విభావరీ—(సీ) గ నిశా = పసుపు, ౨
రాత్క్ర్యోః = రాత్రి, ౩ కుట్టన్యాయం =
= తార్కుడుకత్తె, ౪ వక్రయోషితి
= కుటిలవనిత, ౫ వివాదవస్త్రగుం
త్యాం=వివాదసమయమున వేసికొన్న
ముసుకు.

విభాకరః—(పు) గ అగ్ని=అగ్ని, ౨ సూ
ర్యయోః=సూర్యుడు.

వీతిహాత్రోఽనలేఽరేఽ చ

శతపత్రశ్శిఖండిని, దార్వా
ఘాటే సారనే చ కమలే
తు నపుంసకమ్. ౨౯౮

శతావరీ తు శత్యాంస్యాదిం
దీవర్యామపి స్త్రీయామ్,

శిశుమారోఽంబుసంభూతజం
తౌ తారాత్త కాచ్యతే.

భవేత్సహచరో ఝింట్యాం
ద్వయోరనుచరే త్రిషు,

సముద్రారుః పుమాన్గ్రాహే
నేతుబంధే తిమింగిలే. ౩౦౦

సంప్రహారో గతౌ యుద్ధే

స్థిరదంష్ట్రో భుజంగమే, వరా
హాకృతివిష్ణౌ చ

సుకుమారో మృదౌ త్రిషు.
౩౦౧. పుంసే పుండ్రాభిధా
నేతౌ

సూత్రధారశ్శచీవతౌ, నాం
ద్వ్యంతరసంచారీపాత్ర శిల్పి
ప్రభేదయోః ౩౦౨

వీతిహాత్రః—(పు) ౧ అనలే=అగ్ని, ౨
అరే=సూర్యుడు.

శతపత్రః—(పు) ౧ శిఖండిని=నెమిలి, ౨
దార్వాఘాటే=వడ్డంగిపిట్ట, ౩ సారనే=
బెగ్గురుపక్షి, (న) ౪ కమలే=పద్మము.

శతావరీ—(సీ) ౧ శత్యాం = గండ్ల
కచోరము, ౨ ఇందివర్యాం = పిల్లి
పీచర.

శిశుమారః—(పు) ౧ అంబుసంభూత
జంతౌ = నీటియందుఁబుట్టినజంతువిశే
షము, ౨ తారాత్త కాచ్యతే = శిశు
మారచక్రము.

సహచరః—(పు) ౧ ఝింట్యాం = ములు
గోరింట, (త్రి) ౨ అనుచరే = వెంటఁ
దిరుగువాడు.

సముద్రారుః—(పు) ౧ గ్రాహే=మొసలి,
౨ నేతుబంధే=కట్ట, ౩ తిమింగిలే =
తిమింగిలమునుచేచు

సంప్రహారః—(పు) ౧ గతౌ=గమనము,
౨ యుద్ధే=యుద్ధము.

స్థిరదంష్ట్రః—(పు) ౧ భుజంగమే=పాము,
౨ వరాహాకృతివిష్ణౌ=ఆదివరాహము.

సుకుమారః—(త్రి) ౧ మృదౌ=మృదు
వైనది, ౨ పుండ్రాభిధానేతౌ=తెల్ల
చెఱుకు.

సూత్రధారః—(పు) ౧ శచీవతౌ = ఇం
ద్రుడు, ౨ నాద్వ్యంతరసంచారీపాత్ర
=సూత్రధారుడు, ౩ శిల్పిప్రభేద
యోః=వడ్డంగి.

— ర పంచకం. —

తమాలపత్రం తాపింఛే తిల
కే పత్రకేఽపి చ,

తాలీశపత్రం భూమ్యామల
కీతాలీశయోః స్పృతమ్.

స్యాత్పాంశుచామరః పుంసి
దూర్వాంచితతీభువి, చర్దా
పకే ప్రశంసాయాం పురో
టా ధూళిగుచ్ఛకే 30౪

స్యాత్పాదచత్వరశ్చాగే సై క
తే సిప్పలేఽపి చ, కరకేపర
దోషైక ప్రవక్తృపురుషేఽ
పి చ. 30౫

పీతకావేరమిత్యే తత్కుంకు
మే పిత్తలేఽపి చ,

స్యాద్ద్రాజబదరం రక్తామలకే
లవణేఽపి చ. 30౬

వస్వోకసారేంద్రపురే కుబేర
నగరీపురోః,

విప్రతీసార ఉద్విష్టః కాకృత్యే
ఽనుశయే ధమి. 30౭

అయిదక్షరములుగల రకారాంత

శబ్దములు.

తమాలపత్రం—(న) ౧ తాపింఛే=చీకటి
మ్రాను, ౨ తిలకే=బొట్టు, 3 పత్రకే
మకరికాదిపత్రము.

తాలీశపత్రం—(న) ౧ భూమ్యామలకే
=నేలయుసిరిక చెట్టు, ౨ తాలీశయోః
తాలిసత్రి.

పాంశుచామరః—(పు) ౧ దూర్వాంచిత
తీభువి = గటికగలయొడ్డు, ౨ వర్దా
పకే = నాడీచ్చేదకుండు, 3 ప్రశంసా
యాం=స్తోత్రము, ౪ పురోటా=ఆకుల
చప్పుడు, ౫ ధూళిగుచ్ఛకే = బుక్కా
లోనిభేదము.

పాదచత్వరః—(పు) ౧ ఛాగే=మేక, ౨
సై కతే=ఇసుకతిన్నె, 3 సిప్పలే=రావి
చెట్టు, ౪ కరకే=వడగల్లు, ౫ మదో
షైక ప్రవక్తృపురుషే = పరులయందు
నిండమోపువాడు.

పీతకావేరం—(న) ౧ కుంకుమే=కుంకుమ
౨ పిత్తలే=ఇత్తడి.

రాజబదరం—(న) ౧ రక్తామలకే=రావ
యుసిరిక, ౨ లవణే=ఉప్పు.

వస్వోకసారా—(పు) ౧ ఇంద్రపురే=అమ
రావలీపట్టణము, ౨ కుబేరనగినీ =
కుబేరునినది, 3 పురోః = కుబేరునిపట్ట
ణము.

విప్రతీసారః—(పు) ౧ కాకృత్యే=అయుక్త
కార్యము, ౨ అనుశయే = పశ్చాత్తా
పము, 3 రుషికోపము.

భవేత్సమభిహారస్తు పానః
పున్యభృశార్థయోః,
సర్వతోభద్రత్యుక్తః కావ్య
చిత్రే గృహంతరే. 30౮.
నింటే నా సర్వతోభద్రా
గంభారీనటయోషితోః.

ఇతి రాంతవర్గః.

—●● లై కమ్. ●●—
లశ్యక్రేలాతుదానేస్యాత్
గ్రహణేఽపి నిగద్యతే,

లీ శ్లేషణే చ చపలే

గ్గోధరణ్యాం నిశాపతౌ. ౧

—●● ల ద్వికం. ●●—

అన్యో రసస్య భేదే స్వా
దమ్ని చాంగేరికాషధా,

అలిస్సురాపుష్పలిహోః పుం

స్యాలిర్విశదాశయే. ౨. త్రిషు
త్రియాం వయస్యాయాం
నేతౌ పంక్తౌ చ కీర్తితౌ,

సమభిహారః—(పు) ౧ పానపున్య=పలు
మాటు, ౨ భృశార్థయోః=మిక్కిలి.
సర్వతోభద్రః—(పు) ౧ కావ్యచిత్రే =
సర్వతోభద్రమనెడి చిత్ర కావ్యము,
౨ గృహంతరే=నాలుగుద్వారములు
గలయిల్లు, 3 నింటే = వేసచెట్టు, (సీ)
౪ గంభారీ=గుమ్మడిచెట్టు, ౫ నటయో
షితోః=నాట్యస్త్రీ.

ఇది రాంతవర్గము.

ఏ కాక్షర ల శబ్దములు.

లః—(పు) ౧ శక్రే=ఇంద్రుడు, (సీ) ౨
దానే=దానము, 3 గ్రహణే = పట్టు
కొనుట.

లీ—(సీ) ౧ శ్లేషణే=కలియుట, ౨ చపలే=
చంచలమైనది

గ్గోః—(పు) ౧ ధరణ్యాం = భూమి, ౨
నిశాపతౌ=చంద్రుడు.

రెండక్షరములుగల లకారాంత
శబ్దములు.

అన్యః—(పు) ౧ రసస్యభేదే=పులుపు.

అమ్ని—(సీ) ౧ చాంగేరికాషధా=పులి
చింతచెట్టు.

అలిః—(పు) ౧ సురా = కల్లు, ౨ పుష్ప
లిహోః=తుమ్మెద.

అలిః—(త్రి) ౧ విశదాశయే = నిశ్చల
చిత్తుడు, (సీ) ౨ వయస్యాయాం=చెలి
కత్తె, 3 నేతౌ = కట్టు, ౪ పంక్తౌ =
వరుస.

ఆలుగ్గలంతికాయాం స్త్రీ బం
మూలే చ భేలకే. 3

ఇలా కలత్రే సామ్యస్య ధరి
త్ర్యం గవి వాచి చ,

ఓల్లస్తు శూరణే పుంసి స్యా
దాద్ధే వాచ్యలింగకః ౪

కలా స్యాన్మూలరైవృద్ధౌ
శిల్పాదాపంశమాత్రకే, పో
డశాంశే చ చంద్రస్య కల
నాకాలమానయోః ౫ కలం
శుక్రే త్రిష్వషిణ్ణే నావ్యక్త
మధురధ్వనౌ,

కలిః స్త్రీ కలికాయాం నా
శూరాజికలహే యుగే. ౬

కాలో మృత్యౌ మహాకాలే
సమయే యమకృష్ణయోః,
కాలా తు కృష్ణత్రివృతా
మంజిష్ఠానీలినిసు చ. ౭

ఆలుః—(స్త్రీ) ౧ గలంతికాయాం = గరిక
పిడత, (న) ౨ మూలే = గెనుసుగడ్డ,
3 భేలకే=పడవ.

ఇలా—(స్త్రీ) ౧ సామ్యస్యకళత్రే = బుధుని
భార్య, ౨ ధరిత్ర్యం = భూమి, 3
గవి=గోవు, ౪ వాచి=వాక్కు.

ఓల్లః—(పు) ౧ శూరణే = కండ, (త్రి)
౨ ఆద్ధే=తడిసినది.

కలా—(స్త్రీ) ౧ మూలరైవృద్ధౌ=మూల
ధనమువడ్డి, ౨ శిల్పాదౌ = శిల్పాది
కళలు, 3 అంశమాత్రకే = భాగ
ము, ౪ చంద్రస్యపోడశాంశే = చం
ద్రునిలోఁ బదియాఱవభాగము, ౫
కలనా = పొందుట, ౬ కాలమా
నయోః = ముప్పదికాష్ఠలకాలము,
(న) ౭ శుక్రే = రేతస్సు, (త్రి)
౮ అషిణ్ణే = జీర్ణముకానిది, (పు) ౯
అవ్యక్తమధురధ్వనౌ = అస్పష్టమధుర
ధ్వని.

కలిః—(స్త్రీ) ౧ కలికాయాం=కల్లేము, ౨
శూర=శూరుఁడు, 3 ఆజి=యుద్ధము,
౪ కలహే = కలహము, ౫ యుగే =
కలియుగము.

కాలః—(పు) ౧ మృత్యౌ = మృత్యువు,
౨ మహాకాలే = ఈశ్వరుఁడు, 3 సమ
యే=కాలము, ౪ యమ = జముఁడు,
౫ కృష్ణయోః=నలుపు, (స్త్రీ) ౬ కృష్ణ
త్రివృతా = నల్లతేగడచెట్టు, ౭ మం
జిష్ఠా=మంజిష్ఠ చెట్టు, ౮ నీలినిసు = నీలి
చెట్టు.

కాలీ గౌర్యాం క్షీరకీట
కాలికామాతృభేదయోః,

కీలో లేశే ద్వయోః స్తంభ
జ్వాలాకఫోణిశంకుషు. ౮

కులం జనపదే గోత్రై సజా
తీయగణేష్వపి, భవనే చ
తనా క్షీబం కంటకార్యా
షధా కులీ. ౯

అథ కూలం తటే స్తూపే
సై న్యపుష్పతడాగయోః,

కోలం కోలిఫలే క్షీబం పిప్పలీ
చవ్యయోః త్రియామ్.
౧౦. నాంకపాలౌ శనౌ
చిత్రేవరాహాత్సంగభేలకే,

ఖలం భూస్థానకల్పేషు నీచ
క్రూరాధమే త్రిషు. ౧౧

ఖల్లో వస్త్రప్రభేదే స్యాద్గ
చర్షణి చాతకే, ఖల్లి

కాలీ—(సీ) ౧ గౌర్యాం = పార్వతి, ౨
క్షీరకీట = పాలయందుబుట్టినపురుగు,
3 కాలికా = మేఘపంక్తి, ౪ మాతృ
భేదయోః = సప్తమాతృకలోనొకతి.

కీలః—(ప్స) ౧ లేశే = కొంచము, ౨
స్తంభ = కంబము, 3 జ్వాలా = అగ్ని
శిఖ, ౪ కఫోణి = మోచెయ్యి, ౫ శం
కుషు = మేకు.

కులం—(న) ౧ జనపదే = ఊరు, ౨ గోత్రే
= వంశము, 3 సజాతీయగణేషు = తెగ,
౪ భవనే = గృహము, ౫ తనా = శరి
రము, కులీ (సీ) ౬ కంటకార్యా
షధా = వాకుడు చెట్టు.

కూలం—(సీ) ౧ తటే = దరి, ౨ స్తూపే =
దిబ్బ, 3 సై న్యపుష్ప = సై న్యము
వెనుకటిభాగము, ౪ తటాకయోః =
చెలువు.

కోలం—(న) ౧ కోలిఫలే = చేగుంబుడు,
(సీ) ౨ పిప్పలీ = పిప్పలితీగె, 3 చవ్య
యోః = చవ్యమనుగ్రంథ్యము, (పు)
౪ అంకపాలౌ = కాగిలి, ౫ శనౌ = శని
గ్రహము, ౬ చిత్రే = చిత్రరువు, ౭
వరాహ = పంసి, ౮ ఉత్సంగ = తొడ
(బడి), ౯ భేలకే = తెప్ప.

ఖలం—(న) ౧ భూ = భూమి, ౨ స్థాన =
నివాసము, 3 కల్పేషు = పాపము,
(త్రి) ౪ నీచ = నీచుడు, ౫ క్రూర =
క్రూరుడు, ౬ అధమే = అల్పుడు.

ఖల్లః—(పు) ౧ వస్త్రప్రభేదే = వస్త్రవిశే
షము, ౨ గచ్ఛే = గుంట, 3 చర్షణి =

తు హస్తపాదావమర్దనాఖ్య
రుజి త్రియామ్. ౧౨

ఖలమప్రహతే క్లిబం సార
సంతి ప్తవేధసి,

గల స్పర్జరసే కంఠే

గులస్వాదైక్షవే పుమాః.
౧౩. గులీ తు గుటికారోగ
భిదోః స్నుహ్యం గులా
స్త్రుతా

గోలా గోదావరీసఖ్యోః కునటీ
దుర్గయోః త్రియామ్. ౧౪
పత్రాంజనే మండలే చాలిం
జరే బాలభేలనే,

చలా లక్ష్మ్యం పుమాః కంఠే
కంఠయుక్తే భిదోయవత్.

చిల్లః పుమాః క్లిన్ననేత్రే
క్లిన్నాక్షే ౭స్యభిదోయవత్,
ఆతతాయని సంప్రాక్త శ్చిల్లీ
స్యాత్ తుద్రవాస్తుకే. ౧౬

చుల్లీ చితాయాముద్ధానే

చేలో ౭ధమే త్రిపు, నపుంస
కం తు వసనే

తోలు, ౪ చాతకే=చాతకపక్షి, ఖల్లి
(సీ) ౫ హస్తపాదావమర్దనాఖ్యరుజి
రోగవిశేషము.

ఖలం—(న) ౧ అప్రహతే = దున్నని
భూమి, ౨ సార = సారము, ౩ సంతి
క్షిప్త=సంతేషము, ౪ వేధసి=బ్రహ్మ.

గలః—(పు) ౧ స్పర్జరసే = సజ్జరసము, ౨
కంఠే=కంఠము.

గులః—(పు) ౧ విక్షవే = చెఱకుపాన
కము, గులీ (సీ) ౨ గుటికా = గోలి,
౩ రోగభిదోః=రోగభేదము, (సీ) ౪
౪ స్నుహ్యం=జెముడుచెట్టు.

గోలా—(సీ) ౧ గోదావరీ=గోదావరీనది,
౨ సఖ్యోః=చెలికత్తె, ౩ కునటీ=మణి
సిల, ౪ దుర్గయోః = పార్వతీదేవి. ౫
పత్రాంజనే=సిరా, ౬ మండలే=గోల
కము, ౭ అలింజరే=కాగూ, ౮ బాల
భేలనే=పిల్లలయాట.

చలా—(సీ) ౧ లక్ష్మ్యం=లక్ష్మి, (పు) ౨
కంఠే = వణకు, (త్రి) ౩ కంఠయుక్తే=
చలించునది.

చిల్లః—(పు) ౧ క్లిన్ననేత్రే = తడికన్ను,
(త్రి) ౨ క్లిన్నాక్షే = తడికన్నుకల
వాడు, ౩ ఆతతాయని = చంపుటకు
నిధమైనవాడు, చిల్లీ, (సీ) ౪ తుద్ర
వాస్తుకే=చిన్నచక్రవర్తికూర.

చుల్లీ—(సీ) ౧ చితాయాం = సోద, ౨
ఉద్ధానే=పొయ్యి.

చేలః—(త్రి) ౧ అధమే = నీచము, (న)
౨ వసనే=వస్త్రము.

ఫలం స్థలితశాత్యయోః. ౧౭

ఫల్లీ వీరుధి సంతానే వల్క-
లే కుసుమాంతరే,

జలం గోకలనే నీరే హీజే
రేఽవ్యవ్యవజ్జడే. ౧౮

జాలం గవాక్ష ఆనాయే యా
రకే దంభవృందయోః, జా
లో నీపద్రుమే జాలీ పటా
లికాషధౌ శ్రీయామ్. ౧౯

ఝలా స్యాదాతపస్యోర్తా
దుహితర్యపి చ శ్రీయామ్.
ఝిల్లీ చీర్యాతపచోర్వర్త్యా
ముద్వర్తనాంశుకే. ౨౦

తలం స్వరూపేనూర్ధ్వేఽస్త్రీ
క్లిబం జ్యాఘాతవారణే, కా
ననే కార్యబీజే చ పుంసి
తాలమహీరుహే. ౨౧. చ
వేళు చ త్వరౌ తంత్రీ
ఘాతే సవ్యేన పాణినా,

ఫలం—(న) ౧ స్థలిత=వెనుదీయుట, ౨
శాత్యయోః=కపటము.

ఫల్లీ—(నీ) ౧ వీరుధి=తీర, ౨ సంతానే
= కల్పవృక్షము, ౩ వల్క-లే=నార
చీర, ౪ కుసుమాంతరే = పుష్ప
విశేషము.

జలం—(న) ౧ గోకలనే = ఆకారముగా
నేర్పడిన గోగర్భస్థపిండము, ౨ నీరే=
ఉదకము, ౩ హీజేరే = కురువేరు,
౪ జడే=మందుడు.

జాలం—(న) ౧ గవాక్షే = కిటికీ, ౨ ఆ
నాయే=వల, ౩ యారకే = మొగ్గ, ౪
దంభ=కపటము, ౫ బృందయోః =
గుంపు, (పు) ౬ నీపద్రుమే = కడిమి
చెట్టు, జాలీ. (నీ) ౭ పటాలికాషధౌ=
పొట్లచెట్టు.

ఝలా—(నీ) ౧ ఆతపస్యోర్తా = ఎండ
వేడిమి, ౨ దుహితరి=కుమార్తె.

ఝిల్లీ—(నీ) ౧ చీరీ=ఈలపురుగు, ౨ ఆత
పచోః=ఎండకాంతి, ౩ వర్త్యాం =
వత్తి, ౪ ఉద్వర్తనాంశుకే = తుడిచెడి
గుడ్డ.

తలం.—(పు) ౧ స్వరూపే=స్వరూపము,
౨ అనూర్ధ్వే=క్రిందిభాగము, (న) ౩
జ్యాఘాతవారణే = నారిదెబ్బ తగుల
కుండఁ జేతికిఁ దొడికికొను చర్మము,
౪ కాననే=అరణ్యము, ౫ కార్యబీజే=
హేతువు, (పు) ౬ తాలమహీరుహే=
తాటిచెట్టు, ౭ చవేళు = చెంపదెబ్బ,
౮ త్వరౌ=కత్తిపిడి, ౯ సవ్యేనపాణినా

తల్లి తరుణ్యాం తల్లస్తు జలా
ధారాంతరే పుమాన్. ౨౨

తాలః కరతలేఽంగుష్ఠమధ్య
మాభ్యాం చ సమ్మితే, గీత
కాలక్రియామానే కరా
స్సాలే ద్రుమాంతరే. ౨౩.
వాద్యభాండే చ కాంస్య
స్యత్సరా తాలీజటాషఢా,
క్లిబం తు హరితాలే స్యా

త్తులా సాదృశ్యమానయోః.

౨౪. గృహాణాం దారుబం
ధాయ పీఠికాయామపీష్య
తే, రాశౌ పలశతే భాండే

తూలం స్యాద్భ్రష్టదారుణి.

౨౫. ఆకాశేఽథపిచౌ న స్త్రీ

దలము త్నేధఖండయోః, శస్త్రీ

చదేఽప్యద్రవ్యే పత్రేఽ

తంస్త్రీఘాతే = ఎడమచేతితోఁదంతి
మీటుట.

తల్లి—(స్త్రీ) ౧ తరుణ్యాం = స్త్రీ, (పు) ౨
జలాధారాంతరే=మడుగు.

తాలః—(పు) ౧ కరతలే=అరచేయి, ౨
అంగుష్ఠమధ్యమాభ్యాం సమ్మితే =
చాచఁబడిన మధ్యమాంగుష్ఠములచే
గొలవఁబడినకొలఁత, ౩ గీతకాలక్రి
యామానే = ఆటాదితాళములు,
౪ కరాస్సాలే = చేతులు తట్టుట,
౫ ద్రుమాంతరే = తాటిచెట్టు, ౬
కాంస్యస్యవాద్యభాండే = కంచు
తాళములు, ౭ త్వరా=కత్తిపిడి; తాలీ
(స్త్రీ) ౮ జటాషఢా = జటామాంసి
చెట్టు, (న) ౯ హరితాలే = హరి
దళము.

తులా—(స్త్రీ) ౧ సాదృశ్య=సామ్యము, ౨
మానయోః=త్రాసు, ౩ గృహాణాం
దారుబంధాయపీఠికాయాం = ఇంటికి
వేసెడు తులావాసము, (దూలము)
౪ రాశౌ=తులారాశి, ౫ పలశతే =
నూరుపలములుపరిమాణము, ౬ భాం
డే=కుండ.

తూలం—(న) ౧ భ్రష్టదారుణి = గంగ
రావిచెట్టు, ౨ ఆకాశే = ఆకాశము,
(పు) ౩ పిచౌ=దూచి.

దలం—(న) ౧ ఉత్నేధ = పొడవు, ౨
ఖండయోః=ముక్క, ౩ శస్త్రీచదే =
చురకత్తియొక, ౪ అపద్రవ్యే =
చెడుపదార్థము, ౫ పత్రే=ఆకు.

వ్యథ దులిః త్రియామ్. ౨౬.
కమత్యాం నా మునౌ

దోలా నీల్యాం యానాంత
రేఽపి చ,

నలః పోటగలే రాజ్ఞి పితృ
దేవే కపీశ్వరే. ౨౭. కమ
లేఽపి కునట్యాం చ క్ర
మేణ క్లిబయోషితోః,

నాలా న నా పద్మదండే నాలీ
శాకకడంబకే. ౨౮

నీలం తు నీలరక్తే నా నిధ్య
ద్రివానరాంతరే, నీలీ రు
గ్భేదనీలినోః

పలమున్నానమాంసయోః. ౨౯

పల్ల్యబ్రామకుట్టోః స్త్రీ పల్లః
ఘోలకుసూలకే,

పాలిః కర్ణలతాగ్రేఽశ్రౌ పం
క్తావంకప్రభేదయోః. ౩౦.
ఛాత్రాదిదేయే స్త్రీ

దులిః—(నీ) ౧ కమత్యాం = ఆడు
తాచేలు, (పు) ౨ మునౌ=మునివిశే
షము.

దోలా—(నీ) ౧ నీల్యాం = నీలిచెట్టు, ౨
యానాంతరే=ఉయ్యాల.

నలః—(పు) ౧ పోటగలే = కిక్కునగడ్డి,
౨ రాజ్ఞి=నలమహారాజు, ౩ పితృదేవే=
యముడు, ౪ కపీశ్వరే = నలుండను
వానరుడు, (న) ౫ కమలే=పద్మము,
(నీ) ౬ కునట్యాం=మణిసిల.

నాలా—(స్మ) ౧ పద్మదండే=తామరకాడ,
నాలీ (నీ) ౨ శాకకడంబకే = తీరక
బచ్చలి.

నీలం—(న) ౧ నీలరక్తే = నలపుగలిసిన
యెలుపు, ౨ నిధి = నీలమనునిధి, ౩
అద్రి=నీలపర్వతము, ౪ వానరాంతరే
= నీలుండనువానరుడు, నీలీ (నీ) ౫
రుగ్భేద=రోగవిశేషము, ౬ నీలినోః=
నీలిచెట్టు.

పలం—(న) ౧ ఉన్నాన=నాలుగుకర్షముల
పరిమాణము, ౨ మాంసయోః =
మాంసము.

పల్లీ—(నీ) ౧ అల్పగ్రామ=చిన్నయూరు,
౨ కుట్టోః=గుడిసె, (పు) ౩ ఘోల
కుసూలకే=వెద్దగాదె.

పాలిః—(నీ) ౧ కర్ణలతాగ్రే = చెవి
తమ్మె, ౨ అశ్రౌ = అంచు, ౩ పంక్తా
= పరుస, ౪ అంకప్రభేదయోః=బడి,
౫ ఛాత్రాదిదేయే = శిష్యాదులకీయం
దగినది.

పాలీ యూకాసశ్శశ్రుయో
పితోః,

పిల్లః పుమాన్ క్లిన్ననేత్రే
క్లిన్నాక్షే పునరవ్యవత్.

పీలుః పుమాన్ ప్రసూనే
స్యాత్పరమాణౌమతంగజే,
అస్థిఖండే చ తాలస్య కాం
డపాదపభేదయోః. 3౨

పులస్యాత్పులకే పుంసి విపు
లేఽప్యవ్యలింగకః,
ఫలం జాతీఫలే సస్యే హే
తూత్థే వ్యష్టిలాభయోః.
33. త్రిఫలాయాం చ క
కోలే ప్రియంగౌ తు
ఫలీ స్పృతా,

ఫాలః పుంసి మహాదేవే కా
లిందీభేదనేఽపి చ. 3౪.
క్లిబం సీరోపకరణే త్రిపు
కార్వాసవాససి,

బలిరైత్యప్రభేదే చ కరచా
మరదండయోః. 3౫. ఉప
హారే పుమాన్ స్త్రీ తు

పాలీ—(సీ) ౧ యూకా = వేను, ౨ శ్శ
శ్రుయోపితోః = మీసములుగల
యాడుది

పిల్లః—(పు) ౧ క్లిన్ననేత్రే = తడికన్ను,
(త్రి) ౨ క్లిన్నాక్షే = తడికండ్లుకల
వాడు.

పీలుః—(పు) ౧ ప్రసూనే = పువ్వు, ౨
పరమాణౌ = పరమాణువు, 3 మతం
గజే = వనుఁగు, ౪ తాలస్యాస్థిఖండే
= తాటిచెక్క, ౫ కాండు=బాణము,
౬ పాదపభేదయోః = గొలుగుచెట్టు.

పులః—(పు) ౧ పులకే = గగుర్పాటు,
(త్రి) ౨ విపులే=వెడల్పైనది.

ఫలం—(న) ౧ జాతీఫలే = జాజికాయ
౨ సస్యే = వైరు, 3 హేతూత్థే =
హేతువువలనఁబుట్టినప్రయోజనము,
౪ వ్యష్టి=సమృద్ధి, ౫ లాభయోః =
లాభము, ౬ త్రిఫలాయాం = కరక
తాడియుసిరికలు, ౭ కకోలే=తక్కు
లఫలము. ఫలీ (సీ) ౮ ప్రియంగౌ =
ప్రేంకణపుఁజెట్టు.

ఫాలః—(పు) ౧ మహాదేవే = శంక
రుఁడు, ౨ కాలిందీభేదనే = బలరా
ముఁడు, (న) 3 సీరోపకరణే=నాగటి
కట్టు, (త్రి) ౪ కార్వాసవాససి=నూ
లుగుడ్డ.

బలిః—(పు) ౧ దైత్యప్రభేదే=బలిచక్ర
వర్తి, ౨ కర = పన్ను, 3 చామరదం
డయోః = వింజామరయొక్కకట్టు, ౪

జరయా శ్లఘచర్మణి, గృహ
దారుప్రభేదే చ జఠరావ
యవేఽపి చ. 3౬

బలం గంధరనే రూపే స్థామని
స్థౌల్యపైన్యయోః, పుమాన్
హలాయుధే దైత్యప్రభేదే
వాయవేఽపి చ. 3౭. బల
యుక్తేఽన్యలింగస్వాద్వా
ట్యాలకే తు యోషితి,

వల్లి స్వాదజమోదాయాం
ప్రతత్యామసి యోషితి.
బాలో నా కుంతలేఽశ్వస్య
కరిణాఽపి వాలథౌ, నారి
కేశే హరిద్రాయాం మల్లి
కాభిద్యపి శ్రీయామ్. 3౮
వాచ్యలింగోఽర్థకే మూర్ఘే
ప్రీతేరే పున్నపుంసకమ్,
అలంకారాంతరే మేధ్యే
బాలీ బాలా శ్రుటా శ్రీ
యాం. ౪౦

ఉపహారే = పూజా ద్రవ్యము, (సీ) ౫
జరయాశ్లఘచర్మణి = ముసలితనముచే
ముడుతలుపడినచర్మము, ౬ గృహ
దారుప్రభేదే=ఇంటిలోని యొకానొక
కొయ్య, ౭ జఠరావయవే = పొట్ట
మీదిముడుతలు.

బలం—(న) ౧ గంధరనే=బాలింతబోలు,
౨ రూపే = రూపము, 3 స్థామని =
సత్తువ, ౪ స్థౌల్య = లాపు, ౫ పైన్య
యోః=నీన, (పు) ౬ హలాయుధే =
బలరాముడు, ౭ దైత్యప్రభేదే =
బలాసురుడు, ౮ వాయవే=కాకి, (త్రి)
౯ బలయుక్తే = బలముకలవాడు,
(సీ) ౧౦ వాట్యాలకే=ముత్తవపులగ
చెట్టు.

వల్లి—(సీ) ౧ అజమోదాయాం=ఓమము,
౨ ప్రతత్యాం=తీగె.

బాలః—(పు) ౧ కుంతలే = వెండుకలు,
౨ అశ్వస్యవాలథౌ = గుఱ్ఱపుడోక,
3 కరిణివాలథౌ=ఏనుగుతోక, (సీ)
౪ నారికేశే = కొబ్బరిచెట్టు, ౫ హరి
ద్రాయాం=పసుపు, ౬ మల్లికాభిధి =
మల్లెతీగెలో విశేషము, (త్రి) ౭
అర్థకే = పిల్లవాడు, ౮ మూర్ఘే =
మూర్ఖుడు, (షు) ౯ ప్రీతేరే=కురు
వేరు, బాలీ (సీ) ౧౦ అలంకారాం
తరే = సూడిగమనునలంకారము, ౧౧
మేధ్యే=పవిత్రము, (సీ) ౧౨ శ్రుటా=
శ్రుటికాలము, ౧3 శ్రీయాం =
ఆడుపిల్ల.

వేలా కాలే చ సీమాయా
మథేః కూలవికారయోః,
అక్షిప్తమరణే రాగే ఈశ్వ
రస్య చ భోజనే. ౪౧

భల్లస్వాత్పుంసి భల్లూకే
శస్త్రభేదే చ న ద్వయోః,
భల్లాతక్యాంత్రియాంభల్లి
భాలం తేజోలలాటయోః.

భేలః ప్లవే మునౌ పుంసి
భరావజ్ఞే చ వాచ్యవత్,

భోలో మీనాంతరే పుంసి
త్రిషు కామాదివిహ్వలే.

మలోఽస్త్రీ పాపవిక్లిష్టే కృ
పణే త్వభిధేయవత్,

మల్లః పాత్రే కషాలే చ
మత్స్యభేదే బలీయసి ౪౪

మాలం క్షేత్రే త్రియాం
పృక్కా స్రజోర్జాత్యంతరే
పుమాన్,

వేలా—(సీ) ౧ కాలే = కాలము, ౨
సీమాయాం = పాలిమేర, ౩ అష్టే
కూల = చెలియలికట్ట, ౪ అష్టేర్వికా
రయోః=ఉపైన, ౫ అక్షిప్తమరణే =
కష్టములేనిచావు, ౬ రాగే = అనురా
గము, ౭ ఈశ్వరస్యభోజనే = రాజ
భోజనము.

భల్లః—(పు) ౧ భల్లూకే=ఎలుగుబంటు,
(న) ౨ శస్త్రభేదే=బల్లము, భల్లి (సీ)
౩ భల్లాతక్యాం=నల్లజడిచెట్టు.

భాలం—(న) ౧ తేజః=తేజస్సు, ౨ లలా
టయోః=నుదురు.

భేలః—(పు) ౧ ప్లవే=తెప్ప, ౨ మునౌ=
మునీశ్వరుడు, (త్రి) ౩ భీరా=భయ
స్వభావముకలవాడు, ౪ అజ్ఞే =
మూర్ఖుడు.

భోలః—(పు) ౧ మీనాంతరే=ఒకానొక
చేచ, (త్రి) ౨ కామాదివిహ్వలే =
కామాదివికారములచేబాధనొందినది.

మలః—(మ) ౧ పాప = పాపము, ౨
విక్లిష్టే=అమేధ్యము, ౩ కిష్టే=మలము,
(త్రి) ౪ కృపణే=కుత్తితుడు.

మల్లః—(పు) ౧ పాత్రే = మట్టికంచము,
౨ కషాలే = గండస్థలము, ౩ మత్స్య
భేదే=చేపలలోభేదము, ౪ బలీయసి=
బలవంతుడు.

మాలం—(మ) ౧ క్షేత్రే = దిబ్బ, (సీ)
౨ పృక్కా=పిక్కచెట్టు, ౩ స్రజోః=
పులదండ, (పు) ౪ జాత్యంతరే=
జాతిలజాతి.

మూలుః పత్రలతానారోఽః
శ్రీయాం

మూలం శిఫాద్యయోః. ౪౫.
మూలవిత్తేఽంతికే వా నా
భే

మేలా మేలకే మసా,

మూలిః కిరీట ధమ్మిల్లే చూడా
యామనపుంసకమ్. ౪౬.
నాశోకద్రా శ్రీయాం భూ
మా

లీలా కేలివిలాసయోః, శృం
గారభావచేష్టాయాం లోల
స్వాద్యాచ్య లింగకః. ౪౭.
సత్పజ్ఞే చంచలే,

లోలా జిహ్వకమలయోః
స్త్రీయామ్,
వ్యాలోదుష్టగజే సర్పే శ్వా
పదే నాన్యవత్తలే. ౪౮

బిలం ఛిద్రే గుహాయాం చ పు
మానుచ్చైశ్చివోహయే,

శలం తు శలలే పుంసి భృంగీ
క్షేత్రభిదోర్విధౌ ౪౯

మూలుః—(సీ) ౧ పత్రలతా = మక
రికాపత్రాదులు, ౨ నారోఽః = ఆఁ
డుది.

మూలం—(న) ౧ శిఫా=వేగు, ౨ ఆద్య
యోః = మొదలు, ౩ మూలవిత్తే =
మూలధనము, ౪ అంతికే = సమీ
పము, (ప్స) ౫ భే=మూలానక్షత్రము.
మేలా—(సీ) ౧ మేలకే = కూడిక, ౨
మసా=సిరా.

మూలిః—(పు) ౧ కిరీటే = కిరీటము, ౨
ధమ్మిల్లే=కొప్పు, (ప్స) ౩ చూడాయాం
=శిఖి, (పు) ౪ అశి కద్రా = అశోక
వృక్షము, (సీ) ౫ భూమా=భూమి.

లీలా—(సీ) ౧ కేలి=క్రీడ, ౨ విలాసయోః
= విలాసము, ౩ శృంగారభావచేష్టా
యాం = స్త్రీలయొక్క-శృంగారచేష్ట,
(త్రి) ౪ సత్పజ్ఞే=ఆశగలవాడు, ౫
చంచలే = చపలమైనవాడు.

లోలా—(సీ) ౧ జిహ్వ=నాలుక, ౨ కమ
లయోః=లక్ష్మీ.

వ్యాలః—(పు) ౧ దుష్టగజే = దుష్టమైన
యేనుఁగు, ౨ సర్పే=పాము, ౩ శ్వా
పదే=పులి, (త్రి) ౪ ఖలే=దుర్మార్గుడు.

బిలం—(న) ౧ ఛిద్రే=బెజ్జము, ౨ గుహా
యాం=గుహ, (పు) ౩ ఉచ్చైశ్చివో
హయే = ఉచ్చైశ్చైవమనెడుగుఱ్ఱము.

శలం—(న) ౧ శలలే = ఏదుపంపిముల్లు,
(పు) ౨ భృంగీ=భృంగీశ్వరుడు, ౩
క్షేత్రభిదోః = భూమిలోభేదము, ౪
విధౌ=బ్రహ్మదేవుడు.

శాలుః కషాయద్రవ్యే స్యా
చౌరకాఖ్యాషణౌ పు
మాణ్,

శాలిస్తు కలమాదౌ చ గంధ
మార్జారకే పుమాణ్. ౫౦

శాలా ద్రుస్కంధశాఖాయాం
గృహగేహాక దేశయోః,
నా ఝషే

శిలముంఛే స్యాద్గంధూప
ద్యాం శిలీమతా. ౫౧. స్తంభ
శీర్షే శిలాశిల్యా శిలా తు
ప్రస్తరే మతా, తథామన
శ్శిలాయాం చ ద్వారాధః
స్థితదారుణి. ౫౨

శీలం స్వభావే సద్వృత్తే

శుక్లో యోగాంతరే సితే,
నపుంసకం తు రజతే.

శూలోఽస్త్రీ రోగ ఆయుధే.
౫౩ మృత్యుకేతనయోగేషు
శూలా స్యాత్పణ్యయో
షితి,

శాలుః—(పు) ౧ కషాయద్రవ్యే =
వగరువస్తువు, ౨ చౌరకాఖ్యాషణౌ =
చోరకమనుగంధద్రవ్యము.

శాలి—(పు) ౧ కలమాదౌ = పరిపైరు
మొదలయినది, ౨ గంధమార్జారకే =
పునుగుచిల్లి.

శాలా—(సీ) ౧ ద్రుస్కంధశాఖాయాం
= చెట్టుమొదటికొమ్మ, ౨ గృహ =
యిల్లు, ౩ గేహాక దేశయోః = ఇం
టిలోనొకభాగము, (పు) ౪ ఝషే =
మీను.

శిలం—(న) ౧ ఉంఛే = రోళ్లయొద్దను
చేలయొద్దనుఁకొక్క-గింజనేరడము,
శిలీ (సీ) ౨ గంధూపద్యాం = ఆఁడెఱ్ఱ,
(ఆ. సీ. ఈ. సీ) ౩ స్తంభశీర్షే = స్తం
భముయొక్కపై భాగము, (ఆ. సీ) ౪
ప్రస్తరే = తాయి, ౫ మనశ్శిలాయాం
= మణిసిల, ౬ ద్వారాధఃస్థితదారుణి =
కడపక్రింది త్రొక్కుడుకమ్మి.

శీలం—(న) ౧ స్వభావే = స్వభావము, ౨
సద్వృత్తే = మంచినడత.

శుక్లః—(పు) ౧ యోగాంతరే = శుక్ల
నామయోగము, ౨ సితే = తెలుపు, (న)
౩ రజతే = వెండి.

శూలః—(ప్ర) ౧ రోగే = రోగము, ౨
ఆయుధే = శూలము, ౩ మృత్యు =
చావు, ౪ కేతన = పెక్కెము, ౫
యోగే = శూలయోగము, (సీ) ౬
పణ్యయోషితి = బోగముది.

శైలో భూభృతి శైలం తు
శైలేయే తార్మ్యశైలకే.

సాలః పాదపమాత్రే స్యా
త్పాకారే సర్జపాదపే,

స్థాలం భాజనభేదేపి స్థాలీ
స్యాత్పాటలోఖయోః.

స్థూలం కూటేఽథ నిష్ప్రజ్ఞే
పీఠరేఽవ్యవ్యలింగకః,

హలో హలే పుమాకహాలా
మదిరాయాం చ యోషితి.

హేలాస్త్రియామవజ్ఞాయాం
విలాసే వరయోషితాం,

— ల త్రికం. —

అనలో వసుభేదేఽగ్నా

వనిలో వసువాతయోః. ౫౭

అర్గలా త్రిషు కల్లోలేఽంత
ర్గ్దకపాటయోర్ననా,

అరాలః కుటిలే సర్జరసే సమద
దంతిని. ౫౮

శైలః—(పు) ౧ భూభృతి=కొండ, (న)
౨ శైలేయే=తాతిపువ్వు, ౩ తార్మ్య
శైలకే=రసాంజనము.

సాలః—(పు) ౧ పాదపమాత్రే = చెట్టు,
౨ ప్రాకారే=ప్రాకారము, ౩ సర్జపాద
పే=మద్దిట్టు.

స్థాలం—(న) ౧ భాజనభేదే = కంచము,
స్థాలీ (సీ) ౨ పాటలా=కలిగొట్టుచెట్టు,
౩ ఉఖయోః=వంటకుండ.

స్థూలం—(న) ౧ కూటే=డేరా, (త్రి) ౨
నిష్ప్రజ్ఞే=తెలివితేనివాడు, ౩ పీఠరే=
బలినవాడు.

హలః—(పు) ౧ హలే=నాగలి, (సీ) ౨
మదిరా=కల్లు.

హేలా—(సీ) ౧ అవజ్ఞాయాం=తిరస్కా
రము, ౨ వరయోషితాం=విలాసే=స్త్రీల
యొక్క శృంగారచేష్ట.

— మూఁడక్షరములుగల లకారాంత

శబ్దములు.

అనలః—(పు) ౧ వసుభేదే = అష్టవసువు
లలోనొకడు, ౨ అగ్నౌ=నిప్పు.

అనిల—(పు) ౧ వసు = అష్టవసులలో
నొకడు, ౨ వాతయోః=గాలి.

అర్గలా—(త్రి) ౧ కల్లోలే = తరంగము,
(స్మ) ౨ అంతర్గ్దక = గడిమ్రాను, ౩
కపాటయోః=తలుపుతెక్క.

అరాలః—(పు) ౧ కుటిలే=వంకర, ౨ సర్జ
రసే = సర్జరసమనుగంధ ద్రవ్యము, ౩
సమదదంతిని=మదపుతేనుగని.

అంగులీ కరశాఖాయాం కర్ణి
కాయాం గజస్య చ,

అచలా వసుధాయాం స్యాద
చలశ్చైలకీలయోః. ౧౯

అమలం త్వభ్రకే క్లిబం ల
త్వ్యాం స్త్రీ నిర్మలే త్రిషు,

అంజలిస్తు పుమాన్ హస్త
సంపుటే కుడవేపి చ. ౬౦

అవేల స్త్యపలాపే స్యాదవే
లా పూగచర్వితే,

ఆభీలం న ద్వయోః కృచ్ఛే
వాచ్యలింగం భయానకే.

ఇల్వలా తారకాభేదే నా
భేదే దైత్యమత్యయోః,

ఉత్పలీ తుషచర్పట్యాం క్లి
బం కుష్టప్రసూనయోః. ౬౨

ఉపలః ప్రస్తరే రత్నే శర్క
రాయాం తు యోషితి,

ఉజ్వలో దీప్తశృంగారవిశదే
షు వికాశిని. ౬౩

అంగులీ—(స్త్రీ) ౧ కరశాఖాయాం=చేతి
వ్రేలు, ౨ గజస్యకర్ణి కాయాం=ఏనుగు
గుత్తోండముకొన.

అచలా—(స్త్రీ) ౧ వసుధాయాం=పుడమి
(పు) ౨ శైల=పర్వతము, ౩ కీలయోః
=మేకు.

అమలం—(న) ౧ అభ్రకే = కాకిబంగా
రము, (స్త్రీ) ౨ లత్వ్యాం = లక్ష్మీదేవి,
(త్రి) ౩ నిర్మలే=స్వచ్ఛము.

అంజలిః—(పు) ౧ హస్తసంపుటే=దోసిలి,
౨ కుడవే=మానిక.

అవేలః—(పు) ౧ అపలాపే=కపటముగా
బలుకుట, ౨ పూగచర్వితే = ఒక్కను
నములుట.

ఆభీలం—(న) ౧ కృచ్ఛే=కష్టము, (త్రి)
౨ భయానకే=భయము.

ఇల్వలా—(స్త్రీ) ౧ తారకాభేదే=నక్షత్ర
భేదము, (పు) ౨ దైత్య = ఒకానొక
రాక్షసుడు, ౩ మత్యయో ర్భేదే =
ఒకానొకచేప.

ఉత్పలీ—(స్త్రీ) ౧ తుషచర్పట్యాం=ఉముక
బొబ్బట్లు, (న) ౨ కుష్ట = చెంగల్వి
కోష్ఠ, ౩ ప్రసూనయోః=కలువ.

ఉపలః—(పు) ౧ ప్రస్తరే = తాయి, ౨
రత్నే=మాణిక్యము, (స్త్రీ) ౩ శర్కరాయాం=మొరపతాయి.

ఉజ్వలః—(పు) ౧ దీప్త = మండునది, ౨
శృంగార=అలంకారము, ౩ విశదేషు=
స్వచ్ఛమైనది, ౪ వికాశిని = ప్రకా
శించునది.

ఉత్పల్లంకరణే స్త్రీణాముత్తా
నేపి వికస్వరే,

ఉత్తాల ఉత్కటే శ్రేష్ఠే విక
రాలే ప్లవంగమే. ౬౪

కమలం సలిలే తామ్రే జలజే
క్లోమ్ని భేషజే, మృగ
భేదే తు కమలః కమలా
శ్రీవరశ్రీయోః. ౬౫

కపిలా రేణుకాయాం చ
శింశపాగోవిశేషయోః, పుం
డరికకరిణ్యాం స్త్రీ వర్ణభేదే
త్రిలింగకమ్. ౬౬. నానలే
వాసుదేవే చ మునిభేదే చ
కుక్కురే,

కంబలో నాగరాజే స్వాత్మా
స్నాప్తావారయోరపి. ౬౭.
క్రిమావప్యత్తరాసంగేసలి
లేతు నపుంసకమ్,

ఉత్పల్లం—(న) ౧ స్త్రీణాంకరణే=స్త్రీల
రతిబంధవిశేషము, ౨ ఉత్తానే=వలికిలి
నది, 3 వికస్వరే=వికసించినది.

ఉత్తాలః—(పు) ౧ ఉత్కటే = అధిక
మయినది, ౨ శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠమయినది,
3 వికరాశే=భయంకరము, ౪ ప్లవం
గమే=తొడకలేనికోతి.

కమలం—(న) ౧ సలిలే=నీరు, ౨ తామ్రే=
రాగి, 3 జలజే=పద్మము, ౪ క్లోమ్ని =
కడుపులో దక్షిణభాగమందుం డెఱ్ఱని
మాంసము, ౫ భేషజే = ఔషధము,
(పు) ౬ మృగభేదే = యిట్టి, ౭ శ్రీ=
లక్ష్మీ, ౮ వరశ్రీయోః = ఉత్తము
రాలు.

కపిలా—(స్త్రీ) ౧ రేణుకాయాం=రేణుక
యనుగంధద్రవ్యము, ౨ శింశపా =
ఇరుగుడుచెట్టు, 3 గోవిశేషయోః =
కపిలవర్ణముగలగోవు, ౪ పుండరిక
కరిణ్యాం = పుండరికమను దిగ్గజము
భార్య, (త్రి) ౫ వర్ణభేదే=కపిలవర్ణము
గలది, (పు) ౬ అనలే=అగ్ని, ౭ వాసు
దేవే=కృష్ణుడు, ౮ మునిభేదే=కపిల
ముని, ౯ కుక్కురే=కుక్క.

కంబలః—(పు) ౧ నాగరాజే = సర్ప
విశేషము, ౨ సాస్నా = గంగ
దోలు, 3 స్నావారయోః = ఏనుగు
మున్నగువానికిగప్పెడు రత్న కంబలి,
౪ క్రిమా=కంబలిపురుగు, ౫ ఉత్త
రాసంగే=ఉత్తరీయము, (న) ౬ సలిలే
= నీరు.

క రాలో దంతురే తుంగే
భీషణే చాభిధేయవత్.
౬౮. ససర్జరసతైలే నాక్ష్మిబం
కృష్ణకు తేరకే,

కందలం త్రిమ కపాలేఽపు
పరాగే నవాంకురే. ౬౯.
కలధ్వనా కందలీతు మృగ
గుల్మప్రభేదయోః,

కదలాకదరా పృశ్నాన్యం కద
లీకదరా పునః. ౭౦. రంభా
వృక్షేఽథ కదలీ పతాకా
మృగభేదయోః, కదలా డిం
బికాయాం చ శాల్మలీభూ
రుహేఽపి చ. ౭౧

కపాలోఽస్త్రీ శిరోస్థి స్థా
ఘటాదేశ్యకలే వ్రజే,

కంతాలా తు ద్వయోగ్గోణీ
ప్రభేదే నా క్రమేలకే ౭౨

కల్లోలః పుంసి హర్షే స్వాదు
ల్లోలవై రిణోరపి,

కరాలః—(త్రి) ౧ దంతురే = మిట్టపండ్ల
వాడు, ౨ తుంగే = ఉన్నతమైన
వాడు, ౩ భీషణే = భయంకరమైన
వాడు, (పు) ౪ ససర్జరసతైలే = సర్జ
రసమునూనె, (న) ౫ కృష్ణకు తేరకే =
నల్లగగ్గెరచెట్టు.

కందలం—(త్రి) ౧ కపాలే = తలపుట్టె,
౨ ఉపరాగే = గ్రహణము, ౩ నవాం
కురే = క్రొత్తమొలక, ౪ కలధ్వనా =
అస్యక్తమధురధ్వని, కందలీ (సీ) ౫
మృగ = ఇరుపదియంగుళముల నిడివిగల
యిట్టి, ౬ గుల్మప్రభేదయోః = ఒకా
నొకపాద.

కదలా } (సీ) ౧ పృశ్నాన్యం = కోలపాన్న
కదలః } చెట్టు, కదలీ (సీ-పు) ౨ రంభావృక్షే =
అరటిచెట్టు, కదలీ (సీ) ౩ పతాకా =
జెండా, ౪ మృగభేదయోః = ఇరుపది
యంగుళములనిడివిగలయిట్టి, (ఆ-సీ)
౫ డింబికాయాం = దుండిగపుజెట్టు, ౬
శాల్మలీభూరుహే = బూరుగచెట్టు.

కపాలః—(ప్రు) ౧ శిరోస్థి = తలపుట్టె, ౨
ఘటాదేశ్యకలే = కుండమొదలయిన
వానివెంకు, ౩ వ్రజే = గుంపు.

కంతాలా—(ప్రు) ౧ గోణీప్రభేదే =
గోతాము, (పు) ౨ క్రమేలకే =
ఒంటె.

కల్లోలః—(పు) ౧ హర్షే = సంతోషము,
౨ ఉల్లోల = తరంగము, ౩ వైరిణోః =
శత్రువు.

కామలా రోగభేదే వా నా
నా మరువసంతయోః 23.
కాముకే వాచ్యలింగో 2

ధ కాలోలం నరకాంతరే,
నా కులాలే ద్రోణకాకే
విషభేదే తు న స్త్రియా
మ్. 24

కాహలా వాద్యభాండస్య
భేదే చాప్సరసాం భిది,
కాహలీ తు తరుణ్యాంస్యా
త్కాహల శ్చరణాయుధే.
25 శబ్దమూత్రే 26 పుంస్త్రిం
గస్త్రీషు శుష్కే భృశే
ఖలే,

కీటాలః పుంసి తామ్రస్య కల
శే లోహగూఢకే. 27

కీలాలం రుధిరే తోయే

కుశలశ్శిక్షితే త్రిషు, క్షేమే
చ సుకృతే చాపిపర్యాప్తా
చ నపుంసకం 28

కువలం చోత్పలే ముక్తాఢ
లే 29 బదరీఫలే,

కామలా—(స్మ) 1 రోగభేదే = కామలా
రోగము, (పు) 2 మరు = జలరహిత
మైనభూమి, 3 వసంతయోః = వసంత
ఋతువు, (త్రి) 4 కాముకే = కాము
కుడు.

కాలోలం—(న) 1 నరకాంతరే =
నరకవిశేషము, (పు) 2 కులాలే =
కుష్టురివాడు, 3 ద్రోణకాకే = మాల
కాకి, (స్మ) 4 విషభేదే = కాలకూ
టము.

కాహలా—(సీ) 1 వాద్యభాండస్యభేదే =
వాద్యవిశేషము, 2 అప్సరసాంభిది =
అప్సరోవిశేషము, కాహలీ (సీ) 3
తరుణ్యాం = జవ్వని, (పు) 4 చరణా
యుధే = కోడి, 5 శబ్దమూత్రే =
ధ్వని, (త్రి) 6 శుష్కే = ఎండినది,
7 భృశే = అధికమైనది, 8 ఖలే = దుష్ట
మైనది.

కీటాలః—(పు) 1 తామ్రస్యకలశే = రాగి
పాత్ర, 2 లోహగూఢకే = ఇనుప
చిట్టెము.

కీలాలం—(న) 1 రుధిరే = నెత్తురు, 2
తోయే = నీరు.

కుశలః—(త్రి) 1 శిక్షితే = శిక్షింపబడి
నది, (న) 2 క్షేమే = శుభము, 3
సుకృతే = పుణ్యము, 4 పర్యాప్తా =
తృప్తి.

కువలం—(న) 1 ఉత్పలే = కలువ, 2
ముక్తాఢలే = ముత్తెము, 3 బదరీఫలే =
రేగుబండు.

కుట్టలో ముకులే పుంసే న
ద్వయోర్నరకాంతరే. ౭౮
కుటిలా తగరపాద్యాం స్త్రీ
భుగ్నే చ వాచ్యలింగకః,

కుంతలశ్చషకే వాలే యవే
పుంభూమ్ని నీపృతి. ౭౯

కులాలః కుక్కుభే కుంభ
కారే స్త్రీ త్వంజనాంతరే,

కుంభిల శ్చాలమీనే చ చోర
శ్లోకార్థచోరయోః. ౮౦

కుద్దాలస్సృత్పుమాక్ భూ
మిదారణే యుగపత్రకే,

కుచేలా విద్ధకర్ణ్యాం స్త్రీ వా
చ్యవత్తు కువాససి. ౮౧

కుకూలం శంకుసంకీర్ణశ్వశ్రే
నా తు తుమానలే,

కుండలం కర్ణభూషాయాం
పాశే౭పి వలయే౭పి చ.

౮౨. కాంచనద్రుగుడూ
చోఽస్త్రీ

కుట్టలః—(పు) ౧ ముకులే=మొగ్గ, (స)
౨ నరకాంతరే=నరకభేదము.

కుటిలా—(సీ) ౧ తగరపాద్యాం = తగర
పాదియనునది, (త్రి) ౨ భుగ్నే=మొక
రై నది.

కుంతలః—(పు) ౧ చషకే=త్రాగుగిన్నె,
౨ వాలే=వెండ్రుక, ౩ యవే=యవ
ధాన్యము, (ని.బ.) ౪ నీపృతి=కుంతల
దేశము.

కులాలః—(పు) ౧ కుకుభే=గంపపులుగు,
౨ కుంభ కారే = కుమ్మరివాడు, (సీ)
౩ అంజనాంతరే = కుభుజ్ఞాంజనము.

కుంభిలః—(పు) ౧ శాలమీనే = కాదు
మొసలి, ౨ చోర=చొంగ, ౩ శ్లోకార్థ
చోరయోః = శ్లోకార్థమునపహరించిన
వాడు.

కుద్దాలః—(పు) ౧ భూమిదారణే =
గుద్దలి, ౨ యుగపత్రకే = కాంచనము
చెట్టు.

కుచేలా—(సీ) ౧ విద్ధకర్ణ్యాం=చిటుబొడ్డి
చెట్టు, (త్రి) ౨ కువాససి = చెడ్డగుడ్డ
గలది.

కుకూలం—(న) ౧ శంకుసంకీర్ణశ్వశ్రే =
వసినాటినగుంట, (పు) ౨ తుమానలే=
ఉముకనిప్పు

కుండలం—(న) ౧ కర్ణభూషాయాం =
పోగులు, ౨ పాశే=త్రాడు, ౩ వలయే
=గుండ్రన, (సీ) ౪ కాంచనద్రు=భేష
కాంచనచెట్టు, ౫ గుడూచోఽస్త్రీ=తిప్ప
తీగె.

కేవలః కుమానే పుమాన్, నపుంసకం తు నిర్ణీతే వా చ్యవనై చ్చకృత్స్నయోః. ౮౩. కేవలో జ్ఞానభేదే

భ కోమలం మృదులే జలే,

కోహలో వాద్యభేదే స్యా న్నాట్యశాస్త్రప్రవక్తరి. ౮౪

గ్రంథిలస్తు కరీరద్రౌ వికంక తతరా పుమాన్, సగ్రం థా త్రిషు

గంధోలీ భ ద్రాశట్యోశ్చ యోషితి. ౮౫

గరలం తృణపూలే చ విషే మానే నపుంసకమ్,

గోపాలో నృపగోపేశే

గోక్షీలో ముసలే హలే. ౮౬

గౌరిలస్తు పుమాన్ లోహ చూర్ణే స్యాద్గౌరసర్వ పే, చపలః పారదే మిానే చౌరకే ప్రస్తరాంతరే ౮౭. చపలా కమలావిద్యుత్పుంశ్చలీషపు లిషు చ, నపుంసకం తు

కేవలః—(పు) ౧ కుమానే=కపటుండు, (న) ౨ నిర్ణీతే = నిశ్చయించబడినది, (త్రి) ౩ ఏక=ఒకటి, ౪ కృత్స్నయోః=సమస్తము, (పు) ౫ జ్ఞానభేదే = పరమాత్మ.

కోమలం—(న) ౧ మృదులే = మృదువైనది, ౨ జలే=నీరు.

కోహలః—(పు) ౧ వాద్యభేదే=కాహళ మనువాద్యము, ౨ నాట్యశాస్త్రప్రవక్తరి = నాట్యశాస్త్రమును జెప్పినయొక ముని.

గ్రంథిలః—(పు) ౧ కరీరద్రౌ=వెలుతురు చెట్టు, ౨ వికంకతతరా=ములువెలంగ చెట్టు, (త్రి) ౩ సగ్రంథా=గనుపులు గలది.

గంధోలీ—(సీ) ౧ భద్రా=నాగము నైచెట్టు, ౨ శట్యోః=గండ్లక చోరము.

గరలం—(న) ౧ తృణపూలే=గడ్డిమోపు, ౨ విషే = విషము, ౩ మానే = పరిమితి

గోపాలః—(పు) ౧ నృప = రాజు, ౨ గోపేశే=కృష్ణుండు.

గోక్షీలో—(పు) ౧ ముసలే = రోకలి, ౨ హలే=నాగలి.

గౌరిలః—(పు) ౧ లోహచూర్ణే=ఉక్కుపొడి, ౨ గౌరసర్వ పే=తెల్లవాలు.

చపలః—(పు) ౧ పారదే = పాదరసము, ౨ మిానే=చేప, ౩ చౌరకే = చోరక పుష్పి చెట్టు, ౪ ప్రస్తరాంతరే = చలువతొయి, (సీ) ౫ కమలా=లక్ష్మి,

శీమ్రే స్యాద్వాచ్యవ త్తరలే
చలే. ౮౮

చత్వారో హోమకుండే స్యా
త్పుంసి ద ర్భేఽపి దృశ్యతే,
చంద్రిలః పుంసి వాస్తూక
శాకే భర్తే చ నాపితే. ౮౯

చంచలా తు తటిల్లక్ష్యో శ్చం
చలః కాముకేఽనిలే,

చూడాలా తూచ్చటాయాం
స్త్రీ చూడావతి చ వాచ్య
వత్. ౯౦

ఛగలం నీలవస్త్రే నా ఛాగే
స్త్రీ వృద్ధదారకే,

జంబాల శ్చైవలే పంకే

జగలో మదనద్రుమే. ౯౧.
మేదకేషిష్ఠమద్యే చ పుంసి
ధూత్తేఽభిధేయవత్,

జటిలా విప్పలీమాంసోర్జటా
యస్తే తు వాచ్యవత్ ౯౨

౬ విద్యుత్ = మెఱపు, ౭ పుంశ్చలీ =
జారిణి, ౮ విప్పలీఘ = విప్పలితీగె, (పు)
౯ శీమ్రే = వేగము, (త్రి) ౧౦ తరలే =
నిలుకడలేనిది, ౧౧ చలే = చలించు
నది.

చత్వారః—(పు) ౧ హోమకుండే = హోమ
గుండము, ౨ ద ర్భే = దరభ.

చంద్రిలః—(పు) ౧ వాస్తూకశాకే = చక్ర
వర్తికూర, ౨ భర్తే = శివుడు, ౩
నాపితే = మంగలి.

చంచలా—(స్త్రీ) ౧ తటిత్ = మెఱపు,
౨ లక్ష్యో = లక్ష్మి, (పు) ౩ కా
ముకే = కాముకుడు, ౪ అనిలే =
వాయువు.

చూడాలా—(స్త్రీ) ౧ ఉచ్చటాయాం =
గుండ్రతుంగమునై, (త్రి) ౨ చూడా
వతి = జుట్టుగలవాడు.

ఛగలం—(న) ౧ నీలవస్త్రే = నల్లనిబట్ట,
(పు) ౨ ఛాగే = మేక, (స్త్రీ) ౩ వృద్ధ
దారకే = బొద్దికూర.

జంబాలః—(పు) ౧ శ్చైవలే = నాచు, ౨
పంకే = బురద.

జగలః—(పు) ౧ మదనద్రుమే = మంగ
చెట్టు, ౨ మేదకే = సారాయిచేయుటకు
సిద్ధపఱచినపిండి, ౩ విష్ఠమద్యే = పిండి
చేత జేయబడినసారాయి, (త్రి) ౪
ధూత్తే = కపటుడు.

జటిలా—(స్త్రీ) ౧ విప్పలీ = విప్పలితీగె,
౨ మాంసోర్జః = జటామాంసి, (త్రి) ౩
జటాయుక్తే = జడలుగలది.

జంగలం నిర్జనస్థానే త్రిలింగ్యాం పిశితేఽత్రియామ్,

జంభలః పుంసి జంబీరే బుద్ధదేవతాంతరేఽపి చ. ౯౩

జంబూలస్తు పుమాన్ జంబూ విటపే క్రకచచ్ఛదే,

జాంగులీ విషవిద్యాయాం జాంగులం జాలినీఫలే. ౯౪

జాంగులీ శూకశింభ్యాం స్త్రీ జాంగలో నా కపింజలే.

తరలం చంచలే పిద్యే భాసురేఽపి త్రిలింగకమ్. ౯౫.
హరమధ్యమణౌ పుంసి య వాగూసురయోఃత్రియాం,

తండులస్సాద్విడంగే చ థాన్యాదినికరే పుమాన్. ౯౬

తమాలస్తలకే ఖడ్గే తాపింఛే వరుణద్రుమే,

తాంబూలీ నాగవల్యాం స్త్రీ క్రముకే తు నపుంసకమ్.

జంగలం—(త్రి) ౧ నిర్జనస్థానే = జనము లేనిచోటు, (పు) ౨ పిశితే = మాంసము.

జంభలః—(పు) ౧ జంబీరే=నిమ్మచెట్టు, ౨ బుద్ధదేవతాంతరే = జంభలయనుబుద్ధదేవత.

జంబూలః—(పు) ౧ జంబూవిటపే = నేరేడుచెట్టు, ౨ క్రకచచ్ఛదే=మొగిలిచెట్టు.

జాంగులీ—(స్త్రీ) ౧ విషవిద్యాయాం=విషమునుబోగొట్టువిద్య, ౨ జాలినీఫలే=పొట్లకాయ.

జాంగులీ—(స్త్రీ) ౧ శూకశింభ్యాం=దూలగొండిచెట్టు, (పు) ౨ కపింజలే=కముజాపిట్ట.

తరలం—(త్రి) ౧ చంచలే=చలించునది, ౨ పిద్యే = జారుడు, ౩ భాసురే = ప్రకాశించునది, (పు) ౪ హరమధ్యమణౌ = నాయకమణి, (స్త్రీ) ౫ యవాగూ=గంజి, ౬ సురయోః=కల్లు.

తండులః—(పు) ౧ విడంగే=వాయువిడంగముచెట్టు, ౨ థాన్యాదినికరే=థాన్యాదులసారము. (బియ్యము)

తమాలః—(పు) ౧ తలకే = బొట్టు, ౨ ఖడ్గే=కత్తి, ౩ తాపింఛే = చీకటిమ్రాసు, ౪ వరుణద్రుమే = ఉలమిరిచెట్టు

తాంబూలీ—(స్త్రీ) ౧ నాగవల్యాం=తమలపాకుతీగె, (న) ౨ క్రముకే = పోక,

తాతలోరుజ పాకే చ లోహ
కూటే మనోజవే,

తుములః కలివృక్షే నా క్షీ
బం తు రణసంకులే.

తైతిలో గండకే పుంసి క్షీబ
స్తు కరణాంతరే,

దుకూలం శ్లక్ష్యవస్త్రే స్యాత్
తూమే చ

ధవళా గవి. ౯౯. వృషశ్రేష్ఠే
పుమాన్వాచ్యలింగశ్శుక్లే చ
సుందరే,

నకులీ కుక్కుటీమాంసోః
వశుపాండవయోః పుమాణ్.

నాకులీ కుక్కుటీకండే రా
స్నాయాం చవికేశ్త్రియాం,

నాభీలం పంతుణే నార్యాః
కృచ్ఛగర్భాండయోరపి.

విచులస్తు నిచోలే స్యాద్విజ్ఞ
లోఖ్యమపీరుహే,

తాతలః—(పు) ౧ రుజ = రోగము, ౩
పాకే = పక్వమైనది, ౩ లోహకూటే =
సమైట, ౪ మనోజవే = తంద్రిసంబంధ
మైనది.

తుములః—(పు) ౧ కలివృక్షే = తాండ్ర
చెట్టు, (న) ౨ రణసంకులే = దొబ్బి
యుద్ధము.

తైతిలః—(పు) ౧ గండకే = విద్ధమృగము,
(న) ౨ కరణాంతరే = తైతిలయన
పంచాంగకరణము.

దుకూలం—(న) ౧ శ్లక్ష్యవస్త్రే = సన్నని
వస్త్రము, ౨ తూమే = తెల్లనివస్త్రము.

ధవళా—(సీ) ౧ గవి = గోవు, (పు)
౨ వృషశ్రేష్ఠే = ఆబోతు, (త్రి) ౩
శుక్లే = తెల్లనిది, ౪ సుందరే = చక్క
నిది.

నకులీ—(సీ) ౧ కుక్కుటీ = ఆడుకోడి,
౨ మాంసోః = జటామాంసిచెట్టు,
(పు) ౩ వశు = ముంగిప, ౪ పాండ
వయోః = నకులుడు.

నాకులీ—(సీ) ౧ కుక్కుటీకండే = బికా
నొకదుంప, ౨ రాస్నాయాం = సన్న
రాస్తము, ౩ చవికే = చవ్యమను
వృక్షము.

నాభీలం—(న) ౧ నార్యాః పంతుణే = స్త్రీ
యొక్కగజ్జే, ౨ కృచ్ఛ = బాధ, ౩
గర్భాండయోః = పెద్దబొడ్డు.

నిచులః—(పు) ౧ నిచోలే = గవిసెన, ౨
లోఖ్యమపీరుహే = ఎఱ్ఱగన్నేరు
చెట్టు.

నిర్మలం స్యాత్తు నిర్దాల్యే
చాభ్రకే చ నపుంసకమ్.
౧౦౨. మలహీనేనన్యలిం
గం చ

నిస్తలం వర్తలే చలే,

నిష్కలస్తు కలాశూన్యే నష్ట
వీర్యే చ వాచ్యవత్. ౧౦౩
నై పాలీ తు నవమాలీకునటి
సువహాసు చ,

పలలం తిలచూర్ణే చ, పంకే
మాంసే నపుంసకమ్. ౧౦౪.

నా రాక్షసే

భవటలం పిటకే చ పరిచ్ఛదే,
ఛదిద్రుగ్గోగతిలకే క్లిబం
బృందే పునర్న నా. ౧౦౫

ప్రతలం పాతాలభేదే తతాం
గులికరే పుమాన్,

పటోలం వస్త్రభేదే నౌషధౌ
జ్యోత్స్నయ్యం తు యౌ
షితి.

ప్రవాలోఽస్త్రీ కిసలయే వీ
ణాదండే చ విద్రుమే,

నిర్మలం—(న) ౧ నిర్దాల్యే=ధరించితీసివ
పుష్పాదులు, ౨ అభ్రకే=కాకిబంగారు
(త్రి) ౩ మలహీనే=నిర్మలమైనది.

నిస్తలం—(న) ౧ వర్తలే=గుండ్రునిది, ౨
చలే=చంచలమైనది

నిష్కలః—(త్రి) ౧ కలాశూన్యే = కళ
లేనిది, ౨ నష్టవీర్యే=నీర్యములేనిది.

నై పాలీ—(సీ) ౧ నవమాలీ = విరజాజి
తీగ, ౨ కునటి = మణిసిల, ౩ సువ
హాసు=నల్ల వావిలిచెట్టు.

పలలం—(న) ౧ తిలచూర్ణే=సువ్యుషిండి,
౨ పంకే=బురద, ౩ మాంసే=మాంస
ము, (పు) ౪ రాక్షసే = రాక్షసుడు.

పటలం—(న) ౧ పిటకే = బొబ్బ, ౨
పరిచ్ఛదే=ఆవరణము, ౩ ఛది=ఇంటి
కప్పు, ౪ ద్రుగ్గోగ = నేత్రరోగము,
౫ తిలకే=బొట్టు, (స్మ) ౬ బృందే =
సమూహము.

ప్రతలం—(న) ౧ పాతాలభేదే=క్రింది
లోకములలోభేదము, (పు) ౨ తతాం
గులికరే = చాచబడిన వ్రేళ్లుగల
హస్తము.

పటోలం—(న) ౧ వస్త్రభేదే = వస్త్రవిశే
షము, (పు) ౨ ఓషధౌ = చేతిపొట్ల
చెట్టు, (సీ) ౩ జ్యోత్స్నయ్యం=పొట్ల
చెట్టు.

ప్రవాళః—(స్మ) ౧ కిసలయే = చిగురు
టాకు, ౨ వీణాదండే = వీణయొక్క
కట్టి, ౩ విద్రుమే=పగడము.

పంచాలీ పుత్రి కాగీత్యోఃశ్రీ
యాం పుంభూమ్ని నీవృతి.

పాంశులః పుంశ్చలే శంభోః
ఖట్వాంగే స్త్ర్యసతీభువోః,

పాకలం కుష్టభైషజ్యే పుంసి
స్యాత్కుంజరజ్వరే. ౧౦౮

పాచలం పాచనేనాగ్నో రా
ః ధనద్రవ్యవాతయోః,

పాటలా పాటలౌ స్త్రీ స్యాద
స్య పుష్పే పునర్న నా.
౧౦౯ ఆశుధాన్యే పుమాన్
శ్వేతరక్తవర్ణేఽపి వాచ్య
వత్,

పాతాళం నాగలోకే స్యా
ద్ద్వివరే బడవానలే. ౧౧౦

పాతిలీ వాగురాయాం స్యా
ద్నారీపాత్రప్రభేదయోః,

పిప్పలం సలిలే వస్త్రచ్ఛేదభేదే
చ నా తరా. ౧౧౧. నిరం
శుకే పక్షిభేదే కణాయాం
పిప్పలీ మతా.

పంచాలీ—(సీ) ౧ పుత్రి కా = బొమ్మ, ౨
గీత్యోః = గానవిశేషము, (ని.బ.) ౩
నీవృతి=పంచాల దేశము.

పాంశులః—(పు) ౧ పుంశ్చలే=విటుడు,
౨ శంభోః ఖట్వాంగే = ఈశ్వరుని
యాయుధము, (సీ) ౩ అసతీ=ఱంకు
లాడి, ౪ భువోః=భూమిక

పాకలం—(న) ౧ కుష్టభైషజ్యే=చెంగల్లు
కోష్టు, ౨ కుంజరజ్వరే = ఏనుగు
యొక్కజ్వరము.

పాచలం—(న) ౧ పాచనే=ఆకలికలుగ
జేయునది, ౨ అగ్నో=నిప్పు, ౩ రాధ
నద్రవ్య = వండఁబడిపక్వము చేయఁబడి
నది, ౪ వాతయోః=గాలి.

పాటలా—(సీ) ౧ పాటలౌ = కలిగొట్టు
చెట్టు, (న్న) ౨ అస్యపుష్పే=కలిగొట్టు
పువ్వు, (పు) ౩ ఆశుధాన్యే = ఎఱ్ఱ
జిలమవడ్లు, (త్రి) ౪ శ్వేతరక్తవర్ణే =
పాటలవర్ణముగలది.

పాతాళం—(న) ౧ నాగలోకే=పాతాళ
లోకము, ౨ వివరే = రంధ్రము, ౩
బడవానలే=బడబాగ్ని.

పాతిలీ—(సీ) ౧ వాగురాయాం = పల,
౨ నారీ=పణఁతి, ౩ పాత్రప్రభేదయోః
=ఒకవిధమగుగిన్నె.

పిప్పలం—(న) ౧ సలిలే = ఉడకము, ౨
వస్త్రచ్ఛేదభేదే = కొపినము, (పు) ౩
తరా = రావిచెట్టు, ౪ నిరంశుకే =
దిగంబరుడు, ౫ పక్షిభేదే = బాతు,
పిప్పలీ (సీ) ౬ కణాయాం=పిప్పలితీగె.

పిచులో ఝాబుకేఽపి స్వాది
జలే జలవాయనే. ౧౧౨

సింగలో నాగభిద్రుద్రచం
డాంశు పారిపార్శ్వకే, నిధి
భేదే కపావగ్నౌ పుంసస్వా
త్కపిలేఽన్యవత్. ౧౧౩.
స్త్రీయాం వేశ్యావిశేషే చ
కరిణ్యాం కుముదస్య చ,

పిత్తలా తోయపిప్పలాంత్ర్య
న్యవత్పిత్తసంయుతే. ౧౧౪.
క్షీబం తు త్రైజసద్రవ్యే
పిచ్ఛిలో విజిలేఽన్యవత్, స్త్రీ
పోతికాశింశపయోశ్శాల్మలీ
సింధుభేదయోః. ౧౧౫

పుద్గలస్సందరాకారే త్రిషు
పుంస్వాత్తదేహయోః,

వేశలో రుచిరే దక్షే

ఫేనిలోఽరిష్టపాదపే. ౧౧౬.
నా సఫేనే త్రిషు క్షీబం
కోలీమదనయోః ఫలే,

పిచులః—(పు) ౧ ఝాబుకే=పక్కెచెట్టు,
౨ ఇజ్జలే = ఎజ్జగన్నేరుచెట్టు, ౩ జల
వాయనే=నీరుకాకి.

సింగలః—(పు) ౧ నాగభిద్ = సర్పవిశే
షము, ౨ రుద్ర = శంకరుడు, ౩
చండాంశుపారిపార్శ్వకే = సూర్యుని
ప్రక్కనుండు దేవతావిశేషము, ౪ నిధి
భేదే=నిధివిశేషము, ౫ కపా=కోతి,
౬ అగ్నౌ = అగ్ని, (త్రి) ౭ కపిలే =
కపిలవర్ణముకలది, (స్త్రీ) ౮ వేశ్యావి
శేషే = పింగళయను బోగముది, ౯
కుముదస్యకరిణ్యాం=కుముదమను దిగ్గ
జముభార్య.

పిత్తలా—(స్త్రీ) ౧ తోయపిప్పల్యాం =
నీరుపిప్పలి, (త్రి) ౨ పిత్తసంయుతే=
పిచ్చిది, (న) ౩ త్రైజసద్రవ్యే=పిత్తభి.

పిచ్ఛిలః—(త్రి) ౧ విజిలే = మిఁగడగట్టి
నది, (స్త్రీ) ౨ పోతికా=వెద్దసదాపచెట్టు,
౩ శింశపయోః = ఇరుగుడుచెట్టు, ౪
శాల్మలీ = బూరుగుచెట్టు, ౫ సింధు
భేదయోః=పిచ్చిలానది.

పుద్గలః—(త్రి) ౧ సుందరాకారే=సౌం
దర్యముగలది, (పు) ౨ ఆత్త=జీవము,
౩ దేహయోః=శరీరము.

వేశలః—(పు) ౧ రుచిరే=మనోహరము,
౨ దక్షే=సమర్థుడు.

ఫేనిలః—(పు) ౧ అరిష్టపాదపే=కుంకుడు
చెట్టు, (త్రి) ౨ సఫేనే=నురుగుగలది,
(న) ౩ కోలీ = రేగుబండు, ౪ మద
నయోఃఫలే=మంగపండు.

బహులా నీలికాయాంస్యాదే
 లాయాం గవి యోషితి.
 ౧౧౭. కృత్తికాసుస్త్రియాం
 భూమ్ని విహాయసి నపుంస
 కమ్, పుంస్యగ్నో కృష్ణ
 పక్షే చ వాచ్యవత్ప్రిజ్య
 కృష్ణయోః. ౧౧౮

బరలా బారలా చాపి గం
 ధోలీహంసకాంతయోః,

బార్దలం దుర్దినే మేలానం
 దాయాం బార్దలః స్త్రుతః.

మంగలా సితదూర్వాయా
 ముమాయాం పుంసి భూమి
 జే, నపుంసకన్తు కల్యాణే
 సర్వార్థరక్షణేఽపి చ. ౧౨౦

మండలం పరిధౌ కోశే దేశే
 ద్వాదశరాజసు, క్షీణేఽథ
 నివహే బింబే త్రిషు పుంసి
 తు కుక్కురే. ౧౨౧

మంజులం త్రిషు మంజౌ నా
 జలరంకౌ నపుంసకమ్,

బహులా—(సీ) ౧ నీలికాయాం = నీలి
 చెట్టు, ౨ ఏలాయాం = ఏలకెరీగె, ౩
 గవి=ఆవు, (ని. బ.) ౪ కృత్తికాసు =
 కృత్తికానక్షత్రము, (స) ౫ విహా
 యసి = ఆకాశము, (పు) ౬ అగ్నో =
 నిప్పు, ౭ కృష్ణపక్షే = కృష్ణపక్షము,
 (త్రి) ౮ ప్రాజ్య=అధికమైనది, ౯ కృష్ణ
 యోః=నల్లనిది.

బరలా } —(సీ) ౧ గంధోలీ = కంది
 బారలా }
 రీగ, ౨ హంసకాంతయోః = ఆడు
 హంస.

బార్దలం—(స) ౧ దుర్దినే = మేఘముచే
 సూర్యుడు కనుబడనిరోజు, (పు) ౨
 మేలానం దాయాం=సిరాబుడ్డి.

మంగలా—(సీ) ౧ సితదూర్వాయాం =
 తెల్లగతీక, ౨ ఉమాయాం=పార్వతీ
 దేవి, (పు) ౩ భూమిజే = అంగార
 కుడు, (స) ౪ కల్యాణే = శుభము,
 ౫ సర్వార్థరక్షణే = సర్వకార్యరక్ష
 ణము, (క్షేమము.)

మండలం—(స) ౧ పరిధౌ = పరివేషము,
 ౨ కోశే = మండలాకారమైనకుంభ
 వ్యాధి, ౩ దేశే=దేశము, ౪ ద్వాదశ
 రాజసు = పన్నిద్దరురాజులు, (త్రి) ౫
 నివహే=గుంపు, ౬ బింబే = సూర్య
 చంద్రాదులబింబము, (పు) ౭ కుక్కురే
 =కుక్క.

మంజులం—(త్రి) ౧ మంజౌ=మనోహర
 మైనది, (పు) ౨ జలరంకౌ = కూకురు

జలాంచలే నికుంజే చ

మహిలా ఫలినీశ్రియోః.

మాతులో వ్రీహిభిన్నాత్మ
భ్రాత్రోశ్చ మదనద్రుమే,
ధూస్తూరే

మాచలో వందిచారే చ
గ్రాహరోగయోః. ౧౨౩

ముసలం స్యాదయోగ్రే తు
పున్నపుంసకయోః శ్రియో
మే, తాలమూల్యామాఖు
పర్ణిగృహగోధికయోరపి.
మృణాలం నలదేక్షిబం పున్న
పుంసకయోరిబినే,
మేఖలా ఖడ్గబంధే స్యాత్కా-
శ్చీకై లనితంబయోః. ౧౨౪

యమలం యుగలేక్షిబం య
మలీ చోటికాద్వయే,

రసాలా రసనాదూర్వావిదారి
మార్జితాసు చ. ౧౨౬.
రసాలం సిల్పకే బోలే రసా
లశ్చేక్షుచూతయోః,

గుండంగిపిట్ట, (న) ౩ జలాంచలే =
నీటిపాచి, ౪ నికుంజే=పాదరిల్లు.

మహిలా—(నీ) ౧ ఫలినీ = ప్రేంకణపుం
జెట్టు, ౨ శ్రియోః=స్త్రీ.

మాతులః—(పు) ౧ వ్రీహిభిద్=వైరు
లలోభేదము, ౨ మాతృభ్రాత్రోః =
మేనమామ, ౩ మదనద్రుమే=మంగ
చెట్టు, ౪ ధూస్తూరే=ఉమ్మెత్తచెట్టు.

మాచలః—(పు) ౧ వంది = స్తుతిపాఠ
కుండు, ౨ చారే = దొంగ, ౩
గ్రాహ = మొసలి, ౪ రోగయోః =
రోగము.

ముసలం.—(షు) ౧ అయోగ్రే=రోచలి,
(నీ) ౨ తాలమూల్యాం = నేలతాడి
చెట్టు, ౩ ఆఖుపర్ణి = ఏలుకజీడిచెట్టు,
౪ గృహగోధికయోః=బల్లి.

మృణాలం—(న) ౧ నలదే = వట్టివేరు,
(షు) ౨ బినే=తామరతూడు.

మేఖలా—(నీ) ౧ ఖడ్గబంధే=ఆయుధము
జారకుండుటకై పిడికిగట్టిన త్రాడు, ౨
కాంచీ = మొలనూలు, ౩ శ్చై లనితం
బయోః = పర్వతమధ్యభాగము.

యమలం—(న) ౧ యుగలే = జంట,
యమలీ (నీ) ౨ చోటికాద్వయే =
శాటీశ్వయము.

రసాలా—(న) ౧ రసనా = నాలుక, ౨
దూర్వా=గజిక, ౩ విదారి=తెల్లనేల
గుమ్మడుచెట్టు, ౪ మార్జితాసు =
సంబారువులువేసిపక్కముచేసిన వెరుగు,
(న) ౫ సిల్పకే=చిల్లమడ్డి, ౬ బోలే =

రామిలో రమణే కామే

లాంగూలం పుచ్చశేఫసోః.

లాంగలీ తోయపిప్పల్యాం
క్లీబస్తు కుసుమాంతరే, గో
దారణే తృణరాజగృహ
దారువిశేషయోః. ౧౨౮

లోహలః శృంఖలాచార్యే
వ్యక్తవాచిని చ త్రిషు,

వంజులః పుంసి తినిశే వేత
సాశోకయోరపి. ౧౨౯

వంతాలో యుద్ధభేదే చ
నౌకాయాం చ ఖనిత్రకే,

వాతూలః పుంసి వాత్యా
యాం వాచ్యవన్తారుతా
సహే. ౧౩౦

వామిలో దాంభికే వామే
త్రిషు స్వాత్

బాలింతబోలు, (పు) ౭ ఇక్షు =
చెఱుకు, ౮ చూతయోః=తీయమామిడి
చెట్టు.

రామిలః—(పు) ౧ రమణే = మనోహ
రుడు, ౨ కామే=మన్మథుడు.

లాంగూలం—(న) ౧ పుచ్చ=తోఱ, ౨
శేఫసోః=శిశ్నము.

లాంగలీ—(సీ) ౧ తోయపిప్పల్యాం =
నీరుపిప్పలిచెట్టు, (న) ౨ కుసుమాం
తరే=పుష్పవిశేషము, ౩ గోదారణే=
నాగలి, ౪ తృణరాజ = తాటిచెట్టు,
౫ గృహదారువిశేషయోః = గృహ
సంబంధమైన యొకానొకకొయ్య.

లోహలః—(పు) ౧ శృంఖలాచార్యే =
సంకెళ్లచేతఁ బంధింపఁ బడినవాడు,
(త్రి) ౨ అవ్యక్తవాచిని=స్పష్టముగా
పలుకనివాడు.

వంజులః—(పు) ౧ తినిశే=నెమ్మిచెట్టు, ౨
వేతస=ప్రబ్బలిచెట్టు, ౩ అశోకయోః=
అశోకచెట్టు.

వంతాలః—(పు) ౧ యుద్ధభేదే = శూర
యుద్ధము, ౨ నౌకాయాం=ఓడ, ౩
ఖనిత్రకే=గుడ్డలి.

వాతూలః—(పు) ౧ వాత్యాయాం =
వాతసమూహము, (త్రి) ౨ మారు
తాసహే = వాయువును సయించని
వాడు.

వామిలః—(త్రి) ౧ దాంభికే = డాంబి
కముగలది, ౨ వామే = సుందరమై
నది,

విమలా శ్రీయామ్, శాత
లాయాం భువో భేదే నిర్
లే త్వభిధేయవత్. ౧౩౧

విపులః పృథులేఽగాధే మేరు
పశ్చిమభూధరే,

విదులస్తు పుమానంబువేతనే
వేతనేఽపి చ. ౧౩౨

విడాలో నేత్రపిండే స్యా
త్పృషదంశకకే పుమాన్,

విశాలా త్వింద్రవారుణ్యా
ముజ్జయిన్యాం తు యోషి
తీ. ౧౩౩. మృగపక్షిభిదోః
పుంసి పృథులే త్వభిధేయ
వత్,

వృషలో గృంజనే శూద్రే
చంద్రగుప్తే చ రాజని.

శకలం త్వచి ఖండే స్యాద్రా
గవస్తుని వల్కలే,

శంబలోఽస్త్రీ సంబలవత్కూ
లపాథేయమత్సరే. ౧౩౪

విమలా—(సీ) ౧ శాతలాయాం = సంబ
రేణచెట్టు, ౨ భువోభేదే = భూవిశే
షము, (త్రి) ౩ నిర్లే = స్వచ్ఛ
మైనది.

విపులః—(పు) ౧ పృథులే=విశాలమైనది,
౨ అగాధే = లోఁతైనది, ౩ మేరు
పశ్చిమభూధరే=విపులవర్షతము.

విదులః—(పు) ౧ అంబువేతనే = నీరు
ప్రబ్బలిచెట్టు, ౨ వేతనే = ప్రబ్బ
చెట్టు.

విడాలః—(పు) ౧ నేత్రపిండే = నేత్ర
రోగము, ౨ పృషదంశకకే =
పిల్ల.

విశాలా—(సీ) ౧ త్వింద్రవారుణ్యాం =
వెద్దపాపరచెట్టు, ౨ ఉజ్జయిన్యాం =
ఉజ్జయినీపట్టణము, (పు) ౩ మృగ =
విశేషము, ౪ పక్షిభిదోః = పక్షివిశే
షము, (త్రి) ౫ పృథులే = విరివి
యైనది.

వృషలః—(పు) ౧ గృంజనే=వెల్లుల్లిగడ్డ,
౨ శూద్రే=శూద్రుఁడు, ౩ చంద్ర
గుప్తేరాజని = చంద్రగుప్తుఁడను
రాజు.

శకలం—(న) ౧ త్వచి = చర్మము, ౨
ఖండే = ముక్క. ౩ రాగవస్తుని =
రాగద్రవ్యము ౪ వల్కలే = నార
చీర.

శంబలః—(పు) (సంబలశబ్దమువలె) ౧
కూల=బిడ్డ, ౨ పాథేయ=బత్తెము,
౩ మత్సరే=దేవుము.

శయాలుస్సాదజగరే నిద్రా
శీలే చ కుక్కురే,

శ్రద్ధాల్పద్యోహాదిన్యాం స్త్రీ
శ్రద్ధాయుక్తే తు వాచ్యవత్.

శ్యామలః పిప్పలే కృష్ణే

శార్దూలో రాక్షసాంతరే,
వ్యాఘ్రే చ పశుభేదే చ
స త్తమే తూ త్తరస్థితః. ౧౩౭

శాల్మలిస్తరుభేదే స్యాద్విషభే
దేఽపి చ ద్వయోః,

శ్రీఘటః పుంసీ మాల్వారేఘా
త్రీనీలికయోః స్త్రియాం.

శీవలం స్యాచ్చ శైవాలే శై
లేయే చ నపుంసకమ్,

శీతలం పుష్పకాసీనే శైలజే
మలయోద్భవే. ౧౩౮. పు

మానసపక్ష్యాం స్యాచ్చి
శిరే వాచ్యలింగకమ్,

శృగాలో వంచకే దైత్యభేదే
నా డమరే. స్త్రియాం.

శయాలుః—(పు) ౧ అజగరే = వెను
బాము, ౨ నిద్రాశీలే = నిదురించు
స్వభావముకలవాడు, ౩ కుక్కురే =
కుక్క.

శ్రద్ధాలుః—(స్త్రీ) ౧ దోహాదిన్యాం =
వేవిల్లుగలయాడుది, (త్రి) ౨ శ్రద్ధా
యుక్తే = శ్రద్ధకలవాడు.

శ్యామలః—(పు) ౧ పిప్పలే = రావిచెట్టు, ౨
కృష్ణే = నలుపు.

శార్దూలః—(పు) ౧ రాక్షసాంతరే =
రాక్షసనిశేషము, ౨ వ్యాఘ్రే = పులి,
౩ పశుభేదే = శరభమృగము, ౪
(ఉ త్తరస్థితః = ఉత్తరపదమైనపుడు)
స త్తమే = శ్రేష్ఠము.

శాల్మలిః—(పు) ౧ తరుభేదే = బూరుగు
చెట్టు, ౨ ద్వీపభేదే = శాల్మలిద్వీపము.

శ్రీఘటః—(పు) ౧ మాల్వారే = మారేడు
చెట్టు, (స్త్రీ) ౨ ధాత్రీ = ఉసిరికచెట్టు,
౩ నీలికయోః = నీలిచెట్టు.

శీవలం—(న) ౧ శైవాలే = నాచు, ౨
శైలేయే = తాళిపువ్వు.

శీతలం—(న) ౧ పుష్పకాసీనే = పర్వత
ధాతునిశేషము, ౨ శైలజే = తాళి
పువ్వు, ౩ మలయోద్భవే = మంచి
గండము, (పు) ౪ అనసపక్ష్యాం =
సోమిదముచెట్టు, (త్రి) ౫ శిశిరే =
చల్లనిది.

శృగాలః—(పు) ౧ వంచకే = నక్క, ౨
దైత్యభేదే = రాక్షసనిశేషము, (స్త్రీ) ౩
డమరే = దేశోష్ణదనము.

శృంఖలాపుం స్థటీవస్త్ర బంధే శృంఖలా—(సీ) ౧ పుస్కటీవస్త్ర బంధే =
చ నిగడే త్రిషు, పురుషుని మొలత్రాడు, (త్రి) ౨ నిగడే =
సంకెల.

శైవలం పద్మ కాష్ఠే స్యాచ్చై శైవలం—(న) ౧ పద్మ కాష్ఠే = పద్మ
వాలేఽపి పుమానయం. కాష్ఠపుఁజెట్టు, (పు) ౨ శైవాలే =
నాచు.

శౌష్కల శృష్కమాంసస్య శౌష్కలః—(పు) ౧ శృష్కమాంసస్య
పణకే = ఎండుమాంసమునమ్మువాడు,
౨ విశేతాశిని=శౌష్కలుఁడు.

షండాలీ తైలమానే చ సర షండాలీ —(సీ) ౧ తైలమానే =
సీకాముకశ్రీయోః. ౧౪౨ నూనెకొలత, ౨ సరసీ = సరస్సు, ౩
కాముక శ్రీయోః = కామముగల
యాఁడుది.

సరలః పూతికాష్ఠే నాఽథో సరలః—(పు) ౧ పూతికాష్ఠే = దేవదారు
దారావక్రయోశ్రీషు, చెట్టు, (త్రి) ౨ ఉదార = పెదార్యము
గలది, ౩ అవక్రయోః = కుటిలత్వము
లేనిది.

సంకులం త్రిషు విస్ఫుప్తవాచి సంకులం—(త్రి) ౧ విస్ఫుప్తవాచి=స్ఫుప్తము
వ్యాప్తేఽ కానివాక్కు, ౨ వ్యాప్తే=వ్యాపించు
నది.

సప్తలా. ౧౪౩. నవమాలీ సప్తలా—(సీ) ౧ నవమాలీ = విరజాజి
చర్మకషాగుంజాసు పాట తీగ, ౨ చర్మకషా=సంబరణచెట్టు, ౩
గుంజాసు=గురివెండచెట్టు, ౪ పాట
తా=కలిగొట్టుచెట్టు.

సంధిలా తు సురుంగాయాం సంధిలా—(సీ) ౧ సురుంగాయాం =
నదీమదిరయోః శ్రీయాం. కన్నము, ౨ నదీ = ఏలు, ౩ మది
రయోః=మద్యము.

సిద్ధలా మత్స్యవికృతౌ వా సిద్ధలా—(సీ) ౧ మత్స్యవికృతౌ = ఉప్పుఁ
చ్యవత్తు కిలాసిని, జేష, (త్రి) ౨ కిలాసిని=ఒకవిధమగు
పొడలు (సిద్ధము) గలది.

సువేలః ప్రణతే శాంతే త్రిమ
నా పర్వతాంతరే. ౧౪౫

సుతలోఽట్టాలికాబంధ నాగ
లోక ప్రభేదయోః,

హింగులో వర్ణకద్రవ్యే నా
భంటాక్యాం తు హింగులీ.

హేమలః స్వర్ణకారే స్యా
త్కృకలానే శిలాంతరే,

❖ ల చతుష్కం. ❖

అక్షమాలాక్షసూత్రే స్యాద
రుంధత్యామసి శ్రీయాం.

అంకపాలీ పరీరంభే ధాత్రి
వేదికయోః శ్రీయాం,

అథాతిబలః ప్రబలే త్రిమ
స్త్రీ త్యాషధీభిది. ౧౪౮

ఉదూఖలం గుగ్గులౌ స్యాదు
లూఖలేఽపి న ద్వయోః,

ఏకాష్ఠీలా వనతిక్తికాషథా
పుంసీ బకపుష్పే చ. ౧౪౯

సువేలః—(త్రి) ౧ ప్రణతే = నమ్రుడు,
౨ శాంతే = శాంతమైనది, (పు) ౩
పర్వతాంతరే = సువేలయను పర్వ
తము.

సుతలః—(పు) ౧ అట్టాలికాబంధఃకోట
ద్వారముమీఁదియిట్లు, ౨ నాగలోక
ప్రభేదయోః=సుతలలోకము.

హింగులః—(పు) ౧ వర్ణకద్రవ్యే=ఇంగి
లీకము, హింగులీ (సీ) ౨ భంటాక్యాం
=ములక చెట్టు,

హేమలః—(పు) ౧ స్వర్ణకారే=కంసాలి
వాడు, ౨ కృకలానే = తొండ, ౩
శిలాంతరే=పాషాణవిశేషము.

❖ నాలుగక్షరములుగల లకారాంత
శబ్దములు.

అక్షమాలా—(సీ) ౧ అక్షసూత్రే = జు
మాల, ౨ అరుంధత్యాం = అరుంధతీ
దేవి.

అంకపాలీ—(సీ) ౧ పరీరంభే = కౌగిలి,
౨ ధాత్రి = దాది, ౩ వేదికయోః =
అరుగు.

అతిబలః—(త్రి) ౧ ప్రబలే = మిక్కిలి
బలముగలది, (సీ) ౨ ఓషధీభిది=ముత్త
వపులగచెట్టు.

ఉదూఖలం—(న) ౧ గుగ్గులౌ=గుగ్గిలపుః
జెట్టు, ౨ ఉలూఖలే=టోలు.

ఏకాష్ఠీలా—(సీ) ౧ వనతిక్తికాషథా =
చిటుబొద్ది, (పు) ౨ బకపుష్పే = బక
పుష్పముచెట్టు.

కలకల ఉక్తః కోలాహలే
తథా సాలనిర్యాసే,
అథ కర్తృఫలం కర్తృరంగకర్త
విపాకయోః. ౧౫౦

కందరాలః పుమాస్తద్ధభాండే
ప్లక్షతరావపి,
కమండలుస్సాస్త్రిత్రకే న
స్త్రీ నా ప్లక్షపాదపే. ౧౫౧

కుతూహలం కౌతుకే స్యా
త్ప్రశస్తేఽపి చ దృశ్యతే,
ఖతమాలస్తు పుంలింగో ధూ
మేఽపి చ వలాహకే. ౧౫౨
గండశైలో లలాటే స్యా
చ్చుతస్థూలోపలే గిరేః,

గంధఫల్యపి గుండ్రాయాం
చంపకస్య చ కోరకే. ౧౫౩

చక్రవాలోఽద్రిభేదే స్యా
చ్చక్రవాలం తు మండలే,

జలాంచలం స్వతో వారినిర్గమే
శైవలేఽపి చ. ౧౫౪
దలామలం మరువకే దమనే
ఽపి నపుంసకమ్,
ధ్వనినాలా తు వీణాయాం
వేణుకాహలయోరపి.

కలకలః—(పు) ౧ కోలాహలే = కలకల
ధ్వని, ౨ సాలనిర్యాసే=మద్దిబంక.
కర్తృఫలం—(న) ౧ కర్తృరంగ = కర్తృరంగ
ఫలము, ౨ కర్తృవిపాకయోః = పూర్వ
జన్మమునఁ జేసిపుణ్యఫలములు.

కందరాలః—(పు) ౧ గర్దభాండే = కల
జువ్విచెట్టు, ౨ ప్లక్షతరా=జువ్విచెట్టు.
కమండలుః—(పు) ౧ కరకే = సన్యాసు
లుంచుకొనుపాత్ర, (పు) ౨ ప్లక్షపా
దపే=జువ్విచెట్టు.

కుతూహలం—(న) ౧ కౌతుకే = సంతో
షము, ౨ ప్రశస్తే=శ్రేష్ఠము.

ఖతమాలః—(పు) ౧ ధూమే=పొగ, ౨
వలాహకే=మేఘము.

గండశైలః—(పు) ౧ లలాటే = నుదురు,
౨ గిరేశ్చుతస్థూలోపలే=కొండనుండి
జారిన పెద్దతాయి.

గంధఫలీ—(సీ) ౧ గుండ్రాయాం=ప్రేంక
ణపుంజెట్టు, ౨ చంపకస్యకోరకే = సు
పరిమొగ్గ.

చక్రవాలః—(పు) ౧ అద్రిభేదే = చక్ర
వాలపర్వతము, (న) ౨ మండలే =
గుంపు.

జలాంచలం—(న) ౧ స్వతో వారినిర్గమే=
తూము, ౨ శైవలే=నాచు.

దలామలం—(న) ౧ మరువకే=మరువము,
౨ దమనే=దవనము.

ధ్వనినాలా—(సీ) ౧ వీణాయాం=వీణ
౨ వేణు=పెదురు, ౩ కాహలయోః =
వాద్యవిశేషము.

స్యాత్పరిమలో ౭తిమద్దా౭తి
మనోహరగంధయోఽచ్చిపి,
సురతోపమర్దవికసచ్చరీరరా
గాదిసౌరభే పుంసి. ౧౫౬

అథ పోటగలః పుంసి నలే చ
కాశమత్యయోః,
భవేత్సహుఫలో నీపే నా
౭మలక్యం తు యోషితి.
భస్తతూలం గ్రామకూటేపాం
శువర్షే హిమే౭పి చ,

భద్రకాలీ తు గంధోల్యాం
కాత్యాయన్యామపి శ్రీ
యామ్. ౧౫౮

మహాకాలో మహాదేవే కిం
పాకే ప్రమథాంతరే,

భవేత్సదకలో మత్తేభమదా
వ్యక్తవాచినోః. ౧౫౯

మహాబలం నీసకే౭తిబలా
యాం శ్రీ బలోత్తరే, త్రి
లింగం.

మణిమాలా తు హారే దంత
క్షతాంతరే. ౧౬౦

పరిమళః—(పు) ౧ అతిమద్ద=బిరపిడి, ౨
అతిమనోహరగంధయోః = మిక్కిలి
యింపగుతావి, ౩ సురతోపమర్దవిక
సచ్చరీరరాగాదిసౌరభే= సురతసంఘ
ణచేనలగినమైపూతాదులపరిమళము

పోటగలః—(పు) ౧ నలే=కిక్కసగడ్డి, ౨
కాశ=తెల్లు, ౩ మత్యయోః=చేయ.

బహుఫలః—(పు) ౧ నీపే = కడిమిచెట్టు,
(నీ) ౨ ఆమలక్యం=ఉసిరిక చెట్టు,
భస్తతూలం—(న) ౧ గ్రామకూటే =
గ్రామసమూహము, ౨ పాంసువర్షే =
తుంపురువాన, ౩ హిమే=ముచు.

భద్రకాలీ—(నీ) ౧ గంధోల్యాం=కంది
రీగ, ౨ కాత్యాయన్యాం = పార్వతీ
దేవి.

మహాకాలః—(పు) ౧ మహాదేవే = శంక
రుడు, ౨ కింపాకే = కాంజీరపుఁజెట్టు,
౩ ప్రమథాంతరే=ప్రమథగణములో
నొకఁడు.

మదకలః—(పు) ౧ మత్తేభ = మదపు
టేనుగు, ౨ మదావ్యక్తవాచినోః
= మదముచేనస్పష్టముగా మాట్లాడు
వాఁడు.

మహాబలం—(న) ౧ నీసకే=నీసము, (నీ)
౨ అతిబలాయాం = ముత్తవపులగ
చెట్టు, (త్రి) ౩ బలోత్తరే = బలాధి
కుడు.

మణిమాలా—(నీ) ౧ హారే = రత్నహా
రము, ౨ దంతక్షతాంతరే = ధంత
క్షతవిశేషము.

మహానీలో భృంగరాజే మణి
నాగవిశేషయోః,

ముక్తాఫలం తు కర్పూరే
మౌక్తికే లవలీఫలే. ౧౬౧

స్యాన్మృత్యుఫలా కదల్యాం
మహాకాలఫలే పుమాన్,

భవేద్యవఫలో వేణౌ మాం
సీకుటజయోరపి. ౧౬౨

రజస్వలా పుష్పసత్యాం శ్రీ
యాంస్యాత్సైరిభేపుమాన్,

వాతకేలిః కలాలాపే పిద
దంతక్షతే పుమాన్. ౧౬౩

అథ వాయుఫలం శక్రకా
ర్షకే కరకేఽపి చ,
భవేద్విచకిలో మల్లిప్రభేదే
మదనే పుమాన్. ౧౬౪

బృహన్నలాగుడాకేశే మహా
పోటగలే పుమాన్,

సదాఫలః స్కంధఫలే నారి
కేలేఽప్యదుంబరే. ౧౬౫

మహానీలః—(పు) ౧ భృంగరాజే=గుంట
గలగరచెట్టు, ౨ మణి = ఇంద్రనీల
మణి, ౩ నాగవిశేషయోః = సర్పవిశే
షము.

ముక్తాఫలం—(న) ౧ కర్పూరే=కర్పూ
రము, ౨ మౌక్తికే = మువ్వము, ౩
లవలీఫలే=లవలీతీగయొక్కపండు.

మృత్యుఫలా—(సీ) ౧ కదల్యాం=అరటి
చెట్టు, (పు) ౨ మహాకాలఫలే = విష
ముష్టిపండు.

యవఫలః—(పు) ౧ వేణౌ = వెదురు చెట్టు,
౨ మాంసీ = జటామాంసీ, ౩ కుట
జయోః=కొండమల్లె చెట్టు.

రజస్వలా—(సీ) ౧ పుష్పసత్యాం = రజ
స్వలయైనయాడువి, (పు) ౨ సైరిభే=
దున్నపోతు.

వాతకేలిః—(పు) ౧ కలాలాపే = విలాస
ముగామాట్లాడుట, ౨ పిదదంతక్షతే
=విటునియొక్కదంతక్షతము.

వాయుఫలం—(న) ౧ శక్రకార్షకే =
ఇంద్రధనుస్సు, ౨ కరకే=వడగల్లు.
విచకిలః—(పు) ౧ మల్లిప్రభేదే = మల్లె
లలోనొకటి, ౨ మదనే=మంగచెట్టు
లేక ఉష్ణైత్త చెట్టు.

బృహన్నలా—(సీ) ౧ గుడాకేశే = అర్జు
నుడు, (పు) ౨ మహాపోటగలే=పెద్ద
కిక్కసగడ్డి

సదాఫలః—(పు) ౧ స్కంధఫలే=కుక్క
మేడిచెట్టు, ౨ నారికేలే=కొబ్బరిచెట్టు,
౩ ఉదుంబరే=మేడిచెట్టు.

సినీవాలీ తు దృష్టేందుకలా
మాదుర్గయోః శ్రీయామ్,

అథ సౌవర్చలం సర్జతారే చ
లవణాంత రే. ౧౬౬

హస్తీమల్లో ౭ భ్రమాతంగే
శంఖనాగే వినాయకే,

హరితాలం ధాతుభేదే స్త్రీ
దూర్వాకాశ రేఖయోః.

హలాహలో బ్రహ్మసర్పే అం
జనాయాం విషేఽశ్రీయాం

— ౦౦ ల పంచకం. ౦౦ —

ఆసుతీబల ఆఖ్యాతః కన్యా
పాలకయజ్ఞనోః. ౧౬౮

ఉద్ధండపాలః పుంసి స్వాత్మ
ర్పమత్స్యప్రభేదయోః,

ఏకకుండల ఆఖ్యాతో బల
భద్రే ధనాధిపే. ౧౬౯

కృపీటపాల ఉన్దిష్టః కేనిపాత
సముద్రయోః,

సినీవాలీ—(సీ) ౧ దృష్టేందుకలామా =
చంద్రకలగలయమావాస్య, ౨ దుర్గ
యోః=పార్వతీదేవి.

సౌవర్చలం—(స) ౧ సర్జతారే=సర్జవృక్ష
మునుండితీయునుప్పు, ౨ లవణాంతరే
=సౌవర్చలవణము.

హస్తీమల్లః—(పు) ౧ అభ్రమాతంగే =
ఐరావతము, ౨ శంఖనాగే = శంఖు
డనుసర్పము, ౩ వినాయకే=పిల్లారి.

హరితాలం—(స) ౧ ధాతుభేదే = హరి
దళము, (సీ) ౨ దూర్వా = గజిక, ౩
ఆకాశ రేఖయోః = ఆకాశమందలిచిత్ర
రేఖ.

హలాహలః—(పు) ౧ బ్రహ్మసర్పే = నలి
కండ్లపాము, ౨ అంజనాయాం=బల్లి,
(పు) ౩ విషే=విషము.

అయిదక్షరములుగల లకారాంత

శబ్దములు.

ఆసుతీబలః—(పు) ౧ కన్యాపాలక =
ఆడుబిల్లలఁబోషించువాడు, ౨ య
జ్ఞనోః=సోమయాజి.

ఉద్ధండపాలః—(పు) ౧ సర్ప = సర్పవిశే
షము, ౨ మత్స్యప్రభేదయోః=చేడు
లలోవిశేషము.

ఏకకుండలః—(పు) ౧ బలభద్రే = బల
రాముడు, ౨ ధనాధిపే=కుబేరుడు.

కృపీటపాలః—(పు) ౧ కేనిపాత=పడగడ
వెడుతెడ్డు, ౨ సముద్రయోః = సము
ద్రము.

స్యాత్పాండుకంబలః శ్వేత పాండుకంబలః—(పు) ౧ శ్వేతస్రావార= తెల్లనికంబళి, ౨ గ్రావభేదయోః = పాపాణిశేషము.

భవేత్సురతతాలీ తు దూతి సురతతాలీ—(సీ) ౧ దూతికాయాం = దూతిక, ౨ శిరస్సృజి = శిరోహారము. ఇది లాంతవర్గము.

—ॐ వైకమ్ ॐ—

వస్సాంత్యనే చ వాతే చ వః—(పు) ౧ సాంత్యనే=ఊరడించుట, ౨ వాతే=వాయువు, ౩ వరుణే = వరుణుడు, (స) ౪ ప్రచేతసి=వరుణుడు, (అవ్య) ౫ ఇవార్థే = సాదృశ్యవాచకము.

స్వస్యాత్పుంస్యాత్తని జ్ఞాతా స్వః—(పు) ౧ ఆత్మని=తాను, ౨ జ్ఞాతా=జ్ఞాతి, (త్రి) ౩ ఆత్మీయే = స్వకీయము, (ష్ట) ౪ ధనే=ధనము.

—ॐ వ ద్వికం. ॐ—

రెండక్షరములుగల వకారాంత

శబ్దములు.

అనిర్నాథే రవౌ మేషే శైలే అవిః—(పు) ౧ నాథే=ప్రభువు, ౨ రవౌ =సూర్యుడు, ౩ మేషే = గొట్టె, ౪ శైలే=పర్వతము, ౫ మూషికకంబలే= ఎలుకబొచ్చుకంబళి.

అశ్వః పుంజాతిభేదే చ తుర అశ్వః—(పు) ౧ పుంజాతిభేదే = అశ్వజాతి పురుషుడు, ౨ తురగే = గుఱ్ఱము.

ఉర్ధ్వం స్యాదుచ్చితే తుం ఉర్ధ్వం—(త్రి) ౧ ఉచ్చితే = పొడవైనది, ౨ తుంకే = ఎత్తైనది, ౩ ఉపరిష్టాత్ =పైభాగము.

క్షవః తుతే రాజికాయాం క్షవః—(పు) ౧ తుతే=తుమ్ము, ౨ రాజికాయాం=నల్లవాలు.

కవిర్వాల్మీకిశుక్రయోః, సూ
రా కావ్యకరే పుంసి ఖలీ
నే స్యాత్తు యోషితి. ర

కణ్వం పాపే మునౌ పుంసి

కణ్వం బీజే చ శీఘ్రనః, పాపే

క్లివం నపుంసకే శండేన్యవ
దవిక్రమే. ౫

స్యాత్తు గ్రీవా కంఠ రాయాం
తచ్ఛిరాయాం చ యోషితి,

చార్వీ తు శోభనాబుద్ధ్యోః
జ్యోత్స్నాధనద భార్య
యోః. ౬

ఛవిశ్శోభారుచోర్యోషిత్

జవో వేగవతి త్రిషు, పుంలి
గస్తు భవేద్వేగే చోద్ర
పుష్పే జవా స్మృతా. ౭

జీవః ప్రాణిని వృత్తే చ వృక్ష
భేదే బృహస్పతౌ, జీవా
జీవంతి కామార్చ్యవచాశింజిత
భూమిషు. ౮. న స్త్రీ తు
జీవితే

కవిః—(పు) ౧ వాల్మీకి = వాల్మీకిమహర్షి,
౨ శుక్రయోః=శుక్రఁడు, ౩ సూరా
=విద్వాంసుఁడు, ర కావ్యకరే=కావ్య
మును రచించినవాఁడు, (సీ) ౫ ఖలీనే
=కల్మేము.

కణ్వం—(న) ౧ పాపే=పాపము, (పు) ౨
మునౌ=కణ్వముని.

కణ్వం—(న) ౧ శీఘ్రనఃబీజే=మధ్యసాధన
ద్రవ్యము, ౨ పాపే=పాపము.

క్లివం—(స) ౧ నపుంసకే = నపుంసక
లింగము, (త్రి) ౨ షండే = నపుంస
కుఁడు, ౩ అవిక్రమే = పరాక్రమము
లేనివాఁడు

గ్రీవా—(సీ) ౧ కంఠరాయాం=కంఠము,
౨ తచ్ఛిరాయాం = కంఠమందలి
నరము.

చార్వీ—(సీ) ౧ శోభనా = మంగళము,
౨ బుద్ధ్యోః = బుద్ధి, ౩ జ్యోత్స్నా =
వెన్నెల, ర దనదభార్యయోః = కుశే
రునిభార్య.

ఛవిః—(సీ) ౧ శోభా = కాంతి, ౨
రుచోః=కిరణము.

జవః—(త్రి) ౧ వేగవతి = వేగముగలిది.
(పు) ౨ వేగే=వేగము, (సీ) ౩ ఓద్ర
పుష్పే=దాసనచెట్టు.

జీవః—(పు) ౧ ప్రాణిని = ప్రాణముగల
జంతువు, ౨ వృత్తే=బ్రతుకుదెరువు,
౩ వృక్షభేదే=వేగినచెట్టు, ర బృహ
స్పతౌ=బృహస్పతి, (సీ) ౫ జీవన్తికా=
పాలకూర, ౬ మార్చ్య = అల్లెత్రాఁడు,

తత్త్వం స్వరూపే పరమాత్మని,
స్వాద్విలంబితనృత్యే చ

ద్రవః ప్రద్రావనర్తణోః. ౯.
రసేఽపి

దవదావా తు వనవహ్నా
వనేఽపుష్పభౌ,

ద్వంద్వం రహస్యే కలహే
తథా మిథునయుగ్మయోః.

దార్శ్వి దారుహరిద్రాయాం
తథా గోజిహ్వికౌషధౌ,

ద్యాః స్త్రీ స్వర్గే చ గగనే

దివం క్లిబం తయోః స్మృతం.

దేవో మేఘే సురే రాజ్ఞి
స్యాన్నపుంసకమింద్రియే,

దేవీ కృతాభిషేకాయాం తే
జనీపృక్కయోరపి. ౧౨

౭ వచా=వస, ౮ శింజిత = ధ్వని, ౯
భూమిషు=భూమి, (పు) ౧౦ జీవితే =
ప్రాణము.

తత్త్వం—(న) ౧ స్వరూపే=ఆకారము,
౨ పరమాత్మని = పరమాత్మ, ౩
విలంబితనృత్యే = నిలుకడగాఁజేయు
నాట్యము.

ద్రవః—(పు) ౧ ప్రద్రావ = పారిపోవుట,
౨ నర్తణోః=పరిహాసము, ౩ రసే =
తడి.

దవః } —(పు) ౧ వనవహ్నా=కార్చి
దావః } చు, ౨ వనే=అడవి.

ద్వంద్వం—(న) ౧ రహస్యే=రహస్యము,
౨ కలహే = ద్వంద్వయుద్ధము, ౩
మిథున = భార్యాభర్తలు, ౪ యుగ్మ
యోః=రెండు.

దార్శ్వి—(సీ) ౧ దారుహరిద్రాయాం =
మ్రానివసువు, ౨ గోజిహ్వికౌషధౌ =
బెండచెట్టు.

ద్యాః—(సీ) ౧ స్వర్గే=స్వర్గము, ౨ గగ
నే=ఆకాశము.

దివం—(న) ౧ తయోః = స్వర్గము, ౨
ఆకాశము.

దేవః—(పు) ౧ మేఘే = మేఘము, ౨
సురే=చేలుపు, ౩ రాజ్ఞి = రాజు, (న)
౪ ఇంద్రియే=శ్రోత్రాదీంద్రియము.

దేవీ—(సీ) ౧ కృతాభిషేకాయాం =
పట్టపురాణి, ౨ తేజనీ=చేగచెట్టు, ౩
పృక్కయోః=పిక్కచెట్టు.

ధవః పుమాన్మరే దూర్తే
పత్యై వృక్షాంతరేఽపి చ,

ద్రువ శృంకా హరే విష్ణౌ
వటే చోత్తానపాదజే. ౧౩.
వసుయోగభిదోః పుంసి క్షీ
బం నిశ్చితతర్కయోః, స్త్రీ
మూర్వాఘోః శాలపణ్ణ్యం
గీతి సుగ్రేదయో స్త్రీషు
౧౪. సంతతే శాశ్వతే

చాథ నవం నవ్యే పుమాన్
స్తుతా,

నీవీ పరిపణే స్త్రీణాం కటి
వసనబంధనే. ౧౫

పక్వం పరిణతేఽపి స్యాద్వివా
శాభిముఖే త్రిషు,

ప్లవస్సాస్యతో ప్లవనే భలే భేకే
ఽవౌ శ్వపచే కపా. ౧౬
జలకాకే చ కులకే ప్రవణే
పర్కటీదుమే, కారండ

ధవః—(పు) ౧ నరే = మనుష్యుడు, ౨
దూర్తే = పంచకుడు, ౩ పత్యై =
పెనిమిటి, ౪ వృక్షాంతరే = చంద్ర
చెట్టు.

ద్రువః—(పు) ౧ శంకా = మేకు, ౨
హరే = శంకరుడు. ౩ విష్ణౌ = విష్ణువు,
౪ వటే = మట్టి చెట్టు, ౫ ఉత్తానపాదజే
= ధ్రువనక్షత్రము, ౬ వసు = ఆప్తవసువుల
లో నొకడు, ౭ యోగభిదోః = ద్రువ
నామకయోగము, (న) ౮ నిశ్చిత = నిశ్చ
యము, ౯ తర్కయోః = ఊహ, (స్త్రీ)
౧౦ మూర్వా = చీగ చెట్టు, ౧౧
ఆఘోః = కంది చెట్టు, ౧౨ శాలపణ్ణ్యం
= ముయ్యాకుపొన్న చెట్టు, ౧౩ గీతి =
గానభేదము, ౧౪ సుగ్రేదయోః =
మిల్లిపంటయజ్ఞపాత్రము, (త్రి) ౧౫
సంతతే = ఎడతెగనిది, ౧౬ శాశ్వతే =
నిత్యమయినది.

నవం—(న) ౧ నవ్యే = నూతనము, (పు)
౨ స్తుతా = పొగడ్డ.

నీవీ—(స్త్రీ) ౧ పరిపణే = ఒందెపుసొమ్ము,
౨ స్త్రీణాం కటివసనబంధనే = స్త్రీలపోశ
ముడి.

పక్వం—(త్రి) ౧ పరిణతే = పండినది, ౨
వినాశాభిముఖే = నశించుటకు సిద్ధమయి
నది.

ప్లవః—(పు) ౧ ప్లవనే = దాటుట, ౨
భలే = తెప్ప, ౩ భేకే = కప్ప, ౪ అవౌ =
గొట్టె, ౫ శ్వపచే = మూలవాడు, ౬
కపా = కోతి, ౭ జలకాకే = నీటికాకి,

వాఖ్యవిహగే శబ్దే ప్రతి
గతౌ పుమాన్. ౧౭. కై వ
ర్తిముస్తకే గంధతృణేఽపి
స్యాన్నపుంసకం,

పార్శ్వం కక్షాధరే చక్రో
పాంతే పర్శుగణేఽపి చ.

ప్రాధ్వం తు ప్రణతే చాతి
దూరవర్తని బంధనే,

పృథ్వీ భూమా మహత్యాం
చ త్వక్ష్మాత్యాం కృష్ణజీరకే.

భవః తేమేశసంసారే సత్తా
యాం ప్రాప్తిజన్మనోః,

భావస్సత్తాస్వభావాభి ప్రాయ
చేష్టాత్తజన్మసు. ౨౦. క్రియా
లీలాపదార్థేషు విభూతి
బుధజంతుషు, రత్నాదౌ

౮ కులకే=పుట్ట, ౯ ప్రవణే= వాటపుఁ
బల్లునేల, ౧౦ పర్కటీద్రుమే = జువ్వి
చెట్టు, ౧౧ కారండవాఖ్యవిహగే =
నీరుకోడి, ౧౨ శబ్దే=ధ్వని, ౧౩ ప్రతి
గతౌ = ఎదురుపచ్చుట, (న) ౧౪
కై వ ర్తిముస్తకే = కై వడిముస్తాచెట్టు,
౧౫ గంధతృణే=వాసనగడ్డి.

పార్శ్వం—(న) ౧ కక్షాధరే=చంకక్రింది
భాగము, ౨ చక్రోపాంతే = ౨ జ్య
సమీపము, ౩ పర్శుగణే = ప్రక్క-
యెముకలగుంపు.

ప్రాధ్వం—(న) ౧ ప్రణతే=వంగినది, ౨
అతిదూరవర్తని = మిక్కిలి దూరమైన
దారి, ౩ బంధనే=కట్టుట.

పృథ్వీ—(సీ) ౧ భూమా = భూమి, ౨
మహత్యాం=గొప్పది, ౩ త్వక్ష్మాత్యాం
=ఇంగువచెట్టు, ౪ కృష్ణజీరకే = నల్ల
జీలకఱ్ఱ.

భవః—(పు) ౧ తేమ = మంగళము, ౨
ఈశ = ఈశ్వరుఁడు, ౩ సంసారే =
సంసారము, ౪ సత్తాయాం = స్థితి,
౫ ప్రాప్తి = పొందుట, ౬ జన్మనోః =
పుటుక.

భావః—(పు) ౧ సత్తా=స్థితి, ౨ స్వభావః=
స్వభావము, ౩ అభిప్రాయ = తాత్ప
ర్యము, ౪ చేష్టా = వ్యాపారము, ౫
ఆత్మ=జీవుఁడు, ౬ జన్మసు = పుటుక,
౭ క్రియా=భాత్యర్థక్రియ, ౮ లీలా=
విలాసము, ౯ పదార్థేషు = శబ్దా
ర్థము, ౧౦ విభూతి = విశ్వరూపు,

చాథ రేవా స్యాన్నీల్యాం
రత్యాం నదీభిది. ౨౧

లవో లేశే వినాశే చ ఛేదనే
రామనందనే,

లట్యా కరంజభేదే స్యాత్ఫలే
వాద్యే ఖగాంతరే. ౨౨

లఘ్వీ లాఘవయుక్తాయాం
ప్రభేదే స్యందనస్య చ,

విశ్వా త్వతివిషాయాం స్త్రీ
జగతిస్యాన్నపుంసకమ్. ౨౩
న నా శుంత్వాం పుంసి
దేవప్రభేదేష్వఖిలే త్రిషు,

బిల్వం ఫలే శ్రీఫలే నా

శవస్వాత్కుణపే పుమాన్.
౨౪. నపుంసకం తు పానీయే
శివిర్భురే నృపే పుమాన్,

శివో మోక్షే మహాదేవేకీలక
గ్రహయోగయోః. ౨౫.

౧౧ బుధ=బుధుడు, ౧౨ జంతువు =
జంతువు, ౧౩ రత్యాదౌ = రత్యాది
భావములు.

రేవా—(సీ) ౧ నీల్యాం = నీలిచెట్టు, ౨
రత్యాం=రతీదేవి, ౩ నదీభిది=నర్మదా
నది.

లవః—(పు) ౧ లేశే = సూక్ష్మము, ౨
వినాశే=చెట్టు, ౩ ఛేదనే = కోత, ౪
రామనందనే=లవుడు.

లట్యా—(సీ) ౧ కరంజభేదే = కానుగు
చెట్టులోనొకటి, ౨ ఫలే = భక్ష్యవిశే
షము, ౩ వాద్యే = వాద్యవిశేషము,
౪ ఖగాంతరే = ఊరబెచ్చుక.

లఘ్వీ—(సీ) ౧ లాఘవయుక్తాయాం =
చులుకనై నది, ౨ స్యందనస్యప్రభేదే=
బండి.

విశ్వా—(సీ) ౧ అతివిషాయాం=అతిప,
(న) ౨ జగతి=ప్రపంచము, (న్న) ౩
శుంత్వాం=సొంతి, (పు) ౪ దేవప్రభే
దేషు = నర దేవతావిశేషము, (స్త్రీ)
౫ అఖిలే=సమస్తము.

బిల్వం—(న) ౧ ఫలే = మారేడు
పండు, (పు) ౨ శ్రీఫలే = మారేడు
చెట్టు.

శవః—(పు) ౧ కుణపే = శవము, (న) ౨
పానీయే=నీరు.

శివిః—(పు) ౧ భూరే = బుజపత్తిరిచెట్టు,
౨ నృపే=శివీచక్రవర్తి.

శివః—(పు) ౧ మోక్షే = మోక్షము, ౨
మహాదేవే = ఈశ్వరుడు, ౩ కీలక =

వాలుకే గుగ్గులౌ వేదే
పుండరిక ద్రుమే పుమాన్,
సుఖ తేమజలే క్షీబం శివా
ర్ఘాటామలౌషధౌ. ౨౬.
అభయామలకీగౌరీ ఘేరుసక్తు
ఫలాసు చ,

శుల్పం తామ్రే యజ్ఞకర్తణ్య
చారే జలసన్నిధౌ. ౨౭

సత్వం గుణే పిశాచాదౌ బలే
ద్రవ్యస్వభావయోః, ఆత్మ
త్వే వ్యవసాయాసుచిత్తేష్వ
స్త్రి తు జంతుషు. ౨౮

సహో యజ్ఞే చ సంతానే

సాంత్యం దాక్షిణ్యసామనోః,

సువా ద్వయోర్విజ్ఞపాత్రే
శల్లకీమూర్వయోః శ్రీ

మేకు, ౪ గ్రహయోగయోః = శివ
నామయోగము, ౫ వాలుకే=నూగు
దోసచెట్టు, ౬ గుగ్గులౌ = గుగ్గిలపుం
జెట్టు, ౭ వేదే=వేదము, ౮ పుండరిక
ద్రుమే = తీయమామిడిచెట్టు, (౯) ౯
సుఖ = సుఖము, ౧౦ తేమ = మంగ
ళము, ౧౧ జలే = నీరు, (సీ) ౧౨
ర్ఘాటామలౌషధౌ = యుసిరిక చెట్టు,
౧౩ అభయా=కరక చెట్టు, ౧౪ ఆమ
లకీ=ఉసిరిక చెట్టు, ౧౫ గౌరీ=పార్వతి,
౧౬ ఘేరు=నక్క, ౧౭ సక్తుఫలాసు=
జేష్టిచెట్టు.

శుల్పం—(న) ౧ తామ్రే=రాగి, ౨ యజ్ఞ
కర్తణి = యజ్ఞము, ౩ ఆచారే =
నడత, ౪ జలసన్నిధౌ = జలసమీ
పము.

సత్వం—(న) ౧ గుణే=సత్వగుణము, ౨
పిశాచాదౌ=పిశాచాదులు, ౩ బలే=
బలము, ౪ ద్రవ్య = పృథివ్యాదిద్ర
వ్యము, ౫ స్వభావయోః=స్వభావము,
౬ ఆత్మ త్వే = దేహబలము, ౭ వ్యవ
సాయ = ప్రయత్నము, ౮ అసు =
ప్రాణము, ౯ చిత్తేషు=బుద్ధి, (ప్ర) ౧౦
జంతుషు=ప్రాణి.

సహః—(పు) ౧ యజ్ఞే = యజ్ఞము, ౨
సంతానే=బిడ్డలు.

సాంత్యం—(న) ౧ దాక్షిణ్య=దయ, ౨
సామనోః = సామోపాయము.

సువా—(ప్ర) ౧ యజ్ఞపాత్రే = యజ్ఞ
పాత్రవిశేషము, (సీ) ౨ శల్లకీ=అం

యామ్.

౨౯

హవ ఆజ్ఞాధ్వరాహ్వనే

హస్వో న్యఖిర్వయోత్త్రిషు,

—౧ వ త్రికం. —౧

అక్షీవం వశిరే శిగ్రో నా2
మత్తే పునరన్యవత్. 3౦

అభావో మరణే సత్వే

అహవో యుద్ధయజ్ఞయోః,

ఆర్తవం స్త్రీరజఃపుష్పే క్లిబం
స్వాదృతుజే త్రిషు. 3౧ఆశ్రవోఽంగీకృతా క్లేశే నా
న్యవద్వచనస్థితే,ఉద్ధవో యాదవభిది మహే
చ క్రతుసావకే. 3౨ఉత్పవో మహ ఉత్సేకే
ఇచ్ఛాప్రసవకోపయోః,దుగుచెట్టు, 3 మూర్ఖాయోః=చాగ
చెట్టు.హవః—(పు) ౧ ఆజ్ఞా=ఆజ్ఞ, ౨ అధ్వర=
యజ్ఞము, 3 ఆహ్వనే=పిలుపు.హస్వః—(త్రి) ౧ న్యక్=నీచుడు, ౨
ఖిర్వయోః=పొట్టివాడు.—
మూఁడక్షరములుగల వకారాంత
శబ్దములు.అక్షీవం—(న) ౧ వశిరే=లవణము, (పు)
౨ శిగ్రో=మునగచెట్టు, (త్రి) 3
అమత్తే=మదించనిది.అభావః—(పు) ౧ మరణే=చావు, ౨
అసత్వే=లేమి.అహవః—(పు) ౧ యుద్ధ=యుద్ధము, ౨
యజ్ఞయోః=యజ్ఞము.ఆర్తవం—(న) ౧ స్త్రీరజః=రజోరక్తము,
౨ పుష్పే=పువ్వు, (త్రి) 3 క్లిబం=బుతుజే=బుతువునందుఁబుట్టినది.ఆశ్రవః—(పు) ౧ అంగీకృతా =
అంగీకారము, ౨ క్లేశే = కష్టము,
(త్రి) 3 వచనస్థితే = మాటదాటని
వాడు.ఉద్ధవః—(పు) ౧ యాదవభిది = ఉద్ధ
వుడు, ౨ మహే = ఉత్సవము, 3
క్రతుసావకే=యజ్ఞాన్ని.ఉత్పవః—(పు) ౧ మహ = ఉత్సవము,
౨ ఉత్సేకే=గర్వము, 3 ఇచ్ఛాప్రసవ=
కోరికలుసాగుట, ౪ కోపయోః =
కోపము.

కారవీ మధురాదీవ్యత్వకృత్రి
కృష్ణజీరకే. 33

కితవస్తు పుమాన్మత్తే వంచకే
కనకాహ్వయే,

కేశవోఽజే చ పున్నాగే పుం
సి కేశవతి త్రిషు 34

కైతవం తు ఛలే ద్యూతే

కైరవః కితవే రిపా, నపుంస
కం చ కుముదే చంద్రికా
యాం తు కైరవీ. 35

గాండివో గాండివశ్చాఽస్త్రీ
కార్దుకేఽర్జునకార్దుకే,

గాలవస్తు మునౌ లోధే

తాండవోఽస్త్రీ తృణాంతరే.
36, భవేదుద్ధతన్వత్యే చ

త్రిదివా సరిదంతరే, పుంసి
స్వర్గే

దీదివిర్నా ధిషణేఽన్నే తద
ప్రియాం. 37

మేదిసీ—పరి

కారవీ—(సీ) ౧ మధురా = సదాపచెట్టు,
౨ దీప్య=ఓమముచెట్టు, 3 తృప్కృత్రి =
ఇంగువచెట్టు, ౪ కృష్ణజీరకే = నల్లజీల
కఱ్ఱ.

కితవః—(పు) ౧ మత్తే = ముదించిన
వాడు, ౨ వంచకే = మోసముచేయు
వాడు, 3 కనకాహ్వయే = ఉమ్మెత్త
చెట్టు.

కేశవః—(పు) ౧ ఆజే=విష్ణువు, ౨ పున్నా
గే=పొన్న చెట్టు, (త్రి) 3 కేశవతి =
వెంట్రుకలుకలవాడు.

కైతవం—(న) ౧ ఛలే = కపటము, ౨
ద్యూతే=జూడము.

కైరవః—(పు) ౧ కితవే=ధూర్జుడు, ౨
రిపా = శత్రువు, (న) 3 కుముదే =
తెల్లకలువ, కైరవీ (సీ) ౪ చంద్రికా
యాం=వెన్నెల.

గాండివః } —(పు) ౧ కార్దుకే=ధనుస్సు,
గాండివః } ౨ అర్జునకార్దుకే = గాండివ మను
విల్లు.

గాలవః—(పు) ౧ మునౌ = గాలవముని,
౨ లోధే=లోద్ధుగ చెట్టు.

తాండవః—(పు) ౧ తృణాంతరే = కసు
పులోభేదము, ౨ ఉద్ధతన్వత్యే=ఉద్ధత
ముగానాట్యముచేయుట.

త్రిదివా—(సీ) ౧ సరిదంతరే=నదీభేదము
(పు) ౨ స్వర్గే=స్వర్గము.

దీదివిః—(పు) ౧ ధిషణే = బృహస్పతి,
(పు) ౨ అన్నే=అన్నము.

నిష్పావశూర్పపవనే రాజ
మాషే కడంగరే, పవనే
శింబికాయాం నా నిర్విక
త్వేన్యలింగకః. 3౮

నిష్పావః పుంసీ నికృతావ
విశ్వాసాపలాపయోః,

పల్లవోఽస్త్రీ కిసలయే విటవే
విస్తరే బలే. ౩౯. శృంగా
రేఽలక్తరాగే చ

ప్రభావశ్శాంతితేజసోః,

పంచత్వం పంచానాం భావే
ప్రాణానామత్యయేఽపి చ.

ప్రభవో జన్తమూలే స్యా
జన్తహేతౌ పరాక్రమే,
జ్ఞానస్య చానిమస్థానే

ప్రసవో గర్భమోచనే. ౪౦.
ఉత్పాదే స్యాదపత్యేఽపి
ఫలే చ కుసుమేఽపి చ,

నిష్పావః—(పు) ౧ శూర్పపవనే = చేట
గాలి, ౨ రాజమాషే = అనుములు,
౩ కడంగరే = పొల్లు, ౪ పవనే = గాలి,
౫ శింబికాయాం = కందిపొట్టుమొద
లగునవి, (త్రి) ౬ నిర్వికత్వే = నిరుక
త్వేనది.

నిష్పావః—(పు) ౧ నికృతౌ = నిరాకర
ణము, ౨ అవిశ్వాస = అపనమ్మిక, ౩
అపలాపయోః = కపటముగా బలు
కుట.

పల్లవః—(స్తు) ౧ కిసలయే = చిగురు, ౨
విటవే = కొమ్మ, ౩ విస్తరే = విశాలము,
౪ బలే = బలము, ౫ శృంగారే = ఆలం
కారము, ౬ అలక్తరాగే = లక్ష్మక
రంగు.

ప్రభావః—(పు) ౧ శాంతి = శమము, ౨
తేజసోః = ధనస్థైర్యాదులవలనగలిగిన
ప్రతాపము.

పంచత్వం—(న) ౧ పంచానాంభావే
= విదు, ౨ ప్రాణానామత్యయే =
చావు.

ప్రభవః—(పు) ౧ జన్తమూలే = జన్తస్థాన
ము, ౨ జన్తహేతౌ = జననకారణము,
౩ పరాక్రమే = పరాక్రమము, ౪
జ్ఞానస్యానిమస్థానే = జ్ఞానమునకు ప్రథ
మస్థానము.

ప్రసవః—(పు) ౧ గర్భమోచనే = కానుపు,
౨ ఉత్పాదే = పుట్టుక, ౩ అపత్యే =
బిడ్డ, ౪ ఫలే = పండు, ౫ కుసుమే =
పువ్వు.

ప్రనేవః పుని వీణాంగే
స్యూతే చ

పార్థివో నృపే. ౧౨. పార్థివీ
తు సీతాయాం స్త్రీ పృథి
వ్యావికృతౌ త్రిమః,
పుంగవస్సాన్వద్భలీవర్దే ప్రథే
దేఽప్యౌషధస్య చ. ౧౩.
ఉత్తరస్థః పునః శ్రేష్ఠే

ఫేరవో జంబుకేఽనృపే,

వల్లవస్సూపకారే స్యాద్భీమ
సేనే చ గోదుహి. ౧౪

భాంధవో జ్ఞాతీసుహృదో

భార్గవో గజధన్వినోః, శుక్రే
పరశురామే చ

భార్గవీ పార్వతీ శ్రియోః.
౧౫. దూర్వాయాం

భైరవః పుని శంకరే భీషణే
త్రిమః,
మాధవోఽజే మధౌ రాధే
యాదవే నా శ్రియాం మి
సో. ౧౬. మధురాశర్కరా
వాసంతీ కుట్టసీమదిరాసు

ప్రనేవః—(పు) ౧ వీణాంగే= వీణకాయ
మొదటికరివె, ౨ స్యూతే = దాగర
(వల్లిక)

పార్థివః—(పు) ౧ నృపే=రాజు, పార్థివీ
(స్త్రీ) ౨ సీతాయాం=సీతాదేవి, (త్రి)
౩ పృథివ్యావికృతౌ=భూవికారము.

పుంగవః—(పు) ౧ బలీవర్దే = ఎద్దు, ౨
బౌషధస్యప్రథేదే = బౌషధభేదము,
ఉత్తరస్థః = ఉత్తరపదమైనపుడు, ౩
శ్రేష్ఠే=శ్రేష్ఠము

ఫేరవః—(పు) ౧ జంబుకే = నక్క, ౨
అనృపే=రాక్షసుడు.

వల్లవః—(పు) ౧ సూపకారే = వంట
వాడు, ౨ భీమసేనే = భీముడు, ౩
గోదుహి = గొల్లవాడు.

భాంధవః—(పు) ౧ జ్ఞాతీ=దాయాది, ౨
సుహృదో=మిత్రుడు.

భార్గవః—(పు) ౧ గజ = ఏనుగు, ౨
ధన్వినోః = ధనుస్సుకలవాడు, ౩
శుక్రే=శుక్రుడు, ౪ పరశురామే =
పరశురాముడు.

భార్గవీ—(స్త్రీ) ౧ పార్వతీ = పార్వతీదేవి,
౨ శ్రియోః=లక్ష్మీదేవి, ౩ దూర్వాయాం
యాం=గణిక.

భైరవః—(పు) ౧ శంకరే = ఈశ్వరుడు,
(త్రి) ౨ భీషణే=భయంకరమైనది.

మాధవః—(పు) ౧ అజే = విష్ణువు, ౨
మధౌ=వసంతముతువు, ౩ రాధే =
వైశాఖమాసము, (స్త్రీ) ౪ యాదవే=
కృష్ణుడు, (స్త్రీ) ౫ మిసో=సదాపట్టు, చె

చ, గోమహిష్యాదిసంపత్తై

యావవః పుంసి కేశవే. ౪౨
రాజీవం నలినే నా తు భేదే
హరిణమీనయోః,

రాఘవోఽభైర్నహమీనభేదే
చ రఘువంశజే. ౪౩

రారవో నరకేఘోరే

వడవా ద్విజయోషితి, అ
శ్వాయాం కుంభదాస్యాం
చ నారీజాత్యంతరేఽపి చ.

వాడవం కరణే స్త్రీణాం
ఘోటకౌఘే నపుంసకమ్,
పాతాలే న స్త్రియాం పుం
సి బ్రాహ్మణే బడబానలే.

విభవో రైమోక్షైశ్వర్యే

౬ మధురా. = అడవినదాపచెట్టు, ౭
శర్కరా = చక్కెర, ౮ వాసంతి = బండి
గురివెందటింగ, ౯ కుట్టనీ = కుంఠన
కత్తె, ౧౦ మదిరాసు = మద్యము, ౧౧
గోమహిష్యాదిసంపత్తై = ఆవులు, ఎను
ములు, మొదలయినవాని సంపద.

యావవః—(పు) ౧ కేశవే = కృష్ణుడు.

రాజీవం—(న) ౧ నలినే = పద్మము, (పు)
౨ హరిణభేదే = మృగవిశేషము, ౩
మీనయోర్యేదే = పెద్దకండ్లు గల
చేప.

రాఘవః—(పు) ౧ అభైర్నహమీనభేదే =
సముద్రములలో నొకవిధమగు గొప్ప
చేప, ౩ రఘువంశజే = శ్రీరాముడు.

రారవః—(పు) ౧ నరకే = నరకము, ౨
ఘోరే = భయంకరము.

బడబా—(స్త్రీ) ౧ ద్విజయోషితి = బ్రాహ్మణ
స్త్రీ, ౨ అశ్వాయాం = ఆడుగుట్టము,
౩ కుంభదాస్యాం = కుంఠనకత్తె, ౪
నారీజాత్యంతరే = బడబాయను స్త్రీ
జాతి.

వాడవం—(న) ౧ స్త్రీణాంకరణే =
స్త్రీలరతిబంధవిశేషము, ౨ ఘోట
కౌఘే = ఆడుగుట్టములగుంపు, (పు) ౪
౩ పాతాలే = పాతాలము, (పు) ౪
బ్రాహ్మణే = బ్రాహ్మణుడు, ౫ బడ
బానలే = బడబాగ్ని.

విభవః—(పు) ౧ రై = ధనము, ౨ మోక్ష
= మోక్షము, ౩ ష్వర్యే = ష్వ
ర్యము.

విద్రవో విద్రుతౌ ధియి,	విద్రవః—(పు) ౧ విద్రుతౌ = యుద్ధము వలనఁబారుట, ౨ ధియి=బుద్ధి.
విభావస్సాత్పరిచయేరసస్యో ద్దీపనాదిషు. ౫౧	విభావః—(పు) ౧ పరిచయే=పరిచయము, ౨ రసస్యోద్దీపనాదిషు = రససంబంధ మగు నాలంబనోద్దీపనవిభావములు.
శాత్రవం భావసంహత్యో శత్రుణాం శాత్రవోద్విషి,	శాత్రవం—(న) ౧ శత్రుణాంభావ = శత్రుత్వము, ౨ శత్రుసంహత్యోః = శత్రుసమూహము, (పు) ౩ ద్విషి = శత్రువు.
షాడవో గానరసయో	షాడవః—(పు) ౧ గాన = పట్నస్వర రాగము, ౨ రసయోః = పడ్రస ములు.
స్పచివో మంత్రిణి స్మృతః. ౫౨ సహాయే	సచివః—(పు) ౧ మంత్రిణి=మంత్రి, ౨ సహాయే = సహాయుఁడు.
సంభవో హేతాపుత్పత్తౌ మేలకేఽపి చ, ఆధారానతి రిక్తత్వేఽప్యాధేయస్య నిగ ద్యతే. ౫౩	సంభవః—(పు) ౧ హేతౌ = కారణము, ౨ ఉత్పత్తౌ = పుటుక, ౩ మేలకే = కూడిక, ౪ ఆధేయస్యాధారానతి రిక్తత్వే=ఆధేయమాధారమును మీ ఱిమి.
సుగ్రీవో వాసుదేవస్య హ యే శాఖామృగేశ్వరే,	సుగ్రీవః—(పు) ౧ వాసుదేవస్యహయే = సుగ్రీవమను శ్రీకృష్ణునిగుఱ్ఱము, ౨ శాఖామృగేశ్వరే=సుగ్రీవుఁడు.
సుషవీ కారవేల్లే స్వాతంత్ర్య జీరకజీరయోః. ౫౪	సుషవీ—(సీ) ౧ కారవేల్లే=కాఁకరచెట్టు, ౨ కృష్ణజీరక = నల్లజీలకఱ్ఱ, ౩ జీర యోః=జీలకఱ్ఱ.
సైంధవోఽస్త్రీ మాణిమంథే నాశ్వే సింధుభవే త్రిషు,	సైంధవః—(స్త్రి) ౧ మాణిమంథే=సైం ధవలవణము, (పు) ౨ ఆశ్వే=గుఱ్ఱము, (త్రి) ౩ సింధుభవే = సముద్రమునఁ బుట్టినది.

❖ వ చతుష్కం. ❖

అనుభావః ప్రభావే స్యాన్ని
శ్చయే భావబోధకే. ౫౫

భవేదభిషచస్సానే మద్య
సంధానయజ్ఞయోః,

అపహ్నానస్తు పుంలింగః స్త్రు
తః స్నేహాపలాపయోః. ౫౬
ఆదీనవః పుమాన్దోషే పరిక్లేశ
దురంతయోః,

ఉపప్లవ సైంహికేయే విప్ల
వోత్పాతయోరపి. ౫౭

కుశీలవస్తు వాల్మీకా నట
యాచకయోరపి,

జలబిల్వః కర్కశే స్యాత్పం
చాంగే జలచత్వరే. ౫౮

జీవంజీవశ్చకోరే స్యాద్ద్రుమ
భేదేఽపి పుంస్యయమ్,

థామార్గవస్తు పుంసి స్యాద
పామార్గే చ ఘోషకే.

నాలుగక్షరములుగల వకారంత
శబ్దములు.

అనుభావః—(పు) ౧ ప్రభావే = ప్రభా
వము, ౨ నిశ్చయే = నిశ్చయము, ౩
భావబోధకే = భావబోధకములగుశరీ
రమువలనఁ బుట్టెడుకటాక్షిదులు.

అభిషచః—(పు) ౧ స్నానే = స్నానము,
౨ మద్యసంధాన = సోమపానము,
(మదోత్పాదకమగునది) ౩ యజ్ఞ
యోః=యజ్ఞము.

అపహ్నావః—(పు) ౧ స్నేహా=స్నేహము,
౨ అపలాపయోః=మటుఁగుమాట.

ఆదీనవః—(పు) ౧ దోషే=దోషము, ౨
పరిక్లేశ=కష్టము, ౩ దురంతయోః =
అంతము లేనిది.

ఉపప్లవః—(పు) ౧ సైంహికేయే=రాహు
పు, ౨ విప్లవ=ఉపద్రవము, ౩ ఉత్పా
తయోః = అవశకునము.

కుశీలవః—(పు) ౧ వాల్మీకా = వాల్మీకి
మహర్షి, ౨ నట=నటుఁడు, ౩ యాచ
కయోః=యాచకుఁడు.

జలబిల్వః—(పు) ౧ కర్కశే = ఎండ్ర
కాయ, ౨ పంచాంగే=తాంజేలు, ౩
జలచత్వరే=చెలువు.

జీవంజీవః—(పు) ౧ చకోరే = వెన్నెల
పులుగు, ౨ ద్రుమభేదే = ఒకానొక
చెట్టు.

థామార్గవః—(పు) ౧ అపామార్గే =
ఉత్తరేణి చెట్టు, ౨ ఘోషకే = ఆవడ
చెట్టు.

పారిష్టవశాచ్చులే స్యాచ్చుం
చలేచ
పరాభవః, తిగస్కారే వినాశే
చ పుంసి
పారశవః పుమాన్. ౬౦. పర
స్త్రీతనయే శస్త్రే ద్విజా
చ్ఛూద్రాసుతేఽపి చ,

పుటగ్రీవస్తు పుంలింగో గర్గ
రీతామ్రకుంభయోః. ౬౧
బలదేవో బలే వాతేత్రాయ
మాణౌషధౌ ప్రియామ్,

రంతిదేవస్తు నృపతేర్భదే చ
గరుడధ్వజే. ౬౨

రోహితాశ్వశ్చిత్రభానౌహరి
శ్చంద్రనృపాత్మజే,

అథ శీతశివం క్లిబం శైలేయ
మణిమంధయోః. ౬౩. పుంసి
సక్తుఫలావృక్షే తథామధు
రికోషధౌ,

సహదేవా బలాదండోత్పల
యో శ్వారివౌషధౌ. ౬౪.
సహదేవీ తు సర్పావృత్తిం

పారిష్టవః—(పు) ౧ ఆకులే = వ్యాకుల
మైనది, ౨ చంచలే=కదలునది.

పరాభవః—(పు) ౧ తిగస్కారే=తిగస్కా
రము, ౨ వినాశే=నాశము.

పారశవః—(పు) ౧ పరస్త్రీతనయే=పరస్త్రీకి
జనించినకొడుకు, ౨ శస్త్రే=శస్త్రము,
౩ ద్విజాచ్ఛూద్రాసుతే = బ్రాహ్మ
ణునివలన శూద్రస్త్రీయందుఁ బుట్టిన
వాడు.

పుటగ్రీవః—(పు) ౧ గర్గరీ=మట్టికుండ, ౨
తామ్రకుంభయోః=రాగిపాత్ర.

బలదేవః—(పు) ౧ బలే=బలరాముడు,
౨ వాతే = వాయువు, (సీ) ౩
త్రాయమాణౌషధౌ = కలుకానుగు
చెట్టు.

రంతిదేవః—(పు) ౧ నృపతేర్భదే=రంతి
దేవుఁడనురాజు, ౨ గరుడధ్వజే =
విష్ణువు.

రోహితాశ్వః—(పు) ౧ చిత్రభానౌ =
నిప్పు, ౨ హరిశ్చంద్రనృపాత్మజే =
లోహితాశ్వఁడు.

శీతశివం—(న) ౧. శైలేయ=తాఁబువ్వు,
౨ మణిమంధయోః = సైంధవలవ
ణము, (పు) ౩ సక్తుఫలావృక్షే=జమ్మి
చెట్టు, ౪ మధురికోషధౌ=అడవిసదాప
చెట్టు.

సహదేవా—(సీ) ౧ బలా = చిట్టాముట్టి
చెట్టు, ౨ దండోత్పలయోః=ముత్తవ
పులగలోనిభేదము, ౩ శ్వారివౌషధౌ=

- దృక్ త్రియాం దర్శనే నే దృక్—(సీ) ౧ దర్శనే = చూచుట, ౨
 త్రే బుద్ధౌచ త్రిపు వీక్షకే. నేత్రే=నేత్రము, ౩ బుద్ధౌ = బుద్ధి,
 (త్రి) ౪ వీక్షకే=చూచునది.
- నాశః పలాయనేఽపి స్యాన్ని నాశః—(పు) ౧ పలాయనే = పారిపోవు,
 ధనానుపలంభయోః, ౨ నిధన = మరణము, ౩ అనుపలంభ
 యోః=అనుభవములేమి.
- నిశా దారుహరిద్రాయాం నిశా—(సీ) ౧ దారుహరిద్రాయాం =
 స్వాత్రియామా హరిద్ర మ్రానుపసుపు, ౨ త్రియామా = రేయి,
 యోః. ౩ హరిద్రయోః=పసుపు.
- పశుర్మృగాదిదేవాజే నావ్య పశుః—(పు) ౧ మృగాది = మృగములు
 యం పశుదర్శనే, మొదలగుప్రాణులు, ౨ దేవ = దేవత,
 ౩ అజే=మేక, (అవ్య) ౪ దర్శనే =
 చూచుట.
- పాశః కేశాదిపూర్వస్వాత్త పాశః—(పు) ౧ (కేశాదిపూర్వః=కేశాది
 త్సంఘే కర్ణపూర్వకః ౧౦, శబ్దములుపూర్వమందున్నచో) తత్సం
 సుకర్ణే చ స్వసామధ్యాత్సల ఘే=కేశసమూహము, ౨ (కర్ణపూర్వ
 గపహ్యోదిబంధనే, కః=కర్ణశబ్దముపూర్వ మందుండెనేని)
 సుకర్ణే=కర్ణభూషణము. ౩ స్వసామ
 థ్యాత్ = శబ్దశక్తివలనమృగపహ్యోది
 బంధనే=ఉరులు.
- పాంశుర్ధూలౌ చ సస్యార్థచిర పాంశుః—(పు) ౧ ధూలౌ = దుమ్ము, ౨
 సుచితగోమయే. సస్యార్థచిరసంచితగోమయే = పైరుల
 ౧౧ కొఱకు చిరకాలముసంపాదించినపేడ.
- (ఎరువు)
- పేశీ సుపక్వకలికే మాంస్యాం పేశీ—(సీ) ౧ సుపక్వకలికే=పక్వమైనమొగ్గ,
 ఖడ్గపిథానకే, మాంసపిం ౨ మాంస్యాం-జటామాంసే, ౩ ఖడ్గపిథా
 డ్యామండభేదే నకే=కత్తియొక, ౪ మాంసపిండ్యాం=
 మాంసపుముద్ద, ౫ అండభేదే=గుడ్డు.
- రాశిర్దేవాదిపుంజయోః. ౧౨ రాశిః—(పు) ౧ మేషాది=మేషాదిరాసులు,
 ౨ పుంజయోః=సమూహము.

వంశః పుంసి కులే వేదౌ పృ
ష్ఠావయవపర్గయోః,

వశా వంధ్యాసుతాయోషా
స్త్రీగవీకరిణీషు చ. ౧౩. త్రి
ష్టాయ త్తే క్షీబమాయ త్త
త్వే చేచ్ఛాప్రభుత్వయోః,

విటౌ పుంసి మనుజే వై శ్యే

వేశోవేశ్యాగృహే గృహే.
౧౪. నేపథ్యే చ

శశో బోలే లోధ్రే నృపశు
భేదయోః,

స్పర్శో రుజాయాం దానే చ
స్పర్శనే స్పర్శకేఽపి చ. ౧౫

స్పృశస్సాత్ప్రపరామే చ ప్ర
ణిధావసి పుంస్యయం,

శ్రీ కం.

ఆదర్శో దర్పణే టీకాప్రతి
పుస్తకయోరపి, ౧౬

వంశః—(పు) ౧ కులే = వంశము, ౨
వేదౌ = వెదురు, ౩ పృష్ఠావయవ = వెన్నె
ముక, ౪ వర్గయోః = సమూహము.

వశా—(స్త్రీ) ౧ వంధ్యా = గొడ్డాలు, ౨
సుతా = కొమార్తె, ౩ యోషా =
భార్య, ౪ స్త్రీ = ఆడువి, ౫ గవీ =
ఆవు, ౬ కరిణీషు = ఆడేనుగు. (త్రి) ౨
ఆయ త్తే = అధీనమైనది, (న) ౮ ఆయ
త్త త్వే = అధీనమగుట, ౯ ఇచ్ఛా = కోరిక,
౧౦ ప్రభుత్వయోః = ప్రభుత్వము.

విటౌ—(పు) ౧ మనుజే = మనుష్యుడు,
౨ వై శ్యే = కోమటి.

వేశః—(పు) ౧ వేశ్యాగృహే = భోగము
దానియిల్లు, ౨ గృహే = ఇల్లు, ౩
నేపథ్యే = వేషము.

శశః—(పు) ౧ బోలే = బాలింతబోలు,
౨ లోధ్రే = లాద్దుగచెట్టు, ౩ నృ =
శశజాతిపురుషుడు, ౪ పశుభేదయో =
కుండేలు.

స్పర్శః—(పు) ౧ రుజాయాం = రోగము,
౨ దానే = ఈవి, ౩ స్పర్శనే = తానుడు
౪ స్పర్శకే = తానునది.

స్పృశః—(పు) ౧ సుపరామే = యుద్ధము,
౨ ప్రణిధౌ = చారుడు.

మూఁడక్షరములుగల శకారాంత

శబ్దములు

ఆదర్శః—(పు) ౧ దర్పణే = అద్దము, ౨
టీకా = అర్థవివరణము, ౩ ప్రతిపుస్త
కయోః = ప్రతియైనపుస్తకము.

ఉద్వీశో గ్రంథభేదే స్యాదు ద్వీశశ్చంద్రికాపతా,	ఉద్వీశః—(పు) ౧ గ్రంథభేదే = గ్రంథ విశేషము, ౨ చంద్రికాపతా = చంద్రుడు.
ఉపాంశుర్జపభేదే స్యాదుపాం శు విజనేఽవ్యయమ్. ౧౭	ఉపాంశుః—(పు) ౧ జపభేదే = జపవిశే షము, (అవ్య) ౨ విజనే = ఏకాం తము.
కపిశక్త్రిషు శ్యావే స్త్రీ మా ధవ్యాం సిల్పకే పుమాన్,	కపిశః—(త్రి) ౧ శ్యావే = కోఁతివన్నె, (స్త్రీ) ౨ మాధవ్యాం = బండిగురి వెందతీగ, (పు) ౩ సిల్పకే = చిల్ల మడ్డి.
కర్కశః కాశమర్దేక్షుకాంపి ల్యేష్యప్యసౌ పుమాన్. ౧౮. త్రిషు సాహసికే క్రూ రే దృఢామస్థునిర్దయే,	కర్కశః—(పు) ౧ కాశమర్ద = కసింద చెట్టు, ౨ థిక్షు = చెఱుకు, ౩ కాంపి ల్యేషు = కంపిల్ల చెట్టు, (త్రి) ౪ సాహ సికే = తెగువకలది, ౫ క్రూరే = క్రూర మైనది, ౬ దృఢ = గట్టిది, ౭ అమ స్థుని = కఱుకైనది, ౮ నిర్దయే = దయ లేనిది.
కీనాశః కర్షకక్షుద్రోపాంశు ఘాతిషు వాచ్యవత్. ౧౯ యమే నా	కీనాశః—(త్రి) ౧ కర్షక = దున్ను వాడు, ౨ క్షుద్ర = నీచుడు, ౩ ఉపాంశుఘాతిషు = రహస్యముగాఁ జంపువాడు, (పు). ౪ యమే = యముడు.
కులిశో న స్త్రీ దంభోలా నా రుహంతరే,	కులిశః—(స్త్ర) ౧ దంభోలా = వజ్రాయు ధము, (పు) ౨ రుహంతరే = మత్స్య భేదము.
గిరిశోఽద్రిపతౌ వాచస్పతి శంకరయోః పుమాన్. ౨౦	గిరిశః—(పు) ౧ అద్రిపతౌ = హిమవత్ప ర్వతము, ౨ వాచస్పతి = బృహస్పతి, ౩ శంకరయోః = ఈశ్వరుడు.
తుంగిశస్టు పుమాన్గారివల్లభే హిమదీధితౌ,	తుంగిశః—(పు) ౧ గౌరీవల్లభే = ఈశ్వ రుడు, ౨ హిమదీధితౌ = చంద్రుడు.

దుస్పర్శో ధన్వయానే నా
కంటకార్యాం త్రియాం
త్రిషు. ౨౧. ఖరస్పర్శోఽ

ధ నిత్రింశః ఖడ్గే నా నిర్దయే
త్రిషు,
నిర్వేశస్తు పుమాన్భోగే వేత
నే మూర్ఖనేఽపి చ. ౨౨

నివేశః పుంసి విన్యాసే శిబిరో
ద్వాహయోరపి,

నిదేశశ్చాసనేఽపి స్యాత్—
ధనోపాంతయోరపి. ౨౩

నీకాశో నిశ్చయే తులేయే

పలాశం ఛదనే మతం, శటి
కింశుకరక్షస్సు పుంసి స్యా
ద్ధరితే త్రిషు. ౨౪

ప్రకాశస్తు స్ఫుటే ఖ్యాతే
ప్రహాసాతపయోరపి,

ప్రదేశో దేశమాత్రే స్యాత్త
ర్జన్యంగుప్తసమిత్. ౨౫ భిత్తా
వపి చ

పింగాశీ నీలికాయాం నపుం
సకమ్, జాత్యస్వర్ణే పుమాన్

దుస్పర్శః—(పు) ౧ ధన్వయానే = గడి
దూలచెట్టు, (సీ) ౨ కంటకార్యాం =
వాకుడుచెట్టు, (త్రి) ౩ ఖరస్పర్శే =
తీక్షణమైనతాకుడుగలది.

నిత్రింశః—(పు) ౧ ఖడ్గే = కత్తి, (త్రి)
౨ నిర్దయే = దయలేనిది.

నిర్వేశః—(పు) ౧ భోగే = సుఖము, ౨
వేతనే = జీతము, ౩ మూర్ఖనే = వ్యాపిం
చుట.

నివేశః—(పు) ౧ విన్యాసే = ఉంచుట,
౨ శిబిర = చండుదిగినతావు, ౩ ఉద్వా
హయోః = వివాహము.

నిదేశః—(పు) ౧ శాసనే = ఆజ్ఞ, ౨ కథన =
చెప్పుట, ౩ ఉపాంతయోః = సమా
పము.

నీకాశః—(పు) ౧ నిశ్చయే = నిశ్చయము,
౨ తులేయే = సాదృశ్యము.

పలాశం—(న) ౧ ఛదనే = ఆకు, (పు) ౨
శటి = గండ్లకచోరము, ౩ కింశుక =
మోదుగుచెట్టు, ౪ రక్షస్సు = రాక్ష
సుడు, (త్రి) ౫ హరితే = ఆకుపచ్చని
రంగుగలది.

ప్రకాశః—(పు) ౧ స్ఫుటే = స్పష్టమైనది,
౨ ఖ్యాతే = ప్రసిద్ధియైనది, ౩ ప్రహాస =
వెద్దనవ్వు, ౪ ఆతపయోః = ఎండ.

ప్రదేశః—(పు) ౧ దేశమాత్రే = చోటు,
౨ తర్జన్యంగుప్తసమిత్ = లాడితెడు
ప్రమాణము, ౩ భిత్తా = బెత్తెడు.

పింగాశీ—(సీ) ౧ నీలికాయాం = నీలి
చెట్టు, (న) ౨ జాత్యస్వర్ణే = మంచి

వల్లీపతౌ మత్స్యంతరేఽపి
చ. ౨౬

బాలిశశ్చ శిశౌ మూఢే

భూకేశ శ్చైవలే వటే, భూ
కేశ్యవల్లజేఽపి స్యాత్

లోమశో మునిమేషయోః.
౨౭. లోమాన్వితేత్రియాం
కాకజంఘమాంసీవచాసు
చ, శూకశింబిమహామేదా
కాశీశే శాకినీభిది. ౨౮

వివశత్త్రిష్వవశ్యాత్తా రిష్టదు
ష్టధియోరసి,

వికాశః పుంసీ విజనే ప్రకాశే

సదృశం సమే. ౨౯. ఉచితే

చాథ సంవేశః స్వాపస్త్రీరత
బంధయోః,

సుఖాశో వరుణే రాజతినిశే
సుఖభోజనే. ౩౦

బంగారు, (పు) ౩ వల్లీపతౌ = వల్లీయొక్క
యధికారి, ౪ మత్స్యంతరే = ఓకా
నొకచేడు.

బాలిశః—(పు) ౧ శిశౌ = పిల్లవాడు, ౨
మూఢే = మూర్ఖుడు.

భూకేశః—(పు) ౧ శ్చైవలే = నాచు, ౨
వటే = మట్టిచెట్టు, భూకేశీ (సీ) ౩
అవల్లజే = కారుగచ్చుచెట్టు.

లోమశః—(పు) ౧ ముని=రోమశముని,
౨ మేషయోః = మేక, ౩ లోమాన్వి
త్తే = రోమముగలది, (సీ) ౪ కాక
జంఘా = వెలమసంది చెట్టు, ౫ మాంసీ =
జటామాంసి, ౬ వచాసు = వస, ౭
శూకశింబి = దూలగొండిచెట్టు, ౮
మహామేదా = మహామేదయనుచెట్టు,
౯ కాశీశే = మయిలతుత్తము, ౧౦
శాకినీభిది = తోటకూరలోనిభేదము.

వివశః—(త్రి) ౧ అవశ్యాత్తా = స్వాధీన
కానిబుద్ధిగలవాడు, ౨ అరిష్టదుష్ట
ధియోః = ఆసన్నమరణముచేతదూషిత
మైనబుద్ధిగలవాడు.

వికాశః—(పు) ౧ విజనే = రహస్యస్థలము,
౨ ప్రకాశే = ప్రకాశము.

సదృశం—(న) ౧ సమే = సమానము, ౨
ఉచితే = తగినది.

సంవేశః—(పు) ౧ స్వాప = నిద్ర, ౨
స్త్రీరతబంధయోః = స్త్రీలరతిబంధవిశే
షము.

సుఖాశః—(పు) ౧ వరుణే = వరుణుడు,
౨ రాజతినిశే = నెమ్మిచెట్టులోభేదము, ౩

హతాశో నిర్దయే చాశారహీ
తే పిశునేఽపి చ,

శ చతుష్కం.

అపదేశః పునాం లక్ష్యే
నిమిత్తవ్యాజయోరపి. 3౧

అపభ్రంశస్తు పతనే భాషా
భేదాపశబ్దయోః,

ఆశ్రయాశః పుమాన్వహ్నా
త్రిషు చాశ్రయనాశకే.

ఉపస్పర్శః స్పర్శమాత్రే స్నా
నాచమనయోరపి,

ఉపదంశో విదంశే చ మేఢ్రో
రోగాంతరంఽపి చ. 3౩

క్రూరదృష్టిశునే వాచ్యలింగః
పుంసి శనైశ్చరే,

ఖండపర్శుః పర్శురామే శం
కరే చూర్ణలేపిని. 3౪. ఖం
డామలకభైషజ్యే సింహీ
కాతనయేఽపి నా,

సుఖభోజనే = సుఖమైనభోజనముగల
వాఁడు.

హతాశః—(పు) ౧ నిర్దయే = దయలేని
వాఁడు, ౨ ఆశారహితే = ఆశలేని
వాఁడు, ౩ పిశునే=కొండగాఁడు.

నాలుగక్షరములుగల శకాంత
శబ్దములు.

అపదేశః—(పు) ౧ లక్ష్యే = గుటి, ౨
నిమిత్త=నిమిత్తము, ౩ వ్యాజయోః=
మిష.

అపభ్రంశః—(పు) ౧ పతనే=పడుట, ౨
భాషాభేద = భాషావిశేషము, ౩ అప
శబ్దయోః=అపశబ్దము.

ఆశ్రయాశః—(పు) ౧ పహ్నా = అగ్ని,
(త్రి) ౨ ఆశ్రయనాశకే = ఆశ్రయ
మునుజెఱచువాఁడు.

ఉపస్పర్శః—(పు) ౧ స్పర్శమాత్రే=తాఁ
కుఁడు, ౨ స్నాన=స్నానము, ౩ అచ
మనయోః=అచమనము.

ఉపదంశః—(పు) ౧ విదంశే = ఊరుఁ
గాయ, ౨ మేఢ్రోగాంతరే=కొలుకు
రోగము.

క్రూరదృష్క్—(త్రి) ౧ పిశునే = కొండ
ములుచెప్పనది, (పు) ౨ శనైశ్చరే =
శనైశ్చరుఁడు.

ఖండపర్శుః—(పు) ౧ పర్శురామే=పరశు
రాముఁడు, ౨ శంకరే = ఈశ్వరుఁడు,
౩ చూర్ణలేపిని = సున్నముపురాయు
వాఁడు, ౪ ఖండామలకభైషజ్యే =

జీనితేశో యమే పుంసి త్రిషు
స్యాజ్జీనితేశ్వరే. 3౫

నాగపాశః పుమాన్ స్త్రీణాం
కరణే వరుణాయుధే,

పంచదశీ త్వమావాస్యాపౌ
ర్ణమాస్యోశ్చ యోషితి.

ప్రతిష్కృత సహాయే స్యా
ద్వార్తాహరపురోగయోః,

పరివేశో వేష్టనే స్యాత్పురిథా
వపి పుంస్యయమ్. 3౭

సాదవాశీ ఖడ్గుకాయాంశ్చం
ఖలాయామపి స్త్రీయాం,

పురోడాశో హవిర్భేదే చ
మస్యాం పిష్టకస్య చ. 3౮.

హుతశేషే చ

భూమిస్పృక్ పుంసి మాను
షవైశ్యయోః,

ఇతి శాంతవర్గః.

—●— మైకమ్. —●—

పః కచే పుంసి విజ్ఞే చ శ్రేష్ఠే
స్యాదభిధేయతే,

ఖండామలకమనుమందు, ౫ సింహికా
తనయే = రావలపు.

జీనితేశః—(పు) ౧ యమే = యముడు,
(త్రి) ౨ జీనితేశ్వరే = ప్రాణనాయకుడు.

నాగపాశః—(పు) ౧ స్త్రీణాంకరణే = రతి
బంధవిశేషము, ౨ వరుణాయుధే =
నాగపాశము.

పంచదశీ—(సీ) ౧ అమావాస్యా =
అమాస, ౨ పౌర్ణమాస్యోః = పున్నమి.

ప్రతిష్కృతః—(పు) ౧ సహాయే = సహా
యుడు, ౨ వార్తాహర = చారుడు,
3 పురోగయోః = ముందునడచు
వాడు.

పరివేశః—(పు) ౧ వేష్టనే = చుట్టుట, ౨
పరిధౌ = గాలిగుడి.

సాదవాశీ—(సీ) ౧ ఖడ్గుకాయాం =
చాచ, ౨ శ్చంఖలాయాం = సంకెల.

పురోడాశః—(పు) ౧ హవిర్భేదే = పురో
డాశము, ౨ పిష్టకస్యచమస్యాం =
యజ్ఞార్థముచేయుశనగపిండివంటకము,
3 హుతశేషే = హోమముచేయగా
మిగిలినది.

భూమిస్పృక్—(పు) ౧ మానుషః = మను
ష్యుడు, ౨ వైశ్యయోః = కోమటి.

ఇతి శాంతవర్గము.

—●— ఏకాక్షరీ పశబ్దములు. —●—

పః—(పు) ౧ కచే = కేశము, (త్రి) ౨
విజ్ఞే = తెలిసినది, 3 శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠ
మైనది.

క్షః సంవర్తే రాక్షసే చ నర
సింహే చ విద్యుతి. ౧.
క్షేత్రే నాశే క్షేత్రపాలే

క్షిప్తివాసే గతౌ క్షయే,

— ప ద్వికం. —

అక్షో జ్ఞాతార్థశకటవ్యవహారే
పాశకే. ౧. రుద్రాక్షే
ద్రాక్షయోస్సర్వే విభీతకత
రావపి, చక్రే కరే పుమా
క్షిబు తుత్థే సౌవర్చలేంత్రి
యే. 3

ఉషా బాణసుతారా త్రోయరు
షః కామిని గుగ్గులా, రాత్రి
శేషే ఉషాయాం తు కేచి
దాహుస్తదవ్యయమ్. ౪

క్షః—(పు) ౧ సంవర్తే=ప్రళయకాలము,
౨ రాక్షసే=రక్కసి, ౩ నరసింహే =
నరసింహమూర్తి, ౪ విద్యుతి=మెఱపు,
౫ క్షేత్రే=భూమి, ౬ నాశే=నాశము,
౭ క్షేత్రపాలే=సేద్యగాఢు.

క్షిః—(పు) ౧ నివాసే=ఇల్లు, ౨ గతౌ =
గమనము, ౩ క్షయే=నాశము.

రెండక్షరములుగల పకారాంత

శబ్దములు.

అక్షః—(పు) ౧ జ్ఞాతార్థ = తెలియబడిన
యర్థము, ౨ శకట=బండి, ౩ వ్యవ
హారేషు = వ్యవహారము, ౪ పాశకే =
పాచిక, ౫ రుద్రాక్ష = రుద్రాక్షము,
౬ ఇంద్రాక్షయోః = ఇంద్రాక్షమును
చెట్టు, ౭ సర్వే = పాము, ౮ విభీతక
తరౌ = తాండ్ర చెట్టు, ౯ చక్రే =
బండిగాను, ౧౦ కర్షే = పదునాలు
మాపములయెత్తు, (స) ౧౧ తుత్థే =
మైలతుత్తము, ౧౨ సౌవర్చల = సౌవ
ర్చలపణము, ౧౩ ఇంద్రియే=ఇంద్రియ
ము.

ఉషా—(సీ) ౧ బాణసుతా = ఉషాదేవి,
౨ రాత్రి=రేయి (పు) ౩ కామిని=
కాముకుఁడు, ౪ గుగ్గులా=గుగ్గిలపుఁ
జెట్టు, ౫ రాత్రిశేషే = ఉషఃకాలము,
(ఉషాయాం = రాత్రియనునర్థమున,
కేచిదవ్యయమాహుః = కొందఱు అవ్య
యమని చెప్పుచున్నారు.)

ఊషః ఊరమ్మది ప్రోక్తం
ప్రభాతేఽపి పుమానయం,
తత్సంధ్యాయాం చ రంధ్రే
చ చందనాద్రాశ్రవోబిలే.

ఋషి ర్వేదే వసిష్ఠాదా దీధి
తా చ పుమానయం,

ఋక్షః పర్వతభేదే స్యాన్భ
ల్లూకే శోణకే పుమాన్. ౬.
కృతవేధనేఽన్యలింగం. నక్ష
త్రే పున్నపుంసకం,

కక్షా స్యాదంతరియస్యపశ్చా
దంచలపల్లవే. ౭. స్పర్ధాప
దే నా దోర్తూలే కచ్చవీరు
త్మణేషు చ,

కర్షో నా కర్షణే మానప్రభే
దే పున్నపుంసకమ్. ౮

కర్షూః పుమాన్ కరిమాగ్నా
త్రియాం కులేష్టిఖాత
యోః,

కాక్షీ తువరికాయాం చ సౌ
రాష్ట్రమృద్యపి త్రియాం.

ఊషః—(పు) ౧ ఊరమ్మది = చవుటి
మన్ను, ౨ ప్రభాతే = ప్రాతఃకాలము,
౩ తత్సంధ్యాయాం = ప్రాతస్సంధ్య, ౪
రంధ్రే = బిలము, ౫ చందనాద్రా = మల
యపర్వతము, ౬ శ్రవోబిలే = చెవి
తూటు.

ఋషిః—(పు) ౧ వేదే = వేదము, ౨ వసి
ష్ఠాదా = వసిష్ఠాదిమహర్షులు, ౩ దీధితా
= కాంతి.

ఋక్షః—(పు) ౧ పర్వతభేదే = పర్వతవిశే
షము, ౨ భల్లూకే = ఎల్లుబంటు, ౩
శోణకే = దుండిగపుంజెట్టు, (త్రి) ౪
కృతవేధనే = గ్రుచ్చుబడినది, (పు) ౫
నక్షత్రే = నక్షత్రము

కక్షా—(సీ) ౧ అంతరియస్యపశ్చాదం
చలపల్లవే = కట్టుబట్టియొక్క వెనుక
కచ్చ, ౨ స్పర్ధాపదే = వాదము,
(పు) ౩ దోర్తూలే = చంక, ౪ కచ్చ
= నీళ్లుచిదచిదయనెడు ప్రదేశము, ౫
వీరుత్ = పొద, ౬ తృణేషు =
గడ్డి.

కర్షః—(పు) ౧ కర్షణే = బరపిడి, (పు)
౨ మానప్రభేదే = పదియాలుమాష
ములయెత్తు.

కర్షూః—(పు) ౧ కరిమాగ్నా = విడక
నిప్పు, (సీ) ౨ కుల్యా = కాలువ, ౩
ఇష్టిఖాతయోః = యజ్ఞ కుండము.

కాక్షీ—(సీ) ౧ తువరికాయాం = తొవరి
చెట్టు, ౨ సౌరాష్ట్రమృది = తొవరి
మన్ను.

కోషః—స్త్రీ కుట్టలే పాత్రే
దివ్యే ఖడ్గపిథానకే, జాతి
కోశేర్థసంఘాతే పేశ్యాం
శబ్దాదిసంగ్రహే, ౧౦

ఘోష ఆభీరపల్ల్యాం స్వా
ద్గోపాలధ్వనిఘోషకే, కాం
స్యే చాంబుదనాదే నా
ఘోషా మధురికౌషధౌ.

చోక్షో గీతే శుచౌ దక్షే
తథా తీక్ష్ణమనోజ్ఞయోః,

ధుషా నాగబలాయాం స్త్రీ
తాపమత్స్యటవీషా నా.

తర్షో లిప్సాదన్యయోః

త్విటాంతౌ వాచి రుచౌ
శ్రీయామ్,

తుషా ధాన్యత్వగత ద్రోవః

తృషా లిప్సాత్పః శ్రీ
యామ్. ౧౩

కోషః—(పు) ౧ కుట్టలే = మొగ్గ, ౨
పాత్రే = పాత్రము, ౩ దివ్యే = కోశ
దివ్యము, ౪ ఖడ్గపిథానకే = కత్తి
యొలు, ౫ జాతికోశే = జాతికాయ
బెరడు, ౬ అర్థసంఘాతే = ద్రవ్య
సమూహము, ౭ పేశ్యాం = గ్రుడ్డు,
౮ శబ్దాదిసంగ్రహే = గ్రంథము.

ఘోషః—(పు) ౧ ఆభీరపల్ల్యాం = గొల్ల
పల్లె, ౨ గోపాల = గొల్లవాడు, ౩
ధ్వని = శబ్దము, ౪ ఘోషకే = చేతిచీర
చెట్టు, ౫ కాంస్యే = కంచు, ౬ అంబుద
నాదే = ఉలుము, (స్త్రీ) ౭ మధురికౌష
ధౌ = అడవినిదాపచెట్టు.

చోక్షః—(పు) ౧ గీతే = గానము, ౨
శుచౌ = పరిశుద్ధము, ౩ దక్షే = సమ
ర్థము, ౪ తీక్ష్ణే = తీక్ష్ణము, ౫ మనో
జ్ఞయోః = సుందరము.

ధుషా—(స్త్రీ) ౧ నాగబలాయాం = బీర
చెట్టు, (పు) ౨ తాప = తాపము,
౩ మత్స్యే = చేర, ౪ అటవీషా =
అరణ్యము.

తర్షః—(పు) ౧ లిప్సా = కోరిక, ౨ ఉద
న్యయోః = దప్పి.

త్విటా—(స్త్రీ) ౧ కాంతౌ = కాంతి,
౨ వాచి = వాక్కు, ౩ రుచౌ =
తేజస్సు.

తుషః—(పు) ౧ ధాన్యత్వక్ = ఉముక,
౨ అక్షద్రోవః = తాండ్రచెట్టు.

తృషా—(స్త్రీ) ౧ లిప్సా = కోరిక, ౨
తృషాః = దప్పి.

తృట్ లిస్సాయాముదన్యా
యాం స్తరపుత్రామపి త్రి
యామ్,
దక్షత్రిపు పటా పుంసీ తా
మ్రుమాడే ప్రజాపతా.౧౪
మునిభేదే హరవృషే ద్రు
మభేదే త్రియాం భువి,

దోషస్వాధూపణే పాపే
దోషా రాత్రా భుజేపచ.

ధ్వాంతో మత్స్యతగేకాకే
తక్షకే భితుకేపచ, ధ్వాం
క్షీ కక్కులికాయాం స్యా

న్యూత్తంకార్ద్రేన్య తృణే
పి చ. ౧౬. క్షీణేదధ పుంసీ
మహిషే నికృష్టే పునరన్య
పతే,

ప్లక్షో జటీగర్దభాండద్విపభి
త్కుంజరాశనే. ౧౭

పక్షో మాసార్థకే పార్శ్వగ
పా సాధ్యవిరోధయాః,
కేశ దేః పరతో వృందే

తృట్—(పు) ౧ లిస్సాయాం = కోశిక,
౨ ఉదన్యాయాం = దప్పి, ౩ స్తర
పుత్రాన్ = కామకన్య.

దక్షః—(త్రి) ౧ పటా = సమర్థుడు, (పు)
౨ తామ్రమాడే = కోడి, ౩ ప్రజా
పతా = దక్షప్రజాపతి, ౪ ముని
భేదే = మునివిశేషము, ౫ హర
వృషే = శివునివృషభము, ౬ ద్రుమ
భేదే = వృక్షవిశేషము, (సీ) ౭ భువి =
భూమి.

దోషః—(పు) ౧ దూపణే = తప్పు, ౨
పాపే = పాపము, (సీ) ౩ రాత్రా = రాత్రి,
౪ భుజే = భుజము.

ధ్వాంతః—(పు) ౧ మత్స్యతగే = గొక్కె
ర, ౨ కాకే = కాకి, ౩ తక్షకే = తక్ష
కుడు, ౪ భితుకే = బిచ్చగాడు,
ధ్వాంక్షీ (సీ) ౫ కక్కులికాయాం =
తక్కులముచెట్టు.

న్యూత్తం—(న) ౧ కార్ద్రేన్య = సమస్తము,
౨ తృణే = గడ్డి, (పు) ౩ మహిషే =
ఎనుబోతు, (త్రి) ౪ నికృష్టే = తక్కు
వైనది.

ప్లక్షః—(పు) ౧ జటీ = జువ్విచెట్టు, ౨
గర్దభాండ = కలజువ్విచెట్టు, ౩ ద్వీప
భితే = ప్లక్షద్వీపము, ౪ కుంజరాశనే =
రావిచెట్టు.

పక్షః—(పు) ౧ మాసార్థకే = మాసములో
సగము, ౨ పార్శ్వగ్రహే = వెనుక
నుండుశత్రువు, ౩ సాధ్య = తర్కము

బలే సఖసహాయయోః. ౧౮.
చుల్లీరంధ్రే పతత్రే చ
వాజే కుంజరపార్శ్వయోః,

ప్రేక్షా నృత్యేషుచ బుద్ధా

ప్రేషః క్లేశే చ మర్దనే. ౧౯.
ఉన్మాదే ప్రేషణే

పాషా మానే తత్పూర్ణిమా
తథా, త్రియాం

భిక్షా భృతౌ యాఞ్ఘానేవా
భిక్షితవస్తుషు. ౨౦

మాషా వ్రీహ్యంతరే మూర్ఖ
మానత్వగ్లోపభేదయోః,

మిషం వ్యాజే స్పర్ధనే నా

మేషా రాశ్యంతరే హుడే.
౨౧. భైషజ్యభిది

లోనిసాధ్యము, ౪ విరోధయోః =
విరోధము, (కేశాదేశపరతః = కేశాది
శబ్దాదులకుబరంబైన) ౫ బృందే =
సమూహము, ౬ బలే = బలము, ౭
సఖ=స్నేహితుడు, ౮ సహాయయోః=
సహాయుడు, ౯ చుల్లీరంధ్రే=ప్రాయ్వి
నోరు, ౧౦ పతత్రే = తెక్క, ౧౧
వాజే=బాణముతెక్క, ౧౨ కుంజర =
ఏనుగు, ౧౩ పార్శ్వయోః=ప్రక్క.

ప్రేక్షా—(సీ) ౧ నృత్యేషుచే నృత్యము
జూచుట, ౨ బుద్ధా=బుద్ధి.

ప్రేషః—(పు) ౧ క్లేశే = కష్టము, ౨
మర్దనే=నూరుట, ౩ ఉన్మాదే=పిచ్చి, ౪
ప్రేషణే=పంపుట.

పాషః—(పు) ౧ మానే=పుష్యమాసము,
(సీ) ౨ తత్పూర్ణిమాతథా = పుష్య
మాసపూర్ణిమ.

భిక్షా —(సీ) ౧ భృతౌ=కూలి, ౨ యాఞ్ఘా
=యాచన, ౩ నేవా = కొలువు, ౪
భిక్షితవస్తుషు=యాచించబడినవస్తువు.

మాషః—(పు) ౧ వ్రీహ్యంతరే = మిను
ములు, ౨ మూర్ఖే=తెలివిలేనివాడు,
౩ మాన = అయిదుగురిగింజలయెత్తు,
౪ త్వగ్లోపభేదయోః = చర్మవ్యాధి
విశేషము.

మిషం—(న) ౧ వ్యాజే = కపటము, ౨
స్పర్ధనే=కలహము.

మేషః—(పు) ౧ రాశ్యంతరే = మేష
రాశి, ౨ హుడే=గొట్టె, ౩ భైషజ్య
భిది=ఔషధవిశేషము.

మోక్ష స్తు ముక్తిపాటలిమో
చనే,

యక్షో గుహ్యకమాత్రే చ
గుహ్యకాధీశ్వరేఽపి చ.
రక్షో జతురక్షణయోః

రూక్ష స్వప్రేక్ష్యచిక్కణే,

లక్షో న పుంసీ సంఖ్యాయాం
క్షీబం వ్యాజశరచ్యయోః.

వర్షోఽస్త్రీ భారతాదౌ చ జం
బూద్వీపాబ్జవృష్టిషు, ప్రావృ
టూలే త్రియాం భూమ్ని

విట్ స్త్రీ వ్యాపనవిష్టయోః.

విషం జలేఽతివిషాయాం
త్రియాం క్షేదే తు న
త్రియాం,

వృషో ధర్మే బలీవర్దే శృం
గ్యాం పుంరాశిభేదయోః.
౨౫. శ్రేష్ఠే స్యాదుత్తరస్థ
శృవ్యాసమూషికశుక్రలే,
తథా వాస్తుస్థానభేదే పు
మానేష ప్రకీర్తితః. ౨౬.
వృషా మూషికపర్ణ్యాం చ
యతీనామాసనే వృషీ,

మోక్షః—(పు) ౧ ముక్తి = మోక్షము,
౨ పాటలి = మొక్కపుంజెట్టు, ౩
మోచనే=విడుచుట.

యక్షః—(పు) ౧ గుహ్యకమాత్రే=యక్షు
డు, ౨ గుహ్యకాధీశ్వరే=కుబేరుడు.
రక్ష—(సీ) ౧ జతు = లక్క, ౨ రక్ష
ణయోః=రక్షణ.

రూక్షః—(పు) ౧ అప్రేక్ష్య = ప్రేమలేమి,
౨ అచిక్కణే=కఱకైనది.

లక్ష—(స్త్రి) ౧ సంఖ్యాయాం = లక్ష
యనుసంఖ్య, ౨ వ్యాజ = కపటము,
౩ శరవ్యయోః=గుటి.

వర్షః—(స్త్రి) ౧ భారతాదౌ = భరత
వర్షముమున్నగునది, ౨ జంబూద్వీపః
జంబూద్వీపము, ౩ అబ్జ=సంపత్సరము,
౪ వృష్టిషు=వాన, (సీ.బ.) ౫ ప్రావృ
టూలే=వర్షాకాలము.

విట్—(సీ) ౧ వ్యాపన=వ్యాపించునది,
(ధ్వని) ౨ విష్టయోః=మలము.

విషం—(న) ౧ జలే = నీరు, (సీ) ౨ అతీ
విషాయాం=అతివన, (స్త్రి) ౩ క్షేదే=
గరళము.

వృషః—(పు) ౧ ధర్మే=ధర్మము, ౨ బలీ
వర్దే=ఎద్దు, ౩ శృంగ్యాం=వృషభమును
నోషధి, ౪ పుం=వృషజాతిపురుషుడు,
౫ రాశిభేదయోః=వృషభరాశి, (ఉత్త
రస్థః=ఉత్తరపదమునచో) ౬ శ్రేష్ఠే=
శ్రేష్ఠము, ౭ వ్యాస=వ్యాసమునీ, ౮
మూషిక=ఎలుక, ౯ శుక్రలే=రేతస్సు,
౧౦ వాస్తుస్థానభేదే = వాస్తుస్థానము

వ్యోషం స్యాత్రికటుద్ర వ్యే
కరిభేదే పుమానయమ్.

శుషి శ్శోషే బిలేస్త్రీ స్యాత్

శేషస్సంకర్షణే వధే, అనంతే
నా ప్రసాదే న స్వనిర్దా
ల్యార్పణే స్త్రీయామ్. ౨౮.
ఉపయుక్తేత రే న స్త్రీ

శోషో యత్క్షణ శోషణే,

—ప-త్రికం.—

అధ్యక్షోఽధిక్యతే పుంసి స్యా
త్ప్రత్యక్షేఽభిధేయత్.

అభిషః ప్రగ్రహే రశ్మే నా

ఆకర్షో ద్యూతే ఇంద్రియే,
పాశకే శారిఫలకే కోదం
డాభ్యాసపస్తుని. ౩౦. ఆ
కర్షణేఽపి పుంసి స్యా

లలోవిశేషము, (స్త్రీ) ౧౧ మూషిక
పర్ణ్యాం = ఎలుకజడిచెట్టు, వృషీ (స్త్రీ)
౧౨ యతీనామాననే=యతులయొక్క
యాసనము.

వ్యోషం—(న) ౧ త్రికటుద్ర వ్యే=సొంటి
పిప్పలిమిరియాలు, (పు) ౨ కరిభేదే =
గజవిశేషము.

శుషిః—(స్త్రీ) ౧ శోషే = ఎండుట, ౨
బిలే=రంధ్రము.

శేషః—(పు) ౧ సంకర్షణే=బల రాముడు,
౨ వధే = చావు, ౩ అనంతే = ఆది
శేషువు, (న) ౪ ప్రసాదే = ఆను
గ్రహము, (స్త్రీ) ౫ స్వనిర్దాల్యార్పణే=
తన చేధరింపఁబడిన పుష్పాదులనిచ్చుట,
(పు) ౬ ఉపయుక్తేత రే=మిగిలినది.

శోషః—(పు) ౧ యత్క్షణః=క్షయరోగము,
౨ శోషణే=ఎండిపోవు.

—ప-త్రికం.—
మూఁడక్షరములుగల పకారాంత
శబ్దములు.

అధ్యక్షః—(పు) ౧ అధిక్యతే=అధికారి,
(స్త్రీ) ౨ ప్రత్యక్షే=ప్రత్యక్షమైనది.

అభిషః—(పు) ౧ ప్రగ్రహే = పగ్గము,
౨ రశ్మే=కిరణము.

ఆకర్షః—(పు) ౧ ద్యూతే=జూదము, ౨
ఇంద్రియే = చక్షురాదింద్రియములు,
౩ పాశకే = పాచిక, ౪ శారిఫలకే =
నెత్తపలక, ౫ కోదండాభ్యాసపస్తుని=
బాణవిద్య నేర్చుకొను నొకపస్తువు, ౬
ఆకర్షణే=లాగుట.

దామిషం పున్న పుంసకం,
భోగ్యవస్తుని సుభోగేఽ
ప్యత్యోచే పలలేఽపి చ.

ఉష్ణీషం తు శిరోవేష్టే కిరీటే
లక్షణాంతరే,

ఉత్ప్రేక్షాఽనవధానేఽపి కా
వ్యాలంకరణాంతరే. 3౨

కల్పషం కిల్బిషే క్లిబు పుంసి
స్యాన్నరకాంతరే,
కల్తాషోయాతుధానే చకృష్ణ
పాండరకృష్ణయోః. 33

కలుషం త్వావిలే పాపే

కిల్బిషం పాపరోగయోః, అప
రాధేఽపి

కుల్తాషం కాంజికే యావకే
పుమాన్. 3౪

గంధూషో ముఖపూర్తిభపు
షుగ్రప్రస్మత్యోన్తి తే,

గవాక్షీ శక్రవారుణ్యాం గ
వాక్షో జాలకే కషా. 3౫

ఆమిషం—(పు) ౧ భోగ్యవస్తుని=అను
భవించదగినది, ౨ సుభోగే=భోగము,
3 ఉత్కోచే = లంచము, ౪ పలలే=
మాంసము.

ఉష్ణీషం—(న) ౧ శిరోవేష్టే = తలపాగ,
౨ కిరీటే=కిరీటము, 3 లక్షణాంతరే=
ఒకానొకచిహ్నము.

ఉత్ప్రేక్షా—(సీ) ౧ అనవధానే=ఏమరు
పాటు, ౨ కావ్యాలంకరణాంతరే =
ఉత్ప్రేక్షాలంకారము.

కల్పషం—(న) ౧ కిల్బిషే=పాపము, (పు)
౨ నరకాంతరే = నరకవిశేషము.

కల్తాషః—(పు) ౧ యాతుధానే=రాక్ష
సుడు, ౨ కృష్ణపాండర=చిత్రవర్ణము,
3 కృష్ణయోః=నలుపు.

కలుషం—(న) ౧ ఆవిలే = కలుషమైనది,
౨ పాపే=పాపము.

కిల్బిషం—(న) ౧ పాప = పాపము, ౨
రోగయోః=రోగము, 3 అపరాధే =
అపరాధము.

కుల్తాషం—(న) ౧ కాంజికే = బియ్యపు
గడుగు, (పు) ౨ యావకే=కారుమిను
ములు.

గంధూషః—(పు) ౧ ముఖపూర్తి=పుష్కీ-
లింత, ౨ ఇభపుష్కర = ఏనుగు
తొండముకొన, 3 ప్రస్మత్యోన్తి తే =
పుడిసితి.

గవాక్షీ—(సీ) ౧ శక్రవారుణ్యాం=వెద్ద
పాచరచెట్టు, (పు) ౨ జాలకే=కిటికీ, 3
కషా=కోతి.

గోరక్షో నాగరంగే స్వాంత
వాం చ పరిరక్షకే,

గోరక్షః—(పు) ౧ నాగరంగే = నారంజి
చెట్టు, ౨ గవాంపరిరక్షకే = గోవుల
గాచువాడు.

జీమా జేతుమిచ్ఛాయాం వ్య
వసాయప్రకర్షయోః 3౬

జీమా—(సీ) ౧ జేతుమిచ్ఛాయాం=జయే
చ్ఛ, ౨ వ్యవసాయ = ప్రయత్నము,
3 ప్రకర్షయోః=అతిశయము.

తరీషశ్శోభనాకారే భేలేభి
వ్యవసాయయోః, తరీష శ
క్రకన్యాయాం పుంసీ స్వర్గ
మహాదధౌ. 3౭

తరీషః—(పు) ౧ శోభనాకారే = సుంద
రుడు, ౨ భేలే = తెప్ప, 3 అభి =
సముద్రము, ౪ వ్యవసాయయోః =
ప్రయత్నము, తరీష (సీ) ౫ శక్ర
కన్యాయాం = శక్రకన్యాయను చెట్టు,
(పు) ౬ స్వర్గ = స్వర్గము, ౭ మహా
దధౌ=సముద్రము.

తావీషీ చంద్రకన్యాయాం
నా స్వర్గాంబుధికాంచనే,

తావీషీ —(సీ) ౧ చంద్రకన్యాయాం
= చంద్రకన్యాయను చెట్టు, (పు) ౨
స్వర్గ=స్వర్గము, 3 అంబుధి=సంద్రము,
౪ కాంచనే=బంగారము.

నహుషో నాగభేదే స్వాత్సో
మమంశన్యసేచ చ. 3౮

నహుషః—(పు) ౧ నాగభేదే = సర్ప
భేదము, ౨ సోమమంశన్యసే=నహుష
చక్రవర్తి.

నికష శ్శాణఫలకే నికషా
యాతుమాతరి,

నికషః—(పు) ౧ శ్శాణఫలకే = బరపడి
తాయి, (సీ) ౨ యాతుమాతరి =
రాక్షసమాత.

నిమేషనిమిషాకాలప్రభేదే
క్షీనిమిలనే. 3౯

నిమేషః } —(పు) ౧ కాలప్రభేదే =
నిమిషః } తెప్పపాటుకాలము, ౨ అక్షీనిమిల
నే=తెప్పపాటు.

పరుషం కర్బురే రూక్షే నిష్ఠ
రోక్తా చ వాచ్యవత్,

పరుషం—(త్రి) ౧ కర్బురే=చిత్రవర్ణము,
౨ రూక్షే=కఠినము, 3 నిష్ఠరోక్తా =
పరుషవాక్యము.

ప్రదోషస్యమయే దోషే

ప్రత్యూషోఽహర్షభే వసౌ.

వీయూషం సప్తదివసావధిక్షీ
రే తథామృతే,

పురుషః పూరుషే సాంఖ్య
జ్ఞే చ పున్నాగపాదపే.

పూరుషం పురుషస్య స్యా
ద్భావే కర్తృణి తేజసి, ఊర్ధ్వ
విస్తృతదోః పాణిన్మమానే
త్వభిధేయవత్. ౪౨

మహిషీ కృతాభిషేకానైరి
భ్యోరోషధీభిది,

మారిష్యాకభిద్యా ర్యే నా
ట్యోక్తౌ పుంసే యోషితి.
౪౩. దక్షింబాయాం

మృగాక్షీ తు విశాలామృగ
నేత్రయోః,

రక్తాక్షః కాసరే శ్రూరే పా
రావతచకోరయోః. ౪౪

ప్రదోషః—(పు) ౧ సమయే = ప్రదోష
కాలము, ౨ దోషే=దోషము.

ప్రత్యూషః—(పు) ౧ అహర్షభే=స్రాతః
కాలము, ౨ వసౌ=బకానొకవసుపు.

వీయూషం—(న) ౧ సప్తదివసావధిక్షీరే=
జొన్నుపాలు, ౨ అమృతే=అమృతము.

పురుషః—(పు) ౧ పూరుషే=పురుషుఁడు,
౨ సాంఖ్యజ్ఞే = సాంఖ్యయోగము తెలి
సినవాఁడు, ౩ పున్నాగపాదపే = సుర
పొన్న చెట్టు.

పూరుషం—(న) ౧ పురుషస్యభావే=పురు
షధర్మము, ౨ పురుషస్యకర్తృణి=పురుష
వ్యాపారము, ౩ తేజసి = పరాక్ర
మము, (త్రి) ౪ ఊర్ధ్వవిస్తృతదోః
పాణిన్మమానే = మనుజునిచేయెత్తు
పొడుగు.

మహిషీ—(సీ) ౧ కృతాభిషేకా=పట్టపు
దేవి, ౨ సైరిభ్యోః = బట్ట, ౩ ఓషధీ
భిధి=వృక్షవిశేషము.

మారిషః—(పు) ౧ శాకభిది = తోట
హార, (నాట్యోక్తౌ = నాట్యవ్యవహార
మందు), ౨ ఆ ర్యే=పూజ్యుఁడు, (సీ) ౩
దక్షింబాయాం = దక్షప్రజాపతితల్లి.

మృగాక్షీ—(సీ) ౧ విశాలా = పెద్ద
పాదప చెట్టు. ౨ మృగనేత్రయోః=లేడి
కన్నులవంటికన్నులుగల యాఁడుది.

రక్తాక్షః—(పు) ౧ కాసరే=దున్నపోతు,
౨ శ్రూరే=శ్రూరుఁడు. ౩ పారావత =
పావురము, ౪ చకోరయోః = చకోర
పక్షి.

రాహిషం కతృణే క్షీబం పుం
సీ స్యాద్ధరిణాంతరే,
విశ్లేషో విధురేఽయోగే

శుశ్రూషా స్యాదుపాసనే.౪౫
కథనే శ్రోతుమిచ్ఛాయాం

శైలూషో నటబిల్వయోః,

సంహర్షస్తు ప్రమోదేఽప స్ప
ర్థాయాం చ ప్రభంజనే.

సంఘర్షస్తు పుమాన్ఘృష్టౌ
స్పర్థాయాంమప దృశ్యతే,
సమీక్షా తు త్రియాం
తత్వే బుద్ధావపి నిభలనే.

— ప. చతుష్కం. —

అనుకర్షో రథాధఃస్థదారుణ్య
వ్యనుకర్షణే,

అంబరీషం రణే భ్రాష్ట్రే క్షీ
బం పుంసి నృపాంతరే.౪౬
నరకస్య ప్రభేదే చ కిశోరే
భాస్కరేఽపి చ, ఆమ్రాత
కేఽనుతాపే

రాహిషం—(న) ౧ కతృణే = కామంచి
గడ్డి, ౨ హరిణాంతరే=కొండగొట్ట.
విశ్లేషః—(పు) ౧ విధురే=ఎడఁబాటు, ౨
అయోగే=బడఁచూడనిది.

శుశ్రూషా—(సీ) ౧ ఉపాసనే = నేవ, ౨
కథనే = చెప్పుట, ౩ శ్రోతుమిచ్ఛా
యాం=విననిచ్చ.

శైలూషః—(పు) ౧ నట = నటుఁడు, ౨
బిల్వయోః=మూ రేడుచెట్లు.

సంహర్షః—(పు) ౧ ప్రమోదే = సంతో
షము, ౨ స్పర్థాయాం = పోటీ, ౩
ప్రభంజనే=వాయువు.

సంఘర్షః—(పు) ౧ ఘృషే = రాపిడి, ౨
స్పర్థాయాం=పాటు.

సమీక్షా—(సీ) ౧ తత్వే=యథార్థము,
౨ బుద్ధా = బుద్ధి, ౩ నిభలనే =
చూపు.

— నాలుగక్షరములుగల పదకారాంత
శబ్దములు.

అనుకర్షః—(పు) ౧ రథాధఃస్థదారుణి =
రథములయొక్క నొగకుదిగువనుండు
కోడిపీఁట, ౨ అనుకర్షణే=ఈడ్చుట.

అంబరీషం—(న) ౧ రణే=యుద్ధము, ౨
భ్రాష్ట్రే=మంగలము, (పు) ౩ నృపాం
తరే=అంబరీషుఁడనురాజు, ౪ నరకస్య
ప్రభేదే=నరకవిశేషము, ౫ కిశోరే =
చిన్నవయసుది, ౬ భాస్కరే=సూర్యుఁ
డు, ౭ ఆమ్రాతకే = అంబాలపుఁజెట్టు,
౮ అనుతాపే=పశ్చాత్తాపము.

చానిమేషోమత్స్య దేవయోః. అనిమేషః—(పు) ౧ మత్స్య = చేప, ౨ దేవయోః= దేవత.

అనుతర్హస్సురాపానపాత్రే తృష్ణాభిలాషయోః, అనుతర్హః—(పు) ౧ సురాపానపాత్రే = కల్లుత్రాగుగిన్నె, ౨ తృష్ణా=అత్యాశ, ౩ అభిలాషయోః=కోరిక.

అహిద్విత్తదేశశక్రే మయూరే నకులే పుమాన్. ౫౦ అహిద్విత్—(పు) ౧ గరుడే = గరుత్మంతుడు, ౨ శక్రే = ఇంద్రుడు, ౩ మయూరే = నెమలి, ౪ నకులే = ముంగిస.

అలంబుషః ప్రహస్తే చ ఛర్దనే రాక్షసాంతరే, అలంబుషః—(పు) ౧ ప్రహస్తే=చాచిన వ్రేళ్లుగలయర చేయి, ౨ ఛర్దనే=వాంతి, ౩ రాక్షసాంతరే = రాక్షసవిశేషము, (సీ) ౪ ముండీర్యాం = చిట్టికూర, ౫ స్వర్గవారాంగనాంతరే = ఒకానొక యచ్చర.

అథ కింపురుషోలోకభేదకిన్నరయోః పుమాన్, కింపురుషః—(పు) ౧ లోకభేద = లోక విశేషము, ౨ కిన్నరయోః=దేవయోని విశేషము.

దేవవృక్షస్సప్తపర్ణే మందా కులరతిచెట్టు, ౫౧ దేవవృక్షః—(పు) ౧ సప్తపర్ణే = ఏడా కులరతిచెట్టు, ౨ మందా రాదిషు = కల్పవృక్షముమొదల గునవి, ౩ గుగ్గులౌ=గుగ్గిలపురజెట్టు.

నందిఘోషోద్భవనరథే ఘోషే వందిజనస్య చ, నందిఘోషః—(పు) ౧ అర్జునరథే = అర్జున రథము, ౨ వందిజనస్యఘోషే = స్తుతిపాఠకులధ్వని.

పరివేషస్తు పులింగః పరిధౌ పరివేషణే. ౫౩ పరివేషః—(పు) ౧ పరిధౌ=గాలిగుడి, ౨ పరివేషణే=చుట్టుట.

పరిఘోషో నినాదే స్యాద అవాచ్యే జలదధ్వనౌ, పరిఘోషః—(పు) ౧ నినాదే = ధ్వని, ౨ అవాచ్యే = చెప్పదగనిది, ౩ జలదధ్వనౌ=ఉలుము.

పలంకమా గోతురకే రాన్నా
గుగ్గులకింశుకే. ౫౪. ముం
డీరీలాక్షయోశ్చ స్త్రీ రా
క్షనే తు పలంకపః,

వీరవృక్షో భల్లాతకకకుభద్ర
మయోః పుమాః. ౫౫
భూతవృక్షస్థు శాఖోటద్రుమ
శ్యోనాకపాదపే,

మహాఘోషా తు కర్కట
శృంగాయం పుంస్యఃఘో
షణే. ౫౬. క్లబం హట్టే

రాజవృక్షస్సువర్ణాకి ప్రయా
లయోః,

వాతరూపస్థు వాతూల
తోచయోశ్చక్రకంత్తకే.

విశాలాక్షో హరే తార్క
నా సునేత్రే ౭భిధేయవతే,

నకటాక్షో వరాక్షే నాకటా
క్షసహితే త్రిషు. ౫౮

ఇతి మాంతవర్గః.

పలంకమా—(సీ) ౧ గోతురకే = పల్లెరు
చెట్టు, ౨ రాన్నా = రాన్నయనుగంధ
ద్రవ్యము, 3 గుగ్గులు = గుగ్గిలపుం
జెట్టు, ౪ కింశుకే = మోదుగు చెట్టు,
౫ ముండీరీ = చిట్టికూర, ౬ లాక్ష
యోః = లత్తుక, (పు) ౭ రాక్షనే =
నైర్మతి.

వీరవృక్షః—(పు) ౧ భల్లాతక = నల్లజీడి
చెట్టు, ౨ కకుభద్రమయోః=మద్దిచెట్టు.
భూతవృక్షః—(పు) ౧ శాఖోటద్రుమే =
తాండ్రచెట్టు, ౨ శ్యోనాకపాదపే =
దుండిగపుంజెట్టు.

మహాఘోషా—(సీ) ౧ కర్కటశృం
గాయం = కర్కటకశృంగిచెట్టు, (పు)
౨ అతఘోషణే = పెద్దధ్వని, (న) 3
హట్టే=బజారు.

రాజవృక్షః—(పు) ౧ సువర్ణాక = తేల
చెట్టు, ౨ ప్రియాలయోః = మోరటి
చెట్టు.

వాతరూపః—(పు) ౧ వాతూల = సుడి
గాలి, ౨ ఉతోచయోః=లంచము,
3 శక్రకాన్తుకే = ఇంద్రధనుస్సు.

విశాలాక్షః—(పు) ౧ హరే=శంకరుడు,
౨ తార్క = గరుత్మంతుడు, (త్రి) 3
సునేత్రే = మంచినేత్రములుగలది.

నకటాక్షః—(పు) ౧ వరాక్షే = విష్ణు
మూర్తి, (త్రి) ౨ కటాక్షసహితే =
క్రేగంటిచూపులుగలది.

ఇది మాంతవర్గము.

— స ద్వీకం. —

కంసోఽస్త్రీతైజసద్రవ్యే కాం
స్యే మానేఽసురే తు నా,

కాసూర్వికలవాచిస్యాత్తథా
శక్త్యాయుధే శ్రీయామ్.

గుత్సః స్యాత్ స్తబకే స్తంబే
హరభిద్ధ్రంధిపర్ణయోః,

గోసో బోలోషసో

శ్వాస ఇతుపక్షిభిదోః పు
మాన్. ౨

త్రాసో భయే మణేర్దోషే

దాసీ బాణాభుజిష్యయోః,
దాసో భృత్యే చ శూద్రే
చ జ్ఞాతాత్తని చ ధీవరే. 3

నాసా తు నాసికాయాం
చ ద్వారోర్ధ్వదారుణి శ్రీ
యాం,

రెండక్షరములుగల సకారాంత

శబ్దములు.

కంసః—(పు) ౧ తైజసద్రవ్యే = ఒకా
నొకథాతుద్రవ్యము, ౨ కాంస్యే =
కంచు, 3 మానే = తవ్వ, (పు) ౪
అసురే = కంసుడు.

కాసూః—(సీ) ౧ వికలవాచి = దుర్వా
క్యము, ౨ శక్త్యాయుధే = శక్తియను
నాయుధము.

గుత్సః—(పు) ౧ స్తబకే = గుత్తి, ౨
స్తంబే = దుబ్బు, 3 హరభిత్ = ముప్పది
రెండుమణులుగలహారము, ౪ గ్రంధి
పర్ణయోః = మంచిపత్త.

గోసః—(పు) ౧ బోల = బాలింతబోలు,
౨ ఉషసోః = ప్రాతఃకాలము.

చాసః—(పు) ౧ ఇతు = చెఱకులో భేదము,
౨ పక్షిభిదోః = పాలపిట్ట.

త్రాసః—(పు) ౧ భయే = భయము,
౨ మణేర్దోషే = త్రాసమనుమణి
దోషము.

దాసీ—(సీ) ౧ బాణా = నల్లగోరింట,
౨ భుజిష్యయోః = పరిచారిక, (పు) 3
భృత్యే = నొకరి, ౪ శూద్రే =
శూద్రుడు, ౫ జ్ఞాతాత్తని = ఆత్మ
జ్ఞానముగలవాడు, ౬ ధీవరే = పల్లె
వాడు.

నాసా—(సీ) ౧ నాసికాయాం = ముక్కు,
౨ ద్వారోర్ధ్వదారుణి = వాకిలిపై
నుండుకొయ్య (గడపకుపై గానుండు
నడ్డకమ్మి.)

ప్రసూరశ్వాజననోశ్చ కం
దలీవీరుధోః స్త్రియామ్. ౪

వసుర్న దేవభేదాగ్నిభా
యోక్తబకరాజసు, క్లీబం
వృద్ధ్యాషధే శ్యామరై
రత్నే మధురే త్రిషు. ౫

భాసః పుంసి ప్రభాయాంస్యా
ద్విశేషే విహగస్య చ,
భాః ప్రభావే మయాభే స్త్రీ

మాశ్చంద్రమాసయోః పు
మా. ౬

మాంసం స్యాదామిషే క్లీబం
కక్కులీజటయోః స్త్రి
యామ్,

మిసిః స్త్రీ మధురామాంస్య
శ్శతప్రషాజయోదయోః ౭

మృతస్య కాఙ్క్ష్యం శ్రేష్ఠ
మృది

రసో గంధరసే జలే, శృంగా
రాదౌ విషే వీర్యే తక్తా
దౌ ద్రవరాగయోః. ౮.
దేహభాతుప్రభేదే చ పా

ప్రసూః—(సీ) ౧ అశ్వా=ఆడుగుట్టము,
౨ జననోష్ఠః=తల్లి, ౩ కందలీ=అరటి
చెట్టు, ౪ వీరుధోః=పాద.

వసుః—(పు) ౧ దేవభేద=అష్టవసువులు,
౨ అగ్ని=నిప్పు, ౩ భా=కిరణము,
౪ యోక్త=పలువు, ౫ బక=బక
పుష్పము, ౬ రాజసు=వసురాజు, (న) ౭
వృద్ధ్యాషధే=వృద్ధియనునొషధము,
౮ శ్యామ=నలుపు, ౯ రై=
ధనము, ౧౦ రత్నే=రత్నము, (త్రి)
౧౧ మధురే=మధురమయినది.

భాసః—(పు) ౧ ప్రభాయాం=కాంతి, ౨
విహగస్యవిశేషే=పటివిశేషము.

భాః—(సీ) ౧ ప్రభావే=ప్రభావము, ౨
మయాభే=కిరణము.

మాః—(పు) ౧ చంద్ర=చంద్రుడు, ౨
మాసయోః=మాసము.

మాంసం—(న) ౧ ఆమిషే=మాంసము,
(సీ) ౨ కక్కులీ=తక్కులచెట్టు, ౩
జటయోః=జటామాంసి.

మిసిః—(సీ) ౧ మధురా=అడవిసదాప
చెట్టు, ౨ మాంస్యః=జటామాంసి,
౩ శతప్రషా=సదాపచెట్టు, ౪ అజ
మోదయోః=ఓమము.

మృతస్య—(సీ) ౧ కాఙ్క్ష్యం=తొవరి
మన్ను, ౨ శ్రేష్ఠమృది=మంచిమన్ను.

రసః—(పు) ౧ గంధరసే=బాలింత
బోలు, ౨ జలే=నీరు, ౩ శృంగా
రాదౌ=శృంగారాదిరసములు, ౪
విషే=విషము, ౫ వీర్యే=రేతస్సు,

రదస్వాదయోః పుమాన్, త్రియాం తు రసనాపాతా శల్లకీకంగుభూమిషు. ౯

రాసః కోలాహలే ధ్వానే భాషాశృంఖలకేఽపి చ, క్రీడాభేదే చ గోపానాం

వత్సః పుత్రానివర్షయోః గం తర్జకే నోరసి క్లబం

వ్యాసోనావిస్తృతౌ మునౌ,

శంసా వచసి వాంఛాయాం

హంసస్యాన్తానసౌకసి. ౧౧. నిర్లోభనృపవిష్ణ్వరే పరమాత్మని మత్సరే, యోగిభేదే మంత్రభేదే శరీరమరుదంతరే. ౧౨. తురంగమప్రభేదేఽపి

౬ తిక్తాదౌ=షడ్రసములు, ౭ ద్రవ=తడి, ౮ రాగయోః=శ్రేమ, ౯ దేహధాతుప్రభేదే = దేహధాతువులలో నొకటి, ౧౦ పారద = పాదరసము, ౧౧ స్వాదయోః = రుచి, (సీ) ౧౨ రసనా=నాలుక, ౧౩ పాతా=చిటుబొడ్డి కూర, ౧౪ శల్లకీ=అందుగు చెట్టు, ౧౫ కంగు=కొట్టలు, ౧౬ భూమిషు=భూమి.

రాసః—(పు) ౧ కోలాహలే = పెద్దధ్వని, ౨ ధ్వానే = ధ్వని, ౩ భాషాశృంఖలకే = సరస్వతీశృంఖలము, ౪ గోపానాం క్రీడాభేదే=రాసక్రీడ.

వత్సః—(పు) ౧ పుత్రాని=పుత్రులు మొదలగుసంతానము, ౨ వర్షయోః=సంవత్సరము, ౩ తర్జకే=లేగదూడ, (న) ౪ ఉరసి = తొమ్ము.

వ్యాసః—(పు) ౧ విస్తృతౌ=విస్తారము, ౨ మునౌ=వ్యాసమహర్షి.

శంసా—(సీ) ౧ వచసి = వాక్కు, ౨ వాంఛాయాం=కోరిక.

హంసః—(పు) ౧ మానసౌకసి = హంస, ౨ నిర్లోభనృప = త్యాగశీలుడగు రాజు, ౩ విష్ణు=విష్ణువు, ౪ అరే=సూర్యుడు, ౫ పరమాత్మని = పరమాత్మ, ౬ మత్సరే=పరోత్కర్షాసహనము, ౭ యోగిభేదే = హంసయను యోగి, ౮ మంత్రభేదే = మంత్రభేదము, ౯ శరీరమరుదంతరే = శరీరమందుండువాయువులోనొకటి, ౧౦ తురంగమప్రభేదే=ఒకానొకగుట్టము.

హింసాచౌర్యాదిఘాతయోః,

హింసా—(సీ) ౧ చౌర్యాది = దొంగ
తనము మొదలగునవి, ౨ ఘాతయోః=
చంపుట.

— స. త్రి. కం. —

మూఁడక్షరములుగల సకారాంత
శబ్దములు.

అలసాహంసపద్యాం నా పా
దరోగద్రుభేదయోః. ౧౩
క్రియామందే త్రిష్య

అలసా—(సీ) ౧ హంసపద్యాం = హంస
పాదచెట్టు, (పు) ౨ పాదరోగ=మోద
కాలు, ౩ ద్రుభేదయోః = వృక్షవిశే
షము, (త్రి) ౪ క్రియామందే =
సోమరి.

థాఽర్చిర్మయాఖశిఖయోర్న
నా,

అర్చిః—(స్మ) ౧ మయాఖ = కాంతి, ౨
శిఖయోః=మంట.

అదః పరస్మిన్నత్ర స్యా

అదః—(న) ౧ పరస్మిక్ = పరము, ౨
అత్ర=ఇది.

దభ్యాసోఽభ్యసనేఽంతికే.

అభ్యాసః—(పు) ౧ అభ్యసనే = అభ్యా
సముచేయుట, ౨ అన్తికే=సమీపము.

ఆగోఽపరాధే పాపే స్యా

ఆగః—(సీ) ౧ అపరాధే=అపరాధము,
౨ పాపే=పాపము.

దాశ్వాసః పుంసి నిర్వృతౌ,
ఆఖ్యాయికాపరిచ్ఛదే

ఆశ్వాసః—(పు) ౧ నిర్వృతౌ = సుఖము,
౨ ఆఖ్యాయికాపరిచ్ఛదే=గ్రంథవిభా
గము.

చాశీర్దం తేమరుద్భజామ్. ౧౫
హితస్యాశంసనే స్త్రీ స్యా

ఆశీః—(సీ) ౧ మరుద్భజాందస్తే=పాము
కోతి, ౨ హితస్యాశంసనే = ఆశీర్వా
చనము.

దిష్వాసః కార్తుకే పుమాన్,
త్రిషు స్యాత్తేవకే చేషా
రుచ్ఛాస్వసఃప్రాణనేఽపి చ. ౧౬
ఆఖ్యాయికా పరిచ్ఛదేఽ
ప్యాశ్వాసేఽపిపునూనయం,

ఇష్వాసః—(పు) ౧ కార్తుకే = భనుస్సు.
(త్రి) ౨ ఇషోః తేవకే=విలుకాఁడు.
ఉచ్ఛాస్వసః—(పు) ౧ ప్రాణనే = బ్రతు
కుట, ౨ ఆఖ్యాయికాపరిచ్ఛదే=గ్రంథ
విభాగము, ౩ అష్వాసే=నిట్టూర్పు.

ఉత్తంసః కర్ణపూరేఽపి శిఖ
రేఽపి చ న స్త్రియామ్.

ఉషః ప్రత్యూషసిక్లిబం పితృ
ప్రసావం చ యోషితి,

ఉరో వక్షసి చ శ్రేష్ఠేఽ

వ్యేనః పాపారాధయోః. ౧౮

ఓజో దీప్తావవప్తంభే ప్రకాశ
బలయోరపి,

ఓకో ఆశ్రయమాత్రే చ మం
దిరే చ నపుంసకమ్. ౧౯

కీకసః కృమిజాతౌ స్యాత్పుంసి
కుల్యే నపుంసకమ్,

చమసో యజ్ఞపాత్రస్య భేదే
ఽస్త్రీపిష్టకేస్త్రీయామ్. ౨౦

ఛందః పద్యే చ వేదే చ
స్వైరాచారాభిలాషయోః,

జ్యాయా౯ వృద్ధేఽతి ప్రశస్తే

జ్యోతిరగ్నౌ దివాకరే. ౨౧
పుమాన్పుపుంసకం దృష్టౌ
స్యాన్మక్షత్రప్రకాశయోః,

ఉత్తంసః—(పు) ౧ కర్ణపూరే = కర్ణ
భూషణము, ౨ శిఖరే = సిగడండ.

ఉషః—(న) ౧ ప్రత్యూషసి = ప్రాతః
కాలము, (సీ) ౨ పితృప్రసావం = సు
ధ్యాకాలము.

ఉరో—(న) ౧ వక్షసి = వక్షఃస్థలము, ౨
శ్రేష్ఠే = శ్రేష్ఠము.

వ్యేనః—(న) ౧ పాప = పాపము, ౨ అపరా
ధయోః = అపరాధము.

ఓజః—(న) ౧ దీప్తా = కాంతి, ౨ అవ
ప్తంభే = గర్వము, ౩ ప్రకాశ = వెలుగు,
౪ బలయోః = బలము.

ఓకః—(న) ౧ ఆశ్రయమాత్రే = స్థానము,
౨ మందిరే = గృహము.

కీకసః—(పు) ౧ కృమిజాతౌ = నులిపురుగు,
(న) ౨ కుల్యే = ఎముక.

చమసః—(పు) ౧ యజ్ఞపాత్రస్య భేదే =
చతురస్రమైన యజ్ఞపాత్రము, (సీ)
౨ పిష్టకే = శనగపిండి.

ఛందః—(న) ౧ పద్యే = శ్లోకము. ౨
వేదే = వేదము, ౩ స్వైరాచార =
తనయిష్టప్రకారమునడచుట, ౪ అభి
లాషయోః = ఇచ్ఛ.

జ్యాయా౯—(త్రి) ౧ వృద్ధే = పెద్ద
వాడు, ౨ అతిప్రశస్తే = మిక్కిలి
శ్రేష్ఠము.

జ్యోతిః—(పు) ౧ అగ్నౌ = అగ్ని, ౨
దివాకరే = సూర్యుడు, (న) ౩ దృష్టౌ
= నేత్రము, ౪ నక్షత్ర = నక్షత్రము, ౫
ప్రకాశయోః = కాంతి,

తపో బలే చ వేగే చ

తపో లోకాంతరేఽపి చ.
౨౨. చాంద్రాయణాదా
ధర్మే చ పుమాన్ శిశిరమా
ఘయోః,

తమో ధ్వాంతే గుణే శోకే
క్లిబం వా నా విధుంతుదే.

తామసీ నిశి దుర్గాయాం తా
మసో భుజగే ఖలే,

తేజో దీప్తా ప్రభావే చ
స్యాత్పరాక్రమరేతసోః.

ధనుః ప్రియాలే నా న స్త్రీ
రాశిభేదే శరాసనే, ధనుర్ధరే
త్రిషు

నభః క్లిబం వ్యోమ్ని పు
మాన్ ఘనే. ౨౫. ఘ్రాణశ్రావ
ణవర్షాసు బిసతంతౌ పతద్ధ్ర
పేహ,

పనసః కంటికిఘలే కంటకే
వానరాంతరే. ౨౬. శ్రీ

తరః—(న) ౧ బలే=బలము, ౨ వేగే =
వడి.

తపః—(న) ౧ లోకాంతరే = తపోలోక
ము, ౨ చాంద్రాయణాదా = చాం
ద్రాయణాదివ్రతములు, ౩ ధర్మే =
పుణ్యము, (పు) ౪ శిశిర = శిశిర
ఋతువు, ౫ మాఘయోః = మాఘ
మాసము.

తమః—(న) ౧ ధ్వాంతే = చీకటి, ౨
గుణే = తమోగుణము, ౩ శోకే =
దుఃఖము, (పు) ౪ విధుంతుదే =
రాహువు.

తామసీ—(స్తీ) ౧ నిశి=రాత్రి, ౨ దుర్గా
యాం=పార్వతి, (పు) ౩ భుజగే =
పాము, ౪ ఖలే=దుర్మార్గుడు.

తేజః—(న) ౧ దీప్తా=కాంతి, ౨ ప్రభా
వే = సామర్థ్యము, ౩ పరాక్రమ =
శౌర్యము, ౪ రేతసోః=శుక్లము.

ధనుః—(పు) ౧ ప్రియాలే = మోరటి
చెట్టు, (పు) ౨ రాశిభేదే=ధనూరాశి,
౩ శరాసనే=విల్లు, (త్రి) ౪ ధనుర్ధరే=
విల్లునుధరించినవాడు.

నభః—(న) ౧ వ్యోమ్ని=ఆకాశము, (పు)
౨ ఘనే = మేఘము, ౩ ఘ్రాణ =
ముక్కు, ౪ శ్రావణ=శ్రావణమాసము,
౫ వర్షాసు=వర్షాకాలము, ౬ బిసతం
తౌ=తామరతూడు, ౭ పతద్ధ్రపేహ =
తవ్వపడిగము.

పనసః—(పు) ౧ కంటికిఘలే=పనసచెట్టు,
౨ కంటకే=ముల్లు, ౩ వానరాంతరే=

యాం రోగప్రభేదే న్యా	వానరవిశేషము, (సీ) ౪ రోగప్రభేదే =రోగవిశేషము.
త్వయస్యాత్ ఊరసీరయోః,	పయః—(న) ౧ ఊర=పాలు, ౨ సీరయోః =ఉదకము.
పాయసస్త్వక్లిబ్బపుంసోః శ్రీ వాసపరమాన్నయోః. ౨౭	పాయసః—(పు) ౧ శ్రీవాస=దేవదారు బంకతోడేసినధూపము, ౨ పరమా న్నయోః=పరమాన్నము.
పుక్కుసీ కలికానీల్యోఃపుక్కు సశ్వపచేఽధమే,	పుక్కుసీ—(పు) ౧ కలికా = మొగ్గ, ౨ నీల్యోః=నీలిచెట్టు, (పు) ౩ శ్వపచే = చండాలుడు, ౪ అధమే=నీచుడు
బీభత్సో నాన్తునే క్రూరేఘృ ణాత్తవికృతో త్రిషు. ౨౮	బీభత్సః—(పు) ౧ అర్జునే = అర్జునుడు, (త్రి) ౨ క్రూరే = క్రూరుడు, ౩ ఘృణాత్త=దయగలవాడు, ౪ వికృ తో=వికారరూపముగలవాడు.
భూయాం శ్రీమ బహుతరే పునరథే త్వదోఽవ్యయం, మనశ్చిత్తే మనీషాయాం	భూయాన్—(త్రి) ౧ బహుతరే = గొప్పది, (అవ్య) ౨ పునరథే=మరల. మనః—(న) ౧ చిత్తే=చిత్తము, ౨ మనీ షాయాం=బుద్ధి.
మహ ఉత్సవతేజసోః. ౨౯	మహాః—(న) ౧ ఉత్సవ = ఉత్సవము, ౨ తేజసోః=తేజస్సు.
మానసం సరసి స్వాంతే	మానసం—(న) ౧ సరసి=మానససరస్సు, ౨ స్వాంతే=చిత్తము.
రభసో హర్షవేగయోః,	రభసః—(పు) ౧ హర్ష=సంతోషము, ౨ వేగయోః=వేగము.
రహస్తత్వే రతే గుహ్యే	రహాః—(న) ౧ తత్వే = యథార్థము, ౨ రతే=సురతము, ౩ గుహ్యే=రహస్య ప్రదేశము.
రజః క్లిబ్బం గుణాంతరే. ౩౦.	రజః—(న) ౧ గుణాంతరే=రజోగుణము, ౨ ఆర్తవే=ముట్టునెత్తురు, ౩ పరాగే= పుష్పాడి, ౪ రేణుమాత్రే=దుమ్ము.
ఆర్తవే చ పరాగే చ రేణు మాత్రే చ దృశ్యతే,	

రాక్షసో యాతుథానే స్వా
చుండాయాం రాక్షసీస్త్వ
తా. 30

రేఫాస్వాదధమే క్రూరే
కృపణేఽప్యభిధేయవత్,
రేత శ్శుక్రే పారదే చ

రోదశ్చ రోదసీతి చ. 30. దివి
భూమా పృథక్ స్వాత్మ
హోక్త్యాప్యేతయోస్తథా,
లాల సౌత్సుక్య తృష్ణాతిరేక
యాచ్ఛాసు చ ద్వయోః.

వయః పక్షిణి బాల్యాదౌ
యావనే చ నపుంసకం,

వర్షో నపుంసకం రూపే వి
ష్టాయామపి తేజసి. 30.
పుంసి చంద్రస్య తనయే

బర్హిః పుంసి హుతాశనే, న
ప్రీతి కుశే

వపుః క్లిబం తనౌ శస్తాకృతా
వపి. 30

వతంసస్తు పుమాన్కర్ణపూర
శేఖరయోరపి,

వాహసో జలనిర్యాణే శయా
లౌ సునిషణ్ణకే. 30

రాక్షసః—(పు) 0 యాతుథానే = రాక్ష
సుండు, రాక్షసీ (సీ) 1 చుండాయాం =
బలురక్కెన లేక నల్లకచోరము.

రేఫాః—(త్రి) 0 అధమే = నీచుండు, 1
క్రూరే = క్రూరుండు, 3 కృపణే = లోభి.

రేతః—(న) 0 శుక్రే = ఇంద్రియము, 1
పారదే = పాదరసము.

రోదః } (న-సీ) 0 దివి = ఆకాశము, 1
రోదసీ } భూమా = భూమి, 3 ఏతయో
స్వహోక్త్యా = భూమ్యాకాశములు.

లాలసా—(ప్స) 0 బౌత్సుక్య = సంతో
షము, 1 తృష్ణాతిరేక = అత్యాశ,
3 యాచ్ఛాసు = యాచన.

వయః—(న) 0 పక్షిణి = పక్షి, 1 బాల్యా
దౌ = బాల్యాదివయస్సు, 3 యావనే =
ప్రాయము.

వర్షః—(న) 0 రూపే = స్వరూపము, 1
విష్టాయాం = మలము, 3 తేజసి =
తేజము, (పు) 0 చంద్రస్య తనయే =
బుధుండు.

బర్హిః—(పు) 0 హుతాశనే = అగ్ని, (ప్స)
1 కుశే = దర్భ.

వపుః—(న) 0 తనౌ = శరీరము, 1 శస్తా
కృతౌ = చక్కనియాకారము.

వతంసః—(పు) 0 కర్ణపూరే = కర్ణభూష
ణము, 1 శేఖరయోః = శిరోభూష
ణము.

వాహసః—(పు) 0 జలనిర్యాణే = తూము,
1 శయాలౌ = వెనుబాము, 3 సునిష
ణ్ణకే = నీరుచెంచలికూర.

వాయసోఽగురువృక్షే చ
శ్రీవాసధ్వాంక్షయోః పు
మాన్, కాకోదుంబరికా
యాం చ కాకమాచ్యాం
చ వాయసీ. 32

విద్వానాత్తవిది ప్రాజ్ఞే పండితే
చాభిధేయవత్,

విలాసో హవభేదే స్వాల్లిలా
యామపి పుంస్యయమ్. 3౮

వీతంసో బంధనోపాయే మృ
గాణాం పక్షిణామపి, తేషా
మపి చ విశ్వాసహేతోః
ప్రావరణేఽపి చ. 3౯

వేధాః పుంసి హృషీకేశే
బుధే చ పరమేష్ఠిని,

శిరః ప్రధానే నేనాగ్రే శిఖ
రే మస్తకేఽపి చ. ౪౦

శ్రీవాసో వృకధూపేఽపి పం
కజే మధుసూదనే,

వాయసః—(పు) ౧ అగురువృక్షే = అగురు
చెట్టు, ౨ శ్రీవాస = ధూపద్రవ్యము,
3 ధ్వాంక్షయోః = కాకి, వాయసీ (సీ)
౪ కాకోదుంబరికాయాం = బ్రహ్మ
మేడిచెట్టు, ౫ కాకమాచ్యాం =
కామంచిచెట్టు.

విద్వాన్—(పు) ౧ ఆత్మవిది = ఆత్మను
గుర్తెఱచినవాడు, ౨ ప్రాజ్ఞే = బుద్ధి
మంతుడు, (త్రి) 3 పండితే = చదు
వరి.

విలాసః—(పు) ౧ హవభేదే = శృంగార
చేష్టావిశేషము, ౨ లీలాయాం =
క్రీడ.

వీతంసః—(పు) ౧ మృగాణాం పక్షిణాం
బంధనోపాయే = మృగములను బంధు
లను బట్టుటకుఁదగిన సాధనము,
(ఉరులు, వలలు) ౨ తేషాం విశ్వాస
హేతోః ప్రావరణే = విశ్వాసముకొఱ
కైన వానియావరణము. (బోసు)

వేధాః—(పు) ౧ హృషీకేశే = విష్ణువు,
౨ బుధే = పండితుడు, 3 పరమేష్ఠిని =
బ్రహ్మదేవుడు.

శిరః—(స) ౧ ప్రధానే = ముఖ్యము,
౨ నేనాగ్రే = నేనముందుభాగము,
3 శిఖరే = శిఖరము, ౪ మస్తకే =
తల.

శ్రీవాసః—(పు) ౧ వృకధూపే = దేవ
దారుబంకతోఁజేసినధూపము, ౨ పం
కజే = పద్మము, 3 మధుసూదనే = విష్ణు
మూర్తి.

శ్రేయో ముక్తౌ శుభే ధర్మైః
తిప్రశస్తే చ వాచ్యవత్.

శ్రేయసీకరివిప్రుల్యామభయా
పాతయోరపి,

సహా బలే జ్యోతిషి చ
పుంసి హేమంతమార్గ
యోః. ౪౨

సరసీ విశ్వకాసారే

సహా నీరతడాకయోః,

స్వాత్మమాసస్తు పుంలింగ
స్సంక్షేపే చ సమర్థనే. ౪౩
సారసః పక్షిభేదేందోవ్యోక్తి బం
తు సరసీరుహే,

సాహసం తు బలాత్కారకృ
తకార్యే దమేఽపి చ. ౪౪

సురసస్తు త్రిషు స్వాదౌ చ
క్షాశే తు నపుంసకం, స్త్రీ
రాస్నానాగమాత్రోశ్చ

స్తోతోఽంబువేగ ఇంద్రియే.

శ్రేయః—(న) ౧ ముక్తౌ = మోక్షము,
౨ శుభే=శుభము, ౩ ధర్మైః=ధర్మము,
(త్రి) ౪ అతిప్రశస్తే = మిక్కిలిశ్రేష్ఠ
మయినది.

శ్రేయసీ—(సీ) ౧ కరివిప్రుల్యాం = గజ
విప్పలితీగ, ౨ అభయా = కరకచెట్టు,
౩ పాతయోః = చిటుబొద్దికూర.

సహా—(న) ౧ బలే=బలము, ౨ జ్యో
తిషి = తేజస్సు, (పు) ౩ హేమంత =
హేమంతముతువు, ౪ మార్గయోః =
మార్గశీర్షమాసము.

సరసీ—(సీ) ౧ విశ్వకాసారే = వెద్ద
కొలను.

సహా—(న) ౧ నీర=నీరు, ౨ తడాకయోః
=కొలను.

సమాసః—(పు) ౧ సంక్షేపే = సంగ్ర
హము, ౨ సమర్థనే=సమర్థించుట.

సారసః—(పు) ౧ పక్షిభేద=బెద్దురుపక్షి,
౨ ఇందోవ్యోః=చంద్రుడు, (న) ౩ సరసీ
రుహే=పద్మము.

సాహసం—(న) ౧ బలాత్కారకృ
తకార్యే=తెగువతోఁజేసినపని, ౨ దమే=
దండోపాయము.

సురసం—(త్రి) ౧ స్వాదౌ = తియ్యనిది,
(న) ౨ పక్షాశే=నల్లగడ్డరచెట్టు, (సీ)
౩ రాస్నా = సర్పాక్షిచెట్టు, ౪ నాగ
మాత్రోః=పాములతల్లి.

స్తోతః—(న) ౧ అంబువేగే = ప్రవా
హము, ౨ ఇంద్రియే = శ్రోత్రాదీంద్రి
యములు.

హవిష్తోతవ్యమాత్రే చ సర్పి
వ్యపి నపుంసకం,

— స చతుష్కం. —

అధివాసో నివాసే స్వాత్సం
స్కారే ధూపనాదిభిః. ౪౬

అవధ్వంసః పరిత్యాగే నింద
నేఽప్యవచూర్ణనే,

అవతంసో న త్రియాం స్వా
త్కర్ణపూరే చ శేఖరే.

అగౌకాః పుంసి శరభే పక్షి
పంచాస్య యోరపి,

ఉదర్చిరుత్ప్రభే వాచ్యలింగః
పుంసి హుతాశనే. ౪౭

కలహంసస్తు కాదంబే రాజ
హంసే నృపోత్తమే,

కనీయానతియాని స్వాదత్య
ల్పానుజయోః త్రిపు. ౪౮

కుంభీనసః క్రూరసర్పే త్రి
యాం లవణమాతరి,

హవిః—(న) ౧ హోతవ్యమాత్రే=హో
మము చేయఁదగినది, ౨ సర్పిషి=నెయ్యి.

— నాలుగఁగఁగఁగఁగల సకారాంత
శబ్దములు.

అధివాసః—(పు) ౧ నివాసే = ఉనికపట్టు,
౨ ధూపనాదిభిస్సంస్కారే = వాసన
కట్టుట.

అవధ్వంసః—(పు) ౧ పరిత్యాగే = విడిచి
పెట్టుట, ౨ నిందనే = నిందించుట, ౩
అవచూర్ణనే = పొడిచేయుట.

అవతంసః—(పు) ౧ కర్ణపూరే = కర్ణ
భూషణము, ౨ శేఖరే = శిరోభూష
ణము.

అగౌకాః—(పు) ౧ శరభే = శరభ
మృగము, ౨ పక్షి=పక్షి, ౩ పంచాస్య
యోః=నీంహము.

ఉదర్చిః—(త్రి) ౧ ఉత్ప్రభే=పైకెగయు
కాంతిగలది, (పు) ౨ హుతాశనే=అగ్ని.

కలహంసః—(పు) ౧ కాదంబే = ధూమ్ర
వర్ణములైనముక్కుకాళ్లుతెక్కలుగల
హంస, ౨ రాజహంసే = రాజహంస,
౩ నృపోత్తమే = రాజశ్రేష్ఠుఁడు.

కనీయాన్—(త్రి) ౧ అతియాని =
మిక్కిలి జవ్వనముకలవాఁడు, ౨
అత్యల్ప = మిక్కిలి నీచుఁడు, ౩ అను
జయోః=తమ్ముఁడు.

కుంభీనసః—(పు) ౧ క్రూరసర్పే = క్రూర
మైనసాము, (సీ) ౨ లవణమాతరి =
లవణాసురునితలి.

భవేష్టనరస సాంద్రనిర్యానే
మోరటేఽంబుని. ౫౦. క
దూరే పీలుపర్ణ్యాం చ
సమ్యక్సిద్ధరనేఽపి చ,

చంద్రహాసో దశగ్రీవఖడ్గే
చాప్యసిమాత్రకే. ౫౧

జటాయుః పుంసి సుపాతేః
కనీయసి చ గుగ్గులౌ,

అథ తామరసం పద్మే తామ్ర
కాంచనయోరపి. ౫౨

త్రిస్తోతాజహ్ను కన్యాయాం
స్తోతస్వత్యంతరే శ్రీయాం,

దివో కాశ్చ దివౌ కాశ్చ పుంసి
దేవే చ చాతకే. ౫౩

దీర్ఘాయశ్శాల్మలీవృక్షే వా
యనే జీవకద్రుమే, మా
ర్కండేయే చ పుంసి స్యా
చ్చిరజీవిని వాచ్యవత్. ౫౪

నగౌ కాః పుంసి శరభే పక్షి
పంచాస్యయోరపి,

ఘనరసః—(పు) ౧ సాంద్రనిర్యానే =
దట్టమైనబంక, ౨ మోరటే = మజ్జిగ,
౩ అంబుని=నీరు, ౪ కదూరే=కదూర్ప
రము, ౫ పీలుపర్ణ్యాం=చాంగచెట్టు, ౬
సమ్యక్సిద్ధరనే = బాగుగాఁజేయఁబడిన
రసము.

చంద్రహాసః—(పు) ౧ దశగ్రీవఖడ్గే =
రావణాసురునికత్తి, ౨ అసిమాత్రకే=
కత్తి.

జటాయుః—(పు) ౧ సుపాతేఃకనీయసి =
జటాయువు, ౨ గుగ్గులౌ = గుగ్గిలపుఁ
జెట్టు.

తామరసం—(న) ౧ పద్మే = పద్మము, ౨
తామ్ర = రాగి, ౩ కాంచనయోః =
బంగారము.

త్రిస్తోతాః—(స్తీ)౧జహ్ను కన్యాయాం=
గంగానది, ౨ స్తోతస్వత్యంతరే=త్రి
స్తోతయనునది.

దివో కాః }—(పు) ౧ దేవే = వేలుపు.
దివౌ కాః }
౨ చాతకే=చాతకపక్షి.

దీర్ఘాయుః—(పు) ౧ శాల్మలీవృక్షే =
బూరుగుచెట్టు, ౨ వాయనే = కాకి,
౩ జీవకద్రుమే = వేగిసచెట్టు, ౪
మార్కండేయే=మార్కండేయముని,
(త్రి) ౫ చిరజీవిని=చిరకాలముజీవించు
వాడు.

నగౌ కాః—(పు) ౧ శరభే=శరభమృగము,
౨ పక్షి=పక్షి, ౩ పంచాస్యయోః =
సింగము,

నిశ్రేయసం తు కల్యాణమోక్ష
యోశ్శంక రే పుమాన్.

నీలాంజసాప్సరోభేదే సరిద్భే
దే చ విద్యుతి,

ప్రచేతాః పాశిని మునౌ నా
ప్రకృష్టహృది త్రిషు. ౧౬

పునర్వసుర్నా మునిభిద్యజే
ద్విత్వే తు భాంతరే,

పౌర్ణమాసః పుమాన్ యజ్ఞ
భేదే స్త్రీ పూర్ణిమాతిథౌ.

మహారసస్సాత్తదూరే కోశ
కారకశేరుణోః,

మలీమసస్తు మలినే పుష్పకా
శీసలోహయోః ౧౭

భవేన్మధురసా ద్రాక్షామూర్వి
కా దుగ్ధికాసు చ,

యమస్వసా తు దుర్గాయాం
యమునాయామపి త్రియా
మ్. ౧౮

యవీయానసుజేఽపి స్యాదతి
యూని చ వాచ్యవత్,

నిశ్రేయసం—(స) ౧ కల్యాణ = మంగ
ళము, ౨ మోక్షయోః=ముక్తి, (పు)

3 శంకరే=ఈశ్వరుడు.

నీలాంజసా—(సీ) ౧ అప్సరోభేదే = ఒక
యచ్చర, ౨ సరిద్భేదే=నదీవిశేషము,
3 విద్యుతి=మెఱుపు.

ప్రచేతాః—(పు) ౧ పాశిని=వరుణుడు,
౨ మునౌ=ఒకముని, (త్రి) 3 ప్రకృష్ట
హృది=గొప్పమనస్సుకలవాడు.

పునర్వసుః—(పు) ౧ మునిభిదే=కాత్యాయనముని, ౨ అజే=విష్ణువు, (ద్వి.వ.) 3
భాంతరే=పునర్వసునక్షత్రము.

పౌర్ణమాసః—(పు) ౧ యజ్ఞభేదే=యజ్ఞ
విశేషము, (సీ) ౨ పూర్ణిమాతిథౌ =
పున్నమ.

మహారసః—(పు) ౧ ఖర్జూరే=ఖర్జూరపుఁ
జెట్టు, ౨ కోశకార = ఒకవిధమగు
చెఱుకు, 3 కశేరుణోః=తుంగముపై

మలీమసం—(పు) ౧ మలినే=మలినమైనది,
౨ పుష్పకాశీస = ఒకానొక మయిల
తుత్తము, 3 లోహయోః=ఇనుము.

మధురసా—(సీ) ౧ ద్రాక్షా = ద్రాక్ష
తీగె, ౨ మూర్వికా=చాంగచెట్టు, 3
దుగ్ధికాసు=పిన్నపాలచెట్టు.

యమస్వసా—(సీ) ౧ దుర్గాయాం =
దుర్గాదేవి, ౨ యమునాయాం =
యమునానది.

యవీయాన్—(పు) ౧ అసుజే=తమ్ముడు,
(త్రి) ౨ అతియూని = జన్మనముకల
వాడు.

రానేరసస్తు గోష్ఠ్యాంస్యాద్రా
సశృంగారయోరపి. ౬౦.
రససిద్ధౌ రసావాసే షష్ఠీ
జాగరకేఽపి చ,

రాజహంసస్తు కాదంబే కల
హంసే నృపొతమే. ౬౧

వరీయాన్యోగభిచ్ఛేష్ఠవరిష్ఠే
ష్వతియూని చ,

విహాయశృకునౌ పుంసి గగ
నే పున్నపుంసకమ్. ౬౨

విభావసుః పుమాన్ సూర్యే
హరభేదే చ పావకే,

శ్వశ్రేయసం చ కల్యాణే పర
మాత్మని శర్తణి. ౬౩

అథ సర్వరసో వాద్యభాండ
భేదే చ ధూనకే,

సప్తార్చిః పావకే పుంసి కూర
చక్షుషి తు త్రిషు. ౬౪

సాధీయానతిబాధే స్యాదతి
సాధౌ చ వాచ్యవత్,

రానేరసః—(పు) ౧ గోష్ఠ్యాం=సభ, ౨
రాస=రాసక్రీడ, ౩ శృంగారయోః =
శృంగారము, ౪ రససిద్ధౌ=రసయోగ
సిద్ధి, ౫ రసావాసే = రసస్థానము, ౬
షష్ఠీజాగరకే=వ్రతవిశేషము.

రాజహంసః—(పు) ౧ కాదంబే=ధూమ్ర
వర్ణములగు ముక్కు కాళ్లుతొక్కలు
గలహంస, ౨ కలహంసే = రాజహంస,
౩ నృపొత్తమే=శ్రేష్ఠుడు.

వరీయాన్—(పు) ౧ యోగభిద్ = వరీయా
న్యోగము, ౨ శ్రేష్ఠ = శ్రేష్ఠుడు, ౩
వరిష్ఠేషు=మిక్కిలిశ్రేష్ఠుడు, ౪ అతి
యూని=మిక్కిలియావనవంతుడు.

విహాయాః—(పు) ౧ శకునౌ=పక్షి, (షు)
౨ గగనే=ఆకాశము.

విభావసుః—(పు) ౧ సూర్యే=సూర్యుడు,
౨ హరభేదే=హరవిశేషము, ౩ పావకే
=అగ్ని.

శ్వశ్రేయసం—(న) ౧ కల్యాణే = మంగ
ళము, ౨ పరమాత్మని = పరమాత్మ ౩
శర్తణి=సుఖము.

సర్వరసః—(పు) ౧ వాద్యభాండభేదే =
వాద్యభాండవిశేషము, ౨ ధూనకే =
సర్వరసము.

సప్తార్చిః—(పు) ౧ పావకే=అగ్ని, (త్రి)
౨ కూరచక్షుషి = కూరదృష్టిగల
వాడు.

సాధీయాన్—(త్రి) ౧ అతిబాధే=మిక్కిలి
దృఢమైనవాడు, ౨ అతిసాధౌ =
మిక్కిలిమంచివాడు.

సిద్ధరసో రనే పుంసి ధాతుప్ర
భృతిషు త్రిషు. ౬౫

సుమనాః పుష్పమాలతోఽః
త్రియాం నాధీరదేవయోః,

సుమేధాస్తు త్రియాం జ్యో
తిష్ఠత్యాం త్రిషు, సుబుద్ధిని.

— స పంచకం. —

దివ్యచతుస్సుగంధస్య భేదే
నాంధే సులోచనే,

స్యాన్నభశ్చమసశ్చంద్రే చి
త్రాపూపేంద్రజాలయోః.

హింగునిర్యాస ఇత్యేషనింబే
హింగురనేఽపి చ,

— స పట్కం. —

హిరణ్యరేతాః పుంసి స్వాద్ధి
వాకరహవిర్బుభోః ౬౮

ఇతి సాంతవర్గః.

సిద్ధరసః—(పు) ౧ రనే=పాదరసము, (త్రి)
౨ ధాతుప్రభృతిషు=మణిసిలలోనగు
నౌషధములు.

సుమనాః—(సీ) ౧ పుష్ప = పువ్వు, ౨
మాలతోఽః=బండిగురివెందతీఁగె, (పు)
3 ధీర=దైర్యముకలవాఁడు, ౪ దేవ
యోః=వేలుపు.

సుమేధాః—(సీ) ౧ జ్యోతిష్ఠత్యాం =
జ్యోతిష్ఠతిఁగ, (త్రి) ౨ సుబుద్ధిని=
మంచిబుద్ధికలవాఁడు.

— అయిదక్షరములుగల సకారాంత
శబ్దములు.

దివ్యచతుః—(పు) ౧ సుగంధస్యభేదే =
సుగంధవిశేషము, ౨ అంధే = గ్రుడ్డి
వాఁడు, 3 సులోచనే = మంచినేత్ర
ములుకలవాఁడు.

నభశ్చమసః—(పు) ౧ చంద్రే=చంద్రుఁడు,
౨ చిత్రాపూప=పిండివంటకవిశేషము,
3 ఇంద్రజాలయోః=ఇంద్రజాలము.

హింగునిర్యాసః—(పు) ౧ నింబే = వేడు
చెట్టు, ౨ హింగురనే=ఇంగువ.

— ఆఱక్షరములుగల సకారాంత
శబ్దములు.

హిరణ్యరేతాః—(పు) ౧ దివాకర =
సూర్యుఁడు, ౨ హవిర్బుభోః =
అగ్ని.

ఇది సాంతవర్గము.

— హైకమ్. —

హః శివే సలిలే శూన్యే ధా
రణే మంగలేఽపి చ, గగనే
నకులీశే చ రక్తే నాకే చ
వర్ణితే. ౧

— హ ద్వికం. —

అహిర్వృత్రాసురే సర్పే పుం

సీహోద్యమవాంఛయోః,

కుహూః స్త్రీ కోకిలాలాప
నష్టేందుకలదర్శయోః. ౧

గ్రహోఽనుగ్రహనిర్బంధగ్ర
హణేషు రణోద్యమే, సూ
ర్యాదౌ పూతనాదౌ చ
నైంహికేయోపరాగయోః

గ్రాహో గ్రహేఽవహారే చ

గుహః షాన్తాతురే గుహః,
సింహపుచ్చాప్యం చ గర్తే
చ షర్వతాదేశ్వ గర్హారే.

ఏకాక్షర హశబ్దములు.

హః—(పు) ౧ శివే = శంకరుడు, ౨
సలిలే = నీరు, ౩ శూన్యే = లేమి, ౪
ధారణే = ధరించుట, ౫ మంగళే =
మంగళము, ౬ గగనే = ఆకాశము, ౭
నకులీశే = ముంగిసలలోశ్రేష్ఠము, ౮
రక్తే=ఎఱుపు, ౯ నాకే=నవ్వుము.

రెండక్షరములుగల హకారాంత

శబ్దములు.

అహిః—(పు) ౧ వృత్రాసురే = వృత్రా
సురుడు, ౨ సర్పే=పాము.

ఈహః—(స్త్రీ) ౧ ఉద్యమ=యత్నము, ౨
వాంఛయోః=కోరిక.

కుహూః—(స్త్రీ) ౧ కోకిలాలాప = కోకిల
ధ్వని, ౨ నష్టేందుకలదర్శయోః=చంద్ర
కళ కనుపింపని యుమాస.

గ్రహః—(పు) ౧ అనుగ్రహ=దయ, ౨
నిర్బంధ=అడ్డు, ౩ గ్రహణేషు=పుచ్చు
కొనుట, ౪ రణోద్యమే=యుద్ధప్రయ
త్నము, ౫ సూర్యాదౌ=సూర్యుడు
మొదలుగాగలగ్రహములు, ౬ పూత
నాదౌ = పూతనాదివిశాచములు, ౭
నైంహికేయ = రాహుపు, ౮ ఉప
రాగయోః=గ్రహణము.

గ్రాహః—(పు) ౧ గ్రహే = పుచ్చు
కొనుట, ౨ అవహారే=నీటియేనుగు.

గుహః—(పు) ౧ షాన్తాతురే = కుమార
స్వామి, (స్త్రీ) ౨ సింహపుచ్చాప్యం =
నక్కతోకపొన్నచెట్టు, ౩ గర్తే =

గృహం గృహశ్చ పుంభూ
మి కలత్రేఽపి చ సద్దని,
నాహస్తు బంధనే కూటే

ప్రోహో గజాంఘ్రిపర్వణోః.
గి.వాచ్యవన్నిపుణే త ర్కే

బర్హం పిచ్చేదలేఽత్రియాం,

బహు స్యాత్ప్రదిసంఖ్యాసు
విపులేఽవ్యభిధేయవత్. ౬

మహీ నద్యంత రే భూమా

మహ ఉత్సవతేజసోః,

అథ మోహో నృలింగస్వా
దవిద్యాయాం చమూర్ఛనే.
లోహోఽస్త్రీ శస్త్రకే లాహే
జోంగకే సర్వత్రైజనే,

వహస్వా ద్యృషభస్కంధే
వాహే గంధవహేఽపి చ.

వాహో భుజే పుమాన్తానభే
దాశ్వవృషవాయుషు,

గౌయ్య, ౪ పర్వతాదేఃగర్హారే =
పర్వతము మున్నగువానిబలము.

గృహం } —(న. పు. ని. బ.) ౧ కలత్రే =
గృహః } భార్య, ౨ సద్దని=ఇల్లు.
నాహః—(పు) ౧ బంధనే = కట్టుట, ౨
కూటే=సమూహము.

ప్రోహః—(పు) ౧ గజాంఘ్రి = ఏనుగు
కాలు, ౨ పర్వణోః = ఏనుగుమోః
కాలు, (త్రి) ౩ నిపుణే = నేర్పరి, ౪
త ర్కే=తార్కికుడు.

బర్హం—(పు) ౧ పిచ్చే=నెమిలిపించుము,
౨ దలే=ఆకు.

బహు—(త్రి) ౧ ప్రాదిసంఖ్యాసు =
మూడు మున్నగుసంఖ్యాకము, ౨
విపులే=అధికము.

మహీ—(సీ) ౧ నద్యంత రే=నదివిశేషము,
౨ భూమా=భూమి.

మహః—(న) ౧ ఉత్సవ=ఉత్సవము, ౨
తేజసోః=ప్రతాపము.

మోహః—(పు) ౧ అవిద్యాయాం=అజ్ఞా
నము, ౨ మూర్ఛనే=మూర్ఛ.

లోహః—(పు) ౧ శస్త్రకే = ఇనుము, ౨
లాహే = లోహవికారము, ౩ జోం
గకే = అగురు, ౪ సర్వత్రైజనే=సంఘ
లోహములచేతఁ జేయఁబడినవస్తువు.

వహః—(పు) ౧ వృషభస్కంధే = ఎద్దు
మూపురము, ౨ వాహే = వాహ
నము, ౩ గంధవహే=వాయువు.

వాహః—(పు) ౧ భుజే = భుజము, ౨
మానభేద=ఇరుస, (రెండుకుంచములు)

ప్రీహిసామాన్యథాన్యేసాన్య
దాశుధాన్యే తు పుంస్య
యమ్.

పూహసాన్యస్థలవిన్యాసే ని
ర్దాణే వృందతర్కయోః,

సహా బలే న త్రియాం
స్యాత్ త్రియాం తు నఖభే
షజే. ౧౦ దండ్తోత్పలాము
ద్గపర్ణి కుమారీ పృథివీషు చ,

సింహాః కంఠీరవే రాశౌ స త్త
మే చోత్తరస్థితః. ౧౧

సింహీ తు కంట కా ర్యాంసాన్య
ద్వార్తాకౌ వాసకేఽపి చ,

స్నేహసాన్యత్పుంసి త్రైలాచి
రసద్రవ్యే చ సౌహృదే.

— హ-త్రికం. —

అత్యూహా నీలికాయాం స్త్రీ
కాలకంఠఖగే పుమాన్,

3 అశ్వ=గుట్టము, ౪ వృష=ఎద్దు, ౫
వాయుషు=గాలి.

ప్రీహిః—(పు) ౧ సామాన్యథాన్యే =
థాన్యము, ౨ ఆశుధాన్యే = ఎట్టి
వద్దు.

పూహః—(పు) ౧ బలవిన్యాసే = సేన
నేర్పఱచుట, ౨ నిర్దాణే = చేయుట,
3 వృంద = సమూహము, ౪ తర్క-
యోః=ఉహ.

సహాః—(పు) ౧ బలే = బలము, (సీ) ౨
నఖభేషజే = నఖమనుగంధద్రవ్యము,
3 దండ్తోత్పలా = పిన్నగోరంట, ౪
ముద్గపర్ణి=పిల్ల వెనర చెట్టు, ౫ కుమార
=చేమంతి, ౬ పృథివీషు = పుడమి.

సింహాః—(పు) ౧ కంఠీరవే=సింగము, ౨
రాశౌ = సింహరాశి, (ఉత్తరస్థితః =
ఉత్తరపదమైనపుడు) 3 సత్తమే =
శ్రేష్ఠము.

సింహీ—(సీ) ౧ కంటకార్యాం=వాకుడు
చెట్టు, ౨ వార్తాకౌ=ములక చెట్టు, 3
వాసకే=అడ్డసరము చెట్టు.

స్నేహః—(పు) ౧ త్రైలాచిరసద్రవ్యే =
నూనెమొదలగు చమురువస్తువు, ౨
సౌహృదే=స్నేహము.

— మూడక్షరములుగల హ-కారాంత

శబ్దములు.

అత్యూహా—(సీ) ౧ నీలికాయాం = నీలి
చెట్టు, (పు) ౨ కాలకంఠఖగే=భరత
పక్షి.

ఆగ్రహాఽనుగ్రహసక్తోరా
క్రమే గ్రహణేఽపి చ.

ఆరోహస్త్యవరోహే చ వ
రారోహకటావపి, ఆరో
హణే గజారోహే దీర్ఘత్వే
చ సముచ్చయే. గర

ఉత్సాహస్తూద్యమే సూత్రే

కటాహః కూర్తకర్పరే, ద్వీప
స్య చ ప్రభేదే స్వాత్మ
లాదేః పాకభాజనే. గగి.
జాయమాన విషాణాగ్రమ
మహిషీశావకేఽపి చ,

కలహం యుధి వాటే నా
ఖడ్గకోశే చ మండనే గఽ

దాత్యూహస్తు పుమాన్మా
లకంతచాతకపక్షిణోః,

నిగ్రహా భర్తృనేఽపి స్వా
త్వర్యాదాయాం చ బంధనే.

నిర్యూహః శేఖరే ద్వారే
నిర్యాసే నాగదంతకే,

ఆగ్రహః—(పు) గ ఆనుగ్రహ=దయ, ౨
ఆసక్తోః=ఆసక్తి, ౩ ఆక్రమే = ఆక్ర
మించుట, ౪ గ్రహణే=పట్టుకొనుట.

ఆరోహః—(పు) గ అవరోహే=దిగుట,
౨ వరారోహకటా = ఉత్తమస్త్రీ
పిలుచుదు, ౩ ఆరోహణే=ఎక్కుట, ౪
గజారోహే = మావటివాడు, ౫
దీర్ఘత్వే = నిడుపు, ౬ సముచ్చయే =
బౌద్ధత్వము.

ఉత్సాహః—(పు) గ ఉద్యమే=యత్నము,
౨ సూత్రే=సూత్రము.

కటాహః—(పు) గ కూర్తకర్పరే =
తాఁబెటిచిప్ప, ౨ ద్వీపస్య ప్రభేదే =
ద్వీపవిశేషము, ౩ తైలాదేః పాక
భాజనే = నూనెమొదలగువానిగాచు
పాత్ర, ౪ జాయమానవిషాణాగ్ర
మహిషీశావకే = పుట్టుచున్న కొమ్ములు
గల బట్టెదూడ.

కలహం—(న) గ యుధి=యుద్ధము, (పు)
౨ వాటే=త్రోవ, ౩ ఖడ్గకోశే = కత్తి
యొలు, ౪ మండనే=అలంకారము.

దాత్యూహః—(పు) గ కాలకంత=కూకురు
గుండంగిపిట్ట, ౨ చాతకపక్షిణోః =
వానకోయిల.

నిగ్రహః—(పు) గ భర్తృనే = బెడరి
చుట, ౨ మర్యాదాయాం = అవధి,
౩ బంధనే=చెఱు.

నిర్యూహః—(పు) గ శేఖరే = సిగడండ,
౨ ద్వారే=వాకిలి, ౩ నిర్యాసే=బంక,
౪ నాగదంతకే=నాగవాసము.

నిరూహో వస్త్రీభేదే స్యా
మాహాశూన్యే చ నిశ్చితే.

ప్రగ్రహస్తు తులాసూత్రే
వృషాదిప్రగ్రహేఽపి చ,

పటహో నా సమారంభే ఆన
కే పున్నపుంసకమ్. ౧౯

ప్రవహస్తు బహిర్యాత్రామా
తరిశ్వప్రభేదయోః,

ప్రగ్రహస్తు తులాసూత్రే
బంధ్యాం నియమనే భుజే.
౨౦. హయాదిరశ్వా రశ్వా
చ సువర్ణాలుమహీరుహే,

ప్రవాహస్తు ప్రవృత్తే స్యా
దపి స్రోతసి వారిణః. ౨౧
వరాహస్సూకరే విష్ణో మాన
భేదేఽద్రిముస్తయోః,

వారాహీ మాతృభేదే స్యా
ద్విష్వక్సేనప్రియాపథౌ.

రాజార్వం జ్యోంగకే క్షీబం
రాజయోగ్యేఽభిధేయవత్,

నిరూహః—(పు) ౧ వస్త్రీభేదే=నిరూహ
వస్త్రీ (ఎనిమా) ౨ ఊహాశూన్యే =
ఊహలేనివాడు, 3 నిశ్చితే = నిశ్చ
యింపబడినది.

ప్రగ్రహః—(పు) ౧ తులాసూత్రే =
త్రాసుత్రాడు, ౨ వృషాదిప్రగ్రహే
=వగ్గము.

పటహః—(పు) ౧ సమారంభే = ఆరం
భము, (పు) ౨ ఆనకే=తప్పెట.

ప్రవహః—(పు) ౧ బహిర్యాత్రా =
బయలు వెడలుట, ౨ మాతరిశ్వప్ర
భేదయోః=మహావాయువు.

ప్రగ్రహః—(పు) ౧ తులాసూత్రే =
త్రాసుకోలత్రాడు, ౨ బంధ్యాం =
ఖయిదు, 3 నియమనే=నియమించుట,
౪ భుజే=భుజము, ౫ హయాదిరశ్వా =
గుఱ్ఱములొనగువాని గట్టువగ్గము, ౬
రశ్వా = వగ్గము, ౭ సువర్ణాలుమహీ
రుహే=మ్రానిపసుపు.

ప్రవాహః—(పు) ౧ ప్రవృత్తే = నడక,
౨ వారిణః స్రోతసి=నీటివెల్లువ.

వరాహః—(పు) ౧ సూకరే = పంది, ౨
విష్ణో=విష్ణుమూర్తి, 3 మానభేదే =
వరహ, ౪ అద్రి=పర్వతము, ౫ ముస్త
యోః=తుంగము నై.

వారాహీ—(సీ) ౧ మాతృభేదే=వారా
హీయనుమాత, ౨ విష్వక్సేనప్రియా
పథౌ=సాచితీగ.

రాజార్వం—(న) ౧ జ్యోంగకే=అగురు,
(త్రి) ౨ రాజయోగ్యే=రాజునకుదగినది.

విగ్రహః కాయవిస్తారవిభాగే
నారణేఽత్రియామ్. ౨౩

విదేహః కాయశూన్యే స్యా
జ్జనకాన్వయభూమిపే,

వై దేహీ రోచనాసీతావణిక్
స్త్రీవిప్పలీషు చ. ౨౪

సంగ్రహో బృహత్సృత్తుంగే
గ్రహసంక్షేపయోరపి,

సువహః శల్లక్ష్యేలాపర్ణిగోధా
పదీషు వీణాయామ్. ౨౫.
రాస్నా శేఫాలికయోః స్త్రీ
సుఖవాహ్యే ౭న్య లింగ
స్యాత్,

హ చతుష్కం.

అవగ్రహో వృష్టిరోధే ప్రతి
బంధే గజాలికే. ౨౬

అభిగ్రహోఽభి గ్రహణేఽభి
యోగేఽపి చ గౌరవే,

విగ్రహః—(పు) ౧ కాయ=దేహము, ౨
విస్తార=వెడలుపు, ౩ విభాగే = పంప.
కము, (పు) ౪ రణే=యుద్ధము.

విదేహః—(పు) ౧ కాయశూన్యే=దేహ
ములేనివాడు, ౨ జనకాన్వయభూమి
పే=విదేహుడనురాజు.

వై దేహీ—(సీ) ౧ రోచనా = గోరోచ
నము, ౨ సీతా=సీతాదేవి, ౩ వణిక్
స్త్రీ=కోమటిది, ౪ విప్పలీషు = విప్పలి
తీరె.

సంగ్రహః—(పు) ౧ బృహతి = గొప్పది,
౨ ఉత్తుంగే = ఎత్తైనది, ౩ గ్రహ =
గ్రహించుట, ౪ సంక్షేపయోః =
కొద్దిగాఁజేయుట.

సువహః—(సీ) ౧ శల్లక్షీ=అందుగుచెట్టు, ౨
వలాపర్ణి = లేక కారేలకి, ౩ గోధాప
దీషు=చెప్పుతట్టచెట్టు, ౪ వీణాయాం=
వీణ, ౫ రాస్నా = సర్పాక్షిచెట్టు, ౬
శేఫాలికయోః=నల్లవావిలిచెట్టు, (త్రి)
౭ సుఖవాహ్యే=సుఖముగావహించు
దగినది.

నాలుగక్షరములుగల హకారంత
శబ్దములు.

అవగ్రహః —(పు) ౧ వృష్టిరోధే =
వర్షములేకపోవుట, ౨ ప్రతిబంధే =
అరికట్టుట, ౩ గజాలికే = ఏనుగు
నుదురు.

అభిగ్రహః—(పు) ౧ అభిగ్రహణే=తెర
వాటు (దారిగట్టికొట్టుట) ౨ అభి

	యోగే=ఎదుర్కొనియాక్రమించుట, 3 గౌరవే=గౌరవము.
అవరోహోఽవ తరణేఽప్య రోహే చ లతోద్గమే. ౨౭	అవరోహః—(పు) ౧ అవతరణే=దిగుట, ౨ ఆరోహే=ఎక్కుట, 3 లతోద్గమే= తీగమొలక.
అశ్వారోహః ౭శ్వగంథా యాం త్రియాం త్రిష్వశ్వ వాహకే,	అశ్వారోహః—(సీ) ౧ అశ్వగంథా యాం=పెన్నేరుచెట్టు, (త్రి) ౨ అశ్వ వాహకే=రోతు.
ఉపనాహో వ్రణాలేపపిండే వీణానిబంధనే. ౨౮	ఉపనాహః—(పు) ౧ వ్రణాలేపపిండే = పుండునకుఁబూయుమందు, ౨ వీణాని బంధనే=వీణేతీగలుచుట్టుబిరడా.
ఉపగ్రహః పుమాన్ బంద్యా ముపయోగేఽనుకూలనే,	ఉపగ్రహః—(పు) ౧ బంద్యాం = చెఱ సాల, ౨ ఉపయోగే = ఉపయో గము, 3 అనుకూలనే = అనుకూలిం చుట.
స్వాద్గంధపహో నాసాయాం పులింగో మాతరిశ్వని.	గంధపహః—(సీ) ౧ నాసాయాం = ము క్కు, (పు) ౨ మాతరిశ్వని = వా యువు.
తనూరుహం తు లోమ్న స్వా త్పతత్రే చ నపుంసకం.	తనూరుహం—(న) ౧ లోమ్న=రోమము, ౨ పతత్రే=తెక్క.
తమోపహ స్సహస్రాంశుమృ గాంకజినవహ్నిషు. ౩౦	తమోపహః—(పు) ౧ సహస్రాంశు = సూర్యుడు, ౨ మృగాంక=చంద్రుడు, 3 జిన = బుద్ధుడు, ౪ వహ్నిషు = అగ్ని.
ప్రతిగ్రహః స్వీకరణే నైన్య స్థితే పతద్గ్రహే, ద్విజే భ్యో విధివదేయే తద్గ్ర హే చ గ్రహంతరే. ౩౧	ప్రతిగ్రహః—(పు) ౧ స్వీకరణే = గ్రహిం చుట, ౨ నైన్యస్థితే = సేనవెనుక భాగము, 3 పతద్గ్రహే = తవ్వపడి గము, ౪ ద్విజేభ్యోవిధివదేయే = బ్రాహ్మణులకు యథావిధిగా నివ్వఁదగి నది, ౫ తద్గ్రహే = దానగ్రహ

పరిగ్రహః పరిజనే పత్వ్యం
స్వీకారమూలయోః, శాపే

పరిబర్హో రాజయోగ్యద్రవ్యే
పరిచ్ఛదే. 3౨

పరీవాహో జలోచ్ఛాసే మ
హీభద్రద్యోగ్యవస్తుని,

పితామహో విరించౌ స్యా
తాతస్య జనకేఽపి చ. 3౩
మహాసహ మాషపర్ణామ
హ్లానేఽపి చ యోషితి,

— హ పంచకం. —

ప్రపితామహ ఇత్యేష విధౌ
పితృపితామహే. 3౪
ఇతి హంతవర్గః.

ణము, ౬ గ్రహాంతరే = గ్రహవిశే
షము.

పరిగ్రహః—(పు) ౧ పరిజనే=పరివారము,
౨ పత్వ్యం = భాద్య, ౩ స్వీకార =
గ్రహించుట, ౪ మూలయోః=వేరు
గి శాపే=శాపము.

పరిబర్హ—(పు) ౧ రాజయోగ్యద్రవ్యే =
రాజునకుదగినవస్తువు, ౨ పరిచ్ఛదే =
పరివారము.

పరీవాహః—(పు) ౧ జలోచ్ఛాసే = అలు
గు, ౨ మహీభద్రద్యోగ్యవస్తుని =
రాజునకుదగినవస్తువు.

పితామహః—(పు) ౧ విరించౌ=బ్రహ్మ,
౨ తాతస్యజనకే=తాత.

మహాసహ—(సీ) ౧ మాషపర్ణీ = కారు
మినపచెట్టు, ౨ అహ్లానే = వెద్ద
చేమంతి.

— అయిదక్షరములుగల హకారాంత

శబ్దములు.

ప్రపితామహః—(పు) ౧ విధౌ=బ్రహ్మ,
౨ పితృపితామహే=ముత్తాత.
ఇది హంతవర్గము.

అ థా వ్య యా ని

శ్లో. అథావ్యయాని వక్ష్యంతే ప్యక్తం పూర్వోద్దితైః క్రమైః,
అకారాద్యంతతా చాస్తిక్ తస్మాదప్యతిరిచ్యతే.   ౧

టీ. అథ=అనంతరము, పూర్వోద్దితైః క్రమైః = పూర్వోక్తక్రమమున, అవ్యయాని = అవ్యయములు, వక్ష్యంతే = చెప్పబడుచున్నవి, అస్తిక్ = ఈయవ్యయములయందు, తస్మాదపి = పూర్వోక్తమైనదానికంటె, అకారాద్యంతతా = అకారాదిస్వరాంతము, అతిరిచ్యతే = అధికము.

అశబ్దస్వాదభావేఽపి స్వల్పార్థప్రతిషేధయోః, అనుకంపాయాం చ తథా వాసుదేవే త్వనవ్యయమ్.   ౨

ఆ ప్రగృహ్యంత స్మృతౌ వాక్యేననుకంపాయాం సముచ్చయే,

ఇ థేదే చ రుషోక్తా చాపాకరణానుకంపయోః.   ౩

ఈ విషాదేననుకంపాయాం లక్ష్యైః పునరనవ్యయం,

ఉ సంబోధనరోషోక్త్యోరనుకంపానియోగయోః. ర.పద

అ—౧ అభావే = లేమి, ౨ స్వల్పార్థే = కొంచెము, ౩ ప్రతిషేధయోః=నిషేధము, ౪ అనుకంపాయాం = దయ, (పు) ౫ వాసుదేవే = విష్ణువు.

ఆ—౧ (ప్రగృహ్యంతస్మృతౌ = స్మరణము, ౨ వాక్యే = వాక్యము, ౩ అనుకంపాయాం = దయ, ౪ సముచ్చయే=మఱియు. (అప్యర్థము)

ఇ—౧ థేదే = థేదము, ౨ రుషోక్తా = గోపాచ్చారణము, ౩ అపాకరణ = త్రోసివేయుట, ౪ అనుకంపయోః = దయ.

ఈ—౧ విషాదే = దుఃఖము, ౨ అనుకంపాయాం = దయ, (సీ) ౩ లక్ష్యైః = లక్ష్యీదేవి.

ఉ—౧ సంబోధన = పిలుపు, ౨ రోషోక్త్యోః = కోపముగాఁబలుకుట, ౩

స్వపూరణే పాదపూరణే
ఓపి చ దృశ్యతే,

ఊ వాక్యారంభరక్షానుకం
పాస్వపి చ దృశ్యతే. గ

ఋశబ్దో గర్వాణే వాక్యే దే
వాంబాయాంత్యనవ్యయం,

ఋ వాక్యారంభే రక్షా
యాం వక్షఃస్మృత్యోరనవ్య
యమ్. ఓ. దేవాంబాయాం
దితౌ ఛాపి భైరవే దనుజే
గతౌ,

ఋ కారో దేవతాంబాయాం
భువి కుర్ధే చ కీర్తితః 2

ఋ కారో దేవనార్యాం స్వా
న్నార్యాత్తన్యపి మాతరి,

ఏ స్మృతావప్యసూయానుకం
పామంత్రణహళాతిఘ. ౩

ఐశబ్దో దృశ్యతే హూతౌ
స్మృత్యామంత్రణయోగపి,

అనుకంపా=దయ, ౪ నియోగయోః=
ఆజ్ఞ, గేపదస్వపూరణే=శబ్దపూరణము,
ఓ పాదపూరణే=పాదపూరణము.

ఊ—౧ వాక్యారంభ = వాక్యప్రారం
భము, ౨ రక్ష = రక్షణము, ౩ అను
కంపాసు = దయ.

ఋ—౧ గర్వాణే = నింద, ౨ వాక్యే =
వాక్యము, (సీ) ౩ దేవాంబాయాం=
అదిత.

ఋ—౧ వాక్యారంభే = వాక్యప్రారం
భము, ౨ రక్షయాం = రక్షణ, (న)
౩ వక్షః = వక్షస్థలము, (సీ) ౪
స్మృత్యోః = స్మరణము, గే దేవాంబా
యాం=అదిత, ఓ దితౌ = రాక్షసుల
తల్లి, (పు) ౭ భైరవే = భైరవుడు,
౮ దనుజే = రాక్షసుడు, (సీ) ౯
గతౌ=గమనము.

ఋ—౧ దేవతాంబాయాం = అదిత, ౨
భువి = భూమి, ౩ కుర్ధే = వర్ష
తము.

ఋ—౧ దేవనార్యాం = దేవతాస్త్రీ, ౨
నార్యాత్తన్యపి=స్త్రీస్వరూపము,(పార్వతి)
౩ మాతరి=తల్లి.

ఏ—౧ స్మృతౌ = స్మరణము, ౨ అసూ
యా = అసహనము, ౩ అనుకంపా =
దయ, ౪ ఆమంత్రణ = వీడుకోలు, గే
హళాతిఘ=పిలుపు.

ఐ—౧ హూతౌ=పిలుచుట, ౨ స్మృతిః=
స్మరణము, ౩ ఆమంత్రణయోః =
వీడుకోలుపు.

ఓ సంబోధన ఆహ్వానే స్తర
జే చానుకంపనే. ౯

ఔ శబ్దః కథితో హఠాత్
తథా సంబోధనేఽపి చ, స్త్రీ
తు విశ్వంభ రాయాం స్వా
త్పుమాంస్తు నిస్వనే స్పృతః.

—● కై కమ్. ●—

కు పావే చేషదర్థే చ కుత్సా
యాం చ నివారణే,

—● క ద్వికం ●—

ధిగ్భర్తసనే చ నిందాయాం

—● క త్రి కం. ●—

మనాగప్యల్పమందయోః. ౧౧

హిరుక్పబ్ధో వినాథ్తే చ మ
థ్యాథ్తేఽపి చ దృశ్యతే,

—● గ ద్వికం. ●—

అంగ సంబోధనే హర్షే సం
భ్రమాసూయయోరపి. ౧౨

ఓ—౧ సంబోధనే = సంబోధనము, ౨
ఆహ్వానే = పిలుచుట, ౩ స్తరజే =
స్తరించుట, ౪ అనుకంపనే = దయను
గొనుట.

ఔ—౧ హఠాత్ = పిలుపు, ౨ సంబో
ధనే = సంబోధనము, (స్త్రీ) ౩ విశ్వంభ
రాయాం = భూమి, (పు) ౪ నిస్వనే =
ధ్వని.

—● ఏకాక్షర కశబ్దములు. ●—

కు—౧ పావే = పాపము, ౨ ఈషదర్థే =
స్వల్పము, ౩ కుత్సాయాం = నింద,
౪ నివారణే = అడ్డగింత.

—● రెండక్షరములుగల క కా రాంత
శబ్దములు. ●—

ధిక్—౧ భర్తసనే = బెడరించుట, ౨
నిందాయాం = నింద.

—● మూడక్షరములుగల క కా రాంత
శబ్దములు. ●—

మనాక్—౧ అల్ప = స్వల్పము, ౨ మం
దయోః = మెల్లన.

హిరుక్—౧ వినాథ్తే = విడచుట, ౨
మథ్యాథ్తే = మధ్యభాగము.

—● రెండక్షరములుగల గ కా రాంత
శబ్దములు. ●—

అంగ—౧ సంబోధనే = సంబోధనము, ౨
హర్షే = సంతోషము, ౩ సభ్రమ =

❖ జ ద్వికం. ❖

ఆజ్ సీమాయామభివ్యాప్తైః
క్రియాయోగేషదర్థయోః,

❖ చై కమ్. ❖

చాన్వాచయే సమాహారే
ప్యన్యన్యార్థే సముచ్చయే.
౧౩. పక్షాంతరే తథా పాద
పూరణేఽప్యవధారణే,

❖ చ ద్వికం. ❖

కించారంభే చ సాకల్యే

ప్రాక్ పూర్వస్థిన్నవాంతరే.
౧౪. అగ్రే ప్రభాతేఽతీతే
చ దేశే దిక్కాలయోరపి,

తౌట్రుపాటు, ౪ అసూయయోః =
అసహనము.

రెండక్షరములుగల జకారాంత
శబ్దములు.

ఆజ్—౧ సీమాయాం = అవధి, ౨ అభి
వ్యాప్తైః = వ్యాపించుట, ౩ క్రియా
యోగ=క్రియాసంబంధము, ౪ ఈష
దర్థయోః=స్వల్పము.

ఏకాక్షర చశబ్దములు.

చ—౧ అన్వాచయే = అప్రధానము, ౨
సమాహారే = సంక్షేపము, ౩ అన్యో
న్యార్థే=పరస్పరము, ౪ సముచ్చయే =
ఏకక్రియాన్వయము, ౫ పక్షాంతరే =
మతీయొకపక్షము, ౬ పాదపూరణే=
పాదపూరణము, ౭ అవధారణే=నిశ్చ
యము.

రెండక్షరములుగల చకారాంత
శబ్దములు.

కించ—౧ ఆరంభే = ప్రారంభము, ౨
సాకల్యే=సంపూర్ణము.

ప్రాక్—౧ పూర్వస్థిక్ = ప్రాచీనమైనది,
౨ అవాంతరే = లోపలిభాగము,
౩ అగ్రే=ముందు, ౪ ప్రభాతే=ప్రాతః
కాలము, ౫ అతీతే=గడచినకాలము,
౬ దేశే = తూర్పుదేశము, ౭ దిక్ =
తూర్పుదిక్కు, ౮ కాలయోః=పూర్వ
కాలము.

చ త్రికం.

తీర్థకో తీర్థోఽర్థే వక్త్రే చ
విహంగాదా త్వనవ్యయం.

ననుచ ప్రశ్నదుష్టోక్త్యోః

సమ్యక్ దృఢప్రశంసయోః,

ఇద్వికం.

నఖభావే నిషేధే చ స్వరూ
పార్థేఽప్యతిక్రమే. ౧౬.
ఈషదర్థే చ సాన్పశ్యే
ద్విరుద్ధతదన్యయోః.

త ద్వికం.

సుష్టు ప్రశంసనేఽపి స్యాద
త్యర్థే చ నిగద్యతే ౧౭

త త్రికం.

అపష్టు నిరవద్యే చ శోభనా
ర్థే చ దృశ్యతే,

మేదిసి—౪౪

మూఁడక్షరములుగల చకారాంత
శబ్దములు.

తీర్థకో—౧ తీర్థోర్థే=అర్థము, ౨ వక్త్రే =
పంకర, (త్రి) ౩ విహంగాదా =
పఱ్ఱొదులు.

ననుచ—౧ ప్రశ్న=అడుగుట, ౨ దుష్టో
క్త్యోః=విరోధముగాఁబలుకుట.

సమ్యక్—౧ దృఢ=దృఢము, ౨ ప్రశం
సయోః=శ్లాఘించుట.

రెండక్షరములుగల ఇకారాంత
శబ్దములు.

నఖో—౧ అఖావే = లేమి, ౨ నిషేధే =
అడ్డగింత, ౩ స్వరూపార్థే = స్వరూ
పము, ౪ అతిక్రమే=అతిక్రమించుట,
౫ ఈషదర్థే=కొద్ది, ౬ సాన్పశ్యే =
సామ్యము, ౭ తద్విరుద్ధ=దానికివిరుద్ధ
మైనది, ౮ తదన్యయోః = దానికంటె
వేతైనది.

రెండక్షరములుగల తకారాంత
శబ్దములు.

సుష్టు—౧ ప్రశంసనే=శ్లాఘన, ౨ అత్యర్థే
=మిక్కిలి.

మూఁడక్షరములుగల తకారాంత
శబ్దములు.

అపష్టు— ౧ నిరవద్యే=నిర్దుష్టమైనది, ౨
శోభనార్థే=మంగళము.

❖ ఇ చతుష్కం. ❖

అంతరేణపదం విద్యాద్విసా
మధ్యాధ్యయోరపి. ౧౮

❖ తై కమ్. ❖

తు పాదపూరణే భేదే సము
చ్చయేఽవధారణే, పక్షాం
తరే నియోగే చ ప్రశం
సాయాం వినిగ్రహే. ౧౯

❖ త ద్వికం. ❖

అతిశబ్దః ప్రశంసాయాం ప్ర
కర్షే లంఘనేఽపి చ, ని
తాంతాసంప్రతిక్షేప వాచ
కోఽప్యేష దర్శితః. ౨౦

అస్తు స్యాదభ్యనుజ్ఞానేఽప్య
సూయావీడయోరపి, ప్రతి
క్షేపే ప్రశంసాయాం ప్రక
ర్షే లక్షణేఽపి చ. ౨౧. అసం
ప్రత్యర్థ ఉద్దిష్ట

మితి హేతౌ ప్రకాశనే, నిద
ర్శనే ప్రకారే స్యాత్పర
కృత్యనుకర్షయోః. ౨౨.
సమాప్తౌ చ ప్రకరణే

నాలుగక్షరములుగల ఇకారాంత
శబ్దములు.

అన్త రేణ—౧ వినా=విడచుట, ౨ మధ్యా
ధ్యయోః=మధ్యభాగము.

ఏకాక్షర తశబ్దములు.

తు—౧ పాదపూరణే=పాదపూరణము,
౨ భేదే=భేదము, ౩ సముచ్చయే=ఏక
క్రియాన్వయము, ౪ అవధారణే =
ఏవకారాధము, ౫ పక్షాన్తరే=మఱి
యొకపక్షము, ౬ నియోగే=ఆజ్ఞ, ౭
ప్రశంసాయాం = స్తోత్రము, ౮ వి
నిగ్రహే=నిగ్రహించుట.

రెండక్షరములుగల తకారాంత
శబ్దములు.

అతి—౧ ప్రశంసాయాం = పొగడ్త, ౨
ప్రకర్షే=హెచ్చు, ౩ లంఘనే = అతి
క్రమించుట, ౪ సితాన్తాసంప్రతిక్షేప
వాచకః=మిక్కిలితిరస్కరించుట.

అస్తు—౧ అభ్యనుజ్ఞానే = అనుజ్ఞ, ౨
అసూయా=అసహనము, ౩ వీడయోః
=దుఃఖము, ౪ ప్రతిక్షేపే = నింద, ౫
ప్రశంసాయాం=పొగడిక, ౬ ప్రకర్షే=
అతిశయము, ౭ లక్షణే = గుర్తు, ౮
అసంప్రత్యర్థే=అద్యేతరము.

ఇతి—౧ హేతౌ = కారణము, ౨
ప్రకాశనే=ప్రకాశము, ౩ నిదర్శనే=
దృష్టాంతము, ౪ ప్రకారే = విధము,
౫ పరకృతి = పరనియొక్కపని, ౬

వ్యతాత్యర్థవికల్పయోః, స
ముచ్చయే వితర్క చ ప్ర
శ్నే చ పాదపూరణే. ౨౩

ఉత్సాహప్రశ్నే వితర్క చ

చేతుత్సితప్రశంసయోః, ప
హంత ర౭ప్యసాకల్యే

జాతుశబ్దో విగర్హణః. ౨౪.
కదాచిత్తే పితృ
నేత్ వికల్పనిషేధయోః,

ప్రతి ప్రతినీధావిత్తంభూతా
ఖ్యానాభిముఖ్యయోః. ౨౫
మాత్రార్థభాగవిస్సాసు ల
క్షణప్రతిదానయోః,

బతామంత్రణసంతోషభేదా
నుక్రోశవిస్తయే. ౨౬

అనుకర్షయోః = గ్రహించుట, ౨
సమాప్తో = సమాప్తి, ౩ ప్రకరణే =
భాగము.

ఉత్—౧ అత్యర్థ = మిక్కిలి, ౨ వికల్ప
యోః=అవాంతరకల్పనము, ౩ సము
చ్చయే=సముచ్చయము, ౪ వితర్కే=
ఉహ, ౫ ప్రశ్నే=అడుగుట, ౬ పాద
పూరణే=పాదపూరణము.

ఉత్—౧ ప్రశ్నే=అడుగుట, ౨ వితర్కే=
ఉహ.

చేత్—౧ కుత్సిత = తక్కువ, ౨ ప్రశం
సయోః=పొగడుట, ౩ పక్షస్థరే =
మఱియొకపక్షము, ౪ సాకల్యే =
సంపూర్ణము.

జాతు—౧ విగర్హణే=నిండ, ౨ కదాచి
దర్థే=ఒకానొకప్పుడు.

నేత్—౧ వికల్ప=అవాంతరార్థకల్పనము,
౨ నిషేధయోః=నిషేధము.

ప్రతి—౧ ప్రతినీధౌ=సమానము, ౨ ఇత్థం
భూతాఖ్యాన=జరిగినదానిఁజెప్పుట, ౩
ఆభిముఖ్యయోః=ఎదుర్కొనుట, ౪
మాత్రార్థ=లేశము, ౫ భాగ=భాగము,
౬ విస్సాసు=గుణక్రియావ్యాపన, ౭
లక్షణ=చిహ్నము, ౮ ప్రతిదానయోః
=దానవినియము

బత—౧ ఆమస్త్రణ=పిలుచుట, ౨ సంతో
ష=సంతోషము, ౩ భేద=కష్టము, ౪
అనుక్రోశ = దయ, ౫ విస్తయే =
ఆశ్చర్యము.

స్వస్తి స్యాన్తంగలే పుణ్యేఽ
ప్యాశంసాయామపిక్వచిత్,

స్విత్ప్రశ్నే చ వితర్కే చ
తత్త్వ పాదపూరణే ౨౭

హంత వాక్యారంభ భేదవిషా
దహర్షసంభ్రమే,

— త త్రికం —

ఆరాధూరే సమీపే చ

కచ్చిత్కామప్రవేదనే. ౨౮.
ప్రశ్నే హర్షే మంగలే చ

కిముత ప్రశ్నవితర్కయోః,
వికల్పేఽతిశయేఽపి స్యా

త్తావస్థానేఽవధారణే. ౨౯.
సంభ్రమేచ పరిచ్ఛేదే తథా
కార్తృన్వ్యధికారయోః,

పశ్యత్ స్యాత్ప్రశంసాయాం
విస్తయే చ నిగద్యతే. ౩౦

స్వస్తి—౧ మంగలే=మంగళము, ౨ పుణ్యే
=పుణ్యము, ౩ ఆశంసాయాం=ఆశీర్వా
చనము.

స్విత్—౧ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౨ విత
ర్కే=ఆలోచన, ౩ పాదపూరణే =
పాదపూరణము.

హంత—౧ వాక్యారంభ=వాక్యారంభం
భము, ౨ భేద=దుఃఖము, ౩ విషాద=
మనోవ్యథ, ౪ హర్ష = సంతోషము,
౫ సంభ్రమే = తొట్టుపాటు.

— మూఁడక్షరములుగల త కా రాంత
శబ్దములు.

ఆరాత్ —౧ దూరే = దూరము, ౨
సమీపే=దగ్గర.

కచ్చిత్—౧ కామప్రవేదనే=ఇషార్థపరి
ప్రశ్నము, ౨ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౩
హర్షే = సంతోషము, ౪ మంగలే =
శుభము.

కిముత—౧ ప్రశ్న=అడుగుట, ౨ విత
ర్కయోః = ఊహ, ౩ వికల్పే =
వికల్పము, ౪ అతిశయే = అతిశ
యము.

తావత్—౧ మానే = పరిమాణము, ౨
అవధారణే=నిశ్చయము, ౩ సంభ్రమే
=తొట్టుపాటు, ౪ పరిచ్ఛేదే=భాగము,
౫ కార్తృన్వ్యధికారయోః = సాకల్యము, ౬ అధి
కారయోః=అధికారము.

పశ్యత్—౧ ప్రశంసాయాం=స్తోత్రము,
౨ విస్తయే=ఆశ్చర్యము.

పశ్చాత్ ప్రతీచ్యాంచరమేఽ
పృథికారేఽపి దృశ్యతే,

యద్వత్ ప్రశ్నే వితర్కే చ

యావత్ కార్తేన్యైఃపథా
రణే. 3౧. ప్రశంసాయాం
పరిచ్ఛేదే మానాధికారసం
భ్రమే, పక్షాంత రే చ

శశ్వత్ స్వాదనుప్రశ్నే చ
మంగలే. 3౨. పురాకల్పే
సదార్థే చ పునరర్థే చ
దృశ్యతే,

సకృత్సహైకవారే స్వాత్

సాక్షాత్ప్రత్యక్షతుల్యయోః.

— త చతుష్కం —

అహోబతానుకంపాయాంభే
దే సంబోధనేఽపి చ,

పురస్తాత్ ప్రథమే ప్రాచ్యా
మగ్రతోర్థపురాథయోః.

పశ్చాత్—౧ ప్రతీచ్యాం=పశ్చిమదిక్కు,
౨ చరమే = చివరభాగము, 3 అధి
కారే=అధికారము.

యద్వత్—౧ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౨
వితర్కే=డోహ.

యావత్—౧ కార్తేన్యైః=సాకల్యము,
౨ అవధారణే=నిశ్చయము, 3 ప్రశం
సాయాం=స్తుతి, ౪ పరిచ్ఛేదే = అవధి,
౫ మాన=పరిమాణము, ౬ అధికార=
అధికారము, ౭ సంభ్రమే = తొట్టు
పాటు, ౮ పక్షాంతరే = మఱియొక
భాగము.

శశ్వత్—౧ అనుప్రశ్నే = వెంటవెంటనే
యడుగుట, (పలుమాటు) ౨ మంగలే
=మంగళము, 3 పురాకల్పే = పూర్వ
కల్పము, ౪ సదార్థే = ఎల్లప్పుడు, ౫
పునరర్థే=మఱి.

సకృత్—౧ సహ=కూడ, ౨ ఏకవారే =
ఒకతూరు.

సాక్షాత్—౧ ప్రత్యక్ష = నేత్రగోచర
మైనది, ౨ తుల్యయోః = సమా
నము.

— నాలుగక్షరములుగల తకారాంత
శబ్దములు.

అహోబత—౧ అనుకంపాయాం=దయ,
౨ భేదే=దుఃఖము, 3 సంబోధనే =
పిలుచుట.

పురస్తాత్—౧ ప్రథమే = మొదటిది, ౨
ప్రాచ్యాం = తూర్పుదిక్కు, 3 అగ్ర

—● థ ద్వికం. ●—

అథాథో సంశయే స్యాతా
మధికారే చ మంగలే, విక
ల్పనంతర ప్రశ్న కార్తవ్య
రంభ సముచ్చయే. 3౫

తథాభ్యుపగమే పృష్టప్రతి
వాక్యే సముచ్చయే, సప్తశే
నిశ్చయేఽపి స్యా

ద్యథా తుల్యార్థమానయోః.
3౬. ప్రశంసాయాం

వృథా వంధ్యే నిష్కారణే

—● థ త్రికం. ●—

అన్యథా పునః, వితథే చాప
రాధే చ
సర్వథా హేతుబాధయోః.

తోర్థ = ఎదుట, ర పురార్థమోః =
పూర్వము.

రెండక్షరములుగల థకారాంత
శబ్దములు.

అథ } —౧ సంశయే=సంశయము, ౨
అథో } అధికారే=అధికారము, 3 మంగలే=
మంగళము, ౪ పికల్ప = రెండవదాని
గల్పించుట, ౫ అనంతర=తర్వాత, ౬
ప్రశ్న = అడుగుట, ౭ కార్తవ్య=
సమస్తము, ౮ ఆరంభ=ఆరంభము, ౯
సముచ్చయే = సముచ్చయము.

తథా—౧ అభ్యుపగమే=స్వీకారము, ౨
పృష్టప్రతివాక్యే=అడిగినదానికిజవాబు
(అలాగు), 3 సముచ్చయే = సముచ్చ
యము, ౪ సప్తశే=సాటి, ౫ నిశ్చయే
=నిశ్చయము.

యథా—౧ తుల్యార్థ = సామ్యము, ౨
మానయోః=పరిమాణము, 3 ప్రశం
సాయాం=స్తుతి.

వృథా—౧ వంధ్యే=వ్యర్థము, ౨ నిష్కా
రణే=ప్రయోజనశూన్యము.

మూడక్షరములుగల థకారాంత
శబ్దములు.

అన్యథా—౧ వితథే=అబద్ధము, ౨ అప
రాధే=వేఱము.

సర్వథా—౧ హేతు = కారణము, ౨
బాధయోః=అంగీకారము.

❖ ద ద్వికం. ❖

ఉత్పాకాశే విభాగే చ ప్రాబ
ల్యాస్వాప్యశక్తిః, ప్రా
ధాన్యే బంధనే భావే మో
క్షే లాభోర్ధ్వకర్తృణాః. 3౮

యత్ గర్వాహేత్వపథ్యత్యో

ర్యసిగర్వావికల్పయోః,

❖ ధ ద్వికం. ❖

అధి స్యానధికారే చాపిశ్చ
రే చ నిగద్యతే. 3౯

❖ నై కమ్. ❖

న స్యాన్నిషేధోపమయోః

నిర్వివేకభృశార్థయోః, ని
త్యార్థసంశయక్షేపకాశలో
పరమేశుచ. ౪౦. సామీప్యా
శ్రయదానేషు మోక్షాంత
ర్భావబంధనే, రాశ్యధో
భాసవిన్యాసే

రెండక్షరములుగల దకారాంత

శబ్దములు.

ఉత్—౧ ప్రకాశే=వెలుగు, ౨ విభాగే=
విభాగము, 3 ప్రాబల్య = అధికము,
౪ అస్వాప్య=అస్వాప్యము, ౫ శక్తిః
=సామర్థ్యము. ౬ ప్రాధాన్యే = ముఖ్య
ము, ౭ బంధనే=కట్టుట, ౮ భావే =
అభిప్రాయము, ౯ మోక్షే=మోక్షము,
౧౦ లాభ=లాభము, ౧౧ ఉర్ధ్వకర్త
ణాః=పైది.

యత్—౧ గర్వా=నింద, ౨ హేత్వపథ్య
త్యోః=కారణావధానత.

యది—౧ గర్వా=నింద, ౨ వికల్పయోః =
పక్షాంతరము.

రెండక్షరములుగల ధకారాంత

శబ్దములు.

అధి—౧ అధికారే = అధికారము, ౨
ఈశ్వరే=ప్రభువు.

ఏకాక్షర సశబ్దములు.

న—౧ నిషేధ = నిషేధించుట, ౨ ఉప
మయోః=సామ్యము.

నిః—౧ నివేశ = గృహము, ౨ భృశా
ర్థయోః=మిక్కిలి, 3 నిత్యార్థ = ఎల్ల
ప్పుడు, ౪ సంశయ = సందేహము, ౫
క్షేప=నింద, ౬ కాశల = నేర్పు, ౭
ఉపరమేశు=చాలించుట, ౮ సామీప్య
=దగ్గఱ, ౯ ఆశ్రయ=ఆధారము, ౧౦
దానేషు=ఈవి, ౧౧ మోక్ష=మోక్షము,
౧౨ అంతర్భావ=మలుగుబాటు, ౧౩

ను వితర్కపమానయోః.

వికల్పానునయాతీతే ప్రశ్న
హేత్యపదేశయోః,

— న ద్వికం. —

అను హీనే సహాధే చ పశ్చా
త్సాదృశ్యయోరపి. ౪౨.
లక్షణేత్థం భూతాభ్యానభా
గవీప్సస్వసక్రమే, ఆయా
మే చ సమీపే చ

కిన్ను ప్రశ్న వితర్కయోః.

చన విస్తయే సాకల్యే

ననుశబ్దో వినిగ్రహే అను
ప్రశ్నే పరకృతావధికారే
చ సంభ్రమే. ౪౪. ఆమంత్ర
ణే జేష్యనునయే ప్రశ్నాను
జ్ఞావధారణే,

అనుశబ్దో వినిగ్రహే అను
ప్రశ్నే పరకృతావధికారే
చ సంభ్రమే. ౪౪. ఆమంత్ర
ణే జేష్యనునయే ప్రశ్నాను
జ్ఞావధారణే,

బంధనే=కట్టుట, ౧౪ రాశ్యభోభావః
క్రిందిది, ౧౫ విన్యాసే=ఉంచుట.

ను—౧ వితర్క = ఊహ, ౨ అపమాన
యోః = అపమానము, ౩ వికల్ప =
అవాంతరార్థకల్పన, ౪ అనునయ =
ఊరడింపు, ౫ అతీతే=అతిక్రమించుట,
౬ ప్రశ్న = అడుగుట, ౭ హేతు =
కారణము, ౮ అపదేశయోః=మిష.

— రెండక్షరములుగల నకారంత

శబ్దములు.

అను—౧ హీనే=తక్కువ, ౨ సహాధే =
మాడ, ౩ పశ్చాత్ = వెనుక, ౪
సాదృశ్యయోః=సామ్యము, ౫ లక్షణ
=చిహ్నము, ౬ ఇత్థంభూతాభ్యాన =
ఇటువంటిదనిచెప్పుట, ౭ భాగ =
భాగము, ౮ వీప్ససు = వ్యాపనేచ్ఛ,
౯ అనుక్రమే=వరుస, ౧౦ ఆయామే=
దీర్ఘము, ౧౧ సమీపే=సమీపము.

కిన్ను—౧ ప్రశ్న = అడుగుట, ౨ విత
ర్కయోః=ఊహ.

చన—౧ విస్తయే=ఆశ్చర్యము, ౨ సాక
ల్యే=సంపూర్తి.

నను—౧ వినిగ్రహే=నిగ్రహించుట, ౨
అనుప్రశ్నే = వెంటనేయడుగుట, ౩
పరకృతా=పరకర్త, ౪ అధికారే=అధి
కారము, ౫ సంభ్రమే=తొట్రుపాటు, ౬
ఆమంత్రణే=పిలుపు, ౭ అనునయే=టదా
ర్పుట, ౮ ప్రశ్నానుజ్ఞా=చెప్పినదానిగ్ర
హించుట, ౯ అపధారణే=నిశ్చయము

నానాశబ్దో వినార్థేఽపి తథా
నేకోభయార్థయోః. ౪౫

స్థానే తు కరణార్థే స్వాదు
క్షసాదృశ్యయోరప,

— ప ద్వికం. —

అప స్వాదుపకృష్టా స్థే వర్జనార్థ
వియోగయోః. ౪౬. విప
ర్యయే చ వికృతౌ చౌర్యే
నిర్దేశహర్షయోః,

అపి సంభావనాప్రశ్నశంకాగ
ర్వాసముచ్చయే. ౪౭. తథా
యుక్తపదార్థేఽపి కామ
కారక్రియాసు చ,

ఉప స్వాదుపధికార్థే చ పీనా
ర్థా సన్నయోరపి ౪౮

— భ ద్వికం. —

అభీత్థంభూతకథనే చాభిము
ఖ్యాభిలాషయోః,

నానా—౧ వినార్థే=తక్కు, ౨ అనేక =
అనేకము, ౩ ఉభయార్థయోః =
రెండు.

స్థానే—౧ కరణార్థే=సాధనము, ౨ యు
క్త = తగినది, ౩ సాదృశ్యయోః =
సామ్యము.

రెండక్షరములుగల పకారాంత

శబ్దములు.

అప—౧ అపకృష్టార్థే = నీచము, ౨ వర్జ
నార్థ = విడుచుట, ౩ వియోగయోః=
ఎడఁబాయుట, ౪ విపర్యయే=వ్యత్య
యము, ౫ వికృతౌ = వికారము,
౬ చౌర్యే = దొంగతనము, ౭
నిర్దేశ = ఆజ్ఞ, ౮ హర్షయోః=సంతో
షము.

అపి—౧ సంభావనా=ఉహ, ౨ ప్రశ్న =
అడుగుట, ౩ శంకా = సందేహము,
౪ గర్వా=నింద, ౫ సముచ్చయే = ఏక
క్రియాన్వయము, ౬ యుక్తపదార్థే=
తగినవస్తువు, ౭ కామకారక్రియాసు
=ఇచ్చుచున్నట్లుఁ జేయుపని.

ఉప—౧ అధికార్థే=ఎక్కువ, ౨ పీనార్థ=
తక్కువ, ౩ ఆసన్నయోః=దగ్గర.

రెండక్షరములుగల భకారాంత

శబ్దములు.

అభి—౧ ఇత్థంభూతకథనే= జరిగినదానిఁ
జెప్పుట, ౨ ఆభిముఖ్య = అభిముఖ
భావము, ౩ అభిలాషయోః=ఇచ్చు.

—ॐ మైకమ్. ॐ—

మావారణే వికల్పే చ

స్త్రీతే పాదపూరణే. ౧౯.
స్యాన్తంగలే పరకృతౌ

—ॐ మ ద్వికం. ॐ—

అమాంతకసహార్థయోః,

ఆమ్ జ్ఞాననిశ్చయస్త్వత్తోః

ఉమ్ రోషేఽంగీకృతాపి.
గిం. ప్రశ్నేఽపి స్యా
దూమ్ రుషాక్తౌ పృచ్ఛాయా

మోముపక్రమే, ప్రణవే చా
భ్యుపగమే చాపాకృతౌ చ
మంగలే. గిం

కమ్ పాదపూరణే తోయే
మస్తకే చ సుఖేఽపి చ,

కిమ్ కుత్సాయాం వితర్కే
చ నిషేధప్రశ్నయోరపి.

కిము సంభావనాయాం స్యా
ద్విమర్శే చాపి దృశ్యతే,

ఏకాక్షర మశబ్దములు.

మా—౧ వారణే=అడ్డగించుట, ౨ విక
ల్పే=వికల్పము.

స్త్ర—౧ అతీతే = గడచినది, ౨ పాదపూ
రణే=పాదపూరణము, ౩ మంగలే =
శుభము, ౪ పరకృతౌ=పరునిచని.

—ॐ రెండక్షరములుగల మకారాంత
శబ్దములు.

అమా—౧ అంతక=సమీపము, ౨ సహ
ర్థయోః=సూడ.

ఆమ్—౧ జ్ఞాననిశ్చయ=జ్ఞాననిర్ణయము,
౨ స్త్వత్తోః=స్వరణము.

ఉమ్—౧ రోషే=కోపము, ౨ అంగీకృతౌ =
అంగీకారము, ౩ ప్రశ్నే=అడుగుట.

ఉమ్—౧ రోషాక్తౌ = కోపపుమాట, ౨
పృచ్ఛాయాం=అడుగుట.

టమ్—౧ ఉపక్రమే = మొదలువెట్టుట,
౨ ప్రణవే=ఓంకారము, ౩ అభ్యు
పగమే = సంప్రాప్తి, ౪ అపాకృతౌ =
పోగొట్టుట, ౫ మంగలే=శుభము.

కమ్—౧ పాదపూరణే=పాదపూరణము,
౨ తోయే = ఉదకము, ౩ మస్తకే =
శిరస్సు, ౪ సుఖే=సుఖము.

కిమ్—౧ కుత్సాయాం=నింద, ౨ వితర్కే
=ఊహ, ౩ నిషేధ = నిషేధించుట, ౪
ప్రశ్నయోః=అడుగుట.

కిము—౧ సంభావనాయాం = ఊహ, ౨
విమర్శే = ఆలోచన, (అపిశబ్దముచే
సంశయము.)

నామ కోపేఽభ్యుపగమే విస్త
యే స్తరణేఽపి చ. ౫౩.
సంభావ్యకుత్సా ప్రాకాశ్య
వికల్పేఽపి చ దృశ్యతే,

శమ్ కల్యాణే సుఖే

సమ్ తు శోభనార్థసమార్థ
యోః. ౫౪. సంగాఢే చ
ప్రహృష్టార్థే

సామి నిందార్థయోర్నతం,

హమ్ రుషోక్తావసునయే

హమ్ స్మృతావప్యపాకృతౌ
౫౫. అర్థప్రశ్నేఽభ్యుపగమ
యాం

హమ్ స్యాత్ప్రశ్నవిత్తర్క
యోః,

— మ త్రికం. —

అలమ్ భూషణవర్జ్యప్తివార
ణేషు నిర్ధరణే. ౫౬. శక్తౌ

నామ—౧ కోపే = కోపము, ౨ అభ్యుప
గమే = అంగీకారము, ౩ విస్తయే =
ఆశ్చర్యము, ౪ స్తరణే=తలచుట, ౫
సంభావ్య=కాదగినది, ౬కుత్సా=నింద,
౭ ప్రాకాశ్య=తెలుపదగినది, ౮ విక
ల్పే=వికల్పము.

శమ్—౧ కల్యాణే=మంగళము, ౨ సుఖే
=సుఖము.

సమ్—౧ శోభనార్థ=శుభము, ౨ సమా
ర్థయోః = సగము, ౩ సంగాఢే =
కలయిక, ౪ ప్రహృష్టార్థే = సంతో
షము.

సామి—౧ నిందా=నింద, ౨ అర్థయోః =
సగము.

హమ్—౧ రుషోక్తా=కోపాక్తి, ౨ అను
నయే=ఊహింపుట.

హమ్—౧ స్మృతౌ=స్మరణము, ౨ అపా
కృతౌ=తీరస్కరించుట, ౩ అర్థప్రశ్న
=వస్తువునడుగుట, ౪ అనుజ్ఞాయాం =
ఆజ్ఞ.

హమ్—౧ ప్రశ్న=అడుగుట, ౨ విత్త
ర్కయోః=సంశయము.

— మూఁడక్షరములుగల మకారాంత
శబ్దములు.

అలమ్—౧ భూషణ = అలంకారము, ౨
వర్జ్యప్తి = తృప్తి, ౩ వారణేషు =
అడ్డగించుట, ౪ నిర్ధరణే=వ్యర్థము, ౫
శక్తౌ=సామర్థ్యము.

ఏవమ్ ప్రకారే స్యాదంగీ
కారేఽవధారణే, అర్థప్ర
శ్నే పరకృతావపమాప్య
చ్చయోరపి. ౫౭

కథమ్ హస్తే చ గర్హాయాం
ప్రకారార్థే చ సంభ్రమే,
ప్రశ్నే సంభావనాయాం చ

కామమ్ చానుమతౌ స్మృ
తం. ౫౮. ప్రకామే చా
ప్యసూయాయాం తథాను
గమనేఽపి చ,

జోషమ్ సుఖే ప్రశంసాయా
తూష్ణీలంఘనయోరపి. ౫౯

నూనస్తు నిశ్చితే తర్కే స్తర
ణే వాక్యపూరణే,

పరమ్ నియోగే తేషే చ

ప్రాధ్యమ్ నర్తానుకూలయోః.

సత్యమ్ ప్రశ్నేఽభ్యుపగమే

ఏవమ్—౧ ప్రకారే = ఇట్లు, ౨ అంగీ
కారే=అంగీకారము, ౩ అవధారణే=
నిశ్చయము, ౪ అర్థప్రశ్నే = వస్తువు
నడుగుట, ౫ పరకృతౌ = పరునికర్త,
౬ ఉపమా = ఇవార్థకము, ౭ పృచ్ఛ
యోః=అడుగుట.

కథమ్—౧ హస్తే = సంతోషము, ౨
గర్హాయాం=నిండు, ౩ ప్రకారార్థే =
విధము, ౪ సంభ్రమే=తొట్టుపాటు,
౫ ప్రశ్నే=అడుగుట, ౬ సంభావనా
యాం=ఉహ.

కామమ్—౧ అనుమతౌ=అంగీకారము,
౨ ప్రకామే = మిక్కిలి. ౩ అసూయా
యాం = అసూయ, ౪ అనుగమనే =
అనుసరణ.

జోషమ్—౧ సుఖే=సుఖము, ౨ ప్రశం
సాయాం = స్తోత్రము, ౩ తూష్ణీం =
డొరకుండుట, ౪ లంఘనయోః =
దాటుట.

నూనమ్—౧ నిశ్చితే = నిశ్చయింపబడి
నది, ౨ తర్కే = డొహ, ౩ స్తరణే=
స్తరణము, ౪ వాక్యపూరణే = వాక్య
పూరణము.

పరమ్—౧ నియోగే = ఆజ్ఞ, ౨ తేషే=
నిండు

ప్రాధ్యమ్—౧ నర్త = విలాసము, ౨ అను
కూలయోః = అనుకూలమైనది.

సత్యమ్—౧ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౨
అభ్యుపగమే = అంగీకారము.

— మ చతుష్కం. —

అవశ్యమ్ నిత్యప్రయత్న
యోః,
అభీష్టమ్ ముహూరశ్రాంతే
శీఘ్రప్రకర్షయోరపి. ౬౧

ఇదానీమ్ వాక్యభూషాయాం
సంప్రత్యర్థే చ దృశ్యతే,

తద్దినమ్ దినమధ్యే స్యాత్త
తైవ ప్రతివాసరే. ౬౨

సాంప్రతమ్ చాధునాన్ధీస్యా
దుచితార్థే చ దృశ్యతే,

— య ద్వికం —

అయి ప్రశ్నానునయయోస్త
థా సంబోధనేఽపి చ. ౬౩

అయే క్రోధే విపాదే చ సం
భ్రమే స్మరణేఽపి చ,

దిష్ట్యా హ్వయే మంగలే చ

పశ్యశబ్దస్తు విస్తయే. ౬౪. ప్ర
శంసాయామపి తథా

నాలుగక్షరములుగల మకారాంత

శబ్దములు.

అవశ్యమ్—౧ నిత్య = శాశ్వతము, ౨
ప్రయత్నయోః = ప్రయత్నము.
అభీష్టమ్—౧ ముహూః = పలుమారు,
౨ శ్రాంతే = నిలుకడలేనిది, ౩
శీఘ్ర = శఘ్రము, ౪ ప్రకర్షయోః =
హెచ్చు.

ఇదానీమ్—౧ వాక్యభూషాయాం =
వాక్యాలంకారము, ౨ సంప్రత్యర్థే =
ఇప్పుడు.

తద్దినమ్—౧ దినమధ్యే = రోజయొక్క
మధ్యభాగము, ౨ ప్రతివాసరే = ప్రతి
దినము.

సాంప్రతమ్—౧ అధునార్థే = ఇప్పుడు,
౨ ఉచితార్థే = యుక్తము.

రెండక్షరములుగల యకారాంత

శబ్దములు.

అయి—౧ ప్రశ్న = అడుగుట, ౨ అను
నయోః = ఓదార్పు, ౩ సంబోధనే =
పిలుపు.

అయే—౧ క్రోధే = కోపము, ౨ విపాదే =
దుఃఖము, ౩ సంభ్రమే = తొట్టుపాటు,
౪ స్మరణే = స్మరించుట.

దిష్ట్యా—౧ హ్వయే = సంతోషము, ౨
మంగలే = శుభము.

పశ్య—౧ విస్తయే = ఆశ్చర్యము, ౨ ప్రశం
సాయాం = స్తుతి.

— య త్రికం. —

సమయాంతికమధ్యయోః,

— రై కమ్. —

ప్ర ప్రకర్షే గతాద్యధృఢపి

— ర ద్వికం. —

అ రేఽపాకృత్యసూయయోః,

ఉర్యూరీ చాప్యభౌ శబ్దౌ

విస్తారేఽంగీకృతాపసి,

దుర్నిషేధే చ కష్టే చ

నిర్నిర్ణయనిషేధయోః. ౬౬

పరి స్వాత్సర్వతోభావే ఎర్జనే
వ్యాధిశేషయోః, ఇత్థంభూ
తాఖ్యానభాగవీప్సాలింగన
లక్షణే. ౬౭. దోషాఖ్యానే
నిరసనే పూజావ్యాప్త్యోశ్చ
భూషణే,

మూఁడక్షరములుగల యకారాంత
శబ్దములు.

సమయా—౧ అంతిక = సమీపము, ౨
మధ్యయోః = నడిమిది.

— ఏకాక్షర రశబ్దములు.

ప్ర—౧ ప్రకర్షే = ఆధిక్యము, ౨ గతా
ద్యధృఢే=గమనము మొదలగునర్థములు.

రెండక్షరములుగల రకారాంత
శబ్దములు.

అ రే—౧ అపాకృతీ = నిరాకరించు, ౨
అసూయయోః = అసూయ.

ఉరీ } —౧ విస్తారే = అధికము, ౨
ఉరీ } అంగీకృతా = అంగీకారము.

దుర్—౧ నిషేధే = చెడ్డది, ౨ కష్టే =
దుఃఖము.

నిర్—౧ నిర్ణయ = ఏర్పాటు, ౨ నిషే
ధయోః = నిషేధము.

పరి—౧ సర్వతోభావే = అంతట, ౨
ఎర్జనే = విడచుట, ౩ వ్యాధి = బీకా
నొకవ్యాధి, ౪ శేషయోః = మిగిలి
నది, ౫ ఇత్థంభూతాఖ్యాన = ఇట్లు,
౬ భాగ=భాగము, ౭ వీప్సా = అతి
శయము, ౮ ఆలింగన = కౌగిలిం
చుట, ౯ లక్షణే=గుర్తు, ౧౦ దోషా
ఖ్యానే = దోషముచెప్పట, ౧౧ నిర
సనే = త్రోసివేయుట, ౧౨ పూజా =
గౌరవము, ౧౩ వ్యాప్త్యోః=వ్యాపిం
చుట, ౧౪ భూషణే=అలంకారము.

పరావిమోక్షస్రాధాన్యస్రాతి
లోమ్యేషు ధర్షణే. ౬౮. ఆభి
ముఖ్యే భృశార్థే చ విక్ర
మే చ గతౌ వధే,

పురా పురాణే నికటే ప్రబం
ధాతీతభావిషు. ౬౯

స్వః ప్రేత్యవ్యోమ్ని నాకేఽపి

— ర త్రికం. —

అంతః స్వీకారమధ్యయోః,

అంతరా తు వినార్థే స్యాన్త
ధ్యార్థనికటార్థయోః. ౭౦

ఉరహ్యురహ్యురరీ చ విస్తా
రేఽంగీకృతౌ శ్రయం,

నకిర్నిషేధోపమయోః

స్రాదుః స్రాకాశ్య ఇష్యతే.
౭౧ సంభావ్యే చ ప్రవృత్తౌ
చ

పరా—౧ విమోక్ష = మోక్షము, ౨
స్రాధాన్య = ముఖ్యము, ౩ స్రాతిలో
మ్యేషు = వ్యత్యయము, ౪ ధర్షణే =
తిరస్కారము, ౫ ఆభిముఖ్యే = ఆభి
ముఖభాషము, ౬ భృశార్థే = మిక్కిలి,
౭ విక్రమే = పరాక్రమము, ౮ గతౌ =
గమనము, ౯ వధే = చాపు.

పురా—౧ పురాణే = ప్రాతది, ౨ నికటే =
సమీపము, ౩ ప్రబంధ = కల్పనా
కథ, ౪ అతీత = గడచినది, ౫ భావిషు =
కాఁదగినది.

స్వః—౧ ప్రేత్య = చాపు, ౨ వ్యోమ్ని =
ఆకాశము, ౩ నాకే = స్వర్గము.

—
మూఁడక్షరములుగల రకారాంత
శబ్దములు.

అంతః—౧ స్వీకార = గ్రహించుట, ౨
మధ్యయోః = మధ్యభాగము.

అంతరా—౧ వినార్థే = లేదు, ౨ మధ్యార్థ =
నడిమిచోటు, ౩ నికటార్థయోః =
సమీపము.

ఉరరీ } —౧ విస్తారే = అధికము, ౨
ఉరురీ } అంగీకృతౌ = ఇష్టము.
ఉరరీ }

నకిః—౧ నిషేధ = అడ్డగింత, ౨ ఉప
మయోః = సాటి.

స్రాదుః—౧ స్రాకాశ్యే = ప్రకాశించునది,
౨ సంభావ్యే = కాఁదగినది, ౩
ప్రవృత్తౌ = బ్రదుకుతెరువు.

పునరప్రథమే మతమ్, అధికారే చ భేదే చ తథా పక్షాంతరేఽపి చ. 2౨

—● ల ద్వికం. ●—

కిలశబ్దస్తు వార్తాయాం సంభావ్యానునయార్థయోః,

ఖలు స్యాద్వాక్యభూషాయాం జిజ్ఞాసాయాం చ సాంత్యనే. 23. వీప్సామాన నిషేధేషు పూరణే పద వాక్యయోః,

—● వై కమ్. ●—

వా స్యాద్వికల్పకల్పపమయో ర్వితరేకే పాదపూరణే. 2౪ సముచ్చయే చ విస్త్రంభే నానార్థాతీతయోరపి,

వై స్యాత్సంభోధనే పాద పూరణేఽనునయేఽపి చ.

పునః—౧ అప్రథమే = మొదటివికానిది, (పలుమాటు) ౨ అధికారే = అధికారము, 3 భేదే = వ్యత్యాసము, ౪ పక్షాంతరే = మఱియొకపక్షము.

రెండక్షరములుగల లకారాంత

శబ్దములు.

కిల—౧ వార్తాయాం = కబురు, ౨ సంభావ్య = కాఁబోవునది, 3 అనునయార్థయోః = ఊటట.

ఖలు—౧ వాక్యభూషాయాం = వాక్యాలంకారము, ౨ జిజ్ఞాసాయాం = ఎఱుంగనిచ్చు, 3 సాంత్యనే = ఊరడించుట, ౪ వీప్సా = వ్యాపించుట, ౫ మాన = కొలత, ౬ నిషేధేషు = త్రోసివేయుట, ౭ పద = పదపూరణము, ౮ వాక్యయోఃపూరణే = వాక్యపూరణము.

—● ఏకాక్షర సశబ్దములు. ●—

వా—౧ వికల్ప = అవాంతరకల్పనము, ౨ ఉపమయోః = సాటి, 3 వితరేకే = ఊహ, ౪ పాదపూరణే = పాదపూరణము, ౫ సముచ్చయే = ఏకక్రియాన్వయము, ౬ విస్త్రంభే = విశ్వాసము, ౭ నానార్థ = అనేకార్థములు, ౮ అతీతయోః = గడచినది.

వై—౧ సంభోధనే = పిలుచుట, ౨ పాదపూరణే = పాదముముగింపు, 3 అనునయే = ఊరడించుట.

వినిగ్రహే నియోగే చ త
తైవ పదపూరణే, నిశ్చయే
౨సహనే హేతావవ్యాప్తి
వినియోగయోః. ౭౬. ఈష
దర్థే పరిభవే శుద్ధావలంబ
నేపి చ, విజ్ఞానే

వి—గ నిగ్రహే = బాధించుట, ౨ ని
యోగే = ఆజ్ఞ, ౩ పదపూరణే =
పదపూరణము, ౪ నిశ్చయే = నిశ్చయ
ము, ౫ అసహనే=టర్కమి, ౬ హేతా
కారణము, ౭ అవ్యాప్తి = వ్యాపిం
పమి, ౮ వినియోగయోః = ఉప
యోగము, ౯ ఈషదర్థే = కొం
చెము, ౧౦ పరిభవే = అవమానము,
౧౧ శుద్ధావలంబనే = పారిశుద్ధ్యము,
౧౨ విజ్ఞానే = చిత్రపటాదులయందలి
తెలివి.

— వ ద్వికం. —

అతైవ చౌపమ్యే నియోగే
వాక్యపూరణే. ౭౭. అవ
ధారణే చ చారనియోగే
చ వినిగ్రహే,

రెండక్షరములుగల వకారాంత
శబ్దములు.

ఏవ—గ చౌపమ్యే = సామ్యము, ౨ ని
యోగే = ఆజ్ఞ, ౩ వాక్యపూరణే =
వాక్యపూరణము, ౪ అవధారణే =
ఏవార్థము, (నీవే) ౫ చారనియోగే=
చారునినియోగించుట, ౬ వినిగ్రహే
=చంపుట.

— మ ద్వికం. —

ఉషా రాత్రే తదంతే చ

దోషా రాత్రే చ తన్మథే.

మంతు శీఘ్రే భృశార్థే చ

రెండక్షరములుగల మకారాంత
శబ్దములు.

ఉషా—గ రాత్రే=రాత్రి, ౨ తదంతే =
ఉషఃకాలము.

దోషా—గ రాత్రే=రాత్రి, ౨ తన్మథే =
సాయంకాలము.

మంతు—గ శీఘ్రే = త్వర, ౨ భృశార్థ
యోః=మిక్కిలి.

—ॐ ప త్రికం. ॐ—

నికమాంతికమధ్యయోః,

—ॐ సై కమ్. ॐ—

సు పూజాయాం భృశార్థాను
మతికృచ్ఛసమృద్ధిః. ౭౯

—ॐ స ద్వికం. ॐ—

ఆస్మరణేపాకరణే కోప
సంతాపయోరపి,

ఈర్ష్యఖభావనే కోపే

నిర్విబంధే చ నిశ్చయే. ౮౦.
సాకల్యాతీతయోః

భోస్తుసంబోధనవిషాదయోః

—ॐ స త్రికం. ॐ—

అంజసాశబ్ద ఆఖ్యాత స్తత్త్వ
తూర్ణార్థయోరపి. ౮౧

తిరోంతర్థా తిర్యగర్థే

మూఁడక్షరములుగల ప కా రాంత
శబ్దములు.

నికమా—౧ అంతిక = దాపు, ౨ మధ్య
యోః=మధ్యభాగము.

—ॐ ఏ కాక్షర సశబ్దములు.

సు—౧ పూజాయాం=పూజ, ౨ భృశార్థ
యోః=మిక్కిలి, ౩ అనుమతి=అంగీకా
రము, ౪ కృచ్ఛ = కష్టము, ౫ సమృ
ద్ధిః=పూర్ణము.

రెండక్షరములుగల స కా రాంత
శబ్దములు.

ఆ—౧ స్మరణే = తలచుట, ౨ అపా
కరణే = త్రోసేయుట, ౩ కోప =
కోపము, ౪ సంతాపయోః = సంతా
పము.

ఈ—౧ దుఃఖభావనే=దుఃఖము, ౨ కోపే
=కోపము.

ని—౧ నిబంధే=చెఱు, ౨ నిశ్చయే=నిశ్చ
యము, ౩ సాకల్య = అంత, ౪ అతీ
తయోః=గడచినది.

భో—౧ సంబోధన=పిలుచుట, ౨ విషా
దయోః=దుఃఖము.

—ॐ మూఁడక్షరములుగల స కా రాంత
శబ్దములు.

అంజసా—౧ తత్త్వ=నిజము, ౨ తూర్ణా
ర్థయోః=త్వర.

తిరి—౧ అంతర్థా=ముఱచుట, ౨ తిర్య
గర్థే=అడ్డము.

నీచైః నై వ్విరాల్పయోర్నతం,

పురోఽగ్రే ప్రథమే

భూయోఽధికారే చ పునః
పునః. ౮౨

మిథోఽన్యోన్యే రహోర్థే చ

శనైః నై వ్విరే శనైశ్చరే,

— స చతుష్కం. —

అభితేశ్శీఘ్ర సాకల్యసమ్ముఖో
భయతోఽంతకే. ౮౩

అగ్రతః ప్రథమే చాగ్రే

పురతః ప్రథమాగ్రయోః,

పూర్వేద్యుఃప్రాతఃకాలే స్యాత్త
త్తైవ దర్శవాసం. ౮౪

— హైకమ్. —

హ స్యాత్సంబోధనే పాదపూ
రణే చ వినిగ్రహే, నియో
గే చ క్షిపాయాం స్యాత్తు
త్సాయామపి దృశ్య
తే. ౮౫

నీచైః—౧ నై వ్విర=ఇచ్చ, ౨ అల్పయోః
కొంచెము.

పురః—౧ అగ్రే=ముందు, ౨ ప్రథమే =
మొదట.

భూయః—౧ అధికారే=అధికారము, ౨
పునఃపునః=పలుమాలు.

మిథః—౧ అన్యోన్యే = పరస్పరము, ౨
రహోర్థే=విజనస్థలము.

శనైః—౧ నై వ్విరే = స్వేచ్ఛ, ౨ శనై
శ్చరే=శని.

— నాలుగక్షరములుగల సకారంత

శబ్దములు.

అభితః—౧ శీఘ్ర=శీఘ్రము, ౨ సాకల్య=
సంపూర్తి, ౩ సమ్ముఖ = అభిముఖము,
౪ ఉభయతః=రెండుచోట్లు, (అంతట)
౫ అంతికే=సమీపము.

అగ్రతః—౧ ప్రథమే=మొదట, ౨ అగ్రే=
చివర.

పురతః—౧ ప్రథమ=మొదటిది, ౨ అగ్ర
యోః=ఎదుట.

పూర్వేద్యుః—౧ ప్రాతఃకాలే = ఉద
యము, ౨ దర్శవాసరే=పున్నమ.

— ఏకాక్షర హాశబ్దములు.

హ—౧ సంబోధనే = పిలుపు, ౨ పాద
పూరణే=పాదపూరణము, ౩ వినిగ్ర
హే=చంపుట, ౪ నియోగే = ఆజ్ఞ,
౫ క్షిపాయాం = ప్రేరేపించుట, ౬
కుత్సాయాం=నింద.

హ విషాదే చ శోకే చ కు
త్సాదుఃఖార్థయోరపి,

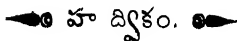
హి పాదపూరణే హేతౌ
విశేషే త్వవధారణే. ౮౬.
ప్రశ్నే హేత్వపదేశే చ
సంప్రమాసూయయోరపి,

హి దుఃఖే హేతౌవాఖ్యా
తా విషాదే విస్తయంపి చ.

హే సంబోధన ఆహ్వానేఽప్య
సూయాదౌచ దృశ్యతే,

హై సంబోధన ఆహ్వానే

హాహ శబ్దౌ తదైతయోః.

అహ ప్రశంసాఙ్గీపయోర్ని
యోగే చ వినిగ్రహే,

అహా ధిగర్థే శోకే చ కరు
ణార్థవిషాదయోః. ౮౯. సం
బోధనే ప్రశంసాయాం
విస్తయే పదపూరణే, అసూ

హ—౧ విషాదే=మనోవ్యథ, ౨ శోకే =
వగపు, ౩ కుత్సాయాం = నింద, ౪
దుఃఖార్థయోః=బాధ.

హి—౧ పాదపూరణే = పాదపూర
ణము, ౨ హేతౌ = కారణము, ౩
విశేషే = అతిశయము, ౪ అపథా
రణే = నిశ్చయము, ౫ ప్రశ్నే =
అడుగుట, ౬ హేత్వపదేశే = కారణ
వ్యాజము, ౭ సంప్రమ = తొట్టు
పాటు, ౮ అసూయయోః=ఓర్వలేమి.

హి—౧ దుఃఖే=దుఃఖము, ౨ హేతౌ =
కారణము, ౩ విషాదే=మనోవ్యథ, ౪
విస్తయే=ఆశ్చర్యము.

హే—౧ సంబోధనే = సంబోధనము, ౨
ఆహ్వానే = పిలుచుట, ౩ అసూయా
దౌ=ద్వేషముమున్నగునవి.

హై—౧ సంబోధన = సంబోధించుట,
౨ ఆహ్వానే = పిలుచుట.

హాహ శబ్దౌ } —౧ సంబోధన = సంబోధనము,
హాహ } ౨ ఆహ్వానే = పిలుచుట.

రెండక్షరములుగల హాకారాంత
శబ్దములు.

అహ—౧ ప్రశంసా = స్తుతి, ౨ ఙ్గీప
యోః=ప్రేరేపించుట, ౩ నియోగే =
ఆజ్ఞ, ౪ వినిగ్రహే=చంపుట.

అహా—౧ ధిగర్థే = తరస్కరించుట, ౨
శోకే = వగపు, ౩ కరుణార్థ = దయ,
౪ విషాదయోః = మనోవ్యథ, ౫ సం
బోధనే = సంబోధనము, ౬ ప్రశం

యాయాం వితర్కే స్యా

సాయాం = స్తుతి, 2 విస్తయే=ఆశ్చ
ర్యము, ౮ పదపూరణే = పదపూర
ణము, ౯ అసూయాయాం=అసూయ,
౧౦ వితర్కే = సంశయము.

దాహ జేపనియోగయోః.

ఆహ—౧ జేప=నింద, ౨ నియోగయోః=
ఆజ్ఞ.

ఆహో ప్రశ్నే విచారే చ

ఆహో—౧ ప్రశ్నే = అడుగుట, ౨
విచారే = ఆలోచన.

సహ సాకల్య ఇష్యతే, విద్య
మానే చ సాదృశ్యయాగ
పద్యసమృద్ధిః. ౯౧. సం
బంధే చ తథా

సహ—౧ సాకల్యే = సంపూర్తి, ౨ విద్య
మానే=కూడనున్నది, 3 సాదృశ్య =
పోలిక, ౪ యాగపద్య=ఓక్కమాటు,
౫ సమృద్ధిః = అధికసంపద, ౬ సం
బంధే = సంబంధము.

హీహీశబ్దో విస్తయహస్య
యోః,

హీహీ—౧ విస్తయ = ఆశ్చర్యము, ౨
హాస్యయోః=నవ్వు.

హేహైసంబోధనే హూతౌ

హేహై—౧ సంబోధనే = సంబోధన,
౨ హూతౌ = పిలుచుట.

హోహా శబ్దస్తత్రయోః.

హోహా—౧ సంబోధనే = సంబోధ
నము, ౨ హూతౌ = పిలుచుట.

— హ-త్రికం. —

మూడక్షరములుగల హ కా రాంత
శబ్దములు.

అహహేత్యద్భుతే ఖేదే పరి
క్లేశప్రకర్షయోః, సంబోధ
నేఽపి

అహహే—౧ అద్భుతే = ఆశ్చర్యము,
౨ ఖేదే = దుఃఖము, 3 పరిక్లేశ =
కష్టము, ౪ ప్రకర్షయోః = అతిశ
యము, ౫ సంబోధనే = పిలుచుట.

హోతాహో పరిప్రశ్నవిచా
రయోః. ౯౩

హోతాహో—౧ పరిప్రశ్న = అడుగుట,
౨ విచారయోః = ఆలోచనము.

ఇత్యవ్యయానేకార్థవర్తః.

ఇది అవ్యయానేకార్థవర్తము.

శ్లో. ఉత్పలినీశబ్దార్థవసంసారావర్తనామమాలాఖ్యాక్,
 బాగురివరరుచిశాశ్వతగో(వో)పాలితరంతి దేవహరకోశాన్. ౧
 అమరశుభాంకహాలాయుధగోవర్ధనరథసపాలకృతకోశాక్,
 రుద్రామరదత్తజయగంగాధరధరణికోశాంశ్చ. ౨
 హారావల్యభిధానం త్రికాండశేషం చ రత్నమాలాం చ,
 అపి బహుదోషం విశ్వప్రకాశకోశం చ సువిచార్య. ౩
 వాగ్భటమాధవవాచస్పతిధర్మవ్యాడితారపాలాఖ్యాక్,
 అపి విశ్వరూపవిక్రమాదిత్యనామలింగాని సువిచార్య. ౪
 కాత్యాయనవామనచంద్రగోమిరచిత 'ని లింగశాస్త్రాణి,
 పాణినిపదానుశాసనపురాణకావ్యాదికం చ సునిరూప్య. ౫
 షట్ శతగాఢాకోశప్రణయనవిఖ్యాతకేశలేనాయం,
 మేదినికరణకోశః ప్రాణకరసూనునా రచితః. ౬

ఇతి మేదినికృతానకార్థకోశః సమప్తః.

ఉత్పలినీ - శబ్దార్థవ - సంసార - అవర్త - నామమాలములను,
 బాగురి-వరరుచి-శాశ్వత-గోపాలిత-రంతి దేవహరులయొక్కకోశములను,
 అమర-శుభాంక-హాలాయుధ-గోవర్ధన - రథసపాలుల యజ్ఞయజ్ఞాదినకోశ
 ములను, రుద్ర-అమరదత్త - అజయ-గంగాధర - ధరణులయొక్కకోశ
 ములను, హారావలి-త్రికాండశేష - రత్నమాలాకోశములను, బహు
 దోషములుగలదైనను విశ్వప్రకాశకోశమును బాగుగా విచారిం
 చియు, వాగ్భట-మాధవ-వాచస్పతి - ధర్మవ్యాడి-తారపాల-విశ్వరూప-
 విక్రమాదిత్య-నామలింగములనుబాగుగా విచారించియు, కాత్యాయన-
 వామన-చంద్రగోములచేరచింపబడిన లింగశాస్త్రములను, పాణినిపదాను
 శాసనమును, పురాణములను, కావ్యాదికమును, బాగుగా నిరూపిం
 చియు, నాటునూర్లకథాగ్రంథములయొక్క రచనయందు ప్రసిద్ధమైన
 నేర్పుగల ప్రాణకరునికుమారుడగు మేదినికరునిచేత నీకోశము రచింప
 బడినది.

ఇట్లు మేదినికరునిచే రచింపబడిన ననేకార్థములుగల

మేదినికోశము సంపూర్ణము.

మే ది నీ క్కో శ

శబ్దానుక్రమణిక.

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ		అంతరం	370	అగాధం	226
అ	509	అంతరా	527	అగురు	372
అంకః	3	అంతర్గతం	188	అగ్రాకాః	496
అంకపాలీ	444	అంతశయ్యా	343	అగ్నిః	231
అంకురః	371	అంత్యః	319	అగ్నిపాత్రః	400
అంగ	511	అంతాపసాయా	285	అగ్నిముఖః	52
అంగం	54	అంతికం	9	అగ్నిశిఖం	52
అంగజం	81	అంతేవాసీ	288	అగ్రం	347
అంగతిః	167	అందుః	208	అగ్రజన్మ	280
అంగదా	211	అంధం	220	అగ్రతః	531
అంగదః	211	అంబరం	371	అథం	67
అంగనం	238	అంబరీషం	483	అచలా	426
అంగారం	371	అంబష్టా	104	అచ్ఛః	75
అంగారకః	36	అంబవ్యః	104	అచ్ఛతః	165
అంగారికా	36	అంబికా	9	అజః	77
అంగారిణీ	141	అంబుజం	81	అజితః	165
అంగారిశం	188	అంకుః	464	అజరం	371
అంగులీ	426	అంకుకం	9	అజః	86
అంగ్రీ	348	అంకుమా	189	అట్టం	87
అంజనం	237	అంచలిః	167	అజిః	120
అంజనీ	237	అమాపారః	400	అజుః	120
అంజలిః	426	అక్షః	473	అజుకః	9
అంజనా	530	అక్షతం	165	అతి	514
అండం	107	అక్షరం	371	అతిగండః	116
అండజః	81	అక్షమాలా	444	అతిథిః	204
అండిరః	371	అక్షీవం	456	అతిబలః	444
అంతం	147	అగః	54	అతిముక్తః	189
అంతః	527	అగస్తీ	166	అతिसర్జనం	280
అంతరేణ	514	అగస్త్యః	334	అత్యయః	383

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అత్యాహితం	188	అనిరుద్ధః	229	అపవర్జనం	280
అత్యూహః	503	అనిలః	425	అపవాదః	217
అదః	489	అనీకః	8	అపసర్జనం	280
అదిలిః	167	అనీకీనీ	266	అపసవ్యం	342
అద్రిః	348	అనీకస్థః	206	అపఘ్న	513
అధ	518	అనిమేషః	484	అపఘ్నః	104
అధరః	370	అను	520	అపహ్నవః	462
అధమః	312	అనుకరః	483	అపాంగః	60
అధ్యక్షః	479	అనుశర్మః	484	అపానమ్	237
అధ్యరా	267	అనుశ్చరం	399	అపావృతః	188
అధ్వరః	370	అనుపమా	316	అపి	521
అధ్యారూఢం	120	అనుబంధీ	229	అపాంగండః	116
అధ్వా	239	అనుబంధః	229	అబ్జః	77
అధి	519	అనుభావః	462	అబ్జః	207
అధికా	9	అనుమతిః	189	అద్విః	220
అధివాసః	496	అనువాసనం	280	అధియా	333
అధిష్ఠానమ్	266	అనుశయః	342	అధ్రం	348
అధిష్ఠాత్రః	189	అనుష్ఠాభః	303	అభావః	456
అధ్యూహా	118	అనూకమ్	9	అభ్యాగమః	315
అధ్యూఢః	118	అనూచానః	265	అభ్యాసః	489
అధృష్ట్యా	333	అనూపః	288	అభి	521
అధో	518	అన్యతం	165	అభిఖ్యా	333
అనంగః	60	అనేడమూకః	46	అభిగ్రహః	506
అనఘః	68	అప	521	అభిజనః	267
అనంతా	166	అపచితిః	189	అభిజాతః	189
అనంతమ్	166	అపశ్యమ్	333	అభితః	531
అనంతః	166	అపదానమ్	266	అభినిహానః	280
అనయః	332	అపదేశః	471	అభిసీతం	188
అనలః	425	అపభ్రంశః	471	అభిపన్నః	266
అన్నమ్	231	అపరం	370	అభిమరః	399
అన్యః	319	అపరాజితః	199	అభిమర్దః	217
అన్యథా	518	అపలాపః	291	అభిమానః	266
అన్యాసనం	266	అపవర్గః	65	అభియుక్తః	189

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అభిరూపః	291	అర్భుకః	10	అలసా	489
అభిశ సైః	189	అర్భుః	319	అలంకారః	399
అభివనః	462	అర్భుమా	266	అలంబువః	434
అభివంగః	66	అర్భుః	201	అలిపకః	36
అభివ్యంధః	216	అర్భపతిః	188	అలిమకః	36
అభివారః	400	అర్భిష్	315	అలిః	413
అభివః	8	అర్భిష్	220	అలీ	239
అభివః	479	అర్భిష్	400	అలీకం	9
అభిష్టం	525	అర్భిష్	200	అవగ్రహః	506
అభిష్టం	128	అర్భిష్	166	అవగ్రహణం	145
అభ్యుపగమః	317	అర్భిష్	166	అవగ్రహణం	188
అమరః	375	అర్భిష్	166	అవగ్రహణం	94
అమలం	426	అర్భిష్	425	అవగ్రహణం	496
అమః	413	అర్భిష్	70	అవగ్రహణం	400
అమా	522	అర్భిష్	239	అవగ్రహణం	145
అమృతం	233	అర్భిష్	94	అవగ్రహణం	188
అమృతం	10	అర్భిష్	94	అవగ్రహణం	333
అమృతం	413	అర్భిష్	489	అవగ్రహణం	496
అమృతం	165	అర్భిష్	165	అవగ్రహణం	189
అమృతం	165	అర్భిష్	239	అవగ్రహణం	226
అమృతం	69	అర్భిష్	128	అవగ్రహణం	229
అయనమ్	237	అర్భిష్	128	అవగ్రహణం	237
అయి	525	అర్భిష్	399	అవగ్రహణం	507
అయి	525	అర్భిష్	238	అవగ్రహణం	371
అయి	60	అర్భిష్	235	అవగ్రహణం	265
అయి	347	అర్భిష్	211	అవగ్రహణం	291
అయి	128	అర్భిష్	526	అవగ్రహణం	199
అయి	371	అర్భిష్	211	అవగ్రహణం	525
అయి	238	అర్భిష్	238	అవగ్రహణం	342
అయి	3	అర్భిష్	238	అవగ్రహణం	229
అయి	425	అర్భిష్	523	అవగ్రహణం	303
అయి	67	అర్భిష్	8	అవగ్రహణం	400
అయి	319	అర్భిష్	9	అవగ్రహణం	400

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అవసాయః	312	అహల్యా	333	అఢకీ	10
అవసేకం	188	అహాహా	533	అతంకః	10
అవహారః	399	అహార్యః	333	అతంచనం	267
అవ్యక్తః	165	అహిః	501	అతర్పణం	141
అవ్యధః	204	అహిభుక్	83	అత్తభూః	300
అవ్యయః	333	అహిద్విత్	484	అత్తయోనిః	267
అవాచీనః	266	అహో	532	అత్తవీరః	401
అవిః	449	అహోబత	517	అత్తా	239
అవీరా	371	ఆ		అతిశ్యం	334
అవేలః	426			అత్రేయి	334
అశనిః	233	ఆః	530	అదర్యః	467
అశిరః	371	ఆకలనం	267	అదానం	239
అశ్వః	449	ఆకల్పః	289	అదిత్యః	334
అశ్వతరః	400	ఆకల్పకః	36	అదిష్టం	94
అశ్వారోహః	507	ఆకరః	372	అనీనవః	462
ఆశ్చంతః	166	ఆకర్షః	479	అదృతః	167
ఆశ్చంతకం	36	ఆకారః	372	అధర్మణః	141
ఆశ్వత్థః	204	ఆకృతిః	164	అధారః	372
ఆశ్శీయం	333	ఆక్రందః	212	అధాతః	167
అశోకః	8	ఆక్షేపః	289	అధిః	220
అష్టాపదః	217	ఆక్షేపకః	37	అనకః	10
అష్టాపదీ	217	అభినికః	37	అనద్ధం	226
అననం	237	అభ్యాతం	167	అనర్తః	163
అన్తం	317	అగః	489	అపత్తిః	169
అన్తపా	288	అగమః	312	అపన్నం	239
అన్తం	147	అగ్రహః	504	అప్తః	147
అన్త్రం	347	అగ్రూతం	167	అపాతః	167
అనీక్ష్మి	238	అగ్నే	512	అప్తిః	147
అనీష్పతః	400	అచిత్	167	అప్తతః	167
అనురా	372	అచ్ఛాదనం	267	అబద్ధః	226
అను	514	అచ్ఛురితకం	47	అభీలం	426
అనుక్	81	అజి	77	అభోగః	60
అహ	532	అదంబః	400	అఙ్	522

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అనుః	303	ఆశ్రమః	312	ఇక్షావతుః	11
అమిషం	480	ఆశ్రయాశః	471	ఇశ్యా	319
అమోదః	212	ఆశ్రవః	456	ఇదా	107
అహ్నాయః	334	ఆశా	464	ఇశం	147
అయతాం	166	ఆశాబంధః	229	ఇశరః	372
అయతిః	163	ఆశ్వాసః	489	ఇశ్వరీ	372
అయత్తిః	163	ఆశితంభవం	464	ఇతి	514
అయస్తః	165	ఆశీః	489	ఇంద్రః	348
అయుష్మాన్	190	ఆశుః	464	ఇందులేఖా	53
అయోగః	61	ఆషాఢం	118	ఇంద్రియం	334
అయోధనం	267	ఆసదః	212	ఇద్దం	220
ఆరంభః	300	ఆసనః	239	ఇదానీం	525
ఆరగః	61	ఆసనీ	239	ఇనః	231
ఆర్తపం	456	ఆసనీః	230	ఇభ్యా	319
ఆరా	318	ఆసత్తిః	169	ఇరా	348
ఆరాత్	516	ఆస్మందకం	267	ఇరా	414
ఆరాధనం	267	ఆస్వదం	211	ఇల్వలా	426
ఆర్ద్రా	348	ఆస్యం	319	ఇష్టం	87
ఆర్తిః	147	ఆసారః	372	ఇష్టగంధః	229
ఆరుః	348	ఆస్థా	201	ఇష్టిః	87
ఆరోహః	504	ఆనుతీబలః	448	ఇష్వాసః	489
ఆరోహణం	141	ఆస్థితం	168		
ఆలానం	239	ఆస్థితా	168		
ఆలిః	413	ఆహ	533	ఈ	509
ఆలీధం	119	ఆహతం	168	ఈః	530
ఆలంః	414	ఆహవః	456	ఈలిః	148
ఆలోకః	10	ఆహరః	372	ఈరిణం	129
ఆవర్తః	168	ఆప్నీకం	10	ఈశా	464
ఆనాపః	289	ఆహా	533	ఈశానం	240
ఆనిదః	226			ఈశ్వరః	373
ఆవేశనం	267	ఇ	509	ఈహః	501
ఆశయః	331	ఇంగః	54	ఈహామృగః	66
ఆశరః	372	ఇక్షుగంధా	229	ఈక్షణం	129

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఉ		ఉత్తేజము	141	ఉద్ధారము	373
ఉ	509	ఉత్తేజము	480	ఉద్భావము	170
ఉత్తమము	145	ఉత్తేజము	226	ఉద్భావము	268
ఉత్తము	348	ఉత్తేజము	73	ఉద్భావము	170
ఉత్తము	230	ఉత్తేజము	169	ఉద్భావము	61
ఉత్తము	169	ఉత్తేజము	373	ఉద్భావము	"
ఉత్తము	100	ఉత్తేజము	334	ఉద్భావము	169
ఉత్తము	170	ఉత్తేజము	207	ఉద్భావము	219
ఉత్తము	489	ఉత్తేజము	373	ఉద్భావము	231
ఉత్తము	426	ఉత్తేజము	268	ఉద్భావము	170
ఉత్తము	426	ఉత్తేజము	11	ఉద్భావము	204
ఉత్తము	11	ఉత్తేజము	496	ఉద్భావము	521
ఉత్తము	289	ఉత్తేజము	204	ఉద్భావము	401
ఉత్తము	463	ఉత్తేజము	169	ఉద్భావము	47
ఉత్తము	515	ఉత్తేజము	373	ఉద్భావము	343
ఉత్తము	"	ఉత్తేజము	190	ఉద్భావము	316
ఉత్తము	44	ఉత్తేజము	170	ఉద్భావము	317
ఉత్తము	37	ఉత్తేజము	373	ఉద్భావము	507
ఉత్తము	312	ఉత్తేజము	444	ఉద్భావము	190
ఉత్తము	373	ఉత్తేజము	119	ఉద్భావము	291
ఉత్తము	169	ఉత్తేజము	67	ఉద్భావము	471
ఉత్తము	490	ఉత్తేజము	448	ఉద్భావము	268
ఉత్తము	268	ఉత్తేజము	141	ఉద్భావము	129
ఉత్తము	426	ఉత్తేజము	456	ఉద్భావము	507
ఉత్తము	61	ఉత్తేజము	95	ఉద్భావము	462
ఉత్తము	456	ఉత్తేజము	373	ఉద్భావము	190
ఉత్తము	533	ఉత్తేజము	268	ఉద్భావము	66
ఉత్తము	240	ఉత్తేజము	240	ఉద్భావము	426
ఉత్తము	427	ఉత్తేజము	"	ఉద్భావము	230
ఉత్తము	240	ఉత్తేజము	"	ఉద్భావము	190
ఉత్తము	504	ఉత్తేజము	190	ఉద్భావము	66
ఉత్తము	268	ఉత్తేజము	170	ఉద్భావము	281
ఉత్తము	421	ఉత్తేజము	312	ఉద్భావము	204

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఉపస్పర్శః	471	ఉహరి	527	ఏకమండలః	448
ఉపస్పర్శనం	281	ఉహః	77	ఏకపదమ్	217
ఉపహారమ్	401	ఉహర్షమ్	449	ఏకాగ్రం	373
ఉపాకృతః	190	ఉహరా	121	ఏకాష్టిలా	444
ఉపాదిః	226	ఉహరీ	526	ఏదమూకః	37
ఉపాధిః	226	ఉహరాయుః	334	ఏతః	148
ఉపాయః	334	ఉహరిః	314	ఏదతుః	170
ఉపాంతుః	468	ఉహర్షికా	11	ఏనః	490
ఉపాననమ్	268	ఉహః	474	ఏవ	529
ఉపాహితమ్	190	ఉహణమ్	129	ఏవం	524
ఉపాధః	119	ఋ		ఏషణీ	129
ఉష్	522	ఋ	510	ఐ	
ఉమా	303	ఋతుః	474	ఐ	510
ఉరః	490	ఋతురం	373	ఐన్ద్రః	349
ఉరరీ	527	ఋతుః	148	ఐరావతః	191
ఉరీ	526	ఋతిః	148	ఓ	
ఉలపః	289	ఋతుః	148	ఓ	511
ఉల్లాఘః	69	ఋద్ధమ్	220	ఓమ్	522
ఉల్లిఖతం	190	ఋద్ధిః	220	ఓకః	490
ఉషః	490	ఋషభః	330	ఓఘః	63
ఉషా	529	ఋషభధ్వజః	85	ఓజః	490
ఉషితమ్	169	ఋష్యప్రోక్తా	191	ఓఢ్రః	349
ఉష్మికా	11	ఋషిః	474	ఓదనం	240
ఉష్మిత్ర	349	ఋ		ఓల్లః	414
ఉష్మజః	120	ఋ	510	ఔ	
ఉష్మకః	11	ఋ		ఔ	511
ఉష్మిపం	480	ఋ	510	ఔచిత్యం	334
ఉష్మః	349	ఋ	510	ఔదుంబరః	401
ఉ		ఋ	510	ఔశిరం	373
ఉ	515	ఋ		క	
ఉతః	148	ఋ		కం	522
ఉష్	522	ఋ	510	కంకణం	130
ఉరరీ	527	ఏకః	3		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కంకః	3	కటకః	12	కదలా	428
కంకుత్	212	కటఖాదకః	47	కద్రుః	349
కంచుకః	13	కటపూః	376	కనకం	11
కంచుకీ	269	కటభంగః	66	కన్యా	319
కంజం	78	కటంధరా	402	కనిష్ఠః	105
కంజః	77	కటభీ	300	కసినికా	37
కంటకః	12	కటాహః	504	కసియాన్	496
కందరః	376	కటిత్రం	375	కపర్దః	212
కందలం	428	కటుః	88	కపర్దకః	37
కంధరః	374	కటుకాః	12	కపాలః	428
కంధరాలః	415	కంఠః	102	కఠః	256
కంపనం	240	కంఠాలః	428	కఠిలా	422
కంబలః	422	కంఠః	102	కఠిశః	468
కంబిః	291	కఠినః	241	కఠితనః	268
కంబుః	224	కఠినా	241	కఠితః	170
కంభారః	374	కఠిని	241	కఠింధః	226
కంభోజి	81	కఠిలకః	37	కమండలుః	445
కంసః	486	కడారః	375	కమతః	104
కః	3	కణః	121	కమనం	240
కకుదః	212	కణా	121	కమలం	422
కకుభ్	300	కణికా	13	కమః	349
కకుభః	300	కణిపి	73	కమంకః	13
కక్షా	474	కణేరుః	375	కమండః	113
కక్ష్యా	320	కణ్డం	450	కమకః	12
కక్ష్యాపేక్షకః	47	కత్త్రణం	129	కమలం	81
కచః	70	కంఠా	201	కమలః	95
కచాకుః	13	కఠం	524	కమలః	95
కచ్చిత్	516	కథాప్రసంగః	67	కమలా	129
కచ్చిః	75	కందః	205	కమభిః	300
కచ్చిపీ	289	కదనం	241	కమహాటః	100
కచ్చరం	375	కదంబం	295	కరాళః	428
కచ్చురా	375	కదరః	374	కర్కః	3
కటః	87	కదలః	428	కర్కటః	95

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కర్కరీ	375	కలధ్వని	263	కాంతారము	376
కర్కశః	468	కలము	312	కాంతి	149
కర్కపూరి	402	కలపింక	37	కాంభోజము	82
కర్కశా	402	కలహం	504	కాంభోజీ	82
కర్క	121	కలహంసము	496	కాండ	107
కర్కనం	241	కల్ప	4	కాంక్ష్యం	320
కర్కట	95	కల్పనా	241	కాకం	4
కర్కర	374	కల్పం	320	కాక	4
కర్కర	374	కల్పవం	480	కాకయక	33
కర్క	241	కలా	414	కాకా	4
కర్కఫలం	445	కలాప	289	కాకినీ	242
కర్కవర	401	కలాపీ	268	కాకిణీ	130
కర్క	474	కలానునాదీ	285	కాకృత్యం	335
కర్కట	99	కల్పాక్ష	480	కాక్ష	474
కర్కాంధు	212	కల్పాణం	430	కాచ	70
కర్క	148	కలి	414	కాచిము	69
కర్కర	375	కలికార	401	కాచాక	14
కర్కర	402	కలితం	170	కాచుకంద	217
కర్కకా	13	కలుషం	480	కాచిమ్	121
కర్కర	374	కల్పాల	428	కాత్యాయన	209
కర్క	305	కవచ	73	కాదంబం	295
కర్క	129	కవర	375	కాదంబర	402
కర్కనా	129	కవి	450	కానీన	242
కర్కరం	374	కశ్యం	319	కావటకం	37
కర్కర	376	కశిపు	289	కావధ	205
కర్క	474	కష్టం	88	కావోత	271
కర్కణ	130	కషాయ	334	కామ	304
కర్కటక	37	కశ్యం	376	కామం	524
కలంక	13	కశింగ	61	కామకూట	100
కలంబి	295	కా		కామగుణ	141
కల్ప	285	కాంచన	241	కామచారి	281
కలకంఠ	106	కాంచీ	70	కామదా	212
కలకల	445	కాంత	149	కామలా	429

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కామి	304	కాశ్యప	290	కీచక	15
కామినీ	241	కాశీ	464	కీటక	15
కామి	242	కాశ్మీరం	84	కీనాళ	468
కాముకం	14	కాశ్మీరం	376	కీర	350
కాముక	14	కాష్ఠ	102	కీర్తి	149
కామ	320	కానూ	486	కీర్ణం	121
కాయవ	204	కానూ	429	కీల	415
కార	349	కాశంజర	402	కీలం	429
కారంధమి	281	కాలింగ	61	కీళ	464
కారణం	130			కీళ	465
కారపీ	457	కీ.		కు.	
కార్పణం	130	కీమ్	304	కు	510
కార్పట	95	కీమ్	522	కుంజ	78
కార్యం	320	కించ	512	కుంజరం	377
కార్యపుట	100	కింపాళ	14	కుంఠ	103
కార్పాపణ	141	కింపురువ	484	కుంత	149
కారి	350	కింకారు	377	కుంతల	430
కాచికా	14	కిటాల	429	కుంతీ	149
కారు	350	కిణ్దుం	450	కుంద	208
కారుజ	82	కితవ	457	కుంభ	298
కారుండం	114	కిన్న	520	కుంభకారీ	403
కాల	414	కిల్బిషం	480	కుంభయోని	269
కాలకంఠ	106	కిముత	516	కుంభిల	430
కాలపృష్ఠ	106	కిరాత	171	కుంభీన	496
కాలస్కంధ	230	కిర్మిర	376	కుండం	108
కాలానునాచ్యం	345	కిల	528	కుండకీట	100
కాలింగీ	61	కిల	376	కుండలం	430
కాలికా	14	కిల	376	కుండలీ	269
కాలీ	415	కిష్కం	4	కుండీ	108
కాలేయ	335	కిష్కం	281	కుక్కుటీ	95
కాలిలం	429	కిష్కం	281	కుక్కుర	377
కావ్యం	320	కికట	95	కుకులం	430
కావేరీ	376	కికట	490	కుచ	78

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కుచందనం	269	కులాయః	335	కుటః	88
కుచేలా	430	కులాలః	430	కుశం	149
కుజః	78	కుల్లాషం	480	కుశజ్జః	86
కుజా	78	కులికః	15	కుశాంతః	171
కుటజః	82	కులికః	463	కుఠిః	150
కుటన్నటః	100	కువలం	429	కుత్తిః	150
కుట్టలః	430	కుశలః	429	కుత్తం	149
కుట్టారం	377	కుశా	465	కుశ్యా	321
కుటిలా	430	కుశికః	15	కుత్తిమం	313
కుటీ	88	కుశీ	465	కుత్సం	231
కుతారుః	377	కుశీలవః	462	కుఠః	286
కుడ్యం	321	కుష్మం	103	కుఠజః	131
కుణపీ	290	కుమాకుః	15	కుఠా	286
కుణిః	121	కుసుంభం	301	కుఠాజః	130
కుతవః	290	కుసుమం	313	కుఠీ	286
కుతూహలం	445	కుసీదం	213	కుఠీటం	96
కుఠః	201	కుహరం	377	కుఠీటపాలః	448
కుద్దాలః	430	కుహూః	501	కుమిః	304
కునటి	96	కుశీః	415	కుమికంటకం	47
కుబ్జః	78	కూ		కుమికం	16
కుబేరః	378			కుమికం	88
కుమా	305	కూటః	88	కుష్టమ్	121
కుమారః	377	కూపః	286	కుష్టః	281
కుముద్	213	కూపకః	70	కుష్టపర్వా	403
కుముదం	213	కూర్పం	377	కుష్టసాఠీ	122
కురంటకః	30	కూర్పరః	16	కుష్టః	88
కుర్వాణః	130	కూర్పికా	415	కే.	
కురుః	350	కూలం	16	కేణారః	378
కురుంటః	95	కూలకం	378	కేఠుః	150
కురువకః	35	కూవరః	113	కేదారః	431
కురువిందం	217	కూష్మాండే	33	కేశలః	96
కులకం	521	కృ.		కేశటః	457
కుల్యం				కేశవః	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
శేసరః	378	క కచః	73	క్షవధః	204
శేసరీ	269	క కరః	374	క్షా.	
శ్రే.		క కరుః	149	క్షామం	305
శ్రే తపం	457	క ముకః	12	క్షారః	350
శ్రే రవః	457	క వ్యాత్	212	క్షారకః	14
కో.		క్రి.		క్షారితం	171
కోకః	4	క్రియా	321	క్షీ.	
కోకనదం	217	క్రిడా	108	క్షీః	473
కోటూరం	378	క్రూ.		క్షీతిః	143
కోటిః	89	క్రూరః	351	క్షీచణ్యః	335
కోటిరః	378	క్రూరదృక్	471	క్షీ.	
కోణః	122	క్రో.		క్షీరం	350
కోదండం	114	క్రోడః	108	క్షీరాధిజం	84
కోధః	201	క్రోష్టి	351	క్షు.	
కోమలం	431	క్రౌ.		క్షుద్రః	350
కోరకః	16	క్రాంచః	71	క్షురః	18
కోలం	415	క్రాంచాదనం	269	క్షురకః	15
కోశః	465	క్ర.		క్షుల్లకః	18
కోశాతకః	38	క్రొ.			
కోషః	475	క్రొ.			
కోష్ఠః	103	క్రొ.			
కోహలః	431	క్రొ.			
కా.		క్రొ.			
కాక్కుటికః	38	క్షు.			
కాతుకం	16	క్షు.			
కాముదః	213	క్షు.			
కాళికః	16	క్షు.			
కాళికీ	16	క్షు.			
కాలేయకః	38	క్షు.			
క్ర.		క్షు.			
క్రందనం	241	క్షు.			
క్రందితం	170	క్షు.			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఖ.		ఖా.		గంధమాదనః	281
ఖ	351	ఖాటః	89	గంధఫలీ	445
ఖం	49	ఖ.		గంధర్వః	293
ఖంజనః	243	ఖంఖరః	379	గంధవతీ	191
ఖంజా	78	ఖీ.		గంధవహః	507
ఖండః	109	ఖీలం	416	గభ్రస్తి	171
ఖండపర్వః	471	ఖు.		గమః	305
ఖండాశ్రం	379	ఖురం	351	గయః	321
ఖగః	55	ఖే.		గర్గరః	353
ఖజా	78	ఖేటః	89	గర్జనం	243
ఖటః	89	ఖో.		గర్జితం	171
ఖట్వాహుః	120	ఖోలకః	17	గర్జ	150
ఖడ్గః	55	ఖ.		గర్జభః	301
ఖడ్గధేనుః	260	గ.		గర్భః	298
ఖడ్గారీటః	100	గంజః	78	గరి	35
ఖడ్గికః	17	గంజా	78	గరుత్మాన్	192
ఖడ్గి	243	గజః	78	గర్వతే	171
ఖదిరీ	379	గజాహ్వ	293	గలః	416
ఖనకః	16	గండః	109	గవాదనీ	270
ఖపురః	378	గండకైలః	445	గవాక్షీ	480
ఖరః	351	గండకః	17	గవ్యం	321
ఖర్షరః	378	గడః	109	గహనం	243
ఖర్షం	294	గడుః	109	గహ్వరం	379
ఖర్షం	305	గంధూషః	488	గా.	
ఖరాలికః	38	గణః	122	గాంగః	55
ఖరుః	351	గణాధిపతిః	199	గాంగేయః	335
ఖరుః	78	గణికః	17	గాండివః	457
ఖర్షరం	379	గణేయః	379	గాండివః	457
ఖర్షరీ	78	గతం	150	గాఢముష్టిః	100
ఖలం	415	గతిః	150	గాతుః	150
ఖలిసి	243	గదయిత్తుః	270	గాత్రం	352
ఖల్లః	415	గంధః	220	గాంధారః	379
ఖవ్యః	286	గంధనం	243	గాంధికః	17

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గాధః	220	గమ్యాకః	18	గోరక్షః	481
గాఢీ	202	గూ.		గోలకః	18
గాయత్రీ	380	గూఢం	117	గోలా	416
గాలివః	457	గృ.		గోలామి	313
గి.		గృత్రః	352	గోష్ఠం	103
గిరిః	352	గృప్తిః	89	గోష్ఠీ	103
గిరిజం	82	గృహం	502	గోసః	486
గిరిసారః	403	గృహః	502	గోస్తనః	424
గిరీశః	463	గృహపతిః	192	గౌ.	
గి.		గృహ్యం	302	గౌః	54
గీః	352	గే.		గౌతమః	313
గీతం	151	గేయం	4	గౌరః	353
గీతిః	151	గేష్ఠః	123	గౌరీ	353
గు.		గో.		గృ	
గుచ్ఛః	76	గోకంటకః	38	గ్రంథః	201
గుంజనం	244	గోకర్ణః	131	గ్రంథిః	202
గుంజా	79	గోకర్ణీ	131	గ్రంథకం	17
గుండకః	17	గోకులికః	39	గ్రంథితం	171
గుడః	109	గోగ్రంథిః	205	గ్రంథిలం	431
గుడా	352	గోజాగరికం	47	గ్రస్తం	151
గుండ్రః	352	గోండః	109	గ్రహః	501
గుంఫః	293	గోడుంబః	293	గ్రహణం	131
గుణః	122	గోత్రః	352	గ్రహరాజః	84
గుణానికా	38	గోధా	221	గ్రా.	
గుత్సః	486	గోధూమః	313	గ్రామః	305
గుప్తః	151	గోపః	286	గ్రామణీ	131
గుప్తిః	151	గోపతిః	171	గ్రామధురికా	49
గురుః	352	గోపురం	380	గ్రామిణః	243
గులః	416	గోప్యః	322	గ్రామిణా	131
గుల్మః	305	గోముఖం	515	గ్రామ్యం	322
గుహః	501	గోమేదకం	39	గ్రావా	293
గుహ్యం	322	గోరంకుః	18		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గ్రాహః	501	ఘోరః	353	చక్రవాలం	445
గ్రాహకః	15	ఘోరణా	89	చక్రాంగః	61
గ్రీ.		ఘోషయిత్తుః	270	చక్రాంగీ	61
గ్రీవా	450	ఘ్రా.		చక్రాటః	96
గ్రీష్మః	305	ఘ్రాణం	123	చక్రిః	353
గ్నః		ఘ్రాజం		చక్రి	244
గ్నః	413	ఘ్రా.		చక్రిష్ఠ్యః	335
ఘ.		ఘ్రా.		చగలం	32
ఘ	353	ఘ్రా.		చటుః	90
ఘః	67	ఘ్రా.		చత్వరం	380
ఘటః	89	ఘ్రా.		చత్వరః	432
ఘట్టనా	244	ఘ్రా.		చతుష్పదీ	217
ఘటూ	89	ఘ్రా.		చతుష్పదమ్	207
ఘనం	231	ఘ్రా.		చతుష్పత్తిః	101
ఘనరసః	497	ఘ్రా.		చతుష్పత్తి-	18
ఘనసారః	403	ఘ్రా.		చనా	520
ఘనాఘనం	270	ఘ్రా.		చపలః	431
ఘనాఘనః	270	ఘ్రా.		చమరం	380
ఘర్షణః	380	ఘ్రా.		చమనః	490
ఘర్షణికా	39	ఘ్రా.		చమూః	322
ఘర్షణః	306	ఘ్రా.		చయః	322
ఘర్షణం	133	ఘ్రా.		చరః	353
ఘ్రా.	353	ఘ్రా.		చరణః	131
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మకః	31
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మటః	96
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మ	244
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మకారః	403
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మజ్వల్	192
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మచరం	403
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మ	245
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మ	71
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మ	354
ఘ్రా.		ఘ్రా.		చర్మ	406

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చలనీ	244	చిల్లః	416	చోద్యం	323
చవ్యుష్	322	చిన్నావ్	232	చోలకీ	270
చషకః	18	చీ.		చౌ.	
చా.		చీనః	232	చౌరః	355
చాంపేయః	336	చీర్ణపర్ణః	141	చ.	
చాతురః	380	చీరీ	354	చగలం	432
చాతురకః	39	చీలః	416	చత్ర	355
చామరం	380	చు.		చదః	208
చామరా	380	చుంబకః	18	చందః	208
చామరపుష్పం	292	చుక్రం	355	చదనం	245
చారః	354	చునం	244	చన్దః	490
చారకః	18	చులకః	18	చన్ద	245
చార్వీ	450	చుల్లకీ	19	చర్దనం	245
చారుః	354	చూ.		చన్నం	232
చానః	486	చూడా	110	చలం	417
చి.		చూడామణిః	142	చల్లీ	417
చికురః	331	చూడాలా	432	చవిః	450
చిక్తం	151	చూతకః	19	చి.	
చిత్త్యం	322	చూర్ణః	123	చిత్రమ్	355
చిత్రకం	18	చూర్ణీ	123	చిదిరః	331
చిత్రగుప్తః	192	చూలికా	19	చిదురః	331
చిత్రవీరం	403	చీ.		చిద్రం	355
చిత్రభానుః	270	చేత్	515	చిన్న	232
చిత్రరథః	207	చేతచా	245	చు.	
చితా	151	చేష్టితం	172	చుహః	280
చిత్రా	354	చై.		చుల్లీ	416
చితిః	151	చైత్యం	355	చీ.	
చిపిటః	96	చైత్రం	323	జ.	
చిరంటీ	96	చో.		జః	77
చిరజీవీ	281	చోక్షః	475	జంగలమ్	433
చిలమూలికా	47	చోడః	110	జంబుః	294

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జంబూలి	432	జరతః	105	జాలం	417
జంబూకః	19	జరణం	132	జాలికః	19
జంబీరః	381	జర్జరీకం	39	జాల్ప	306
జంభః	298	జర్జ	123	జాహకః	19
జంభలః	433	జటాటనః	270	జి.	
జకుటః	96	జలకూషీ	291	జికుటం	96
జగము	245	జలగుల్మః	317	జిగీషా	481
జగలః	432	జలాశయః	343	జినః	232
జగతీ	172	జలాంచలం	445	జిహ్వః	62
జగత్	172	జలజం	82	జిహ్వః	38
జఘన్యజః	84	జలబిల్వః	462	జిహ్వః	123
జఘనం	45	జలకరంకః	47	జి.	
జఘన్యం	335	జలతాపకః	48	జీమాతః	172
జటాయంః	"	జలదః	213	జీరణం	132
జటా	90	జలరుండః	116	జీరః	355
జటాయంః	497	జలనూచః	75	జీవంజీవః	462
జటిలా	432	జలేంద్రః	381	జీవలేశః	472
జతరః	381	జలం	417	జీవకః	20
జడా	110	జవనం	245	జీవంతికా	39
జతుకా	19	జవః	450	జీవదః	213
జతుకం	19	జహ్నుః	232	జీవాయః	172
జనకః	"	జా.		జీవంతి	"
జననం	245	జాంగులీ	433	జీవనా	246
జననీ	245	జాతం	151	జీవనీ	"
జనపదః	217	జాతిః	151	జి.	
జనః	232	జాతు	515	జుచ్చమ్	190
జనీ	232	జానపదః	217	జుహంరాజః	142
జన్యం	223	జామాతా	172	జూ.	
జన్యః	324	జాయానుజీవీ	285	జూః	77
జయనం	245	జారీ	355	జృ.	
జయా	223	జాలకం	19	జృంభితం	173
జయంతి	172				
జరాయంః	336				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జై.		ట.		తక్షకః	20
జైవాత్మకః	40	టంకః	4	తటమ్	90
జ్యో.		టంకారః	382	తడాగః	62
జ్యోషం	524	టంగః	55	తశమ్	152
జ్యో.		టంగరః	381	తత్త్వమ్	451
జ్యో.		టట్టరి	355	తథా	518
జ్యో.	86	టా.		తద్దినమ్	525
జ్యో.	152	టారః	355	తనుః	233
జ్యో.	245	టు.		తనురుహమ్	507
జ్యో.		టుంటుకః	20	తపః	491
జ్యో.	878	త.		తపనః	246
జ్యో.	490	తః	102	తపస్యా	336
జ్యో.	232	తః		తపస్వీ	270
జ్యో.		తః		తపోధనః	270
జ్యో.	103	తః	107	తమః	491
జ్యో.		తః		తమాలః	433
జ్యో.		తః		తమాలవృత్తమ్	412
జ్యో.		తః		తమిరమ్	382
జ్యో.	490	తః	20	తమోఘ్నః	246
జ్యో.	232	తః		తమోసుల్	218
జ్యో.		తః		తమోపహః	507
జ్యో.	172	తః	117	తరండః	114
జ్యో.		తః		తరః	491
జ్యో.	85	తః	120	తరణిః	132
జ్యో.		తః		తరలమ్	433
జ్యో.	475	తం.	356	తరిస్వీ	270
జ్యో.	381	తం.	355	తరద్	213
జ్యో.	381	తం.	356	తరిషః	481
జ్యో.		తం.	20	తరుణః	132
జ్యో.	90	తం.	142	తర్కః	5
జ్యో.	123	తం.	433	తర్కీకమ్	40
జ్యో.		తం.	343	తర్కః	475
జ్యో.	85	తం.	147	తర్కః	417

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తలినమ్	246	తిలకః	21	తూర్ణమ్	152
తలిమా	313	తిన్యః	324	తృ.	
తలునః	246	తీ.		తృచ్	476
తల్లి	418	తీక్షణ్	124	తృణగోధా	230
తల్పమ్	287	తీక్షణగంధా	230	తృణశా	173
తా.		తీరమ్	357	తృణశూన్యః	343
తాండవః	457	తీరః	355	తృష	475
తాంబూలీ	433	తీర్థమ్	202	తృష్ణ	124
తాడః	110	తీవరః	382	తే.	
తాడీ	110	తీచ్ర	356	తేజః	491
తాతః	152	తు.		తేజనః	246
తాతగుః	62	తు	514	తేజనీ	246
తాతలః	434	తుంగభద్ర	404	తేమనమ్	246
తాపమ్	287	తుంగీ	55	తేవనమ్	246
తామరనమ్	497	తుంగీశః	463	తే.	
తామసీ	491	తుండికేరీ	404	తేలిలః	434
తామ్రః	356	తుంబురీ	382	తేలపరీ	142
తారః	356	తుత్తం	202	తో.	
తారకః	20	తుములః	433	తోకమ్	5
తార్షిణి	324	తురగః	62	తోకమ్	306
తాలః	418	తురగీ	62	తోక్తమ్	375
తాలపత్రమ్	403	తురుష్కః	21	తోదనమ్	246
తాలీశపత్రం	412	తులూ	418	తోయదః	214
తావత్	516	తులాధరః	404	తోయధరః	404
తాపీషీ	481	తువరః	383	త్యా.	
తి.		తుషః	475	త్యాగః	55
తిక్తమ్	152	తుషారః	382	త్యాగీ	246
తిక్తపర్వా	281	తూ.		త్ర.	
తిక్తనాళః	40	తూణీ	124	త్రపా	287
తిమిరమ్	352	తూలమ్	418	త్రపు	287
తిరః	530	తూలికా	21	త్రయీ	324
తిర్మక్	513	తూవరః	383		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తా.		థ.		దర్శనం	247
తాణమ్	123	థమ్	200	దర్శి:	294
తాయమానా	142	ద.		దలం	418
తాన:	436	దండక:	110	దలాధక:	40
త్ర.		దండధర:	404	దలామలం	445
త్రి కమ్	5	దండయాత్రా	404	దప:	451
త్రి కా	5	దండయామ:	317	దశన:	247
త్రి కూటమ్	97	దండార:	383	దశనోచ్ఛ్వాస:	102
త్రి కూట:	97	దంత	152	దశపురం	404
త్రి గర్జ:	173	దంతభావన:	282	దశమీస్థ:	207
త్రి దివా	457	దంతశత:	103	దశా	465
త్రి పుట:	97	దంతుర:	384	దస్త:	306
త్రి పుటా	97	దందకూక:	40	దస్య:	324
త్రి వర్ణ:	62	దంభ:	298	దస్త్ర:	351
త్రి వర కమ్	40	దంశ:	465	దహన:	246
త్రి శంకు:	21	దంశనం	247	దహర:	333
త్రి శిఖ:	51	దంశితం	173	దా.	
త్రి సోకా:	497	దశ	207	దాంత:	152
తు.		దక్ష:	476	దాక్షాయణి	142
తుటి:	90	దక్షిణ:	132	దాక్షిణాత్య:	343
త్రేతా	152	దక్షిం	221	దాడిమ:	313
త్రేటి:	90	దత్తం	152	దాత్యూహ:	504
త్ర్యంకటమ్	96	దధి	221	దానం	233
త్వ.		దమ:	306	దాను:	233
త్వక్	71	దమధ:	205	దాయా:	324
త్వక్పత్రమ్	382	దమన:	247	దాయాద:	214
త్వరితమ్	173	దర:	251	దారక:	21
త్వష్టా	90	దరద్	214	దారద:	214
త్వట్	475	దర్దర:	353	దారు:	351
		దర్దర:	333	దారుణ:	132
		దర్ప:	287	దార్శి	451
		దర్ప:	465	దాప:	451
		దర్పక:	21	దాశరక:	40

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
దానీ	486	దుచ్చకు	22	దే	
దాసేరః	384	దుర్	556	దేవః	451
ది.		దురోదరం	404	దేవతాడః	116
దిగంబరః	404	దుర్గతిః	173	దేవనం	247
దిగః	221	దుర్గరః	334	దేవమణిః	142
దితిః	152	దుర్లభః	301	దేవయః	336
దివం	451	దుర్మర్తం	132	దేవవృక్షః	484
దివాకీర్తిః	192	దుర్గా	55	దేవసేనా	271
దివాభితిః	192	దుర్జాతం	173	దేవీ	451
దివోకాః	497	దుర్జాతా	271	దేహః	124
దివౌకాః	497	దుర్విధః	227	దేహయాత్రా	404
దివ్యం	324	దుర్మఖః	52	దే.	
దివ్యచక్షుః	506	దులిః	419	దైత్యః	325
దిష్టం	90	దుస్యః	202	దైత్యారిః	384
దిష్ట్య	91	దుస్పర్శః	496	దైవజః	86
దిష్ట్యా	552	దూ.		దో	
దీ.		దూత్యం	325	దోగ్ధా	221
దీదివిః	457	దూషికా	22	దోహ	419
దీనా	233	దూష్యం	325	దోషః	476
దీపః	287	దృ.		దోహ	529
దీపకం	21	దృక్	466	దోహదలక్షణం	146
దీప్తం	152	దృఘణః	132	దౌ.	
దీప్యకః	22	దృఢం	117	దౌర్వీణం	132
దీర్ఘః	124	దృణం	124	దృ.	
దీర్ఘాభ్యుగః	66	దృణీ	124	ద్య	318
దీర్ఘాయః	497	దృతిః	153	ద్యుతిః	153
దు.		దృఘాః	298	ద్యుమ్నం	233
దుందుభిః	301	దృశానం	247	ద్యౌ.	
దుకూలం	434	దృషద్	214	ద్యౌః	318,451
దుగం	221	దృషద్వతీ	192	ద్ర.	
దుగ్ధాశీయం	346	దృష్టాంతః	173	ద్రవః	451
దుగ్ధి	221	దృష్టిః	91	ద్రవిణం	132
				ద్రవ్యం	324

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ద్రా.		ధనమ్	213	ధారాంగః	62
ద్రావకః	21	ధనంజయః	343	ధారాటః	97
ద్రావిడః	114	ధనదః	214	ధారాధరః	405
ద్రుతం	153	ధనికా	22	ధాత్రీ	357
ద్రుమః	306	ధనుః	491	ధార్తరాత్రుః	405
ద్రోణః	124	ధనుః	213	ధావనం	248
ద్రోహాటకః	97	ధన్యా	325	ధి.	
ద్వ.		ధన్యా	247	ధిక్	511
ద్వంద్వం	451	ధన్వీ	247	ధిషణః	133
ద్వా.		ధమనః	248	ధిష్ణిమ్	325
ద్వాపరః	384	ధమనీ	248	ధి.	
ద్వారం	351	ధరః	357	ధీః	219
ద్వి.		ధరణీ	133	ధీదా	208
ద్వికః	5	ధరాధరః	405	ధీరః	358
ద్విజః	79	ధరుణః	133	ధు.	
ద్విజన్తా	271	ధర్మః	307	ధుంధమరః	405
ద్విజరాజః	84	ధర్మణః	133	ధుః	220
ద్విజా	79	ధర్మరాజః	84	ధుతమ్	153
ద్విజాతిః	173	ధర్మణం	133	ధునీ	203
ద్విజిహ్వః	296	ధవః	452	ధురంధరః	405
ద్వితీయా	336	ధవళా	454	ధూ.	
ద్వీ.		ధా.		ధూతం	153
ద్వీపవతీ	192	ధాతా	153	ధూమకేతనః	282
ద్వీపవాన్	192	ధాతుః	153	ధూమకేతుః	192
ద్వై.		ధాన్యం	325	ధూర్తం	153
ద్వైమాతరః	405	ధానా	213	ధూళీకదంబః	297
ధ		ధామ	248	ధూసరీ	384
ధం	219	ధామార్గవః	462	ధృ.	
ధటః	91	ధారణం	133	ధృతరాత్రుః	408
ధటీ	91	ధారణా	133	ధృతిః	153
		ధారణీ	133	ధే.	
		ధానా	357	ధేషతా	22
		ధారాంకురః	405		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ధై.		నఖ్	513	నాగదంతి	193
ధైసుకం	22	నటి	91	నాగపాశః	472
ధ్యా.		నతం	154	నాగపుష్ప	291
ధ్యామం	307	నదీ	508	నాగరః	384
ధ్రు.		నదీకాంతా	193	నాగవారకః	48
ధ్రువః	452	నదీక్రాంతః	193	నాగాంజనా	271
ధ్వజః	79	నక్ష	221	నాట్యం	325
ధ్వజీ	247	నను	520	నాడీ	111
ధ్వనినాలా	445	ననుచ	513	నాడీతరంగః	67
ధ్వంతః	476	నభః	491	నాదం	214
న.		నభశ్చమసః	500	నాదేయా	336
న	519	నభశ్చరః	405	నానా	521
నందకః	22	నముచిః	73	నామ	523
నందనం	248	నయః	325	నాభిః	298
నందనః	248	నరః	358	నాభీలం	434
నందా	208	నరకం	22	నాయకః	23
నందిః	208	నరాంగః	62	నారః	358
నందిఘోషః	484	నరేంద్రః	384	నారకీటకః	101
నందినీ	248	నర్తకః	22	నారంగః	62
నందివర్ధనః	232	నర్తకీ	22	నారాచీ	73
నందీ	248	నర్తదః	214	నారాయణ	142
నంద్యావర్తః	192	నర్తరా	334	నాలీకః	23
నః	231	నవం	452	నాశః	466
నకః	527	నవఫలికా	45	నాసా	486
నకులీ	434	నవ్త్వావః	458	నాహః	502
నక్రః	353	నహుషః	481	ని.	
నక్షత్రసేమిః	318	నా.		నిందా	209
నఖ	50	నాలః	5	నిః	519, 530
నగీకాః	497	నాకుః	5	నికరః	354
నగ్నః	234	నాకుశీ	434	నికషః	481
నగ్నికా	22	నాగం	55	నికషా	530
		నాగః	55	నికాయః	336
		నాగదంతః	193	నికారః	335

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నికుంభః	301	నిర రః	384	నిమదః	214
నికృతం	174	నిర్దుటః	97	నిష్కం	5
నికృతిః	174	నిర్దురం	385	నిష్కలః	435
నిగమః	313	నిర్దుర్జనం	271	నిష్క్రమః	313
నిగరణం	142	నిర్దుతః	105	నిష్కాశితః	193
నిగ్రః	504	నిర్దులం	435	నిష్ఠా	103
నిచులః	434	నిర్దుంధకః	41	నిష్ఠుటః	97
నిజం	79	నిర్దుప్తిః	174	నిష్ఠర్గః	62
నితంబః	296	నిర్దుణం	134	నిష్ఠరణం	193
నిత్యం	325	నిర్దుణం	133	నిష్ఠలం	435
నిదాఘః	69	నిర్దుతనం	271	నిష్ఠరణం	143
నిదానం	249	నిర్దుణం	134	నిష్ఠ్రంశః	469
నిదేశః	429	నిర్దుటః	214	నిష్ఠషితం	193
నిధనం	249	నిర్దుపనం	271	నిష్ఠావః	453
నిధువనం	271	నిర్దుండి	114		
నిభః	299	నిర్దుక్షః	174		
నిమిత్తం	174	నిర్దుక్షః	23	నీచః	71
నిమిషః	481	నిర్దుక్షః	504	నీచైః	531
నిమేషః	481	నిర్దుక్షః	469	నీడం	111
నియతిః	174	నిర్దుక్షః	174	నీలిః	154
నియమః	314	నిర్దుక్షః	469	నీపః	287
నియామకః	40	నిర్దుక్షః	271	నీరజం	82
నిర్	526	నిర్దుక్షః	466	నీలం	419
నిరశనం	271	నిర్దుక్షః	174	నీలంగుః	63
నిరస్తః	174	నిర్దుక్షః	406	నీలః	419
నిరాకృతిః	193	నిర్దుక్షః	271	నీలా	419
నిరామయః	343	నిర్దుక్షః	205	నీలాంజనా	498
నిరూపణం	143	నిర్దుక్షః	40	నీలాంబరః	406
నిరూహః	505	నిర్దుక్షః	498	నీలికా	23
నిర్మతిః	173	నిర్దుక్షః	133	నీవరః	385
నిర్మధః	227	నిర్దుక్షః	63	నీవీ	456
నిర్మంధ	205	నిర్దుక్షః	406	నీకాశః	469
నిర్మరః	385	నిర్దుక్షః	227	నీప్రం	358

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ను.		పంచదశి	472	పత్నోరఘ్	134
ను	520	పంచమమ్	314	పదమ్	209
నూ.		పంచాననమ్	272	పదారః	386
నూనం	524	పంచాలి	436	పదతిః	177
నూ.		పండః	111	పద్మః	307
నేతో	515	పండితః	175	పద్మకమ్	23
నేత్రం	353	పః	285	పద్మలాంఛనః	282
నేపథ్యం	337			పద్మినీ	249
నేమః	307	పక్కమ్	452	పద్మమ్	325
నేమిః	307	పక్షః	476	పద్మ్య	325
		పక్షకః	23	పననః	491
		పక్షచరః	406	పన్నగః	63
నైగమః	314	పక్షతిః	176	పయః	492
నైపాలి	435	పక్షిణి	134	పయస్యమ్	338
		పక్ష్య	250	పయస్వినీ	273
న్యంఖుః	5	పటః	91	పయోధరః	407
న్యంక్షి	71	పటలమ్	435	పరమ్	542
న్యగ్రోధః	227	పటహః	505	పరంజమ్	82
న్యగ్రోధి	227	పటా	92	పరంపరః	406
		పటిరః	356	పరః	359
న్య.		పటుః	91	పరమా	314
న్యంఖుః	50	పటోలః	435	పరవాణిః	143
న్యృతం	476	పట్టః	91	పరస్పప్తః	101
న్యృజః	79	పఠః	125	పరా	527
		పతంగః	63	పరాకః	23
న్యూ.		పతక్	175	పరాక్రమః	317
న్యూనం	234	పతనమ్	251	పరాగః	63
పం.		పతాకా	23	పరాభవః	423
పంకః	5	పతిః	154	పరాయణః	143
పంకారః	386	పత్తిః	154	పరి	526
పంక్షిః	154	పత్తమ్	359	పరికంపః	291
పంచగుప్తా	194	పత్తంగమ్	63	పరికరః	406
పంచతా	176	పత్తి	249	పరిక్షి ప్తమ్	194
పంచత్వం	458				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పరిగతమ్	193	పర్యస్తః	175	పాక్యం	326
పరిగ్రహః	508	పర్యాయః	337	పాచనం	250
పరిఘః	69	పర్యాప్తమ్	176	పాచలం	436
పరిఘోషః	484	పర్యాప్తిః	177	పాటకః	24
పరిజ్ఞా	273	పర్వతః	176	పాటలా	436
పరితప్తమ్	175	పర్వా	250	పాతః	103
పరితాపః	291	పలం	419	పాతీనః	250
పరిధాయః	313	పలంకమా	485	పాతాళం	436
పరిధిః	227	పలం	435	పాతీలీ	436
పరిబర్హః	508	పలాశం	469	పాతుకః	24
పరిమళః	446	పలాశీ	272	పాత్రం	359
పరివర్తః	194	పరిభః	69	పాత్రం	360
పరివాదః	218	పల్లంకః	23	పాత్రటః	98
పరివాహః	291	పల్లవః	453	పాత్రటీరః	407
పరివారః	407	పల్లవితం	194	పాధః	202
పరివేశః	472	పల్లీ	419	పాదః	209
పరివేషః	484	పవనం	249	పాదచత్వరః	412
పరివ్యాధిః	230	పవిత్రం	385	పాదప్రః	290
పరివ్యాధిః	230	పశుః	466	పాదపాశీ	472
పరిశ్రుతా	194	పశ్చాత్	517	పానం	234
పరిసరః	406	పశ్య	525	పాసీయం	338
పరిరణః	143	పశ్యత్	516	పామరః	336
పరివాహః	508	పా.		పాయసః	492
పరిష్టిః	97	పాంచజన్యం	344	పారం	359
పరపమ్	431	పాంచాలికా	41	పారశవః	463
పరేతః	76	పాండుః	111	పారాయణః	143
పర్కటీ	97	పాండుకంబలః	449	పారావతః	195
పర్జన్యః	337	పాండురః	386	పారావతి	195
పర్ణం	125	పాంతుః	436	పారావారః	407
పర్వటమ్	98	పాంతుచామరః	412	పారిజాతః	195
పర్వటః	98	పాంతులః	436	పారిప్లవః	463
పర్వరీకః	41	పాకః	5	పారిభద్రః	407
పర్వరీణః	143	పాకలం	436	పార్శ్వ	359

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పారువ్యం	338	పిచ్చిలు	437	పుండరీకం	41
పారివః	459	పిటకః	25	పుండ్రం	360
పార్వతీ	177	పితరః	387	పుచ్చః	76
పార్వరః	386	పిఠ్యాకః	28	పుటగ్రీవః	463
పార్వ్యం	453	పితామహః	508	పుటభేదః	218
పారిః	125	పితృలా	437	పుటితం	178
పారిః	24	పితృన్	177	పుణ్యం	326
పాలంకః	419	పినాకః	25	పుణ్యజనః	273
పాలిః	420	పిపలిషన్	199	పుత్రికా	26
పాలీ	24	పిప్పలం	436	పుద్గలః	437
పావకః	250	పిప్పలకం	41	పునః	528
పావనం	466	పిల్లః	420	పునర్వసుః	498
పాశః	250	పిశితం	177	పున్నాగః	64
పాశీ	195	పిశునం	250	పురం	359
పాశుపతం		పిష్టకః	25	పురః	531
	పి.		పి.	పురతః	531
పింగళః	437	పీతమర్దః	218	పురస్కృతః	195
పింగా	56	పీడా	112	పురస్తాత్	517
పింగాశీ	469	పీడితం	178	పురా	527
పింగీ	56	పీతః	155	పురాణం	135
పింజరః	387	పీత కావేరం	412	పురుః	359
పింజా	79	పీత చందనం	282	పురుషః	482
పిండః	111	పీత సారః	408	పురోదాశః	472
పిండపుష్పం	291	పీతాంబరః	407	పులః	420
పిండాం	387	పీతిః	154	పులకః	25
పిండితం	177	పీయః	326	పులకః	25
పిండి	112	పీయూషం	482	పుష్కరః	357
పిండితకః	41	పీయూషం	420	పుష్కరిణీ	144
పిచండ	114	పీలుః	144	పుష్కలకః	41
పిచుః	71	పీలుపర్ణా	387	పుష్కనీ	492
పిచులః	437	పీవరః		పుష్టిః	92
పిచ్చటః	98		పు.	పుష్పమ్	287
పిచ్చా	76	పుంగవః	459	పుష్పకమ్	25

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పుష్పదంతా	195	పే.		ప్రచేతాః	498
పుష్కరి	326	పేచకః	26	ప్రజననమ్	272
పుస్తకమ్	155	పేటకమ్	26	ప్రజా	79
పూ		పేయమ్	326	ప్రజాపతిః	194
పూగః	56	పేశలః	437	ప్రజ్ఞః	86
పూజ్యః	326	పేశీ	466	ప్రజ్ఞానమ్	249
పూతమ్	155	పా.		ప్రణయః	337
పూతనా	251	పారమ్	360	ప్రణాదః	215
పూతికాంతమ్	106	పారుషమ్	482	ప్రణయ్యః	338
పూత్యంధః	115	పారుషేయః	344	ప్రణిధానమ్	272
పూరః	360	పార్ణమానః	498	ప్రణిధిః	227
పూరణః	135	పాలస్త్యః	338	ప్రణిహితమ్	193
పూరణీ	135	పాదః	477	ప్రణీతః	175
పూర్వః	125	ప్ర.		ప్రతతిః	177
పూర్వకః	26	ప్ర	526	ప్రతలమ్	135
పూర్వపాత్రమ్	408	ప్రకరః	386	ప్రతాపః	290
పూర్వానకమ్	41	ప్రకాండః	114	ప్రతి	515
పూర్తమ్	155	ప్రకారః	386	ప్రతికృతిః	195
పూర్వః	294	ప్రకాశః	469	ప్రతిపృష్టమ్	101
పూర్వేద్యః	531	ప్రక్షిరకమ్	41	ప్రతిగ్రహః	507
పృ		ప్రక్షిర్యః	337	ప్రతిఘః	69
పృతనా	251	ప్రకృతిః	177	ప్రతిపత్	218
పృథగ్గనః	273	ప్రకోష్ఠః	105	ప్రతిపత్తిః	194
పృథామః	26	ప్రక్రమః	314	ప్రతిపన్నః	272
పృథివీపతిః	199	ప్రఖరః	385	ప్రతిపాదనమ్	282
పృథుః	203	ప్రగాఢః	119	ప్రతిభయమ్	343
పృథుకః	26	ప్రగ్రహః	505	ప్రతిహ	314
పృథ్వీ	453	ప్రగాహః	505	ప్రతిమానమ్	272
పృషత్	178	ప్రఘణః	134	ప్రతియత్నః	273
పృషతః	178	ప్రచండః	114	ప్రతిశ్రయః	343
పృష్ఠమ్	103	ప్రచలాకః	41	ప్రతిష్కృతః	472
పృష్ఠశృంగీ	282	ప్రచలాకీ	282	ప్రతిష్ఠా	105
పృష్ఠహాయనః	282			ప్రతినరః	406

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ప్రతిస్పృహ	101	ప్రయోజనం	272	ప్రస్థ	202
ప్రతిహతం	194	ప్రయాణం	119	ప్రస్ఫోటనం	272
ప్రతీక	23	ప్రలంబం	296	ప్రణతం	175
ప్రతీతం	176	ప్రలయం	337	ప్రమాదనం	272
ప్రతీహరం	407	ప్రపచనం	272	ప్రా.	
ప్రత్యక్ష	74	ప్రపచనీయం	346	ప్రాంతం	387
ప్రత్యర్థి	273	ప్రపణం	134	ప్రాక్	71
ప్రత్యర్థిభం	120	ప్రపరం	385	ప్రాక్	512
ప్రత్యుద్దనునీయమ్	346	ప్రపహం	505	ప్రాణం	125
ప్రత్యూషం	482	ప్రపారణం	143	ప్రాణికం	24
ప్రథమం	314	ప్రపాలం	435	ప్రాణనాథం	207
ప్రథమం	385	ప్రపాహం	505	ప్రాణం	154
ప్రదేశం	469	ప్రవిదారణం	146	ప్రాణి	154
ప్రదోషం	482	ప్రవృత్తి	177	ప్రాదు	527
ప్రధనం	249	ప్రవేషం	135	ప్రాధ్యుక్	453
ప్రధానం	249	ప్రవ్రజితా	195	ప్రాధ్యుక్	524
ప్రధారం	386	ప్రవృత్తి	103	ప్రాజుక్	154
ప్రధాపితా	194	ప్రసన్నా	249	ప్రాజురూపం	219
ప్రపంచం	73	ప్రసరం	386	ప్రాజ్ఞ	154
ప్రపాతం	176	ప్రసవం	458	ప్రాజ్ఞ	326
ప్రపితామహం	505	ప్రసవ్యం	337	ప్రాజ్ఞతమ్	177
ప్రభవం	453	ప్రసహనం	272	ప్రాజ్ఞతమ్	344
ప్రభావం	407	ప్రసాదం	215	ప్రాసాదం	215
ప్రభావం	458	ప్రసాధనం	273	ప్రి.	
ప్రభూతం	175	ప్రస్థం	227	ప్రియంగు	64
ప్రపదం	215	ప్రసూ	487	ప్రియంవదం	218
ప్రపదా	205	ప్రసూతి	176	ప్రియం	326
ప్రపాణం	134	ప్రసూనం	249	ప్రియకం	24
ప్రపాథం	119	ప్రసృతం	175	ప్రి.	
ప్రపాతం	176	ప్రసృతం	175	ప్రితమ్	155
ప్రముఖం	52	ప్రసేకం	23	ప్రితమ్	155
ప్రయాగం	63	ప్రసేవం	459	ప్రితమ్	155
ప్రయోగం	63	ప్రసరం	386	ప్రితమ్	155

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బ్రహ్మ	50	భేరవః	459	బహుళా	438
బ్రహ్మకా	477	బ.		బా	
బ్రహ్మ	251	బంధః	221	బాంధవః	459
బ్రహ్మ		బంధకః	26	బాధం	118
బ్రహ్మ	477	బంధనమ్	252	బాణః	126
బ్రహ్మ		బంధుః	221	బాధా	222
బ్రహ్మ	135	బంధురమ్	358	బారలా	438
బ్రహ్మ	178	బంధూకమ్	26	బార్దలం	438
బ్రహ్మ	155	బంధూకః	26	బార్పటీరః	408
బ్రహ్మ	203	బంధూరః	388	బాలః	421
బ్రహ్మ	502	బః	298	బాలకః	27
బ్రహ్మ		బకః	6	బాలికా	27
బ్రహ్మ	476	బకేరుకా	42	బాలికః	470
బ్రహ్మ	317	బడబా	460	బాలేయః	338
బ్రహ్మ	452	బత	515	బాష్పః	288
బ్రహ్మ	63	బదరా	392	బాహుకః	27
బ్రహ్మ	155	బద్ధశిఖా	53	బాహుజః	83
బ్రహ్మ		బరలా	438	బాష్టికమ్	32
బ్రహ్మ	293	బర్పటీ	298	బి	
బ్రహ్మ	293	బర్పరః	11	బిందుః	209
బ్రహ్మ	273	బర్పః	502	బింబః	295
బ్రహ్మ	420	బర్పి	493	బిలం	423
బ్రహ్మ	273	బలం	421	బిల్వం	454
బ్రహ్మ	251	బలజం	82	బి.	
బ్రహ్మ	344	బలజా	63	బీజం	80
బ్రహ్మ		బలదేవః	463	బీజపుష్పం	292
బ్రహ్మ	125	బలభద్రా	408	బీభత్సః	492
బ్రహ్మ	420	బలిః	420	బు.	
బ్రహ్మ	251	బల్యం	327	బుధః	222
బ్రహ్మ		బహు	502	బుధానః	252
బ్రహ్మ	437	బహుఫలః	446	బుద్ధః	235
బ్రహ్మ		బహుదూపః	292	బృ.	
బ్రహ్మ				బృందారకః	42

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బృహతీ	178	భరణం	136	భాలం	422
బృహన్నలా	447	భరణీ	136	భాలాంశః	27
బో.		భరణః	178	భావః	453
బోధనమ్	252	భరద్వాజః	84	భావనా	253
బోధిః	222	భరుః	362	భావాటః	98
బోధినీ	252	భర్తా	156	భావికమ్	179
బ్ర.		భర్తృకం	27	భాసంతః	179
బ్రహ్మ	251	భట్టః	422	భాసః	487
బ్రహ్మణ్యః	338	భవః	453	భాస్కరః	388
బ్రహ్మపుత్రః	408	భవత్	178	భాస్వాన్	179
బ్రహ్మబంధుః	230	భవనమ్	253	భి.	
బ్రహ్మీ	307	భవ్యం	327	భిక్షా	477
బ్ర.		భవద్	215	భిత్తిః	156
బ్రహ్మణం	136	భవత్తులం	252	భిన్నః	234
బ్రహ్మణ్యం	338	భా.	446	భీ.	
బ్రహ్మీ	308	భాండః	112	భీతః	156
భ.		భాః	487	భీతిః	156
భం	297	భాహుటః	98	భీమః	308
భంగః	56	భాగః	57	భీయః	362
భండనం	252	భాగధేయః	344	భీషణః	236
భక్తిః	156	భాగ్యం	327	భీష్మః	308
భగం	56	భాజనమ్	253	భు.	
భగవాన్	196	భానుః	234	భుజంగః	64
భటః	92	భామః	308	భుజా	79
భట్టారకః	42	భారః	362	భుజిష్యః	339
భట్టినీ	252	భారతమ్	179	భువనమ్	253
భద్రం	209	భారతీ	179	భువన్ముః	338
భద్రః	362	భారద్వాజా	84	భూ.	
భద్రకాళీ	448	భార్గవః	459	భూః	297
భయం	327	భార్గవీ	459	భూకం	6
భయానకః	42	భార్యాటికః	43	భూకేశః	470
భరః	362	భార్యారుః	389	భూజంబూః	296

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
భూతమ్	156	భోగః	57	మంత్రః	363
భూతవృక్షః	485	భోగపతీ	196	మంథరః	390
భూతాత్మా	273	భోగిని	253	మందః	210
భూతిః	156	భోగి	253	మందరః	359
భూతీకం	28	భౌ.		మందారః	389
భూభృత్	179	భౌమః	308	మందిరం	390
భూమిః	308	భ్ర.		మందురా	390
భూమిజః	203	భ్రమః	308	మమరః	391
భూమిజా	83	భ్రమణీ	136	మమృష్టః	105
భూమిస్పృక్	472	భ్రమరః	333	మమః	68
భూమికా	28	భ్రమరకః	42	మమూ	68
భూయః	531	భ్రా.		మమిః	126
భూయాన్	492	భ్రాంతిః	156	మమిచ్చిద్ర	409
భూరిః	363	భ్రామకః	27	మమిమాలా	446
భూలః	422	భ్రామరం	338	మతం	157
భృ.		భ్రూ.		మతరః	390
భృంగః	57	భ్రూణః	125	మతిః	157
భృంగరాజః	84	మ.		మత్కుణః	136
భృంగారి	389	మంతు	529	మత్తనారణః	148
భృగుః	57	మంగలా	433	మత్సరా	189
భృతిః	156	మంగల్యః	339	మత్స్యః	328
భృత్యః	327	మంజరీ	391	మథితం	179
భృష్టిః	92	మంజులం	433	మదః	21
భే.		మండః	112	మదకలః	44
భేకః	6	మండనమ్	253	మదనః	253
భేదః	209	మండలమ్	433	మదనశలాకా	49
భేయండా	155	మండలకమ్	43	మదయిత్నుః	274
భేలః	422	మందూకః	28	మధ్యం	328
భై.		మందూకపరీ	146	మధ్యమః	314
భైరవః	459	మందూకీ	28	మధు	222
భో.		మందోదకమ్	43	మధుకా	28
భోగః	530	మంతుః	157	మధుద్రః	390
				మధుపరీ	144

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మధురసా	498	మధురా	390	మా.	
మధురా	389	మసూరా	390	మా	522
మధుసూదనః	283	మన్మథః	136	మాంసం	48
మనః	492	మహాః	502, 492	మాః	48
మన్మథా	205	మహత్	179	మాకందః	215
మనాక్	511	మహః	303	మాకరః	392
మన్మథః	328	మహాకన్యః	76	మాగధిః	227
మయః	327	మహాకాలః	446	మాచలః	439
మయః	327	మహాభువః	273	మాఢః	117
మయూఖః	52	మహాభూషా	485	మాఢిః	117
మయూరః	390	మహాభవం	273	మాణవకః	43
మయూరకః	43	మహానాదః	218	మాతంగః	64
మర్కటకం	43	మహానీలః	447	మాతా	157
మర్కటీ	93	మహాపద్మః	317	మాతులః	439
మర్త్య	391	మహాబలం	446	మాతులపుత్రకః	49
మర్యాదా	215	మహామాత్రం	409	మాతృకా	29
మరీచిః	74	మహామునిః	274	మాత్రా	363
మరుః	363	మహామూల్యః	344	మానః	234
మరుత్	179	మహారజనం	233	మానసం	492
మరువకః	49	మహారసః	498	మానసి	254
మర్షాః	80	మహారః	69	మామకం	23
మలః	422	మహాస్థానః	344	మాయా	328
మలయః	339	మహావీరః	409	మారః	363
మలినమ్	253	మహాశంఖః	53	మార్గః	57
మలనః	253	మహాసేనః	274	మార్గణః	137
మలినముఖః	52	మహాసురః	409	మార్జనం	254
మలిష్టుచః	75	మహిళా	439	మార్జరః	391
మలీమనం	498	మహిషీ	432	మార్జరీయః	344
మల్లః	422	మహి	502	మార్జాండః	115
మల్లనాగః	66	మహేంద్రః	390	మారి	363
మల్లికః	28	మహోదయః	344	మారివః	402
మల్లికా	28	మహావధం	230	మారీ	363
మసిః	487			మారీచః	74

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
హరిచా	74	మునిభేషజం	85	మే.	
హరుండః	115	ముమిరః	399	మేఖలా	439
హలం	422	మురా	363	మేఘుః	68
హలికా	29	మర్దురః	393	మేఘపుష్పం	292
హలినీ	254	ముషికః	179	మేఘనాదః	218
హలః	423	ముష్కః	6	మేఘుః	68
హలంధానః	274	ముష్టిః	99	మేచకః	29
హవః	477	ముపలం	439	మేఘ్యం	328
మి.		మూ.		మేధావీ	274
మిత్రం	363	మూ	157	మేలా	423
మిథః	531	మూకః	6	మేషః	477
మిథునమ్	254	మూర్తం	157	మేఖనం	254
మిథం	222	మూర్ఛితం	180	మై.	
మిషం	477	మూర్తిః	157	మైఘనం	254
మిహిరః	391	మూలం	423	మో.	
మి.		మూల్యం	328	మోక్షః	478
మీనః	234	మృ.		మోఘా	68
మీనామ్రాణః	144	మృగః	57	మోచః	72
ము.		మృగనేత్ర	409	మోచకః	29
ముండః	112	మృగయుః	339	మోచా	72
ముంధనమ్	254	మృగాక్షిః	482	మోచాటః	99
ముంధా	112	మృగారిః	391	మోణః	66
ముఖండః	215	మృణాళం	439	మోదకః	29
ముక్తః	157	మృతం	157	మోధా	222
మృక్తాఫలం	447	మృత్యుః	328	మోరటం	99
ముక్తిః	157	మృత్యుఫలా	447	మోరటా	99
ముక్తి	262	మృత్యువంచనః	23	మోహః	502
ముఖం	50	మృత్యా	487	మో.	
ముచుకుండః	218	మృత్యా	234	మానాదః	215
ముదిరః	69	మృదంగః	64	మాళిః	423
మృదరః	391	మృదుః	210	మే.	
మృగి	234	మృష్టిరుకః	43	మేచ్చః	76

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
య.		యామ్య	328	రక్త	153
యంతా	158	యావత్	517	రక్తకః	30
యంత్రణమ్	137	యు.		రక్తపా	290
యః	318	యుంతానః	255	రక్తరేణుః	144
యక్షః	478	యుక్తః	153	రక్తాంగః	64
యక్షరాట్	82	యుక్తిః	158	రక్తాక్షః	482
యత్	519	యుగః	58	రక్ష	478
యతిః	157	యుతః	158	రజః	80, 492
యథా	518	యుతకమ్	30	రజతం	180
యది	519	యుద్ధః	309	రజనీ	255
యద్వత్	517	యువా	255	రజస్వలా	447
యమః	308	యూ.		రజ్జః	80
యమకమ్	29	యూధమ్	203	రజః	126
యమనమ్	254	యూధికా	30	రతం	188
యమలమ్	489	యో.		రతనారీతః	75
యమస్వసా	493	యోగః	53	రతర్థికమ్	48
యయః	328	యోగ్యః	328	రతిః	158
యవనః	254	యోజనగంధా	238	రత్నం	234
యవనీ	255	యోజనమ్	255	రథః	203
యవఫలః	447	యోనిః	23	రథకారః	409
యవీయాన్	493	యా.		రథాంగః	64
యప్తిః	92	యావనలక్షణమ్	147	రథాలి	329
యా.		ర.		రదః	210
యాజకః	29	రంకః	6	రస్తుః	153
యాజ్ఞికః	29	రంగః	58	రథనః	492
యాతయామః	317	రంగమాతా	196	రమణం	137
యాత్రా	364	రంజనః	255	రమలిః	180
యాదవః	460	రండా	112, 113	రమా	309
యాదసాంబతిః	200	రంతిచేపః	463	రమ్యా	329
యానమ్	234	రంధ్రం	364	రవణః	137
యానమ్	255	రంభా	299	రక్షః	309
యాభ్యః	328	రః	346	రసః	487
యామః	309			రసనం	255

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
రసాలా	439	రాశిః	466	రేణుకా	31
రసాయనః	274	రాసః	458	రేతః	493
రసికా	30	రాస్నా	235	రేత్రం	364
రహః	492	రాసీరసః	499	రేవః	287
రహస్య	339	రాస్త్రం	364	రేఫః	293
రా.		రాహీ	256	రేఫాః	493
రాః	346	రి.		రేరిహః	144
రాక్షసః	493	రింఖా	50	రేవతీ	180
రాకా	6	రిక్తః	150	రేవా	454
రాగః	53	రిష్టం	92	రేవతం	180
రాగమూర్తః	144	రిష్టిః	92	రై.	
రాగసూత్రం	410	రి.		రైవతః	100
రాగీ	256	రీతిః	158	రొ.	
రాఘవః	460	రు.		రోకం	6
రాజబంబూః	297	రుండికా	31	రోకః	6
రాజబదరం	412	రుక్	72	రోగః	59
రాజవృక్షః	485	రుక్తం	309	రోచనం	256
రాజరాజః	85	రుచకః	30	రోచనః	256
రాజహంసః	499	రుచిః	72	రోచనా	256
రాజా	256	రుజా	80	రోచసి	256
రాజాదనః	274	రుధిరః	392	రోదః	293
రాజార్థం	205	రుమా	309	రోదనం	256
రాజిః	80	రురుః	364	రోద్రః	112
రాజికా	30	రూ.		రోధ్రం	364
రాజీవః	460	రూక్షః	478	రోషః	288
రాజీ	86	రూపం	287	రోమహర్షణం	146
రాధా	117	రూపకం	31	రోవాతం	180
రాత్రకం	30	రూప్యః	329	రోషణః	137
రాధః	222	రే.		రోహకః	31
రాధనం	255	రేకః	6	రోహిణి	137
రాధరంకః	44	రేచసి	256	రోహిత్యా	463
రామా	309	రేణుః	126	రోహితీ	150
రామిలః	440				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
రాద్రః	364	లలనా	256	లేఖనికః	44
రారపం	460	లలాను	257	లేపః	288
రాహిణీయః	345	లలానుమ్	315	లో.	
రాహిష్టం	483	లలితమ్	181	లోకః	6
ల.		లవః	254	లోచకః	31
లంకా	6	లవణమ్	131	లోమకః	470
లంఘః	63	లా.		లోలా	423
లంఘనమ్	256	లాంగలీ	275	లోహః	502
లంగః	54	లాంగలీ	440	లోహలః	440
లంపాకః	31	లాంగూలః	440	రా.	
లంబకర్ణః	144	లాంఛనమ్	257	రాహిత్యమ్	339
లంబా	295	లాజః	80	వ	
లంబోదరః	410	లాటః	93	వంకః	1
లః	413	లాలసా	493	వంచకః	32
లక్షణమ్	138	లాలాటికః	44	వంజులః	440
లక్షణా	138	లానకః	31	వంకః	104
లక్షణా	138	లాన్యమ్	329	వంతరః	338
లక్ష్యమ్	329	లి.		వంతాలః	440
లక్ష	478	లింగమ్	59	వందనీ	252
లక్ష్య	257	లిప్తమ్	159	వందా	209
లక్ష్యే	309	లీ.		వంధ్యః	326
లక్ష్యపతిః	196	లీ	413	వంశః	467
లక్ష్యపుత్రః	411	లీలా	423	వః	449
లఘిష్టః	105	లు.		వక్తవ్యమ్	340
లఘ్వి	459	లుబ్ధి	223	వక్తా	159
లఘుః	69	లూ.		వక్త్రం	365
లగ్నమ్	235	లూతా	159	వక్త్రః	361
లట్వా	454	లూననః	31	వక్త్రవక్త్రః	408
లతా	158	లే.		వచః	72
లభ్యమ్	329	లేఖః	50	వచస్కః	258
లయః	329	లేఖనమ్	257	వచరః	392
లలజిహ్వః	297	లేఖా	50	వచా	72
				వజ్రమ్	364

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వజ్రీ	258	వరదా	215	వలూహకః	42
వజ్రీ	364	వరవర్ణి	283	వల్కుమ్	7
వజ్రీ	92	వరాంగమ్	64	వల్లః	59
వజ్రకః	82	వరాకః	127	వల్లీకః	26
వశంసః	493, 494	వరాటకః	42	వల్లభః	301
వశ్యః	438	వరాహః	505	వల్లభః	459
వదాన్యః	340	వరాహీ	505	వల్లీ	421
వద్రమ్	364	వరిప్తమ్	105	వల్లరమ్	392
వధూః	223	వరీయాక్	499	వల్లారా	392
వనమ్	235	వరుండా	115	వశా	467
వనజా	83	వరుణః	135	వశిరః	392
వనమాళీ	283	వరుధః	205	వసంతదూతః	200
వనశ్వా	275	వర్కరః	392	వసతిః	81
వనస్పతిః	196	వర్కరాటః	101	వసనమ్	257
వనితా	181	వర్చః	493	వసుః	487
వన్యమ్	330	వర్జనమ్	257	వసుకమ్	32
వజ్రమ్	27	వర్జః	126	వస్త్రీ	159
వపా	288	వర్జకః	32	వస్తుః	235
వపుః	493	వర్జి విలాడకః	49	వస్త్రోకసారా	412
వప్తా	159	వర్జి	258	వహః	502
వప్తః	365	వర్జి	32	వహతిః	181
వప్తః	361	వర్జి	253	వహతుః	181
వపుః	206	వర్జయాకః	44	వహ్నిః	235
వపునమ్	237	వర్జి	158		
వమిః	310	వర్జ	258	వా	528
వయః	493	వర్జమానః	275	వాక్	72
వయస్థా	205	వర్జితమ్	181	వాగరమ్	393
వరంజః	115	వర్జితమ్	327	వాగ్నీ	259
వరంజకః	42	వర్జి	478	వాచా	72
వరః	360	వర్జి	301	వాచ్యమ్	330
వరచందనమ్	282	వర్జి	253	వాజః	80
వరటా	93	వర్జి	338	వాజీ	258
వరతా	383	వర్జయః		వాజః	93

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వాడబుక్	460	వార్ధకమ్	32	విజ్ఞానమ్	259
వాణా	126	వార్షికమ్	32	విజ్	467
వాణిజకః	42	వాలకః	32	విజ్ఞా	478
వాణిసీ	252	వాలుకా	27	విటః	98
వాణీ	125	వాక్రః	365	విటకుః	296
వాతకేలి	447	వాననమ్	359	విడంగః	65
వాతపుత్రః	411	వానస్తీ	152	విదాలః	44
వాతరాయణః	146	వానరః	393	విశండా	115
వాతరూపః	485	వాసికమ్	182	విశర్మః	33
వాతహుడా	117	వాసితా	182	వితానః	260
వాతిగః	460	వాసురా	393	వితున్నమ్	259
వాతులః	440	వాహః	502	వితున్నకః	44
వానమ్	235	వాహనః	493	విత్తమ్	160
వానప్రస్థః	207	వాహిసీ	252	విత్తిః	160
వామమ్	310	వి.		విదా	210
వామనః	258	విందుతంత్రః	408	విదారః	394
వామిలః	440	వింధ్యా	330	విదారణమ్	144
వామీ	210	వి	529	విదారీ	394
వాయనః	494	వికచః	74	విదితమ్	183
వాయుఫలమ్	447	వికటా	99	విదిధః	206
వారః	361	వికల్పః	290	విదురః	393
వారకః	27	వికారః	394	విదులః	401
వారకీ	373	వికాశః	470	విదూషకః	44
వారకిరః	408	విక్రమః	315	విజేహః	506
వారణమ్	135	విక్లిన్నః	260	విద్యుత్	183
వారణః	136	విగూఢః	119	విద్రవః	461
వారిః	361	విగ్రహః	503	విద్రుమః	315
వారి	361	విఘ్నకారీ	283	విద్వాన్	494
వారుండి	115	విచకిలః	447	విధా	223
వారుణీ	136	విచ్ఛిత్తిః	183	విధాతా	183
వారుఢః	119	విచ్ఛిన్నమ్	260	విధిః	223
వార్తా	159	విజయః	340	విధుః	223
వార్ధరమ్	393	విజృంభితమ్	193	విధురమ్	393

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విధి:	223	విలాసీ	276	విషయ:	340
విసత:	183	విలేజునీ	276	విషయాయా	283
విసతా	183	విలేశయ:	345	విషయా	276
విసయా	340	విలామ:	315	విహితీ	138
విసాయక:	44	విపధ:	227	విష్కంభ:	301, 302
వినిపాత:	196	విపరమ్	394	విష్టర:	393
విసీత:	186	విపర్త:	184	విప్తి:	93
విసీతా	183	విపక:	470	విష్టపదమ్	219
విన్నమ్	235	విపస్నాక్	196	విష్వక్సేన:	276
విపంపీ	74	విపక్తమ్	182	విష్వక్సేనా	276
విపణి:	138	విప్రుతమ్	183	విష్వక్సేనప్రియా	346
విపర్తి:	183	విప్రుతా	183	విసర:	394
విపన్నమ్	260	విపేక:	33	విసర్గ:	65
విపాక:	33	విపేద:	215	విసర్జనమ్	275
విపుల:	441	విపల్యా	340	విస్తర:	393
విప్రతీసార:	412	విపాఖ:	52	విస్తార:	394
విప్రలాహ:	292	వికారద:	218	విస్తయ:	340
విబుధ:	228	వికాలా	441	విస్తాపన:	275
విభవ:	460	వికాలాక్ష:	485	విహంగ:	65
విభాకర:	410	విశిఖ:	52	విహననమ్	276
విభావ:	461	విశిఖా	52	విహస్య:	182
విభావరి:	410	విశేషక:	44	విహయా:	499
విభావసు:	499	విశ్రంభ:	302	విహర:	394
విభు:	299	విశ్రంభి	228	విహేతనమ్	275
విభ్రమ:	315	విశ్లేష:	483		వీ.
విమలా	440	విశ్వంభర:	410	వీక్ష్యమ్	330
విమానమ్	260	విశ్వక్రదు:	410	వీచి:	72
విరించ:	74	విశ్వక్రూ:	283	వీణా	127
విరించి:	74	విశ్వక్రూ:	182	వీతమ్	160
విరూఢ:	119	విశ్వక్రూ:	182	వీతి:	160
విరోచన:	257, 275	విశ్వక్రూ:	451	వీతిహాత్ర:	411
విలగ్నమ్	260	విషమ్	478	వీధి	203
విలాస:	494	విషమ్య:	260	వీర:	361

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వీరతరమ్	409	వేణీ	127	వ్య.	
వీరభద్రః	408	వేణుః	127	వ్యంగః	59
వీరవృక్షః	455	వేదః	210	వ్యంజనమ్	257
వీరుల్	228	వేదనా	260	వ్యక్తః	159
వీర్యమ్	327	వేదిః	210	వ్యగ్రః	365
వీవధః	227	వేధాః	494	వ్యతికరః	411
		వేరమ్	365	వ్యతీపాతః	196
వృ.		వేర	422	వ్యతీకమ్	32
వృంశమ్	161	వేర్లితమ్	184	వ్యవహరః	410
వృకధూపః	292	వేశః	467	వ్యవహరికా	48
వృక్షాదనః	276	వేశ్యమ్	330	వ్యవాయః	340
వృక్షాదనీ	276	వేష్టనమ్	260	వ్యవనమ్	257
వృజినమ్	260	వేష్టితమ్	184	వ్యవ్తమ్	159
వృత్తః	161			వ్యా.	
వృత్తాంతః	183	వై.		వ్యాహతః	182
వృత్తిః	156.160	వై	528	వ్యాఘ్రః	365
వృత్త్రః	365	వైకుంఠః	105	వ్యాఘ్రసఖమ్	53
వృథా	518	వైజయంతః	197	వ్యాజః	80
వృధః	223	వైజయంతీ	197	వ్యాధః	113
వృద్ధిః	224	వైజిక్	33	వ్యాధిః	223
వృశ్చిక్	33	వైతరణీ	144	వ్యాధి	223
వృషః	478	వైతాలిక్	45	వ్యాప్తమ్	160
వృషవర్ష	283	వైదర్శి	302	వ్యాప్తిః	130
వృషభః	302	వైదేహః	45	వ్యాయతమ్	181
వృషలః	441	వైదేహీ	506	వ్యాయామః	310
వృషాంకః	33	వైసలేయః	345	వ్యాలః	423
వృష	260	వైవాసిక్	45	వ్యాలః	458
వృషాకపాయా	346	వైరోచనః	276		
వృషాకపిః	292	వైకాఖః	52	వృ.	
వృష్టిః	127			వృత్తానమ్	260
వే		వో.		వృష్టమ్	93
వేకటః	98	వోక్త్రీ	365	వృష్టిః	93
వేగః	59	వోధా	118		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పూ.		శకలం	441	శరః	366
పూఢః	48	శకుంతః	184	శరద్	216
పూహః	503	శకునః	261	శరణం	138
వ్యో.		శకునిః	260	శరభః	302
వ్యోను	260	శకులాదిని	284	శరవాణిః	145
వ్యోనుచారి	284	శక్తిః	161	శరుః	366
వ్యోపమ్	479	శక్తః	366	శర్కరా	394
ప్ర.		శక్వరీ	395	శర్వరీ	394
ప్రజః	80	శపీ	72	శలం	423
ప్రజ్యౌ	330	శతః	104	శలాకా	33
ప్రీ.		శతీరం	395	శల్కం	7
ప్రీహిః	503	శతఘ్నీ	261	శల్కం	330
ప్రీహిరాజికః	48	శతధృతిః	197	శల్లకీ	33
శ.		శతపత్రః	411	శవః	454
శం	464, 523	శతపర్వా	297	శశః	467
శంకా	7	శతపర్వికా	48	శశబిందుః	219
శంకుః	7	శతప్రదా	219	శశిలేఖా	53
శంఖః	50	శతానందః	219	శశ్వత్	517
శంఖకమ్	34	శతానీకః	45	శష్పం	288
శంఖనీ	261	శతావరీ	411	శస్త్రం	161
శంఖః	261	శద్రిః	366	శస్త్రం	366
శంధః	118	శస్త్రః	531	శా.	
శంబః	295	శస్త్రం	293	శాంకరః	395
శంబరం	394	శబరః	394	శాంకరిః	396
శంబరః	397	శమధః	206	శాండ్విల్లిః	341
శంబరీ	394	శమనం	261	శాంతం	161
శంబరః	441	శమనః	261	శాంతః	161
శంబూకః	33	శమీ	310	శాంతిః	161
శంభుః	299	శయః	320	శాంబరీ	395
శంసా	488	శయనం	260	శాకః	7
శకః	7	శయాలుః	442	శాకటం	99
		శయ్యా	330	శాఖా	51
		శరంధః	116	శాఖ	261

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కాణం	127	కీభరీ	276	కీర బ్జం	341
కాణి	127	కీభరిణి	145	కీలం	424
కాతకుంభం	303	కీభా	51	కీవలం	442
కాత్రవం	461	కీభ	261	శు.	
కాదః	210	కీగుః	366	శుంగః	59
కాచః	288	కీతః	162	శుండా	118
కారః	366	కీలిః	454	శుకః	7
కారదః	216	కీషివిప్తం	101	శుక్తం	162
కారిః	366	కీఫా	293	శుక్తిః	162
కారీరం	395	కీరః	367, 494	శుక్తః	424
కార్కకః	34	కీలం	424	శుక్తః	367
కార్కరః	395	కీలాటకః	45	శుచిః	72
కార్జ్ఞ	59	కీలీంద్రం	396	శుద్ధం	224
కార్వరం	395	కీలీముఖః	53	శుద్ధాంతః	184
కాద్వాలః	442	కీల్పం	288	శుభః	299
కాలంకాయనః	234	కీల్పి	261	శుభదంతి	197
కాలా	424	కీవః	454	శుభః	367
కాలారం	395	కీవకీర్తనః	284	శుల్కం	7
కాలావృకః	45	కీవిః	454	శుల్కం	455
కాలీ	424	కీశిరః	396	శుక్రాక్షా	483
కాలః	424	కీశుకః	34	శుషిః	479
కాలేయః	341	కీశుమారః	411	శుషిరం	396
కాల్పలిః	442	శీ		శుష్కం	311
కాననం	261	కీకరం	396	శూ.	
కాస్తా	161	కీక్రం	396	శూకః	8
కావః	366	కీతం	162	శూన్యం	331
శి.		కీతకః	34	శూరః	367
		కీతచంపకః	48	శూలః	424
శింఘాణం	139	కీతమయూఖః	54	శూలకః	34
శిఖండః	116	కీతలం	442	శృ.	
శిఖండి	277	కీతశివం	463	శృంఖలా	443
శిఖండినీ	277	కీవః	235	శృంగం	60
శిఖరః	396	కీర్ణం	127		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సంకులం	443	సంబాధనం	278	సత్యమ్	331
సంకోచః	74	సంబోధః	228	సత్యమ్	525
సంక్రమః	315	సంభవః	461	సత్యవతీ	197
సంఖ్యం	331	సంభారః	398	సత్రమ్	367
సంఖ్యావాక్	193	సంభేదః	11	సత్త్వమ్	455
సంగతిః	185	సంభోగః	65	సదనమ్	223
సంగరః	397	సంభ్రమః	316	సదాగతిః	198
సంగ్రహః	506	సంయమనీ	273	సదాదానమ్	277
సంఘర్షః	450	సంయానమ్	283	సదాఫలః	447
సంఘాటికా	86	సంరూఢః	119	సదామూతిః	198
సంఘాతః	185	సంవదనమ్	277	సదృశమ్	470
సంచారికా	46	సంవర్తః	154	సద్భక్తి	263
సంజః	81	సంవాహనమ్	278	సహితనః	278
సంజ్ఞః	84	సంవిత్	216	సనాభిః	302
సంతతిః	85	సంవిత్తిః	185	సన్నతిః	186
సంతానః	262	సంసరణమ్	145	సన్నద్ధః	228
సందంశికా	45	సంసిద్ధిః	228	సన్నయః	341
సందేశః	470	సంస్కృతమ్	99	సన్నిధిః	228
సంధా	224	సంస్కారః	397	సప్తలా	443
సంధానమ్	253	సంస్కృతః	185	సప్తార్చిః	499
సంధిః	224	సంస్తః	203	సభా	299
సంధినీ	283	సంస్తరః	397	సమర్థాదః	219
సంధిలా	413	సంస్త్రయః	341	సమభిహారః	413
సంధ్యా	331	సంస్థానమ్	263	సమయః	341
సంపత్	216	సంహతం	187	సమయా	526
సంపన్నమ్	283	సంహర్షః	483	సమయోగః	66
సంపరాయః	345	సకటాక్షః	485	సమర్థః	206
సంపర్కః	34	సకృత్	517	సమా	311
సంపాకః	34	సఖా	51	సమాఘాతః	198
సంప్రయోగః	67	సచివః	461	సమానః	262
సంప్రయోగీ	284	సజ్జనమ్	333	సమాదానం	277
సంప్రహరః	411	సటా	93	సమాధిః	228
సంబాధః	225	సత్తమః	316	సమాపనమ్	270

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సమాప్తి	186	సజ్జా	81	సామ	264
సమాస	495	సర్వగం	65	సామయోని	279
సమాహిత	198	సర్వజ్ఞ	87	సామర్థ్యం	342
సమాహ్వా	345	సర్వతోభద్ర	413	సామిధేన	279
సమికా	31	సర్వతోముఖ	54	సామీ	523
సమితి	186	సర్వధా	518	సాముద్రం	393
సమీక్ష	483	సర్వరస	499	సాయక	231
సమీరణ	145	సర్వోపక	69	సాయక	35
సముచ్చయ	345	సవ	455	సారంగ	65
సముత్థాన	277	సవన	262	సార	363
సముదయ	315	సవ్యం	331	సారణం	139
సముదాయ	345	సవ్యక	34	సారణి	139
సముద్రత	197	సహ	503	సారస	495
సముద్రనవసీతం	200	సహ	495	సారసన	278
సముద్రాంత	193	సహచర	411	సార	203
సముద్రాయ	411	సహజ	83	సార్వభౌమ	317
సమున్నద	230	సహజే	463	సాల	425
సమూహ	119	సహస్ర పాద	11	సావన	264
సమృద్ధి	186	సహస్ర వేధి	285	సావిత్రి	393
సమూర్ధనం	277	సహ	503	సాహసం	495
సమ్యక్	74	సహ్య	331	సా.	
సమ్యక్	515	సా.		సింధూర	398
సర	495	సాంత్వ	455	సింధూరతిలక	49
సరక	35	సాంద్ర	365	సింధు	225
సరణి	139	సాంప్రత	225	సింహ	503
సరణ్య	341	సాక్షాత్	517	సింహి	503
సరమా	316	సాతి	163	సిక్	204
సరసి	495	సాదీ	264	సిగతా	186
సరళ	433	సాధన	264	సితం	163
సరస్వాత్	197	సాధీయా	499	సినివాల్	443
సరి	367	సాధు	225	సిద్ధ	225
సరోజిని	278	సాధ్య	331	సిద్ధరస	500
సర్గ	60	సాను	236	సిద్ధార్థ	206

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సిద్ధిః	225	సుముఖః	52	సూన్యకమ్	185
సిద్ధిలా	443	సుమేధాః	500	సూపః	288
సి		సుయామునః	279	సూర్యః	332
సీతా	163	సురతమ్	186	సూర్యభక్తః	192
సీమ	264	సురతా	186	సృ.	
సీమా	311	సురతతాలీ	449	సృతిః	164
సీరః	363	సురభిః	362	సృష్టమ్	93
సు.		సురసమ్	495	సృష్టిః	94
సుందరీ	393	సురా	363	స.	
సు	530	సువః	506	సేచకః	35
సుకర్తా	279	సువర్ణః	139	సేచనమ్	265
సుకుమారః	411	సువసంతమ్	148	సేతుః	164
సుకృతమ్	186	సువేలః	444	సేనానీః	265
సుఖం	51	సుప్రతా	196	సేనాపతిః	198
సుఖాశః	470	సుషమా	316	సేవకః	25
సుగ్రీవః	461	సుషపీ	461	సేవనమ్	265
సుతః	163	సుషీమః	316	సేవ్యమ్	332
సుతలః	444	సుషేణః	139	సై.	
సుదర్శనమ్	279	సుష్టు	513	సైంధవః	461
సుదామా	279	సూ.		సైకతికమ్	46
సుధర్తా	279	సూక్షమ్	311	సైనికః	35
సుధా	225	సూచకః	35	సైన్యమ్	332
సునందా	11	సూచీ	73	సైరంధ్రీ	398
సునారః	398	సూతః	164	సో.	
సునీతిః	137	సూతకః	35	సోమః	311
సుపర్ణః	140	సూత్రమ్	363	సోమవల్లలః	461
సుపర్ణా	140	సూత్రకంఠః	107	సో.	
సుపర్ణా	140	సూత్రధారః	411	సౌ.	
సుపర్వా	279	సూదః	211	సౌగంధికమ్	46
సుప్రతీకః	446	సూనమ్	236	సౌదామనీ	280
సుప్తః	163	సూన	236	సౌభాగ్యమ్	342
సుభాషితః	193	సూనః	231	సౌమ్యః	332
సుమనీః	500	సూనుః	236	సౌరభ్యమ్	342

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సౌవర్ణలక్ష్	448	మూలక్ష్	425	మూతి	164
సౌవీరక్	398	మూలాచ్చయః	345	మ్ర	
స్కంధః	224	సేయః	332	మ్ర	184
స్థలితక్	157	స్థానక్	236	మ్ర	347
స్థంబః	299	స్థానక్	236	మ్ర	35
స్థంభః	295	స్థితః	225	మ్ర	455
స్థనయిత్తుః	278	స్థితః	225	మ్ర	495
స్థవనక్	262	స్థితః	225	మ్ర	81
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	449
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	81
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	236
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	299
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	367
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	367
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	516
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	34
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	53
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	106
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	200
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	163
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	288
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	283
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	516
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	363
స్థానః	8	స్థితః	225	మ్ర	201

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నై		హస్తీకర్ణః	145	హిరణ్యరేతాః	500
నైర్వరః	369	హస్తినీ	165	హిరుక్	511
హ.		హస్తమల్లః	443	హీ.	
హ.		హ.		హీ	532
హ.	531	హ.		హీహీ	533
హఙ్	523	హ.	532	హం.	
హంత	516	హయనః	265	హు.	
హంసః	483	హరః	369	హుడుక్కః	36
హః	501	హరకః	35	హూ.	
హఠః	104	హర్య	332	హూ	532
హతాశః	471	హరా	369	హూఙ్	523
హనుః	201	హరిః	369	హృ.	
హరిణఙ్	140	హరితా	187	హృద్	201
హర్షయిత్తుః	280	హరితః	187	హృదయఙ్	342
హరిః	369	హరిః	425	హృద్యఙ్	332
హరికంఠః	107	హః	456	హృష్టః	94
హరిచందనఙ్	284	హః	237	హృషితః	187
హరిణఙ్	140	హి.		హే.	
హరిణః	140	హి	345	హే	532
హరిణీ	140	హి	532	హే	532
హరిత్	187	హింగునిర్యాసః	500	హేఠః	104
హరితాలఙ్	448	హింగులః	444	హేతిః	164
హరిద్రం	399	హిందనఙ్	265	హేమపుష్పం	92
హరివాహనః	285	హిందః	399	హేమపుష్పకః	49
హర్షితఙ్	187	హింసా	489	హేమపుష్పికా	49
హరేణుః	140	హింసా	369	హేమలః	444
హలాహలః	448	హితఙ్	144	హేమంగః	65
హలీ	265	హిమం	312	హేరంబః	296
హవిః	496	హిమజా	83	హేరుకః	36
హసంతి	137	హిమారాతిః	193	హేలా	423
హసనఙ్	265	హిరణ్మయః	345		
హస్తః	164	హిరణ్యం	342		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
హేహై	533	హో.		హోహా	533
హై.		హో	532	హ్ర.	
హై	532	హోమి	312	హ్రస్వ	456
హైమవతీ	199	హోరా	369	హ్రదిసి	265

సంస్కృతగ్రంథములు.

	ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.	
ఉత్తరరామచరిత్రము, సవ్యాఖ్యానము	...	1 0
ఋతుసంహారము, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	0 8
కాదంబరి, సాధారణప్రతి	...	1 0
కుమారసంభవము, సవ్యాఖ్యానము	...	0 14
డిటా సంస్కృతాంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	1 8
కవిరాక్షసీయము, ద్వ్యర్థకావ్యము, సంస్కృతాంధ్రటీకా తాత్పర్యసహితము	...	0 12
గీతగోవిందము, (అష్టపది), ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యవివరణసహితము	1	4
దశకుమారచరిత్రము, క్రొత్తకూర్పు	...	0 12
నైషధము, సవ్యాఖ్యానము, 8 సర్గలు	...	1 0
పుష్పబాణవిలాసము, సంస్కృతాంధ్రవ్యాఖ్యానసహితము	0	4
పంచబాణవిజయము, చక్కనికూర్పు	...	0 4
ప్రహసనము (కాళిదాసకృతము)	...	0 4
బిష్ణుణచరిత్ర, సటీక, చక్కనికూర్పు	...	0 8
భర్తృహరిసుభాషితము, సాంధ్రపద్యతాత్పర్యము	...	0 14
భర్తృహరి సుభాషితము, సవ్యాఖ్యానాంధ్రటీకాతాత్పర్యము ఏనుగు లక్ష్మణకవి, ఎలకూచి బాలనరస్వర, పుష్పగిరితమ్మన— ఈముగ్ధరి యాంధ్రపద్యములుకూడ నిందు చేర్పబడినవి	2	0
భారవి, సవ్యాఖ్యానము, 9 సర్గలు	...	0 12
భారతచంపు, సవ్యాఖ్యానము, సూతనముత్రితము	...	2 0
భోజచరిత్ర, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	1 8
మేఘసుదేశము, సవ్యాఖ్యానము	...	0 6
,, సంస్కృతాంధ్రవ్యాఖ్యానసహితము, చిన్ననైజ	0	12
మాఘము, సవ్యాఖ్యానము, 6 సర్గలు	...	1 0
,, 3 సర్గలు, సమాసతాత్పర్యసంస్కృతాంధ్ర వ్యాఖ్యానసహితము	...	2 0

రఘువంశము 10 సర్గలు, సవ్యాఖ్యానము	...	1	0
,, 6 సర్గలు, పదచ్ఛేద అర్థ ఆకాంక్షశబ్దసమాస			
తాత్పర్యవ్యాఖ్యానసహితము, మేలుప్రతి, క్రొత్తకూర్పు	5	0	
రామాయణచంపు, సవ్యాఖ్యానము	...	2	0
విశ్వగుణాదర్శము, సవ్యాఖ్యానము	...	0	12
విక్రమార్కచరిత్ర, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	1	0
శాకుంతలనాటకము, సవ్యాఖ్యానము, క్రొత్తకూర్పు	...	1	8
హంససందేశము, సవ్యాఖ్యానము	...	0	5
హితోపదేశము	...	0	8
చంద్రాలోకము, సంస్కృతాంధ్రటీకాసహితము	...	0	8
తర్కసంగ్రహము, సవ్యాఖ్యానము	...	1	0
లఘుకౌముది, సటిప్వణము, చక్కనికూర్పు	...	0	12
డిటో ఆంధ్రటీకాసహితము			(అచ్చగు చున్నది)

❖ నిఘంటువులు. ❖

అమరము, మూలము, మూడు కాండలు, చిన్నసైజు...	0	8
అమరము, సటీక ఇంగ్లీషు అర్థసహితము, సాధారణప్రతి	1	0
డిటో మేలుప్రతి, కాలికోబైండు	...	1 12
గురుబాలప్రబోధిక—చిన్నసైజున రామాశ్రమియాద్యనేక		
గ్రంథములసహాయముతో చక్కగఁ బరిష్కరించి ఆకా		
రాద్యనుక్రమణికతో ముద్రించియున్నారము	...	4 0
ధనంజయనిఘంటువు, ఆంధ్రటీకానుక్రమణికాసహితము	0	12
నానార్థరత్నమాల, చక్కనికూర్పు	...	1 0
త్రికాండశేషము, ఆంధ్రటీకాసహితము	...	1 12
విశ్వకోశము,	...	2 8
మేదిసీకోశము	...	4 0
హారావళి	...	0 8

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్. ప్లానేడ్, చెన్నపురి. ఈ.